G. COŞBUC

OPERE ALESE

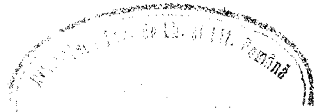
V

Ediţie îngrijită
şi prefaţă de
GAVRIL SCRIDON

TRADUCERI

SCRIITORI ROMÂNI

EDITURA MINERVA
Bucureşti, 1982

DIN VOLUME

P. VERGILIUS MARO

AENEIS

1896

CARTEA I

Lupte vă cînt și pe-oșteanul ce-odată din cîmpii troianici
Dus de meniri a sosit în pămîntul ital la lavinii
Cei de pe mal. Îl zvîrliră prin țări și pe-adîncuri întruna
Zeii, cît timp a ținut mînia mîhnitei Iunone.
Patimi și-n lupte-a-ndurat, în Latium pînă s-aducă
Zeii troieni și temeiuri să-și pună cetății din care
Neamul latin a purces, poporul albanic și Roma.
Muză, vestește-mi temeiul, din care călcare-a poruncii
Astfel de multe dureri s-aducă vrășmașa regină
Celui mai vrednic bărbat, amaruri atîtea gătindu-i ?
Patimi atîta de mari s-ascundă sub piepturi chiar zeii ?
Veche-o cetate era, de tirii clădită, Cartago —
Malul italic avîndu-l în față, departe, și gura
Tibrului — tare-n puteri, cu zel și-ndărătnică-n lupte ;
Pe-asta cetatea-o iubea mai mult decît toate Iunona,
Chiar decît Samos mai mult — se zice. Ținîndu-și acolo
Carul și stemele toate, se luptă și tinde s-aducă
Neamuri sub mîndru-i toiag, de cumva o-ngăduie soartea.
Însă, prin veacuri, un neam veni-va, din sînge troianic,

Astfel s-aude, peire-aducînd, cetății Cartago,
Neam îndrăzneț în război și deprins să supuie popoare,
Libia făcînd-o pustiu : torc parcele firul lor astfel.
Asta e temerea ei. Și-n urm-amintindu-și de Troia,
Unde-n trecutul război s-a luptat împotriva lui Hector,
Simte că nu i s-a stins în suflet mînia și-amarul,
Tot supărat-a rămas, și-o zbuciumă pînă-n adîncuri
Cruda rostire-a lui Paris și-ocara frumseții respinse,
Ah ! Ș-urîciosul popor și mărirea ce-avea Ganimede !
Plină de furie deci, pe mări azvîrli pe troienii
Cîți au scăpat de mînia danae, de crudul Ahile.
Mult încurcîndu-i pe drumuri departe de Latium. Umblat-au
Ani îndelungi, prigoniți de menire, prin mările toate.
Trude-așa mari trebuiau spre-a naște poporul romanic.

Malul siculic de-abia li se-ascunse vederii și-n larguri
Veseli pluteau spintecînd cu prora săratele spume,
Iată, și Iuno, purtînd în suflet eterna-i durere
Zise : „Să-mi lepăd eu gîndul de-acum ? Să mă dau biruită ?
N-am eu să-mpedec în drum spre Latiu pe prințul troianic ?
Soartea m-oprește ! De ce ? Dar cum aprinsese și Palas
Flota grecească din port, pe-ahei, în vîltori înecîndu-i,
Numai căci Ajax greșise, turbatul născut din Oileus ?
Însăși din cer aruncînd puternicul foc a lui Joe,
Flota-n risip-a sfărîmat-o și vifor pornit-a pe-adîncuri,

Chiar şi pe cel ce din pieptul strivit îşi respiră văpaia,
Dînsa-l răpi cu vîrtejuri, de stînci ascuţite strivindu-l.
Dar mi-te eu! Că mă plimb o regină prin ceruri, lui Joe
Soră fiind şi nevastă! Să port cu poporul acesta
Lupta, cu unul de ani? Dar cine de-acum să se-nchine
Slabei Iunone,-aducîndu-i cu rugă pe-altare vro jertfă?“
Astfel cu pieptul aprins jeluindu-se-n sineşi zeiţa,
Pleacă-n pămîntul eolic, în ţara furtunelor, pe-unde
Austru turbează-n vîrtejuri ; acolo-n ponorul noptatec
Aeol prin aspre porunci domoleşte turbatele volburi
Pline de urlet, şi negre furtuni, şi le ţine-n prinsoare.
Ele cu vuiet se-ndeasă spre porţi, răzvrătite, şi geme
Muntele-ntreg de murmur; dar Aeol pe stîncă, cu sceptru
Şade-ndîrjit, domolindu-le focul şi-aleanul mîniei,
Altfel, ieşind ar preface şi marea şi ţara şi-adîncul
Cerului tot un amestec, văzduhul întreg frămîntîndu-l;
Însă puternicul tată le-ascunse-n noptatece peşteri,
Grijă cumplită purtînd, şi munte pe munte grămadă
Puse deasupra, şi-n pază le dete lui Aeol, să-mpace
Vînturi nebune prin legi, iar vînturi domoale s-aprindă.
Iuno s-apropie-acum de bătrîn cu vorbire rugată;
„Aeolus, ţie ţi-a dat al zeilor tată puterea
Mări furioase s-adormi şi mări liniştite să-nfurii —
Mie potrivnic de mult, un neam, pe tirhenice-adîncuri
Vine-n pămîntul italic şi-aduce penaţii din Troia.
Scutură repezi furtuni şi scufundă-le flota-n adîncuri,
Mînă-i pe mări risipiţi şi cu morţii lor seamănă marea!

Nimfe, de două ori şapte eu am, nespus de frumoase,
Uite, pe cea mai cu farmec copilă, pe Deifobeia
Ţie nevastă ţi-o dau şi-a ta s-o numeşti tu de-a pururi,
Drept o răsplată că-mi faci şi binele-acesta, iar anii
Dulci să ţi-i facă : s-ajungi şi părinte de-odrasle frumoase !“
Aeol cu vorbele atunci : „Regină, oricare ţi-e dorul,
Spune-l ! dator eu mă simt să-ţi aduc în plinire porunca.
Tu-mi dăruiseşi puterea, tu sceptrul şi mila lui Joe ;
Numai prin tine-am ajuns să stau la o masă cu zeii,
Domn am ajuns pe furtuni şi pe neguri numai prin tine !“
Zise ; şi muntele gol îl izbeşte-ntr-o coastă cu vîrful
Lancii, şi-n stoluri acum deodată prin poarta deschisă :
Ies înteţitele vînturi şi-n roată cutreieră cîmpii,
Repezi pe mări se grăbesc ; prin inima mărilor scurmă
Notus şi-Eurus pe-un vas, şi plinul de-o repede ploaie
Afric, şi groaznice valuri le-azvîrl tăvălite spre maluri.
Urlă prin noapte şi vaier de oameni şi pocnet de funii :
Norii-n văzduhuri ascund călătorilor cerul şi ziua,
Grabnic se-ntinde pe-adîncuri, o negură neagră ca noaptea.
Tunetul urlă prin cer şi se zguduie zarea de fulger
Moarte năprasnic-acum prevestind călătorilor palizi.
Rece trecîndu-i prin trup o groază simţeşte viteazul,
Geme şi mîinile-n sus le-nalţ-amîndouă spre ceruri,
Astfel cu vaiet zicînd : „Ferice de trei ori, de patru,
Cei ce muriră străpunşi sub naltele ziduri, sub ochii

Taţilor noştri la Troia ! Tu cel mai puternic din neamul
Graic, Tididule, tu ! Căci n-avui norocul, pe cîmpii
Troiei să cad, şi să-mi las în mînile tale suflarea,
Unde puternicul Hector e mort, răpusul de-Ahile,
Ah, şi voinicul Sarpedon, şi Simois unde răstoarnă
Scuturi de tineri, şi coifuri, şi trupuri viteze-n vîltoare !"
Iată, pe cînd se plîngea, cu şuier furtuna din norduri
Zvîrle corabia-ndărăt şi ridică spre stele potopul.
Vîslele ţandări se frîng ; se-ntoarce cu dunga spre valuri
Vasul, iar munţii de apă vuiesc în huită cădere.
Unele-atîrnă pe creştet de valuri ; şi-o seamă-n prăpastii
Lunecă pînă-n pămînt, în nămolul ce fierbe cu clocot.
Vîntul izbeşte pe trei şi le-azvîrle de stîncile-ascunse
(Stînca din mijloc de mări „altar" o numeşte italul,
Vecinic îi spumegă marea-mprejur), pe trei mi le-mpinge
Eurus spre Sirte, la vad — privelişte plină de milă ! —
Ţandări le sfarmă, şi-aduce nisip şi le-ngroapă cu totul.
Una, purtînd luptători liceiani şi pe-amicul Orontes,
Dînsul cu ochii văzu cînd valul puternic izbit-a
Cîrma, trecînd peste podul corăbii, şi-Orontes cîrmaciul
Cade de-a dura-n adînc : de trei ori se-nvîrte-n vîrtejuri
Vasul, sucindu-se-n loc, şi-nghiţit se scufundă-n vîltoare.
Colo şi colo-notînd vezi oameni pe largile-adîncuri ;
Arme şi bîrne pe mare plutesc, şi comorile Troiei.
Chiar şi puternicul vas, cîrmuitul de Ilioneus,
Vasul de-Ahates mînat, şi cele de-Aletes şi Abas,

Pier în furtună : se frîng dezlipitele scînduri din coaste,
Apă duşmană primesc întruna prin setoasele găuri
Însă-ntr-acestea Neptun, simţind că se zbate cu vuiet
Marea spre fund şi că geme furtuna pornită pe-adîncuri
Şi că, de mult zguduit, e-n clocot nămolul prin vaduri,
Blînd el se uită prin mare şi capul din apă şi-l scoate.
Flota troiană-mprejur o vede-n risipă tutindeni.
Vede troienii-ngroziţi de valuri şi-urgie cerească :
Vede că Iuno-şi răzbună cumplit şi-şi varsă veninul —
Cheamă pe-Eurus şi Zefir, şi zice cu multă mîhnire :
„Ce nebunie v-a prins, o spuneţi, obraznice vînturi ?
Fără poruncă-mi acum, a face pămîntul cel mare
Una cu ceru-ndrăznirăţi, stîrnind o urgie ca asta ?
Am să v-arăt eu !... furtuna dintîie pe mări s-o astîmpăr —
N-o să-mi scăpaţi voi uşor aldată, ca azi, de pedeapsă !
Haide, căraţi-vă-acum, şi spuneţi stăpînului vostru :
Soarta mi-a dat stăpînirea pe mări şi furca-n trei colţuri
Mie, nu *lui* ! Şi pe-acolo, prin stîncile pline de groază,
Eurus, pe-acolo-i stăpîn şi pe-acolo să-şi facă bătrînul
Placul, cu băţul domnind furtunile-nchise prin peşteri."
Zise, şi grabnic ca zisul, s-astîmpăra marea-ntărtată ;
Norii-n văzduh grămădiţi se răzbună şi soare s-arată.

Sare grăbit Cimothoe, şi Triton de-asemeni, şi-mpinge
Vasele toate spre larg ; chiar *el* luminează văzduhul,
Grabnic ascunde vîltorile-adînci, şi-astîmpără marea
Naltele valuri pe roţi plutitoare le-alunecă-n luciu.
Astfel precum uneori, adunata mulţime de neamuri
Face răscoală, şi fierbe poporul cel josnic în gînduri :
Zboară şi pietre, şi zboară tăciuni, şi turbaţii iau arme —
Vrednic atunci un bărbat, virtuos şi cu traiul cucernic
Dacă s-arată-ntre ei, tac toţi şi cu drag îl ascultă ;
Dînsul prin vorbe-mblînzeşte turbarea şi-alină mînia :
Astfel şi vuietul surd pe-adîncuri se stinse, cînd tatăl
Pacinic privit-a pe mări, iar caii-n senine văzduhuri
Carul în zbor îl duceau, cu frîne lăsate pe coamă.

Dar istoviţi de cărări, aeneizii se luptă s-ajungă
Orişice mal ; şi se întorc cu mersul spre-a Libiei coastă.
Zace-nfrundată-ntre stînci o limbă de loc, cu-mbinate
Coaste, menit-a fi port ; acolo se zbuciumă-n zgomot
Valuri, ce-n două să-mpart, săltate prin strîmbele golfuri.
Ambele coaste cu rîpi spre ceruri înalţă grozave
Stînci ce-ameninţă mereu ; dincolo de naltul lor creştet
Luciul se-ntinde tăcut. Şi-n fund, de pe maluri s-arată
Codri sălbateci şi deşi şi plini de grozavu-ntuneric.

Tocmai în față-le stă o peșteră-n stîncă săpată :
Limpezi izvoare-o străbat și bănci grămădite din lespezi ;
Nimfe pe-acolo trăiesc. Nici lanțul nu ține-n poprire
Vasele-acolo, și nici cu-nstrîmbatul său dinte cătușa.
Șapte corăbii le duce-ntr-acolo viteazul (din număr
Șapte de-abia i-au rămas) ; și veseli c-ajunseră malul
Iute scoboară troienii luînd în primire pămîntul,
Iuți își întind obositele trupuri pe prunduri de sare.
Iată, din cremene-acum scînteiele-Ahates le smulge ;
Focul se-ncinge prin veștede foi — și hrană mai dîndu-i
Vreascuri uscate : — pocnind se revarsă văpaia prin așchii.
Darul zeiții, de valuri stricat, îl aduc obosiții.
Grabnic ceaunul aduc : cu greu mîntuite grăunțe
Repezi la foc le prăjesc și pe urmă le macină-n rîjniți.
Însă-ntr-aceea, pe-o stîncă suit, își aleargă viteazul
Ochii departe pe mări, că doar o să vadă pe Capis
Undeva-n zare-azvîrlit de vînturi, să vadă pe Antefs,
Phrigice luntri sau vasul cu arme, mînat de Caicus.
Nici o corabie-n zări ! — Trei cerbi rătăciți el zărește
Colo pe maluri, urmați de-o turmă de pui și cerboaice.
Pacinic d-a lungul prin văi se-nșiruie cîrdul și paște.
Dînsul s-ascunde grăbit, și-ntinde cu grabnică mînă
Arcul, și-alege săgeți, căci tolba-i o poartă Ahates.
Iute doboară pe cerbii fruntași cari veseli și mîndri —
Coarne-ncrîngate clăteau ; și pui mai doboară, și-alungă
Turma de-a lungul prin văi și-o gonește spre deset de codru.

Nici nu s-oprește-aruncînd omorîrile, pînă ce-așterne
Cîmpului șapte din cerbi, pe număr cu șapte corăbii.
Deci, întorcîndu-se-n port, cu tovarășii-mparte vînatul.
Vinul din oluri pe care le-umplu pe pămîntul trinacric
Darnicul rege-al Sicanei, ca dar și merinde pe cale,
Vesel le-mparte, rostind amărîtelor inimi cuvîntul :
„Fost-am destul, o tovarăși, bătuți de trudiri și de-amaruri !
Doamne, prin cîte-am trecut ! Dar zeii sfîrși-vor și-aceasta.
Voi și pe Scila turbînd o văzurăți, și stîncile Scilei,
Stînci mugitoare-n adînc, cunoașteți și malul ciclopic —
Fiți mai cu suflet, ortaci și goniți-vă teama din suflet !
Fi-ne-vor poate și-acestea plăcut-amintire vrodată !
Noi prin atîtea nevoi și prin iuți hotărîri în primejdii
Tindem spre malul latin, căci soarta ne îngăduie-acolo
Loc de repaos pe veci. Din nou răsări-va domnia
Troiei pe-acolo — fiți tari, cu gîndul la vremuri mai bune.“
Astfel de vorbe-a grăit chinuitul de negrele gînduri,
Veselă față făcînd și-n piept înecîndu-și amarul.
Hainele soții-și sumet, rup prada, gătindu-și ospățul
Unii jupoaie de piele pe cerbi, dezvăluie carnea,
Repezi o taie bucăți și o-nfig tremurată-n frigare ;
Grabnic așează căldări și-nfurie flacăra alții.
Prind acu suflet bărbații ; cu toții pe pajiște-n stoluri
Vinului vechi se-ntețesc și rup din zemoasa friptură.

Deci potolindu-şi şi foamea cu rîndul, dau mesele-n lături ;
Multe-şi vorbesc şi de toate şi plîng pe pierduţii tovarăşi.
Frica-i frămîntă mereu, dar în frică nădejdea le rîde ;
Poate trăiesc ? Ori sînt morţi şi nu mai răspund la strigare ?
Blîndul Aeneas mai mult pe-nfrăţitul Orontes îl plînge,
Plînge pe-Amicus ursit al peririi, şi jalnic boceşte
Soarta lui Licus, pe Gyas cel bun şi pe bunul Cloantus.

Dînşii-ncetară din plîns, cînd Jupiter sus din văzduhuri
Marea cea plină de pînze privind-o, şi pline de pace
Maluri şi ţări şi popoare tutindeni : din creştetul zării
De-unde stetea şi-a-ntors spre Lybia ochii săi ţintă.
Inima sa de părinte văzînd-o strivită de-atîtea
Chinuri, cu suflet mîhnit şi cu genele pline de plînset
Venus s-aproprie-atunci : „Tu cela ce cîrmui cu braţul
Oameni şi zei, şi prin veacuri cu fulgerul spaimii tu-i sperii,
Spune-mi : Aeneas al meu ce rău a putut el să-ţi facă
Mare-ntr-atîta ? Troienii, ei ce ? Dup-atîta trudire,
Pentru pămîntul italic, li-e închis rotogolul tutindeni !
Mîndri pe-acolo romanii trăi-vor prin vremuri odată,
Regi se vor naşte, renaşteri din nobilul sînge troianic,
Care ţine-vor în jurul robiei şi mări şi pămînturi —

Astfel ai zis. Dar acum ai gînduri mutate, tu, tată ?
Cînd am văzut nimicirea și jalnica Troiei pieire,
M-am mîngîiat, socotind că sorții răsplată e soartea.
Însă bătuți de necazuri întruna, troienii sărmanii
Sufăr și-acum. Dar cînd o să pui tu amarului capăt ?
Cum a putut mîntuitul din mîinile-argivice, Antenor,
Nevătămat să străbată departe-n pămîntul iliric ?
Cum a scăpat de liburni, fugind de pârîul Timavus
Cel ce prin nouă vărsări cu vuiet s-azvîrle din munte,
Malul mîncîndu-l, și-adînc în nămoluri îngroapă cîmpia.
Mare-o cetate-a clădit Antenor aici și-adăposturi
Celor din Troia, și-a dat poporului nume-așezîndu-i
Stemă troiană, și-acum în repaos trăiește și-n pace.
Nouă, copiilor tăi, pe care tu-n cer ne vei duce,
Nouă corăbii ne smulg — grozav ! — și ne-azvîrle mîniei
Unei femei ce ne ține departe de malul italic.
Bunul așa-i răsplătit ? Și-așa ni se-ntoarce domnia ?"
Iată, cu zîmbetul blînd al lumilor tată privind-o,
Astfel precum viforatecul cer prin zîmbet îl face
Iarăși senin ; își sărută copila și zice-apoi astfel :
„Nu te-ngrija, Citerea ! Statornic a pururi rămîne
Soartea iubiților tăi ! Vedea-vei cetatea și malul
Cel juruit, și măreț înălța-se-va pînă la stele
Nestrămutatul Aeneas al tău. Statornic mi-e zisul.
El (ți le spun, că te văd frămîntată de jalnice gînduri,
Tainele sorții le scot din adîncuri de noapte răpite)
Crunte războaie purta-va-n pămîntul italic, și neamuri
Mari domoli-va, și țări statori-va și ziduri și datini,

Pînă vedea-vor trei veri pe stăpînul Latinus în scaun,
Pînă va geme trei ierni strîmtoratul Rutul în războaie.
Însă copilul Ascanius, astăzi cu numele Iulus
(Ilus odată, cît timp puternicul Ilios stete)
Treizeci de ani îndelungi ai lunilor vecinic rotite
Stînd domnitor va mări stăpînirea, din Lațiu mutînd-o
Însuși în Alba cea trainic clădită spre lungă domnie.
Anii trei sute vor fi stăpînirii de-acolo, sub neamul
Marelui Hector. Atunci, va fi-nsărcinată de Mavors
Ilia, fată de rege, și gemeni va naște vestala,
Tînăr, sumeț, îmbrăcat în pielea gălbuie-a lupoaicei
Care-l crescu, ridica-va poporul și ziduri clădi-va :
Romul, numindu-și poporul cu numele său pe vecie.
Nu le voi pune nici vremii hotar, nici locului margini ;
Fără sfîrșire domnia le-o dau. Iar Iuno, zeloasa,
Mări și pămînturi și cer plictisind cu spaimele dînsei,
Prinde-va minte-n curînd și-alături cu mine iubi-va
Neamul romanic, pe-ai lumii stăpîni, pe poporul în togă.
Asta mi-e vrerea ! Tîrît de vremuri veni-va și veacul
Cînd a Mikenei sclavie și-a Ftiei, nepoții dardanici
N-o s-o mai rabde ; zdrobind-o cu totul, domni-vor în Argos.
Mîndru, din neamul cel nobil va duce troianicul cesar
Numele-i pînă la ceruri, domnia lui pînă-n oceane.
Iulius fi-va numit, ca moșu-său nobilul Iulus.
Venus, pe-acesta-ncărcat de prăzi din supusele osturi,
Ai să-l ridici tu la cer. Și jertfe de zeu i-or aduce !
Veacul cel crîncen atunci, de lupte sătul, va fi pacinic ;
Vesta, credința bătrînă și Romul cu fratele Remul

Legi legiui-vor ; dar iarăşi de-oţel şi de greul berbece
Porţile-or geme-n război, şi nelegiuita mînie
Sta-va pe suliţi, culcată pe spate, şi-o sută de noduri
Lanţul făcîndu-i pe trup, scrîşni-va din gura ei cruntă."

Astfel a zis, şi din cer a trimis pe născutul din Maia
Ca să deschidă cu drag lui Aeneas şi ţara şi-oraşul
Cel de curînd răsărit, nu cumva să-i ţină-n oprire
Dido cea neştiutoare de sorţi... Prin larg de văzduhuri
Zboară, din aripi vîslind, şi-n Libia grabnic soseşte.
Dete solia-n curînd. Iar punii-ndărătnici îşi schimbă
Gîndul, lui Joe pe plac ; şi-osebit mai cu-ncredere Dido
Pacinice gînduri le poartă şi voie deplină cu totul.

Însă Aeneas prin somn se luptă cu sute de gînduri.
Cum se revarsă de zori, el pleacă să vadă la margini
Noul pămînt, şi ce mal le dete iar vîntul în cale :
Fiare trăiesc (căci pustiu părea la vedere) ori oameni ?
Totul să cate, şi veşti îndărăt la tovarăşi s-aducă.
Flota sub larg-boltuitele stînci ascunzînd-o la malul
Cel păduratec, în loc tăinuit de umbroase desişuri
Jur împrejur ; el se duce-nsoţit de fărtatul Ahates :
Fulgerătoare de-oţel duc două năprasnice suliţi.
Iată-l-ntîmpin-acum prin codru dorita sa mamă,
Fată şi-n umblet şi-n port, şi-n arme ca fetele-n Sparta,
Astfel Harpàlice-a fost, copila pămîntului tracic,
Care s-aruncă pe roibi şi se-ntrece la fugă cu Hebru.
Ca vînătorii pe-un umăr purtînd uşuratică tolbă
Părul lăsîndu-l răzleţ să-i fluture-n vîntul pădurii ;

Goi sînt genunchii, și strînse sub nod săltărețele-i sînuri.
Zice ea : „Tineri, vă rog, nu cumva văzurăți prin codru,
Spuneți, o fată pierdută de noi, o soție de-a noastră,
Naltă, cu tolba la brîu și cu blană de galbenă vulpe —
Poate-o văzurăți fugind, cu țipet, de vierul sălbatec ?"
Venus a zis. Și răspunsuri îi dete născutul din Venus :
„Nici de văzut nu văzurăm vro fată și nici n-auzirăm
Țipăt. Dar cum te numești, copilo ? Căci nici după umblet
Nu mi te cred a fi om, și nici după vorbe. Ești zînă ?
Poate că sora lui Foeb ? Ori vruna din nimfele țării ?
Fii milostivă cu noi, oricine să fii, și ne-ajută —
Spune-ne și-asta, te rog, ce margine-a lumii ne-ascunde,
Care e cerul pe-aici ? Străini pe pămîntul acesta
Noi rătăcim azvîrliți de vînt mînios și de valuri !"
Venus răspunde : „Nici una. N-am parte de-atîta mărire ;
Astfel se poartă pe-aici fecioarele noastre, cu tolbă,
Gleznele lor încingîndu-le strîns în coturnul de Sidon —
Asta-i pămînt tyrian, și-orașul clădit e de-Agenor ;
Sîntem cu lybii vecini, un neam nărăvit în războaie.
Doamnă ni-e Dido, regina fugită din Tyrus de frica
Fratelui său. Încurcată povestea gonirii, și-ocara
Lungă de tot, dar pe scurt arăta-ți-voi temeiul durerii.
Ea de bărbat pe Sichaeu îl avu, pe bogatu-n ogoare,
Tînăr din Tyr, și-l iubea cu deplină văpaia iubirii.
Lui, ca fecioară, i-o dete părintele fetei, unindu-i

Tineri. În Tyrus domnea Pygmalion însă, tiranul
Frate, prin sîngiuri și-omor sălbatec ca nimeni al doilea.
Dînșii la urm-au trăit cu-nvrăjbiri. Iar acela, nemernic,
Scoate pumnalu-n altar, un turbat și și lacom de aur,
Junghie-n ascuns pe Sichaeu, vai fără să simță mișelul
Milă de biata-să soră. Și-ascunse-și el fapta, mințindu-i
Multe sărmanei femei, purtînd-o cu vorbe deșarte.
Însă venitu-i-a-n vis odată bărbatul, icoana
Neîngropatului soț : grozavă de galbenă fața
Trist ridicîndu-o, i-a spus de-altarul cel crunt, arătîndu-i
Pieptul strivit de pumnal, de taina trădării din casă.
El a-nvățat-o să fugă cu sîrg, și din țară să fugă.
Iar, de-ajutoare pe drum, tăinute-i descopere multe
Vechi și străbune comori și troiane de-argint și de aur.
Dido gătește pe soți, îngrozită de-acestea, să fugă.
Unii s-adună cu Dido din ura ce-aveau pe tiranul,
Alții de groază. Corăbii, pe cîte le dete-ndemîna,
Ei cu năvală le-ntorc și le-ncarcă de bunuri. Averea
Celui mișel ei pe mare-o pornesc. Femeia li-e capul.
Dacă sosiră la locul pe unde vedea-vei tu ziduri
Nalte și noua cetate-a curînd răsăritei Cartago,
Ei cumpărar-un pămînt, numindu-l de-aceea și Byrsa,
Cît au putut împrejur o piele de taur să-ntindă —
Însă voi cine sînteți ? Din care pămînturi sosirăți ?
Unde vă duceți acum" Și celei ce-ntreabă răspunde-i
Jalnic eroul, zmulgîndu-și cu gemet cuvîntul din suflet :
„Doamne, de-aș sta eu să duc la capăt, zeiță,-nceputul,

Dac-ai putea tu s-asculţi povestea durerilor noastre,
Ziua, de mult alungată din ceruri, culca-s-ar în patul
Umedei seri. Din Troia, de cumv-auzit-ai vrodată
Numele-acesta, pe mări azvîrliţi depărtării, pe larguri
Vîntul orbeşte stîrnit ne-mpinse la ţărmurii lybici.
Eu sînt Aeneas, şi zei mîntuiţi de perirea duşmană
Duc pe corăbii ; mi-a mers şi numele pînă prin ceruri.
Ţara străbună mi-o caut şi neamul, purcesul din Joe.
Asprelor valuri de două ori zece corăbii-ncrezurăm,
Drumul ursitei urmînd şi purtaţi de cereasca mea mamă.
Şapte corăbii mai am, istovite de vînt şi de valuri.
Însumi cu lipsa mă lupt, rătăcind prin pustiuri străine :
Asia nu-mi dă locaş, şi nici Europa." — Nu-i lasă
Timp să se plîngă de-ajuns, şi-i rupe zeiţa cuvîntul :
„Cred că — oricine să fii — tu nu-n urgisire cerească
Aerul vieţii-l respiri, cît timp de Cartago te-apropii.
Du-te curînd, să soseşti la palatul reginei mai iute.
Înapoierea fîrtaţilor tăi şi rentoarcerea flotei,
Asta-ţi vestesc : sînt în port, aduşi de protivnice vînturi,
(Dacă nu-mi dară-n zadar poveţe-n auguriu părinţii !)
Iată, de patru ori trei vin lebede-n stolul cel vesel
Iuţi prăbuşite de sus, de pe unde-n seninele larguri
Vulturul sfînt le-a gonit — vezi, unele-n şiruri întinse
Jos au ajuns şi-n curînd vor ajunge mai multe, şi toate.
Polul precum îl încinseră ele cu cîntec, în stoluri,
Şi de reîntoarcere-acum se bucură-n freamăt de aripi,
Astfel şi tinerii tăi şi-ntreaga ta flotă s-adună,

Unii-s în port, iar o seamă-n corăbii vin iute spre maluri —
Pleacă degrabă şi mergi aşa cum te duce cărarea."
Zise. Şi iată s-a-ntors ; de albi trandafiri i străluce
Gîtul, şi-ambrozicu-i păr din creştet împrăştie-n aer
Dumnezeiescul odor, şi jos la picioare-i veştmîntul
Cade : s-arată din mers întreaga zeiţă ! Pe mamă
El o cunoaşte ; fugind în urma fugitei, se plînge :
„Spune, de ce m-amăreşti întruna cu goale vedenii,
Ah, o tirană şi tu ! De ce să n-am voie, cu dreapta,
Mamă, eu dreapta să-ţi strîng, să-ţi spui şi s-ascult adevărul."
Astfel se plînge Aeneas şi-apucă spre ziduri cărarea.
Însă pe cei mergători zeiţa-i învăluie-n neguri,
Negru-ntunerec vărsîndu-le-njur, şi-n noapte-nvăscîndu-i :
Nimeni să n-aibă putinţă să-i vadă, şi nici să-i atingă,
Nimeni să-i pregete-n drum, cercîndu-le ţinta umblării.
Venus spre Pafos apoi se grăbeşte cu zborul, privindu-şi
Sfînta-i dumbravă cu templul în care tămîia de Saba
Arde pe-o sută de-altare cu proaspete flori de pe cîmpuri.

Dînşii-ntr-aceea se duc aşa cum îi duce cărarea.
Iată-i, se urcă pe-un deal ce-nalţă deasupra cetăţii
Culmile lui, dominînd în vale şi ziduri şi turnuri.
Stă şi se miră Aeneas de-oraşul durat — pîn-acuma bordeie —
Porţi el priveşte, şi zgomote surde şi strade-aşternute.
Tyrii lucrează cu zor : ici cern nisipul o seamă
Ziduri acolo clădesc şi răstoarnă puternice pietre,
Locuri de casă dincolo croiesc şi cu linii le-nseamnă.
(Judecători îşi numesc, juraţi, şi-şi aleg căpetenii).

Sapă dincolo mulțimea la port, iar aiurea așează
Largi temelii de teatru și taie din stînca cioplită
Stîlpii puternici ce-or fi prin vremuri podoabele scenei.
Astfel, în soare, pe flori, în zilele-ntîi ale verii
Zboară cu sîrgul albine pe cîmp : dincolo povețe
Celor mai tinere dau, ici limpede lamur-a mierii
Altele-adună și-ntind nectarul cel dulce prin faguri,
Altele sar și primesc adunata povară, și-n cete
Stau păzitoare și-opresc la-ntrare pe trîndavii trîntori,
Toate lucrează cu foc, și mierea-i cu miros de cimbru.
„O, fericitule neam, că poți să ridici o cetate !“
Zice viteazul privind spre orașul cu desele turnuri,
Intră apoi învelit în neguri (minune e spusul !)
Printre grăbiții bărbați în de-a valma, și nimeni nu-l vede.
Plină de-un dulce-ntunerec se-ntinde-n cetate-o dumbravă,
Tocmai la mijloc. Aici, aruncați, de vînt și de valuri,
Punii găsit-au un craniu de cal, în săpatele șanțuri,
Semn de Iunona trimes : ca vrednic în lupte să fie,
Plin de virtuți și prin veac iscusit la cîștiguri poporul.
Dido din Sidon aici un templu clădit-a Iunonii,
Mare, prin daruri bogat, și sfînt prin puterea zeiței.
Trepte de-aramă să suie spre praguri, de-aramă se-nalță
Stîlpii și-arama din porți se-nvîrte pe cardeni de-aramă.
Temerea lor, la priveliștea nouă,-n pădure se stinse :
Tristul Aeneas din nou îndrăznește nădejdea scăpării,
Iarăși încredere-avînd că sorțile-i au să se-mbune.
Căci singuratic în templu pe cînd împrejuru-i privește,

Stînd ca s-aştepte pe Dido, şi-uimit de-nflorirea cetăţii
Pînă ce-admiră şi arta şi munca şi totul din templu,
Iată că vede pe rînd frămîntările troice toate,
Vede războiul ajuns de poveste prin lume tutindeni.
Vede pe Priam, pe-Atride, şi-alean amîndoror', pe-Ahile.
Stete pe loc, şi plîngînd : „Ahates, ce locuri, el strigă,
Care pămînt de pe lume nu-i plin de durerile noastre ?
Iată pe Priam ! Cei buni găsesc o răsplată chiar astfel !
Plîns al durerii e-aici : ce-i soarte-omenească ne doare !
Nu fi-ngrijat ! Căci numele nostru e-a noastră scăpare !"
Astfel a zis, şi pe chipuri deşarte el sufletu-şi paşte,
Jalnic gemînd, şi cu rîuri de lacrămi îşi tulbură faţa.
Vede pe grecii cei strînşi, în năvalnice cete-mprejurul
Naltului Pergam, cum fug strîmtoraţi de războinicii Troiei,
Iată şi frigii pe care-i goneşte-ncoifatul Ahile.
Vede prin lacrimi un cort, cu pînze ca iarna de albe,
Cortul lui Resus, pe care Tididul cel lacom de sînge
Noaptea, la somnul dintîi, cu multă-njunghere-l prădase :
Roibii, prin flacări, îi duce din lagăr, şi nici n-apucară
Bieţii să guste nutreţul din Troia nici apa din Xantus.
Iată-l pe Hector fugind, despuiatul de steme, sărmanul
Cel ce-ndrăzni să se prindă-n război cu mai-tarele-Ahile :
Caii-l tîrăsc : şi de carul cel gol el atîrnă, pe spate,

Strîns în curele, iar gîtu-i cu pletele-i mătură fața
Cîmpului negru, și-ntoarsa lui suliță scurmă pămîntul.
Colo, cu părul în vînt, la templul vrăjmașei Athene
Iată, neveste din Troia cum vin aducîndu-i o haină,
Triste, cu ochi rugători și cu mînile pieptul strivindu-și —
Ochi-i ţintește-n pămînt și-n lături se-ntoarce zeița.
Colo de trei ori, în jurul cetății, tîrăște pe Hector,
Ah, și cadavrul cel jalnic pe-arginți nemilosul îl vinde !
Geme din suflet acum, din adîncuri de suflet, Aeneas,
Carul văzîndu-l și stemele lui și pe mortul prieten !
Vai, și pe Priam, bătrîn cum întinde slăbitele palme !
Chiar și pe sine-și în stolul de-ahei se revede-ntre principi,
Între vitejii din Eos și-oștenii lui Memnon cel negru.
Iar pe-amazoane le-aduce, pe ceata cu scuturi ușoare,
Pentesilea, turbînd, și-n mijlocul miilor arde ;
Pieptu-i e gol, pe sub piept e-ncinsă cu brîul de aur :
Lupte-ndrăznește să poarte năprasnica-n rînd cu bărbații.

Iată, pe cînd cu mirare se uită la chipuri Aeneas
Stînd înlemnit și privind întruna și-ntruna la chipuri,
Vine spre templu, măreață și-urmată de cete de tineri,
Dido, cu pasul încet, nespus de frumoasa regină.
Astfel la rîul Eurotas, pe mal, ori pe Cynthus pe culme
Hori drăgălașe se-ntind, cu Diana la mijloc. În gloate

Mii de-oreade se strîng și de-aici și de-acolo ; dar zîna
Arcul pe umeri purtîndu-l, le-ntrece pe toate la umblet,
Cînd de tăcută plăcere se zguduie pieptul Latonei —
Dido de-asemeni era. Prin șiruri ea trece de-asemeni
Veselă, plină de-ndemn la domnia pe care-o clădește.
Iat-o sosită la poartă, sub bolta mărețului templu,
Șade pe tronul înalt, iar armele-n juru-i țin pază.
Drepturi împarte și legi, de pe tron, iar trudirile muncii
Ori le năimește pe plac chibzuind, ori le scoate din urnă.
Iată, prin gloate ce curg, Aeneas zărește deodată
Coifuri troiene : pe-Anteu, pe Segest și pe bunul Cloantus,
Și-alții cu dînșii, pe care, zmulgîndu-i mînia furtunii
Mării i-a dat, azvîrlindu-i cu vremea pe malul protivnic.
El de mirare-a-mpietrit, și-mpietrit-a cu dînsul Ahates,
Plini sînt de spaimă, și veseli cu totul și-ntruna-i frămîntă
Dorul să-i strîngă de mîni, dar teama de rău îi oprește ;
Deci se prefac, și din norul cel gol ispitesc pe tovarăși :
Cine sînt dînșii, ce neam, și flota pe unde-o lăsară ?
Care li-e dorul, de-aleargă trimiși din corăbii, din toate,
Bună primire cerînd, și cu vuiet se-ndeasă spre templu.
După ce-ntrară, iar Dido, chemîndu-i, le dete cuvîntul,
Moșul Ilionefs zis-a cu vorbe-așezate cuvîntul :
„Ție, căreia ți-a dat al zeilor tată menirea
Neamuri viteze să cîrmui, urzind stăpînirea cea nouă,

Ţie-n genunchi îţi cădem, noi bieţii din Troia, răzleţii
Mării şi duşii de vînturi : să nu ne dai foc la corăbii ;
Cruţă cucernicul neam şi-ndură-te plînsului nostru !
Nu ca să facem pierzarea penaţilor voştri venirăm,
Nici pustiire să facem la maluri şi jafuri cu fierul :
Nu sînt învinşii-aşa tari şi n-au atîta-ndrăzneală.
Este departe-un pămînt, Hesperia grecul îi zice,
Plin de mărire, bogat în ogoare, şi-n lupte puternic ;
Neamul oenetric acolo trăit-a prin vremuri ; cei tineri
Însă, precum auzim, Italia-i zic, căci Italus
Domn e pe-acolo. Şi-acolo mergeam —
Însă deodată, cu ploi, stîrneşte vîrtejuri Orion :
Orb el ne-azvîrle la vad, ne prinde-n amestec de vînturi
Iuţi, şi ne-ndeasă în vîltori şi pe-adîncuri turbate ne-mpinge
Stîncilor. Iată — puţini, la marginea voastră sosirăm.
Însă, ce oameni, găsim ? Şi-n care pămînturi se iartă
Nelegiuiri ca şi-acestea ? Ne-nchid primitoarele maluri,
Sar cu bătaia, ne-opresc să punem în ţară piciorul !
Dacă nimic nu vă păsa de arme, nimic de-omenire,
Zeii, să ştiţi voi, din cer ţin seamă de bune şi rele !
Regele nostru Aeneas a fost : nu-i nimeni ca dînsul
Blînd, şi nu-i nimeni mai drept, mai tare-n războaie nu-i nimeni !
Dacă pe-acesta-l avem mîntuit de perire, şi dacă
Viu e pe lume, şi nu scoborît la grozavele umbre,
N-ai nici o teamă ! Că-n veci rău n-are să-ţi pară de fapta
Bună ce-o faci. Cetăţi şi pe malul siculic sînt multe,
Arme şi-acolo găsim, şi-avem pe troianul, pe-Aceste.
Lasă deci flota, zdrobită de vînturi, s-o tragem pe maluri,

Bîrne-n păduri să tăiem și vîsle s-alegem din codri,
Ca să putem, cu tovarășii dragi și cu regele nostru
Veseli s-ajungem în Latiu, de cumva ni-e dat să-l ajungem.
Dacă-i pierdută scăparea, și dacă pe tine, Aeneas,
Libice valuri te-au stins, și-i stinsă nădejdea și-n Iulus :
Dă-ne prundișul măcar, s-avem adăposturi — Sicana —
Unde-am sosit, căutînd pe regele-Acestes al nostru."
Astea le zise bătrînul ; și freamătă-n juru-i cu toții
Dardanii.
Scurt a vorbit, și ținîndu-și plecate privirile, Dido :
„Nu vă mai temeți, troieni, și grija goniți-o din suflet !
Grelele noastre nevoi m-au silit — și domnia cea nouă —
Astfel să fac și prin pază să-mi apăr hotarele țării.
Cine nu știe de neamul Aeneas, de-a Troiei cetate ?
Faptele lor, și bărbații și cruntele lupte și focul ?
N-avem doar suflete-n noi lipsite-ntr-atîta de milă
Nici nu răsare doar' Foeb-așa de departe de-aicea !
Ori că v-alegeți Hesperia voi, și pămîntul saturnic,
Ori a lui Erix ținut, sau țara domnită de-Acestes ;
Eu ajutoare vă dau orișiunde, și sprijin la toate.
Dacă voiți, ca tovarăși să stați în pămîntul acesta :
Fie și-a voastră cetatea ce-o fac ! Dați luntrile-n prunduri :
Puni și troieni îmi vor fi totuna și făr-osebire.
Doamne, de-ar fi și Aeneas, mînat tot de-aceeași furtună,
Regele vostru, aici ! Dibaci voi trimite pe maluri
Oameni, și da-voi porunci să-l cate prin Libia toată.
Poate-i pierdut prin păduri, ori umblă răzleț prin orașe."

Vesel de vorbă, cu grijă perită, sta bunul Ahates,
Tatăl Aeneas de-asemeni ; ei ard de dorința să rumpă

Norul din jur mai curînd. Şi-Ahates, întîiul întreabă :
„Ce hotărîre-ai luat, tu fiu al zeiţii, ce gînduri ?
Toate sînt sigure-n jur, şi flota cu soţii scăpată.
Unul lipseşte din ei, pe care-l văzurăm în valuri
Înşine cum a căzut. Încolo, cuvintele mamei !"
Dînsul a zis. Şi cu grabă din jur li se rupe deodată
Vălul de neguri ; deschis în lumina cea largă de eter,
Iată-l, Aeneas, măreţ strălucind în albimea luminii,
Nalt de statură, puternic în umeri ca zeii, căci Venus
Însăşi făptură voinică şi plete de tînăr îi dete,
Blînd răsărindu-i în ochi zîmbirea bărbaţilor nobili.
Fildeşul astfel mai nobil îl faci prin cioplire, mai mîndră
Piatra de Paros cînd este tivită pe margini cu aur.
Dînsul se-ntoarce spre Dido măreţ, şi-n mare-mirarea
Celor de faţă vorbi : „Cătaţi pe Aeneas, şi iată-l !
Eu sînt Aeneas, troianul, scăpatul din libice valuri.
Milă tu singur-avînd de Troia cea demnă de milă,
Dido, pe noi, rămăşiţa mîniei danae, pe bieţii
Oameni pe mări aruncaţi, pe goniţii din ţară, tu, Dido,
Astăzi în casă-i primeşti : răsplată să dăm vredniciei
N-avem putere, regino, nici noi şi nici nimeni din mulţii
Noştri tovarăşi dardani, cîţi mişuie-n lumile toate.
Zeii, de cumva iubesc virtutea, şi dacă mai este
Undeva-n lume vrun drept şi-un suflet cu-ncredere-n faptă-i
Zeii-ţi vor da răsplătirea ce meriţi. Pe tine ce timpuri
Ce fericiri te-au născut ? Ce nobili părinţi într-atîta ?
Rîuri în mare cît timp vor curge, şi umbra roti-va
Vîrful stîncoşilor munţi şi pămîntul pluti-va prin stele,

Vecinic tu slavă și nume și laude-avea-vei, tu vecinic,
Orice pămînt îmi va fi hotărît!“ Și cu dragoste prinse
Pe Ilioneus la dreapta, la stînga pe-amicul Sergestus.
Pe-alții la urmă, pe Gyas cel bun, și pe bunul Cloantus.

Stete cu totul mirată de-această priveliște Dido.
Dar mai ales de minunea întîmplării. Zice-apoi astfel :
„Fiu al zeiței, ce sorți mi te-aruncă pe tine-ntr-atîtea
Spaime și groaze ? Ce zeu la maluri străine te-azvîrle ?
Tu ești Aeneas acela, pe care la rîul Simois
Venus cea sfînta-l născu lui tatăl Anhises, dardanul ?
Țin pe Teucrus aminte și-acum : venise la Sidon,
Bietul din țară gonit, cerînd ajutorul lui Bellus,
Ca să-și găsească regatul altinderi. Și-n Ciprus intrat-a
Bellus, prădîndu-l de-avere și-n jugul supunerii dîndu-l.
Eu de pe-atunci vă cunosc și poporul troianic și soartea
Troiei, și numele tău și pe regii pelasgici de-acolo —
Însuși Teucrus, al vostru dușman, lăuda pe teucrii,
Fală făcîndu-și că este născut din troianică viță.
Fără de grije veniți, deci, tineri în casele noastre.
Tot deopotrivă cu voi, prin multe-aruncatu-m-a soartea
Chiar și pe mine, ș-aci de-abia mi-am găsit așezare.
Știu ce-i amarul și eu ; am milă de oameni ce sufer —“
Astfel de vorbe zicînd, ea duce-n palat pe Aeneas ;

Lui spre mărire serbări statorit-a prin temple tutindeni.
Soţilor lui de pe mal le trimise-ntr-aceea regina
Treizeci de tauri, şi-o sută de porci cu groaznice coame,
Mari şi puternici, şi-o sută de miei cu mame-ngrăşate.
Toate ca dar al veselei zile.
Însă-năuntru-n palat e prisos şi podoabă tutindeni ;
Masa de-ospăţ o gătesc cu belşug în odaia din mijloc :
Roşii de purpur-aştern măestrit împletite covoare ;
Masa luceşte de-argint şi-n aur cioplite pe dînsa
Faptele moşilor morţi, cu-atîtea podoabe înşirate
Cîţi sînt bărbaţii ieşiţi din vechiul părinte-al tulpinei.
Însă Aeneas, cu gîndul de-a pururi la fiu său Iulus
Grabnic porneşte la flotă pe-Ahates, ca-n grabă să-i ducă
Veste de toate lui Iul, şi-aici să-l aducă cu grabă.
Numai la micul său fiu e cu gîndul, şi grija i-o poartă.
Să mai aducă, i-a spus, şi daruri scăpate din focul
Troiei : mantaua cea grea de podoabe şi de-aur, şi haina
Cea cu-nflorite figuri tivită cu galben acantus,
(Carea fusese de mult o podoab-a Helenei, adusă,
Chiar din Mikene de ea, de fugita de-acasă la Troia :
Leda ţesuse-acest dar lipsit de pereche pe lume).
Să mai aducă şi sceptrul, purtat de copila lui Priam
Cea mai bătrînă ; s-aducă ghiordanul cel greu de mărgeanuri
Scumpe, şi-o dublă coroană cu multe-aurite podoabe.
Ca să le-aducă, dă zor spre maluri Ahates în fugă.
Dar Citerea din nou cu planuri frămîntă-şi gîndirea,
Apucături iscodind : ca-n locul lui Iulus să vie

Amor, cu mers prefăcut și cu fața schimbată, s-aprindă
Inima bietei regine prin daruri, s-o mistuie-n flăcări.
Căci guralivul oraș și fățarnicii puni o-nspăimîntă ;
Iuno-i tot face-n necaz ; de grijă nici noaptea nu doarme.
Aste cuvinte-a rostit așadar zburătorului Amor :
„Fiule, singur al meu și puterea mea singură în lume,
Care te uiți cu dispreț la fulgerul sfînt a lui Joe !
Iată cu rugă eu vin, cerîndu-ți, copile-ajutorul.
Cum rătăcește din maluri la maluri iubitul Aeneas,
Fratele tău, prigonit de Iuno cea fără de milă,
Asta o știi — căci adese mîhnitu-te-a marea-mi mîhnire.
Dido mi-l ține p-Aeneas acum, feniciana, cu vorbe
Dulci amăgindu-l : mi-e groază, la cîte-o s-ajungă Iunona
Cu ospețiile ei ! Nu-i moale ea-n treburi de-acestea !
Deci mă socot, dintru-ntîi s-acopăr regina, și-n pieptu-i
Dulce văpaie s-aprind, ca gîndul să nu i-l mai schimbe
Nimeni, ci vecinic s-o am legată de bunul Aeneas.
Iată și planul gătit, cum cred eu să-mi faci tu acestea.
Iulus, de dragul său tată chemat, în cetatea Cartago
Are de gînd să se ducă — drăguțul și grija mea toată —
Daruri scăpate de mări și de flacăra Troiei, să ducă,
Însă pe dînsul, în somn amețindu-l, pe culmea Citerei
Ori în locașul cel sfînt îl voi duce, pe vîrful idalic,
Nici să nu știe nimic, nici planul să nu mi-l smintească.
Numai o noapte tu deci, o singură noapte, mințește-i
Fața și statul, luînd, copile-al copilului umblet,
Astfel ca Dido, de veselă-n chef, legănîndu-te-n poală
Colo la masă bogată, sub flăcări din via Lyaeus,

Cînd te va strînge spre ea sărutîndu-ţi şi ochii şi gura,
Foc tăinuit tu să-i verşi în suflet, şi-otrava-ţi s-o turbe !"
Amor ascultă cu drag cuvintele mamei ; dezbracă
Micile-i aripi şi pleacă în calea menită lui Iulus.
Însă prin trupul întreg al micului Iulus revarsă
Venus repaosul beat, şi-n poală-ncălzindu-l îl duce
Sus în păduri, pe Idalia, unde, plăcut busuiocul
Dulcele-odor răspîndind, în umbră de flori îl adoarme.
După cuvînt a plecat, ducînd în Cartago deci Amor
Multele daruri de rege, şi vesel urmează pe-Ahates.
El la sosire-a găsit pe Dido pe mîndre covoare
Stînd pe-auritul ei tron, şi gătită, la mijlocul mesei.
Însuşi Aeneas acolo şi tot tineretul din Troia
Intră sumeţi şi s-aşează pe purpura-ntinsă pe laviţi.
Sclavii dau cupele-n mîni la oaspeţi, şi codri de pîne
Dînşii din coşuri împart, pun moi prosopele pe masă.
Cincizeci de roabe cu zorul au grijă să fiarbă bucate,
Rînduri de rînduri, şi-ncing şi penaţilor focul întruna
Altele-o sută, şi-o sută de sclavi cu toţii de-o vîrstă,
Îngrămădesc la mîncări pe masă şi umplu pahare.
Punii s-adună şi ei, tot cete de cete, pe jeţuri
Mîndru pictate şi-n şir rînduite de Dido, s-aşează :
Beţi de mirare privesc la darul aeneic, la Iulus,
Caută la zeul cu ochii aprinşi şi cu vorba mascată,
Haina-i o văd şi mantaua tivită cu galben acantus.

Dar mai cu zorul, sărmana menită peririi curînde,
Dido nu poate nicicum să-şi astîmpere sufletul lacom :
Arde de drag şi se uită mereu şi la Iul şi la daruri.
Iul, după ce-a sărutat şi-n gît a sărit lui Aeneas,
Sufletul ars potolind măgulitului tată, ştrengarul
Fuge la Dido zîmbind. Cu ochii la dînsul, cu toată

Inima, Dido-l ridică pe poală, pe frunte-l dezmeardă —
Biata, ea nici nu visează ce zeu îi surîde ! Iar dînsul
Vorbele tale-ascultînd, o Venus, pe-ncetul omoară
Traiul trăit cu Sicheu, şi-ncearcă s-aprindă cu flăcări
Inima-i rece de mult şi de mult potolitele-i patimi.
Deci isprăvind de mîncat şi masa scoţînd-o din sală,
Grabnic aduc pîntecoasele oluri şi-şi toarn-apoi vinul.
Geme de clocot palatul, de rîs şi de chiot sînt pline
Salele largi, iar lampe ce-atîrnă din bolta de aur
Biruie negru-ntunerec şi ard şi făcliile-alături.
Cupa cea grea-mpovărată de aur şi pietri, şi-o cere
Dido, şi-o umple cu vin : dintr-asta băuse şi Bellus
Cîndva, şi-n urma lui toţi. Acum e tăcere-n iatacuri.
„Jupiter, cel ce te chemi păzitorul primirii de oaspeţi.
Veselă fă-ne tu ziua de azi ! Troienii şi punii
Fraţi să se facă ! De dînsa cu drag să vorbească nepoţii !
Bahus cel vesel cu noi ! Şi Iuno cea plină de zîmbet —
Tiri, serbaţi-mi, cîntînd din inima toată, ospăţul !“
Zise ca jertfă vărsînd din vinul cel nobil pe masă,
Însăşi apoi a lipit de marginea gurii paharul,
Dîndu-l cu-ndemnul să beie, lui Bytias, care rădică
Cupa spumată şi auru-l o soarbe golind-o cu totul.
Alţii veniră la rînd, fruntaşii. Iar Iopas, pletosul,
Sun-aurita chitară, el a fost ucenicul lui Atlas.
Luna cea-n veci rătăcind şi-al soarelui umblet îl cîntă,
De-unde e vîntul şi focul şi ploaia, şi neamul de oameni,
Carul-cel-mic, şi ploioasa Hiadă şi Carul-cel-mare ;
Cîntă de soarele jalnic ce-n zilele iernii s-afundă
Seara-n ocean, şi de ce sînt tîrzii înnoptările serii.
Punii din palme cu chiot lovesc şi troienii-i urmează.

Astfel cu oaspeții stînd de vorbă sărmana regină
Noaptea și-o trece cu rîset și bînd o nebună iubire.
Multe de toate întrebat-a de Priam pe-aceia, de Hector
Și de născutul zeiței, de Memnon, ce steme purtase?
Cît de frumos e Ahile, și carul ce-avea Diomede?
„Spune, mai bine, din capăt ce-a fost, tu, oaspete-al nostru“
Zice „și-ncepe dintîi, de cursa danae, de-al vostru
Umblet degeaba pe mări — căci șapte sînt anii umblării
Voastre, pierduți și răzleți prin țări și pe mările toate!“

CARTEA II

Toţi au tăcut împrejur, întorcîndu-şi privirea spre dînsul.
Tatăl Aeneas atunci din scaun, de sus le vorbeşte :

„Dido, tu ceri o-nnoire nespusului vaier al nostru !
Cum risipiră danaii puterea troiană şi statul
Nefericit, şi pe cîte văzutu-le-am, bietul, eu însumi,
Şi-ntre părtaşii de frunte le-am fost. Spunîndu-le, cine,
Fie dardan ori dolop, ori amic lui Ulise-ndîrjitul,
Poate să-şi ţină plînsoarea ? Şi-n urmă, şi umeda noapte
Cade din cer şi ne cheamă la somn scăpătatele stele.
Îns-aşa mult de doreşti să ne-asculţi pătimirile noastre
Şi să cunoşti tu pe scurt zvîrcolirea din urm-a cetăţii,
Orişicît sufletu-mi este-ngrozit de-amintiri şi de-amaruri,
Am să te-ascult. De soarte-ncurcaţi şi sătui de războaie
Regii danaici, în scurgerea mulţilor ani, îşi durară
Mare cît munţii un cal, prin nobila artă-a Minervei.
Coastele nalte-i cu scînduri de brad le podesc, şi, făţarnici,
Vot al întoarcerii-n pace-l numesc. Acesta fu zvonul.

Însă-n năuntrul cel gol s-ascund pe furişul vitejii
Cei prin sorţire năimiţi, şi-n jur prin tăcutele colţuri
Pîntecul său uriaş e plin de-narmaţii războinici.
Zace-najunsul vederii o insulă-n mare, vestita
Tenedos, plină de-averi, cît timp o domnise troienii,
Astăzi un mal pustiit şi-ndoielnic popas al corăbii.
Grecii într-acolo s-au dus şi s-ascunseră-n sterpele maluri.
Noi am crezut că fugiră pe mări, alergînd spre Mikene :
Astfel Troada de-acum e scăpată de jalea cea lungă —
Porţile largi le deschidem şi mergem la lagărul doric,
Locul deşert să-l vedem pe malul rămas singuratic.
«Iat-al dolopilor cort ; şi-acolo Tidide-avea cortul ;
Flota sta-n şiruri aici ; dincoace e cîmpul de luptă.»
Unii se miră de darul de-a pururi-fecioarei Minerva.
Cît e de mare-acest cal ! Şi-ntîiul din gloate, Timoetes,
Sfatul ne dete să-l ducem cu noi, şi-n cetate să-l punem
(Ori prin trădare-a vorbit, ori sorţile Troiei voiră).
Capys, cu dînsul mai mult, cu gînduri mai limpezi în suflet,
Cere grăbit s-aruncăm bănuitele daruri în mare :
Calul e cursă danae, zicea, şi să-l punem în flacări,
Ori să-l desfacem la piept, ispitind tăinuitele-i goluri.
Nedumeritul popor dezlipit e-n păreri osebite.
Iată din culmea cetăţii, şi-urmat de-o năvalnică gloată
Foc de mînie Laocoon vine strigînd de departe :
«Credeţi, sărmani, că dolopii sînt duşi ? Şi v-a prins nebunia ?
Credeţi că, fără să umble cu gînduri mişele, va face
Grecul vrun dar ? aşa mi-l cunoaşteţi pe grecul Ulise ?

Ori mirmidoni înarmaţi ni s-ascunseră-n lemnul acesta,
Ori e unealtă-anumit gătită-mpotriva cetăţii,
Ca să ne vadă de sus prin locaşuri, de sus să ne-atace;
Ori că s-ascunde vrun altfel de rău: nu credeţi voi calul!
Fie ce-o fi: mi-e teamă de greci chiar dîndu-ne daruri»
Zise, şi suliţa-n vînt învîrtind-o cu multă putere
Grabnic izbeşte-o de sus în adînc-boltuitele vintre.
Fierul stătu tremurînd, şi-n jalnic răsunet gemut-a
Pîntecul gol, zguduit, şi vuiet urlat-a-n adîncuri.
Dacă voit-ar fi zeii şi-aveam şi noi minte mai multă,
Grabnici cu fierul să scoatem din cal pe-argivii pîndareţi,
Troia, tu azi ai trăi, şi-ai fi, tu cetate regească!
Iată-ntr-aceeaşi aduc la rege păstorii, cu zgomot
Mare, pe-un tînăr legat cu mîinile strînse la spate,
Cărora, nempotrivit, li se dete de-a gata să-l prindă,
Ca să ne-nşele pe toţi şi la greci să descuie cetatea—
Om încînit şi-ndărătnic şi gata la una din două:
Ori să-şi plinească-nşelarea, ori morţii s-alerge de-a dreptul
Oamenii Troiei grăbesc de tutindeni şi-aleargă năvalnici
Vreau ca să-l vadă, şi rîd pe-ntrecute cu hohot de dînsul.
Vezi mişelia danaic-acum, şi pe greci, şi dintr-unul
Dido, cunoaşte-i pe toţi —
Ca zăpăcit de priviri, sta singur acela la mijloc,
Fără de arme, din ochi măsurînd pe troienii din gloată.
«Care pămînturi de-acum, vai, zise, de mine pur-ta-vor
Milă, sărmanul, ce mări? Şi care mi-e soarta pe lume?
Nici la danai nu găsesc un locaş, şi-acum m-ame-ninţă
Chiar şi-amărîţii dardani şi pedeapsă cu sînge do-rescu-mi!»

Plînsul lui mulcomit-a pe-ai noştri ; şi-amarul mîniei
Stinsu-s-a-n piepturi. Noi cerem răspuns şi de unde-i, şi cine-i,
Care i-e dorul ? Şi care-i încrederea noastră, s-o spuie !
Dînsul, în fire venit din cutremurul spaimei, vorbeşte :
«Totul, chiar ce va fi, pe bună dreptate rosti-voi,
Rege ! Şi nu mă feresc să spun că-s din neamul argolic.
Asta dintîi. Căci norocul de-a vrut ca să facă pe Sinon
Nenorocit, nu doresc să-l mai facă şi rău şi nemernic !
Poate vrodată, prin zvonuri vorbite, venitu-ţi-a, rege,
Veste de numele celui din Bellus născut, de-acel Palamede,
Care, puternic şi bun, fusese-osîndit la perire
Nevinovat, ca fiind trădător, de danaii bîrfelnici,
Pentru că nu vrea războiul — iar azi îl jeleşte mulţimea !
Lui ca tovarăş de arme, fiindu-i şi rudă prin sînge,
Tata, de multe lipsit, mă dete din anii mei tineri.
Pînă stătuse şi dînsul în capul poruncii şi-n sfatul
Celor puternici, aveam şi noi oarecîtăva vază ;
Însă de-ndată ce el a pierit prin nevrednica pismă,
(Lucruri ştiute vă spun) prin nelegiuitul Ulises,
Eu amărît îmi tîram în nevoie viaţa si-n jale
Trist amintindu-mi mereu de-amicul cel mort pe nedreptul.
De-aş fi tăcut eu nebunul, măcar ! — Vrodată, vrînd soarta,
Dacă va fi să mă-ntorc biruind, în ţara mea-n Argos,
Am să urzesc răzbunări şi ura s-o mişc prin cuvinte.
Răul de-aici mi-a pornit. Ulises întruna-mi găseşte
Nelegiuri, şi bîrfeli pe furişul întruna, şi zvonuri
Duce prin gloate, cătînd şi făţiş lovituri pe nedreptul.

Nici nu s-astîmpără pînă ce-n urmă prin gura lui Calcas —
Însă la ce mai vorbesc eu de-aceste nevrednice lucruri?
Ce mai aştept? Căci de credeţi că grecii sînt toţi deopotrivă,
Asta-mi ajunge de-o spuneţi — haid, daţi-mi mai iute pedeapsa,
Asta ş-Ulise-o dorea, şi vi-or da mulţumire şi-atridii.»
Însă mai tare ne-aprindem acum, să cunoaştem temeiul.
Căci nedeprinşi noi eram cu de-asemeni tertipuri pelasge.
Prinde cuvîntul din nou tremurînd, şi cu vorbă smerită:
«Vrut-au adese trudiţii danai să se întoarcă şi-n pace
Troia s-o lase, punînd un sfîrşit şi războiului jalnic.
De-ar fi făcut-o măcar! De multe ori însă le-nchise
Iarna cărarea pe mări, şi furtuna-ngrozea călătorii.
Însă pe cînd, plăsmuitul din bîrne, sta calul acesta
Gata, dodată-ncepu să geamă văzduhul de vifor.
Noi, zăpăciţii, trimitem atunci p-Eurifil să ceară
Sfatul lui Foebus. Şi-un jalnic răspuns Eurifil ne-aduce:
„Voi domolirăţi furtuna prin jertfa fecioarei, prin sînge,
Cînd vă gătirăţi, danai cu plecarea spre văile Troiei:
Suflet vă cere şi-ntorsul acasă! Un suflet argolic
Cere-mpăcarea." De-abia ce poporul aude răspunsul,
Toţi de mirare-nlemnesc, şi-un tremur de gheaţă pătrunde
Oasele noastre: pe cine-l vrea zeul, şi soarta pe cine?
Însă-ntre gloate Ulise tîrînd cu de-a valma pe Calcas,
Fără de voile sale pe Calcas, pe vrednicul preot,
Cere să-i tîlcuie spusa lui Foebus. Cîntatu-mi-au unii
Multe că eu sînt ales, şi-aşteptam viitoru-n tăcere.

Zile de două ori cinci, sub mantă-i, întruna bătrînul
Tace nevrînd a numi vrun om ca să-l zvîrlă peririi,
Însă la urmă de-Ulise silit și de gura-i cea multă,
Rupe cuvîntul năimit: mă menește jertfirii pe mine —
Toți se făcură senini și de ce se temură cu toții
Dînșii văzură cu drag, că s-azvîrle pe capul meu singur!...
Ziua cea tristă sosea. Vedeam pregătindu-mi altarul
Ah, și-aluatul sărat și sfințitele panglici pe tîmple!
Dar, recunosc c-am fugit de pieire, rupîndu-mi cătușa,
Stat-am în bălți cu noroi, ascuns în trestișuri o noapte,
Pînă să-ntindă vintrelele-n vînt... și le-ntinseră-n urmă!
Vecinic eu n-am să mai văd de-acum strămoșeasca mea țară,
Nici pe doriții copii, și nici pe iubitul părinte:
Poate grăbise-vor grecii pe toți să-i omoare spășindu-mi
Fuga, și bieți-mi copiii plăti-mi-vor cu moarte greșala!
Deci și pe zeii de sus, pe puteri ce-ocrotesc adevărul,
Ah, și de cumv-a rămas o credință pe lume, peaceasta
Neprihănită credință, te rog, să te-nduri de durerea,
Bietului Sinon, de omul ce piere bătut de năpaste!»
Dacă-l văzurăm plîngînd, de milă-i lăsarăm viața.
Priam, dintîiul, poruncă ne-a dat, să-i scoatem lui Sinon
Strîmtele mîneci și lanțul din mîni, și cu milă vorbește-i:
«Uită, oricine să fii, pe grecii netrebnici, tu uită-i!
Sinon al nostru să fii! Dar spune-mi te rog, adevărul:
Calul acela grozav ce-nseamnă? Și cine-l făcuse?
Are vrun țel? Ori e zeilor dar? Ori poate-i vro armă?...»

Zise. Iar Sinon cel plin de-nşelări şi nemernic ca grecii,
Palmele-abia mîntuite din lanţ le rădică spre stele :
«Vecinice flacări, de marturi vă iau, cu neprihănita
Voastră putere ! Şi temple, şi voi, ah, de care fugit-am,
Nelegiuite pumnale, voi funii purtate de mine :
Astăzi am dreptul să rup ale patriei drepturi sfinţite,
Da ! pe popor să-l urăsc şi totul să trîmbiţ în lume
Cîte-a greşit ; legături cu ţara mea n-am azi nici una !
Însă tu vorba s-o ţii : tu Troia, servită de mine,
Dac-adevăr îţi vorbesc, serveşte-mi cu daruri credinţa !...
Numai în Pallas şi-au pus încrederea toată danaii,
Toată nădejdea-n război. Dar, după ce nelegiuitul
Rege Tidide, şi-al relelor cap, ticălosul Ulises
Smuls-au din templul cel sfînt paladiul fatal al Minervei
Înşişi tăind pe străjerii cei nevinovaţi ai cetăţii,
Chipul cel sacru tîrîndu-l pe jos şi cu mînile crunte
Vălul de fată fecioar-al zeiţei l-au rupt, ticăloşii :
Toată nădejdea danaii de-atunci sfărîmat-o văzură,
Frînte puterile lor, iar Pallas cu suflet protivnic.
Nu cu-ndoielnice semne ne dete de ştire Minerva :
Chipul de-abia-l aşezarăm în cîmp, şi flăcări ieşiră
Lucii din ochii-i spre ceruri ţintiţi, şi sărată sudoare
Curse-i de-a lungul pe trup, şi însăşi de trei ori (minune)
Ea tresărit-a, jucîndu-i în tremur şi lancea şi scutul.
Calcas ne-nvaţă s-o rupem curînd la fugă pe mare :
Pergamu-n veci nu [va] fi dărîmat de puterea danae
Dacă n-aducem din nou mîntuirea din Argos şi votul
Care-l jurarăm plecînd pe mare cu strîmbele luntrii.
Iată-i acum spre Mikene plutind, spre casă, prin vînturi :
Arme şi zei înfrăţiţi să ne-aducă ; şi iată-i pe mare
Grabnici deodată se-ntorc cu semnele spuse de Calcas.

Deci așezară drept dar de-mpăcare zeiței mîhnite
Chipul acesta, de teamă spășindu-și nemernica faptă.
Calcas ne dete porunca, grozav într-atîta să-l facem
Calul acesta și-atîta de nalt și din bîrne-mpletite:
Ca să nu fie nici porți să-l încapă, nici zid să-l cuprindă,
Nici să nu poată troienii s-aducă slăvire zeiței.
De-ați pîngărit, o troieni, cu mînile darul Minervei,
Multă pierzare veni-va (spre Ulises întoarcă-se toată,
Zeilor mari!) în poporul și-n frigica țar-a lui Priam!
Însă cu mînile voastre de-l duceți cu voi în cetate
Însăși la zidul pelopic cu multe războaie veni-va
Asia voastră, și-ai voștri nepoți răsplăti-ne-vor totul!»

Astfel orbiți de nemernicul Sinon, de vorbe mișele,
Dăm crezămînt, și prin oarbe minciuni și prin silnice lacrimi
Noi ne vîndurăm, cei nebiruiți de-Agamemon și-Ahile,
Cei ce protivnici am stat zece la mii de corăbii!

Dar o priveliște-acum ni s-arată, cu mult mai grozavă,
Tristă icoană,-ncingînd cu fiori zăpăcitele piepturi.
Preot sorțit lui Neptunus, Laocoon taie pe maluri
Taurul groaznic, jertfindu-l pe sfintele vetre-n altare.
Iată pe-al apelor luciu tăcut, vin repede-n cercuri
Fără măsură de mari doi șerpi (și-a spune mi-e groază!)
Repezi prin valuri se-ntind și cărarea li-e țintă spre maluri.
Pieptul le iese din apă, și-umflată de sîngele vînăt
Creasta și-o poartă pe sus, ia trupul și-l joacă prin apă;

Rostogolind își zgîrcesc și-și întind uriașele spete.
Apa se zbate cu vuiet și spumegă — iată-i pe maluri !
Ochii le scapără foc și le fulgeră roșii de sînge ;
Șuieră șerpii, cu limbi tremurate lingîndu-și gîtlejul.
Galbeni de spaimă troienii s-ascund. Iar șerpii de-a dreptul
Pleacă spre altare, spre preot, și-ntîi se-ncleștează-mprejurul
Celor doi mici copilași, strîngîndu-le trupul în cercuri,
Se-ncolăcesc și le mușcă din carne cu dinții puternici.
Însuși pe tatăl acum, alergînd cu săgeata s-ajute,
Repede-l prind și-mpletesc împrejuru-i scîrboasele noduri,
Spetele negre de solzi îi încing de două ori trupul,
Gîtul de două ori, stînd cu grumazii și capul în aer.
Bietul se luptă din mîni să-nlăture strînsele noduri :
Plină de bale murdari și de vinete-otrăvuri i-e fața.
Muget, nebun de durere, ridică sărmanul spre ceruri —
Astfel un taur rănit, cînd scapă de preoți, mugește,
Grabnic fugînd de toporul izbit ce-i zguduie ceafa,
Însă cu repede mers fug șerpii spre culmea cetății,
Repezi aleargă la templul mîhnitei Tritonis, și-acolo
Repezi sub scutul boltit s-ascund, la picioarele zînei.
Groază năprasnic-acum a răzbit speriatele piepturi,
Tremură toți. «A spășit, ei strigă, Laocoon vina,
Vrednic de dînsa, căci el pîngărit-a sfințita clădire,
Calul zeiței izbindu-l în piept cu nevrednice suliți.
Chipul să-l ducem, ei strigă, la templu, și marei zeițe
Rugi de iertare să-i dăm.»
Zidul curînd îl tăiem și deschidem cu grabă și poarta.
Toți ca la muncă-și sufulcă vestmîntul ; și punem și roate
Calului, jos sub copite ; și-n jurul grumazilor funii
Groase, de cînepă. Iute spre ziduri se urcă fatalul

Cal, îndesat cu oşteni. Copii şi fecioare-mprejuru-i
Cîntă, şi veseli se simt să-ntindă de funii şi dînşii.
Calul tot suie, căzînd prăbuşit în sărmana cetate.
Ilion, zeilor cuib, cetăţuia strămoşilor noştri !
Mare-n războaie, dardanico, tu ! De patru ori calul
Stete la praguri oprit, de patru ori golu-i sunat-a
De-arme cu zăngăt. Dar noi, orbiţi de prostie, ne ducem,
Seamă nimic nu băgăm — cu monstrul peririi în cetate !
Iată, vesteşte-ne-acum de perirea ce vine, Casandra,
Dar dup-al zeilor sfat nicicînd n-o crezură troienii.
Noi chiotim în cetate, sărmanii, şi trecem în chiot
Ziua din urmă,-mbrăcînd şi templele sfinte cu frunze.

Ceru-ntr-aceea s-apleacă şi noaptea se-nalţă din mare ;
Umbrele-i mari învălesc şi pămîntul şi cerul şi multa
Grecilor nelegiuire. Şi-n jur în cetate dardanii
Zac în neştire, iar somnul răzbate-obositele trupuri.
Iată-n gătite corăbii, din Tenedos pleacă falanga
Grecilor, noaptea plutind prin galbena linişte-a lunei,
Calea, ţinînd-o spre malul ştiut ; şi iată pe vasul
Regelui flăcări s-aprind ; iar Sinon, păzitul de zeii
Noştri protivnici, acum îi descuie din bîrne pe grecii
Cei ce s-ascunseră-n cal. Deschis, i revarsă prin noapte
Calul, în stoluri : şi veseli din goala-ncăpere scoboară
Ducii Stenelos, Tesandros şi nebiruitul Ulise,
Toţi lunecînd pe tăcutele funii ; şi-Acamas şi Toas,
Pirhus apoi, din Ahile născutul, şi-n urmă Mahaon,
Menelas ; iese şi-Epeos, chiar el, clăditoru-nşelării.
Iuţi năvălesc în cetatea de somn şi de vin ameţită

Repezi ucid pe străjeri ; prin poarta deschisă vin repezi
Soţii de-afară, şi-n pripă se strîng plănuitele stoluri.
Tocmai era pe timpul cînd primul repaos cuprinde
Ochii trudiţi, furişîndu-se-ncet şi cu daruri din ceruri.
Iată prin vis mi s-arată şi-n faţă-mi s-opreşte jălitul
Hector, cel vrednic de plîns, şi plînge cu rîuri de lacrămi
Negru de praful cel crunt şi-ntocmai ca-n ziua tîrîrii,
Ah, şi curelele-i trec prin picioarele vînăt-umflate.
Doamne, dar cum mai era ! Şi cît de mai altfel ca Hector
Cel care-odată s-a-ntors în peptarul răpit lui Ahile,
Cel ce cu frigice flacări aprinse corăbii danae !
Barba-i zbîrlită, şi-n barbă şi-n plete cu ţurţuri de sînge,
Trupul tutindeni ciuntit de rănile fără de număr,
Toate de dînsul primite sub ziduri. Şi-n plîngere multă
Parc-am voit să-l întreb şi triste cuvinte-nceput-am :
«Soarele Troiei tu Hector ! Şi-a Troiei nădejde din urmă.
Unde-ai rămas pîn-acum ? Din care pămînturi, o, Hector,
Vii tu, de mult aşteptate ? Vai, mulţi mai periră de-ai noştri
Hector, de-atunci, şi prin cîte-a trecut şi cetatea şi neamul !
Cum te-aşteptam, istoviţii ! Ce lucru nevrednic scîrbit-a
Vecinic seninul tău chip ? De cînd eşti rănit, o viteze ?»
Dînsul nimic ; şi răspuns nu-mi dete-ntrebării degeaba

Ci din adîncuri de suflet suspine gemut-a cu vaiet :
«Fugi, o, născut al zeiţii, el zice, vai, fugi de perire ! —
Troia e-n mîni la protivnici şi cade din creştet azi Troia.
Noi ne-am luptat îndestul : de-ar fi fost cu putinţă să-mi aperi
Troia cu braţele, vai, de mult ar fi fost mîntuită !
Troia-ţi încrede de-acum şi penaţii şi sfintele sale :
Pleacă : tovarăşi să-i ai şi găseşte-le cuibul aiurea ;
Cuibul, pe mări rătăcind, tu-n urmă clădi-l-vei puternic.»
Zise, şi-apoi a plecat, scoţînd pe puternica Vesta
Din nepătrunsele-odăi, deodată cu focul cel vecinic.

Ici şi dincolo-ntr-aceea prin ziduri răsun-un amestec
Jalnic de ţipete mari, întruna mai tare şi-ntruna.
Casa părintelui meu, deşi depărtată şi-ascunsă
Între copaci, s-aud văierări şi zăngăt pe-aproape de arme.
Sar cu grăbire din pat şi mă urc pe-nălţimile casei,
Pe-acoperişul din vîrf, şi stau încordîndu-mi auzul.
Tocmai precum un vîrtej furios pe cîmpia de spice
Trece cu flacări, sau cum în năvală pîrîul din munte
Înnomoleşte cîmpia şi-a boilor muncă şi holda,
Smulge şi duce păduri ; şi neştiutor de pe vîrful
Stîncei priveşte păstorul şi-ascultă-n uimire la zgomot.
Într-adevărul acum ni se dete pe faţă credinţa danae
Şi vicleniile lor ! Lui Deifobos iată, sub flacări
Casa-n ruină căzu ; vecinul Ucalegon arde ;
Golful sigeic în zări străluceşte de focul cetăţii.
Zgomot sălbatec de oameni şi vuiet de trîmbiţi răsună.
Armele-mi iau năucit, dar nu ştiu unde-mi stă capul ;

Una prin suflet m-ardea : să m-adun cu tovarășii-n luptă
Și s-apărăm cetățuia. Mînia și-amarul mă mînă :
Moartea sub arme-mi părea o moarte frumoasă cu totul.
Iată-l pe Panthus acum, scăpat de săgețile-ahive,
Panthus, născut din Othrias și-n Pergamos preot lui Foebos,
Tîrîie sfintele-odăjdii și zeii fugari, și de mînă
Duce pe micul nepot și-aleargă-n neștire spre poartă.
«Unde-i scăparea din urmă, tu, Panthus, și unde-adăpostul ?»
Nu-mi isprăvisem cuvîntul de tot și-mi răspunse-n suspine :
«Ziua de-apoi e sosită, și timpul cel fără scăpare !
Fost-am odată troieni, și Ilion fost-a, și-naltul
Nume-al teucrilor fu ! Căci Jupiter cel fără milă
Toate le-aduse spre noi : stăpîni sînt danaii-n cetate !
Groaznic în mijlocul nostru puternicul cal își revarsă
Oameni armați, și rîzînd cu hohote Sinon ne pune
Caselor foc ! năvălesc prin deschisele-ntrări ale porții
Miile cîte-a trimes spre-a noastră perire Mikene.
Alții cu suliți s-azvîrl, închizîndu-ne-ngustele drumuri ;
Scînteie fierul în mîni și cu luciu tăiș amenință
Grabnic și gata de-omor ; de-abia mai cutează străjerii
Primelor porți să se lupte-apărîndu-se-n oarbă izbire.»
Întărîtat de cuvintele lui și de zeii puternici
Iute-ntre gloate m-arunc, prin flacără, p-unde mă cheamă
Tristul Erinis și zgomotul surd ce vuiește spre ceruri.
Soți mi s-adună Ripaeus și-al armelor meșter destoinic

Epitus, Dimas, Hipanis apoi, şi prin noaptea cu lună
Vin, pe de lături strîngînd pe de-ai noştri, şi vine
Fiul lui Migdon, Coraebus. Acesta sosise la Troia
Numai acum de curînd, mînat de o iubire nebună
Pentru Casandra, şi-acum el, ca mire, lui Priam ajută-i :
Nefericitul de el, căci sfatul logodnicei sale
Nu-l ascultase.
Cînd îi văzui adunaţi împrejuru-mi şi gata de luptă
Astă povaţă le-am spus-o : «Voi, tineri, voi piepturi degeaba
Tari şi viteze ! De-aveţi voi dorinţa de-a merge pe drumul
Celor din urmă-ncercări (şi vedea-veţi ce-aduce-va soartea ;
Zeii fugiră, lăsînd şi temple şi sfinte locaşuri,
Toţi, prin a căror putere stătuse regatul acesta),
Haideţi curînd : să murim şi să mergem de-a dreptul în luptă.
Una-i scăparea la-nvinşi : să nu mai aştepte scăpare.»
Astfel le zisei, şi-aprinşi îi văzui pe războinici ca lupii
Cei ce prin neguri adînci aleargă să prade, cînd foamea
Groaznic le chinuie trupul, purtîndu-i orbeşte, şi-acasă
Puii-n culcuş îi aşteaptă cu gîturi uscate de sete.
Astfel prin suliţi, prin fum ne ducem de-a dreptul spre moarte.
Mergem spre Pergam. Cu negrele-i umbre ne-acopere noaptea.
Cine să poată vorbi de vărsarea de sînge, de-atîta
Moarte ? Şi cine-ar putea să ne plîngă-ndeajuns nenorocul !
Pulvere-i vechiul oraş, stăpînul atîtora veacuri !
Fără de număr pe drumuri zac trupuri ciuntite, de oameni,
Multe prin case şi multe prin temple şi sfinte locaşuri.

Însă nu singuri teucrii s-aştern răzbunării ca jertfă ;
Celui învins uneori i s-aprinde virtutea luptării :
Mulţi din ahei au perit. Şi colo şi colo s-arată
Spaimă şi vaier şi plîns şi perire-ntr-o mie de chipuri.
Iată-l Androgefs, întîiul aheu ni s-amestecă-n valul
Cetelor noastre, crezîndu-ne gloate de greci. Şi cu chiot,
Neştiitor, ne salută strigînd cu glas de prieten :
«Repede, vrednici bărbaţi ! Ce zăbavă tîrzie vă face
Leneşi ? Cînd alţii răpesc şi duc în robie dărmatul
Pergamos voi scorborîţi de-abia din înaltele luntrii !»
Zise, dar iată, pe loc — căci nimeni nu-i dete prin vorbe
Semn să se-ncreadă — văzu că-n protivnice stoluri căzuse.
Stete năuc, şi-mpietrit îi rămase şi pasul şi glasul.
Tocmai precum un drumeţ călcînd fără veste-n tufişuri
Vipera-ntinsă-ntre spini, în lături cu spaimă s-azvîrle,
Pînă ce-n furie-ameninţă şi-ncrăstuie gîtul ei vînăt :
Astfel Androgefs cuprins de cutremurul spaimei nebune.
Noi năvălim şi-l aşternem izbindu-l cu desele suliţi,
Iar pe-nlemniţii lui soţi i tăiem, pe neştiutorii
Locului. Astfel norocul zîmbit-a-nceputului nostru.
Vesel de-aceasta Coroebus cu flacări în vorbă ne strigă :
«Iată norocul acum, tovarăşi, ne-arată cărarea
Luptei, vestindu-ne bunul sfîrşit — deci urmaţi-l cu toţii !
Scutul schimbaţi-l, şi arma schimbaţi-o degrabă cu grecii :
Nimeni nu-ntreabă-n război de-ai fost un mişel ori puternic !
Arme ei înşişi ne dau !» A zis şi pe creştet îşi pune
Coiful danaic, cu coamă de cal, şi frumoasă podoabă
Pune pe scut, şi-şi încinge cu paloş argivic mijlocul.

Dimas ca el, şi Ripaeus, şi-n sîrg tineretul s-armează,
Toţi în curînd au primit de curînd despuiatele arme.
Noi, cei de zei părăsiţi, năvălim în danai cu de-a valma
Crîncene lupte ne batem prin orbu-ntunerec al nopţii,
Trecem danaii prin fier şi pe mulţi-i trimitem în Orcus.
Grecii iau fuga spre luntri şi-ajung pe vegheatele maluri,
Alţii de frică s-ascund în calul puternic, cu groază
Paza ruşinii cătînd-o-n golimea din pîntece-i iarăşi —
Ah ! dar în paza duşmanilor zei nicicînd nu te-ncrede !

Iată, tîrîtă de păr, din templul Minervei, Casandra
Fata lui Priam, acum, întorcînd cu rugare spre ceruri
Ochii de flacări, vai, ochii, şi singur cu ochii spre ceruri,
Pentru că mînile-i gem sîngerate de grelele lanţuri,
Groaznic acum şi turbat şi cu urlet sălbatec Coroebus
Sare, cu totul robit desperării, la moarte-ntre stoluri :
Noi năvălim după el prin cele mai dese şiraguri.
Însă, de sus de pe templu deschid săgetările-ai noştri
Jalnice-omoruri făcînd în cetele noastre, căci dînşii
Greci ne socot, înşelaţi şi de suliţi greceşti şi de coifuri.
Sar şi danaii din gloate, turbaţi că le smulgem fecioara,
Pîlcuri asupră-ne sar, cu vuiet : sălbaticul Ajax,
Fraţii născuţi din aheu şi potopul năvalei dolope.

Astfel se bat în vîrtej uneori din potrivnice laturi
Volburi de vînt : şi Zefirul şi Notus şi groaznic cu roibii
Eurus din zori, şi se zbuciumă codrii, şi-n spumeg turbează
Nerefs cu furca-i lovind şi-n adînc zguduind oceanul.
Chiar şi-amăgiţi, pe care prin umbrele dese-ale nopţii
Iuţi îi gonirăm de-a valma cu spaimă de-a lungul cetăţii,
Înşişi şi-aceia sosesc şi văzînd mincinoasele coifuri
Scutul minţit, ne cunosc din străinele voci ale gurii —
Totu-i pierdut ! Ei sînt mulţi. Coroebus întîiul din gloată
Moare, şi sîngele lui a-mproşcat prin altarul Minervei.
Cade Ripeus, ucis, bărbatul cel nobil al Troiei,
Unul din cei mai gătiţi să te-ajute şi dreptul să-ţi facă.
Altu-i al zeilor sfat ! Căzut-a Hipanis şi Dimas,
Vai, de tovarăşi ucişi ! Nici ţie, cucernice Panthus,
Nu ţi-e nimic de folos bunătatea şi haina de preot !
Martur, cenuşa cetăţii, să-mi fii, tu, flacără, martur
Dac-am fugit, în clipita peririi cetăţii, de suliţi
Ori de-nglotirea danae, şi dacă voit-ar fi soarta,
Vrednic am fost ca să mor... Şi iar ne pornirăm spre culme,
Ifitus vine şi Pelias, bieţii (căci Ifitus umblă
Gîrbov de vîrstă, şi-al doilea rănit e, sărmanul d-Ulixes).
Mergem, căci zgomot sălbatic ne cheamă spre casa lui Priam.
Parcă-n oraşul întreg e linişte-adîncă,-ntr-atîta
Fierbe războiul aici, şi parcă tutindeni nu moare
Nimeni, aşa de vrăşmaşi îi văd cum s-aruncă danaii.
Valuri se varsă, şi vifor ei vin, şi cu vifor de scuturi.

Scări de pereți alipesc și pe scări ei prin poduri se urcă,
Pe-acoperișuri ei tind, și cu stînga răstoarnă lovirea
Lăncii, cu scutul; și repezi cu dreapta s-apucă de streșini.
Însă dardanii se luptă, și zguduie turnuri și sfarmă
Coamele casei tutindeni, căci dînșii, sfîrșirea văzînd-o,
Vreau cu ruină să-și apere moartea, ca-ntocmai cu suliți.
Bîrne-aurite, de sus, podoaba de veci a clădirii
Iuți le răstoarnă, pe greci; iar alții cu pieptul în poartă
Pavăză stau vîjăind din oțel și-ndesîndu-se-ntruna.
Brațul acum li se-ncoardă din nou, apărîndu-și palatul,
Căci ajutorul sosit dă slabilor iarăși putere.
Uși tăinuite pe-acolo știam, și-ntunerec de ganguri
Pînă-n iatacul lui Priam, și-odăi neștiute de lume
Colo deoparte. Pe-acolo, cît timp înflorit-a regatul,
Singur-Andromahe, biata, venea plîngătoare la socri,
Trist-aducînd la bunici pe-Astianax micul de mînă.
Grabnic pe-acolo pe streșini mă sui și pe case dasupra
De-unde degeaba săgeți aruncau strîmtorații teucri.
Sta-ngrozitor ridicat un turn pe înălțimile casei,
Pînă la cer, și vedeai din vîrfu-i întregul cetății,
Flota danae din port și cîmpul aheic departe.
Turnul acesta cu fieru-l scurmăm și-ncheiatele bîrne
Repezi le rumpem, și-l smulgem din tălpi și curînd îl împingem;
El clătinat se răstoarnă și-n vuiet căzînd năruitul
Mii cutropite de greci le-ngroapă-n grozava ruină.
Însă vin alții la loc. Nici pietre, nici praștii-ntre-aceia
Nu s-odihnesc, și nici alte-aruncări —
Tocmai la pragul dintîi, obraznic acolo la-ntrare,

Pirhus, un fulger de-oţel şi-o lucoare de-aramă stă-ntocmai
Şarpelui, care hrănit cu ierbi otrăvite-n pămîntul
Cel îngheţat şi cu brumă-nvelit, suferit-a tot gerul
Iernii, şi-n urmă schimbînd învelişul, şi tînăr
Netedă piele făcîndu-l, îşi umflă şi pieptul şi-ncordă-şi
Trupul, în soarele cald, şi-i scînteie tripla sa limbă.
Perifas, una cu dînsul, şi cel ce purta lui Ahile
Carul şi lancea-n război, Automedon; tot tineretul
Sciric se-ndeasă-n palat şi-aruncă tăciunii pe case.
Pirhus măciuca-nvîrtind-o pe-acolo la întîiele praguri,
Sparge-ndoitele uşi şi sfărmate le smulge cu vuiet,
Rupe ţîţîna de fier şi tăind în puternice bîrne
Sfarmă stejarul, şi-n zid el deschide-o lărgime de poartă.
Iată, cu lungile-odăi, deschis e-năuntru palatul,
Unde şi Priam trăit-a şi regii bătrînelor timpuri!
Gloată de-oşteni se zăresc de pază la pragul intrării.
Însă palatu-n adînc zguduit e de guri în amestec.
Umblet de-a valma se vede tutindeni, şi-odăile goale
Urlă de plîns de femei, şi spre stele se-nalţă strigarea.
Mame, cu groază ţipînd, năvălesc prin întinsele ganguri,
Stîlpii-i cuprind şi rămîn cu gura lipită de dînşii.
Pirhus pătrunde cu soţi ahileici. Şi nu-l mai opreşte
Nici un zăvor şi nici înşişi străjerii. Sub desul berbece
Frînge-se poarta şi-n ţăndări se sparg izbitele bîrne.
Rumpe puterea cărări, se-nglotesc şi răstoarnă pe-ai noştri,
Intră tutindeni şi repezi sosind se revarsă tutindeni.
Nu ca acum, un rîu spumegat cînd îşi rupe zăgazul
Iese din matcă, răpind în vîrtej apărările casei,
Fierbe-n mînie şi duce cu sine de-a largul cîmpiei

Vite şi grajduri. Văzui spumegînd în turbarea s-omoare,
Însumi pe Pirhus, văzui pe la praguri pe-atridii cei gemeni,
Şi cu nurorile ei, văzui pe Hecuba ; pe Priam,
Cum plîngărea cu sîngele-i focul sfinţit chiar de dînsul.
Cincizeci de-odăi, a nepoţilor dulce speranţă, iatacuri,
Cad în ruină ; şi stîlpii cu aur barbar şi cu pleanuri
Cad prăbuşiţi. Şi ce scapă de foc, hărăzeşte-Argivul.

Poate-ai dori să cunoşti şi perirea lui Priam, regină.
Cînd a văzut prăbuşirea cetăţii şi porţile casei
Rupte, şi-adînc în palat prin odăi năvălindu-i duşmanii,
Arme demult dezvăţate şi-a pus şi zadarnice-oţeluri
Bietul pe umerii slabi : cu fierul slăbiei se-ncinse,
Goană spre moarte-alergînd spre desele şiruri de suliţi,
Sta-mprejmuit de-ncăperi şi deschis rotitoarelor ceruri,
Nalt un altar în palat, şi bătrîn cu frunzişul un dafin
Care spre-altare plecat încingea cu-ntunerec penaţii.
Tristă, cu fetele sale, sub dafin acolo Hecuba,
Ca turturelele-n noapte mînate de spaima furtunii,
Îndesuite stăteau sărutînd ale zeilor chipuri.
Cînd a văzut ea pe Priam gătit de război ca un tînăr
«Nefericitul meu soţ, ea suspină, ce gînduri te poartă ?
Arme pe tine să-mbraci, şi unde ţi-e graba, vai, unde ?

Rege, nu astfel de om, nici astfel de brațe ne cere
Timpul, vai, nu! De-ar trăi chiar însuși iubitul meu Hector!
Vino curînd! Și pe toți să ne mîntuie-altarul acesta
Ori să murim la un loc!» Ea zise trăgîndu-l aproape,
Iute-așezînd pe moșneag sub sfintele ramuri la vatră.
Iată, scăpînd pe furiș de perirea lui Pirhus, Polites,
Unul din fiii lui Priam, prin șiruri de suliți dușmane
Fuge prin salele lungi și prin largile ganguri, și-i curge
Sîngele-n șipot din răni. Cu fierul peririi gonește-l
Pirhus turbatul, și-aproape să-l prindă și-aproape să-l taie.
Îns-ajungînd la penați, sub ochii părinților jalnici,
Cade și-n mult gîlgîit de sînge pe gură el moare.
Priam acum, orișicît îngrădit de perire tutindeni,
Nu se mai poate răbda să-și înece mînia și vorba:
«Proclete, tu!, a strigat, mișel ucigaș și nemernic
Dacă mai este vro milă la zeii cari judecă *fapte*,
Au să-ți plătească pe drept și vrednică dați-vor pedeapsa
Cea cuvenită! Tu care făcut-ai să văd eu perirea
Fiului meu, pîngărind prin omor a părintelui față.
Altfel acela, de care mințești că ți-e tată, făcut-a
Altfel Ahile cu Priam dușmanul! Credință și milă
Rugilor mele-a purtat: și-mi dete să-ngrop pe rănitul
Hector al meu, iar pe mine trimisu-m-a iarăși în scaun!»
Astfel a zis, aruncînd nerăzboinica suliță-n Pirhus
Fără putere: dar ea abătută de-asprimile-arămii
Lunecă, stînd atîrnată-n zadar de-al scutului ivăr.
Pirhus cu hohot: «Vestește-i deci asta și sol la părintele-Ahile
Du-te! Nu cumva să uiți să-i faci tu de știre de toate
Relele cîte-am făcut și ce mare nemernic e Pirhus.

Mori deci acum !» El a zis și tîrîndu-l pe plinul de tremur
Grabnic spre-altare, prin sîngele scurs din copilul lui Priam,
Stînga i-o-nclește prin păr, și cu dreapta ridică pumnalul
Luciu și pînă-n mănunchi adînc i-l ascunde sub coaste.
Priamus astfel peri. Sfîrșitul acesta-l avură
Sorțile lui ! El care dărmată văzu și-n perire
Troia, puternic stăpîn al Asiei dînsul, căci multe
Neamuri viteze-a domnit ! Cadavrul îi zace pe maluri,
Capul din umeri tăiat, și trunchiul e fără de nume,
Groază de data de-n-tîi străbătutu-m-a rece, și-n tremur
Stetei pierdut. La sărmanul meu tată zburatu-mi-a gîndul,
Cînd am văzut eu pe regele-asemeni la vîrstă, că-și dete
Sufletul, scurs din răniri — și la chipul sărmanei Creusa,
La pustiitu-mi locaș și la soarta plăpîndului Iulus.
Caut degrabă-mprejur să văd ce fărtați am de razim.
Mulți, de-obosiți, au fugit ; iar o seamă săriră de spaimă
Jos de pe casă, și mulți de-ngrozire sărit-au în flacări.

Singur pe-acolo steteam. Cînd iată la porțile Vestei
Singură stînd, tăinuită la loc de tăcere și-ascunsă,
Fata lui Tindar ! O văd — în zare, văpaia de flacări
Ochii-mi în jur rătăcesc și totul se vede ca ziua.
Teamă purtînd de troienii-amărîți și de pierderea Troiei,
Teamă de soțu-nșelat, și-a grecilor ură temînd-o,
Patriei sale și Troiei deodată fiind o erinis ;

Grabnic fugit-a pe-ascuns şi stetea, ticăloasa, prin templu.
Sufletu-mi prinse văpăi. Doream să răzbun în femeia
Asta nevrednic,-acum, căzutul imperiu al nostru.
Ce ? se cuvine de-acum să vadă, Mikene şi Sparta,
Neprihănita, mergînd ca regină-n gătite triumfuri ?
Chiar şi bărbatul de-acum să şi-l vadă, şi casa şi tata,
Dardani avînd ea ca robi, şi roabe neveste din Troia ?
Priam să zacă junghiat şi să fumege Troia-n ruină ?
Malul dardanic s-asude şi plîns şi potopuri de sînge ?
Ba ! Şi cu toate că nume nu-şi face menit amintirii
Cela ce-omoară femei, şi laudă învingerea-i n-are,
Totuşi voi fi lăudat, că dat-am o dreaptă răsplată
Celui mişel, şi c-am stins p-un nemernic, şi-i dulce să-ţi stîmperi
Sufletul ars de răzbun şi să-mpaci şi pe morţii din groapă !
Astfel în mine fierbînd, eu plec cu mînie de flăcări.
Însă deodată, cum nu pîn-acuma nicicînd, mi s-arată
Limpede-n ochi, şi-n albă lumină dînd zare prin noapte,
Mama. Ca zînă, şi-aşa cum s-arată şi celor din ceruri :
Toată-n mărimea-i de tot. Iar dînsa de mînă mă prinse.
Grabnic m-opri, şi duios din gură rostitu-mi-a vorbe :
«Care dureri aşa mari îţi aprind uriaşa mînie
Fiule ? Ce te zoreşti ? Tu n-ai nici o grijă de-ai noştri ?
Nu vrei să vezi tu locaşul în care a rămas sub povara
Vîrstei Anhises părintele tău ? Şi trăieşte Creusa ?

Micul Ascaniu ? Pe toți amenință-i potopul și arma
Grailor jur împrejur ! De n-aveam eu grijă de dînșii
Focul de mult i-ar fi ars ori spada-i tăia fără milă.
Nici urgisita făptur-a spartanei, din Tindar născută,
Nici vinovatul de Paris, ci zeii cei fără de milă,
Zeii ne surpă puterea și-aruncă cetatea-n ruină.
Caută-n jur ! căci norul ce-acum îți întunecă văzul
Ochilor tăi muritori, învelindu-l în umede neguri,
Am să-l rădic, ca să vezi. Tu fără temere-ascultă
Vorbele mele ; să nu fii protivnic povețelor mamei.
Colo pe unde sfărîmate clădiri și stînci risipite
Zboară din stîncă, iar fumul se-nvolbur-amestec cu praful,
Uite, cum scutură zidul Neptun cu puternica-i furcă,
Sapă sub el, zguduind temelia cetății și-o surpă
Toată din locu-i. Și-acolo, turbată pe sceica poartă
Iuno e-n rîndul dintîi, și-ncinsă cu paloș ea cheamă
Gloate de soți din corăbii.
Uite, pe culmea cetății pe Pallas Tritonia însăși
Cum amenință cu nori și cu scutul grozavei Gorgone.
Jupiter însuși ajută pe-ahei și le-aprinde cu-ndemnuri
Sufletul crunt și-ntărîtă pe zei împotriva cetății.
Du-te, grăbește-ți fugirea și lucrului pune-i un capăt.
Eu te-nsoțesc, și vegheat te voi duce spre-a tatălui casă.»
Zise, și-apoi a pierit prin desu-ntunerec al nopții.
Iată vedenii grozave zăresc, pe-ai cetății protivnici ;
Zeii cei plini de putere.
Troia-mi părea-ntr-adevăr că-n foc se scufundă cu totul,
Smulsă din talpă cădea prăbușită neptunica Troie.
Astfel țăranii pe vîrfuri de munți, cu toporul năprasnic,
Taie, cu fierul izbind, molidul bătrîn și puternic
Repezi scurmîndu-l ; și-ntruna zbătut amenință copacul ;

Coama-i se clatină-n vuiet şi vîrfu-i se zguduie întruna
Pînă ce frînt de răniri pe-ncetul din creştet spre poale
Geme, şi smuls se răstoarnă tîrînd după sine tot dealul.

Eu mă scobor, şi purtat şi de zei, prin suliţi şi flacări
Trec, iar săgeţile lor fac loc, se dă-n lături şi focul.
Însă la urmă sosind la vechiul palat şi la pragul
Casei părintelui meu, cu gîndul să-l mîntui pe tata,
Bietul, şi colo pe munte să-l duc : cu-ndîrjire bătrînul
Stete potrivnic vieţii, văzînd că e Troia căzută.
Nu vrea să plece-n exil. «Voi, zice, voi tineri, al căror
Sînge e-ntreg şi puterea bărbată din suflet întreagă,
Voi vă grăbiţi cu fugirea.
De mi-ar fi dat o viaţă mai lungă stăpînii din ceruri,
Mi-ar fi cruţat locuinţa ! Destul şi prea mult eu văzut-am
Ce-i o risipă, şi iată trăiesc în robita cetate !
Trupul aşa să mi-l puneţi, şi-adio să-mi ziceţi voi astfel !
Însumi cu mîna mi-oi face perirea ! Şi-avea-va duşmanul
Milă şi-ntinde-va fierul. Şi-uşor e comîndu-ngropării.
Eu urgisitul de ceruri îmi tîrîi de mult, un netrebnic,
Anii, de cînd al pămîntului rege şi-al zeilor tată
Fulger spre mine-a trimes şi cu focul furtunii m-atinse.»
Astfel a zis hotărît, păstrînd neclintită voinţa-i.
Însă cu plîns îl rugăm, şi eu şi soţia Creusa ;
Plînge şi Iulus şi plîngem ai casei cu toţii, căci dînsul

Neamul ni-l pierde cu el şi toate le-azvîrle peririi.
Dar neclintit el pe loc, ca şi-n hotărîre, rămîne.
Iarăşi mi-e gîndul la luptă să plec şi perirea s-o caut :
Nu-mi aşteptam nici alt sfat să găsesc şi nici altă menire.
«Ah, sînt în stare să plec, lăsîndu-te singur părinte ?
Asta credeai ? Şi-ai putut să rosteşti aşa fioroase cuvinte ?
Zeii de vor ca să nu mai rămîie nimic din cetate,
Dacă ţi-ai pus tu de gînd să te-adaogi cetăţii ce moare,
Dînd şi pe-ai tăi : să deschidem duşmanilor drumul intrării !
Pirhus cu sînge din Priam pe mîni în curînd năvăli-va,
Proclet ce-omoară pe fiu sub privirile tatei, pe tată
Chiar în altar ! Şi de-aceea m-ai scos din potopul de suliţi,
Mamă, din foc, ca să văd potrivnicii-n mijlocul casei ?
Mort pe părintele meu şi pe Iulus al meu, pe Creusa ?
Ah, şi ciuntiţi eu să-i văd stînd unul în sîngele-altuia ?
Arme, vreau arme ! Pe-nvinşi îi cheamă clipita din urmă.
Iar îndărăt la danai mă lăsaţi, să revăd înglotirea
Oştilor ! Nu vom pieri doar-nerăzbunaţi noi cu toţii !»
Iarăşi cu ferul mă-ncing cu grăbire şi-n stînga-mi atîrnă
Scutul puternic, şi ies din casă cu umblet năvalnic.
Iată, nevasta-mi la prag cu plînset genunchii-mi cuprinde,
Strînşi ea mi-i ţine, şi-n sus îmi ridică spre mine pe Iulus.
«Dacă tu pleci ca să mori, o, du-ne cu tine, tu du-ne.

Îns-o nădejde de pui în vrednic încinsele-ţi arme,
Apără-ţi casa dintîi ! Vai, cui să rămîie copilul ?
Tatăl tău cui ? Şi cui şi femeia ce-ţi fuse nevastă !»
Astfel cu vaiet vorbind, umplea locuinţa de bocet.
Iată, deodat-am văzut, mirare de spus, o minune :
Iată, pe cînd îl ţineam pe braţe, şi-acolo sub ochii
Noştri cei plînşi, s-a ivit pe creştetul micului Iulus
Albă lucoare de foc, mergîndu-i prelinsă-mprejurul
Tîmplelor : flacări în plete-i s-aprind, dar fără să-l ardă.
Noi speriaţi, tremurăm de-ngrozire, şi-aprinsele plete
Le scuturăm, şi cereştile flacări le stingem cu apă.
Însă bătrînul Anhises spre cer azvîrlind căutarea,
Palmele vesel spre cer le-ntinse, cu vorbele-acestea :
«Jupiter, dacă te mişcă, puternice tată, vro rugă,
Asta tu, una, s-o vezi ! Şi fă-mă de mila ta vrednic,
Dă-ne-ajutorul părinte, şi-această minune-ntăreşte-o !»
Vorbele-abia le rostise bătrînul, şi-n stînga deodată
Tunet vuieşte, şi-o stea-nflăcărată zvîcnit-a din ceruri
Grabnic prin noapte, lăsînd un fuior de lumină pe urmă-i ;
Iar dup-aceea, trecînd pe deasupra locaşului nostru,
Noi luminoasă o văzurăm în codrul idaeic,
Semne pe ceruri lăsînd, cruciş lunecata ei dungă
Pară vărsa, şi-mprejur fumega de pucioasă văzduhul.
Capul cu fală spre cer biruitul Anhise-l ridică,
Cheamă pe zeii de sus şi pe steaua cea sfînt-o salută :
«Nu mai e vreme de stat ! Oriunde mă duceţi, voi merge.
Zeii părinţilor mei, păstraţi-mi nepotul şi casa !
Voi ne vestirăţi acestea şi vouă vie-n pază cetatea !
Iată, copile-ţi urmez, cu drag însoţindu-ţi cărarea !»

Dînsul a zis, și prin ziduri cu vuiet năprasnic pătrunde
Focul, și-ntruna spre noi se-ntinde văpaia de flacări.
«Vino, părinte iubit, pe umerii mei de te-așează!»
Umerii grabnic îi plec; nu simt oboseala poverii.
«Orice să fie de-acum, pericolu-i unul și-același,
Una și-aceeași va fi și scăparea! Și micul meu Iulus
Vie-mi, de mînă, ca soț, iar alături să-mi meargă nevasta.
Voi, slujitorii din casă, ce spun ascultați-mă bine!
Este, ieșind din oraș, o colină, și-un templu din vremuri,
Fost al uitatei Demetra și-aproape de-acolo
Stă chiparosul, cruțat de părinții cucernici prin veacuri.
Noi, pe-osebite cărări, cu toții să mergem acolo
Tată, tu-n mînă să duci penații și sfintele lucruri,
Mie, rentorsul din cruntul omor și din crîncena luptă
Nu mi-e iertat să le-ating, înainte de-a face spălarea
Mînei în rîul cel viu.»
Astfel vorbit-am plecînd și puternicii umeri și gîtul;
Pielea gălbuie de leu și-o haină pe umeri punîndu-mi,
Dulcea povară-mi ridic. Mititelul de mînă mă prinde,
Iulus, cu pașii mai scurți, pe drum însoțind pe părinte.
Vine-mi soția de-alături. Prin locuri noptatece trecem,
Pline de groază. Și eu, pe care furtuna de suliți
Nu m-a-ngrozit, și nici gloate de-ahei năvălite-mpotrivă-mi,
Tremur la fiece vînt și mă speriu de fiece zgomot,
Stau pe cărare și-ascult, îngrijat și de soți și de tata.

M-apropiasem de porți, și greul cel mult al cărării
Eu biruit îl credem, cînd iată năvalnic un vuiet
Sună deodată, ca tropot de pași. Cu ochii prin noapte
Tata pîndind : «Vai, fugi, o copile ! S-apropie» strigă.
Scuturi eu văd strălucind, văd săbii ce tremură-n aer.
Mie, vai, nu știu ce zeu dușman îmi răpise deodată
Mintea-nvrăjbită, și-am stat tremurînd ! Căci drumu-ntr-o parte
Cînd l-am cotit căutînd cunoscuta cărare pe-acolo,
Vai, îmi rămase pe drum, răpită de soarte, Creusa,
Ori rătăcită pe căi, ori stînd obosită de drumuri,
Nu știu, căci ochii-mi de-atunci o perdură cu totul de-a pururi,
Însă eu nu mi-am întors nici ochii spre dînsa, nici gîndul,
Pînă ce nu ne văzurăm ajunși pe colină la templul
Vechi al zeiței. Și aici, în urm-adunîndu-ne-n gloată,
Singură dînsa lipsea mîhnindu-și bărbatul și soții.
Vină pe toți aruncam, în durerea-mi, pe zei și pe oameni !
Ce, mai grozav, în cetate văzui mai grozav decît asta ?
Dau la tovarăși în pază penați și copil și părinte,
Ceata departe-o-ndosesc prin adîncuri cotite-ale văii ;
Grabnic cu paloșul luciu mă-ncing și dau goană-n cetate.
Iarăși prin toate să trec ale Troiei primejdii, pe toate
Iar să le-ncerc și s-alerg spre peire — aceasta mi-e gîndul.
Grabnic alerg, mai întîi, la zid, la noptateca poartă,
P-unde-am venit, și cu zor bătutele urme pe drumuri
Cu de-amănuntul le cerc, ispitind cu privirea prin noapte.

Spaimă tutindeni în jur ; chiar liniştea-i plină de spaimă.
Drumul spre casă-l alerg, ea poate-i aici, e acasă !
Însă de cete de greci mi-e plină şi casa şi curtea ;
Mistuitoare prin vînt se-nvolbură-n streşini aprinse
Flăcări cu nalte văpăi, şi răzbit e văzduhul de pară.
Plec înainte să văd cetăţuia şi casa regească.
Iată, prin sale pustii, la sfîntul altar al Iunonii
Foenix se-nvîrte străjer, cu nelegiuitul Ulise,
Prada păzind-o. Şi-n jur pe scînduri tutindeni averea
Troiei, tutindeni comori răpite din templele-aprinse,
Vase din aur curat şi pristoluri şi haine de preot
Toate-n grămezi. Şi copii plîngători şi mame-nspăimate
Tremură-n şiruri întinse-mprejur.
Eu, îndrăznesc să şi strig, prin noapte, cu vuiet, de-a lungul
Umplu cărările-n jur de strigare, şi jalnic : Creusa,
Strig în zadar şi-apoi iarăşi eu strig mai puternic, şi iarăşi.
Iată pe cînd amărît o caut pe drumuri întruna,
Nefericitul ei chip şi făptura Creusei prin noapte
Vine nainte-mi şi stă, mai naltă decît o ştiusem.
Păru-mi se face vîlvoi, stau piatră şi glasu-mi se stinge.
Dînsa cu vorbele dulci, mîngîindu-mă zis-a cuvîntul :
«Cum de te laşi biruit de-o durere nebună-ntr-atîta ?
Scumpul meu soţ ? Nu fără de voia cerească se întîmplă
Pierderea mea. Şi de-aici nu poate să plece Creusa :
Soarta şi zeul din-naltul Olimp îmi opreşte plecarea.
Lungul exil ţi-e menit, rătăcirea de-a lungului mării
Pînă ce-n malul hesperic sosi-vei, pe unde străbate
Tibrul cu blîndul său curs bogatele Ausoniei cîmpuri.

Zile senine, regat, şi-o nevastă născută din rege,
Asta ţi-e partea. De acum, nu plînge pe draga-ţi Creusa !
N-am să privesc eu nicicînd mărețe palaturi dolope,
Nici mirmidonice-averi, nici mamele graice-n slujbă
Nu m-or avea, eu copila lui Dardan şi nora Citerei
Mama cea nobil-a zeilor însă m-opreşte pe aicea.
Fii sănătos, şi păstrează copilului nostru iubire !»
După ce-a zis, și cu lăcrămi, eu gata steteam cu răspunsuri
Multe de toate, grăbit se făcu nevăzută-n văzduhuri.
Brațul de trei ori în sus eu mi-l dusei, voindu-mi-o-n brațe
Prinsă, de trei ori din brațe, scăpat-am icoana cea-ntocmai
Vîntului lin bătător sau somnului celui cu aripi.
Astfel şi noaptea trecută fiind, eu mă-ntorc la tovarăşi.
Iată, mirat eu găsesc adunați de tutindeni cu grabă
Mii de tovarăşi, femei și bărbați, îngloțiți de tutindeni,
Tineri de fugă gătiți — de plînset o vrednică gloată.
Toți împrejuru-mi să strîng îmbiindu-şi curajul și-avutul,
Orişice țară, pe mări căutînd-o, le-aş da locuință.
Iată luceafărul alb răsărit-a pe creștetul Idei
Ziu-aducînd ; iar danii țineau sub vegheată putere
Porțile toate, şi nu mai era vro nădejde-a scăpării.
Sorții mă plec, şi pe tata-l ridic și ne ducem pe munte.

CARTEA III

După ce zeii găsiră cu cale să surpe puterea
Asiei, fără de vină stîrpind pe poporul lui Priam,
Ilion dac-a perit şi-n fum scufundatu-s-a Troia :
Dezmoşteniţi s-alergăm, căutîndu-ne goale ţinuturi.
Noi străduirăm, mînaţi de semne din ceruri. Clădirăm
Flota sub muntele-Antandros şi sus prin pădurile Idei,
Neştiutori în ce părţi ne vom duce şi unde ni-e ţinta.
Deci ne-adunarăm bărbaţii. De-abia-n primăvară dăduse,
Cînd ne zori ca să-ntindem norocului pînzele-Anhises.
Eu părăsesc lăcrămînd şi portul şi cîmpii pe care
Troia stătuse, şi ţara-mi străbună. Şi plec ca fugarii,
Mării-ncrezînd pe copil şi pe zei, pe penaţi şi tovarăşi,
Este departe-un pămînt, a lui Mavors, cu întinderi de şesuri ;
Tracii-l sădesc ; mai de mult domnitu-l-a asprul Licurgus,
Vechi un prieten al Troiei şi-un soţ al penaţilor noştri,
Pînă fusesem noi tari. Acolo pe strîmbele maluri,

Ziduri încep să clădesc, și-adus de dușmana-ntîmplare
Soților nume le dau «aeneidi», după nume-mi Aeneas.
Mamei dionice-apoi i adusei jertfirea și multor
Prevestitoare puteri de bune-nceputuri și-un taur
Alb înjunghiat-am pe maluri părintelui-rege din ceruri.
Nalt-o colină pe-aproape era : sălbateci crescură
Cornii cei tineri și mirtul spinos cu sălbatece țepe.
Mersei acolo cu grabă, și-n vreme ce caut a smulge
Verde frunziș din pămînt ca s-acoper cu ramuri altarul,
Văd o nespus de grozavă minune, scîrboasă vederii.
Iată, pe cînd truditor să rup din pămînt rădăcina,
Scutur tufișul, deodată un sînge împroașcă dintr-însul
Vînăt și curge mînjind cu picurii putrezi pămîntul.
Spaimă cu frig m-a cuprins, înghețîndu-mi tot sîngele-n vine.
Plec deci să smulg din pămînt al doilea tufiș, o mlădiță
Slabă, voind să cunosc deodată și-ascunsele pricini.
Iată și-aceasta lăsă din ramuri să picure sînge.
Neliniștit și mirat, chem nimfele-acestor ținuturi,
Chem pe stăpînul pămîntului getic, pe tatăl Gradivus,
Ca să-mi întoarcă spre bine minunea, să-nlăture piaza.
Însă voind și pe-al treile să-l smulg : cu mai multă putere
Și-n străduință mă lupt, în țărînă proptindu-mi genunchii,
Ah, să vorbesc, ori să tac ? Un gemet de-o jalnică milă
Iese din negrul pămînt și-mi sună-n ureche bocirea.
«Spune, de ce mă sfîșii, Aeneas ? O cruță tu mortul !
Nu-ți pîngări cu păcate cucernica mînă ! Căci Troia
Nu m-a crescut ca străin : nu lemnul îți sînger-acuma !

Fugi de pămîntul cu sîngiuri, o , fugi tu de malul cel lacom !
Iată Polidor sînt eu ? Şi ploi mă-ngropară-n ţărînă,
Ploi oţelite ce-au curs din norul izbitelor suliţi !»
Galben şi prins de-un cutremur al spaimei nebune, cu totul
Stetei năuc şi cu părul zbîrlit şi lipsit de suflare.
Aur grămezi încrezîndu-i, pe fiul Polidor odată
Priam sărmanul pe-ascuns l-a trimis ajutoare să ceară
Regelui tracic, căci el puţintică nădejde-n oştirea
Troiei avea, şi duşmanii ţineau îngrădită cetatea.
După ce Troia căzu şi se-ntoarse norocul, mişelul
Trece pe partea puterii spartane şi-a celui mai tare,
Calcă şi rupe-orice drept, şi-omorînd pe Polidor îi smulge
Banii cu sila. La cîte nu-mpingi, la rele, pe oameni,
Foame scîrboasă de bani ! Din spaimă venindu-mi în fire
Celor aleşi din popor şi fruntaşilor noştri şi tatei
Ştire le dau de vestirea din cer şi le cer hotărîrea.
Toţi deopotrivă rostesc să fugim de pămîntul cu sîngiuri
Malul spurcat să-l lăsăm şi grabnic să-ntindem vîntrele.
Deci lui Polidor îi facem comîndul ; din verzile brazde
Nalt rădicarăm mormîntul, şi-altare şi manilor făcem,
Veştede frunze-mpletim şi sădim chiparoşii cei jalnici.
Plîng, ca la moarte-mprejur şi-l bocesc despletite troience.
Laptele cald şi-nspumat din potire-l stropim, şi din cupe
Sîngele sfînt îl vărsăm ; şi dîndu-i al groapei repaos
Bietului suflet, pe mort îl chemăm cu chemarea din urmă.
Dîndu-ne marea-n sfîrşit încredere-n valuri, făcînd-o

Pacinică iarăşi, şi-n larguri chemîndu-ne-o boare plăcută,
Soţii vîntrele-ntind şi umplu de chiot pămîntul,
Portu-l lăsăm, şi-ndărăt aleargă şi-oraşe şi cîmpuri.
Sfîntă se-nalţă din mări, la mijloc, o ţară mănoasă.
Dragă lui tatăl Neptunus şi mamei nereice dragă ;
Zeul, cel vecinic cu arc, răzleaţă văzînd-o cum umblă,
Maluri şi coaste-ocolind, de Mikonos şi de Gyaros
Strîns o lipi, ca să stea neclintită şi vînturi să-nfrunte.
Mergem acolo ; şi, frînţi de cărări, cu drag ne primeşte
Delos în port. Scoborîm, salutînd fortăreaţa lui Foebus.
Anius, rege-n cetate şi preot lui Foebus deodată,
Sfinte cordele purtînd împletite şi dafini pe tîmple,
Vine spre noi şi-şi cunoaşte pe-amicul din vremuri, p-Anhise,
Mînile-n mîni ni le strîngem şi mergem prin case ca oaspeţi.
Templul lui Foebus, clăditul din mucede pietre, slăvindu-l :
«Dă-ne, Tymbree, pămînturi şi nouă : dă slabilor ziduri,
Neam stătător şi cetăţi ! Păstrează tu Troiei pe-al doilea
Pergam, şi tot ce-a scăpat de greci şi de-Ahile cumplitul !
Unde ne duci ? Şi pe cine-l urmăm ? Şi pe unde ni-e ţara ?
Dă-ne, părinte, vrun semn şi revarsă pricepere-n inimi !»
Zisei. Şi iată-nceput-a cu vuiet să tremure malul,
Dealul se clatină-n jur, fierb codrii de dafin şi muge
Muntele-adînc zguduit, şi-n muget deschide-se-altarul.
Iuţi la pămînt noi cucernici cădem, iar glasul vorbeşte :
«Neam înăsprit de război ! În care pămînt începurăţi

Dardani a fi, din strămoşul dintîi, în acelaşi primi-va
Locul cel vesel pe-ntorşi : cercaţi-vă vîrstnica mamă !
Neamul Aeneas acolo domni-va şi ţară şi neamuri,
El şi copii şi nepoţi şi cîţi se vor naşte dintr-însul !»
Foebus acestea ; şi-n chiot acum răzvrătite se mişcă
Cetele-n jur ; şi să-ntreabă cu toţi ce ziduri sînt astea ?
Foebus, spre care pămînt îi porneşte-n răzleţul lor umblet ?
Tat-amintindu-şi atunci făpturile fostelor neamuri :
«Principi, el zice, ascultaţi, de unde ne vine nădejdea !
Patria marelui Joe, clădită e-n mijlocul mării
Creta, şi-aici e şi Ida şi leagănul neamului nostru.
Ei locuiesc în bogate cetăţi, într-o sută la număr.
Chiar şi strămoşul Teucrus (de nu m-amăgeşte- amintirea)
Însuşi venit-a la malul roeteic cu luntrii-alegîndu-l
Loc de domnie. Şi n-avea fiinţă nici Troia, nici culmea
Pergamos, încă pe-atunci : prin văi îşi aveau locuinţa.
Kibele, mama de-aici e ; de aici coribanticul cîntec,
Codrul ideic de-aici, şi taina jertfirii cea vecinic
Mută, şi leii-nhămaţi la carul înaltei zeiţe !
Iute, tovarăşi ! urmaţi-i pe zei oriunde v-or duce.
Vîntul prin jertfe-mpăcîndu-i, spre gnosice maluri ni-e drumul !
Calea ni-e scurtă de-acolo, şi dacă şi cerul ne-ajută,
Pînă-n trei zile-alipim corăbii de marginea Cretei.»
Astfel a zis şi pe-altare-a junghiat cuvenitele jertfe,
Taur sfinţit lui Neptun, şi-un taur frumosului Foebus,
Albă mioară zefirului blînd, şi neagră furtunii.
Veste mergea, că-i fugar şi gonit dintr-al taţilor scaun,
Regele Idomeneu, şi deşartă e-ntinderea Cretei,
Gol de protivnici e locul, pustii ale ţării ţinuturi —

Strigăt din sute de piepturi pe-ntrecere-naltă vîslașii ;
Soții se-ndeamnă-ntre ei ; străbunii cercați-i și Creta !
Portul otrigic acum părăsindu-l, prin spume ni-e zborul :
Naxos cu munții săi beți, și plină de codri Donusa,
Paros cel nins și-Olearos și-n mări răzlețite Ciclade
Noi ocolim, și cotite strîmtori prin stol de pămînturi.
Vîntul, în pînze bătînd, urmărește cărările noastre
Iată-n sfîrșit vîjîind ajungem la malul curetic.
Repede ziduri clădesc și dorite-ntăriri de cetate,
Pergamos nume le dau, și-ndemn pe tovarășii veseli
Dragă să-și aibă cetatea, locașuri clădindu-și într-însa.
Trase pe prunduri, de mult, zăceau părăsitele luntrii ;
Cîmpuri arăm, și-n curînd și nunți făptuiră flăcăii
Detei pămînturi și legi — cînd iată, că toamna ne-aduce
Boale sosite din aer stricat, și ne mistuie trupul.
Holde și pomi istovind, perirea năprasnei ducînd-o.
Sufletul mulți și l-au dat, iar alții se luptă tîrîndu-și
Trupul bolnav. Rămas-a pustie de secetă țara ;
Arsele ierburi piereau, și cîmpii mureau de văpaie —
Iarăși pe mare la Foebus s-alerg îndurare cerîndu-i :
Tata mă-ndeamnă să plec îndărăt la oraclul otrigic,
Care-i menitul sfîrșit durerilor noastre și unde
Vrea să ne-aduc-ajutor, și care ni-e drumul pe valuri ?
Noaptea domnește pe văi ; pe pămînt e tutindeni răpaos.
Iată că sfintele chipuri și zeii troianici pe care
Vecinic cu mine-i purtam, (mîntuiți din focul al Troiei)
Lacom în fața-mi îi văd, în vreme ce-n patu-mi
Stau și mă lupt ca s-adorm — și-n limpede zare s-arată

Colo-n lumina ce-o zvîrle prin geamuri o lună rotundă.
Astfel de vorbe-au rostit, stingîndu-mi durerea din suflet :
«Ceea ce ție, sosit în pămîntul otrigic, îți spuse
Foebus, îți spune și-acuma prin noi, prin trimișii la tine —
Noi ce-ți urmarăm pe mări și prin suliți, din arderea Troiei,
Noi pe-ale tale corăbii drumeți pe-adîncimile mării,
Noi pe nepoții tăi dragi ridica-i-vom la stele prin timpuri,
Dîndu-le-ntinse domnii. Puternice ziduri clădește
Celor puternici. Și nu fi mîhnit de-oboseala cărării :
Mută-ți locașul. Căci Foebus nu-ți spuse de-aceste pămînturi
Nu, și el n-a dorit să-ți faci adăposturi în Creta.
Este-un pămînt, și-l numesc Pămîntul-Apusului grecii,
Locuri străvechi de mărire, vestite-n viteji și-n ogoare ;
Neamul oenetric prin veacuri acolo trăit-a ; cei tineri
Astăzi Italia-i zic, pe-al domnului nume, Italus.
Asta ni-e țara. De acolo-i Dardanus născut ; și de-acolo
Iasius tatăl : ei doi, părinți ai poporului nostru.
Scoală curînd și vestește-i căruntului tată tu totul.
Făr-ocolire vorbim : să cate-Ausonia și-orașul
Coritus. Joe te-oprește să șezi prin cîmpiile Dictei.»
Prins de cutremur de-aceste vedenii, de vorba zeiească
(N-au fost părere și visuri, căci limpede-n față văzut-am
Chipuri și guri vorbitoare și pletele-ncinse cu dafin —
Trupul întreg îl aveam scăldat în sudoare de gheață),
Fără zăbavă mă scol din calde-așternuturi ; spre stele
Mînile-ntoarse le-nalț, cu strigăt, și focului vecinic

Vin de jertfire-i aduc. Şi vesel, cu jertfa-mplinită,
Dau lui Anhises de ştire, de toate de-a rîndul vestindu-l.
El recunoaşte-ncrîngarea strămoşilor gemeni în două,
Şi că pămîntul cel vechi îl schimbase prin noua greşală,
Zice : «Iubitul meu fiu, prigonitul de sorţile Troiei,
Asta e ţara cea-ntruna cîntată de biata Casandra !
Astea (ştiu bine acum) sînt neamului nostru jurate :
Des ea de ţărmul hesperic vorbea şi de malul italic !
Cine să creadă pe-atunci, că noi o s-ajungem vrodată
Malul hesperic ? Şi cine-asculta cu-ncredere spusul Casandrei !
Faceţi lui Foebus pe plac ; urmaţi deci mai bunelor sfaturi !»
Zise, şi noi îi primirăm voioşi şi cu chiot cuvîntul.
Malul degrabă-l golim ; şi lăsînd pe vro cîţiva la coaste,
Pînzele-ntindem şi-n larguri zburăm cu scobite corăbii.
După ce-ajunsem în larg, şi nu se zărea nicăirea
Nici un pămînt, ci tutindeni tot cer, şi tot apă tutindeni.
Vînăt un nor s-a lăsat spre flotă, dasupra, de-a dreptul,
Vînt aducînd şi-ntuneric, iar marea gemea-nfiorată.
Vînturi întruna răzbat zguduitele-adîncuri ; se nalţă
Groaznice valuri, şi noi rătăcim azvîrliţi în vîrtejuri.
Ziua s-ascunde sub nori ; din cer se revarsă pe-ntinderi
Umeda noapte, şi norii cei rupţi se frămîntă de fulger —
Pierdem cărarea şi orbi pipăim răzvrătirile mării.
Nici să cunoască pe cer de-i ziuă sau noapte, nici drumul
Pe-unde-i nu-l poate găsi Palinur prin atîta-ntunerec.

Zile de-acestea noi, trei, îngropați în adîncul de neguri
Orbi pribegim în neștire pe mări, trei nopți ca mormîntul.
Maluri, în ziua de-a patra, de-abia ni s-arată la urmă,
Munți în adîncuri de zare vedem, și fum ce se naltă.
Pînzele cad în grăbire, dăm vîslelor brațe, și repezi
Spumele noi despicînd nimicim depărtările-albastre.
Iată, pe mine scăpatul din valuri, acum mă primește
Malul strofradic. De greci strofradic numitul pe nume.
Insule mici, risipite pe mare, și-acolo trăiește
Cruda Celano, cu harpii, din ceasul în care din casă
Phinefs gonitu-le-a-n munți, nemaivrînd să le dea de mîncare.
Monștri pe lume mai crunți nu sînt nicăirea, și blăstem
Nu s-a născut mai grozav din iad și urgie cerească !
Pasări cu chipul de fată fecioară, dar groaznicul vintre
Plin de puroaie ce curg, cu gheare la mîni, și cu fața
Vecinic topită de foame.
După ce intrarăm în port cu plutirea, pe cîmpuri întinse
Iată zărim o mulțime de vaci, răzlețite tutindeni,
Fără de nici un păstor, și turme de capre tutindeni.
Repezi cu fierul năvală noi dăm, și din pradă-ne-o parte
Zeilor jertf-o tăiem, și lui Jupiter însuși, și masă
Noi ne-așezăm pe cotitele maluri și-ospățul întindem.
Însă deodată din munți dau repede-n vale năvală
Harpii și scutură-n vînt cu vuiet puternicele-aripi,
Prînzul cu sila ni-l smulg, și ne spurcă, murdarele, totul :
Glasul sălbatec al lor e șuier răzbit de putoare.
Iarăși, în văile largi, sub stîncă scobită de fulger
(Colo-n desiș de copaci, la umbra cea groas-a pădurii)

Mese ne-aşternem pe jos, ne-aprindem iar focul pe vetre.
Însă din cerul din stînga, din negre ponoare vin iarăşi
Cete de harpii cu vuiet şi prada cu ghearele-apucă,
Prînzul cu bale mînjindu-l. Îndemn pe tovarăşi s-apuce
Armele-atunci, şi război să purtăm cu dihăniile-aceste.
Vorbele mele cu drag mi le-ascultă : prin-naltele ierburi
Săbii şi-ascund împrejur şi-nşiruie-ascunsele scuturi.
Iată ca-n urmă cînd vin făcînd gălăgie de-a lungul
Malului, semn a suflat din goală-i arama Misenus
Cel ce stetea ca străjer : iar soţii la nemaivăzuta
Luptă, cu fierul să-njunghie-ale mării spurcate dihănii.
Însă nici rană prin carne nu simt, nici altă putere
Rău nu le face ;-n văzduh cu pripită năvală s-aruncă,
Roase lăsînd rămăşiţe pe jos şi urme murdare.
Una ea singur-a stat, pe stînca-nălţată, Celano,
O vestitoare de rele, şi rupse din gură cuvîntul :
«Pentru răpitele vaci şi junghiată cireadă de tauri,
Tineri din Troia, cu răul săriţi, cu bătaia ? Şi harpii
Nevinovate goniţi din pămîntul strămoşilor noştri ?
Bine ! Cuvîntul ce-l spun ascultaţi-l în suflet primindu-l ;
Ceea ce Foebus stăpînul pe veci, aceea ce Foebus
Mie-mi vestise, vă spun eu cea mai bătrînă din furii.
Voi spre pămîntul italic vă duceţi şi vînturi voi cereţi :
Voi veţi ajunge la port, ajunge-veţi malul italic,
Însă voi n-o să vă-ncingeţi cu zid juruita cetate
Pînă ce foamea grozavă şi-uciderea silnic-a noastră
N-o să vă facă să roadeţi de foame soioasele mese !»
Zise, zburînd în păduri, înălţată cu vuiet pe aripi.

Însă de spaim-a-nghețat prin vine puterea-n tovarăși.
Fără de suflet stăteau — și nu cu puteri înarmate,
Nu, ci cu jertfe și rugă să-ndeamnă la cererea păcii,
Fie ce-or fi, zeități, ori pasări grozave de-urgie.
Însă părintele-Anhises, pe maluri, cu mînile-ntinse
Strigă puternicii zei, rostind datorita rugare :
«Piedică puneți la rău, și-n laturi blăstemul feriți-l —
Sprijin, cucernici, vă cerem, plîngînd !» Și-mparte poruncă
Lanțul să-l rupem din mal, întinzînd ghemuitele funii.
Vîntul se umflă prin pînze ; zburăm prin spumoasele valuri,
Astfel precum ne mîna cîrmaciul în cale și vîntul.
Iată la mijlocul mării vedem pădurosul Iakintos
Și Dulichion și Same și Neritos, stînca cea-naltă —
Itaca, malul stîncos, pămîntul lartic : pe-acesta
Îl ocolim, blăstemînd pe-Ulixe-ncruntatul și țara
Care-l hrănește. Lefcate cu neguri pe-al munților creștet
Iese din mări, și temutul de toți corăbierii, Apolo.
Noi, obosiți, într-acol[o] plutim, spre mărunta cetate :
Ciocul stă-n mare-ancorat, iar coada legată de maluri.
Astfel în urmă călcînd pe pămîntul cel fără nădejde,
Jertfe lui Jupiter dăm și-aprindem tămîia pe-altare.
Sărbătorim și prin jocuri troiene pămîntul acesta :
Goli în ulei lunecos își deprind iscusința la jocuri
Soții, și veseli sîntem că scăparăm de-atîtea orașe
Pline de greci, lunecînd prin mijlocul multor protivnici.
Soarele-ntr-asta-mplinise, rotindu-și cărările-i, anul ;
Iarna prin ghețuri acum înăsprit-a oceanul cu crivăț.
Gol și de-aramă un scut, purtat de puternicul Abas,

Însumi pe-un stîlp îl împlînt și faptei dau nume-n scrisoare :
SCUTUL ACESTA, DE GRECI CARI ÎNVINSERĂ-N LUPTĂ, AENEAS.
Portul apoi să-l lăsăm poruncesc, și să trecem pe laviți.
Soții pe-ntrecere sar în apă și mătură marea.
Culmile-nalte-ale țării la spate le-ascundem în fugă ;
Malul Epir îl prelingem în mers, și-n portul chaonic
Grabnici intrăm, năzuind spre nalta cetate Butrotos.

Veste, de lucruri, ce n-au crezămînt, auzirăm acolo :
Helenus, fiul lui Priam, e rege-al pămîntului graic,
Sceptru primind, și, deodată cu el, pe nevasta lui Pirhus,
Și că din nou măritată-i Andromahe-n casă-nrudită.
Stetei mirat și m-ardea o dorință nebună prin suflet,
Față să dau cu Helenus, s-ascult negrăita minune.
Plec cu grăbire din port, las malul și flota-mi pe maluri.
Iată, că-n fața cetății, cu prînzul de paos, cu daruri
Falnice (colo-n dumbrăvi întocmai părînd la Simois)
Manii, regina-i chema, cenușii prinos aducîndu-i,
Stînd la mormîntul lui Hector — clăditul din brazdele goale,
Două-mprejuru-i avînd altare, mari pricini de plînset.
Cînd m-a văzut ea că vin, cînd galbenă-moartă-mprejuru-i
Arme troiene-a văzut, năucă de-aceste vedenii
Stete cu ochi pironiți, și căldura-i pierise din oase,
Frîntă căzu și tîrziu revenindu-și în fire, ea zise :
«Sol în aevea tu-mi vii, și-aevea-n făptură-ți te-apropii,
Fiu al zeiței, trăiești ? Iar dacă lumina ți-e stinsă,

Unde mi-e Hector ?» A zis, şi plînse cu hohot, şi-n juru-i
Codrul da clocot de vaietul ei. Şi puţine, cu glasul
Stins, eu de-abia bîlbîiesc sărmanei cu gemete-acestea :
«Iacă, trăiesc ! Şi din lipsuri viaţa-mi în lipsuri o tîrîi !
Nu te-ndoi, căci vorbesc adevărul.
Vai, dar pe tine ce soarte-aşa jos mi te-aduse din culmea
Celei dintîi cununii ? Ţi-e dată vro soarte mai bună ?
Tu, a lui Hector, tu eşti şi-acum ţiitoarea lui Pirhus ?»
Ochii plecîndu-i grăbit, ea zise cu voce-necată :
«O fericită mai mult decît toate e fata lui Priam
Care-a murit pe-un mormînt de duşmani, pe sub zidul
Troiei, scutită să-ndure durerea şi-amarul ruşinii,
Nesiluită, de cei ce-au învins, să le fie nevastă !
După pierirea cetăţii, eu mări străbătînd pe corăbii,
Roabă trufaşului tînăr cel vrednic de crudul Ahile,
Jug am purtat ; iar în urmă cînd Pirhus lua pe nepoata
Ledei, Hermiona, nunta spartan-a lui Pirhus urmat-am :
Însuşi ca roabă mă dete robitului Helen soţie.
Însă pe Pirhus, nebun de iubirea soţiei răpite
Şi răzvrătit de păcat şi de furii pîndindu-l Orestes
Grabnic îl prinse pe-ascuns în templul străbun, ucizîndu-l.
Pirhus murind, a căzut o parte din ţară-i în mîna
Soţului meu. Şi numitu-şi-a ţara, Helenus de-atuncea
Cîmpul haonic, în chipul domniei troianului Chaon,
Troia clădind-o pe culmi, şi Pergamos iarăşi clădindu-l.
Însă pe tine ce vînt mi te-aduce ? Ce soartă te mînă ?
Care din zei mi te-azvîrle pe-aici şi te poartă-n neştire ?

Micul Ascanius ce face, drăguțul ? Trăiește, e-n viață ?
(Care-ți fusese, cînd Troia...)
Dacă mai simte durere și-acum de pierderea mamei ?
Dacă-n virtuțile vechi vă seamănă vouă, și-l mînă
Tatăl Aeneas și unchiul său Hector spre fapte viteze ?»
Astfel cu lacrimi a zis și plînse cu hohot un plînset
Lung și degeaba, cînd iată-l de multele gloate-nsoțitul
Helenus vine spre noi, din Priam născutul războinic.
El recunoaște pe-ai săi, și vesel ne duce-n palatu-i,
Lacrimi amare vărsînd la fiece vorbă rostită.
Plec, și cetatea o văd ; o Troie mai mică, icoana
Marelui Pergam, și rîul cu ape puține, numitul
Xantus ; și-n brațe cuprind toți stîlpii la sceica poartă.
Vin și dardanii, cu drag cercetînd înfrățita cetate.
Regele în salele-i largi primește-n ospețe pe-ai noștri ;
Spumegă vinul curgînd prin largile cupe, și-n curte
Mese-așternute cu aur stau șir, și cu toții-au pahare.
Iată trecuse și-o zi, și-a doua trecuse ; și vîntul
Cere vîntrele, și gem umflatele pînze-n bătaia
Austrului. Chem pe profet, cu vorbele-acestea-ntrebîndu-l :
«Fiul lui Tros și tîlmaci zeităților, tu priceputul
Semnelor date de dafin, de Foeb' și de sfîntul tripede,
Date de stele din cer, de zbor și de cîntec de pasări,
Spune (căci umbletul meu tot numai spre bine-l arată
Totul ce-oraclul ne-a spus, iar semnele zeilor toate
Spun, înspre Latiu să merg, căutînd depărtate pămînturi ;
Singură una mi-a spus tot rele, grozava Celano,
Nemaigrăite nevoi prevestindu-mi, și-o foame grozavă,

Ură şi lupte), tu spune pe care nevoi să le-nlătur ?
Ce să urmez, ca să pot să birui atîtea primejdii ?»
Helen, dintîie tăind o junincă cerută de lege,
Zeilor pacea le-o cere. Şi-apoi îşi dezleagă din jurul
Tîmplelor sfînta cordea, şi ţie la praguri, o, Foebus,
Dînsul mă duce cu el, deşi tremuram să m-apropiu.
Vorbele-acestea le-a zis al zeilor preot din gură :
«Fiu al zeiţei (mînat de semne divine, pe-ntinsul
Mării ţi-e drumul ce-l baţi) al zeilor rege-ţi urseşte
Astfel menirea şi-al sorţilor drum, şi-acesta-i ursitul.
Însă puţine din multe, că larguri de mări prietenoase
Tu vei străbate tihnit şi-n port ausonic intra-vei,
Am să-ţi vestesc prin cuvînt. Căci parcele-opresc pe Helenus
Ca să cunoască mai mult, iar Iuno-mi opreşte cuvîntul.
Iată, Italia ta, de care te crezi tu aproape
Nepriceput socotind-o vecină ca-n porturi să-i intri,
Ah, e departe, şi drum nebătut o desparte de lume.
Vîsla coti-va dintîi prin ape spre malul trinacric,
Mări ausonice-n drum ocolit despica-va catargul,
Lacuri ce dorm sub pămînt şi cîmpul sălbaticei Circe,
Pînă ce-n sigur ţinut putea-vei clădi o cetate.
Semne eu ţie-ţi vestesc, tu ţine-le-aminte, Aeneas,
Unde găsi-vei, tu cel îngrijat, vrodată pe malul
Rîului celui ascuns, sub stejarul puternic o scroafă
Care-a fătat de curînd, treizeci ocolind-o purceii,
Albă, pe pajişte stînd, şi albi godăceii la uger :
Loc de cetate să-l faci şi statornic repaos acolo !
Nici muşcăturile mesei nu-ţi facă d-acum îngrozire ;
Sorţile calea şi-o merg, şi veni-va chematul Apolo !
Dar de pămîntul ce-l vezi tu la margini pe malul italic,
Cel ce-i bătut mai întîi de vîntul din ţările noastre,
Fugi, căci tutindeni pe-aici locaşuri au grecii nemernici —
Ziduri acol-au clădit poporul naricic de locri,

Chiar și stăpînul pe licți umplut-a de-o vreme pămîntul
De la Salent cu oșteni, iar mica Petelia ține
Sub Filoctetes război cu viteazul cel bun Moliboeus.
Însă, pe mare dincolo văzîndu-ți tu flota-nșirată,
Zeilor voturi plătind pe mal în altare clădite,
Pletele tale sub vălul de purpur le-acopere-ascunse
Ca să nu-ți vadă vrodată obrazul aprins de văpaia
Sfintelor rugi vrun dușman, tulburîndu-ți cucernica faptă.
Asta să-ți fie-obiceiul și-al tău, și-alor tăi la-nchinare,
Cult să le fie pe veci, cucernic, nepoților voștri.
Însă, plecînd, arunca-te-va vîntul spre malul siculic,
Unde se face mai larga Pelorum strîmtoarea cea-ngustă :
Mînă spre stînga ! Cu lung-ocolire de maluri, spre stînga
Mînă pe mări — și să fugi de pămîntul și mare din dreapta !
Rupt de-o putere-n adînc, acolo demult, prin cutremur
(Astfel de multe preface și timpul prin lungile veacuri)
Locul, se zice, a crăpat, căci două pămînturi făcut-au
Tot o tărie pe-atunci : năvălită-ntre dînsele marea
Rupse din mal ausonic Siculia ; și cîmpuri și-orașe
Stau despicate pe prunduri spălate de-o strîmtă vîltoare.
Scila e-n malul cel drept, iar nebiruita Caribdis
Vîjîie-n stînga la mal : de trei ori ea soarbe-n adîncuri
Apele-n groaznic vîrtej și iarăși cu vuiet le-aruncă
Sus în văzduhuri, stropind tot cerul cu spumele mării ;
Însă pitită-ntre stînci stă Scila-n etern întunerec
Capul și-l scoate pe-ascuns și corăbii ea soarbe spre jgheaburi
Ea e făptură de om, cu pieptul rotund de fecioară
Pînă la brîu ; dar monstru sălbatec e trupu-i încolo,

Pîntece-avînd de lupoaică şi coadă ca peştii din mare.
Deci e mai bine s-apuci spre malul trinacric Pachinos,
Însă cu ochii deschişi şi făcînd îndelungile-ocoluri,
Numai să nu te-ntîlneşti cu Scila, cu monstru din peşteri,
Nici cu sălbaticii cîni, cari umplu văzduhul de urlet.
Una, de cumva mai am vro pricepere-n suflet, şi dacă
Crezi tu pe preot şi crezi că şi Foeb îmi rosteşte-adevărul,
Una, copil al zeiţei, mai am înainte de toate,
Una să-ţi spun, şi-apoi iarăşi s-o spun, repetîndu-ţi-o iarăşi.
Rugă şi jertfe să-i juri întruna puternicei Iuno,
Voturi cu inimă dragă să-i cînţi, şi prin daruri cu rugă
Nalta stăpînă s-o-mbuni ! Şi-aşa, biruind-o la urmă
Tu din Sicana pleca-vei cu bine spre-otarul italic.
Dacă sosind tu pe-aproape vei fi de-oraşul cumeic,
Lacul cel sfînt o să-l vezi şi Avernus umbritul de codri :
Cată pe fata de Feb inspirată, cea care-n ponorul
Stîncilor judecă sorţi şi frunzelor semne le-ncrede.
Sorţile, cîte le-a scris, zgîriate, fecioara pe frunze,
Dînsa le-nchide-n ponor şi le-nşiră de-a rîndul pe număr :
Ele rămîn neclintite la loc ; nu-şi schimbă nici şirul
Însă, oricît de puţin, la deschiderea uşei de suflă
Vîntul şi grabnic pe uşi se răsfiră-mprăştiatele frunze,
Nu se gîndeşte mai mult să le-aducă-n ponor de prin vînturi,
Nici să le-aşeze la loc întregindu-le una cu una :
Frunzele zboară-n pustiu, urgisind locuinţa Sibilei.
Oricît să-ţi pară de rău, nu-ţi face tu preget acolo :
Ori că striga-vor fărtaţii zorind, ori că marea va cere
Drumuri, cu-ndemnul că poţi să lărgeşti boltuitele pînze,

Lasă-le toate ! Şi mergi la Sibila şi roag-o de sfaturi !
Însăşi să cînte, şi gura deschid-o la spusuri ea însăşi.
Dînsa de neamuri, de toate-n pămîntul ital, de războaie,
Cum şi de care nevoi tu să fugi şi cum să le mîntui,
Ştire-ţi va da, şi-ajutor, preamărita cărărilor tale —
Astea sînt toate, pe care-a le spune mă-ngăduie soartea.
Du-te aşadar şi ridică prin fapte la ceruri tu Troia !»
După ce vorbele-acestea le spuse cu suflet de prietin,
Dete poruncă să ducă la flotă-ne daruri de aur,
Multe, din fildeş cioplite ; şi-ndeasă prin largile luntrii
Multul argint în grămezi, dodonice vase ne-aduce,
Platoşă mare-mpletită cu firul în trei şi din sîrmă
De-aur, şi-un coif fulgerînd de lucoare şi-o creastă-ncomată :
Armele lui Neoptolem. Mari daruri şi tatei aduce.
Roibi el ne-aduce, şi-aduce stăvari.
El ne-ntregeşte corăbii, ne-aduce de cîte-de-toate.
Grabnic vîntrelele-acum să le-ntindem Anhises ne-ndeamnă,
Nu vro zăbavă cumva să ne schimbe şi vîntul şi calea.
Preotul marelui Feb îi rosteşte cuvîntul măririi :
«Tu-nvrednicite să dormi cu puternica Venus, Anhises !
Zeilor prieten scăpatul de dată-ndoita din focul
Troiei — aici e pămîntul italic, pluteşte-ntr-acolo !
Însă silit ai s-aluneci departe de dînsul tu totuşi :
Malul de-Apollo jurat e departe prin vremuri, departe !
Mergi, fericit prin iubirea copilului tău, prin Aeneas —
Însă de ce mai vorbesc, zăbovindu-ţi grăbitele vînturi !»

Iată și-Andromache-acum, plîngînd de durerea plecării,
Haine cusute cu flori și cu poalele de-aur aduce ;
Pentru copil o cămașă ca-n Troia. Cu darnică voie
Biata-l încarcă de daruri țesute și zice cu plînset :
«Ține și-aceasta, și-aceasta ! Și-aducere-aminte de mine
Fie-ți copile, ca martori, ce mult îi fuseseși tu dragă
Bietei neveste-a lui Hector. Dar, uite, și darul din urmă —
Singur pe lume tu-mi porți pe-Astianax bietu-n icoană :
Astfel ca tine-și purta el brațul și fața și ochii,
Ah, și de-o vîrstă cu tine mi-ar fi și mi-ar crește ca tine !»
Vorbe, la urmă, plecînd, le zisei cu lacrimi în gură :
«Fiți sănătoși și ferice, voi cei ce văzurăți cu ochii
Visul menirii ! Pe noi o menire ne-azvîrle spre-o alta !
Vouă repaos vi-e dat ; nici marea s-o treceți brăzdînd-o
Nici să cătați fugătorul de-a pururi pămînt ausonic !
Voi în repaos priviți și chipul lui Xantus și Troia
Cea reclădită de voi și — asculte-mă zeii ! — menită
Sorții mai bune, nestînd în drumul mîniei danae !
Dacă la Tibru sosi-voi și-n șesuri vecine cu Tibru,
Cînd voi vedea și pe-ai mei în demult așteptata cetate,
Neamuri de-un sînge cu noi și cetăți înrudite cu Troia :
Malul hesperic și Epirul, un tată, pe Dardan, avîndu-l,
Sorți deopotrivă-ndurînd, în gînd le vom face pe-acestea
Numai o Troie — și-n veci un popor să ne fie nepoții !«

Mergem pe mare mereu, trecînd pe sub malul ceraunic :

Către Italia pe-aici e cea mai de-a dreptul cărare.
Soarele-apune-ntr-aceea şi-n noapte scufundă-se munţii.
Noi, obosiţi, poposim în sînul doritelor maluri ;
Sorţi pe vîntrele-aruncînd, ne-aşternem ici-colo pe prunduri ;
Marea ne cîntă la cap, şi tăcerii s-alătură somnul.
Noaptea la mijlocul căii clipitele-abia şi le-aduse,
Cînd silitor, din culcuşuri sărind Palinurus, la vînturi
Bagă de seamă şi-ascultă cum sună răcorile nopţii ;
Umblă cu ochii pe cer la stele ce-alunecă-n taină,
Vede şi Carul cum stă, ploioasele Osii şi Cloşca,
Vede frumos scăpărînd puternica Raliţă-n aur —
Dac-a văzut că pe cer sînt semne de vreme senină,
Suflă din trîmbiţă lung ; noi iute sărim în picioare.
Largilor drumuri ne-ncredem şi pînzelor aripi le-ntindem.
Zorile, stele-alungînd din văzduhuri, roşiseră cerul,
Cînd risipite prin neguri zărim de departe coline :
Joasa Italie ! Şi-ntîi «O, Italia» strigă Ahates,
Chiot «Italia»-n jur se ridică din sute de piepturi.
Însă bătrînul Anhises paharul cu flori încunună,
Vesel îl umple cu vin şi pe zeii din ceruri-i cheamă
Sus de pe coama corăbii vorbind :
«Zei cu putere pe mări şi pe maluri şi domni ai furtunii !
Drumul uşor să ni-l faceţi prin vînt, şi suflaţi-ne boare !»
Zuzuie boarea cu zor, aşteaptă ; s-arată şi portul
Tot mai aproape ; vedem şi templul pe culmea Minervei.
Pînzele-n pripă le strîngem şi-ntoarcem şi ciocul spre maluri.
Strîmb cum e arcul, şi-ntins spre ţărmul ostic e portul ;
Colţuri de stîncă-l încing spumegînd în stropire de valuri.
Portu-i ascuns şi-i ţinut puternic în braţe de două
Ziduri de stînci turnuite ; iar templu-i departe pe-o culme.

Patru, ca semnul dintîi, văzut-am acolo prin ierburi
Cai ce păşteau pe cîmpie de-a lungul, toţi albi ca zăpada.
Tatăl Anhises : „Purtaţi, primitoarelor coaste, războaie :
Caii sînt arme-n război ! Războiul e-a stavelor spaimă.
Însă de mult sînt deprinşi s-alunge cu vuiete carul,
Blînzi suferind uneori şi robia-nfrăţitelor frîne.
Poate-i şi pace pe-aici !“ el zice. Războinicei Pallas
Rugă-nălţăm, căci pe noi cei veseli ea-ntîi ne primise ;
Capul sub frigicul văl îl ascundem cucernici în templu,
Însă, ce Helenus mai cu zorire-a cerut după lege,
Noi datoritele jertfe-i aducem argivicei Iuno.
Fără de preget, avînd împlinită şi ruga şi jertfa,
Coarnele marilor luntri cu pînze spre-adîncuri le-ntoarcem,
Repezi fugînd de ţinutul grecesc, de prepusele cîmpuri.
Sînul Tarentum aici, de este-adevăr în zvonire,
Noi îl vedem. Iar dincolo Lacinia sumeţ se ridică,
Zidul caulonic apoi şi-al corăbiilor prăpăd Scyleum.
Noi de pe mare văzurăm şi Aetna-n afunduri de zare,
Muget năvalnic de valuri izbite de stînci spumegoase
Vreme-ndelung-auzim, şi zgomote frînte la maluri :
Vaduri sălbatice gem şi fierbe nămolu-n vîrtejuri.
Tatăl Anhises : «Eu cred că pe-aici e numita Caribdis,
Helen de-această vîltoare spunea, şi de stîncile-acestea.
Mîna cu toţii, flăcăi, şi vîslele prindeţi cu suflet !»
Facem cu drag ce ne spune ; şi-n valuri se-ntoarce spre stînga
Coama corăbii ce geme pocnind. Dintîi Palinurus,
Toţi după dînsul, la stînga se-ntorc cu vîsla şi vîntul.

Iată, ne-azvîrle-n văzduhuri vîltoarea zvîcnită, și valuri
Repezi ne-afundă-n adînc sub mare-n vîrtejuri, spre Tartar !
Răcnet de trei ori prin stînci boltuite răcnit-a vîrtejul,
Spumă de trei ori văzurăm, țîșnind spre-mproșcatele stele.
Noi, istoviți de tot, lipsiți și de vînt și de soare,
Neștiutori ai cărării la malul ciclopic ajungem.
Pacinic, de vînturi scutit stă larg în întindere-i portul ;
Însă cu muget acum îl răzguduie focul din Aetna.
Nori de-ntunerec răsar și să zbat fumegînd în văzduhuri.
Volburi ca zgura rășinii se-ntind și plouă ca fulgii :
Limbi să rădică de foc și-nspăimîntă prelinsele stele.
Din zguduitul său pîntec sălbatecul munte răvarsă
Pietre-n vîrtejuri și-aruncă topitele stînci în văzduhuri,
Urlet și pocnet vuiește și fierbe-n adîncuri pămîntul.
Spun, că de fulger pîrlit, Encelades zace cu trupul,
Greu apăsat de povară, și-ntreagă pe dînsul e pusă
Aetna — și flăcări de foc el răsuflă pe coșuri crăpate.
Cînd de-obosit se-nvîrtește pe-o dungă, se zguduie-n urlet
Malul trinacric întreg și fumul învolbură cerul.
Deci, pitulați în păduri, ascultăm îngrozirea din aer,
Cît a fost noaptea, și nici nu vedem, ce e cauza urlării.
Pentru că nici licărire de stele n-a fost, și nici o lucire
Sus în adîncuri de cer : ci negru tot cerul de neguri,
Luna pierită zăcea-n întunerec adînc îmbrăcată.
Iată, și ziua sosește-nsoțită de roșul luceafăr,
Și răvărsatele zori risipesc întunerecul umed,
Cînd din pădure grăbit, cu fața grozav de topită
Necunoscut un bărbat cu hainele numai o zdranță

Iese cu spaima, şi-ntinde spre maluri cu plînsete dreapta.
Noi îl privim. E murdar, sălbatec zbîrlită-i e barba ;
Zdrenţele prinse cu spini, ca s-acopere golul, încolo
Grec, şi cu arme greceşti dintre cele trimise spre Troia.
Dînsul, văzînd de departe şi coifuri dardane şi portul
Celor din Troia, tresare cu rece fior, şi de spaimă
Piatră rămîne pe loc ; dar iute cu rugă prin lacrimi
Pleacă năvalnic spre noi şi strigă : «Iau, zău, ca marturi,
Stelele sfinte le iau şi lumina cea sfînt-a vieţii !
Ah, să mă duceţi cu voi, troieni, oriunde vă duceţi !
Asta-mi ajunge ! Mă ştiu un tovarăş al flotei danae,
Mărturisesc c-am plecat cu război spre penaţii troianici —
Dacă-i atît de grozav păcatul greşelor mele,
Voi aruncaţi-mă-n mări şi-necaţi-mă-n valuri turbate,
Chiar şi să mor, ah, ce dulce-i să mori de mîn-omenească».
Zise, şi stînd ghemuit el genunchii mi-i strînse la pieptu-i,
Astfel genunchii-mi ţinînd. Ce om şi ce neam e, să spuie
Noi întrebăm, şi ce vînturi îl poartă prin locul acesta.
Însuşi Anhises i dete străinului mîna,-ntărindu-i
Sufletul, astfel chezaş stînd vorbelor, fără de preget.
Dînsul venindu-şi în fire din spaimă, rosteşte la urmă :
«Sînt din Itaca, fărtat cu mult prigonitul Ulises ;
Ahemenides mă chem, şi-Adamastus pe tata. Şi mersei,
De sărăcie pornit (de-aş fi tot acelaşi !) la Troia.
Soţii, cu spaimă fugînd de cruntul locaş, mă lăsară
Singur pe-aici, la ciclopi, să mor în ponorul cel groaznic,
Ah, în locaşul mîncării de sînge şi-al cărnii-n puroaie,

Plin de-ntunerec şi mare-i locaşul ! Ciclopul atinge
Stele cu fruntea (voi zei, scutiţi de aşa bale pămîntul !)
Nici la privire nu-i blînd, nu-i nici prietinos la vorbire.
Bieţii, mîncatu-le-a carnea, sorbindu-le vînătul sînge :
Însumi văzui cum pe doi din ceata fărtaţilor noştri
Prinse-i cu lungile braţe şi-n peşteră-ntrînd cu grăbire
El îi zdrobi de păreţi ; şi pragul s-umpluse de-atîta
Sînge-mproşcat — şi scîrbos el le roase strivitele cărnuri
Pline de-un negru puroi... şi scrîşneau sfărămatele oase !
Însă pedeapsa-l sosi, căci Ulise-şi pierduse răbdarea,
Nici nu-şi uita la nevoie Ulises că-i rege pe dînsul !
Căci în curînd, îndopat de mîncări şi-ngropat în beţie,
Gîtul cel ţapăn plecîndu-l zăcea ca buşteanul în larga
Peşteră, groaznic vărsînd prin somn tocătură de carne,
Zamă murdară de vin şi de sînge : noi zeii rugîndu-i
Sorţi aruncarăm şi-apoi în grămadă cu toţii pe unul
Grabnici sărim, sfederindu-i cu vîrful buşteanului ochiul,
Care-n grozava lui frunte năprasnic sta singur sub plete
Mare cît scutul argolic şi-aprins cum e discul lui Foebus.
Veseli eram, c-am putut răzbuna pe ucişii tovarăşi —
Însă, fugiţi, o sărmanii de voi, şi lanţul din maluri
Rumpe-ţi-l.
Iată la fel de grozavi, ca Polifem de colo din peşteri
Unde-şi închide lînoasele oi şi le mulge-n găleată,
Alţii vro sută, pe-acolea trăiesc pe stîncoasele maluri,

Neam uricios de ciclopi, și-aleargă pe coame de munte.
Coarnele lunei primiră de trei ori rotundă lumină,
Singur de cînd rătăcesc prin codri cu negre culcușuri
Pline de fiare ; și-n văi eu mă uit de pe stîncă la dînșii,
Tuieși cum umblă, și tremur la pasul și glasul de tunet.
Hrană de tot ticăloasă găsesc prin tufișuri : pietroase
Coarne, și murä, și pasc de flămînd dezgropatele ierburi.
Totul în jur iscodind, văzut-am dintîie pe-aceasta
Flotă la maluri, și-n prip-am venit — oricine să fie —
Ca să mă plîng : mi-e destul să mă scap de norodul nemernic ;
Voi să m-ucideți, mai bine, cu orișice feluri de moarte !»
Nici nu sfîrșise cuvîntul, și iată pe-un creștet de munte,
Mare la pas și greoi, în mijlocul turmelor, vine
Chiar Polifem, năzuind spre bineștiutele maluri,
Groaznic la chip și pocit și cu ochiul strivit în orbită,
Smulsul copac din mînă-i conduce proptindu-i umblarea.
E-ncunjurat de mițoasele oi, de comoara sa toată
Singura lui mîngîiere-n dureri.
El ajungînd la malul înalt și-n urmă la mare,
Sîngele negru-nchegat din goala-i orbită și-l spală,
Geme, scrîșnind cu putere din dinți, și-n mijlocul mării
Intră, dar apele mari de-abia-l învălesc pînă-n șolduri.
Grabnic o rupem la fugă-ngroziți și luăm și pe bietul
Grec, căci vrednic era — dezlegăm în tăcere și lanțul —

Ne-ncovăiem şi cu grabă pe-ntrecere vîslele-ntoarcem.
El ne-a simţit şi s-a-ntors cu paşii spre sunetul nostru.
Însă fiindcă nimic n-avea ce s-azvîrlă din mînă,
Nici nu putea să străbată curînd depărtările apei,
Dînsul ridică spre ceruri un urlet încît zguduite
Undele fierb în adînc şi departe pămîntul italic
Geme-ngrozit şi din peşteri adînci răzbubuie Aetna.
Iată, tot neamul ciclopic atunci, din munţi şi din codri
Iese, dă goană spre port şi-aleargă şi urlă pe maluri.
Noi îi vedem cum stau cu ochii năvalnici şi-n sînge
Fraţii ciclopi, cum izbesc cu voinicul lor creştet văzduhul.
Gloată ce-ţi lasă fiori — cum stau în pădure stejarii
Vîrful clătindu-l în cer, sau cum chiparoşii cei rodnici
Stau îndesaţi în dumbrava lui Joe şi-n codrul Dianei.
Iute de groază mînaţi (oriunde ne-am duce) ne-ntindem
Lanţul tutindeni, şi vînt adunăm în grăbitele pînze.
Helenus însă ne-a spus, că printre Caribdis şi Scilla
Drumu-i oprit, căci e drum ce ne duce spre-otarul pieririi,
Dacă nu facem ocol ; hotărîm aşadar a ne-ntoarce.
Iată-l, din strîmtul locaş al Pelorului, Boreas suflă
Proaspăt şi blînd. Şi-ocolim în cărare şi stînca cea vie
Şi-ale Pantagiei guri şi sînul megaric şi Tapsus.
Maluri, pe care-ndărăt le străbatem cu mersul, pe toate
Ahemenid' ni le-arată, părtaş în umblări cu Ulixes.
Zace, de sînul siculic alături, o insulă-n faţa
Malului vecinic bătut de furtună : Pleniriu ; bătrînii
Numele-Otrigia i-au dat. E zvon, că Elidul acolo
Duse pe-Alfeos, pe-ascunsul, sub mare, şi rîul de-atuncea
Apa cu tine-Aretuse, şi-o mestecă-n valul siculic.

Zeii de-aici, ascultînd de Helen, îl primirăm cu jertfe.
Trecem pe lîngă Helerus apoi, cel plin de mocirle,
Grabnici atingem în cale Pachinum cu-naltele-i coaste,
Pline de stînci, și departe zărim Camarina menită
Sorților fără răgaz și schimbare, și cîmpii geloici,
Gela vedem-o, numită cu nume de fluviu sălbatec.
Ziduri puternice-apoi de departe vedem, delurosul
Acagras care va crește prin vremuri cai nobili și mîndri.
Vesel de vînturi, te las, păduratic Selinus, deoparte
Și lilibeice stînci ascunse prin vaduri le-ncunjur —
Drepanon, malul pustiu, în portul nevesel în urmă
Flota-mi primește. Și-aici, zdrobit de furtuni de pe mare,
Iată, pe-Anhises, pe cel mîntuit de nevoi și de lipsuri,
Pierd pe iubitul meu tată ! Vai, tată, mă lași tu pe lume
Nemîngăiat și degeaba scăpat din potop de primejdii !
Helenus, oricît de multe grozave dureri îmi vestise,
Astă durere el nu mi-a vestit-o, nici el, nici Celano !
Asta-i sfîrșitul durerii și capăt umblărilor asta —
Zeii, de-acolo plecînd, m-au adus pe-ale voastre pămîturi."

Astfel Aeneas ; cu toții priveau cu-ncordare la unul.
Soartea menit-o spusese și calea bătută de dînsul.
Glasu-i în urm-amuți. Și sfîrșind, el s-a dus să se culce.

CARTEA IV

Dar pe regina răzbită de mult de văpaia iubirii,
Crunta-i durere sporind, o topesc tăinuitele flacări.
Ea-şi aminteşte p-Aeneas mereu şi virtutea şi neamul
Nobil al lui : iar adînc în suflet îi poartă făptura,
Vorbele-i poartă : de chinuri nu-şi află doritul repaos.
Iarăşi schimbase din nou Aurora pămîntul cu lampa-i
Foebică, grabnic gonind rouratele umbre din ceruri,
Cînd spre iubita ei soră s-a-ntors cea pierdută cu firea :
„Anna, ce visuri pustii mă zbuciumă noaptea cu spaime !
Ce curios e străinul sosit la casele noastre.
Cît e de-nalt şi voinic, şi cît e de vrednic în arme !
Uite, eu cred, şi pe dreptul, că dînsul din zei se scoboară.
Frica văadeşte pe oamenii josnici. Vai cum îl mai mînă
Soarta pe-aici ! Şi de cîte războaie purtate vorbeşte !
Dacă eu n-aş fi jurat şi n-aş vrea să rup jurămîntul
Vecinic cu nimeni de-acum să nu mă mărit după moartea
Celui dintîi iubit şi-al fostului unic tovarăş :
Iată-mă, poate s-ajung doborîtă de-această ispită !

Anna, vreau totul să-ţi spun. De cînd e sărmanul Sicheus
Soţul meu mort, şi de cînd picurară de sînge penaţii,
Singur Aeneas mi-a-ntors şi gîndirea şi bietul meu suflet
Pusu-l-a-n foc şi eu simt că-mi renasc potolitele flacări.
Însă mai bine voiesc să mă-nghită de vie pămîntul,
Tatăl puternic din ceruri cu fulger să-mi mistuie trupul,
Palidă umbră prin iad să mă tîrîi prin negura nopţii,
Dacă te vatăm pe tine. Ruşine, călcînd jurămîntul !
Tînăru-mi soţ a luat iubirea nevestei cu sine :
Aib-o de-acum în etern prin noaptea ce[a] vecinic-a morţii !"
Zise, şi-amarele lacrimi îi rîură-n şipote pieptul.
„Soro, ca ochii-mi din cap de iubită" răspunse-apoi Anna
Anii cei tineri socoţi să-i treci singuratică-n jale,
Fără de dulcii copii şi fără dulceaţa iubirii ?
Morţilor, poate tu crezi că le pasă de lucruri de-acestea ?
Fie, că nici un bărbat nu-ţi robise iubirii mîhnirea,
Nici în Cartago, şi nici mai nainte prin Sidon. Iharbas
Fuge gonit, şi vitejii, născuţi în bogata-n triumfuri
Africa, fug : iar acum tu te lupţi c-o iubire iubită ?
Nu ţi-a venit ţie-n cap, ce pămînt ţi-ai ales tu şederii ?
Colea getulii-n cetăţi un neam nărăvit în războaie,
Gloate-mprejur de numizi certăreţi, şi grozavele Sirte ;
Colo pustiuri cu sterpe călduri, dincolo barceii,
Neamul turbat, şi, ca vîrf, războaie pornite din Tirus,
Fratele care-ameninţă —
Soră, prin sfinte-ajutoare de zei şi prin mila Iunonei

Cred că-şi luară prin vîrturi cărarea troienii-ntr-acoace.
Ce mai cetate-ai vedea din Cartago, ce-avînt al domniei,
Dido, prin astfel de soţ! Avînd pe teucrii tovarăşi,
Cît de puternic atunci ridica-ţi-s-ar numele punic!
Ba, să te-nchini tu la zei şi prin jertfe să-i rogi împăcîndu-i,
Soro, şi-amîn-ospeţia şi caută tu pricini zăbavei.
Ba că mai geme pe mări vijelia şi Orion ploiosul,
Ba că li-e flota slăbită de drum, şi nedrumnic e cerul!"
Astfel vorbind, aţîţata iubire-o preface-n văpaie,
Dîndu-i un rost clătinării-n păreri şi topindu-i ruşinea.
Pleacă-mpreună la temple de-aci, şi-altarelor pacea
Inimii ele şi-o cer; jertfesc alese mioare lui Foebus,
Ţie, Lyaeus, şi ţie de legi dătătoare zeiţă,
Însă Iunonii dintîi, căci ea cununiile leagă.
Însăşi în dreapta potirul ţinînd, nespus de frumoasa
Dido revarsă din vas agheasma-ntre coarnele vacii.
Umblă de-aci pîn-acolo mereu gînditoare prin templu.
Ziua şi-o trece cu daruri, şi-n pieptul junghiatelor vite
Cată cu ochi pironiţi cercetînd măruntăile calde:
Cît de săraci sînt cu duhul augurii! Dar ce să-i ajute
Bietei femei jurămîntul şi-altarul? Căci flacări întruna
Sufletu-i ard, şi tăcut i se zbuciumă-n suflet durerea,
Biata, cu gînduri de foc, cutrieră-ntruna cetatea,
Cît e de lungă; şi pare-o cerboaică, pe care-n pădurea
Cresiei, fără de veste-o lovi prigonind-o din urmă
Arcul păstorului care lăsînd zburătoarea săgeată,
Nu mai goneşte cerboaica, dar dînsa prin văile Dictei
Zboară prin deset, şi-adînc e-nfiptă sub coaste-i perirea.

Poartă cu sine de-a lungul cetăţii pe bunul Aeneas,
Grabnic gătitul oraş i-l arată, şi-averea din Sidon —
Vrea să răspice-un cuvînt, şi se-mpiedecă-n mijlocul vorbei.
Iarăşi, de-ndată-ce ziua se stinge, petrece-n beţie ;
Luptele Troiei, nebuna, din nou să le-audă doreşte,
Ah, şi cu ochii ţintiţi e-n gura viteazului iarăşi.
Singur-apoi rămînînd cînd zările lunei se-ngînă
Stinse de zori, cînd la somn o poftesc scăpătatele stele,
Singură-n golul iatac se plînge şi cade pe patu-i,
Tristă. Pe cel depărtat depărtata-l aude şi-l vede.
Iar pe copilul, pe Iul, farmecată de tată-său, biata.
Ziua-l ţinea pe genunchi, amăgindu-şi amarul iubirii.
Nu se mai urcă spre cer începutele turnuri ; şi-n arme
Tinerii nu se deprind, la port şi la-ntinsele şanţuri
Nu mai clădesc, şi-ntrerupte zac toate : şi ziduri
Care-ameninţă, şi porţi, şi cît cerul de nalte castele.
Însă pierdută-ntr-atîta văzînd-o soţia lui Joe,
Şi că ruşine ea nici nu mai poartă de gurile rele,
Merge la Venus, zicîndu-i regina saturnic-acestea :
„Crede-mă, falā-ţi făcuşi, şi vrednică pradă găsit-ai
Tu şi copilul ce-l ai ! Vezi, Doamne, vitează e fapta :
Prin înşelare doi zei să biruie-o biată femeie !
Nici nu mi-e lucrul ascuns, că-ngrozită de-a noastră cetate
Tu-n bănuieli ai avut locuinţele-naltei Cartago.
Rogu-te, unde ţinteşti ? Şi la ce mi te-aprinzi într-atîta ?
Pacea de veci şi-nsoţirea menită, mai bine ne lege !
Toate pe cîte le-aveai tu de gînd, gătite sînt toate !
Dido de dragoste-i foc, şi de patimă-i fulgeră-n suflet.
Deci cu puteri deopotrivă şi-o pază de-asemeni să ducem
Neamul spre bine. Căci ea bucuroasă vrea soţ pe troianul ;
Ţie, ca zestre pe punii războinici ţi-i dă bucuroasă."

Dînsei (căci bine-a văzut ce fățarnic vorbit-a cu gîndul,
Numai s-abată pe libice maluri imperiul italic)
Venus îi zise : „Te rog, dar cine-i nebunul să zică
Nu, la cuvîntu-ți, și cine să-și prindă cu tine puterea ?
Numai de-ar fi, precum zici, fericită-nsoțirea prin vremuri,
Nedumerită eu totuși mă simt : vrea Jupiter oare
Tot o cetate să-și aibă fugiții din Troia cu punii,
Dacă-nfrățirea le-o vrea și dorește-un amestec de neamuri ?
Tu ca nevastă ce-i ești, ispitește-i prin rugă dorința.
Haide, curînd, că-ți urmez !“ Iar Iuno regina răspunse :
„Asta tu las-o pe mine. Dar drumul de-a duce-n plinire
Astfel cum trebuie tot, ascultă-l în cîteva vorbe.
Are de gînd la vînat cu Aeneas în codri să plece
Dido, sărmana, cu el, îndată ce Titon ieși-va
Alb din vărsarea de zori și cu foc lumina-va pămîntul.
Eu desfunda-voi atunci, cu piatră-n amestec, văzduhul
Negru de neguri, pe cînd alerga-vor gonacii să-ntindă
Mreje de-a lungul prin văi, și cu tunet umplea-voi tot cerul.
Cei ce-o-nsoțesc vor fugi să s-ascundă prin noaptea pădurii.
Dido cu prințul troianic intr-a-v-a-ntr-aceeași speluncă —
Fi-voi acolo și eu, și, dacă ți-e vrerea vegheată
Am să i-o dau de nevastă, statornic-a lui să rămîie.
Astfel nuntitul va fi“. Și nempotrivită dorinței
Dede din cap, și de-aflata-nșelare-a zîmbit Citerea.

Zorile-ntr-asta pornite pe cer se ridică din mare.
Grabnici pe poartă, din zori, ies stoluri alese de tineri ;

Mreje şi lanţuri ei duc, şi puternice suliţi, şi-n frunte
Merg călăreţii masilici şi cînii cei tari în adurmec.
Încă-ntîrzie-n iatacuri regina, şi-afară fruntaşii
Puni aşteaptă la prag ; strălucind în mătăsuri şi-n aur
Tropotă roibul şi-amestecă spuma ce-o picură frîul.
Iese la urmă şi ea-mprejmuită de-al cetelor număr,
Falnic încinsă-n vestmîntu-i sidonic, şi roşu e brîul,
Tolba-i e numai un aur, şi-n aur înnoadă-şi ea părul ;
Purpura hainei, la poală, sumeasă e-n copcii de aur.
Vin şi bărbaţii din Troia, ca soţi, şi copilul cel vesel
Iulus. El însuşi, pe toţi întrecîndu-i cu multul frumseţii,
Pasă cu gloata, Aeneas, şi falnic alaiu-l încheie.
Astfel precum, părăsind şi năvalnicul Xantus şi iarna
Licică, vine la Delos, în văile mamei, Apollo,
Hora s-o-ncingă din nou şi-n jurul altarelor cîntă
Driopi, şi joacă cretani cu văpsiţi agatirşi în amestec :
Însuşi pe Cintus se suie, şi pletele-i rîură fruntea,
Însă le-opreşte cu roşii cununi şi cu cercul de aur ;
Sună-i şi tolba pe umeri ; tot astfel de viu şi Aeneas,
Pasă-n alai, iar frumseţea-i străluce din chipul său nobil.
După sosirea prin munţi, prin nestrăbătute desişuri,
Capre sălbatece sar de pe culmea stîncoaselor vîrfuri,
Bete-n prăpastii căzînd ; dincolo spre larguri aleargă
Cerbii şi zboară pe cîmpi şi-n cîrduri speriate s-adună,
Pulverea-n nori ridicînd părăsesc al pădurii-ntunerec,
Însă pe roibul sălbatec Ascaniu dă goană d-a lungul
Văilor, vesel, şi-ntrece cînd p-unii cînd p-alţii-n gonire ;

Ca să scoboare mistreţul cu colţii spumateci, se roagă,
Galben un leu să s-arate din munţi la glotaşii netrebnici.
Cerul să fiarbă-ntr-acestea cu vuiet sălbatec începe,
Tot mai sălbatec, şi ploaia cu grindină cade-n amestec.
Repede gloata de puni şi-ntreg tinertul din Troia
Fug, şi nepotul dardanicei Venus, de groază prin peşteri
Caut-adăposturi, şi curg de pe coaste pîraiele-n şipot.
Dido cu prinţul troianic atunci într-aceaşi speluncă
Caut-adăpost. Şi în curînd şi Pămîntul şi Iuno, ca vornici,
Deteră semn : ştiutor de nuntire s-aprinse tot cerul !
Fulgere scapătă ; plîng tînguindu-se nimfe prin codri.
Ceasul acesta-nceputul peririi fusese, şi ceasul
Relelor toate. De-acum nici batjocuri n-o mişcă, nici hulă ;
Nici pe furişul de-acum nu-şi găteşte plăcerile Dido
Căsătorită să crede,-ndulcindu-şi păcatul prin nume.

Merge de-a lungul oraşelor zvonul, prin Libia, în grabă,
Zvonul cel iute cum nu-i mişelie pe lume mai iute
El se-ntr-armează prin umblet, şi-n mers dă puterii-şi adaos.
Slab şi sfios la-nceput, în curînd el s-avîntă-n văzduhuri
Mişcă-n ţărînă piciorul, dar capul în nori i s-ascunde.
Mama Ţărînă pe-acesta mîhnită prin zeii-ndărătnici,
Spun că-l născuse la urmă de tot, ca pe frate lui Coeus
Şi lui Encelados, dîndu-i chiar aripi călcîielor repezi.

Monstru de spaimă! Şi cîte pe trupu-i sînt pene, pe-atîţia
Ochii sub ele, de-a pururi toţi treji şi — mirare mi-e spusul —
Număr acelaşi de limbi, d-urechi şi de guri viitoare.
Zboară-ntre cer şi pămînt chiar noaptea prin negru-ntunerec,
Plin e de şuier, iar ochilor lui străinatec li-e somnul.
Ziua de pază el stă pitulat pe-nălţimile casei
Ori pe vrun turn, îngrozind oraşele pline de neamuri,
Numai minciuni şi bîrfeli adunînd, şi le zice-adevăruri.
El răspîndit-a prin ţări cuvinte de-o mie de feluri,
Vesel că poate scorni răspîndind şi ce e şi ce nu e:
Cum c-a venit un Aeneas, un nobil din sînge troianic,
Căruia Dido, frumoasa, cu sîrg i se dete nevastă,
Că-n desmierdări îşi petrec de-o iarnă tot timpul iubiţii,
Nu mai gîndesc la domnie, cuprinşi de-njositele patimi.
Astfel de vorbe-nfunda, scîrbosul, în guri tuturora.

Drumul dintîi l-a bătut la regele libic Iharbas,
Sufletul lui aprinzîndu-l de tot şi sporindu-i mînia.
Fiu a lui Hammon şi-al nimfei răpite de el, Garamantis,
Temple-a durat el o sută de-a lungul prin ţară, lui Joe,
Focuri o sută pe-altare-a-nălţat cu nestinsă văpaie,
Zeilor strajă de veci; şi de-al turmelor sînge pămîntul
Geme sătul, şi sătule de flori sînt templele-i vecinic.
Scos şi din minte şi-aprins şi de-amarul hulirii prin vorbe,
Dînsu-n altare la zei li s-a plîns, şi lui Jupiter rugă

Multă-i aduse,-nălţînd cu plîngere mînile-ntoarse :
„Totului-tare, tu tată, cui neamul mauric pe paturi
Pline de flori, chefuind în mărire-ţi, bea vinul lynaeic,
Vezi tu ceva ? Tremurăm, cînd fulgere-azvîrli tu-n văzduhuri,
Tată, degeaba ? Sau ce ? Te joci tu cu flacări ce vîră
Spaimă prin lume-n zadar, căci pier într-un vuiet degeaba ?
Uite-o pribeagă clădind la hotare-mi, femeia, oraşul
Mic şi sărac, şi pe preţ, că-i detei de milă eu voie
Malul să-l are şi corturi să-ntindă, protivnică-mi este
Nunţii cu dînsa, şi-acum îmi primeşte pe prinţul Aeneas.
Paris acesta-nsoţit de-oşteni ca piticii, neoameni,
Toţi pe sub bărbi înnodînd şi căciuli de Meonia şi plete
Pline d-unsoare, din mînă să-mi fure pe Dido ! Noi daruri
Parcă-n zadar îţi aducem, vestindu-ţi zadarnicul nume !"
Celui ce-altarul ţinîndu-l venit-a cu rugile-acestea
Zeul îi dete-ascultare. Spre-naltul palat îşi întoarse
Ochii spre cei ce-n iubire-şi uitară d-un nume mai vrednic.
Astfel atunci lui Mercuriu i-a zis, poruncindu-i acestea :
„Du-te şi cheamă zefiri, copile, şi-alunecă pe-aripi —
Prinţului Troiei, ce-acum zăboveşte cu punii-n Cartago
Nesocotind să mai cate pămînturi menite de soarte
Fă-i dojenire şi du-i mustrarea-mi cu sîrg prin eteruri.
Nu la de-aceste purtări i-l menise frumoasa lui mamă,
Două vieţi mîntuindu-i din suliţi ahaice-n luptă.
Ci-n născătorul pămînt de războaie şi regi, să domnească

Malul italic prin veci, şi neamul din sînge teucric
Să-l răspîndească, şi legi popoarelor lumii să facă!
Nensufleţit de să simte de-atîta mărire-mplinită,
Dacă nu-i vrednic de-ajuns prin muncă s-ajungă la nume,
Vede-n cetăţi ale Romei, ca tată, cu pizmă pe-Ascaniu?
Ce să socoate, şi ce zăboveşte, sperînd la protivnici,
Cîmpii lavinici uitîndu-i şi neamul latinic, cu totul?
Plece, şi-atîta e tot! Vesteşte-i tu vrerile noastre!"
Zise. Mercur e gătit să ducă-n plinire porunca
Tatălui. Leagă dintîi vîntrele-aurite la glezne:
Astfel, pe aripi suit, prin ţări şi pe-adîncuri de mare
Zboară cu repede zbor asemeni suflării de vînturi.
Prinde toiagul în mîni: cu dînsul el cheamă din Orcus
Suflete moarte, sau jos în jalnicul Tartar le-alungă,
Somn el aduce şi-l ia, şi morţilor dă-le viaţă,
Vînturi el mîn-ajutat, şi tulburii nori îi despică.
Iată, că vede, din zbor piezişele coaste şi coama
Naltului Atlas, acela ce-nfulică cerul pe creştet,
Atlas, al căruia vîrf încingat de vuite brădeturi
Vecinic bătut e de ploi şi de vînt şi de negru -ntunerec:
Umerii-i zac înväliţi în zăpadă, şi-i rîură rîuri
Repezi pe-obrazul bătrîn, şi-n barba-i urîtă zac gheţuri.
Aripi la fel plutitoare le pleacă Cillenul cu totul
Grabnic pe-aici, şi plecat pe deasupra cîmpiilor mării
Zboară, ca pasărea-ntocmai ce-n preajmă pe maluri şi-njurul
Stîncii rotite de peşti, pe-al apelor luciu se pleacă.
Zboară, de cer depărtat ca şi de pămînt deopotrivă.
Spintecă vîntul şi trece spre Libia cea plină de prunduri,
Astfel se duce mereu spre moşul său fiul cillenic.
Corturi la urm-atingînd cu tălpile-i strînse sub aripi,
Vede cum urcă cetăţi spre ceruri Aeneas şi-naltă

Case. Aeneas la brîu o spadă înstelată cu iaspis
Galben avea, şi-o mantaua de purpur de Tirus, căzîndu-i
Rîu de pe umeri : un dar pe care chiar Dido-l ţesuse,
Dido, cu fire supţiri şi cusîndu-l tutindeni cu aur.
Strigă deodată răstit : „Temeiul înaltei Cartago
Văd că-l aşezi şi ridici pompoasa cetate, uitîndu-ţi
Toate-ale tale şi tot, tu lacom de amorul femeii !
Însuşi al zeilor tată, din naltul Olimp mă trimete,
Jupiter cel cu putere să-nvîrtă pămîntul şi cerul,
Însuşi îmi spuse s-aduc dojenirea prin repezi văzduhuri.
Ce tot clădeşti tu pe-aici ? Ce gînduri te-opresc în pămîntul
Libic ? Şi dacă nimic de fapte mărețe nu-ţi pasă
(Dacă tu însuţi nu vrei grăbirea-mplinirii prin muncă)
Iată-l, Ascanius voinic, el mugur al celor din Iulus :
Sorţile-i deteră lui şi pămîntul italic şi-a Romei
Mare domnie." Spunîndu-le acestea heroldul cilenic
Rupse la mijloc cuvîntul, fugînd din ajunsul vederii
Repede-n vînăt văzduh şi s-ascunse departe prin neguri.

Fără de suflet Aeneas a stat, de-ngrozirea vedenii,
Spaima zbîrlitu-i-a părul şi glasul din suflet i-l stinse.
Arde de dorul să fugă, să lase iubitele maluri,
Frică purtînd de cuvîntul zeiesc şi de-atîta mustrare.
Însă nu ştie-n ce chip ! Şi cum să cuteze să-i afle
Vorbe cu-ncunjur reginei ? Şi cum să-şi înceapă cuvîntul ?
Gîndul îi fulger-acum o povaţă, şi-acum i-o resfiră,
Poartă-l prin multe năuc şi prin toate de-a valma-l aruncă.
Rostul acesta-l găsi buimăcitul mai bun decît toate :
Grabnic pe Mnesthus să-l cheme, pe bunul Serest-şi Sergestus,

Flota s-o-ntoarcă pe-ascuns și pe maluri s-adune fărtații,
Arme gătind, și temeiul acestor gătiri să-l ascundă.
Însuși să caute-apoi, căci plină de-ncredere Dido
Nici nu-i trăsnește prin cap că iubirea-i se poate și frînge,
Însuși să caute vreme și loc cu-ndămînă vorbirii,
Lucrului dîndu-i curînd potrivita sfîrșire. Și veseli
Toți îl ascultă cu drag, grăbind împlinirea poruncii.
Însă regina (căci poți s-amăgești tu iubirea ?) presimte
Răul, și-n cel mai din urm-amănunt bănuia viitorul,
Teamă purtînd și de cele vegheate. Mișelele zvonuri
Știre i-au dat de gătirile fugii, de-a flotei gătire.
Scoasă din fire, turbează ; și-aprinsă, de-a lungul cetății
Umblă nebună, precum la vederea sfințitelor vase
Tyas s-azvîrle, cînd sunetul bahic, aprinde urgia
Betelor patimi, și geme de chiot prin noapte Chitaeron.
Astfel de vorbe, gemînd, îi aruncă-n sfîrșit lui Aeneas :
„Fapta-ți atît de mișea tu credeai, un nemernic, că-n taină
Poți să mi-o ții, și să fugi pe furiș de hotarele noastre ?
Nu te mai ține nici mîna ce-ai strîns-o jurînd, și iubirea
Nu te mai ține ? Nici eu, omorîtă-n curînd de durere ?
Flota-n picioare ți-o pui tu-n vreme de iarnă pe viscol ?
Vrînd tu s-alergi, ca gonit, pe zbătutele-adîncuri prin iarnă ?
Suflet de fiară ce ești ! De n-ai căuta tu străine
Țări și pămînturi străine, și Troia de-ar fi stătătoare,
Tu prin vîrtejuri de mări te-ai duce de-a dreptul la Troia !

Fugi tu de mine ? Pe dreapta-ți vitează, pe plînsele-mi lacrămi
(Pentru că nu mi-am păstrat nimic decît lacrimi, sărmana),
Pe cununie te rog și pe noaptea dintîi a nuntirii :
Dacă-ți făcusem vrun bine vrodată, și dacă-ți fusese
Drag al Didonei ceva, de casa ce piere fă-ți milă,
Dacă vro rugă mai vrei tu s-auzi, vai, leapădă gîndul !
Prinții nomadici, din pricina ta, și-ale Libiei neamuri
Ura mi-o poartă, și tirii murmură ! Mi-e stinsă rușinea
Numai din pricina ta ! Și ce mă-nălțase la ceruri,
Bunul meu nume ! Dar cui mă lași tu peririi, tu oaspe ?
(Singur-această numire-mi rămîne din soțul Aeneas !)
Ce-ntîrziez ? Ori aștept pe Pygmalion pînă să-mi surpe
Zidul cetății, sau pînă mă duce ca roabă Iharbas ?
De-aș fi putut eu măcar să primesc, înainte de fugă-ți,
Sarcina dragostei, vai, să se joace prin curte și-n juru-mi
Micul Aeneas al meu, cel asemeni cu tine-n făptură!
Nu m-aș simți părăsită-ntr-atît și pustiului dată !“
Scurt îi răspunse-n sfîrșit : „Oricîte tu fapte să numeri
Bune, regină, nici cînd a-ți ascunde cerca-voi vro faptă
Vrednic-a ta — și nici rău n-o să-mi pară gîndind la Elisa,
Cît va fi gîndul meu viu și-un suflet avea-voi prin oase.
Iată-mi dar păsul, pe scurt. C-am fost împăcat cu gîndul
Fugii pe-ascuns, să nu-ți mai închipui ; și nici nu cătasem
Facle nuntirii vrodată, și nici nu dorisem eu nunta.

Îngăduit de mi-ar fi, pe plac să-mi petrec eu viaţa,
Dac-aş putea să-ntocmesc dorinţele-mi toate pe voie :
Grijă dintîi de cetatea troiană-aş avea şi de restul
Scumpilor mei : şi clădit-aş avea cetăţuia lui Priam,
Celor înfrînţi le-aş renaşte din pulbere Pergamul nostru.
Însă la malul italic Apolo Grinaeul mă mînă,
Licicul zeu mi-a rostit spre pămîntul hesperic cărarea !
Dorul acolo mă mînă, şi-acolo mi-e ţara ! Pe tine
Dacă te-opreşte Catargo, şi-oraşul tău libic de-ţi place :
Spune, de ce pizmuieşti pe teucrii că-n mal ausonic
Caut-adăposturi ! E drept să cercăm o domnie ş-altinderi.
Însuşi părintele-Anhises, de-ndată ce noapte-şi scoboară
Umbra cea umedă-n văi şi se înflacără stele-n văzduhuri,
Jalnic mă mustră prin somn, şi jalnicu-i chip mă-nspăimîntă.
Ah, şi nedreptul ce-l fac eu copilului drag, lui Ascaniu,
Căci îl despoi de regatul hesperic, de ţara menită !
Solul din ceruri acum, trimesul lui Jupiter însuşi
(Martur mi-e capul, şi-al tău) prin repezi văzduhuri mi-aduse
Vorbă să plec. Şi pe zeu îl văzui întrupat în lumină
Cum a venit, şi sunatu-i-a vorba-n urechile mele —
Nu m-amărî şi pe mine cu plînset mereu, şi pe tine :
Fără de voie mă duc în Italia."
Dido pe cel ce vorbea privindu-l mereu dintr-o parte,
Ochii-şi încruntă, şi-apoi, cu tăcută privire, din creştet
Pînă la tălpi îl măsoară şi-şi geme-n mînie cuvîntul:
„Nici nu ţi-e mamă zeiţa, mişele, şi nici lui Dardanus
Nu-i eşti nepot ! Te-a născut Caucasul cel groaznic din aspra

Stîncă; tigroaicele lapte ţi-au dat în pustiul hircanic!
Ce mai ascund? Şi la cîte m-aştept la mai mari decît asta?
Poate-ai gemut, cînd am plîns? Întors-ai tu ochii spre mine?
Lacrimi vărsat-ai vrodată? Şi-avut-ai de mine vro milă?
Cari să le cred mai întîi? Nici Iuno, nici tatăl saturnic
N-o să se uite cu ochi liniştiţi la lucruri de-acestea!
Nu-i nicăieri o credinţă! Primesc eu la sîn pe golanul
Şi pe-azvîrlitul de mări, şi-i dau şi pămînt eu, nebuna,
Scap de pierire pe-ai lui, şi pe el, şi pe-ntreaga sa flotă —
Ah, eu turbez de necaz! Acum îl vesteşte Apolo,
Sorţile licice-acum, ba iată-l, acum îi aduce
Solul lui Jupiter însuşi porunca plecării prin aer!
Parcă toţi zeii n-au alta de lucru, stau numai de acestea!
Lasă-i pe zei! Că eu nu mi te-opresc, şi-ţi cred şi cuvîntul.
Mergi spre Hesperia ta şi caută-ţi domnia prin valuri.
Am o credinţă, că tu — de sînt zeităţi milostive —
Vina pe mare spăsi-o-vei tu, şi degeaba striga-vei
Numele Dido! Şi-n veci eu cu flacări de furii turbate
Te voi goni, nevăzută; şi moartea cea rece topindu-mi
Viaţa din trup, te-oi urma ca nălucă. Spăsi-vei tu totul!
Eu din adîncuri de mări veşti vesele-atunce primi-voi."
Zise; şi-n mijlocul vorbei rumpîndu-şi cuvîntul se duce,
Grabnic, bolnavă de drag, îi piere din ochi şi s-ascunde
Celui ce sta şovăit de cutremur şi gata să zică

Multe. Pe brațe-o cuprind grăbitele sclave și trupul
Cel leșinat în iatacuri de marmură-l duc ca să-l culce.
Însă viteazul, oricît de zorit ar dori să-i aline
Chinul reginei cel mult, ușurîndu-i prin vorbe durerea,
Palid de gemet și-aprins de-o nețărmurită iubire,
Totuși porunca din cer o-mplini, și se duse la flotă.

Umărul pun și lucrează teucrii cu suflet ; din prunduri
Multe corăbii le-mping iar în apă ; s-afundă iar unsa
Talpă ; vintrele-și aduc, negata, din codri, și bîrne
Mari, necioplite, și fierb în pripa cea mult-a fugirii.
Iată-i drumeți și năvalnici cu droaia fugind din cetate.
Cum în năvală de roi s-adună furnicile-n fugă
Peste-o grămadă de-alac și-l duc ca să-l aibă pe iarnă :
Negru e cîmpul de ele ; și tîrăie-n pripă prin ierburi
Prada, pe strîmte poteci : o seamă cu trudnicii umeri
Mișcă grăunțele mari, și-ndeamnă poporul o seamă,
Mustră pe cele trîndave, și geme poteca de muncă.
Dido ce gînduri te zbucium-acum, privindu-le acestea ?
Cît ai gemut de dureri, cînd tu de pe culmea cetății
Malul vedeai furnicînd de bărbați, și apele toate
Tu le vedeai zbuciumate gemînd de-al vîslașilor chiot.
Ah, dar la ce nu silești tu pe oameni, tu crudă iubire !
Lacrimi să-ncerce din nou, cu ruga să-și plece genunchii,
Asta-i e gîndul, prin plînset să-mbune pe cel îndărătnic,
Fără încercare nimic să nu lase, ea biata ce moare !

„Anna, tu vezi, ce grăbire, ce chiot pe maluri! S-adună
Toţi de tutindeni, şi-n vînt catargul pe tineri îi cheamă;
Veseli, cu flori lopătarii-şi încinseră podul corăbii.
De-aş fi putut eu să ştiu că-mi vine-o durere-aşa mare,
Aş fi putut-o răbda! Mai fă-mi deci atîta, tu Anna,
Mie sărmanei. Căci el, trădătorul, încredere-avuse
Numai în tine, şi chiar tăinuiri el îţi dete-n păstrare,
Singură tu-i cunoşteai şi timpul şi-ntrările-ascunse,
Mergi şi vorbeşte-i duşmanului cel îndărătnic, rugîndu-l:
Nu eu jurat-am în portul aulic vrodată cu grecii
Neamul troian să-l stîrpesc, nici flote trimis-am la Troia
Nici lui Anchises eu nu i-am clintit nici cenuşa, nici manii.
Dînsul de ce-i dar tiran şi protivnic rugărilor mele?
Unde se duce? Şi-ngăduie-mi darul din urm-al iubirii:
Fugă s-aştepte măcar mai uşoară, şi vînturi mai bune!
Nu mă mai rog ca nevasta lui fostă, pe care-o -nşelase,
Nici să-l abat din cărări, şi nici să-l lipsesc de domnie,
Goal-amînare eu cer, zăbovire şi-odihnă mîniei!
Pîn-oi putea să mă-nvăţ, biruită să-mi sufer amarul.
Numai atît îi mai cer să-mi îngăduie (-ndură-te, soră!)
Dacă mi-o faci, îţi plătesc o-nsutită răsplată cu moartea."
Astfel se plînge; prin plînset tot astfel şi jalnica soră
Iarăşi şi iarăşi se plînge. Dar nici o plînsoare nu-i mişcă
Mila din suflet, căci el îndărătnic la toate rămîne:
Sorţile nu să-nvoiesc şi-un zeu îi împiedec-auzul.

Astfel precum p-un stejar străvechi, cu bărbată tulpină,
Crivățul aspru din Alpi izbindu-l de-aici și de-acolo,
Toată puterea și-o pune să-l rupă din locu-i și frunza
Trunchiului cel zguduit cu vuiet o-mprăștie-n vînturi ;
Țapăn înfipt e copacul în stînci, și pe cît i ajunge
Capu-n văzduhuri, pe-atît rădăcina-i se-ntinde spre Tartar.
Astfel Aeneas, izbit și de-aici și de colo de vorbe,
Pline de zor. Și-necat el își geme din suflet amarul :
Sufletul însă-i stejar ; și pe-obraji-i curg lăcrimi degeaba.
Însă-ngrozită de sorți, pierdută cu sufletul Dido
Moartea și-o cere ; de cer să-ngrozește să-i vadă lumina.
Cît mai curînd se împlinească ce-și puse de gînd, și să moară.
Vede, cînd daruri ea puse pe-altarul cu fum de tămîie
(Vorbă grozavă de spus !) că sfințita-i agheasmă -nnegrește.
Vede că vinul vărsat în bale se schimbă și-n sînge.
Însă la nimeni n-a spus ce văzuse, surorii nici însăi.
Templu de marmur-avea ridicat în palat, înăuntru,
Fostului soț închinat, și-ngrijit cu zeloasă iubire,
Alb, ca zăpada, de piei, și cu flori de podoabă tutindeni.
Glasuri păreau că răsună de-acolo, și-o cheamă bărbatul,
Vorbe rostindu-i, cînd noaptea prin văi scobora cu-ntunerec.
Iar de pe casă plîngea singuratică-n nopți cucuvaia
Moarte vestind, și-ndelung i gemea tînguitul ei jalnic.
Spusele-apoi, fioroasele spuse de vraci cu credință,
Toate-o-ngrozeau cu grozave preziceri. Sălbatic Aeneas,

Noaptea prin vis, o alungă, şi vecinic ea biata se vede
Singură-n vis ; părăsită, şi singur-aleargă ea vecinic
Lungile drumuri şi cată pe puni prin pustiile maluri.
Cum a văzut furiosul Penteus pe furii-n năvală,
Soare precum a văzut îndoit şi-ndoită, o Teba,
Cum prigonitul Orestes pe scenă, născut de-Agamemnon,
Mama-narmată cu şerpii cei negri gonindu-l, cu facii,
Fuge, şi-n prag căutînd răzbunare stau negrele furii.
Deci biruită de-amar, cu nebunele gînduri în suflet,
Ea, hotărîtă să moară, de felul şi timpul peririi
Poartă de grijă ; mîhnitei surori liniştită vorbindu-i,
Gîndu-şi ascunde prin zîmbet, şi-n ochi ea-şi surîde nădejdea.
„Soră, găsit-am, te bucură, soră, găsit-am mijlocul
Care mi-l dă pe iubitu-ndărăt, ori mă scapă de dînsul —
Este vecin cu Apusul din urmă, la marginea mării,
Cel mai din urmă pămînt etiopic, şi Atlas acolo
Cerul cu stele de foc semănat îl învîrte pe umeri.
O vrăjitoare, din neamul masilic, de-acolo-mi sosise
Carea străjer la templul hesperic a fost şi-un balaur
Dînsa-ngrija (şi sfinţitelor crengi păzitoare fusese),
Umedă miere din flori întinzîndu-i şi macul ce-adoarme.
Vrednică ea mi se ţine, prin vrajă să-ntoarcă şi capul
Oricui voieşte, şi rău să trimită şi chinuri la alţii,
Rîuri să-mpiedece-n curs şi stele-ndărăt să-ţi întoarcă.
Cheamă noptateci strigoi din morminte, şi face să-ţi urle
Negrul pămînt de sub ea, şi brazii din munţi îi scoboară.
Crede, pe zei, sorioară, pe tine, iubito, pe scumpii-ţi
Ochi, că mi-e silă s-ajung la boscoane şi lucruri făcute !

Mergi, şi pe-ascunsul un rug tu clădeşte-mi spre ceruri, în curte,
Pune şi spada din cui, pe care-a lăsat-o mişelul
Colo-n iatac, şi vesmintele lui şi mai pune deasupra
Patul iubirii — vai, patul pieririi! Că-i bine s-aprindem
Toate-ale celui netrebnic, şi-o cere şi farmecul asta."
Astfel vorbind a tăcut şi ca varul de albă să face.
Annei nici gînd nu i-a dat, că în chipul jertfirii-şi ascunde
Dido perirea; şi-atîta turbare ea nici n-o pricepe,
Nici de-un mai rău nu se teme, decît că Sicheus îi moare.
Deci împlineşte porunca.
Dido cînd rugu-n palat, acolo, în iatacuri, spre ceruri
Stă ridicat, din gorun despicat, picurat cu răşină,
Umple iatacul de flori împletite-n cunună, şi-aduce
Frunzele morţii, şi-aşează şi straiul şi spada-i uitată,
Chipu-i în urmă, pe rug, şi stă judecînd viitorul.
Jur-împrejur sînt altare. Cu pletele-n vînt preoteasa
Strigă de trei ori cu ţipăt pe-o sută de zei, şi pe Chaos
Şi pe întreita la trup, şi pe cea cu trei guri, pe Diana,
Toarnă şi-agheasma-mprejur din izvorul cu chipul de-Avernus.
Caută şi ierburi tăiate la zare de lună pe cîmpuri,
Ierburi ce-mproaşcă stropind înnegritele zămuri de-otravă;
Cată şi ceea ce-a lins sugătorilor mînzi de pe frunte
Lacoma iepelor limbă.
Însăşi, curată pe mîni, l-altar cu făină de jertfă,
Smuls din nojiţe-un picior avîndu-l şi haina descinsă,
Strigă, de moarte gătită, şi zei şi de sorţi ştiutoare
Stele din cer, zeităţi de tutindeni cari poartă de seamă
Dînd şi pedepse şi drepturi la cîţi nu iubesc deopotrivă.

Noapte-n văzduhuri era și-obosite zăceau în repaos
Cîte sînt vii pe pămînt; și păduri și zbătutele -adîncuri
Dorm în ocean, și pe cer rotitoarele stele spre culme
Suie, și văile tac, și vitele-n cîmp și pestrițele păsări
Cîte locașul pe linele lacuri îl au, și prin lunci cu desișuri
Cîte trăiesc, adormind în tăcute răcori ale nopții
(Blînd își alină de griji și de muncă, zbătutele piepturi)
Numai regina, ea nu, părăsită de soarte, căci somnul
N-o mai cuprinde de mult; și nici ochii nu-i află, nici pieptul
Liniște-n noapte. S-adaog dureri la durere, și-o zbate
Patima-i trează mereu zvîrcolind-o-n mînie cu zbucium.
Sufletul trist și-l frămîntă cu gînduri și-l face -ndărătnic:
„Ce să mă fac? Să-mi întorc pețitorii pe cari îi gonisem
Batjocorindu-i, să-l rog de logodnă-n genunchi pe nomadul?
Ah, dar odată-i gonii, ca oameni nevrednici de mine!
Flota troian-așadar s-o urmez, și s-ascult eu poruncii
Celei mai josnice-a lor? Îi bucură poate-ajutorul?
Poate c-aminte-și aduc că făcutu-le-am bine vrodată?
Cine să-mi dea ajutor, de l-aș cere? Primind p-urgisita
Dido-n corăbii mîndrite? Tu nu știi, nebuno, ce suflet
Josnic e-n dînșii, ce neam de nemernici e neamul din Troia.
Ce dar! Răzleață s-alerg și pe beții de chiot să-i urmez?
Ori cu războinici din Tir și cu cete-adunate -mprejuru-mi

Goană să dau ? Şi pe cei ce de-abia-i adusesem din Sidon
Iarăşi pe mări să-i arunc şi să-i las să se lupte cu vîntul ?
Mori, căci vrednică eşti, şi cu fierul să-ţi vindeci durerea !
Tu, biruită prin plînsetul meu, adunat-ai amarul
Relelor, soro, trădînd la duşman pe sărmana ta soră!
N-a fost iertat să trăiesc, nebătută de zei, o viaţă
Necununată, ca fiara din munţi şi să scap de durere !
Nu ţi-am păstrat credinţa jurată, sărmane Sichaeus!“
Astfel îşi smulge din suflet grozavele-i plînsete Dido.
Dar hotărît a fugi, viteazul pe podul corabii
Fără de grijă dormea, şi gătite-i sînt toate de cale.
Zeul atunci, întrupat în făptura-i adese primită,
Iar i s-arată prin vis şi-l mustră cu vorba, grăindu-i
Blînd, lui Mercurius asemeni la toate, la chip şi la vorbă,
Galbene plete purtînd, şi voinic la statură şi tînăr :
„Fiu al zeiţei, tu dormi pe-o vreme-a peririi ca asta ?
Nici nu te uiţi împrejur ce primejdii-ţi găteşte -ntîmplarea ?
Vînturi domoale n-auzi zuzăindu-ţi de ducă, nebune?
Chip răzbunării şi chip de-nşelări plănuieşte regina
E hotărîtă să moară şi fierbe-n vîrtejul mîniei
Dacă tu grabnic nu fugi, cît timp mai e vreme de fugă,
Vuiet gemut de corăbii-n curînd tu vedea-vei pe mare,
Facle trosni-vor pe mal şi va geme de flacări pămîntul,
Dacă zăbavnic pe tine găsi-te-vor zorlie-n prunduri.
Fără zăbavă să pleci : Nestatornică este de-a pururi
Şi schimbăcioasă femeia !“ Zicînd el s-amestecă-n noapte.
Umbra, cu zoru-i cel mult, pe viteaz îl umpluse de spaimă ;
Dînsul răsare din somn şi cu zgomot zoreşte-şi fîrtaţii.

„Iute-n picioare, tovarăși, cu grabă pe laviți la vîsle !
Repede pînzele-n vînt ! Un zeu din albastrele ceruri,
Funii cu sîrg să tăiem de pe mal și la fugă-n pripire
Iarăși ne-ndeamnă cu zor ! Îți urmăm, zeitate-arătată,
Veseli, oricine să fii, și cu chiot plinimu-ți porunca!
Mila să-ți fie cu noi, și-ajutorul, și pînă la stele
Tu ne ridică —“ Zicînd, el spada și-o smulge din teacă.
Fulger de-oțel, și-o ridică și funia din maluri o taie.
Toți deopotrivă dau zor ; și-i vuiet pe mal, e năvală.
Repede țărmu-l golesc, și sub bîrne să zvîrcole-adîncul,
Spintecă spuma, și-n vînt despic-albăstrimile zării.

Iată de-alungul prin țări revărsa-ntinerită lumina
Alb-auroră, lăsîndu-și în pat de sofran pe Titonus.
Dido, de sus din zăbrele, de-ndată ce vede lucoarea
Zilei, și flota zburînd cu de-asemeni grăbite vîntrele,
Țărmurii goi de troieni și pustiu de corabii tot portul :
Pieptul rotund și-l sfîșie-n durere, și-l bate cu pumnii,
Zmulge-și galbenul păr și : „Jupiter, dînsul se duce,
Strigă, și-și bate el joc, veneticul, de țara Didonei !
Punii la săbii nu sar, năvălind din întregul cetății ?
Nimeni n-oprește din drum fugătoarele luntrii ? O, mergeți !
Repede-aduceți tăciuni ! vîntrelele-n vînt ! Și la vîsle !
Unde sînt eu ? Și eu ce buiguiesc ? Și ce gînduri mă poartă ?
Nelegiurile-i azi te mîhnesc, o, nemernică Dido ?
Vreme-ai avut, cînd i daseși tu sceptru ! O, vezi-i credința ?

Spun, că pe mare ducea, pe corăbii penaţii din ţară,
Spun că pe umeri a smuls pe bătrînul său tată din flăcări !...
N-am putut eu să mi-l tai pe golan şi bucăţi să-l împrăştiu
Mării ? Pe soţi să-i dumic, şi pe Iulus să-l spintec cu ferul,
Carnea-i frigînd-o s-o dau s-o mănînce mişelul său tată !...
Poate mi-ar fi cu-ndoială norocul în luptă ! Dar fie-mi !
Moartea mi-o vreu, şi de ce m-aş mai teme ? Şi-aş duce prin lagăr
Foc, şi pierire-n corăbii, şi flăcări ; pe fiu şi pe tată
Însă-mi i-aş stinge cu neamu-le-ntreg, şi pe mine la urmă !
Soare, tu cel ce priveşti făpturile toate din drumu-ţi ;
Mijlocitoarea durerii şi-n toate-mi părtaşe, tu Iuno,
Hecate-n carul noaptatec urlată cu vuiet de neamuri ;
Răzbunătoarelor furii, şi zei ai Didonei ce moare :
Ruga primiţi-mi, şi vrednică daţi o pedeapsă-nşelării !
Ah, şi-ascultaţi-mi cuvîntul. De-i scris la limanuri s-ajungă
Omul acesta mişel, de-i scris să scoboare pe maluri,
Dacă-i dorinţa lui Jupiter asta şi-i ţintă menită :
El strîmtorat cu război de-ndărătnice neamuri în luptă,
Peste hotare-alungat şi răzleţ de iubitul său Iulus,
Milă să ceară-n genunchi, şi-ajutor, şi să-şi vadă fărtaţii
Morţi de-o nevrednică moarte şi, chiar şi cerşindu-şi o pace
Josnică, n-aibă nici zile senine, nici ţară să n-aibă —
Moară cu zile, şi zacă lipsit de-ngropare prin şanţuri !

Asta mi-e ruga, şi-o-nec, ca pe cea mai din urmă, în sînge.
Tirii, deprindeţi-mi voi pe nepoţi şi pe cei ce veni-vor,
Ură să-i poarte, şi-aduceţi-mi oaselor mele ca jertfă
Ura de veci! Şi-nfrăţire cu dînşii să n-aibă Cartago! —
Răzbunător de s-ar naşte oarecine din oasele mele,
Care cu fier şi cu foc să gonească pe-ai Asiei roinici
Azi şi de-a pururi, şi-oricînd mai găsi-se-vor braţe prin veacuri!
Maluri cu maluri în luptă, şi valuri cu valuri să geamă,
Taberi cu taberi, şi-n veci să se bată şi ei şi nepoţii!"
Zise, şi sufletul ei într-o mie de gînduri şi-l fierbe,
Cît mai degrabă cătînd d-urgisita lumină să scape.
Roagă pe doica bărbatului ei, cu puţine, pe Barce
(Pentru că-n vechiul pămînt zăcea sub pămînt a Didonei)
„Draga mea doică, să chemi pe iubita mea soră, pe Anna.
Spune-i să-şi spele curînd tot trupul cu limpede-agheasmă;
Mieii s-aducă, şi cele gătite spăsirii, cu dînsa.
Iute să vie! Pe tîmple tu-ncinge-ţi cordelele sfinte —
Jertfa-nceputǎ s-o fac, pe lege, stăpînului stigic;
Vreau s-o sfîrşesc şi să pun atîtor amaruri un capăt,
Rugul voiesc să-l aprind cu pe toate-ale celui dardanic."
Zise. Cu paşii mărunţi grăbită se duse bătrîna.
Prinsă de tremur acum şi zbătută de gîndu-i sălbatec,
Rostogolindu-şi în sînge privirea, şi-obrajii ei tulburi
Pete prinzînd, zguduită de-aproapea-i pierire, şi albă.

Dido-n iatac năvăleşte şi-n suflet adînc răzvrătită
Urcă pe rugul cel-nalt şi spada dardanic-o scoate,
Darul păstrat, un oţel nedeprins cu ucideri de-acestea.
Sus de pe rug ea se uită la hainele Troiei, la patul
Dragostei lor ; zăbovind o clipită stă-n gînduri şi plînge —
Grabnic s-azvîrle, cu cel mai din urm-al ei ţipăt pe pernă.
„Dulcilor daruri, cît timp o voise şi zeul şi soartea !
Sufletul meu obosit primiţi-l, topindu-mi amarul —
Viaţa menită de sorţi am trăit-o, cu fapte-am trăit-o,
Însă la umbre scoboară de-acum gloriosul meu suflet.
Strălucitoare-am clădit o cetate, şi ziduri clădit-am,
Cruntului frate pedeapsă i-am dat, răzbunîndu-mi bărbatul,
Ah, fericită, şi prea fericită tu, Dido, corăbii troiene
Dacă nici cînd nu veneau pe pămîntul regatului nostru."
Capul în perne-ngropîndul : „Eu mor, vai, nerăzbunată !
Bine că mor ! Aşa mi se cade să merg în adîncuri !
Pască-şi privirea tiranul dardan, de pe mare, pe-acestea
Flacări, şi-urmeze-l pe mări perirea-mi ca piază de-a pururi !"
Zise. Şi-n mijlocul vorbei deodată străpunsă cu fierul
Roabele dînsei o văd şi tăişul cu spume de sînge
Plin, şi ea plină de sînge pe mîini. Şi-ascuţitul ei ţipăt
Umple iatacul, şi vestea ei umple şi zguduie-oraşul :
Vuiet şi vaiet e-n fiece casă, şi bocet, şi urlă
Plîns de femei, şi de strigătul jalnic răsună văzduhul.
N-ar fi fost altfel, cînd oşti de protivnici dărmat-ar fi totul

Cît e-n Cartago, pe Tirus bătrînul surpîndu-l şi flacări
Dat-ar fi goană prin streşini de case şi coame de temple.
Beată de spaimă-i aude strigarea, şi-n fugă cu zgomot
Sora-sa vine-n iatac şi pe moartă o cheamă pe nume ;
Unghii-n obraji împlîntînd şi pieptul cu pumnii bătîndu-şi ;
„Asta voiai tu s-o faci ? Să mă minţi tu pe mine, tu, Dido !
Rugul acesta, şi-altarul şi focul acesta-mi voiră ?
Ce mă mai plîng eu sărmana ! Tu nu mă voieşti cu tine,
Soaţă la moarte ? De ce nu m-ai dus la pierire de-asemeni ?
Tot o durere s-avem amîndouă şi-o moarte de spadă !
Ah, şi cu mînile mele-am clădit şi chemat-am pe zeii
Taţilor noştri, ca eu să lipsesc cînd fi-vei tu moartă !
Soră, pe mine ucisu-m-ai tu, şi pe tine, şi neamul
Punilor, vai şi cetatea de tine clădită ! Vai, daţi-mi
Apă, de sînge s-o spăl — şi de zboară deasupră-i suflarea
Cea mai din urmă, s-o-ntoarcem în gură. Ea zice, şi-aleargă,
Strînge cu gemet la piept, ca s-o facă mai caldă, pe sora
Cea muritoare, cu haina ştergîndu-i sudoarea de sînge.
Ochii-ngheţaţi să-i ridice să-ncearcă regina, dar grabnici
Dînşii se-nchid ; şi sub coaste-i îi horcăie rana străpunsă.
Biata de trei ori se-naltă, cu sprijin pe coate, dar slabă

Cade-ndărăt de trei ori ; şi pe sus rătăcindu-i privirea
Cată lumina pe cer şi zîmbeşte cu geamăt aflînd-o.
Milă puternica Iuno purtînd, de trudele morţii,
Milă de silnica moarte, din ceruri trimite pe Iris
Lupta s-o curme suflării rupînd legătura-i cu trupul.
Nici ca menită peririi nu moare, şi nici prin osîndă,
Nu, ci cu zile, cuprinsă deodată de patimă, Dido :
Părul cel galben de-aceea Proserpina-n viţă din creştet
Nu i-l tăiase — osîndindu-i pedepselor stigice capul.
Iris cu galbene-aripi de şofran prin văzduhul cel umed,
Mîndru spre soare-ntinzînd curcubeu-ntr-o mie de feţe,
Zboară la capul reginei şi stîndu-i în preajmă : „Pe-acesta
Dar îl voi duce lui Dis ; iar pe tine te mîntui de zile !"
Zise, şi părul i-l taie cu dreapta. Şi toată căldura
Zboară deodată din trup risipindu-se-n vînturi viaţa.

CARTEA V

Însă-ntr-aceea plutește spre mijlocul mării Aeneas,
Nesovăit, spintecînd în amurg întunericul apei ;
Caută spre ziduri ades, că lucesc fumegînd de văpaia
Bietei Elisa. Ce foc într-atît de puternic să fie,
Asta e taină. Dar cruntele chinuri stîrnite de-amarul
Dragostei mari, și știind și ce poate-o femeie-n turbare,
Multe nășteau presimțiri troienilor groaznice-n suflet.
După-ce ajunseră-n larg și nu se zărea nicăirea
Nici un pămînt, ci tutindeni tot cer și tot apă tutindeni,
Vînăt un nor s-a lăsat spre flotă deasupra, de-a dreptul,
Vînt aducînd și-ntuneric, și marea gemea-nfiorată.
Însuși cîrmaciul acum, Palinurus, de sus de pe coamă :
„Doamne, dar cum a-nnoptat d-atîta-nnorare văzduhul !
Ce ne gătești tu, părinte, Neptun ?" Și cu vorbele-acestea,
Pînza s-o strîng-a strigat și vîrtos să lovească din vîsle.
De-a curmezișul se-ntoarse spre vînt și vorbit-a cuvîntul :

„Nebiruite viteaz, să-mi jure chiar Jupiter vorba,
N-am eu nădejde s-ajung Italia pe-o vreme ca asta !
Vîntul ne bate din lături și-urlînd din amurgul cel umed
Vîjîie-n pripă stîrnit, și-un nor e văzduhul tutindeni.
Nici împotrivă să stăm vijeliei, și nici să mai mergem
N-avem putere. Dar dacă ne cheamă norocul, urmați-l.
Unde ne cheamă-ntr-acolo să-ntoarcem. Căci malul cel sigur,
Erix, al fraților nu e departe, socot, și Sicana —
De-mi amintesc pe deplin și-acum îndrumarea pe stele !
Blîndul Aeneas atunci : „Văzusem de mult că furtunii
Asta-i e gîndul ! Iar tu mi-te lupți împotrivă-i degeaba.
Rupe deci drumul în lături. Căci este vro țară mai dragă,
Unde-aș dori eu mai mult s-odihnesc obosita mea flotă,
Este vro țară mai dragă decît mi-e Sicana și malul
Cel ce-mi ascunde-n pămîntul iubit pe iubitul meu tată ?“
Zise. Și-aleargă spre port, și vînturi cu blîndă suflare
Pînzele-ntind ; și prin valuri grăbit se strecoară cu flota.
Veseli în urm-au ajuns prundișul pe maluri știute.
Sus de pe culme de deal, cu multa mirare privește
Pînzele-Acestes, și vine să-ntîmpine-n drum pe tovarăși.
Praștie-n mînă, și-o piele zbîrlită d-ursoaică pe spate
Poartă născutul din mama troiană și rîul Crinisos.
Dînsul de neamul străvechi al părinților minte-și aduce ;
Vesel primește-i cu drag pe troieni pe cîmpiile sale,
Blînd îi mîngîie cu vorbe frățești și le jur-ajutorul.

Cînd viitoare pe cer fugărit-a cu limpede-alboare
Ziua pe-al nopţii-ntuneric, fărtaţii şi-i cheamă-mprejuru-i
Grabnic Aeneas pe mal şi le zice din creştet de colnic :
„Vrednici ai luptei, troieni, şi purceşi din Olimpos cu neamul !
Anul din luni rotitoare pe cer împlinitu-şi-a cercul,
Sfînta cenuşă de cînd am lăsat-o-n pămîntul acesta,
Oasele tatălui meu îngropate sub vetrele sfinte.
Astăzi (de nu rătăcesc) e ziua de-a pururi menită
Jalei, căci zeii voiră, şi ziua serbării de-a pururi !
Ori în getulice Syrte trăi-vor, departe de ţară,
Ori aruncat pe-ale grecilor mări, ba chiar în Mikene,
Totuşi, în fiece an prin cîntec şi-alai al serbării
Vreau s-o petrecem şi jertfă s-aducem sfinţitelor vetre.
Iată, la oasele lui, la cenuşa iubitului tată
Vîntul ne-aduse : eu cred că din sfat şi din voie cerească
Astăzi intrăm, abătuţi de vifor, în port la prieteni !
Toţi aşadară cu drag serbaţi-mi iubita serbare.
Vînturi să cerem prin rugă ; şi jertfa-mi aceasta-n tot anul
Noi să-i aducem, prin temple de-acum, cît fi-va cetatea.
Boi de tăiat, bucuros vă-mparte-nruditul Acestes,
Tot cîte doi la un vas. Înfrăţiţi-vă zeii de-acasă,
Zeii troianici, cu zeii slăviţi de-Acestes cel darnic !
Iar, mai tîrziu, într-a noua din zile, cînd zorile-n ceruri
Pline de farmec ieşi-vor umplînd de lucoare pămîntul,
Jocuri întîi am să fac de-ntrecere-n repezi corăbii ;
Cine se-ncrede la fugă şi cine-i voinicul virtuţii
Fie-n izbitul de suliţi şi fie-n ţintirea cu arcul ;
Cine-i destoinic lovirii cu pumnul legat în curele :
Toţi să s-adune-aşteptînd o răsplată-nvîncelii, de-i vrednic ;
Grai priitor să-mi aveţi, şi capul cu mirt vi-l încingeţi."

Zise, din ramuri de mirt împletindu-şi pe tîmple cunună ;
Helimos face de-asemeni, şi-Acestes cu vîrsta-ntrecutul,
Însuşi Ascaniu ; şi-apoi, întreg tineretul din gloată.
Mii îşi adună-mprejur şi pleacă-n alai la mormîntul
Tatălui, grabnic urmat de-al cetelor număr, Aeneas.
Două pahare de vin a vărsat pe ţărînă, ca jertfă,
Două de lapte curat şi două pahare de sînge ;
Roşii pe groap-aruncînd trandafirii, vorbit-a cuvîntul :
„Tată, cu bine rămîi, şi iarăşi şi iarăşi ! Cu bine
Oaselor, voi, mîntuite degeaba ; cu bine, tu spirit !
Sorţile nu te lăsară s-ajungi pe pămîntul italic,
Nici să cercăm împreun-ausonicul Tibru pe unde-i."
Zise. Şi iată din sfinte dumbrăvi un şarpe balaur
Şapte inele tîrăşte şi groaznice şapte vîrtejuri ;
Pacinic a stat pe mormînt şi-altaru-l încinge cu cercuri.
Vînăt pe spate, iar solzii tutindeni cu petele de-aur
Fulger-aprinşi de lucori : pestriţ curcubeul întocmai
Luce, protivnic luminelor stînd într-o mie de feţe.
Spaimă prin suflet i-a dat lui Aeneas — dar şarpele-n umblet
Lung se tîrăşte şi-alene spre cupe, spre lucii păhare,
Gustă din sfinte mîncări şi-n urmă se-ntoarce şi pacinic
Iarăşi se duce spre crîng, părăsind cotolitele-altare.
Însă din nou, mai cu zel, el aduce-nceputele jertfe ;
Geniul acestui pămînt, ori trimisul părintelui fost-a ?
Stă la-ndoială. Doi miei, cu vîrsta mioară, mai taie,
Scroafe pe-atîtea, şi-atîtea viţele cu spetele negre.
Toarnă părintelui vin, şi marele-i suflet îl cheamă,
Vrednicii mani din adîncuri îi cheamă cu strigăt, din noapte.
Vin şi fărtaţii şi-aduc — tot omul cît poate s-aducă —
Daruri, cu drag ; şi le-aşează p-altare şi taie viţeii.

Unii căldări pironesc pe tăciuni ; şi să-nşiră pe iarbă
Toţi, ca să-ntoarcă frigări, rumenind la văpaie friptura.

Iată că ziua dorit-a sosit, şi-n senină lucoare
Ziua de-a noua pe cer să rădică din carul lui Foibos.
Strigăt de crainic şi numele-Acestes adună vecinii
Ţărilor : malul e plin de-adunatele mii de tutindeni.
Mulţi au venit ca să vadă troieni iar alţii cu dorul
Luptei. Şi-n mijloc întîi, tuturor în vedere, s-aşează
Cele de plată : cununi de frunziş şi sfinţitul tripodiu,
Mîndre coroane ca preţ învîncelii, şi haine cu firul
Roşu, de Sidon, şi-n urmă talantul de-argint şi de aur.
Trîmbiţa sună de sus din colină, de-nceperea luptei.
Iată-i la luptă pornesc, cu vîslele-asemeni de grele
Patru puternice luntrii pe-alesul gătite, din flotă.
Chitul mînat e de Mnestus, o luntre năvalnică-n goană,
Mnestus, aproape-un ital şi strămoş al poporului memnic.
Gyas, puternicul, mîna puternica-n bîrne *Himera*
Cît o cetate : de tineri troieni în trei şiruri ea geme
Plină-ndesată-nălţînd spre ceruri trei rînduri de vîsle.
Bunul Sergestus, pe-al căruia nume au Sergii numirea,
Mînă pe-naltul *Centaur* ; pe *Scilla* cea vînăt-o mînă
Grabnic Cloantus, strămoşul familiei de-astăzi Cluentiu.
Este departe la larg o stîncă pe mare, şi-n faţa
Malului celui spumos : adese de valuri ascunsă

Fierbe-n vîrtejuri, pe cînd năvălește iernaticul Corus ;
Tace pe timp liniștit și cîmp ea se-nalță din luciul
Neted, și-acolo cu drag stau cei ce se scaldă, la soare.
Creangă de verde stejar Aeneas acolo, ca țintă,
Pune-n pămînt, și ca semn al vîslașilor ageri, și-acolo
Au să se-ntoarcă, plutind împrejurul cîmpiei.
Locul prin soarte-l aleg. Și sus, de pe coame, mai-marii
Plini de podoabe de Sidon par fulgere-n straiele de-aur.
Însă cu frunză de plop e gătită mulțimea de tineri,
Zdraveni cu umerii goi și unși cu uleiul cel neted ;
Șiruri pe lavițe stau și cu brațe-ncordate pe vîsle —
Nerăbdători să pornească mai iute, ei semnul așteaptă,
Pieptul li-e-n zbucium de teamă, li-e-n zbucium de-a laudei poftă.

Limpede sunet de trîmbiți răsună, și pleacă năvalnic
Toți de tutindeni acum și de chiote geme văzduhul,
Geme și marea și spumegă-n lături bătută de vîsle.
Toți deopotrivă trag dungi ; și-n adînc de lopeți spintecată
Fierbe, și-n larg despicată de ciocuri se zbuciumă marea.
Nu năvălesc într-un circ cu goană mai groaznică roibii,
Carul smulgîndu-l, cînd ies din deschisa prinsoare cu vuiet.
Nici nu zoresc scuturatele frîne-ale jugului grabnic
Iuții mînaci mai cu zor, aplecați înainte cu biciul.
Sună de strigăt și fierbe de freamăt și urlă de-ndemnul
Gurilor codru-mprejur ; și pe malul cu-nalte coline
Geme de hohot, și sună răsunet din culmi clocotite.
Repede-ntrece-i pe toți și-alunecă-n frunte cu zborul

Gyas, în freamăt de guri şi-n răcnire de gloate ; Cloantus
Vine pe urmă, cu vîsle mai bune, dar piedecă-i face
Multa povară de brad — iar Chitul de-o seamă la goană
Stă cu Centauru-n urmă şi-aprinşi ei zoresc să se-ntreacă.
Chitul e-ntîiul acum, dar iată-l întrece deodată
Naltul Centaur, şi iată, c-aleargă ca prinse de mînă
Repezi pe-un vas şi prin vaduri sărate grindeiul brăzdează.
Iată-i pe-aproape de stînci cum aleargă, şi-aproape de ţintă,
Cînd de pe-adîncuri, fălos că e-ntîiul şi-şi biruie soţii
Gyas începe răstit a mustra pe cîrmaciul Menoetes :
„Unde te duci tu la dreapta mereu ? Ia drumul încoace !
Ţine tu malul ! Ş-adună-mi la coasta din stînga luntraşii
Ducă-se alţii la larg !“ El a zis. Dar Menoetes de groaza
Stîncilor oarbe, cu grabă se-ntoarse la dreapta spre larguri.
„Unde te duci ca nebun ? Spre stîncă te-ntoarce Menoetes“
Strigă din nou şi cu patimă Gyas. Şi iată-l, Cloantus :
Gyas îl vede la spate-i venind şi pe-o cale mai scurtă.
Strîns şi de coastele pline de stînci şi de luntrea lui Gyas,
Drumul spre stînga-l coti, pe la mijloc. Cloantus, şi iată-l
Trece-nainte cu zborul grăbit şi s-avîntă pe larguri.
Ciuda prin oase ca focul a-ncins cu putere pe Gyas.
Lacrămi din gene i-au curs, şi prinzînd pe trîndavul Menoetes
Grabnic îl dete de sus de pe coama corăbii-n adîncuri.

Însuşi la cîrmă se duce, cîrmaci şi mai mare deodată
Soţii-şi îndeamnă la vîsle şi-ntoarce corabia spre stîncă.
Însă cu greu din adînc ivindu-se iarăşi Menoetes,
Om mai în vîrstă, curgîndu-i din haine şiroaiele mării
Sus se suise pe-o stîncă şi sta pe uscatele lespezi.
Rîs-au troienii văzîndu-i căderea şi-notul prin mare,
Rîs-au văzîndu-l scuipînd din gură-nghiţitele valuri.
Mnestus acum şi Sergest, cei doi luptători mai din urmă,
Multă nădejde trăgeau să-ntreacă pe leneşul Gyas.
Locul dintîi îl apucă Sergestus şi-aleargă spre stîncă
Însă nu poate de tot să-ntreacă tot locul cu luntrea :
Parte-nainte, şi-o parte-ntrecută de Chit e cu ciocul.
Zornic pe podul corăbii prin şiruri aleargă tutindeni
Mnestus şi-ndeamnă pe soţi : „O dată şi-o dată la vîsle !
Vrednici fărtaţi ai lui Hector, pe care mi-i dete tovarăşi
Troia murind ! Dezveliţi vitejeasca putere din piepturi,
Sufletul cel ce vă dete tăria să treceţi prin Sirte,
Ionice mări să răzbiţi şi Malea cea groaznică-n valuri !
Nici nu mă lupt eu, Mnestus, cu gîndul să birui, nu asta ;
Totuşi... Să biruie deci cui tatăl Neptun îi ajută !
Cel mai din urmă să fim e ruşine ! Să-nvingeţi ruşinea !
Tineri, ruşinea s-o-nvingeţi !" Şi-aceia-n zorirea din urmă
Vîslele-ntorc : de loviri se cutremur, arama corăbii,
Apa se trage-ndărăt ; şi din gîturi uscate zvîcneşte
Tremur de iuţi gîfîiri, şi sudoarea le curge pîraie.

Însuşi norocul a-mpins pe bărbaţi la dorita mărire.
Căci alergînd furtunatec spre stînci ca nebunii Sergestus,
Silă corăbii făcînd s-o strecoare prin strîmtele locuri,
Ţapăn rămîne-ncleştat prin colţuri de stîncă, sărmanul.
Urlet se zbate prin stînci, şi răzbite-n izbirea de stîncă
Vîslele ţăndări se frîng, iar vasul în aer atîrnă.
Sar cu de-a valma, cu multă strigare, vîslaşii-n zăbavă ;
Căngi cu vîrf ascuţit îşi aduc şi prăjini ferecate,
Zdravăn împing şi-şi culeg din vîrtejuri sfărmatele vîsle.
Mnestus acum îndrăzneţ şi-aprins de-o putere bărbată
Grabnic iuţit şi de vîslele tari şi de vînturi chemate,
Iese pe mare la larg şi-aleargă deschisele-ntinderi.
Cum speriat porumbelul gonit de prin scorburi de stîncă
(Cel ce-n crăpatele stînci adăpostul şi-l face şi cuibul)
Trece de-a lungul prin văi şi cu multă bătaie din aripi
Zboară dintîi, dar apoi ridicat în văzduhul cel pacinic
Fulgeră-n repede zbor şi nici nu mai mişcă din aripi :
Astfel şi Mnestus, tot astfel şi Chitul ia-n goană cîmpia
Mărilor largi, şi de sine-şi da vînt şi corabia-ntocmai.
Lasă-ndărăt mai întîi, prin îngustele vaduri, cu vasul
Prins între stînci pe Sergestus luptîndu-se-acolo degeaba
Făr-ajutor şi zorind a pluti cu lopeţi sfărîmate —

Repede-ajunge pe Gyas, pe groaznica-n bîrne Himera,
Repede-o-ntrece, căci n-are cîrmaci și se clatină-n umblet.
Singur departe la larg mai fuge-nainte-i Cloantus.
Însă-l gonește, zorind din întregul puterii spre dînsul.
Strigăt se naște din nou ; pe Mnestus cu toții-l îndeamnă,
Partea i-o țin ; și de vuiet de guri zguduit e văzduhul.
Ei, furioși, că mîndria ce-o vor și dorita mărire
N-au s-o vădească, sînt tari ca să-și facă renume prin moarte.
Sprijin izbînda le dă : ei pot, căci se vede-o putință.
Poate deodat-amîndoi biruiau, cu plutitul alături,
Dacă-ntinzîndu-și spre mare grăbitele palme Cloantus
N-ar fi rugat plîngător și cu voturi pe zei, să-i ajute :
„Zei preaputernici ai mării pe care-o străbatem acuma,
Vouă pe maluri aici cu drag înjunghia-voi pe-altare
Taurul alb ca răsplat-ajutării, și-n valuri sărate
Sfinte-aruncînd măruntai, turna-voi și vinul ca jertfă",
Zise. Și-adînc a pătruns rugămintea sub mări : și-l aude
Phorcus și ceata nereică-n rînd, Panopea fecioara
Însuși cu mînile tari îl împinge și tatăl Portunus
Iute spre port : și grăbit ca săgeata din coardă, ca vîntul
Mnestus ajunge la maluri, în port țintuindu-și cărarea.
După-obicei pe tovarăși adună-i degrabă viteazul,
Biruitor pe Cloantus vestindu-l prin strigăt de crainic ;
Deci o cunună pe frunte i-a pus, din frunze de dafin.

Dă şi la cei din corăbii ca dar să-şi aleagă trei tauri :
Vinuri le dă, şi talantul întreg, să-şi împartă argintul.
Însă cu multe măriri pe mai-mari dăruit-a cu daruri.
Mîndru suman, în urzeală de aur, a dat lui Cloantus,
Purpur-avînd pe la poală-mprejur cu dungă-ndoită.
Fiul de rege e-n chip pe pulpanele hainei, cum fuge
Cerbi obosind cu gonire şi suliţi prin codri pe Ida ;
Însă pe cel ostenit îl răpeşte la ceruri deodată
Repede-n ghearele iuţi purtătorul de arme-al lui Joe :
Mînile-naltă degeaba spre cer păzitorii cei vîrstnici,
Şi de lătratul cel mult de copoi zguduit e văzduhul.
Celui ce locul, apoi, prin virtute-l avuse de-al doilea,
Mîndră cămaşa de zale cu ochii mărunţi şi cu firul.
De-aur în trei împletit — răpită pe culmile Troiei
Însuşi de el lui Dimolefs, la Simois rîul cel iute —
Dînsul i-o dă ca podoabă şi scut în aprinderi de luptă.
Robii de-abia biruiau să i-o ducă, proptindu-se-n umeri,
Segaris robul şi Phegefs de-abia, dar într-însa-mbrăcatul
Dimolefs des fugărit-a pe tinerii Troiei gonindu-i.
Două ligheanuri apoi, de-aramă, e darul al treilea :
Aspre la chip şi de-argint li-e capacul, iar forma de luntre.
Toţi deci cu daruri plecară şi mîndri de scumpele daruri,
Tîmplele-ncinse purtînd cu frunze şi roşii cordele :
Smuls cu trudiri şi cu greu din vîrtejul strîmtorii de stîncă,
Iată-l cu vîslele frînte şi rupt un părete tîrîndu-şi
Vine Sergest amărît, cu corabia-n rîsul mulţimii.

Tocmai precum uneori pe-o bătută cărare vr-un şarpe,
Căruia roata de fier îi curmase mijlocul sau trupul
Groaznic strivit i-l lăsase drumeţul, lovindu-l puternic :
Trupul şi-l bate-n zadar, zvîrcolindu-se-n cercuri să fugă ;
Parte-i turbat şi cu flacări în ochi, şi cu şuier rădică
Gîtul, dar fără mişcări e partea strivită de rană,
Şi-astfel se luptă-nnodat şi-n trupul său propriu se-ncurcă.
Astfel Sergest îşi aduse corabia, cu vîsle strivite.
Pînzele-ntind, şi cu pînzele pline, la maluri sosit-au.
Însă cu dar juruit dărui pe Sergestus Aeneas,
Vesel de luntrea scăpată de rău şi de-ntorşii tovarăşi.
Lui deci o roabă i-a dat, iscusită-n ştiinţa Minervei,
Pholoe, fată din Creta, la sîn cu băieţii săi gemeni.

Jocul acesta sfîrşindu-l, Aeneas acum năzuieşte
Colo pe netedul cîmp, pe care-l încing de tutindeni
Nalte coline cu silhe pe creştet. În mijlocul văii
Loc de-alergare-au găsit, şi cu multele-i gloate acolo
Merse viteazul, şezînd la mijloc de bănci suitoare.
Însuşi pe cei doritori să se-ntreacă la repezi alerguri
Vesel îndeamnă-i cu lucruri de preţ, cu statornice premii.
Vin de tutindeni troieni, înglotiţi cu sicani, şi s-adună.
Nisus întîi a venit şi-Efrialos —
Tînăr frumos, Efrial, ales prin voinica statură,
Nisus, amic al acestui Efrial. Pe-aceştia-i urmează
Prinţul, din nobilul neam al lui Priam născutul, Diores.
Salius apoi şi Patronos : din neamul acarnic acesta,
Altul din sîngele-arcadic purces din tegeică viţă.

Tinerii Helim-apoi și Panopes, din neamul trinacric,
Tari călăuze prin codri și soți lui Acestes moșneagul.
Alții la urmă, pe cari în uitare povestea-i ascunde.
Astfel, din mijloc, le-a zis acestora bunul Aeneas :
„Prindeți în inimi cuvîntul și veseli în suflet primiți-l !
Nedăruit nu voiesc să-mi plece nici unul din gloată.
Suliți de Gnosia dau, lucitoare,-o păreche, din neted
Fier, cu secure de-argint lămurit și cu două tăișuri.
Unul, acesta e dar tuturora. Răsplată primi-vor
Trei, și podoaba de-albastru măslin le voi pune pe tîmple ;
Da-voi un roib înfrînat la cela ce-ajunge-va-ntîiul,
Altuia însă-i voi da, cum poart-amazoanele, tolbă
Plină de repezi săgeți și-ncinsă cît latul de mînă
Numai cu aur curat, și-un mărgean îi va fi catarama.
Coiful argolic de-aici răsplată primească-l al treilea.
Astfel a zis. Și se-nșiră la loc și la semnul pornirii
Ei, dezlipiți de țărînă, s-aruncă-n năvală pe cîmpuri ;
Repezi ca grindina cad : țin ochii-nainte spre țintă.
Iată-l întîiul din toți și departe pe cîmp se strecoară
Nisus, ca vîntul purtat și de vînt pe cărări, ca un fulger ;
Cel mai aproape de dînsul — dar lungă-ntre dînșii cărarea —
Salius vine, și-n urmă, pierdut prin întinderea zării,
Vine și-al treilea, Efrialos.
Helimos grabnic pe-acesta-l urmează, lui Helimos însă
Vine-i, frecînd de picioarele sale piciorul, Diores,
Răzim cătîndu-i pe umăr : și dacă mai ține cărarea,
Poate să-i treacă-nainte sau poate s-ajungă deodată.
Grabnici la cea mai din urmă cărare și-aproape de țintă
Dînșii sosesc obosiți, cînd iată-l, alunecă bietul

Nisus în sîngele care din vite junghiate la jertfă
Baltă se scurse pe cîmpi umezînd înspicatele ierburi.
Vesel şi-n preajma ţintirii, nu poate s-aşeze flăcăul
Talpa ce-i lunecă-n sîrg pe pămîntul cel umed, şi grabnic
Cade-n murdare scursori de gunoi cu de sînge-n amestec.
Îns-aducîndu-şi de-Eufrial aminte, pe-acesta iubindu-l,
El să ridică din bălţi şi lui Salius în drum i s-aşează :
Salius, izbit, se răstoarnă-ndărăt în nămolul mocirlei.
Grabnic Eurialos zboar-ajutat de prietin şi-ajunge
Ţinta şi pleacă-napoi, în chiot sălbatec de glasuri.
Helim soseşte-n curînd, şi soseşte şi-al treilea, Diores.
Însă cu capul întors spre toat-adunarea, cu vuiet
Salius, spre întîiele bănci ale taţilor, strigă puternic,
Strigă şi-şi cere-ndărăt pe nedreptul răpita-i cunună.
Însă p-Eurial hatîrul şi plînsul ce-l plînge sprijină-l,
Căci virutea ne place mai mult, frumos cînd e omul.
Strigă cît poate şi-ajută cu gura chiar însuşi Diores,
Căci biruise, şi-acum, ca cel mai din urmă, la premiu
N-ar fi ajuns, de-ar fi dat ei lui Salius întîia cunună.
Tatăl Aeneas atunci : „Voi, tineri, statornic vi-e darul,
Zice, şi rîndul ştiut la premii nu-l clatină nimeni,
Dar mi se cade s-ajut pe nevinovat la nevoie".
Zise ; lui Salius blană de leu din Getulia dîndu-i,
Groaznică, plină de păr şi cu gheare suflate cu aur,
Nisus atunci : „De cinsteşti biruiţii cu daruri de-acestea,

Dacă ţi-e milă de cei ce-au căzut, ce vrednice daruri
Da-vei lui Nisus, căci eu ajungeam la cunună pe dreptul,
Dacă duşmanul noroc nu mă da ca pe Salius căderii ?"
Astfel zicînd îşi arată şi faţa şi trupul cu totul
Plin de murdarul noroi. Şi-a rîs şi Aeneas de-aceasta.
Grabnic aduse-i un coif, pe care-l făcu Didimaon,
Coif împlîntat ca prinos lui Neptun de danai p-o columnă.
Astfel cu vrednicul dar a-mpăcat şi pe vrednicul tînăr.

Fuga sfîrşită fiind şi răsplăţile toate-mpărţite :
„Cine-i puternic, acum, şi cu suflet şi tare de înger,
Vie, şi pumnii-ncordaţi în curele de luptă ridice-i !"
Zise, şi-apoi o-ndoită răsplată statornică pune :
Taur încins cu cordele-aurite ia cel ce va bate,
Spadă şi coif lucitor biruitul, să-şi mîngîie-amarul.
Fără de preget acum, cu putere năprasnică Dares
Faţa-şi arată şi-n zgomot de guri el trufaş se rădică :
Singur din toţi îndrăznea să se prindă cu Paris la trîntă,
Dares, acel ce-a ucis la mormîntul nenfrînatului Hector
Numai cu pumnul pe Butes cel groaznic de trupeş, pe Butes
Biruitorul născut din Amicos, trufaşul din ţara
Bebris, şi fără suflări l-a-ntins pe nisipul cel galben.
Dares rădică deci capul sumeţ şi e gata de luptă ;
Haina-şi sumete-arătîndu-şi spătoşii săi umeri, şi-ntinde
Braţele goale, şi-n vînt izbeşte cu pumnii, rotindu-i.
Deci i se cată protivnic. Dar poftă să-nceapă cu dînsul

N-are nici unul din gloate, nici pumnii să-şi strîngă-n curele.
Astfel, obraznic, crezînd că privit e de gloate ca-ntîiul,
Cade-n genunchi lui Aeneas şi, fără s-aştepte sfîrşitul,
Prinde cu stînga pe taur de corn, fălosul, şi zice :
„Fiu al zeiţei, cînd nimeni din toţi nu se-ncrede puterii,
Cît am să stau şi s-aştept ? Şi cînd mi se cade-a mă duce ?
Dă-mi răsplătirea să plec !“ — Şi-n jur fremătară cu toţii
Dardanii, parte ţinîndu-i, să-i dea juruitele daruri.
Multă dojană-i aruncă Acestes acum lui Entellus,
Cel ce stetea tolănit mai aproape de rege pe iarbă,
„Fost-ai degeaba, Entellus, viteazul vitejilor noştri
Dacă tu suferi să-ţi fure-o răsplat-aşa vrednică Dares,
Fără s-alergi să te baţi ! Ei, unde ni-e Erix, al cărui
Vrednic şcolar tu te lauzi degeaba ? Şi vestea ce-ţi merse
Cît e Sicana, şi prăzile tale din cuie de-acasă ?“
Dînsul : „Nici numele stins, nici pofta de glorii nu-i stinsă,
Temerii dîndu-i răgaz — dar simt, de slăbiile vîrstei,
Sîngele scurs şi puterile-n trupul cel veşted topite :
Dac-aş mai fi cum am fost, să fiu ca nemernicul ăsta
Care să-ngîmfă trufaş, şi să-i am eu şi-acum tinereţa,
Crede-mă, n-aş aştepta nici daruri, nici tauri răsplată —
Nu mă prea uit eu la daruri !“ Şi-ndată ce-şi zise cuvîntul
Grabnic azvîrle povara cea groaznic-a multor curele,
Cestul în care-şi purtase năvalnicul Erix în lupte
Pumnii adese-nvăliţi în pielea cea groasă de taur.

Toţi de mirare-nlemnesc : din pături de piele de bivol
Cestu-i făcut, şi cu pături de plumb şi de fier în amestec.
Dares mai mult decît toţi înlemneşte ; stă-n cumpăn-o clipă.
Însă Aeneas rădică la urmă povara şi-o joacă pe palme
Cît e de grea şi din mîni preţuieşte cureaua, sucind-o.
Strigă bătrînul atunci din pieptu-i cu strigăt puternic :
„Ce... ? Să fi fost tu să vezi ce curele-mi avea, şi ce ghioagă
Hercul, şi-n maluri aici ce luptă grozavă se-ncinse.
Cestul acesta-l purtase prin vremuri şi frate-tău Erix.
Uite, sînt urme de creier sfărmaţi şi de sînge pe dînsul !
Erix cu *el* a stătut împotriva lui Hercul. Şi-n urmă
Eu, cu puteri cît eram şi cu sîngele tînăr, şi vîrsta
Nu-mi sămănase cărunt, nemiloasa, pe capul meu părul.
Însă de nu e-nvoit să se lupte cu-aceste curele
Dares, şi-Aeneas o cere şi vrea-ndemnătorul Acestes :
Lupta s-o facem la fel ! Eu lapăd cureaua lui Erix :
Nu te-ngrozi ! şi pe mînă tu-ncinge-ţi cureaua din Troia."
Zise,-aruncînd de pe umeri mantaua cea-n două cusută,
Ţapene oase şi muşchii puternici şi groaznicii umeri
Ies la iveală, şi-n mijloc el stă uriaş pe ţărînă.
Iute curele la fel le-aduce viteazul troianic,
Mînile lor încingîndu-le-n arme la fel amîndoror.
Repezi, pe degete-acum se ridică protivnici deodată,
Braţele-n vînt pe deasupra le poartă plesnindu-le-n aer,

Capul pe spate și-l dau ferind izbitura cu pumnul,
Mînile-n mîni și le-ncleaștă și-aprinși mi se-ncaieră-n luptă.
Repede-i unu-n mișcări și-ndărătnic la trîntă, că-i tînăr,
Greu și puternic la trup e bătrînul. Dar iată, că-n tremur
Joacă genunchii-n tîrzii și-i gîfîie trupul puternic.
Multe și-au dat izbituri luptătorii degeaba cu pumnul,
Multe și ghionturi în coaste, iar zdravăn lovitele piepturi
Vuietă groaznic, și-adese spre tîmple și-urechi rătăcește
Pumnul, iar fălcile sună pocnind de lovirea-ndesată.
Greu și ca stînca și fără clătire stă țeapăn Entellus
Numai cu ochii vegheați și cu trupul ferește lovirea.
Dares, precum te-ai lupta c-un turn de cetate puternic
Ori c-un puternic castel de pe munți îngrădit cu oștire,
Astfel se-ncearcă și-aici și dincolo degeaba cătîndu-și
Chipuri s-apuce, și-ntruna se zbate-n zădarnice-aiepturi.
Dreapta-i Entellus acum o ridică-ntinzînd-o și-o nalță,
Însă, din vreme văzînd lovitura pornită spre creștet,
Dares s-azvîrle-ndărăt și cu grabă-și înlătură trupul.
Toate puterile-n vînt și le scutură moșul, și iată-l
Cît e de lung, cu povara-i cea multă, s-așterne țărînii:
Tocmai precum scorburos se răstoarnă din creștetul Idei,
Ori de pe culmi p-Erimant, smulgînd rădăcina molidul.
Sar cu grăbire din bănci și troienii și gloata Sicanei

Strigăt se-nalță spre cer, și-Acestes aleargă dintîiul
Ca să ridice pe bietul amic și pe-al vîrstei tovarăș.
Nici îngrozit de cădere și nici buimăcit nu e moșul :
Sare cu mult mai aprins, și mînia-i încoardă puterea,
Ciuda-l frămîntă și-l doare vîrtutea pe care și-o simte.
Iată-l gonește de-a lungul pe cîmp pe fugarnicul Dares,
Pumni și cu stînga-ndesîndu-i vîrtos, și cu dreapta-ntreindu-i
Fără zăbavă și fără răgaz : și cum sună pe case
Grindina verei-n potop, așa cu loviri îndesate
Dînsul tot schimbă din mîni și-l izbește pe Dares, gonindu-l.
Însă părintele-atunci o stavilă pune mîniei,
Nemailăsîndu-l p-Entellus să-și zbuciume firea-n turbare ;
Luptei el pune sfîrșit, mîntuind de bătaie pe bietul
Dares, și zice vorbind cu multă blîndețe cuvîntul :
„Nesocotite ! să-ți pierzi într-atîta și capul și firea !
Altă putere tu nu recunoști ? N-ai frică de trăsnet ?
Teme pe zei !“ A vorbit, și cu strigăt desparte bătaia.
Însă pe Dares acum, tîrîndu-și genunchii pe cale,
Capul încoace și-ncolo scăpîndu-l, din gură cum scuipă
Sînge-nchegat cu măsele și dinți în amestec, la flotă
Dragii tovarăși îl duc ; și spada jurată și coiful
Dînșii le iau, lui Entellus lăsîndu-i cunună și taur.
Dar de izbîndă sumeț și voios și de taur, Entellus :
„Fiu al zeiței, și voi, să-mi prindeți, troianilor, minte !
Cîtă putere-am avut, el zice, cînd tînăr fusesem
Și de la ce fel de moarte scăparăți pe Dares al vostru !“
Zise, și-ntorsului taur el stete-i protivnic în față.

Cel ce ca dar al luptării era — și-aducîndu-și el pumnul
Cel în curele-nvăscut, îl izbi cu putere-ntre coarne
Țapăn, de sus : și din țeasta sfărîmată toți crieriimproașcă.
Taurul fără simțiri pe nisip tremurînd se răstoarnă.
Stîndu-i deasupra plecat cu glasul puternic el urlă :
„Moartea lui Dares acum ți-o plătesc c-un suflet mai vrednic
Erix ! Și de-azi, biruind, de cest și de luptă mă lapăd !"
Grabnic Aeneas la-ntreceri acum cu iutea săgeată
Cheamă pe cei ce doresc, și-un premiu le pune statornic.
Drept ridicînd un catarg, cu puternica-i mînă, Serestus,
Mreajă de funii făcînd el atîrnă legat porumbelul
Sus pe catargul înalt, la vîrf, ca țintire săgeții.
Vin de tutindeni arcași ; iar coiful de-aramă primește
Sorțile-n el grămădite ; și-ntîiul, cu multă strigare,
Iese la sorți Hipocoon, fiu lui Hirtacon, întîiul
Iese și Mnestus apoi, acel ce la lupta de luntri
Fuse-al izbînzii, Mnestus, încinsul cu frunze de dafin.
Iese și-al treilea Efrition, frate cu tine, tu mare
Pandaros, care de mult, la porunca să rupem frăția
Cel mai dintîi azvîrlit-a săgeți în aheii năvalnici.
Dar mai pe urmă, la fund, rămase bătrînul Acestes
Cel ce cu brațu-ndrăznea să s-alăture luptei de tineri.
Toți cu grăbite puteri își încoardă vînjoasele arcuri.
Astfel cît poate-un bărbat, și săgeți își adună din tolbă.
Primul, Hipocoon, trage din arcul ce zbîrnăie-n ceruri ;
Zboară cu zuzăt săgeata cîntînd și despintecă vîntul,
Trece și vîjîie-n brad, străbătînd pe din față catargul.
Bradul vuind s-a clătit, și cu spaimă bătea porumbelul

Iute din aripi. De vuiet de guri clocotit-a pămîntul,
Agerul Mnestus, la rînd, stă gata cu mîna pe coardă,
Pune la ochi, încordîndu-şi deodată săgeata şi ochii.
Însă cu grabnicul fier nici el să lovească nu poate
Pasărea, bietul : a rupt legătura frînghiei şi nodul
Care-o ţinea de picioare legată de bîrna cea naltă —
Pasărea-n vînt a scăpat şi zburat-a spre negrele neguri.
Repede-atunci, căci ţinea săgeata gătită pe coardă,
Cheamă pe fratele său juruindu-l, Efrition, grabnic :
Pasărea cea prin senin plutitoare cu vesele zboruri,
Aripi uşoare bătînd, o ţinteşte prin norii cei negri —
Rostogolită de sus, ea-şi lasă prin stele viaţa,
Moartă ea cade-aducîndu-şi săgeata peirii cu sine.
După pierzarea cununei rămas-a bătrînul Acestes.
Dînsul de-asemeni prin cer aruncat-a săgeata cu zuzăt,
Vrînd ca s-arate moşneagul cît poate şi dînsul cu arcul.
Iată, minune deodată cu ochii vedem-o, de lucruri
Mari vestitoare (tîrziu ni le-arată sfîrşitul cel groaznic.
Ah, şi tîrziu ni le-au spus vrăjitorii prin vorbe de spaimă).
Iată, zburînd prin senine văzduhuri, s-aprinde săgeata,
Drumul prin cer însemnîndu-l cu flacări, şi-ncet mistuită
Arde, topindu-se-n vînt : adese răzbite de flacări
Stelele-ntocmai aleargă tîrîndu-şi aprinsele plete.
Spaimă prin suflet le-a dat şi pe zei îi rugară cucernici
Dardanii toţi şi sicanii : chiar însuşi Aeneas primit-a
Semnul, cu suflet uimit, şi la suflet pe-Acestes voiosul
Vesel îl strînse, şi daruri făcîndu-i, vorbit-a cuvîntul :
„Tată, primeşte ! Prin semnul acesta stăpînul din ceruri
Vrut-a s-arate că tu biruieşti chiar fără de luptă !

Darul de-aici, al bătrînului tată, tu rege, primeşte-l :
Olul acesta ; cu chipuri săpate pe dînsul, de Cissus
Tracicul dat lui Anhises părintelui nostru, ca vrednic
Dar şi ca semn al iubirii de-amic şi de-aducere-aminte !“
Zise, şi tîmplele lui i le-a-ncins cu frunzişul de dafin,
Biruitor stătorindu-l ca-ntîiul din gloate pe-Acestes.
Nici supărat de răpitele-onoruri Efrition nu e,
(Pasărea sus în văzduhuri doar el o străpunse cu fierul).
Lui mai aproape de daruri e cela ce sfoara o rupse,
Cel mai din urmă e cel ce-a străpuns cu săgeata catargul.

Tatăl Aeneas apoi, înainte de-nchiderea luptei,
Cheamă pe fiul lui Epitos, paznic năimit şi tovarăş
Micului Iulus, zicînd credinciosului vorbele-acestea :
„Du-te curînd, şi lui Iul — de-i gătit cu copiii, şi-i stolul
Gata de luptă, şi caii sînt dreşi încurării —, tu spune-i,
Moşului său să-i aducă deci stolul şi-arate-se-n arme !“
Zise şi însuşi apoi depărtează din larga-ncăpere
Desetul marei mulţimi, poruncind să deschidă cîmpia.
Intră copiii. Şi-n şiruri, sub ochii părinţilor, falnici
Pasă pe caii-nfrînaţi ; şi-n umblet, urmîndu-i cu ochii,
Tac de mirare sicanii, dar freamătă tinerii Troiei.
Toţi la un fel au pe cap retezată cunună de frunze ;
Suliţi de corn, oţelite la vîrf, tot insul cu două ;
Tolbă pe umerii goi, şi, pe goalele piepturi, colane
Gîtu-ncingînd strălucesc împletite din aurul galben.
Iată, trei cete de cai şi trei căpetenii de cete
Tropotă-n frunte : de patru ori trei sînt la număr copiii
Cetei, şi fulgeră repezi în cete-osebite, şi-asemeni

Trei sînt măieştri. Pe-o ceată de tineri o cîrmuie micul
Priamos, nume ca moşul purtînd şi născut din Polites.
Tînăr menit să-nflorească-n pămîntul italic. E tracic
Calul sub dînsul, şi-i alb şi cu pete stropit şi cu glesne
Albe la cel dinainte picior şi cu fruntea ca iarna.
Atys, din care purces-au în Latium atii, e-al doilea.
Atys cel mic, un copil iubit de copilul Ascaniu.
Însă, pe toţi cu frumuseţea-ntrecîndu-i răsare din urmă
Iulus pe roibul din Sidon, pe care ca semn al iubirei
Dido i-l dete, frumoasa, să-l aibă de-aducere aminte.
Ceilalţi pe cai din Trinacria vin, dăruiţi de bătrînul
Rege, de-Acestes.
Veseli, pe cei sfiicioşi îi primesc privitorii cu chiot;
Inima rîde-n troieni; ei cunosc strămoşeştile chipuri.
După ce toţi au trecut de-a lungu-ndesatelor laviţi
Tutor din bănci pe sub ochi, de departe gătiţilor dat-a
Fiul lui Epit-un semn — de plesnet se zbuciumă biciul.
Dînşii perechi se despart şi-şi împrăştie stolul făcîndu-l
Trei felurite şiraguri; şi iarăşi, la strigăt, cu grabă
Sar îndărăt şi-adunaţi se-ncaieră-n luptă de suliţi
Astfel acum făptuiesc o-ncurare din nou, şi-o lovire:
Stau duşmăneşte făţiş şi-n rotire pe rînd se-mpresoară
Roată, şi-aşa-nchipuiesc călărimea-n izbirile luptei.
Spatele-n fugă-şi descoper-acum; se-ntorc şi cu suliţi
Scapăr-acum, iar acum împăcaţi dau goană pe cîmpuri.
Tocmai precum Labirintul odată, pe coastele Cretei,
Oarbe-ncăperi în amestec avînd şi-ncurcat împletite
Mii de cărări abătute din drum, ca să-nşele şi semnul

Urmei, nici locul aflării să-l ştii şi nici drumul ce-ntoarce.
Astfel cărările lor şi le-ncurcă şi tinerii Troiei,
Fug în amestec, se-ntorc şi-n jocuri închipuie lupta.
Astfel delfinii-notînd în stoluri, prin mare despică
Valul carpatic şi libicul val şi se joacă prin valuri.
Aste-obiceiuri şi-aceste-ncurări statoritu-le-a Iulus
După-ngrădirea cu zid a temeinicei Alba cea Lungă,
Sărbătoririi făcînd început cu strămoşii latinici,
Astfel precum a făcut cu băieţii din Troia şi dînsul.
Alba-nvăţat-a pe-ai săi ; din Alba primit-a prin veacuri
Roma cea tare şi-n veci a păstrat moştenitele jocuri :
„Troia“ şi-acum se numesc şi „troianică ceată“ copiii.

Luptele-atît-au ţinut, ca prinoase lui tatăl Anhises.
Însă din nou dezvălit-a norocul schimbarea credinţei.
Pînă ce fac ei serbări amintirii, cu lupte şi jocuri,
Iuno trimis-a din ceruri, saturnica doamnă, la flota
Troiei pe Iris, pornind a zeiţei cărare pe vînturi :
Multe dorind, căci era nesătulă de vechea-i mînie.
Grabnică-n drum scoborîtă prin arcu-ntr-o mie de feţe,
Vine cu zor, nevăzută, pe repede cale fecioara.
Vede-adunarea de neamuri acolo şi malul privindu-l
Vede că portul e gol şi pustie cu totul e flota.
Însă departe pe mal, la loc singuratic, în gloată
Mame din Troia pe-Anhises îl plîng, pe mortul, şi-n urlet
Marea privind-o-n adîncuri albastre : „Vai, trudă pe vaduri,
Cîtă ! şi cîte nevoi !“ plîng toate şi gem într-un suflet.
Vetre şi-oraşe doresc, li-e groază de trudele mării.
Iris, în mijloc venind, purtată de gîndul pierzării,
Iese grăbită, schimbîndu-şi făptura-i de zînă şi portul.

Beroe-acum se preface, bătrîna, soția lui Tmarus,
Căruia prunci i-a născut cu neam de nepoți și cu nume.
Astfel s-amestecă zîna prin cîrdul de mame troiene.
„Biete femei, ea le strigă, pe care mînia danae
Nu v-a răpus în război sub ziduri la Troia ! Tu vecinic
Neam al durerii ! Știți voi ce rele gătește-vă soartea ?
Șapte sînt anii-mpliniți de cînd risipită e Troia ;
Mări și pămînturi de cînd ocolindu-le toate, răbdat-am
Zodii dușmane și stînci ucigașe : prin umede-adîncuri
Malul italic ce fuge-l cătăm și ne zbatem cu marea.
Iată, frățescul pămînt a lui Erix ; pe-Acestes cel darnic :
Cine-i oprește să nalțe cetăți și temeiuri, bărbații ?
Țara străbună, voi zei mîntuiți de peire degeaba,
N-o s-o găsim nicăieri ? Și locașuri troiene ? Niciindeni
Simois n-o să-l vedem, nici hectorice rîuri și Xantus ?
Haideți, s-aprindem curînd, că-i izvor răutăților, flota !
Chipul fecioarei prin vis în aievea mi-a zis, a Casandrei,
Flota s-o ardem. «Aici» ea zise «cătați-vă Troia !
Asta vi-e casa de-acum ! Și-i timp potrivit făptuirii :
Nu zăboviți o poruncă din cer ! Altarele, colo,
Patru : chiar însuși Neptun ne dă și-ndemnare și flacări.“
Astfel grăind, a și smuls, ea-ntîie, dușmanul tăciune,
Sus îl învîrte cu mîna-nălțată și-ncins de văpaie
Iute-l azvîrle. Cu murmur se uită și bete de spaimă
Mamele. Însă din stol o femeie, bătrînă cu totul,
Pirgo, cea care pe mulți ai lui Priam copii îi crescuse :
„Nu e Beroe, femei, nu-i asta roeteica, mame !

Nu-i a lui Doriclos ea! E chipul frumseții din ceruri:
Ochii de flacări vedeți-i! Și cît de-nțeleaptă cu duhul!
Ce mai obraji. Și ce vorbe, de-ți par al drumețului umblet!
Însă-mi pe Beroe-n pat am lăsat-o, și-acu, de-o clipită,
Slabă și foc de necaz, că singură dînsa lipsește
Astăzi serbării, nedînd doritul prinos lui Anhises."
Astfel a zis.
Mamele-ntîi amărîte, cu ochi pismătăreți în urmă,
Stînd la-ndoială priveau la corăbii, cu gîndul în două:
Dragostea țării de-aici și-a celei de zei juruită —
Cînd ridicată spre cer cu zboruri întruna de repezi
Iris pe-naltul său arc s-ascunse cu grabă prin neguri.
Parcă trăsnise-ntre dînsele-acum, și nebune cu totul
Țipă cu zgomot și smulg de pe vetrele casei văpaia,
Multe despoaie și-altare; și frunze și vreascuri și așchii
Strîng și le-azvîrl, și sălbatec se duce și fără de cumpăt
Focul prin vîsle și bănci și-nvelișuri de pestrițe scînduri.

Iute, la-naltul mormînt și la trainic clăditul teatru,
Vestea, că flota li-e-n foc, Eftelus a dus-o. Ei înșiși
Zgură prin aer zăresc și scîntei risipite cu fumul.
Iulus cu grabă și-ntîiul, precum își ducea la-ncurare
Stolul, aleargă spre maluri cu roibul în spume, la castru
Dat răzvrătirii,-n zadar păzitoru-i tot strigă din urmă.
„Ce nebunie v-a prins? — să răstește, și care vi-e gîndul?

Nesocotite femei! Nu duşmani şi taberi argive,
Nu, ci v-aprindeţi averea ce-aveţi! Şi iată-mă, Iulus.
Iulus al vostru!“ Şi coiful din cap în ţărînă-l azvîrle,
Coiful purtat la-ncurări în jocuri ce-nchipuie lupta.
Grabnic. Aeneas scoboară din deal; curg gloatele-n urmă-i.
Însă femeile-n grabă de frică rup fuga pe maluri
Care-ncotro, şi-s-ascund prin tufişuri şi peşteri şi-n totul
Unde se pot îndosi. Li-e ruşine de faptă. Schimbate
Iarăşi bărbaţii le văd — iar Iuno-şi făcuse pe poftă.
Însă de-aceea nu piere văpaia, şi nesăturată puterea
Focului nu s-odihneşte; se-ncing pe sub umede bîrne
Cîlţii şi-nvolbură fumul alene; iar abur fierbinte
Roade pereţii pe-ncet; tutindeni ia foc putregaiul.
Nici ajutor de bărbaţi nici rîuri stropite n-ajută.
Iată, că bunul Aeneas smulgînd de pe umeri veşmîntul
Cere-ndurare la zei, şi-ajutor, şi mînile-ntinde:
„Jupiter, dacă nu vrei să stîrpeşti pe teucri de-a rîndul
Pînă la unul, şi dacă ţi-e mila de-a pururi spre bieţii
Oameni întoarsă, o, smulge-ne flota din flacări, părinte!
Cruţă puţinul avut ce-l avem şi ni-l scapă de moarte!
Ori, puţintelul rămas cu duşmanul tău fulger striveşte-l,
Vrednic de sînt, şi sfărîmă-l cu dreapta şi-l surpă-n adîncuri!“
Iată, la rugă răspuns cu ruptură de nori o furtună
Urlă-n văzduh cu turbate iuţeli, şi de tunet pămîntul
Muge zbătut, şi cîmpiile gem, şi din cer prăbuşite
Ploi cotropind se revarsă potop şi cu vînt în amestec.

Ape s-adună pe pod, se preling pe tăciunii de bîrne,
Curg de tutindeni şi totul îneacă, stigîndu-le toate, —
Flota de moarte-a scăpat, dar patru corăbii periră.
Însă, de-acest nenoroc, amărît în adîncu-i Aeneas,
Trist îşi frămîntă cu gînduri întruna mutate zbătutul
Suflet de griji : să rămîie-n pămîntul siculic să-l are,
Nemaipăsîndu-i de sorţi, ori s-alerge spre malul italic ?
Nautes bătrînul atunci, cui singur tritonica Pallas
Ochii-i deschise-nzestrîndu-l cu darul grăbitei priceperi
(Pallas poveţe i-a dat, atît ce-ameninţă mînia
Zeilor nobili, precum şi ce şiruri de fapte vrea soartea),
El lui Aeneas i-a zis cu rostu-ntăririi de suflet :
„Unde te duc şi te-aduc, urmează menirilor tale !
Orice să fie, tu birui oricare necaz prin răbdare.
Iată, din viţă de zei, tu-l ai pe dardanul pe-Acestes :
Ia-l deci tovarăş la sfat şi, de-o vrea, părtaş îl primeşte.
Cei din pierdutele luntri tu-ncrede-i acestuia-n pază,
Dă-i şi pe cei obosiţi de cărări şi de marea ta ţintă,
Dă-i pe bătrînii cei slabi şi pe babe-obosite de drumuri,
Tot ce-mprejuru-ţi vezi slăbit şi-ngrozit de primejdii
Pune deoparte, şi lasă-i aici să-şi clădească locaşuri.
Nume cetăţii să-i dea numirea-nvoită : Acesta."
Astfel mai mult aţîţat prin cuvîntul bătrînului prietin,
Trist îşi frămîntă-n zadarnice gînduri amarul din suflet.

Noaptea-n teleaga cu roibi alerga-ntunecată prin ceruri.
Iată, din cer scoborînd un chip i s-arată, cu totul

Mortului tată la fel, şi vorbeşte cuvintele-acestea :
„Fiule, tu mai iubit decît viaţa, cînd viaţ-avusesem,
Scumpe copile-aruncat de menirile Troiei tutindeni,
Vin din porunca lui Joe la tine, cel care-ţi scăpase
Flota de foc şi din cer în sfîrşit te-a văzut cu-ndurare.
Sfatul cuminte, cel dat de bătrînul Nautes, ascultă-l :
Numai pe cei mai cu suflet voinic şi, pe-alesul, pe tineri
Du-i în pămîntul latin. Căci un neam fioros în deprinderi
Ai să dobori cu războiul acolo. Ci-ntîi tu scoboară
Jos în locaşul lui Pluto-n Infern, şi prin largul Avernus
Plinul de peşteri, la mine să vii ! Căci nu-n întunerec
Umblu prin Tartarul nelegiuit, ci pe lunci în Elisiu
Stau cu cei drepţi la un loc. Curata sibilă, prin jertfa
Sîngelui mult al mioarelor negre, te-aduce la mine.
Neamu-ţi întreg o să-l vezi, şi să vezi juruita cetate —
Fii sănătos ! Umezită, la mijloc de drumuri e noaptea ;
Rece, vărsarea-de-zori cu roibi sforăind mă soseşte !"
Zise, ca fumul perind în răcori aburite-ale-nopţii.
„Unde-mi alergi ? Încotro mi te duci ? se jeleşte Aeneas,
Fugi tu de mine ? Şi cine te-alungă din braţele mele ?"
Astfel plîngînd el aţîţă-adormitele flacări şi spuza,
Larul pergamic în urmă şi vetrele Vestei cărunte.
Iute cu grîul cel sfînt şi cu fum de tămîie le-ncinge.
Repede cheamă-mprejur pe tovarăşi, şi-n frunte pe-Acestes,
Nalta poruncă din cer le-o vesteşte şi-ntocmai şi vorba
Tatălui său, ispitind chibzuitele rosturi din suflet.
Nici nu-ntîrzie cu sfatul, şi nici nu-i protivnic Acestes.

Grabnic pe babe le-aleg, şi pe cei ce voiesc să rămîie,
Suflete fără de-avînt şi nepoftitoare de glorii:
Laviţi mai bune-şi cioplesc, cîrpesc la corăbii şi-aşează
Bîrne trecute prin flacări şi vîsle mai bune şi funii :
Numai un pumn de bărbaţi, dar zdravene braţe de luptă.
Însă-ntr-aceea cu plugul Aeneas le-mprejmuie-oraşul,
Case le-mparte prin sorţi şi le spune că Troia-i acolo,
Ilion ici. Şi se bucur-Acestes de-oraşul troianic :
Loc de-adunare le dă, statorind şi juraţii şi dreptul.
Grabnic pe Erix, pe culmea vecină cu cerul aşază
Templul idalicei Venus. Şi-un preot ia-n pază mormîntul
Cel ce-odihneşte pe-Anhisese în sfînta dumbravă de-acolo.

Zile de trei ori tot trei trecut-a-n ospeţe mulţimea,
Daruri pe-altare punînd. Dar vînturi stîrnite pe mare,
Blînd, şi cu mulcome bori şi-austrul îi cheamă pe-adîncuri.
Plîngere groaznic-acum se rădică pe strîmbele maluri.
Gem şi se-ncleaştă cuprinşi şi se vaieră ziua şi noaptea.
Înseşi şi mamele, căror odată grozavă-ntr-atîta
Marea părută le-a fost, nevrînd nici de nume-i s-audă,
Cearcă să plece şi fuga s-o-ndure şi trudele mării.
Blînd le mîngîie, vorbind cu suflet de prieten Aeneas,
Dîndu-le-n seamă, cu lacrimi în ochi, lui Aceste-nruditul.
Tauri lui Erix să-njunghie trei şi-o mioară furtunii
Dete poruncă, şi-apoi să dezlege-nşiratele funii.

Fruntea cu foi de măslin rătezat-ncingînd-o, el însuşi
Stă pe-nvelişul corăbii şi-n mîni cu paharul, aruncă
Vinu-n săratul adînc şi curat îl aduce ca jertfă.
Toţi pe-ntrecute răsar şi vîslează şi mătură marea —
Vîntul, din pînze stîrnit, urmăreşte-le-n zuzăt cărarea.
Venus într-asta, cu spaimele-n suflet, se-ntoarce cu graiul
Către Neptun şi plîngînd tînguioase cuvinte-i vorbeşte :
„Cruda Iunonii mînie şi nesăturatul ei suflet
Iată, cu sila mă duc la-njosiri şi la totul, Neptune.
Nici îndelungul durerii n-o mişcă, nici multul virtuţii,
Nici de porunca lui Joe n-ascultă şi nici de-a menirii.
Nu e de-ajuns că prin foc nimicit-a poporului frigic
Naltul oraş, cu spurcata ei ură, şi-n trude-aruncat-a
Restul troianic : acum prigoneşte cenuşa troiană,
Oasele moarte ! Temeiul mîniei şi-l ştie ea însăşi !
Însuţi mi-ai fost de curînd în apele Libiei martur :
Ce de furtuni a pornit din senin ! Făcuse-un amestec
Cerul cu marea, pe vînturi lăsîndu-le-n voie să bată,
Asta-ndrăznise-n domniile tale —
Chiar pe femei îndrăznind să le-ndemne la fărădelege
Foc în corăbii le-a pus, şi prin lipsa de loc în corăbii
Ea l-a silit pe pămînturi străine să-şi lase fărtaţii.
Celor rămaşi, eu te rog despică-le-n mările tale
Drumuri vegheate, să poată cu pace s-ajungă la Tibru, —
Dacă mă rog ce-i cu drept — şi cetăţi să le-ngăduie soartea."
Zise-i saturnicul domn al adîncului mării, cuvîntul ;

„Venus, cuminte-ai gîndit și te-ncrezi în puterile mele,
Cărora fiică le ești. Sînt vrednic. Căci pus-am adese
Frîne turbărilor mării și cerului frîne mîniei.
Nu mai puțin și p-uscat, mi-e Simois martur, și Xantus,
Grijă purtat-am d-Aeneas al tău. Cînd Ahile cu goană
Cetele fără de suflet le-mpinse strivite spre ziduri
Mii de troieni azvîrlindu-i peirii, cînd groaznic spumară
Rîuri umplute de morți, că nu mai putea să-și răzbată
Apele Xantus, spre mări, nici drumul să-și afle : pe-Aeneas
Prins cu Pelidul la luptă, și-n zei și-n puteri neasemeni,
Însumi în nori l-am ascuns ; căci vrut-am din talpă să macin
Zidul de mine durat al Troiei cei fără credință.
Gîndul de-atunci mi-e și-acum tot același. Alungă tu teama.
Dînsul vegheat, cum o ceri, în portul Avernus intra-va,
Însă pe unul din toți pe unu-l va pierde pe-adîncuri,
Unul cu capul spăși-va pe toți.“
Jalnicul suflet prin vorbele-aceste-alinîndu-l zeiței,
Roibii-și înhamă la car aurit, și-nspumate zăbale
Dă răzvrătitelor guri și le scutură frînele-ntruna.
Carul albastru pe luciu de mări să grăbește cu zborul :
Undele cad și se frîng și sub plina de vuiet săcure
Apele neted se-ntind, fug norii cu spaimă prin aer.
Iată tovarăși răsar, felurite-arătări din adîncuri,
Glaucus cu soții bătrîni, și din Inos născutul Palamon,
Și-nvălmășiții tritoni, și-n capul oștirilor Phorcus,
Melite-n stînga, și Tetis, și fata din mări Panopea,
Spio, Mesalis, apoi Cimodoce și-n urmă Thalia.
Însă lui tatăl Aeneas, trecîndu-i amarul, în urmă
Inima iar i venise la loc. Și poruncă-n pripire

Dă să ridice catarguri și vaselor aripi să-ntindă.
Mersul și-l schimbă mereu : o dată s-abate la stînga
Pieptul corăbii, și-o dată la dreapta, și coarnele repezi
Fără sfîrșire se-ntorc ; și vîjăie flota prin vînturi.
Tutor în frunte plutea Palinurus, cărarea-ndrumînd-o
Desului roi ; ceialalți urmăreau îndrumata cărare.

Umeda noapte pe cer ajunsese pe-aproape de ținta
Cea mai de sus ; își întind în plăcute beții de repaos
Trupul, sub vîsle culcați, corăbierii pe-aspritele laviți.
Iată cu line mișcări, din adîncul seninului, somnul
Lunecă-n umbră, de sus, despicînd răcorosu-ntunerec.
Vine la tine-aducînd, Palinure, tu nevinovate,
Jalnice visuri. Stetea-nșelător pe podul corăbii
Zeul, cu Phorbas asemeni, vorbind chiar în glasul lui Phorbas :
„Marea de sineși, născute din Iasos, vă cîrmuie flota.
Vîntu-i domol și mereu — ai vreme și tu de răpaos.
Culcă-te-acum, și mai cruță de munci obositele gene ;
Însumi puțin, pîn-atunci voi sta-nlocuindu-te cîrmei."
Ochii de-abia, ridicîndu-i de somn, a răspuns Palinurus ;
„Vrei să mă-nveți tu pe mine-a cunoaște fățarnicul mării
Zîmbet, și liniștea ei ? Pe mine, să cred-ntr-un monstru ?
Vîntului plin de-nșelări — cum altfel ! — să las pe Aeneas,
Cerului carele-ades m-a-nșelat pe furiș cu seninu-i ?"
Astfel de zise-a vorbit și strîns s-alipește de cîrmă,
Nici nu și-o lasă din mîni și calea și-o cată pe stele.

Însă cu ramura lui, cea-n rîul leteic muiată
Şi-n somnuroasele valuri de Stix, îl stropeşte pe tîmple.
Dînsul se luptă, dar blînd ameţeala-l cuprinde pe-ncetul.
Iată de-abia i-a răzbit prin trup furişatul răpaos
Cînd împingîndu-l de sus, cu scîndura ruptă din podul
Vasului slab şi cu cîrmă cu tot, îl izbeşte-n adîncuri
Rostogolindu-l, pe cînd el striga pe tovarăşi degeaba.
Aripi apoi întinzînd zburat-a-n adîncuri de zare
Nu mai puţin cu vegheare pe mări îşi alunecă flota
Drumul ferit de Neptunus, şi fără de frică se duce,
Trece pe-aproape de stînci, de sirene, de malul cu peşteri
Greu de trecut oarecînd şi alb de mulţimea de oase —
Asprele stînci vuietau îndelung răzbătute de valuri.
Tatăl acolo, simţind că se zbuciumă vasul întruna
Fără cîrmaci, îl conduce el însuşi prin spumegul nopţii
Trist şi gemut şi cu suflet jălit de durerea-ntîmplării.

Prea cu vegheare-ncrezutule-n ceruri senine şi-n vînturi ;
Gol în pămîntul străin, Palinure, de-apururi zăcea-vei !

CARTEA VI

Astfel vorbește cu lacrimi și cîrmele flotei le-ntoarce,
Lunecă-n urmă și-ajunge la malul eubeic, la Cume.
Vasele ciocul spre larguri îl au ; cu dintele trainic
Doarme cătușa-n adînc. Și stau boltuite la maluri
Vasele-n șir îndesat. Cutreieră malul hesperic
Tinerii veseli, cătînd o seamă dintr-înșii sămînța
Focului celui ascuns prin vinele cremenii ; și-alții
Deset de codrii răpesc ; dau nume la rîuri aflate.

Însă, cucernic Aeneas s-a dus pe colina cu templul
Naltului Foebus ; și-n urmă departe-n adîncile peșteri
Ale grozavei sibile pe care și-n gînduri și-n vorbe
Zeul din Delos, o-nspiră, și-i face fățiș viitorul.
Iată-i, spre Trivia merg, în dumbrăvi cu palatul de aur.
Daedalos, astfel e zvonul, fugind din regatul lui Minos
Pe-aripi ușoare-ndrăzneț cutezînd să despice văzduhul,
Nendatinatul său drum zburîndu-l spre Ursa ghețoasă,
Stete la urmă din zbor deasupra cetății calcide.

Unde fusese țărînii redat, el, Foebus, acolo
Aripi ușoare-ți jertfi, rădicîndu-ți puternicul templu.
Androgeos e la-ntrare, murind ; și născuții din Cecrops
Bieții, pe șapte flăcăi, o pedeapsă tirană,-n tot anul
Dîndu-i zălog iar [î]n chip stau urnele sfinte-ale sorții.
Gnosice maluri din mări se ridică dincolo, și-n maluri
Dragostea plină de scîrbă c-un taur se vede, și biata
Scoasa din minți Pasiphae, și neamul de-amestec și monstrul
Taur din Minos născut : un semn al scîrboaselor patimi.
Colo-i ciudatul palat, cu nedescurcatele drumuri :
Însă cu milă văzînd pe regina răpusă de patimi,
Dedal dezleagă-nșelarea cărării-ncurcate-a zidirii,
Căci stăpînește prin fir încîlcitele drumuri. La totul,
Dacă lipsit-ar fi plînsul, avut-ai fi, Icarus, parte.
Tatăl de două ori vru să-ți închipuie-n aur căderea.
Mîna de două ori însă-i căzu.
Și pe toate de-acolo
Dînșii doreau să le poată vedea, dar trimisul Ahates
Vine-nsoțit de-a lui Foebus și-a Triviei sfîntă fecioară,
Fata lui Glaucus, Deifobe, vorbe rostind lui Aeneas :
„Rege, nu-i timpul acum să ne-oprim la priveliști de-acestea.
Șapte să-njunghii tu junci, din turma cea fără prihană,
Zeilor, asta s-o faci, și șapte mioare pe-alesul."
Astfel i-a zis lui Aeneas ; și fără de preget bărbații
Toate-n plinire le duc ; și-n templu ea chemă troienii.
Gurile peșterii zac scobite-n puternica stîncă :
Mergi înăuntru pe-o sută de guri și pe-o sută de ganguri,
Vuiete-o sută vuiesc în adîncuri, din gura sibilei.

Dînsul la-ntrare-a sosit, iar fecioara : „Tu-ntreabă-ți ursita !“
Zice, și „Zeul, e zeul, oh, iată-l !“ Și-acolo, la-ntrare,
Pîn-a vorbit, nici roșeața-n obraji și nici chipul același
Nu-i rămăsese, nici păru-mpletit : i se zguduie pieptul
Și inima-n piept i se zbate turbînd ; și mai-naltă ea pare,
Glasul nu-i sună ca glas omenesc, și ea simte răsuflul
Zeului care venea. „Tu pregeți rugarea cu voturi ?
Zice, troiene, tu pregeți ? Dar nu se deschid mai-nainte
Porțile mari în locașul cel groaznic !“ Cu vorbele-acestea
Fata tăcu. Și prin oase troienii simțiră ca gerul
Groază cu tremur. Și iată din suflet Aeneas să roagă :
„Foebus, tu-n veci milostive cu mult încercata-ne Troie !
Cel ce lui Paris și mîna i-ai dres-o și lancea dardană
Ca să pătrundă-n născutul din Aeacus ! Mări ce-nconjoară
Late pămînturi bătut-am, de tine condus, și văzut-am
Neamul masilic departe și coastele-ncinse de Sirte.
Iată-m-ajuns și la malul italic în urmă, la malul
Cel fugător. Ce dușmană ne-a fost ursită de-a pururi !
Dar să cuvine să fiți milostivi cu poporul pergamic,
Zei și zeițe voi toți cu pizmă pe Troia și-naltul
Nume dardanic ! Și tu, preoteasă, și tu știutoarea
Celor ce-or fi, te rugăm (nu cer stăpîniri nemenite
Mie de sorți), să ne dai locuințe statornice-n Latiu
Zeilor noștri fugari și-azvîrliților oameni ai Troiei.
Hecatei temple din marmur-atunci, și lui Foebus clădi-voi,
Mari sărbători voi lega și menite pe numele Foebus.

Ţie, chiar, nobil locaş statori-ţi-vom în ţările noastre,
Unde voi pune şi sorţi, o sibilo, şi taine şi toate
Cîte le-ai spus tu poporului meu, şi spre tîlc statori-voi
Preoţi. Dar numai să nu-mi statoreşti tu cîntarea pe frunze,
Ca să nu zboare, prin cer risipite de-a vîntului grabă :
Cîntă-mi cu gura, te rog !"
Şi cuvintelor piedecă pus-a.
Însă neliniște-avînd întruna de Foebus, sibila
Spumegă-n zbucium gemînd, doar poate să-şi scuture zeul
Cel îndărătnic din piept ; dar zeul întruna mai groaznic
Gura-i înstrîmbă,-mblînzind răzvrătitul ei suflet, şi-o fierbe.
Grabnic, o sută de porţi își deschide locaşul puternic,
Toate de sine, şi-aduc la larguri răspunsul sibilei :
„Grele-nduraseși Aeneas, nevoile mării pe toate !
Însă te-aşteaptă mai grele pe-uscat ! În pămîntul italic
Iată-i, dardanii sosesc, alungă tu frica din suflet !
Însă dori-vor să nu fi venit ! Războaie cumplite
Văd eu războaie, şi groaznic cum spumegă Tibru de sînge.
Simois n-o să-ţi lipsească, nici Xantus şi lagărul doric ;
Ager şi-n Latium tu vei găsi pe-un Ahile, pe-al doilea,
Tot din zeiţă născut. Iar Iuno, protivnica Troiei
N-o să vă piardă din ochi, cînd tu rugător în nevoie
Multor popoare cu plînset şi-oraşelor milă vei cere.
Iarăşi isca-se-va răul din cearta femeii, din cauza
Prietinei voastre, şi iarăşi din patul străin —
Însă tu nu te lăsa, ci mergi mai cu suflet spre ţintă,

Pe unde-ți va face menirea cărări. Începutu-nălțării,
De-unde visezi mai puțin : din orașul cel graic veni-va."
Astfel din largul ponor rostește sibila din Cumae,
Cîntă-noielnice spusuri și urlă din peșteri, și vorbe
Limpezi le spune-n amestec cu tulburi, căci astfel de frîne
Scutură-i Foebus nebunei și-n pieptu-i cu bolduri străbate.
Dar potolindu-și mînia și gura-i stingîndu-și spumarea,
Zise-i eroul Aeneas : „Fecioară, din multele-amaruri
Nu mi s-arată nici unul ca nou și cu fără-de-veste !
Toate de mult le-am pătruns chibzuindu-le-n suflet pe toate.
Una te rog : cum aud, intrările-n Orcus, la domnul
Morții, pe-aici e, și balta cea neagră din Aheron scursă :
Voie tu dă-mi să m-apropriu de scumpul meu tată, de dînsul,
Drumul pe-aici mi-l arată și-ntrările sfinte deschide-mi.
Bietul ! Pe umeri l-am smuls din foc și din goana de suliți
Cea năvălită spre noi, din mijlocul morții cumplite :
El, ca tovarăș de drum, îndurat-a pe-adîncuri de mare
Toate-ale mărilor trude și spaimele cerului toate,
Slab și cu vîrsta-ntrecut și dincolo de marginea sorții.
Iată, cu ruga sa viu, să m-apropiu de pragul acesta,
Dînsul mi-a spus-o cu limbă de moarte. De fiu și de tată
Fie-ți dar milă te rog, iubito (căci totul ți-e-n voie,
Hecate nu de-n zadar ți-a dat stăpînire pe codru-i).
Dacă și-Orfeu a putut să-și recheme pe moarta soție.
Numai prin tracicul cînt al chitarii gemîndu-l pe coarde,

Dacă de moartea pe rînd pe Castor scăpatu-l-a Polux
Calea bătînd-o cu dusul și-ntorsul întruna de-Alcide
Ce să mai spun, de Teseu! Strămoș mi-e și mie doar Joe!"
Astă rugare-o vorbi : și-altarul în brațe-l cuprinde.
Iar preoteasa i-a zis : „Troiene, vlăstare zeiască,
Fiu din Anhises născut, ușor e să mergi în Avernus.
Poarta lui Pluto cel negru deschisă-i și ziua și noaptea.
Însă ieșirea la lumea de sus și re-ntoarcerea-n lume,
Asta e greul și răul. Puținii, pe care-i iubește
Jupiter, domnul, pe cari i rădică la stele virtutea
Pot, și născuții din zei. Pădurile-nchid de tutindeni
Calea ; cu greu trestiș și cu bălți o-ngrădește Cocitus.
Dar de te mînă-ntr-atîta voința și dorul te-alungă,
Stixul și-ncolo și-ncoace să-l treci și de dată-ndoită
Tartarul negru să-l vezi, de-ți plac așa fapte nebune,
Iată ce-i zborul dintîi : O creangă cu frunzele de-aur
Crește-n umbrosul copac, și de-aur mlădițele-i zvelte,
Sfîntă Iunonei din iad. Dar codrii sălbateci ascund-o,
Văi nepătrunse-o-nvelesc în nestrăbătut întunerec.
Însă-n adîncul de jos al lumii nu-i chip de-a răzbate
Pînă nu rupi din copac vlăstarea cu mugurii de-aur :
Asta Prosărpin-o cere, frumoasa, ca dar ce-și alese
Însăși. Iar dacă dezbini tu pe-ntîia mlădiță, deodată
Licur-a doua și cresc foițele-aceluiași aur.
Tu știricește-așadar cu privirea, și cînd vei găsi-o
Rupe-o cu mîna. Căci dînsa cu drag și de sine-ți urmează,
Dacă ți-e scrisul s-o rupi — dar altfel cu nici o putere
N-o s-o dezbini, și degeaba cercare-ai s-o tai tu cu fierul.

Dealtfel îţi zace la maluri amicul cel fără suflare
(Nici nu visezi) pîngărind întreaga ta flotă prin moarte-i,
Pînă ce sfat tu ne ceri zăbovind în ponoare la mine.
Du-te şi-ngroapă-l dintîi şi-nalţă-i locaşul de-odihnă,
Taie-i şi mieii ce-i negri, ca-ntîiul prinos al spăsirii ;
Stigicii codri prin care viu nimeni nu poate să treacă,
Astfel vedea-vei !“ A zis, şi-nchisa ei gur-amuţeşte.
Însă cu ochii plecaţi şi umezi de jale, Aeneas
Pleacă-ndărăt din ponor, şi-n suflet ascunsele drumuri
Trist le măsoară cu gîndul. Şi-alături iubitul Ahates
Vine şi el scufundat într-aceleaşi nevolnice gînduri.
Multe de toate vorbesc, schimbînd între dînşii cuvîntul :
Cine-i tovarăşul mort, văzut de sibila, pe cine
Au să-l îngroape ?
Venind la sterpele maluri în urmă,
Văd pe Misenus, ah, văd pe născutul din Aeol, de-o moarte
Jalnică, bietul, răpit : Misenus cel care prin cîntec
Lupta s-aprindă ştia, ca nimeni al doilea, şi-n arme
Oameni să-mbrace ! Mult timp lui Hector fărtat i fusese,
Coiful şi scutul şi lancea lui Hector, ducînd-o în luptă.
Însă de cînd jefuit-a lui Hector trufaşul Ahile
Zilele-n luptă, ca soţ s-alipise Misenus, voinicul,
Prinţul troic, nevrînd să urmeze p-un om mai nevrednic.
Scoica cea goală vuia din gură-i pe-al mărilor luciu,
Zeii, nebunul, adesea chemîndu-i la-ntrecere-n cîntec.
Însă pîndindu-l pe mări (de-i bine să credem) rivalul
Triton, i-l prinse-ntre stînci, tîrîndu-l în spumegul mării.

Astfel în juru-i boceau, tînguindu-se-n hohot cu toţii.
Însă mai jalnic Aeneas. În umbră, porunca sibilei
Ei lăcrămaţi o-mplinesc cu grăbire : din arbori altarul
Arderii dînşi-l gătesc, ridicîndu-l spre ceruri în pripă.
Merg în bătrîne păduri, în bătrîne culcuşuri de fiară —
Brazii cu vuiete cad, şi-n paltin dă vuiet toporul,
Bîrne de frasin trosnind le despică măciuca şi crapă
Trunchiuri bătrîne ; din culmi să răstoarnă molizii năprasnici
Însuşi Aeneas pe soţi cu vorbă mustrîndu-i zoreşte
Lucrul, tutindeni fiind şi-n mînă cu aceleaşi unelte.
Jalnic, cu ochii perduţi prin codrul cel fără de margini,
Stat-a pe gînduri Aeneas şi zise cu rugă din suflet :
„Dac-am putea să găsim copacul cu ramura d-aur,
Creanga-ntr-atîta desiş ! Căci, totul, Misenus, vai totul
Sfînt adevăr a cîntat pîn-aici profeteasa de tine."
Vorba de-abia o rosti şi iată din ceruri porumbii
Gemeni, aproape zburînd sub ochii lui Aeneas, s-aşează
Jos pe pămîntu-nverzit. Îndată cunoaşte viteazul
Sfintele paseri, de Venus trimise, şi vesel se roagă :
„Dacă vrun drum e pe-aici, arătaţi-l ! Prin aer cu zborul
Voi îndreptaţi-mă-n crîng la ramura care-şi aruncă
Umbra pe huma mănoasă. Tu mamă zeiţă-n nevoie
Nu mă lăsa !" Şi rostind, nu-şi face zăbavă din umblet,
Cată la paseri, cercînd după semne ce drum au s-apuce.
Ele cu zborul, pe jos, de ici pînă colo s-avîntă,
Ca să le poată mereu urmări, să le aibă-n vedere.
Peste prăpastie-ajungînd, la plinul de aburi Avernus,
Ele s-aruncă-n văzduh şi despică seninele-ntinderi

Şi pe doritul copac să lasă deodată-amîndouă,
Unde prin crengi cenuşii străluce mlădiţa de aur :
Astfel precum în păduri, prin gerul iernatec, e vîscul
Verde la frunze — pe care n-ar vrea să le aibă copacul —
Şi cu roşcatul său rod mlădiţele zvelte le-ncinge,
Tot de-o făptură era, pe stejarul cel plin de-ntunerec
Aurul verde, şi-n vînt dau frunzele sunet de aur.
Repede-apucă mlădiţa şi lacom pe cea tremurată
Dînsul o rupe, plecînd îndărăt în locaşul sibilei.

Însă-ntr-aceea la mal teucrii boceau pe Misenus,
Nemulţămitei cenuşe plătindu-i prinosul din urmă.
Rugul, dintîi, îl clădesc bogat în răşină, din multe
Despicături de molid şi-i pun împletite pe margini
Veştede frunze, şi-n jur răsădesc chiparoşii cei jalnici.
Albe de-oţel, ei pe rug pun armele, drept o podoabă.
Unii uncropul aduc în căldări ce de clocot revarsă
Apele lor, şi pe mort îl scaldă cu miruri ungîndu-l.
Vaiete-n jur. Şi pe-un pat ei aşază pe mult jăluitul,
Mantă de purpură-ntind pe deasupra, sfinţitele haine,
Alţii puternicul pat îl ridică cu gemet pe umeri—
Jalnic oficiu ! şi-apoi, urmînd obiceiuri străbune,
Faclele-aprinse le ţin întoarse-mprejuru-i. Tămîia
Fumegă tristă, şi smirna, şi licură-n candeli uleiul.
După ce toat-a căzut cenuşa şi focul se stinse,
Restul îl udă cu vin şi cu săruri ce sug îl presară.
Oasele-n vasul de fier le-ascunde-adunate Corinus ;
Dînsu-nconjoară pe soţi de trei ori cu olul de-agheasmă,
Rouă pe dînşii stropind cu crengi din maslinul ferice,
Binecuvîntă-i pe toţi şi rosteşte chemarea din urmă.
Blîndul Aeneas apoi un mormînt fără seamăn ridică

Mortului ; pune-i la cap și lancea și cornul și vîsla,
Colo sub muntele-nalt ! — Misenus de-atunci se numește
Muntele-acela, păstrînd eternul său nume prin veacuri.

Ei dup-aceea-mplinesc cu zorire porunca sibilei.
Peșter-acolo era, despicată-n adîncuri, ponoare
Largi apărate-mprejur de pustiile lacuri, de codri
Plini de-ntunerec : pe-acolo n-aveau o putință s-alerge
Nepedepsite nici pasări în grabnice zboruri, căci astfel
Aburi din negrele guri își urc-amețeala spre ceruri.
(Locul de-aceea, de greci numit e cu nume de-Aornon.)
Patru juninci, cu părul ca noaptea de negru, acolo
Rînd le pusese sibila, vărsîndu-le vinul pe frunte.
Fire le smulse de păr, pe cele mai lungi dintre coarne,
Toate, ca-ntîiele vrăji azvîrlindu-le în sfintele flacări.
Lung pe stăpîna din cer și din iaduri, pe Hecate, o strigă.
Alții din ugere mulg, și vasele iau în primire
Lapte-aburind. Și cu spada străpunge chiar însuși Aeneas
Mielul cel negru, jertfit născătoarei de furii din tartar,
Ție, Proserpin-apoi îți sugrumă juninca cea neagră.
Pentru stăpînul din iad el noptatece-altare clădește,
Pune la urmă pe foc de-a-ntregul un taur ca jertfă,
Friptelor lui măruntăi turnîndu-le-uleiuri bogate.
Iată-n alboarea de zori și-n timp ce lumina se varsă,
Urlă pămîntul sub dînșii și munții cu vuiet se mișcă,
Codru se zbate, și-n văi gem urlete, parcă de cîne :
Vine zeița ! „Fugiți, cei fără chemare, fugiți-mi !
Strigă sibila vuind : Fugiți-mi departe din codru !

Însă tu pleacă grăbit și din teacă tu paloșul smulge-l,
Suflet îți trebuie-acum și tărie de înger, Aeneas !“
Numai atît — și năvală turbată dă-n peștera largă.
El, călăuza urmîndu-și, el intră de-asemeni năvalnic.
Zeii puterii, stăpînii pe suflete, umbre-amuțite,
Chaos și Phlegeton tu, voi locuri tăcute-ale nopții
Fie-mi iertat să vestesc ce-auzit-am acolo : ce-ascunde
Vechiul pămînt în adîncuri și-n noapte, prin voi să descoper !

Merg singuratici prin neguri acum și p-umbroasele drumuri
Trec prin ținutul lui Dis și prin goluri și locuri deșerte :
Cum la-ndoielnice zări de slabă lumină de lună
Trece-o potecă prin codri, cînd Jupiter îmbrobodește
Cerul cu nori și-n amurg zac toate pierzîndu-și coloarea.
Tocmai în pragul dintîi și-n gurile iadului, gloata
Grijilor neiertătoare stetea, și cu dînsele-*amarul,*
Veștede *boale*-mprejur și plina de chin *bătrînețe,*
Foamea ce-ndeamnă la rele, și *groaza,* și mult urgisita
Lipsă, grozave vedenii, și *moartea,* și *truda* muncirii,
Somnul, cu moartea-nfrățitul, și lacomă *pofta* ce-n inimi
Naște păcate ; și plinul de-ucideri *războiul* cel jalnic,
Negre iatacuri de *furii* se văd, și *vrajba*-ndrăcită :
Părul, îi curge, ca șerpii, desprins din cordele crunte.
Groaznice ramuri la mijloc, un ulm și-le-ntinde noptatec ;
Brațe de sute de ani, și-acolo deșartele *visuri*
Cuibul și-l au, ațipind cîte-un vis pe sub fiece frunză.

Însă vedenii mai mari și mai pline de spaimă s-aleargă
Altele multe, sub porți, *centauri* și *scille* biforme,
Gemen de-o sută de ori *Briaraeus* și *monstru din Lerna*
Plin de grozav șuierat; și-narmată cu flacări *Himera*,
Harpii la urmă, *gorgone* și-n trei întrupatul *balaur*.
Prins de cutremur aici și de-o spaimă cu țipăt, apucă
Fierul Aeneas și ține tăișul întins spre balaur:
Dacă nu cumva-i spunea pățita sibilă, că viața-i
Flutură fără de trup și că-i aer-n chip de nălucă,
Ar fi lovit, spintecînd degeaba cu fierul o umbră.
Drumul acum îl apucă spre rîul cel negru din Tartar.
Tulbure-aici de nămoluri, vîrtejul se-nvolbură-n valuri,
Vîjîie surd, tăvălind spre Cocit năvalnic nămolul.
Apele-atîtor vîltori vuitoare prin vaduri grozave
Charon le ține, luntrașul zbîrlit în vestminte murdare:
Surele-i țepi i se-ncurcă pe-obraz și-i scapără ochii,
Haina-i atîrnă pe umeri, soioasă, din copcii desprinsă.
Luntrea-mpingînd-o cu lunga prăjină, dă vîslelor umblet,
Umbre cu sine ducînd cu luntrea cea-n fața ruginii
El e bătrîn, dar voinic și-n multă putere e zeul.
Ceata de suflete-acum de pe maluri cu zgomot se-ndeasă,
Mame și tineri bărbați și viețile stinse din trupuri
De-ale vitejilor nobili, copii și copile fecioare,
Tineri pe rug aruncați, sub ochii părinților jalnici —
Fără de număr! Întocmai de brumă la-nceperea toamnei
Frunzele veștede cad, sau fără de număr întocmai
Păsări s-adună din văi, cînd frigul în stoluri le mînă

Peste cuprinderi de mări departe-n mai calde pămînturi.
Toate se roagă cu plînset, dintîi să le treacă pe ele,
Mîinile-ntind și se uită cu jale pe maluri dincolo.
Tristul luntraș îi alege de-aici și de-acolo pe unii,
Pe-alții-i alung-azvîrlind în ei cu nămoluri din baltă.

Însă mirat de răscoala din maluri, cuprins și de milă
„Spune-mi“ Aeneas a zis „ce-nseamnă-nglotirea pe maluri ?
Umbrele-acestea ce vor ? Cu jale și galbeni o seamă
Fug de pe maluri, iar alții trec rîul cu luntrea dincolo ?“
Scurt îi răspunse, vorbindu-i acestea cărunta sibilă :
„Fiu din Anhises, odraslă tu, fără-ndoială din ceruri !
Vechea mocirlă Cocitus o vezi și stigica baltă ;
Zeilor înșiși li-e teamă să jure pe ea și s-o mintă.
Gloata ce-o vezi e fără mormînt, nevoiașă cu totul.
Charon de colo-i luntrașul, și-n luntre se duc-ngropații.
Însă dincolo de rîul sălbatec, dincolo de rîpă
Nimeni nu trece cît timp n-au oasele-n groapă repaos.
Jalnici o sută de ani ei umblă și-așteaptă pe maluri;
Numai atunci îi primește și Charon și balta dorită.“
Stete cu jale viteazul pe loc, oprindu-se-n cale
Multe de toate gîndind, și soartea cea tristă le-o plînge.
Vede-și pe jalnicii soți, pe lipsiții de-onoarea-ngropării,
Vede pe bietul Licaspis, pe-Oronte cîrmaciul corăbii,
Cei ce din Troia deodată porniți pe-adîncime cu vifor,
Vîntul îi smulse-ngropînd și corăbii și oameni sub apă.

Iată-l cîrmaciul acum, Palinurus, le-ntîmpină calea,
Cel ce pe drum, de curînd, cu ochii stînd țintă la stele,
Bietul căzu de pe pod adîncindu-se-n negrele valuri.
Trist și de-abia cunoscîndu-l pe bietul prin umbra cea multă,
Astfel îi zise viteazul : „Ce zeu te-a răpit, Palinure,
Cetelor noastre ? Ce zeu te-a tîrît la peire-n adîncuri ?
Spune, căci mie — nicicînd amăgit mai înainte de dînsul,
Singur acum m-a-nșelat prin rostirea ce-mi dete Apolo —
Zeul de tine-mi spunea, că-n malul sperărilor noastre
Nevătămat vei sosi. Ori asta-i credința jurată ?"
Dînsul cu gemet : „Nu-ți spuse-amăgire căldarea lui Foebus,
Principe, nici înecat n-am fost de vreun zeu oarecare,
Cîrma corăbii fusese de trudele mării slăbită.
Deci întărind-o pe cînd străjuiam cărarea cătînd-o,
Mă prăbușisem cu dînsa cu tot. Pe mări și pe vînturi
Jur, că de mine mi-a fost nu temere-atît de grozavă
Cîtă de voi : de cîrmaci despoiată și fără maiestru,
Frică-mi era, că se perde corabia noastră prin valuri.
Lungi și ghețoase trei nopți pe-adîncuri izbitu-m-a vîntul
Fără de-astîmpăr scurmînd oceanul ; și-n ziua de-a patra
Sus de pe-o creastă de val zărit-am pămîntul italic.
Slab, înotat-am spre țărm, și iată-mă sigur la stîncă.
Dar un popor ticălos, cînd greu d-umezeala din haine
Eu mă luptam ca să-apuc cu mînele colțuri de stîncă,
Neștiutori au sărit cu topoare, crezîndu-mă pradă.

Iarăşi în apă mă-ntorc, iar vîntul m-azvîrle pe-adîncuri —
Deci pe lumina cea dulce din cer şi pe-al vieţii răsuflet
Şi pe părinte-ţi te jur, pe nădejdea cea-n mugur, pe Iulus,
Scoate-mă, nebiruite, din rău ! Şi presară-mi ţărînă.
Du-te, căci singur o poţi, o, du-te tu-n portul Velinus,
Ori, de se poate vrun drum arătat de divina ta mamă
(Pentru că tu, cum o văd, nu făr-o putere din ceruri
Treci netrecutele rîuri din tartar şi stigica baltă)
Ia-mă de mînă, te rog, şi du-mă cu tine pe mare !
Bietul, în moarte măcar să-mi aflu repaos şi-odihnă.“
Astfel a zis, dar grăbit i răspunse sibila mustrîndu-l:
„O, Palinure, dar cum ai ajuns la dorinţe de-acestea?
Neîngropat tu voieşti să vezi şi Stixul şi rîul
Cel furios şi să mergi, cel fără chemare, la maluri ?
Las' nebunia de-a crede că-nduplеci cu plînsetul zeii !
Însă m-ascultă ce-ţi spun, ca leac al durerii grozave.
Iată, vecinii-mprejur prin desele-oraşe, de spaima
Multor vedenii cereşti, aduceţi-vor oaselor paos,
Vor ridica ş-un mormînt şi cu jertfe-aşeza-vor mormîntul
Şi Palinurus ca tine, prin veacuri numi-se-va locul.“
Grija-i peri prin acestea ; şi-n suflet amarul durerii
Parcă s-a stins, şi e vesel de ţara cu numele-asemeni.

Merg pe-apucatele căi şi s-apropie grabnic de maluri.
Însă luntraşul văzîndu-i, că dînşii spre rîu îşi iau drumul
Paşii spre mal îndreptîndu-i prin vecinic tăcuta dumbravă,
Sare cu vorba la ei şi le strigă cu multă răstire :
„Spune-mi, oricine să fii, tu spune-mi de-acolo, ce cauţi ?

Cum de te-apropii de maluri ? N-auzi ? Şi-opreşte-te odată !
Umbre pe-aici locuiesc, şi sarbăda Noapte, şi Somnul :
Soarta m-opreşte pe vii să-i primesc în stigica luntre.
Nu mi-a făcut bucurie nici Hercul, primitul de mine
Colea pe lac ; nici Teseu, nici dînsul nici Piritous,
Nu ! Şi măcar ei din zei scoborau, nenfrînţi în putere !
Unul în lanţuri mi-a pus pe străjerul din tartar, smulgîndu-l
Chiar de pe tronul regesc, şi-l duse de ceafă tîrîndu-l.
Iară cei doi îndrăzniră să-i fure lui Pluto nevasta !"
Scurtă răspundere-atunci îi dete sibila cu vorbe :
„Nu cu-nşelare venim — alungă neliniştea, Charon!
Nici cu săgeţi şi cu silă. De-a pururi portarul cel groaznic
Latre la poartă-ngrozindu-ţi pe umbrele fără de sînge,
Doarmă Proserpina-n pat părintesc ca fecioară de-a pururi !
Vrednicul armelor, azi, Aeneas, vestit de cucernic
Vrea la părintele său să scoboare-n noptatecul Orcus.
Dacă şi culmea virtuţii ce-o vezi nu-ţi îndupleacă gîndul,
Iată tu creanga (şi-a scos de sub haină mlădiţele de-aur)
Poate-o cunoşti ?" Şi turbarea-i din suflet topitu-s-a toată.
Nici un cuvînt mai departe. Privind strălucitul fecioarei
Dar vestitor de ursite, pe care de mult nu-l văzuse,
Charon întoarce luntriţa-i albastră şi-o împinge spre maluri.
Gloata de suflete-apoi, cari stau şi-l aşteaptă pe laviţi,
Dînsul le-alungă şi face cărare, şi-n luntre primeşte

Grabnic p-Aeneas eroul. Şi geme de multul greimei
Luntrea de trestii, crăpată sugînd din nămolul mocirlei.
Însă, la urmă, dincolo de rîu pe bărbat şi femeie
Nevătămaţi i-a lăsat în trestişul din sterpele prunduri.

Cerber, trei guri rădicînd, la praguri cu vuiete latră,
Urlă şi-ntinde scîrbosul său trup în ponoarele stîncii,
Gîtul cu şerpi încomat, zbîrlindu-l. Dar zîna-i aruncă
Bulzul cu miere gătit şi tari pregătitele zămuri :
Dînsul trei gîturi căscînd, turbat de flămînde, cu pocnet
Lacom înghite, şi-apoi îşi întinde grozava spinare,
Cască, şi-n urmă lungit el de-a lungul intrării se culcă.
Grabnic Aeneas, văzîndu-l răpus de beţie pe Cerber,
Intră şi-aleargă spre mal, spre vecinic nentoarsele rîuri.
Iată, deodată-mprejur scîncire s-aude şi vaier ;
Suflete-n prag, de copii, plîng jalnice plînsuri : pe dînşii,
Cei ce la sînuri de-abia s-au deprins să zîmbească măicuţei,
Noaptea-ngropării i-a smuls, aruncîndu-i eternelor neguri.
Cei mai de-aproape de-aici sînt cei osîndiţi prin năpaste.
Însă locaşu-l au toţi prin judeţ hotărît şi prin soarte.
Minos ascultă şi scoate din urnă sortirea şi cheamă
Mutele gloate-mprejur şi le judecă fapta şi totul.
Cei amărîţi locuiesc pe cîmpia din faţă, cei care
Singuri prin crime-şi curmară viaţa, şi-urîndu-şi lumina
Sufletu-n ei l-au strivit. Şi-acum ei şi muncă şi lipsuri
Cît de cu drag le-ar trăi pe lumea din care fugiră !

Legea-i opreşte ! Şi jalnici se uită la trista mocirlă :
Stixul cu nouă vărsări le-nchide cărarea prin ape.
Nu-n depărtare de-acolo, pe întindere fără de margini,
Cîmpii durerii se văd — aşa se numesc ei pe nume,
Cei ce din multă iubire-au perit, în aprinderea poftei,
Stau prin dumbrava de mirt, pe poteci singuratice-aleargă
Jalnici, prin umbră. Nici morţi, durerilor n-află repaos,
Vede pe Procris aici şi pe Phedra ; şi, trist, Erifila
Plînge-arătîndu-şi grozavele răni făptuite de-Alcmeon,
Iată Pasiphae-n rînd, Evadnis şi Laodamia
Merg cu băiatul alături, dar astăzi fecioară, cu Caemis
Iarăşi schimbată de zei în vechea-i făptură de fată.

Dido, şi ea, de curînd *omorîta* de răni, feniciana,
Jalnică trece prin codrul întins. Eroul din Troia
Vine spre dînsa dintîi, stă-n loc şi-i cunoaşte prin umbră
Chipul de-abia luminat : la-nceperea lunei întocmai
Vezi înadins, ori îţi pare că vezi, prin negură luna.
Plîns năpădindu-l acum el îi zice cu multă iubire :
„Dido, sărman,-aşadar îmi vestise curate-adevăruri
Solul, că moartă tu eşti ; tu moartă, străpunsă cu fierul !
Vai, şi din mine ţi-a fost perirea ! Dar uite, pe stele
Jur, şi pe zei — sub pămînt de mai este-o credinţ-a jurării :
Jur, că silit am plecat, regină, din ţările tale.
Zeii puternici, acei ce pe-aici pe la umbre mă poartă,
Mlaştini să trec mă silesc şi mocirle şi-adîncu-ntunerec,

Ei mă siliră să plec. Dar nici nu crezusem vrodată,
Că, despărţindu-ne,-ţi fac o durere grozavă-ntr-atîta !
Nu te grăbi tu privirilor mele şi-opreşte-ţi cărarea —
Fugi tu de mine ? Vai, azi mi-te văd eu de data din urmă."
Astfel cu vorbele dulci încearcă Aeneas, văzînd-o
Plină de flăcări şi-aşa-ntunecată cu firea, s-o-mbune.
Dînsa deoparte în pămînt îşi ţinea pironită privirea ;
Nu-şi încreţeşte la vorba-ncepută albimile feţei ;
Aspru granit şi marmur-acolo cioplită ea pare.
Însă la urmă-ncordîndu-şi cu trudă puterile-n umbra
Codrului pleacă-amărîtă, iar fostul Sicheus acolo
Soţu-i, răspunde cu drag la cuvinte-i, cu drag o dezmiardă.
Însă şi blîndul Aeneas, mîhnit de duioasa-ntîmplare,
Lung o petrece din ochi şi-i plăteşte plecarea cu plînset.

Pleacă şi dînsul apoi pe drumul ursitei. La cîmpii
Cei mai din urmă sosesc. Războinici acolo s-adună,
Strălucitorii ; Tideu îl întîmpină-ntîi şi măiestrul
Armelor Partenopeu şi, galben de-a pururi, Adrastus.
Iat-o cea plînsă şi-aici, dar plînsă mai tare deasupra,
Ceata perită-n război. Troienii ! Din lungile şiruri
Dînşii gemînd îl privesc : şi Glaucos şi Medon şi-alesul
Zînei pe veci, Polibet ; şi Tersilohus şi-Antenorizii
Trei, şi pe cel ce şi-aici e-n teleagă şi-n arme, Idaeus.
Umbre din dreapta se strîng, şi-n juru-i din stînga s-adună.
Nu li-e văzutul de-ajuns ; ei vreau să rămîie cu dînsul,
Veseli pe cale-l petrec şi de ţinta venirii-l întreabă.

Însă fruntașii danai și cei stăpîniți de-Agamemnon
Albe, văzînd pe viteaz cum îi fulgeră armele-n noapte,
Galbeni de groază tresar și cu vuiet o seamă din dînșii
Fuge, precum au fugit și din luntrii, și bîlbîie-o seamă :
Țipăt să scoată voiau, dar largile guri îl perdură.
Fiul lui Priam acum, cu trupul o singură rană,
Iată-l, Deifobus, trist rădicînd sfîșiata sa față,
Fața și mînile-n sus și tîmpla ce-i picură sînge,
(Rupte ș-urechile-i sînt și nasul, de-o rană scîrboasă)
Dînsul pe cel sfiicios de-abia-l cunoscu, pe rănitul
Cel într-atît de grozav : și-n glas cunoscut îi vorbește :
„Nobile-al Troiei vlăstar, Deifobos, fulger al luptei,
Inima cui a putut barbară-ntr-atîta să fie ?
Cui îi fusese iertată și-aceasta ? Că-n noaptea din urmă
Tu prăbușit de-oboseal-ai căzut, (așa mi se spuse)
Frînt după-atîtea ucideri, pe morții grămadă de-a valma.
Însumi pe malul roeteic din brazde făcut-am mormîntul
Gol înăuntru, chemînd și pe mani cu-ntreita strigare.
Arme și nume vădesc locașul. Pe tine, iubite,
Nu te-am găsit, să te-ngrop la plecare-mi din țara străbună.“
Fiul lui Priam atunci : „Nimic n-ai trecut cu vederea.
Totu-i plătit cenușei răcite și-amicului totul.
Soartea m-a dus la pedepsele-acestea, și scoasa din lege
Fapt-a spartanei — și drept amintire-mi lăsase ea astea.
Cum în deșerte plăceri de-nșelare-amăgiți petrecurăm
Noaptea din urmă, tu știi, și nu-i trebuință de-a spune.

Cînd al ursitelor cal a sosit spre perire-n vestitul
Pergamos, greu și-ndesat de-narmații războinici prin goluri
Ea, fățărind, cu neveste din Frigia, corul, ea însăși
Veselă-n frunte mergea, și-n mijloc cu facla-n urgie
Însăși cînta și pe greci i chema de pe zidul cetății
Eu, obositul de griji și cuprinsul de somn, într-acestea
Stam în iatacul cel fără de lege, și-adînc mă furase
Somnul cel dulce și greu și cu moartea cea pacinic-asemeni.
Vrednica-ntr-asta soția-mi ascunde din casă cu grabă
Armele mele, luînd pe furiș de sub capu-mi și spada.
Pe Menelaos îl cheamă-n iatacuri și ușa-i deschide :
Poate credea că prin asta-mbunat va primi-o iubitul,
Multul păcatelor vechi spălîndu-l prin chipul trădării.
Ce să mai spun ? În iatacuri vin grecii, sosește și-Ulises,
Sfătuitor mișeliei. Întoarceți voi grecilor toate,
Zeilor, dacă vă cer din suflet cucernic pedeapsa !
Însă pe tine, trăind, ce soarte te-aduce (mai spune-mi !)
Poate tu vii, aruncat de furtună pe-adîncuri de mare ?
Poate de zei ești trimis ? Ce piază pe tine te-azvîrle,
Cîmpii cei fără de soare să-i bați și-ntunericul vecinic ?"
Vorbe pe cînd ei schimbau, în teleaga de flori Aurora
Trece-n văzduhuri fugînd prin osia lumii, prin mijloc.
Dînșii tot timpul cel dat erau să și-l piardă-n cuvinte.
Însă mustrîndu-i, le-a zis călăuza cu vorbe puține :
„Noaptea zorește spre zori, și pierdem cu plînsetul vremea !

Locul aici e, de unde se-mpart cărările-n două :
Drumul din dreapta spre Dis și spre ziduri puternice pleacă ;
Noi ne vom duce pe-aici în Elisiu. Spre plinul de crime
Duce, spre tartar, în stînga, că-i drumul spăsirii de rele.“
Însă Deifob-atunci : „Zeiță, mai curmă pripirea !
Plec și vă las și mă-ntorc iar în noapte și număru-mi umplu !
Mergi, o, podoabă troiană, și-o soartă mai bună găsește-ți !“
Astfel a zis, și cu vorba deodată-și întoarse și pasul.

Fără de voie se uită viteazu -ndărăt, și la stînga
Vede-o cetate sub stînci ; de trei ori cu ziduri încinsă.
Larg o-mpresoară cu flacări de foc cu apele repezi
Phlegeton rîul din iad, și stînci vuitoare tîrăște.
Gem uriașele-i porți, și de greu diamant îi sînt stîlpii :
Nici o putere de om, și nici zeii să n-aibă putere
Ca să-i sfărîme ; și-un turn se ridică puternic în aer.
Însă Tisifone stă, sufulcîndu-și mantaua cea cruntă,
Fără de somn și vegheare la praguri și ziua și noaptea.
Gemet răsună de-acolo și plesnete crunte cu biciul,
Vaiet și zăngăt de fiare și zornet de lanțuri tîrîte.
Galben Aeneas s-oprește și-ascultă la zgomot cu spaimă.
„Care făpturi de păcate, sibilo, tu spune-mi, și care-i
Felul pedepsei ce-o sufăr ? Ce gemet de groază-i acolo ?“
Zise sibila din nou : „Alesule principe-al Troiei,
Nu se cuvine să vadă cei buni locuințele crimei !
Dar stăpînire pe codrul avernic Proserpina dîndu-mi,

Ea pretutindeni m-a dus, arătîndu-mi pedepsele toate.
Gnosicul ține pe-aici, Radamantus, grozava domnie,
Dă răutății pedepse și-ascultă, silind să-și vădească
Relele cel ce pe lume mereu își dosise păcatul
Lung amînîndu-și pedeapsa mereu, istovind-o prin moarte
Răzbunătoare, c-un bici înarmată, Tisifone-ntruna
Bate pe cei păcătoși, dojenindu-i, și-n stînga ea mișcă
Șerpii-mpletiți și pe furii le cheamă să-i deie-ajutoare."
Iată cu zgomot sălbatec acum în rotitele cardeni
Poarta să-nvîrte.
„Tu vezi pe străjerul din poartă,
Groaznic la față ; ce chip de spaimă păzește la praguri.
Însă cu cincizeci de guri spurcate, stă crîncena hidră
Colo năuntru, cu mult mai grozavă. Iar Tartarul însuși
Merge-n adînc întunerec în jos de trei ori pe-atîta
Cît se rădică de sus deasupra-ne ceru-n văzduhuri !
Vechiu pămîntului neam e pe-aici, tineretul titanic,
Cel ce de fulger izbit, în adîncul din urmă se zbate.
Și pe-aloizi i-am văzut, pe gemeni, scîrboși la făptură
Cei ce-ndrăzniră cu-ntinsele brațe să zguduie cerul,
Însuși pe Jupiter vrînd să-l răstoarne din cer de pe scaun.
Și pe Salmoneu acolo-l văzui, sîngerat al pedepsei,
Pentru că vrut-a ca zeii să facă și tunet și fulger :
Patru-nhămase el caii la car, și cu zbucium de facle
Cît e pămîntul grecesc și de-a lungul orașului Elis
Goană cu chiot a dat și cerea preamărire ca zeii.
Tunet, nebunul, voit-a, și fulgerul cel fără de seamăn

Singur să-l facă prin tropot de roibi și prin zăngăt de-aramă :
Însă din norii cei deși atotulputernic întoarse
Joe săgeata — nu facle și flacări cu fum al rășinii :
Iată-l răstoarnă cu capul în jos în vîrtejul cel vecinic !
Tityos, fiul crescut de-atotnăscătoarea țărînă,
Dînsul de-asemeni e-n Tartar ; și nouă pogoane cuprinde-i
Trupu-i lungit ; și cu ciocul său gîrbov năprasinc un vultur
Roade-i ficatul cel fără de moarte și carnea ce-i crește
Iarăși la loc, și i-o scurmă cătîndu-și mîncare, și-n pieptu-i
Doarme și-o clipă nu dă renăscutelor cărnuri repaos.
Ce să-ți mai spun de Piritos, și ce de laphitul Ixion ?
Muceda stîncă, gătită să cad-amenință pe aceștia,
Vecinic deasupra-le stînd. Iar dînșii pe-naltele paturi
Stau pe podoabele de-aur ; și-n față gătite bucate
Toate-n prisos ca la regi, dar cea mai bătrînă din furii
Stă-le la cap, și de vor să se-ntindă cu mîna spre masă,
Sare cu biciul și urlă sălbatec și-i umple de tremur...
Ceia ce, pîn-au trăit, pe frați prigonit-au, urîndu-i ;
Ori au gonit pe părinți, ori în curse vîrît-au pe prietini
Ori lăcomind au păstrat bogății cu zgîrcenie-adunate,
Singuri lăsîndu-și pe ai săi să cerșească — și mulți sînt aceștia —
Cei ce prin dragoste case-au stricat, ori acei ce porniră
Vrajbe mișele, și-acei ce vrun bine-l plătiră cu rele :

Toţi îşi aşteaptă pedepsele-nchişi. Nu cere ştiinţă
Care pedepse-ameninţă pe răi, şi care li-e chipul.
Unii de-a dura dau stînci uriaşe ; iar spiţe de roată
Pe-alţii-i dezbină-n bucăţi ; ici şade şi vecinic şedea-va
Nenorocitul Teseu ; poveţe tutindeni sărmanul
Flegias dă şi cu vaiet prin negru-ntunerec se plînge :
«Cearcă dreptatea s-o faci, şi să n-ai în batjocură zeii !»
Ţara pe-arginţi şi-o vînduse acesta ; iar volnic acela
Pravili pe plat-a făcut, şi pe plată el pravili stricat-a.
Asta la fată-n iatac a pătruns şi la paturi oprite —
Dac-aş avea eu şi-o sută de guri şi gîtlejuri o sută,
Toate eu tot n-aş putea să le număr de-oţel avînd glasul,
Relele lor, şi să-nşir şi pedepsele toate pe nume !"
Vorbele-acestea le zise cărunta sibil-a lui Foebus :
„Haide, să mergem acum, împlineşte-ţi solia primită.
Haide, mai grabnic ! a zis. Turnat în cuptorul ciclopic
Iată-l năprasnicul zid cu sumeţ-boltuita sa poartă,
Unde poruncă de sus ni s-a dat ca s-aducem noi darul !"
Zice şi pleacă mai iute pe drumul cel plin de-ntunerec.
Locul din mijloc îl scad şi s-apropie repezi de poartă.
Zornic Aeneas a-ntrat, şi cu proaspătă rouă stropindu-şi
Trupul, împlîntă mlădiţa din mîni în creştetul porţii.

Dac-o făcură şi-aceasta şi zînei i-aduseră darul,
Intră-n fericele locuri şi-n lunca cea verde de-a pururi,
Codrii meniţi desfătării, locaş al eternului bine.
Eternu-nvăluie cîmpul de-aici în lumina mai largă,
Purpură-i zarea ; şi soarele-i altul şi altul e cerul.

Trupul o seamă la luptă-şi deprind pre paturi cu iarbă
Jocuri de-ntrecere fac şi frămîntă nisipul cel galben —
Alţii frămîntă pămîntul cu tropot de horă şi cîntă.
Însuşi, în hainele-i lungi, cîntîndu-le tracicul preot
Bate cu osul de fildeş o dată şi-o dată cu mîna
Tactul pe coardele lirei cu plînset de şapte răsunuri.
Neamul străbun e pe-aici ; cu-ntreaga sa viţă Teucrus,
Neşovăiţii viteji şi născuţii mai-bunelor vremuri,
Dardan şi Ilus, ai Troiei părinţi, şi-Asaracus moşul.
Iată pe-aproape şi scuturi şi coifuri şi carele goale :
Suliţi se văd implîntate-n pămînt, şi pe şesuri de-a lungul
Roibii răzleţi rătăcesc. Iubirea pe care-au avut-o
Pîn-au trăit, şi de car şi de coif şi de scut, şi iubirea
Cailor, dînşii şi-o duc în mormînt şi-o păstrează şi-n moarte.
Vede şi pe-alţii răzleţi, şi-n dreapta şi-n stînga prin iarbă
Stau, s-ospătează şi cîntă cu drag săltăreţe paeane,
Veseli, sub dafinii plini de miros în dumbrăvile, p-unde
Vuietă-n jos de pe vîrfuri Eridanus plinul de ape.
Cei ce răniţi s-au întors din război, apărîndu-şi moşia,
Cei ce trăind au păstrat o curată chemare ca preoţi,
Nobilii poeţi ce cîntară tot numai ce-i vrednic de-Apolo,
Inventatorii şi-acei ce prin şcoli luminează poporul,
Cei ce prin meritul lor au lăsat amintire prin veacuri :
Tîmplele-ncinse le-au toţi cu coardele ca iernile d-albe.

Astfel, pe cei ce-mprejur rătăceau, îi întreabă sibila,
Însă dintîi pe Musaeu, căci multă-mprejuru-i e gloata.

Nalt și pe toți întrecîndu-i din umeri e-ntîiul vederii :
„Suflete vrednice, voi, tu vrednice preot, să-mi spuneți
Unde-i Anhises, ce locuri îl țin ? Căci noi pentru dînsul
Umblet avem, năzuind prin Erebus rîul cel groaznic."
Lui, cu puține cuvinte, răspuns îi întoarce eroul :
„N-are nici unul locaș anumit. Prin umbra dumbrăvii
Noi locuim, și prin rîpi și pe maluri cu dulce răcoare
Paturi ne-așternem. Dar voi, de vă mînă dorința din suflet,
Treceți colina de colo ; vă duc eu pe drumuri bătute."
Zise, și însuși ne pleacă-nainte ; și vesele cîmpuri
Dînsul ne-arată de sus ; și-n urmă scoboară din culme.

Tatăl Anhises în valea cea verde și-n mijlocul cetei
Blîndelor suflete care pe lumea deasupra ieși-vor,
Sta căutînd cu iubire-mprejur și pe-ai săi numărîndu-i.
Tinere-odrasle, pe toți, pe nepoții cei vrednici, și-n suflet
Judecă faptele lor și menirea și viața și totul.
Cînd a văzut pe Aeneas venind pe cîmpia cea verde,
Grabnic spre dînsul întins-a voioasele brațe cu chiot,
Lacrimi din gene-i curgeau și smuls izbucnit-a-n cuvinte :
„Ah, în sfîrșit îmi sosești ! Virtutea-ți, de mine-ncercată,
Biruie drumul cel greu și dat mi-e să văd eu, copile,
Chipul tău drag și s-aud cuvintele tale iubite !
Sufletul mie-mi spunea și-ncrezut așteptam viitorul,

Timpul în gînd măsurîndu-l : şi nu m-a-nşelat presimţirea !
Ah, şi prin care pămînturi purtat şi prin cîte vîrtejuri,
Iar mi te văd ? Şi prin cîte trudiri aruncat, o, copile !
Cît m-am temut eu de mult, că-n libicul mal ai să suferi !“
Dînsul : „Iubitul tău chip, ah, chipul tău jalnic părinte,
Mie prin vis îmi spunea să scobor în aceste locaşuri !
Flota mi-e-n malul tirhenic. Dă-mi tată, iubita ta mînă,
Dă-mi-o şi nu te feri de cuprinderea braţelor mele.“
Astfel a zis şi pe-obraji i se scurseră rîuri de lacrimi.
Braţul de trei ori în sus îl ridică, voindu-l în braţe,
Prinsă de trei ori din mîni lunecat-a icoana cea-ntocmai
Vîntului lin bătător sau somnului celui cu aripi.
Jalnic Aeneas apoi priveşte spre valea tăcută :
Vede-ndesate păduri şi codri cu freamăt spre vîrfuri,
Vede leteicul rîu îngrădind fericitele cîmpuri.
Neamuri şi multe popoare-alergau pe cîmpia cu vuiet,
Tocmai cum zboară pe şes albinele-n zile de vară,
Flori colorate cătînd şi cu gloata s-adună-mprejurul
Crinului celui de-argint, şi fierbe tot cîmpul de zumzet.
Iată, fiori îl cuprind, şi de ţinta răzleţului umblet
Neştiutor a-ntrebat, şi de rîul de-acolo, şi-n urmă
Ce e-nglotirea bărbaţilor strînşi cu d-a valma pe maluri ?
Tatăl Anhises atunci : „Sînt suflete cărora soarta
Trupuri din nou le va da. Beau apa din rîul leteic,
Cea stîrpitoare de griji, şi-uitarea de tot şi d-a pururi.
Iată de mult am dorit să-ţi arăt, dezvălindu-ţi acestea,

Neamul nepoţilor tăi am dorit să ţi-l număr de-a rîndul,
Ca să te bucuri, cu mine, mai mult de găsitele maluri.“
„Tată, dar cum e să cred, că din nou se ridică spre ceruri
Sufletul liber de-aici, şi se-ntoarce din nou să primească
Trupul tîrît? Şi ce dor nebunesc de viaţă-i acesta?“
„Fiule, iată că-ţi spun, ca să nu mi te las îndoielii —
Zise şi-ncepe bătrînul să-i spuie de toate de-a rîndul.
Cerul întreg şi pămîntul şi-adîncul cel umed al mării,
Luna cu globu-i de foc şi-al soarelui astru titanic:
Toate hrănite trăiesc de-un spirit; prin totul străbate
Sufletul, unul, mişcînd pe toate-n întregul cel vecinic.
(Oameni de-acolo şi soiuri de vite şi vesele paseri
Monştri pe care-i ascund zguduitele mări în adîncuri.)
Germene vecinic, din cer, şi putere de foc în oricare
Sîmbure este, cît timp stricăcioase materii nu-l umplu,
Îmbolnăvind peritoarele părţi şi făptura ţărînii.
Frică de-aici, şi plăceri, şi durere şi dor; şi spre soare
Nu se mai uită, dorind închisoarea şi-adîncu-ntuneric.
Chiar părăsindu-şi ei viaţa cu stînsul luminii deodată,
N-au mîntuire de-ntregul lor rău; ce-i putred în trupuri
N-are perire de tot, şi vîrîte rămîn în adîncuri
Multe, crescute-ndelung şi pe-ncet şi cu trupul întruna.
Chinuri de-aceea se dau şi pedepse, şi trupul spăseşte
Relele vechi prin torturi. Căci unii plutesc în bătaia

Vîntului, sus în văzduh, iar alții-n vîrtejul de valuri
Spală-și păcatele vechi, și flacăra-i arde pe-o seamă.
(Toți suferim ale noastre, ca morți. Prin Elisiul ferice
Trecem apoi și puțini locuim prin cîmpiile-acestea.)
Pînă ce ziua de-apoi, împlinindu-se număr de veacuri,
Tot ce e putred spălînd, va lăsa curățit cu deplinul
Simțul eteric din trupuri și lamura flăcării simple.
După ce-n mii de rotiri împlini-se-vor anii, pe-aceștia
Gloată chema-i-va pe toți un zeu la rîul letheic :
Ca să revadă din nou boltuita tărie, și iarăși
Neștiutori de ce-a fost, ei volnici să-nceapă trăirea."

Zise bătrînul, și-apoi pe copil și pe fata lui Foebus
Duce-i de mînă-ntre șiruri și-n gloatele pline de vuiet.
Urcă pe culme cu ei, căci pot să privească de-acolo
Oamenii-n față și văd tuturor trecătorilor chipul.
„Iată-ne acum ! Ce renume prin timpuri urma-ne-va neamul
Cel din Dardan ; ce nepoți pe pămîntul italic avea-vom,
Suflete mari oarecînd și urmași ai numelui nostru,
Iată prin vorbe-ți vestesc, dezvălind și menirile tale.
Tînărul colo, tu-l vezi, proptit pe voinica lui armă,
Vine pe lume, ca-ntîiul sorțit, și ca-ntîiul în eter
Suie la viață, dardan de-amestec cu sînge italic.
Silvius, odraslă tîrzie din tine, și-un nume din Alba
Codrii-l vor crește, tîrziu la sfîrșitul cărărilor tale,
Dus de Lavinia ta ; și regi se vor naște din rege,
Alba cea Lungă de-atunci ai noștri nepoți stăpînind-o.
Colo e *Procas*, apoi, el fala poporului Troiei ;
Capis și *Numitor* vin, și cela ce numele-ți poartă
Silvius Aeneas, asemeni de blînd și de tare ca tine ;

Plini de mărire-ar fi fost, cînd dînsul ajuns-ar fi-n scaun.
Iată, ce tineri! Și-n umblet bărbată putere ce-arată,
Frunză de nobil stejar umbrește-le fruntea voinică,
Unii clădi-vor Numențiu și Gabii, iar unii Fidena,
Alții de-a lungul prin munți cetăți colatine-nșira-vor,
Castrul inaeic apoi și Pometii și Bola și Cora:
Numele-acestor vor fi, dar țări fără nume sînt astăzi.
Moșului, iată ca soț, din cîmpul mavortic răsare
Romul, din sînge-asaratic, de Rea născut, de-o fecioară.
Cum îl slăvește chiar tatăl din cer cu cerească-i mărire!
Vezi-i tu coiful voinic cu creasta-ndoită, pe creștet?
Roma-nflori-va spre cer, copile, sub paza lui Romul
Doamnă pe-o mie de țări și rivală-n puteri cu Olimpul;
Șapte coline va-ncinge cu ziduri unita cetate
Cea fericită-n viteji: cum trece prin frigice-orașe
Kibele mama, și-n cer i stau crinii-n troiene cît turnul,
Vesela neamului său, și-o sută nepoți-o-nconjoară
Toți cu putere de zei și-n ceruri avîndu-și locașul.
Ochii tu-ntoarce-i acum, și-acolo privește-ți tu neamul,
Colo, pe-ai tăi, pe romani! Pe Cesar și-urmașii lui Iulus,
Neamul întreg, ridicatul spre cer prin puterea virtuții.
El e bărbatul de care-auzi-vei prin veacuri că vine:
Caesar Augustus, născutul din cei de-o făptură cu zeii,
Cel ce-n domnitul cîndva de Saturnus, în Latium, aduce
Zilele de-aur, din nou, și-ntinde dincolo de Indii
Sceptrul, și-i zace dincolo de stele pămîntul, din calea

Soarelui nostru ieşit, pe unde pe umeri întoarce
Polul cu sorii-i aprinşi păzitorul văzduhului Atlas.
Spaima de el de pe-acum stăpînirile caspice-o poartă,
(Toate-nspăimate prin rostul zeiesc) — şi-ngrozit e Moeotus,
Nilul cu şapte vărsări se zbate de groază-i cu zbucium.
N-a străbătut nici Alcidul, el însuşi atîtea pămînturi
Cerb cu picioare de-aramă gonind, ori răpaos în codri
Dînd Erimantului, ori îngrozind-o pe Lerna cu arcul;
Nici chiar acel ce cu frîne din frunză-n triumfuri aduce
Carul, din creştetul Nisei, mînîndu-şi panterele, liber!
Încă şi-acum pregetăm, virtuţi să renaştem prin fapte?
Cine-i acela, cu frunze de dafin pe tîmple şi-n mînă
Sfintele-odăjdii? Cunosc pe regele Romei, din barba-i
Albă, din păru-i cărunt — prin legi viitoarea cetate
Va-ntemeia-o, trimisul din micile curii, de josul
Şi de săracul popor, la cîrma cea-naltă. Şi-n urmă-i
Tullus ce-nfrînge-a poporului pace şi-ndeamnă la arme
Oameni trîndavi, primenind dezvăţatele datini de luptă.
Iată urmează pe tron trufaşul cu inima *Ancus*
Chiar de pe-acum mlădios ca s-ajungă la vrerile gloatei.
Vrei tu să vezi şi pe *regii Tarquini*; pe sălbatecul suflet
Brutus, menit răzbunării şi fascelor iarăşi primite?
Dînsul puternic topor şi putere de consul avea-va,
Primul; şi tata pe fii, cînd ei înnoi-vor războiul,
Da-i-va pieirii, jertfind şi pe-ai săi libertăţii cei sfinte.

Bietul ! Oricum judeca-vor frumoasa lui faptă cei tineri ;
Biruie-a țării iubire și pofta cea mare de glorii.
Iată departe pe *decii*, pe *drusii*, și pe-asprul *Torquatus ;*
Iată-l pe cel ce ne-aduce pierdutele steaguri, *Camillus !*
Cei doi de colo pe care tu-i vezi în asemenea arme,
Prieteni la gînd pîn-acum, căci noaptea-i învăluie-n umbră ;
Cînd vor ieși la lumina vieții ce crunte războaie
Dînșii purta-vor și vai, ce de sîngiuri și-omor între dînșii !
Socrul din creștet de Alpi venind cu glotași din Monoecus,
Grabnicul ginere-oșteni aducînd de prin ostice plaiuri.
Nu vă deprindeți, copii, vai nu, cu războaie-așa crunte,
Vai și spre-al patriei piept nu-ntoarceți puterile voastre !
Tu mai întîi, tu cruță, tu cel din Olimpos cu neamul ;
Fiul meu scump, azvîrle săgeata din mîni —
Iată cum mînă-n triumfuri acela ce-nvinse Corintul
Carul spre-nalt Capitol, un slăvit prin ahivii dați morții.
Dînsul preface-n pămînt și pămîntul mikenic și Argos ;
Bate pe cel din Aeacus născut, pe vlăstarul pelidic,
Moșii troieni răzbunîndu-i și templul mîhnitei Minerve.
Cine tăcea-va de tine tu, Cossus, de tine tu Cato ?
Cine de grahi ? Și de gemeni, de-al luptelor fulger, perirea
Libiei, doi Scipiazi ? De Fabriccius cel mare și-n lipsuri ?
Cine de cela ce brazde trăgea, de-oșteanul Serranus ?
Unde mai duceți pe cel obosit, voi Fabii ? Tu, Mare,
Tu ne gătești mîntuirea din nou cu-ndelungul tău preget.

Alții cioplească vieți, prin artă dînd suflet aramei,
Alții ! Și scoată scobind din marmur-o vie făptură,
Vorbe mai tari să rostească-n județe și-n mînă cu cercul
Afle-ale stelelor căi și-ale cerului margini rotunde :
Tu să domnești stăpînind ale lumilor neamuri, romane,
Asta ți-e arta pe veci ! Și păcii să-i fii tu străjarul ;
Cruță pe cel umilit și doboară pe cel îndărătnic !“
Astfel părintele-Anhises, sporindu-i mirarea prin astea :
„Iată cum pasă Marcellus în arme de el cucerite,
Arme viteze de regi, și-ntrece pe toți în izbîndă !
Dînsul în valul vîrtej al marei răscoale păstra-va
Roma, pe peni de pe cal risipindu-i, pe galii-ndărătinci,
Pradă lui tatăl Quirin atîrnîndu-i de rîndul al treilea.“
Însă Aeneas văzînd că merge cu dînsul alături
Nenchipuit de frumos și-n arme de fulger, un tînăr
Trist și cu ochii-n pămînt și cu fruntea-nnorată de neguri :
„Cine e, tată, voinicul acel ce-nsoțește bărbatul ?
Poate-i e fiu, ori nepot din puternica viță, flăcăul ?
Ah, ce de freamăt e-n jur, de tovarăși ! Și-i seamănă-n toate.
Însă mîhnitul său cap e-nvelit în duios întunerec.“

Tatăl Anhises alături podidit de năvalnice lacrimi :
„Fiule, nu cerceta nenorocul nepoților noștri !
Numai s-arate pe-acesta voi-va menirea, și-n urmă
Nu-l va lăsa pe pămînt. Oh, zei, vi se pare că Roma
Prea se-ntărește-n puteri, lăsînd pe Marcel să trăiască ?
Gemete triste va geme, vai, cîte va geme cîmpia
Naltei cetăți a lui Mavros ! — Ce jalnic atunci vedea-vei
Tu, Tiberinus, spre noul mormînt cum trece convoiul —

Nici un băiat din tulpina lui Iul înalţa-vavrodată
Dulcea nădejde-n bătrînii din Roma, ca dînsul ; şi nimeni,
Nimeni mai bun nu va fi ca să poarte domnia lui Romul !
Ah, tu virtute şi tu strămoşească credinţă, voi piepturi
Nebiruite, căci fără pedeapsa lui nimeni în cale
Nu i-ar fi stat, de-ar fi dat el pedestru năvală prin gloate,
Ori pe-nspumatul său roib cu pintenii-n coaste-ncruntîndu-l !
Tinere vrednic de plîns ! De-ai rumpe tu aspra-ţi ursită,
Vecinic Marcellus ne-ai fi ! Din mînile pline-aruncaţi-i
Crinii ! De purpur-aşterne-i-voi flori ; pe nepoţi, prin prinosul
Slab, veselindu-i, plini-voi zadarnica mea-ndatorire
Mortului nostru."
Pe rînd prin toate cîmpiile morţii
Dînşii de-a lungul se duc şi-n părţile toate să uită.
După ce tatăl Anhises tutindeni îşi duse copilul,
Sufletul lui aprinzîndu-l cu dorul domniei ce vine,
Toate războaiele-apoi, purtate cari fi-vor, le-nşiră,
Spune-i de neamul latinic, de-a regelui tare cetate ;
Cum să-şi îndure şi cum să se scape de griji, îl învaţă.

Somnul pe două ieşiri ne soseşte. Numită-i o poartă
Cornul, şi-uşoare pe-aici se strecoară vedenii de-aevea.
Albă de tot e a doua, din fildeşul neted cioplită
Însă prin dînsa trimet vedenii zadarnice manii.
Tatăl Anhises, pe-ncetul, aici ajunsese cu fiul
Şi cu sibila, lăsîndu-i să iasă prin poarta de fildeş.

Grabnic se duce spre flotă viteazul şi-şi află fărtaţii.
Drumul de-a dreptul apoi îl taie spre portul Cajeta.
Vasul spre larg de cătuşă-i oprit iar la maluri de funii.

CARTEA VII

Însăți, și tu, Caieta, pămîntului nostru prin moarte-ți
Datu-i-ai nume pe veci, tu doica viteazului nostru.
Încă și-acum e-n mărire mormîntul, iar numele-arată
Oasele tale-n pămîntul italic, de-i glorie și-aceasta.
Însă pe lege-mplinindu-ți cu jertfe comîndul, Aeneas,
Nalță datoarea movilă, și-n urmă, cînd pacinic adîncul
Stete de vînt, el întinde vintrele și-apucă spre larguri.
Suflă prin noapte răcori ; cu zare și luna le-ajută
Drumul, și scînteie-n larg tremurata-i lumină pe-adîncuri.
Dînșii cu mersul preling pămîntul din malul circaeic,
Unde copila lui Sol cu vecinicu-i cîntec răzbate
Nestrăbătute păduri, și pe vetrele sfînte-n palatu-i
Arde de-a lungul prin nopți rășină cu bune mirosuri.
Zornică, fire de tort ea străcoară prin grabnicii piepteni.
Urlete-acolo puternice scot, în mînia lor leii,
Scutură lanțul de trup și mugesc în tîrziile-amurguri.
Scroafa cu perii zbîrliți grohotește, și-n staule urșii
Mormăie lung, și sălbatecii lupi dau urletul spaimei.

Zîna grozavă pe toţi, cu vrăjitele ierburi, din oameni
Astfel îi schimbă-n făptură de fiare şi-n chip de dihănii
Dar ca să fie scutiţi de grozave prefaceri troienii,
Nici să n-ajungă prin port aţinînd uricioasele maluri,
Pînzele Troiei Neptun le sprijină cu vînturi stîrnite,
Grabă fugirii le dă şi le scapă de vadul cu clocot.
Zorile-acum rumenesc oceanul, şi-n nalte seninuri
Galbenă-n caru-i de flori străluceşte-n alboare-Aurora ;
Vîntul tăcuse de tot şi să stinse deodată murmurul
Marilor mări ; lopătarii se luptă cu marmura mării,
Vede viteazul din larguri acum, de departe frumoşii
Codri din care s-azvîrle spre văi vîjăind Tiberinus,
Repezi vîrtejuri avînd în vîltori, şi, de multe nămoluri
Galben, cum fuge spre mări. Felurite-mprejur şi dasupra,
Paseri, deprinse cu patul cel umed, cu maluri rîpoase,
Zboară, de cîntec umplînd tot cerul şi-al codrului deset.
Drumul acum îl cotesc : spre ţărmuri dau flotei cărarea,
Veseli ei intră cîntînd pe rîul cel plin de-ntunerec.
Ce domnitori, ajută-m-acum tu, Erato, ce timpuri
Fost-au în Laţiu, ce stare de lucruri, pe vremea venirii
Celui străin cu corăbii şi-oştiri în ţinutul italic,
Ca să vestesc şi să spun de-nceputul întîielor lupte,
Muză, tu-nspiră poetul ! Cînta-voi grozave războaie,
Taberi cînta-voi, şi regi ce periră-n vărsarea de sînge,
Oastea tirhenic-apoi şi-adunată sub steaguri întreagă
Ţara hesperică. Şir de fapte mai vrednice-ncepem ;
Lucru mai mare-ndrăznim.

Cetăți și mănoase ținuturi,
Regele, vîrstnic acum, Latinus, le cîrmuie-n pace,
Fiul lui Faun și-al nimfei din crîng laurentic, Marica.
Astfel s-aude. Pe Faun născutu-l-a Picus ; pe-acesta
Tatăl Saturn preamăritul, dintîiul strămoș al seminței.
Regelui fiu, din voința de sus, și băiat să-l urmeze
Nu i s-a dat — el, tînăr, trăia ca o veștedă floare.
Grijă-i purta de locașul tăcut și de larga sa casă,
Fata, cea-n vîrstă de-ajuns și cu ani împliniți măritării.
Mulți o cerură din Lațiu, din cît e pămîntul hesperic,
Dar mai cu zor o ceruse din toți de cît toți mai frumosul
Turnus, născutul din nobili strămoși, și pe care să-l facă
Ginere-n casă dorea, cu rîvnă din suflet regina.
Însă cu multe vedenii de groază-i împiedecă zeii.
Sta-mprejmuit de-ncăperi, în mijlocul casei, un dafin
Sfînt cu frunzișul, prin veacuri păstrat de strămoșii cucernici.
Tatăl pe-acesta-l aflase punînd temelia cetății.
Zice-se, deci l-a-nchinat de-atunci lui Apolo Latinus,
Dînd după numele lui pe veci coloniilor nume.
Roiul de-albine-oarecînd — mirare mi-e spusul — venit-a
Des, prin seninul văzduh cu zumzet întruna, și-n urmă
Roiul pe dafin s-opri, și legîndu-și picior de picioare
Roiul întreg a rămas atîrnînd dintr-o dată de ramuri.
Vraciul atunci : „Năzuind din pămînturi străine bărbatul,
Iată-l vedem ; și din părțile-acelea cu cete spre-aceleași
Părți va pătrunde, și, mîndru, pe culmi în cetate domni-va".

Iată, pe cînd luminau altarul cu sfînta rășină,
Fata Lavinia stînd cu tatăl alături acolo,
Flacări părură c-aprind despletitul ei păr — și minune !
Toate podoabele-nșir îi pocnesc și se zbuciumă-n flacări.
Părul copilei de rege-i aprins, și-i aprinsă coroana
Cea cu senine lucori de mărgeanuri, și-n galbenă zare
Fata e-ncinsă, și-n fum, și de-a lungu-n odăi e văpaie.
Astă minune le-a fost de mirare cu totul, de groază,
Pentru că mare prin sorți și mărită prin glorii ea fi-va,
Zis-au, dar sînge și-omor aduce-va neamului dînsei.
Deci, îngrozit de vedenii, Latinus pe-oracolul faunic,
Vraciul părintelui său, îl întreabă ducîndu-se-n codri,
Sub Albunea : mai sfînt decît toate fîntînele,-acesta
Sună-n izvor, și-ntunerecu-i varsă mefiticii aburi.
Neamuri italice-aici și toți din pămîntul oenetric
Cearcă răspunuri la vreme de rău. Cînd preotul face
Jertfa, și-n liniștea nopții pe piei de curînd jupuite
Jos pe cîmpie se culcă și-ncepe să-adoarmă-n răcoare,
Vede zburîndu-i în jur mulțimi de ciudate vedenii,
Glasuri aude cum freamătă-n nopți, și cu zeii de vorbă
Stă șoptind, și vorbesc cu cei din adînc prin Avernus.
Tatăl Latinus aici, căutîndu-și el singur răspunsul,
Taie lînoasele oi, o sută cu vîrstă mioară,
Și, pe-așternutele piei, de curînd jupuite, se culcă.
Glas din adîncul pădurii-ncepu dintr-o dată să cînte :
„Nu căuta să măriți pe copilă-n pămîntul italic,
Fiule-al neamului meu, nu crede-n gătite iatacuri.
Ginerii vin de pe mări, și numele sîngelui nostru
El ni-l rădică la ceruri ; și-avea-vor nepoții supuse
Loru-și pe cîte le vede cu umbletul vecinicul soare

Pînă la margini de mări ! domni-vor şi bate-vor totul !“
Însă răspunsul cel dat de părintele Faun, în noaptea
Plină de linişte-n codru, nu-l ţine ca taină Latinus :
Vestea de-a lungul zburînd, prin cetăţi ausonice duce-l,
Tocmai pe cînd tineretul din sîngele laomedontic
Leagă de de malul ierbos sosite corăbii la iazuri.

Tatăl Aeneas, şi-ntîii fruntaşi din corăbii, şi Iulus
Toţi sub umbroasele coame de pomi de pe maluri s-aşează.
Prînzul prin iarbă-şi gătesc şi-aştern cu grăbire prin iarbă
Turte de-alac sub mîncări (chiar Jupiter astfel le spuse).
Iar pe-aşternut de lipii grămădesc adunatele poame.
După ce totul mîncară ce-aveau şi nu-i săturase,
Dînşii-ncepură flămînzi din proastele turte să muşte ;
Rup şi cu mîna şi rod cu gura grăbită rotundul
Turtei, şi ronţăie-n dinţi aluatul făcut din tărîţe.
„Vai, că şi mesele-acum ni le roadem.“ Glumeşte şi tace
Iulus, apoi. Dar cuvîntul acesta cu spaimă l-aude
Tatăl dintîi, judecîndu-l, uimit de purtarea zeiască.
Repede : „Fii cu noroc, pămînt juruit al menirii !
Voi, cu noroc, credincioşilor zei ai troianilor, zice.
Iată-ne casa şi ţara ! Căci tatăl Anhises acestea
Spusu-le-a (bine-mi aduc aminte) ca taine-ale sorţii :
Unde, pe maluri străine, sosit, tu copile, de foame
Roade-vei, nemaiavînd de mîncare, tu roade-vei mese :
Loc de răpaos ţi-e dat obosirii, şi-acolo temeiuri
Tu străduieşte să-nalţi şi cu zid întăreşte-ţi locaşul.
Foamea deci asta ne-a fost ; şi cea mai din urmă deci asta,

Lipselor capăt punînd,
Veseli gătiți-vă dar, și din faptul vărsării de ziuă,
Locul de-aici, și ce oameni îl țin, și ce ziduri au dînșii,
Să-l ispitim ; și din port, iscodind, să ne-abatem tutindeni.
Vinul acum închinați-l din ploscă lui Joe, cu rugă,
Veseli pe-Anhise-l chemați și prînzul cu vin să-l petrecem."
Zise, și tîmplele-n sîrg și-le-ancinse cu verzile ramuri ;
Cheamă pe geniul acestui pămînt, și pe Tellus, pe-ntîiul
Zeilor mari și pe nimfe, și necunoscutelor rîuri
Rugă le-aduce ; și noaptea, și semnele-ntoarcerii nopții
Dînsul le cheamă ; pe Jupiter, pe frigica mamă,
Și pe părinți pe-amîndoi, din cer și din Ereb îi cheamă.
Însă, din cerul senin, puternicul tată tunat-a
Tunet atunci, întreit, și-n lucoare-aurită-n văzduhuri
Tremur-un nor luminos, cu puternică mînă mînîndu-l.
Șoaptă cu zvonuri începe s-alerge prin gloatele Troiei
Cum că sosit e timpul să-nalțe cetate troienii.
Iuți pregătesc pe-ntrecute mîncarea, și-urîndu-și de bine
Veseli ei cupele-aduc și cu vin le-ncunună pe toate.
Cînd viitoarele zori luminară cu facla pămîntul,
Dînșii răzleți ispitesc și cetatea și malul și țara
Celor de-aici : mocirlosul Numicus e colo, părîul ;
Tibrul aici, iar aici au locașuri latinii cei trainici.
Îns-anhiseicul fiu din treptele toate-și alege
Vornici, o sută, năimiți să pornească la rege-n cetatea
Cea rădicată spre nori, și toți cu măslinii de pace
Daruri să-i ducă, și-n schimb troienilor pace s-aducă.
Fără zăbavă trimeșii pornesc, și pe căile repezi

Umblă grăbiți. Și cu șanțuri Aeneas cetatea o-nseamnă,
Face-ntăriri, și pămîntului descălicării pe maluri
Chipul de tabără-i dă, cu gard și cu zid încingîndu-l.
Iată-i pe drum călători. Văd turnuri latine bărbații
Văd învelișuri de case și fum, și se suie spre ziduri.
Tineri, de-abia răsăriți, și copii, dinaintea cetății
Stau, și se-ncurcă pe roibi, și prin pulvere mînă teleaga,
Îndemînatec întind săgeți, și cu zuzăt aruncă
Suliți cu trup mlădios, și la fugă se-ntrec, și la trîntă.
Solul, pe-un cal îndemnat, bătrînului rege-n cetate
Grabnică veste i-a dus, că la ziduri sosescu-le oameni
Nalți și spătoși și cu portul străin. În locașuri îi cheamă
Regele, stînd îngrădit cu de-ai săi, pe-al strămoșilor scaun.

Mare, palatul stătea răzimat pe picioare, pe-o sută.
Cel mai înalt în oraș, și măreț, rădicatul de Picus;
Groaznic încins de păduri, fioros cu-nvechitele-i ziduri.
Semnele-ntîiei domnii și toiagul aici să-l primească.
Sfînt obicei îl păstrează regii; și templul acolo,
Locul de sfat și de-ospețe-ale jertfei; și-acolo bătrînii,
Sfîntul berbece tăindu-l, ședeau la-nșiratele mese.
Chipuri în șir pe păreți, de strămoși ai sămînței latine,
Vechi și din cedru cioplite: Italus; și tatăl Sabinus,
Vrednic vier, și sub chip și-acum îi atîrnă cosorul.
Ianus, cu gemene frunți, și bătrînul Saturn în icoană
Stau prin întinsele tinzi, și-alți principi ai primelor vremuri,
Cîți prin războaie muriră răniți, apărîndu-și moșia.
Arme pe stîlpi atîrnate luceau, și de-o sută de feluri;

Smulse din lupte : telegi ferecate și strîmbe topoare,
Creste de coifuri, și chei și zăvoare de porți uriașe,
Suliți și săbii și scuturi și ciocuri de frînte corăbii.
Însuși în chip se vedea, cu toiagul quirinic în mînă,
Picus, în scurtul suman îmbrăcat, și cu stînga pe tolbă,
Bun călăreț și destoinic, pe care soția sa Circae
Prinsă de patimi, cu bățul lovindu-l, schimbatu-l-a-n graur
Și-aripi pestrițe-i făcu, stropindu-l cu zămuri vrăjite.
Astfel, în templu atît de măreț, pe-al strămoșilor scaun,
Tatăl Latinus ședea, și la tron el chemat-a troienii.
Dînșii veniră ; și blînd și cu liniște-n suflet, le zice :
„Spune-ți războinici dardani căci nu mi-e străină cetatea
Troiei, și neamul ; de mult am știut eu de numele vostru —
Care vi-e dorul ? Pe cine cătînd și de care nevoie
Flota răzbit-a pe mări spumegînd prin atîtea vîrtejuri ?
Ori vă pierdurăți pe drum ? Ori vîntul schimbatu-v-a calea ?
(Pentru c-adese pe mări, se plîng corăbierii de vînturi)
Văd, că-mi intrarăți pe rîu și la maluri în port v-așezarăți,
Stați-mi cu încredere-aici și cunoașteți-mi neamul latinic,
Neam iubitor al dreptății, dar nu prin silire și lege,
Nu, ci din vrerile lui, ținător la bătrîne-obiceiuri.
Iată, și-aminte-mi aduc — nelimpede-i zvonul prin veacuri —
Ce-mi povestiră bătrîni aurunci, că de-aici de pe maluri
Dardan odată demult a răzbit pe pămîntul idaeic
Pînă la tracicul Samos, numit Samotracia astăzi.

Dînsul din Corytos fost-a de-aici de pe malul tirhenic —
Astăzi e-n ceruri primit, în palatul de stele pe tronul
De-aur, și însuși un zeu, altarelor noastre-i adaos."
Zise, iar lui i-a răspuns Ilionefs vorbele-acestea :
„Rege, tu vrednic vlăstar din Faun ! Nici viscolul mării
Nu ne-a silit, cu furtuni, să ne-abatem spre laturea voastră,
Nici înșelați de vrun mal, și nici nu pierdurăm cărarea.
Noi într-adinsul venim, cu sfatul obștirii, spre malul
Vostru gonți din regatul ce-odată la margini de lume
Cel mai puternic a fost din cîte-s văzute de soare.
Rege, din Joe purcedem ! Poporul troianic pe Joe
Are-l stămoș. Și purces din neamul lui Joe, cucernic
Rege p-Aeneas avem — și *el* ne trimise la tine.
Cîte furtuni a stîrnit turbata Mikene prin cîmpii
Idei, venind cu războaie, și cît de-ndîrjit' Europa
Stat-a cu Asia-n de-a valma și lume cu lume-n amestec :
Asta, și cei ce trăiesc despărțiți de-adîncimile mării
Cel mai din urmă pămînt, o știu, și pierduții-n văpaia
Soarelui care-i încinge cu brîuri de flacări, cu patru.
Noi, din potopul acela fugiți pe pustiile-adîncuri,
Noi de-adăpost pentru zei te rugăm ; și-un petec din maluri
Dă-ne, și bunul obștesc al tutora : aer și apă !
Nici nu vom face rușine regatului vostru ; și-al vostru
Numene nu va scădea, nici binele da-l-vom uitării,
Nici cu părere de rău nu-ți fi de pe urmele noastre,
Crede, pe soarte mă jur și pe dreapta lui tatăl Aeneas,

(Cea de temut în război, şi cu soţii cea-n veci cu credinţă)
Multe popoare, dar multe — să nu ne priveşti peste umăr
Dacă venim cu frunzişul în mîni şi cu vorbă rugată —
Dornice-au fost să le fim prietinoşi şi fărtaţi să ne aibă.
Însă puternicii zei ne meniră, cu sila poruncii,
Ca să ne-abatem la voi. De-aici e şi dardan cu neamul,
Şi azi ne rentoarcem. Şi-aici ne zoreşte cu multă-ndemnare
Foebus, la Tibrul tirhenic şi plinul de mlaştini Numicus.
Iată-ţi trimite şi-un dar, rămăşiţă din flacări scăpată,
Mic acest dar şi puţin, din multul averii ce-avusem !
Vinul Anhise-l jertfea din ulciorul acesta de aur —
Astea sînt haine purtate de Priam, cînd multelor neamuri
Drepturi le da-n adunări ; toiagul şi sfînta tiară,
Haine cusute cu fir de neveste din Troia."
Astfel Ilionefs zis-a, iar tatăl Latinus din scaun
Fruntea-n pămînt o ţinea şi-ntruna plecată, pe gînduri,
Ochii-nvîrtindu-i ţintit. Nici purpura-n aur cusută,
Nici strălucitul toiag nu-l dau frămîntării-ntr-atîta,
Cît se frămîntă de mult cu soartea copilei, şi-n suflet
Judecă spusul rostit de-oracolul vechiului Faun.
Poate că omul acesta sosit cu corăbii din lume,
Poate că dînsu-i menit de ginere-ales să domnească
Ţara cu el la un loc, din care măreţ răsări-va
Neamul acel ce pe veci umili-va-n războaie pămîntul ?
Vesel în urm-a strigat : „Ajută-ne zeii-nceputul !
Zeii cu vrerile lor ! Troiene, ce-mi ceri, tu avea-vei !
Darul trimes îl primesc. Cît timp stăpîni-va Latinus,
N-o s-aveţi lipsă de-ogoare mai bune, de-averile Troiei.

Însuşi Aeneas de vrea din sufletul tot să mă vadă,
Oaspete-al nostru să fie şi-al nostru tovarăş să-l cheme.
Vie curînd ! Şi să n-aibă-nfricare să vadă p-un prieten :
Parte de pace mai mult avea-voi, strîngîndu-i eu dreapta !
Duceţi-i regelui vostru, din parte-mi răspunsul acesta.
Am şi-o copilă, pe care s-o leg c-un bărbat din poporul
Nostru, nici soartea nu vrea, nici cerul cu multe-ale sale
Semne de rău ; de prin lume veni-va ursitul în Laţiu,
Astfel menit e de sorţi, ni se spune, şi dînsu-nălţa-va
Numele-i pînă la ceruri. Şi cred că ursitul de soarte
El e, şi dacă presimt adevărul, din suflet dorescu-l."
Astfel vorbit-a şi roibi din staule-alese bătrînul.
Roibii, trei sute, stăteau lucitori pe sub ieslele nalte.
Deci poruncit-a curînd să s-aducă troienilor roibii,
Repezi ca vîntul, cu purpură-ncinşi şi cu straie-aurite :
Galben le-atîrnă pe piept din aur gătite lănţuguri,
Aur pe şolduri, şi-n gură frămîntă zabalele de-aur.
Iar lui Aeneas un car cu murgi deopotrivă şi gemeni,
Flacări pe nări azvîrlind, şi răsad din sămînţă de flacări :
(Viţă de cai din fugarii pe cari iscusit îi furase
Circe lui Sol aducînd armăsarii la mamă străină.)
Astfel cu vorbe-ndulciţi şi cu dar dăruiţi de Latinus,
Pleacă troienii călări ducînd prietenie şi pace.

Iată din Argos acum, tot plină de ură, se-ntoarce
Iuno, soţia lui Joe, şi trece grăbită prin aer.
Vede departe din cer, din Palinul siculic, p-Aeneas
Vesel, şi vede prin zări dardanica flotă pe prunduri.
Iată-i, locaşuri clădesc, şi iată-i, ogoare brăzdează,
Iată-i cu totul uitaţi de corăbii ! Stă-n loc oţărită,
Scutură capul, gemînd, şi-i rîură vorbe cu vuiet :

„Ah, urgisitule neam! Voi, sorților mele dușmane,
Sorți ale Troiei! În cîmpul sigaeic ei tot nu periră?
Prinșii nu-mi fuseră prinși? Și scrum în văpăile Troiei
Nu se făcură? Prin rîuri de sulițí, prin rîuri de flacări
Dînșii găsiseră drum? Ori, poate că-mi simt istovită
Toată puterea? Că stau, și mîniei găsit-am astîmpăr?
Asta-i! Pe cei alungați din țară, și-acum și de-a pururi
Am să-i gonesc, și pe mări să le stau de-a crucișul tutindeni.
Loru-le-n cap să le vărs și-a mării și-a cerului groază!
Sirtele ce-mi folosiră, cum văd! Și Caribdis și Scilla!
Iată-i pe plac îmi intrară cu chiot pe-a Tibrului gură,
Nemaivoind să mai știe de mări și de mine! Putut-a
Mars pe lapiții cei crunți să-i ucidă? Și dete-i Dianei
Jupiter voie,-n ruină să-ngroape Calydon, orașul?
Ce mai greșise-așa mult și Calydon, ce-atîta lapiții?
Ah, și sărmana de mine, soția cea-nalt-a lui Joe,
Tot ce putui încercat-am cu toți și cu toate-ndrăznit-am —
Sînt biruită d-Aeneas! Și dacă mi-e slabă puterea
Ce mă tot plîng și nu cer ajutorul de-oriunde se poate?
Dacă nu-nduplec pe zeii din cer, răscula-voi tot iadul!
Nu-i cu putință să-mpiedec troianului sceptrul latinic,
Căci neclătită-i menirea să-i fie Lavinia soție —
Însă eu pot să-l amîn și s-aduc zăbăvire-mplinirii,
Ambele neamuri eu pot să le sting, pe regi despoindu-i;
Asta să fie deci prețu-nfrățirii de gineri și socri!
Sînge troianic îți dau, și rutulic, fecioară, ca zestre
Și pe Bellona ca nașă! Nu singură flăcări primit-a

Hecuba-n sîn, cu menirea să nască şi facle şi flăcări;
Venus ca dînsa va fi, şi născutu-i un Paris al doilea —
Facle ce-or pune din nou în flacără Pergamul troic !"
Astfel a zis, şi turbată de-un gînd pe pămînt ea scoboară ;
Cheamă din negrul locaş şi din negru-ntunerec pe-Alecto
Cea născătoare de plîns şi de jale, şi-a căreia suflet
Vrajă cloceşte mereu şi bîrfiri şi războaie şi blăstăm ;
Monstru pe care-l urăşte chiar Pluto, şi ura i-o poartă
Înseşi surorile ei ! într-astfel de chipuri se schimbă,
Şerpii cei negri-ntr-atît îi umplu grozava ei faţă.
Furia dînsei acum înteţeşte-o prin vorbe regina
„Dă-mi ajutorul şi fă-mi, tu fată născută din noapte,
Lucrul acesta, ca razim măririi să-l am, şi să mîntui
Numele meu de bîrfeli. Cuscriei troiene tu pune-i
Piedeci, şi fă-i pe troieni să nu se-ncuibeze prin Laţiu.
Case prin ură tu strici şi cu biciul bîrfirii le nărui,
Vrajbă tu poţi arunca şi-n fraţii cei una de-a pururi,
Faclele morţii le-aduci, tu cea cu o mie de numeni,
Mii de prilejuri tu ştii ! Deci scutură-ţi pieptul cel putred,
Rupe tu pacea-ncheiată, şi-mprăştie sîmburii luptei :
Arme să ceară, şi săbii s-apuce, şi suliţi bărbaţii !"

Iată, cu pieptu-mbălat de gorgonice-otrăvuri Alecto
Vine cu grabă, şi-ntîi furişată pătrunde-n locaşul
Regelui ; intră pe-ascuns în tăcutul iatac al Amatei,
Căreia nunta cu Turnus şi-ajungerea celor din Troia
Multă mînie-i făcea şi năcaz, ca femeii, şi ciudă.
Repede-azvîrle din părul ei vînăt un şarpe Alecto
Bietei regine pe piept, spre inimă tocmai sub haină,
Ca, tulburată de el, să răstoarne de-a valma palatul.
Şarpele-ncet lunecînd pe sub haină, pe netede sînuri,
Fără să fie simţit, în inima celei turbate
Suflă spurcatele-i bori ; acum i se face-mprejurul

Gîtului alb un colan, și-acum o panglică și-ncinge
Păru-mpletit — și pe-ascunsul pe trup să străcoară tutindeni.
Pînă ce molima-n piept cu umede bale de-otrăvuri
Simțul să-l piardă cu totul și flacări să-ncingă prin oase.
Pînă ce sufletul ei să se umplă de flacări cu totul,
Dînsa vorbește-așezat și cu vorbe de mama durută,
Soartea copilei plîngînd-o și nunta cu prințul troianic :
„Vreai tu să dai pe copilă departe, și-acestui fugarnic ?
Tată-i ești tu ? Și nici milă să n-ai nici de ea și de tine,
Milă de mine deloc ? La-ntîia suflare de crivăț,
O să mă lase plîngînd, tîlharul, ducîndu-mi copila !
Nu tot așa-n Lacedemon venit-a și Paris păstorul
Cînd a răpit pe născuta din Leda cu el, pe Helena ?
Unde-i credința ce-o juri ? Și grija de-ai tăi și de tine ?
Unde ți-e dreapta ce-ai dat-o lui Turnus, nepotul, întruna ?
Ginere dacă-i menit latinilor unul din lume,
Dacă tu vrei, și răspunsul lui Faun cu sila te-mpinge :
Iată, oricare străin de toiagul și țările noastre
Este din lume, cred eu, și-așa o înțelege și Faun.
Deci e din lume și Turnus, de-i cerci de la-ncepere neamul :
Inahos moș îi fusese, și-Acrisos, veniți din Mikene."
Însă degeaba-ncercînd, ispitit pe Latinus să-l vadă,
Șarpele-n suflet adînc și-n adîncul întreg al vieții
Balele-ncet își revarsă, pe-ncetul răzbind-o cu totul :
Iat-o, sărmana, zbătută-n grozavul turbărilor spumeg
Fără rușine, de-a lungul cetății cu vuiet aleargă —
Astfel precum un prisnel, izbit cu putere, să-nvîrte
Cînd adunații copii pe maidanuri, stau roată împrejuru-i ;

Cercuri cu dînsul făcînd (azvîrlit din întinderea sfoarei
Fuge-n rotite vîrtejuri, și nepricepîndu-i temeiul
Stau și să-nhoalbă copiii, mirați că se zbuciumă lemnul
Și că turbează de-l bați) — tot astfel cu fugă nebună
Ea năvălește-n oraș, în vederea mulțimii mirate.
Chiar prin păduri, ca zbătută de sfînta suflare-a lui Bachus,
Lucruri de groază făcînd și nesocotințe grozave,
Fuge nebun-ascunzîndu-și copila prin munții cu silhe,
Ca să le smulgă mireasa de-acum urgisiților Troiei.
„Eue!“ strigă, tu Bachus, tu singur ești vrednic de fată,
Ție să-ți poarte de-acum toiagul din papură moale,
Horă-mprejuru-ți jucînd, și, ca jertfă, și părul să-și tundă!“
Vestea prin țar-a ieșit: și mame, turbate de-aceleași
Furii, cu flacări în suflet aleargă spre codri de-a valma.
Toate din case răsar, dau vîntului părul și gîtul —
Unele lălăie-n chiot și umplu văzduhul de urlet;
Toate-mbrăcate cu piei, și-n mîni cu toiege de viță.
Însă la mijloc regina, cu spuma la gură, cu faclă,
Cîntă fecioarei și cîntă lui Turnus un cîntec de nuntă.
Ochii-nvîrtindu-i în sînge, cu glas de-ntunerec și groază
Vuietă: „Io! Și voi, auziți-mă, mame latine!
Dacă-n cucernice piepturi păstrați încercatei Amata
Milă, și dacă purtați vro grije de dreptul de mamă,
Părul desfaceți-l toate, serbați-mi orgia cu mine!“
Astfel prin codrii bătrîni Alecto, prin cuiburi de fiară,
Poartă pe-Amata tutindeni, turbată de-urgia lui Bachus.

Zîna văzînd împlinit începutul pierzării latine,
Gîndul bătrînului rege sfărmat, și stricată și casa-i,
Aripi scîrboase-ntinzînd, zbura-ntunecată la Turnus.
Merse la cel îndrăzneț, la rutul, în cetatea cea tare
Nalt rădicată spre cer de Danae cu neamul acrisic —
Neam azvîrlit de furtună, se zice. Strămoşii numiră
Ardea locul ; numit e și-acum cu străvechiul său nume,
Dar strălucirea-i peri. Şi-acolea-n palatul cel falnic,
Turnus, în dulce răpaos dormea-n adîncimile nopții.
Întunecatul său chip și grozavul său trup părăsindu-l,
Iată, primit-a făptură de babă cu totul, Alecto,
Fruntea-i brăzdînd-o scîrbos cu zbîrcitele crețe și-aruncă
Văl și pe părul cărunt și-mpletit cu măslinul cel verde :
Calybe ea s-a făcut, păzitoarea la templul Iunonii.
Vine la tînăr, și stînd în vedere-i, vorbit-a cuvîntul :
„Turnus, atîte-ncercări tu le lași să se peardă degeaba ?
Sceptrul tu-l lași să ți-l smulgă din mînă fugarnicul Troiei
Lași și copila și zestrea cea ție prin sînge păstrată ?
Regele vrea pe-un străin, urmaș al domniei să-l aibă ?
Du-te și-nfruntă primejdii, că-n schimb tu batjocuri afla-vei !
Mergi risipește-ți oștirea, și-mbracă latinii-n răpaos ! —
Însă și poruncă mi-a dat, puternica Iuno din ceruri,
Aste cuvinte prin somn să-ți vestesc, în tăcerile nopții !
Scoală-te ! Tineri curînd înarmează, și plin de putere
Sari cu voinicii la zid ; pe cei ce sosiră pe rîul
Tibris aprinde-i cu foc, și le-aprinde pestrițele luntrii.
Asta e vrerea de sus a zeilor. Însuși Latinus
Dacă nici fata nu vrea să ți-o deie, nici vorba s-o ție,

Fă-mi-l să simtă, şi-nvaţă-l cu fierul, să ştie de Turnus !“
Tînărul însă luînd-o-n bătaie de joc îi răspunde :
„Vestea, că multe corăbii sosiră de-o vreme pe Tibru,
Nu mi-e străină, cum crezi, urechilor mele cu totul.
Umbli şi tu să mă sperii cu lucruri scornite. Iar Iuno
Nu m-a uitat într-atît.
Însă cum văd, bătrîneţea furîndu-ţi şi mintea puţină,
Babo, te face să vezi zadarnice spaime ! Iar regii
Dacă tu-i vezi în război, eşti proroc al minciunei, fricoaso !
Du-te păzeşte-ţi altarul şi templu, căci asta ti-e treaba —
Lasă războiul să-l poarte bărbaţii, c-al lor e războiul !“
Turnus a zis, iar Alecto se-ncinse de focul mîniei.
Încă pe cînd el vorbea, un tremur prin oase-i străbate ;
Ochii-i rămîn împietriţi : cum şuieră şerpii şi muşcă !
Ce grozăvenii s-arată, ce chip ! Şi, cu ochi de flacări
Grabnic pe cel buimăcit şi-ncercînd să vorbească mai multe
Dînsa-l împinge-ndărăt, doi şerpi ţintuindu-i spre tîmple.
„Iată, slăbită de vîrstă, pierzîndu-mi şi mintea puţină,
Regii de-i văd în amestec, mă sperie frica degeaba !
Uite, mă vezi ? Am sosit din cuibarul grozavelor furii.
Mîna mea poartă război şi pierire.“
Zise, cu grab-aruncînd spre războinic făclia, lipindu-i
Flacăra neagr-a răşinii de piept, cu funingeni şi zgură.
Spaima deşteaptă din somn pe voinic ; şi prin oase, prin carne
Simte cutremur, şi-i curge părău de tutindeni sudoarea.

„Arme“ vuiește, și săbii el cată prin pat și prin casă,
Groaznic aprinde-l cumplirea de-omor și-a războiului jalnic
Multă mînie ! Precum pîlpăind o văpaie de flacări
Bate-n căldarea ce fierbe cu clocot, din brațul de vreascuri :
Apa s-azvîrle, vuind, se revarsă și geme-n adîncu-i ;
Unde se zbate de multa vîltoare și-n spumeg să-nvîrte,
Nu mai încape, și-n aer se-nnegură tulburii aburi.
Deci va porni război cu Latinus, căci pacea o rupse ;
Cheamă pe principii săi, rînduind să gătească războiul :
Țara străbună s-o scape de rău și s-alunge străinii —
Singur de-ajuns e cu doi : cu dardani și latini să se bată.
Dînd și porunci, și chemînd și pe zei cu rugare și voturi,
Toți din rutulicul neam se-ndeamnă la luptă cu suflet ;
Tînăra vîrstă p-acesta-l zorește, și trupul său trupeș ;
Pe-altul familia-i de regi ; și-ncrederea-n brațe pe-al treilea.

Pînă ce Turnus zorea pe rutuli, îndemnîndu-i la luptă,
Zboară pe cîmpul troianic Alecto, cu aripi din Tartar,
Loc potrivit căutînd înșelărilor nouă pe malul
Unde cu goană și lațuri adurmecă fiarele Iulus.
Fata din Tartar pe-aici întărîtă și-asmuță căpăii
Celor din Troia, și-n nări cunoscute mirosuri le-aduce,
Ca să gonească prin codri pe-un cerb. Acesta-nceputul
Relelor fost-a, căci el răscolit-a țăranii la luptă.
Cerbul puternic era, și frumos, și cu coarne-ncrăngate ;

Tineri tirhidici pe-acesta-l crescură, răpindu-l cerboaicei
Încă de mic : al părintelui Tirhus, al turmelor paznic,
Cel ce de rege năimit priveghea pe moşiile-ntinse.
Silvia, fata, pe cerb îl deprinse s-asculte poruncii :
Roşii cununi împletite-i punea ca podoabă prin coarne,
Părul în limpezi fîntîni i-l spăla, netezîndu-l cu piepteni.
Cerbul, cuminte şi blînd, mînca la o masă cu fata ;
Ziua-n păduri rătăcea ; şi-n amurg la iubita căscioară
Singur venea, uneori şi tîrziu în adîncuri de noapte.
Cînii lui Iulus acum, cu goană turbată goniră
Cerbul acesta, pe cînd, scăldat în răcorile apei
Singur pe verdele mal s-odihnea de văpaie, la umbră.
Însuşi, sălbatec aprins de lacoma poft-a măririi,
Iulus din strîmbul său arc fulgerat-a săgeata spre ţintă.
Dreapta de-un zeu îi fusese-ndreptată : cu vuiet pătrunde
Fierul prin vintre, şi-adînci măruntăi străbătute despică.
Cerbul, cu rane ce curg, aleargă spre staul acasă.
Geme şi cade mugind, să zvîrcole-n balta de sînge,
Parc-ajutor ar striga, şi umple locaşul de plînset.
Silvia, iat-o dintîi, cu mîni sfîşiate de milă
Cere-ajutor, răzvrătind ţărănimea cea arsă de soare —
Iată-i ! (Aşa, pe tăcut, prin codri răzbate pojarul !)
Vin furtunateci : un par acesta-nvîrteşte, iar altul
Plina de noduri măciucă — şi care pe ce-şi aruncase
Mîna-n mînie. Cu clopot îşi strigă şi Tirhus flăcăii,
Cel ce-n pădure crăpa cu icuri vîrîte stejarul :
Vine, turbat sforăind de mînie, şi-nvîrte toporul.
Însă zeiţa pîndind, aşteptat-a clipita pierzării :
Zboară pe deal, şi pe-o creastă de staul, de-acolo din culme,

Cînt-al păstorilor semn : din trîmbița strîmbă răsună
Urlet tărtaric prin văi și de sunet răsună cu clocot
Codrii-mprejur, și gemînd din adîncuri răzbubuie codrii.
Vuietu-n zări a răspuns la lacul Dianei departe,
Colo la Narul cel alb de pucioasă, la bălți la Velinus.
Mamele-și strîng, îngrozite de spaimă, copiii la piepturi.
Iute, la vuiet atunci, din cît ajunsese pe cîmpuri
Semnul din bucin, răsar de tutindeni armați voinicește
Groaznici la fire, ciobanii. Curînd și troienii din lagăr
Valuri-vîrtejuri sosesc în gloate, s-ajute lui Iulus.
Lupta se-ncinge pe cîmp. Dar nu să mai bat ca țăranii,
Nu cu ciomag noduros și cu druguri fierbinți la un capăt :
Săbii cu două tăișuri izbesc, și se-ntunecă-n zare
Cîmpul de săbii-n amestec ; și-n soare frîngîndu-și lucirea
Albele scuturi de-aramă, văzduhul e numai un fulger.
Marea tot astfel, cînd vîntul începe pe-adîncuri, se zbate
Albă de spume, și-ncetul se nalță și-ntruna-și înalță
Apele mari, și-n sfîrșit, din adînc ea spre ceruri s-azvîrle.
Iată-ntre primii luptaci, lovit de iuțimea săgeții
Cade băiatul lui Tirhus, întîiul băiat cu născarea,
Almo, prin gît străbătîndu-i săgeata, și drumul
Umedei voci și-a suflării vieții-nchizîndu-l cu sînge.
Mulți s-așternură voinicii pe cîmp, și căruntul Gelesus,
Cel ce la mijloc sărit-a să-mpace bătaia : ca dînsul

Nimeni mai drept, și bogat în ogoare-ausonice nimeni !
Cinci de mioare, și cinci de vite cornute-avea dînsul
Turme pe cîmp și brăzda și pămîntul c-o sută de pluguri.
Pînă ce dînșii se bat, și-n cumpănă stă-le norocul,
Zîna, plinindu-și cuvîntul jurat și văzînd și cîmpia
Udă de sîngele mort, și-ntîiele jertfe-așternute,
Lasă pămîntul hesperic și zboară grăbită spre ceruri,
Astfel Iunonei vorbindu-i, cu glasul mîndrit al izbîndei :
„Iuno, prin jalnic război făptuit-am ruptura cu totul !
Fă-mi-i tu prietini de-acum și-nfrățește-i să fie tovarăși,
După ce-n sînge-ausonic scăldat-am pe-ai Troiei războinici !
Una mai am de făcut, de-mi ești cu credință vegheată.
Am să răscol pe la margini popoarele toate prin zvonuri,
Sufletul lor să-l aprind cu spurcata iubire de luptă,
Și astfel s-aduc ajutor și de taberi să-ți umplu pămîntul !“
Iuno, protivnic-atunci : „Ajunge-ncleștarea și groaza !
Pricini de lupt-am găsit, și iată-i vecinii se luptă.
Armele, cari le găsiră dintîi, sînt pătate cu sînge —
Astfel de nuntă doresc, de-aceste serbări să-mi serbeze
Prințul din Venus născut și vrednicul rege Latinus.
Însă ca tu să te plimbi întruna turbată prin lume,
Asta de-acum înainte n-o sufere tatăl din ceruri.
Poți să te duci ! Ce mai e de făcut în ajungerea țintei
Face-voi însămi !“ Vorbit-a saturnica Iuno cuvîntul,
Și ridicîndu-și Alecto din șerpi împletitele-i aripi

Zboară spre Tartarul ei, fugind de lumina din ceruri.
Zace sub poale de munţi, în pămîntul italic la mijloc,
Loc roditor şi vestit din margini la margini de lume,
Valea cu numele-Amsanctus : cu negre desişuri de codri
Coastele văii se-nfig pe de lături, şi-n mijloc cu vuiet
Curge-un pârîu prăvălit de pe stînci cu vîrtejuri cotite.
Groaznic aici un ponor, o gură ce-ntruna răsuflă
Aburi de-ai negrului Dis, prăpăstii spre Tartar crăpate
Guri cu putoare înciumată deschid şi pe-acolo Erinis
Groaznica zînă, fugind luminează pămîntul şi cerul.

Însă-ntr-aceea mereu întăreşte saturnica Iuno
Flacăra luptei. Din cîmp dau zornici năvală-n cetate
Toţi îndîrjiţii ciobani şi pe morţi îi scoboară cu dînşii,
Pe-Almo, băiatu-l aduc, pe ciuntitul de tot, pe Gelaesus —
Cheamă cu strigăt pe zei şi regelui cer răzbunare.
Vine şi Turnus, şi stîndu-le-n mijloc acolo-n de-a valma,
El mai măreşte-nspăimarea : să cheme troienii la rege
Şi să-i amestece-n sîrg cu latinii, p-Aeneas gonindu-l.
Iată şi-acei ale cărora mame, turbate de Bachus,
Joacă prin codri-n orgii — orbite de numele-Amatei
Vin de tutindeni în gloată şi cer cu năvală războiul ;
Toţi îndărătnici, nevrînd să mai ştie de semne ; protivnici
Zeilor, cer pierzătorul război, şi-n orbirile minţii
Toţi cu-nglotire se strîng şi-mpresoară cu zgomot palatul.

Însă ca stînca din mări, stă tare-mpotrivă Latinus ;
Tare ca stînca bătută de spumegul mării turbate :
Ţapăn prin sineşi ea stă, oricît de cu vuit s-aruncă
Valul ; iar piatra-mprejur şi zbătutele colţuri în spumă
Urlă degeaba, şi muşchiu înfloreşte pe coastele stîncii.
Dar nicăiri vro putere găsind, ca să stîmpere focul
Oarbei mînii — căci de Iuno sînt toate-ocrotite, cu ţintă —
Marturi pe zei a luat şi pe sfintele vînturi, şi jalnic
Strigă : „Perim ! Şi ne bate blăstămul ! Ne duce furtuna !
O să plătiţi voi cu sîngele vostru călcarea credinţei !
Răilor ! Turnus, pe tine blăstămul, pe tine păcatul,
Moartea cu chinuri te-aşteaptă ! Tîrziu, tu ruga-vei toţi zeii !
Partea de-acu mi-e răpaos, că-n portul cel vecinic eu intru —
Nu mă lăsaţi nici să mor fericit !“ Şi nimic nu mai zise ;
Singur se încuie-n palat, şi lasă şi cîrma domniei.
Sfînt obicei îl aveau în hespericul Laţiu, pe care
Moşii din Alba-l primiră, iar Roma, de cînd e stăpîna
Lumii,-l primise şi ea ; cînd pleacă-n războaie cu taberi,
Ori c-ameninţă pe geţi cu războiul cel umed de lacrămi
Ori pe hircani şi pe-arabi, ori pleacă spre Indii şi-n fundul
Lumii, voind de la parţi să smulgă romanicii vulturi.
Două năprasnice porţi noi avem — şi „Războiul“ se cheamă —
Sfinte, prin groaza cumplitului Mars, şi prin vechea credinţă.
Vecinice druguri de fier şi zăvoare le-acopăr, o sută,
Toate de-aramă, iar Ianus străjerul în praguri e vecinic
Însă cînd rostul bătrînilor suri hotărăşte războiul,

Consulul însuşi, încins ca gabinii-n vestmîntul lui Romul,
Vulturi pe haină purtînd, vuitoarele porţi le descuie.
Însuşi el striga : „război !“ şi, răspuns cînd îi dă tineretul,
Fierbe tot templu-n adînc, zguduit de răsunet de trîmbiţi.
Deci îl sileau pe Latinus acum să rostească războiul
Celor din Troia, şi-n sîrg, să descuie şi poarta peririi.
Însă bătrînul nici mîna n-a pus-o, nevrînd să-mplinească
Lucrul aşa de-urgisit ; şi s-ascunse cu scîrbă-n iatacuri.
Însă regina din cer, venind prin adîncuri de zare,
Însăşi împinse-ndărăt războinica poartă ; şi-n cardeni
Uşa-nvîrtind-o, le-a scos războiul închis sub zăvoare.

Pacinicul mal ausonic acum e deodată-n răscoală.
Unii de drum se gătesc în război, iar alţii-şi frămîntă
Caii, turbîndu-i prin colburi de cai ; cer arme cu toţii.
Scuturi o seamă gătesc şi nadă pe netede săbii
Pun, şi c-uleiuri le ung ; şi-ascut pe tocilă toporul.
Repezi din case răsar, cu coiful pe creştet ; şi repezi
Cai la căruţe silesc : cu scut şi cu platoşă de-aur
Trupu-şi acopăr cu sîrg şi-ncing credincioasele săbii.
Steaguri să poarte doresc şi vuiet de trîmbiţi s-audă.
Cinci întărite cetăţi cu năimite ciocane lucrează
Arme din nou : bogatul Atinus şi Tibur cel mîndru,
Ardea, Crustumerin şi-Atemna cea groaznică-n turnuri.

Capului mulți își gătesc apărări ; dincolo, din sălcii
Scutului margini îi fac împletite ; dincoace, de-aramă.
Paveze fac ; și-apărări din argintul cel moale, pe glezne.
Sapa și secerea stau cu despreț aruncate ; și plugul
N-are cătare ; fierarii călesc strămoșeștile săbii —
Trîmbița vuietă semnul, și zboară tutindeni lozinca.
Muze, deschideți acum Heliconul, și-aprindeți-mi versul :
Cari domnitori răscoliră perirea, și care și-a cărui
Taberi umplut-au cîmpia, și care bărbați înfloriră
Încă pe-atunci în pămîntul ital, străluciți ai luptării,
Voi v-amintiți și puteți și putere să-mi dați amintirii —
Pînă la noi a pătruns de-abia vro poveste slăbită.
Aspru, din malul tirhenic, întîiul plecat-a cu taberi
Urgisitorul de zei, cu multă putere, *Mezențiu.*
Soț el avea pe băiatul, pe Lausus, pe care-n frumsețä
Nimeni întrece-l la trup, afară de tînărul Turnus.
Lausus, ce-nfrînă fugarii turbați și cu fiare se luptă,
Duce degeaba bărbați luptători din cetatea Agilei,
Vrednici, o mie : flăcău de porunci mai cucernice vrednic,
Însuși el vrednic de-a nu fi avut pe Mezențiu părinte.
Carul apoi, strălucit al izbîndei la-ntreceri pe cîmpuri,
Duce-l, și caii sumeți și purceși din fugarii lui Hercul,
Mîndrul la chip *Aventinus* : pe scut a părintelui stemă
Poart-o ; de-o sută de șerpi îngrădită la mijloc, o hidră.
Rhea, pe-acesta de mult, preoteasa,-n păduri aventine,

Rhea pe-ascuns îl născu şi-l dete luminii vieţii,
Hercul fiindu-i bărbat (după ce pe-aventice dealuri
Dînd pe Geryone morţii, venit-a viteazul tirintic,
Boii hiberici scăldîndu-i sumeţ în hesperice rîuri)
Suliţi ei poartă-n război, şi năprasnice paloşe-aruncă.
Ghioagă sabelică duc şi-nvîrtesc buzdugane cu ghinturi.
Însuşi pe jos, şi purtînd o blană de-a leului libic,
Lungă, cu coama ce-ţi lasă fiori şi cu colţii năprasnici,
Trasă cu totul pe cap : şi-aşa la palat el soseşte.
Groaznic la chip ; şi ca Hercul pe trup înnodîndu-şi cojocul.
Fraţii cei gemeni apoi părăsesc tiburtinice ziduri,
Cei din poporul numit cu frăţeasca numire tiburtus,
Tineri argivici : *Catillus* şi-asemeni cu trăsnetul *Coras*.
Vin cu îndrăzneţele suliţi în fruntea-narmatelor stoluri.
Astfel pe creastă de munţi, centaurii gemeni, născuţii
Norilor, vin furtunatici şi lăsîndu-l în urmă pe-Otris
Şi pe Homole cel plin de zăpezi : toţi codrii din cale
Drum le deschid, şi cu vuiet să frîng răzbătutele crînguri.
Vine şi cel ce pusese temeiuri cetăţii Prenestae,
Fiul lui Vulcan, şi crescut cu cerbii din codru, şi-aflatul
Tînăr, pe-o vatră-n păduri — aşa se crezuse de-a pururi —
Caeculus. Vine cu el tinerimea-narmată cu droaia :
Cei ce-mprejurul Prenestei pe dealuri trăiesc, şi pe cîmpul
Sfînt al Iunonii Gabine, şi-n umedul Anius şi-n malul

Plin de părăie al stîncoasei Hernica, şi-n şesul anagnic.
Vin şi de-ai tăi, fericite-Amasenus. N-au însă cu toţii
Arme şi scuturi, nici care cu vuiet — o parte ghiulele
Poartă, turnate din vînătul plumb, şi-o seamă duc suliţi,
Două-ntr-o mînă, şi-n cap ei poartă gălbuia căciulă,
Largă, din piele de lup, şi piciorul cel stîng îl aruncă
Gol spre duşman, iar cel drept şi-l acoper cu piele de bivol.
Însă *Messapus*, născut din Neptunus, a cailor spaimă,
Căruia nu poate vrun rău nici fierul să-i facă, nici focul,
Neamuri trîndave-a sculat ; şi demult dezvăţată de luptă,
Cheamă mulţimea-n război, şi din somn el deşteaptă oţelul.
Unii pe deal la Fesceni trăiesc, şi pe şesul Faliscus,
Alţii pe culmi la Soractus, iar alţii-n flavinice cîmpuri,
Ori la Cimaene prin munţi şi pe lacuri, şi-n codri capenici.
Pasă-n asemeni de grabnice stoluri şi cîntă pe rege.
Astfel ades pe sub norii cei albi, ca zăpada de albe
Lebede zboară venind de pe culmi păşunate şi cîntă
Dulcele cîntec din lungul lor gît, şi răsună de cîntec
Rîul şi-al Asiei lac mlăştinos.
Nici nu puteai să gîndeşti, că mulţimea de-aici e gătită
Suliţi s-amestece-n luptă ; ci pasări de-a valma, ce zboară
Repezi pe-al mărilor luciu, cîntînd în amestec, spre maluri.
Iată din sîngele vechi al sabinilor, *Clausus* aduce
Groaznic-o gloată, părînd în umblet el însuşi o gloată.

Astăzi din dînsul se-ntinde poporul și vița de Claudii,
Mare, prin Lațiu, de cînd se-nfrățiră sabinii cu Roma.
Vin amiternii, puternic un stol, și bătrînii quiriții
Tot ce-i voinic în Eretus și-n plina de-uleiuri Mutusca.
Cei ce trăiesc în cetatea Nument, și pe șesul Velinus,
Tetrica plină de stînci cu prăpastii, și munții Severus ;
Cei din Casperi, Foruli, și cei de la rîul Himella,
Cei ce din Fabaris beau și din Tibru ; pe cîți îi trimise
Mursia plină de ger ; și hortini și popoare latine ;
Cei de pe Alia vin, de pe rîul cu nume-al durerii.
Cîte se zbuciumă valuri pe libica mare, pe-ntinderi
Cînd prin iernatice-valuri s-ascunde cu plînset Orion ;
Cîte se coc rumenind, la-ntoarcerea soarelui, spice,
Dese, la Hermus pe șes și pe galbene-ogoare la licii.
Zăngăne scuturi, și geme de tropot și plînge pămîntul.
Numelui troic dușman și născut de-Agamemnon : puternic
Vine *Halesos*, în carul cu repezii roibi, aducîndu-i
Mii de războinice neamuri lui Turnus : pe cei ce lui Bachus
Cîmpii masilici cu sapa-i sădesc ; și pe cei de pe dealuri
Sfinte, trimeși de-aurunci, și pe cei ce păzesc Sicidinum,
Plinul de șesuri ; veniți din Cales, și cei de pe rîul
Multelor vaduri, Volturn ; și saticulii, neamul războinic ;
Oscii, cu multe puteri. Ei poartă săgeți lungărețe,
Însă le țin de-obicei atîrnate-n curele la coardă ;
Scuturi de piele pe brațul cel stîng, și paloșe strîmbe.

Nu mi te pierde nici tu slăvirii cîntărilor mele,
Oibalus, tînăr născut din nimfa Sebetis și Telon,
(Încă pe cînd stăpînea teleboicul mal al Capreei,
Regele Telon). Dar nu se-nvoise nici Oibalus, fiul cu țara
Moșilor săi. De pe-atunci, cu puteri trăinicite-ocrotit-a
Neamuri sarastice dînsul și Sarmus cel umed, la mare,
Țările rufrae și cîmpii butuluci și șesul Celemus,
Locul cel rodnic apoi, Abela cea plină de mere.
Praștie-n chip teutonic ei știu să-nvîrtească în războaie ;
Poartă pe cap învălișuri tăiate din scoarțe de paltin,
Scuturi de-aramă-nvîrtesc și răsfulgeră săbii de-aramă.
Nersa cea plină de munți te-a trimes și pe tine la luptă,
Ufens, vestitule-n fapte și mult fericitule-n arme.
Aspru ți-e neamul, cum nu e nici unul, și-n codrii sălbateci
El cu vînatu-i deprins : Aequiculi cu șesuri pietroase.
Dînșii-narmați își lucrează pămîntul ; și prăzii de-a pururi
Pradă s-adune doresc, și le place trăirea din jafuri.
Iată din neamul maruvic, plecat-a cu taberi un preot ;
Foi de măslin fericit podoaba-i fac coifului neted.
El e de regele-Arhippus trimis, e puternicul *Umbro*,
Cel ce năpîrci și hidre-otrăvite la suflet putut-a
Numai prin cîntec s-adoarmă, și numai prin tin-derea mînii
Să le-mblînzească-n mînii și să vindece rana mușcării.
Însă rănirii făcute de suliți dardanice leacul
Nu i-l știa : și nimic nu-i ajută descîntecul rănii,
Ierburi vrăjite nimic, culese pe muntele marsic !
Codrul angitic pe tine, Fuscinus cu limpezi izvoare
Plînsu-te-au, vai, și tăcutele lacuri.

Iată-ndrăznețul născut din Hippolitos vine, semețul
Virbius, rege trimis de cetatea bătrînei Aricii ;
Tînăr crescut în desișul egeric, pe umede maluri,
Unde, bogat și ca semn împăcării, stă templul Dianei.
El mișelește ucis, se zice, de vitrega-i mamă,
Astfel cu sînge spășindu-și blăstemele mortului tată,
După ce fost-a strivit de fugarii sălbatici, venit-a
Iarăși spre cerul cu stele deasupra-n lumina vieții,
Viu prin iubirea Dianei făcut și prin ierburi vrăjite —
Jupiter însă turba de necaz, că din plinul de spaime
Orcus un mort se ridică din nou la viață-n lumină.
Deci pe-aflătoru-ndrăzneț al acestor bozcoane de farmec
Joe cu fulger din cer prăbușitu-l-a-n focul din Tartar.
Însă Diana l-a dus pe Hippolit în codri pe-ascunsul,
Și tăinuit îl ținea sub paza egericei nimfe,
Necunoscut să trăiască-n păduri singuratece-acolo,
Fără de numele-avut, el Virbiu străinul să fie.
(De-unde și-acum se feresc s-alerge cu roibii spre templul
Sfînt și prin codrul Dianei, căci roibii pe maluri răstoarnă
Carul cu tineri cu tot, speriați de-ale mării dihănii.
Însă tot astfel de dîrz pricepea și băiatul să-ncure
Roibii sălbateci pe șes, și zbura cu teleaga la lupte.)
Însuși, în mijlocul celor dintîi, și cu armele-n mînă
Turnus se-nvîrte frumos, și pe toți întrecîndu-i cu capul.
Coiful îi flutură-n vînt trei coame de cal, și-o himeră
Are pe coif, fioroasă, din gură vărsînd ca și Aetna
Flacări ; pe cît de turbată ea scoate văpăi și vuiește,
Lupta pe-atît de grozav se-nflacără-n rîuri de sînge.
Netedu-i scut strălucește-arătînd în cioplire-aurită

Chipul, cum Io, cu coarnele-n vînt, se schimbă-ntr-o vacă
(Fără de seamăn izvod !) iar Argus e paznic fecioarei ;
Inachos, tatăl răvarsă păriul din urna cioplită.
Nor îl urmează mulţimea pe jos, cu puternice scuturi,
Vin şi se-ndeasă şi-acopăr cîmpia — şi tineri argivici,
Cete de-aurunci şi rutuli şi neamuri străvechi din Sicana.
Şiruri de repezi sacrani şi labicii cu scuturi pestriţe.
Cei ce trăiesc pe-nălţimi, pe la Tibru, şi cei ce cu plugul
Ară Numicus, sfinţitul pămînt, şi rutulice dealuri,
Cei din circaeicul mal şi din lumea pe care-o iubeşte
Jupiter Anxur, cu drag petrecînd la Feronia-n codru ;
Cei din Satura cea verde de bălţi, şi din văi străbătute
De-Ufens cel rece şi-ntruna cotit cu cărarea spre mare.
Lor ca tovarăş sosit-a din volscică viţă *Camilla,*
Stol călăreţ aducînd şi gloate-mbrăcate-n aramă.
Fată cu suflet războinic ! Nu fusul şi tortul Minervei
Sta-ndemînatec în mînile ei ; ci în luptă s-azvîrle
Fata, şi-n asprul omor şi-n fugă ea-ntrece furtuna.
Chiar şi pe cîmpul de-abia răsărit cu spice ea fuge
Fără s-atingă vrun fir şi să-ndoaie vro fragedă iarbă ;
Chiar şi pe luciu de mări ea zboară pe creţele valuri
Însă grăbitele-i tălpi n-ating umezeala pe-adîncuri.
Tinerii-n urmele ei s-adună din case, din cîmpuri ;
Mamele-n cîrduri se strîng şi-o petrec pe cărare cu ochii,

Lung și cu suflet pierdut de mirare : cum flutură-n aer
Purpura hainei pe umerii albi, cum înnoadă ea părul
Strîns în cordelele de-aur, cum duce ea tolba, cum poartă
Sulița-n chip păstoresc cu podoabe din frunze de dafin !

CARTEA VIII

După ce semn de război ridicat-a-n cetatea latină
Turnus, şi trîmbiţi vuiră cu vuiet năvalnic prin aer,
Tropot de roibi ropotind şi lucind zăngănitele scuturi.
Toţi dintr-o dată turbară cu firea, porniţi spre răscoală.
Laţiul întreg răzvrătit să rădică, şi fierb frămîntateci
Tinerii ţării. Iar capii dintîi, Messapus şi Ufens,
Şi-urgisitorul de zei Mezentius adună tutindeni
Gloate-mprejur, pustiind de-a lungul muncitele ogoare.
Vesulus merge ca sol la vestitul erou Diomede,
Braţe să-i cear-ajutor, să-i spuie că-n Laţiu sosiră
Oameni troieni, că Aeneas sosit e cu flota şi-aduce
Zei biruiţi şi vorbeşte că el e menit de ursită
Rege pe-aici, şi că neamuri mulţime-s ajunse cu dînsul
Să-l însoţească-n război, şi că numele-i sună tutindeni :
Ce să socoate să-nceapă şi, dacă norocul ajută,
Care-i sfîrşitul acestui război, căci poate să-l vadă
Limpede nu ca bătrînul latin şi ca tînărul Turnus.
Astfel prin Laţiu. Viteazul laomedontic cu grijă
Toate le vede, şi fierbe-n vîrtejul durutelor gînduri :

Unul îi pare mai bun, şi-l azvîrle, şi iar îl primeşte,
Zboară cu gîndul la toate şi totuşi nimic nu gîndeşte.
Astfel în vasul de-aramă şi-n tremurul apei mişcate,
Cînd să răsfrînge de sus al soarelui chip, ori al lunei,
Chipul se mişcă mereu şi cu iuţi fulgerări, şi prin aer
Sus să ridică şi scînteie roşu pe podul odăii.
Noapte era, şi tutindeni şi tot ce-i cu suflet pe lume,
Oameni şi păsări şi fiare-obosite zăceau în răpaos.
Tatăl Aeneas pe mal, sub cerul senin, în răcoarea
Nopţii, adînc turburat în suflet de-atîtea războaie,
Trist se culcase, şi somnul tîrziu îl răzbise la urmă.
Zeul tăcutului rîu, Tiberinus, acum din murmurul
Mulcom al apei ieşind, sub plopii ce vîjîie-n noapte,
Vine-n vestmînt albăstriu de cînepă toarsă subţire —
Părul pletos şi cărunt umbrit de-o cunună de trestii,
Dînsul vorbit-a zicînd, cu rostu-ntăririi de suflet :
„Nobil răsad din Olimp, tu cel ce scăpat-ai din flacări
Troia, şi-acum ne-o redai, mîntuindu-ne Troia de-a pururi,
Cîmpii latinici pe tine te-aşteaptă şi malul italic,
Casa temeinic-aici ; şi-ncuiba-vei penaţii temeinic.
Nu şovăi şi să nu mi te temi ! Potolitu-şi-au zeii
Multul amar şi mînia,-n sfîrşit.
Şi, ca să nu te socoţi amăgit de zadarnice visuri,
Iată, pe mal în dumbravă găsi-vei puternica scroafă,
Stînd cu purceii născuţi, treizeci godăceii la număr,
Albă, pe pajişti zăcînd, şi albi şi purceii ca dînsa.
Loc de cetate şi trudelor capăt acolo să-ţi fie ;
Anii de zece ori trei se vor scurge, şi-Ascanius acolo
Naltă clădi-va cetatea cu vecinicul numene de-Alba.

Nu cu-nșelare-ți vorbesc. Dar care-i cărarea, pe care
Drumul te duce spre țel, ascultă-mă-n cîteva vorbe.
Neamul arcadic trăiește pe-aici, purcesul din Pallas,
Care, pe prințul Evandru-nsoțindu-l și stemele sale,
Locul acesta-l alese, clădindu-și cetatea pe munte
Numene dîndu-i pe numele vechi de strămoș : Pallanteum.
Dînșii cu neamul latinic trăiesc în de-a pururea vrajbă.
Ia-i de tovarăși pe-aceștia și-ncheie cu dînșii frăție.
Însumi pe rîu te voi duce de-a dreptul pe maluri acolo,
Ca să plutești mai ușor și vegheată și calea să-ți fie,
Scoală-te, fiu al zeiței ; și cînd vor începe să piară
Stelele, fă rugăciuni Iunonei și-mpacă-i prin jertfe
Ciuda, și-amarul prin rugi. Iar mie, de-i fi cu izbîndă
Adu-mi tu jertfe. Eu sînt — mă vezi în puternica matcă
Țărmuri udînd și bogate cîmpii și tăindu-le-n mersu-mi —
Tibrul cel vînăt eu sînt și-n cer sînt întîiu-ntre rîuri.
Mare mi-e casa pe-aici, și-n 'nalte cetăți mi-e izvorul !"
Astfel a zis și, căzînd îndărăt, se scufundă-n adîncuri
Rîul, în albia lui. Părăsit și de somn și de noapte
Prințul se scoală, și-ntors spre soare cu fața, pre faptul
Zilei, cucernic se pleacă și ia-n boltuitele palme
Apă din rîu, și spre cer tînguitele vorbe răvarsă :
„Nimfe, din care se nasc izvoare latinice, nimfe !
Tibrule tu, cu sfințitele valuri, părinte puternic,
Vouă mă-ncred și vă rog să-mi fiți apărare-n primejdii.
Tibrule, tu ce jelești durerile noastre, de-a pururi
Unde vei curge, de-oriunde curat din țărînă ieși-vei,
Vecinic mărire-ți vom da și daruri bogate-ți vom arde !

Rege, al grăbitelor rîuri din cîmpul hesperic, O Tibre,
Vino te rog şi-ntăreşte prin faptă cuvintele tale !“
Zise, şi două corăbii şi-alege, cu rînduri de vîsle,
Pune lopeţile-n şir şi pe soţi îi găteşte de cale.
Iată, minune zăresc cu toţii deodată : sub poala
Codrului, albă de tot, şi albi şi purceii ca dînsa,
Scroafa pe pajişti zăcea culcată pe maluri. Aeneas
Grabnic o taie ; şi ţie, puternică Iuno, jertfind-o,
Ţie pe-altar, cu rugare la foc cu tovarăşii stete.
Tibru, curgînd domolit, ţinut-a prin noapte de-a lungul
Apele-n frîu, şi murmurul atît de tăcut îl făcuse
Cum e pe lacul tăcut ; şi-asemeni de neted ca lacul
Apele lui s-au întins, ca să facă plutirii-nlesnire.
Drumu-nceput şi-l grăbesc pe luciu cu freamăt de doină ;
Lunecă bradul prin vad, iar undele-n matcă se miră ;
Codrii se miră-mprejur, că nemaivăzute văd scuturi
Albe, cum fulgeră-n rîu, cum zboară pestriţe corăbii.
Noaptea deplină se duc ; vîslează şi ziua deplină,
Fac ocoliri îndelungi şi trec pe sub bolte de sălcii,
Taie şi-umbroase păduri oglindite-n răpaosul apei.
Soarele-n flacări stătea la mijlocul bolţii senine,
Cînd de departe-au zărit cetatea, şi case mărunte
Rari şi sărace, pe care puterea cea groaznic-a Romei
Una cu cerul le-a fapt. Domnea-n sărăcie Evandru.
Grabnic ei ciocul întorc şi s-apropie-n grabă de maluri.
Tocmai o zi de serbări rînduindu-şi arcadicul rege,
Jertfe lui Hercule-n crîng şi zeilor jertfe făcuse,
Colo la margini de-oraş. Şi Pallas, băiatul, acolo ;
Tineri fruntaşi, cu tămîie-afumînd, şi la mijloc săracul
Sfat de bătrîni ; şi de sîngele cald s-aburise pămîntul.
Dînşii văzînd rădicate corăbii cum lunecă grabnic

Printre păduri cu-ntunerec, cum vin cu tăcutele vîsle,
Stau și de spaimă-nlemnesc și grăbit să ridică, lăsîndu-și
Mesele goale. Dar Pallas le spune să nu-și contenească
Jertfa, și-aleargă-ndrăzneț spre maluri cu spada nălțată,
Și de departe din deal : „Voi, tineri de-acolo, el strigă
Care nevoie vă poartă pe drumuri străine ? Ce gînduri ?
Cine și de-unde sînteți ? Și cu ceartă veniți, ori cu pace ?“
Tatăl Aeneas atunci de sus, de pe culmea corăbii,
Pacinică-n mîni rădicînd o creang-a măslinului verde :
„Tineri din Troia tu vezi, și vrăjmași ai latinilor sîntem,
Pentru că-n loc să ne deie locaș, ne goniră cu fierul.
Noi pe Evandru-l cătăm. Dă-i veste, și spune-i că tineri
Principi ai Troiei sosesc, ajutor și frăție cerîndu-i !“
Astfel de nume-auzind, cu spaimă miratu-s-a Pallas.
„Vină, oricine să fii, a strigat, și vorbește cu tata !
Caselor noastre-nfrățit tu să fii, și oaspete-al nostru !“
Mîna-ntinzînd-o i-a strîns troianului mîna cea-ntinsă ;
Pleacă spre crîng amîndoi, și se suie pe coastă bărbații.
Vorbele-acestea de pace le-a zis lui Evandru, Aeneas :
„Soartea, tu cel mai cucernic fruntaș al Greciei, la tine
Azi mă trimite cu rugă, și-n mîni cu măslinul acesta.
Nu mi-e nici teamă să viu, cu toate că tu ești arcadic,

Principe grec, şi cu neamul atrizilor rudă de-aproape.
Multa-mi virtute ce-o simt, şi zeii cu multele-ndemnuri,
Taţii prin vremi înrudiţi şi vestea ce-ţi merse prin lume ;
Astea m-aduser-aci, cu drag urmărindu-mi ursita.
Dardanus, moşul dintîi — căci Ilion el îl durase —
Fiu al Electrei, aşa s-a zvonit, al născutei din Atlas,
Merse-n pămîntul troadic ; iar tatăl Electrei e-naltul
Atlas, acel ce ridică tot cerul purtîndu-l pe umeri.
Voi din Mercuriu purcedeţi, pe care pe munţi zămislindu-l
Maia frumoasă născu, pe Cillenus cel plin de zăpadă.
Însă pe Maia, de credem şi noi ce-auzim, o născuse
Atlas, chiar Atlas acela ce poartă tot cerul pe umeri.
Deci amîndoi, răzleţiţi, din acelaşi părinte purcedem —
Astfel, cu-ncredere-n voi, nici soli nu trimisem la tine,
Nici ispitiri şi spioni, ci singur în mîinile tale
Capul mi-l dau, şi pe-ai mei, şi smerit eu de tine m-apropiu.
Iată poporul daunic, acel ce şi-n tine loveşte,
Dacă ne-alungă pe noi, vedea-l-vei obraznic cu totul,
Şi că puţin îi lipseşte să bată pămîntul italic
Tot, şi din mare să-ntindă domnia de-a latul la mare.
Ia-ne şi dă-ne credinţă. Căci trainice braţe şi suflet
Vrednic avem în război şi-ncercată putere de tineri."
Astfel a zis, iar Evandru-ndelung ispitindu-i întruna
Ochii şi faţa şi chipul întreg măsurîndu-l cu ochii
Zise puţinul cuvînt : „Tu cel mai puternic al Troiei,

Ah, cu ce drag te primesc! Și te știu! Și cum semeni la vorbă,
Semeni la chip cu bătrînul Anhise, la-ntreaga făptură!
Minte pe Priam îl țin, că voind să cunoască regatul
Salamis, unde domnea Hesiona, sora lui Priam
Dînsul pe drum s-abătu și-n Arcadia, plină de gheţuri.
Eu, că de-abia-mi răsărise pe-atunci tinereţea pe faţă,
Stam năucit și priveam pe fruntașii troianici, pe Priam
Însuşi; dar, trupeş, Anhises, în frunte pe toţi întrecîndu-i.
Plin de-ale vîrstei văpăi, m-ardea pătimașa dorinţă
Vorbe cu dînsul să schimb și mîna-mi să-l strîngă de mînă.
M-apropiai; și l-am dus cu drag la Pheneos la ziduri.
El la plecare mi-a dat săgeţi lyceiane, mai multe,
Strînse-ntr-o tolbă de-argint, și-un strai cu urzeală de aur,
Frîne-aurite mi-a dat o pereche, și-azi Pallas le are...
Ceea-ce cauţi e gata; iar strîngerea mînii: frăţie!
Iată, cînd ziua de mîne din nou lumina-va pămîntul,
O să te-ntorci mulţămit de-ajutor și de sprijin puternic.
Iar, că venirăți ca frați, serbaţi-mi voi jertfele-acestea —
Cărora nu mi-e iertat-amînarea — cu noi împreună:
Să vă deprindeţi de-acum cu starea la mese-nfrăţite."
Astfel a zis, poruncind să-nnoiască mîncarea, și cupe
Duse s-aducă, și-a pus pe troieni pe răzoare, la masă.
Însă la loc mai de cinste, pe-un scaun de paltin, pe care
Piele zbîrlită de leu așternut-a, el duse p-Aeneas.

Harnicii tineri, pe-alesul, în frunte c-un preot, cu zorul
Friptele cărnuri de taur le-aduc, şi prin coşuri încarcă
Daruri dospite, de grîu, şi toarnă-n ulcioare pe Bachus.
Stă şi-ospătează vîrtos şi Aeneas, şi tinerii Troiei,
Rup prisosite fripturi şi-mbucă din carnea de jertfă.

Deci potolindu-şi şi foamea şi pofta mîncării cumplind-o
Tatăl Evandru-ncepu : „Serbarea pe care-o gătirăm,
Prînzul acesta, şi-altarul atît de puternic de colo
Nu sînt credinţe deşarte, căci nu ne-abăturăm din calea
Vechilor zei : statorite le-avem, tu oaspete troic,
Drept răsplătire c-am fost scăpaţi de grozave primejdii.
Uită-te colo, şi vezi prăbuşită spre-adîncuri o stîncă :
Ce bolovani împrejur azvîrliţi şi ce peşteră-n munte,
Goală de tot ; şi sfărîmate-n bucăţi, ce de pietre grămadă !
Peştera fusese locaş, cu drumuri adînc îngropate,
Căci jumătatea de om o ţinea, spăimîntatecul Cacus
Soarele-n veci nu pătrunse-n ponor, şi de-a pururi într-însul
Cald de ucideri pămîntul era ; şi la groaznica-i poartă
Capete de-oameni în pari atîrnau putrezite de-a pururi.
Tatăl acestui balaur Vulcanus a fost : scuipîndu-şi din gură
Negre funingeni, sări cu scuipatul şi Cacus greoiul.
Însă şi nouă, tîrziu, ne sosi mîngîierea dorită ;
Hercul venit-a la noi, puternic şi-aprins de mînie.
Mîndru, că-n urm-a ucis pe Geryone cel cu trei trupuri,

Zeul venit-a, mînînd puternicii tauri, voinicul,
Tocmai pe-acestea cărări ; şi cîrdul umplut-a cîmpia.
Cacus, de patimi tîrît, nu poate să-şi stîmpere focul,
Totul să-ncerce,-ndrăznind înşelări şi hoţie tutindeni.
Repede două părechi de tauri îi fură, puternici
Tauri ; şi-atîtea juninci frumoase mai fură din staul.
Dar, ca să nu se cunoască din urma picioarelor furtul,
El îi rădică de cozi, şi cu urmele-ntoarse pe cale
Grabnic îi tîrîie-n deal şi-i ascunde-n noptateca rîpă.
Hercul degeaba cătat-a ; nici urmă să-l ducă spre peşteri —
Însă-ntr-aceea voinicul pornindu-şi sătule din staul
Vitele-n cîrd, gătit să plece cu dînsele-altinderi,
Boii-ncepură pe drum să mugească ş-umplură de vuiet
Jalnicii codri : plîngeau de durerea plecării din cîmpuri.
Iat-o junincă le dete răspuns, şi-n ponorul cel groaznic
Jalnic mugit-a,-nşelînd vegheatului Cacus nădejdea.
Hercule-atunci să zbîrli de mînie, şi fierea dintr-însul
Foc se făcu de necaz : el arma şi-o prinde şi-apucă
Groaznic ciomagul cu noduri şi-aleargă năvalnic pe munte.
Oamenii noştri-au văzut întîi în viaţă pe Cacus
Prins de cutremur şi tulbure-n ochi. Şi ca vîntul de iute
Fuge cu spaimă-n ponor, căci groaza-l făcuse cu aripi.
Grabnic se-nchide, rupînd grozavele lanţuri pe care
Sta plutitoare-n văzduh o năprasnică stîncă, legată
Sus de Vulcan — şi zăvor aruncat-a pe poarta de bîrne.

Iată-l turbat de mînie soseşte viteazul tirintic :
Caută cu ochii-mprejur, ispitind vro cărare, tutindeni,
Dinţii scrîşnindu-i cu vuiet. De trei ori, urlînd, încunjoară
Muntele,-ntrare cătînd, de trei ori cu umerii-mpinge
Poarta-n zadar, de trei ori stă-n vale să-i vie răsuflet.
Stîncă de cremene-acolo, supţire la vîrf şi cu colţuri
Multe, stetea rădicată la spatele peşterii-n aer,
Loc de-adăpost şi de cuiburi în veci răpitoarelor pasări,
Pe-asta — plecată spre rîu la stînga pe repedea rîpă —
Hercule-o-mpinge la dreapta, clătind-o puternic şi-i smulge
Talpa din loc, şi grăbit el o culcă şi-n văi o răstoarnă.
Urlă văzduhul de zgomot, şi dealul se surpă şi rupe
Malul, şi rîul de spaimă cu vuiet în laturi s-azvîrle.
Însă locaşul cel larg a lui Cacus acum, şi ponorul
Geme deschis, şi deschise-n adînc văgăunile nopţii :
Astfel ar fi, cînd vrodat-ar crăpa-n adîncime pămîntul,
Negre-arătînd ale morţii locaşuri cu lîngeda lume
Cea dedesupt, urgisită de zei ; şi de sus, în adîncuri
Noi am vedea cum se zbat îngroziţi de lumină toţi morţii.
Astfel pe Cacus, speriat de neaşteptata lumină,
Prins în ponorul cel larg, ş-urlînd cum el nu mai urlase,
Hercule-l strînse la colţ, rotind cu măciuca, şi face
Arme din totul : şi trunchiuri şi pietre le-azvîrle spre dînsul.
Cacus acum, neavînd nici un drum de scăparea peirii,
Scuipă — mirare mi-e spusul — din gît o funingine groasă,

Fumuri ce-acoper și-mbracă ponorul în negru-ntuneric,
Ochilor astfel răpindu-le văzul, și-n peșteri întruna
Îngrămădește-ntunerec de fum, scăpărîndu-l cu flacări.
Nu-l mai ținea de mînie pămîntul pe Hercul, și iată-l,
Sare prin foc, cu năvalnicul piept, spre cea mai turbată
Undă de fum și pe unde de neguri mai plin e ponorul
Grabnic pe cel ce scuipa și zgură și flacări degeaba,
Hercule-l prinde de gît, cu năprasnice noduri, și-i strînge
Ochii ce-i crapă, și gîtul ce-i hîrîie fără de sînge.
Poarta grozavului loc se deschide sfărmată cu totul :
Taurii cei cu-nșelare furați și hoția jurată
Zilei s-arată, și-un groaznic cadavru tîrît de picioare.
Oamenii noștri-mprejur n-au ochi îndeajuns să privească
Ochii sălbateci, și fața grozavă, și pieptul al cărui
Păr e ca blana de fiară, și gura cu zgură ca hornul.
„Jertfe de-atunci îi aducem : cucernici nepoții păstrară
Ziua de-atunci. Și Potițius, făcînd începutul serbării,
Și-ocrotitorii jertfirii lui Hercul, născuții pinarici,
Ei rădicar-un altar în dumbravă, și Marele dînsul
Astfel precum e numit, de-a pururi avea-l-vom ca Mare.
Tineri, veniți așadar, și-n lauda sfînt-a măririi
Părul cu frunze-l încingeți și-n mîni ridicați-mi paharul :
El deopotrivă ni-e zeu : chemați-l, jertfindu-i din cupe !“
Zise, și frunze de plop tremurat, de copaci al lui Hercul,

Capu-i încing, fluturîndu-i prin păr şi-n umbră-l acopăr.
Cupa cea sfîntă cu vin, el o-naltă cu dreapta. Cu toţii
Picură stropii din cupe pe jos şi zeilor cîntă.
Însă-ntr-aceea spre văi scoboară din ceruri Amurgul.
Preoţii-n şir, cu Potiţius în frunte, spre-altare se-ndreaptă.
Umerii-n piei învăscîndu-i, ei pasă cu faclele-n mînă.
Prînzul din nou îl gătesc, şi-acopăr cu altfel de daruri
Mesele lor, şi pe-altar pun talgere pline de poame.
Salii gătiţi sînt de cîntec, şi-n jurul sfinţitelor focuri
Stau, şi pe tîmple cu sîrg cununi de mesteacăn îşi leagă.
Corul de tineri e ici ; al bătrînilor colo ; şi-n horă
Laude cîntă lui Hercul, şi faptele lui : „Zugrumat-a
Încă din leagăn, tu vitregă mamă, balaurii gemeni ;
Mîndre cetăţi prăbuşit-a-n ruină, prin lupte purtate,
Troia şi-Oichalion naltul“, şi mii de trudiri biruit-a,
Silnic d-Euristefs mînat, şi purtat de mînia Iunonei.
„Monştrii cu două făpturi, pe născuţii din neguri, viteze
Nebiruite,-ai ucis, pe Hylaefs şi Pholus, pe monstrul
Cretei peririi l-ai dat, pe leul din codru nemaeic !
Lung tremurat-a de tine şi Stixul şi-al Orcului paznic
Cel ce-n ponoru-ncruntat zăcea pe grămada de oase.
Nici o făptură pe tine, nici însuşi grozavul Tifoefs
Nu te-a-ngrozit, înarmatul. Nici Hidra cu şerpii sălbateci,
Capete-o sută mişcînd, nu poate să-ţi tulbure firea.
Tu-ntradevărul din zei, şi-al zeilor falnic adaos,
Vino cu pas priincios şi-ntăreşte-ne jertfele tale !“
Astfel de cîntece cîntă cu toţii, şi-adaog cîntării
Peştera,-n chip arătînd cu flacări în gură pe Cacus.

Urlă pădurea de vuiet în jur, și răzbubuie dealul.
Jertfa-mplinită fiind, cu toții se-ntorc în cetate.
Slab și cu vîrsta-ntrecut, Evandru pe lungile drumuri
Vine proptit de troianul Aeneas și fiul său Pallas.
Calea scurtînd-o cu vorbe, cu multe și-ntruna schimbate.
Ochii tutindeni Aeneas pe *toate* ce vede-i aruncă,
Stă și se miră de locuri, uimit, și de toate de-a rîndul
Face-ntrebări, ascultînd făptuiri de-ale foștilor oameni.
Prințul Evandru atunci, clăditorul de baștin-al Romei :
„Fauni și nimfe-ale țării trăiau prin aceste desișuri
Și din tulpini noduroase născuți, o viță de oameni
Fărădelegi și sălbatici cu totul. Nici tauri să-njuge
Nu pricepeau, și nici boabe s-arunce, și nici să păstreze
Bunul muncit. Și copacii-i hrăneau și vînatul cel trudnic.
Însă din cerul înalt scoborît-a cu timpul Saturnus,
De-arma lui Joe fugind și-alungat din domnia străbună.
El adunat-a pe cei păduratici cu firea, pe toți risipiții
Codrilor negri, și legi le-a tocmit, și pămîntului nume
Latium i-a dat, căci «ascuns» el trăia prin aceste pămînturi.
Veacul de aur, pe care-l mărim, înflorit-a pe timpul
Regelui. Astfel domnit-a popoarele-n binele păcii.
Însă pe-ncet bătrînețea cu patimi venit-a, cu boale,
Pofte de-omor aducînd și lacome patimi de-avere.
Neamul ausonic acum a pătruns, și sicanii cei trainici —
Numele-acestea-n pămîntul saturnic s-amestecă-ntruna —
Regi au urmat ; fioros și năprasnic cu umbletul Tybris,

Rîul numindu-l de-atunci italii cu numele-acesta
(Albula, numele vechi, rămas-a cu totul uitării).
Eu aruncat din pămîntul străbun pe-adîncimile mării,
Soartea cea tare-n puteri şi menirea cea fără protivnic
Silnic mă-npinser-aici, şi cu spaime şi-ndemnuri m-aduse
Mama Carmentis, şi tatăl Apollo cu vorbe-năsprite."
Zise. Pe cale mergînd Evandru-i arată şi templul
Cel din strămoşi şi numitul de noi „carmentalica poartă"
Trainic durat în mărirea puternicei mame Carmentis,
(Cea-nsufleţită de zei şi carea dintîi prorocit-a
Că se va naşte-un popor aeneid şi-un etern Pallanteum),
Codrul cel vînăt apoi, pe care-adăpost îl făcuse
Romul, şi-n boltă de stînci răcorosul Lupercal, numitul
Astfel pe numele Pan Lycaeos din malul parhasic ;
Sfintele crînguri apoi, Argiletum, în drum i le-arată ;
Jură, şi-arată-n ce loc omorîse pe oaspete, pe-Argus.
Duce-l în urmă pe stînca Tarpea (cea-n aur clădită
Azi — Capitol ! — dar atunci un pustiu cu scăieţi şi hăţişuri).
Încă pe-atunci tremura, la vederea colinei, poporul
Plin de cucernic fior şi-ngrozit de păduri şi de stîncă.
„Iată-n dumbrava de-aici, îi zice, şi-n coasta de colo
Are locaşul un zeu — dar care, ni-e taină. Ţăranii
Cred că pe Jupiter însuşi îl văd, cum scutură-n dreapta
Groaznica-i Aegis, cea plină de nopţi, şi porneşte furtuna.
Colo sînt două cetăţi, cu ziduri căzute-n ruină ;
Vechi rămăşiţe tu vezi de durări de-a trăiţilor oameni :
Zidul de colo Saturn îl clădise, şi Ianus pe-acesta,
Unul Ianiculum zis, şi Saturnia zidul de colo !"

Astfel pe cale vorbind, mergeau spre mărunta căscioară
Unde Evandru ședea. Și turme de vite cornute
Vesel mugeau prin Carinele de-azi și prin forul romanic!
„Hercule-aici a venit, el zice,-arătîndu-i locașul —
Iată-n ce mîndru palat găzduit-am pe-Alcide viteazul!
Desprețuiește cît poți mărirea, și-arată-te vrednic
Zeilor, nobile prinț, și fii iertător cu săracii!“
Zise, și-n strîmtul locaș, în odaia puțină și joasă
Duse pe marele prinț, poftindu-l să șeadă pe-un scaun
Alb, și din crengi împletit și cu piele d-ursoaică deasupra

Noaptea scoboară-nvălind sub negrele-i aripi pămîntul.
Venus într-asta, speriată, nu fără temeiuri cu totul,
Și de războiul latin și de grozava răscoală,
Vine, vorbind lui Vulcan, și culcată pe patul de aur
Stînd în iatac, și-ndulcind cu zeiască iubire cuvîntul:
„Pînă ce principii greci cu război pustiau vinovatul
Pergamos, flacări punînd căzătoarelor turnuri dușmanii,
Nu te-am rugat să-mi ajuți pe sărmanii din Troia, nici arme
Nu ți-am cerut, făurite de tine; și, dulce tovarăș,
Nici n-am voit să te fac s-obosești cu zadarnice lucruri.
Multe măcar datoram născuților principi din Priam.
Mult am jălit și durerea ce-ajunsese pe bietul Aeneas!
Dînsul, de Jupiter dus acum e-n pămîntul rutulic.
Deci umilită la tine mă-ntorc, tu zeu al soției,
Arme, ca mamă, să cer copilului meu. Nereida,
Lacrimi vărsînd, te-a îmbunat, și ea și nevasta lui Titon.

Uite, ce neamuri s-adună, şi cum în cetăţi întărite
Fierul ascut spre perirea şi-a mea şi-alor mei de tutindeni !“
Zice, şi-n braţele-i albe de-omăt îl cuprinde zeiţa,
Blîndă zîmbind şovăitului soţ. Dar îndată pe-acesta
Flacăra veche-l răzbi şi prin măduv-adînc îl pătrunse
Focul ştiut, străbătîndu-l cu tremur fiorii prin oase.
Scapără-ntocmai din nor, cînd rupt se desparte cu tunet,
Fulgerul roşu-n văpăi, spintecînd întunerecul bolţii.
Simte şi ea, că l-a prins, şi simte ce-i poate frumseţea.
Tatăl vorbeşte-i atunci, zguduit de iubirea de-a pururi :
„Tot pe departe cu vorba tu baţi ! Dar unde-i, iubito,
Unde-i încrederea-n mine ? De-aveai tot asemeni o grijă
Dragă, şi-atunci am putut să dau eu troienilor arme :
Nu dăinuia-mpotrivire nici Joe, nici soartea, ca Troia
Tare să steie şi Priam zece ani lungi să domnească !
Dacă ţi-ai pus tu de gînd să te lupţi, şi ţi-e doru-ntr-atîta,
Tot ce mă iartă să fac iscusinţa puterilor mele,
Tot ce se poate turna din oţel şi din spijă topită,
Totul ce focul şi foalele pot... aş ! curmă rugarea,
Nu te-ndoi de puterile mele !“ Vorbindu-i acestea,
Dînsul cu patim-o strînse la piept, şi-n rotundele-i braţe
Dulcele somn l-a cuprins cu beţia cea dulce-a iubirii.

Noaptea-n teleagă cu roibii străbătuse de-abia jumătate
Calea, din somn deşteptînd pe-adormiţi ; cînd mama-n căscioară,
Biata, silita cu fusul să-şi ţie viaţa, cu torsul

Sărăcăcios, din cenuşă trezeşte-adormita văpaie,
Zilelor nopţi adăogînd, şi deşteaptă pe fete la lampă,
Munca cea lungă-ncepînd-o, ca plină de cinste să ţie
Casa bărbatului ei şi să-şi crească-n virtute copiii.
Astfel cu sîrg părăseşte şi-al focului vecinic maiestru
Caldele paturi, şi-aleargă grăbit în ponor la ciocane.
Lîngă Lipare şi malul sicanic se-ntinde-un aeolic
Ostrov, sălbatec şi sterp şi cu stînci fumătoare de-a pururi :
Bubuie-n largi văgăuni şi-n ponoarele Aetnei cuptoare
Unde lucrează ciclopi, şi ciocanu-n izbirea puterii
Urlă-n adîncuri cu vuiet grozav ; ţîşneşte spre boltă
Spija fierbinte-mproşcînd, şi-n cuptoare să zvîrcole focul.
Locu-i ţinut de Vulcan, şi numit e Vulcania locul.
Zeul din ceruri aici scoborît-a, fierarul din ceruri.
Bat cu ciocanele fierul în largile peşteri ciclopii
Brontes, Sterope şi — golul de tot, uriaşul Piracmon ;
Încă negata-nvîrtesc, dar neted pe-o lature,-un fulger.
Unul de-acelea de cari din înalte văzduhuri azvîrle
Tatăl spre creştet de munţi ; iar o lature-aşteaptă-şi cioplirea.
Colţuri îi fac, din năprasnică grindină, trei ; şi din ploaie,
Plină de vifore, trei ; iar trei din furtună şi flacări.
Groaznice vuiete-apoi şi-al nopţilor clocot, şi groază,
Toate-n amestec le fierb cu vecinicul foc al mîniei.
Alţii lui Mars îi cîrpesc teleaga cu roţile repezi,
Carul din care răscoală bărbaţi şi cetăţi răzvrăteşte.
Alţii pe groaznica Aegis, cămaşa turbatei Minerva,
Neted-o fac din balauri cu solzi pe-aşternutul de aur,

Şerpi împletescu-i pe scut, şi gătesc pe Medusa la pieptul
Zînei, pe Gorgo cu gîtul tăiat şi cu ochii sălbateci.
„Toate de-o parte, le strigă, lăsaţi începutele lucruri,
Tineri aetneici, ciclopi, şi-aici mi vă-ntoarceţi cu toţii.
Arme gătim unui mare viteaz. Curînd iscusinţa,
Toată puterea curînd, şi curînd meşteşugul lucrării ;
Haideţi ! Degrabă şi iute !" Nimic n-a mai zis. Iar aceia
Repede-aleargă, pun mîna pe toate, şi-mpart cu grăbire
Lucrul. Şi curge-n pîraie şi spijă topită, şi aur,
Şi-omorîtorul oţel se topeşte-n grozave cuptoare.
Repede-un scut făuresc, de-ajuns să tocească el singur
Toate săgeţile lumii, cu foaie de foaie lipită,
Şapte, de-oţel. Cu puternice foale trag aerul unii,
Grabnic izbindu-l apoi ; iar alţii călesc în copaie
Sfîrăitorul oţel ; şi de vuiet să zguduie stînca.
Braţele goale le-nalţă vînjos, şi izbind nicovala
Bat după tact şi-nvîrtesc cu cleştele fierul cel roşu.

Pînă ce zeul lucrează cu zor în pămîntul aeolic,
Colo-n căscioara de lut îl deşteaptă pe tatăl Evandru
Albele zori şi cîntarea de păsări sub straşina casei.
Moşul încet să ridică, şi-n mantă-şi înváluie trupul,
Roşii curele-nnodînd prin nojiţele-opincii sub talpă.
Pala tegeic-o-ncinge pe-un şold, de pe umăr adusă,
Pielea de panter-apoi pe braţul cel stîng o anină.
Gemeni dulăi, rînduiţi să-i păzească locaşul de rege,
Merg înainte-i voioşi, însoţindu-şi stăpînul pe cale
Dînsul la oaspele său, în locaş osebit, la Aeneas
Merge, pe cale gîndind ce vorbe să-i spuie, ce lucruri.
Iată-l, din zori deşteptat, Aeneas îi vine din faţă :
Moşul cu Pallas venea, iar Aeneas cu soţul Ahates.
Mînile-şi strîng, întîlniţi, şi-n odaia din mijlocul casei

Intră cu toții, și-ncep să-și dezvăluie sufletu-n vorbe.
Regele-ntîi :
„Iată, puternice prinț, văzîndu-ți tăria de suflet,
N-am să socot eu nici cînd e Troia bătută și frîntă.
Vezi, ajutorul ce noi ți l-am dat, e puțină putere
Pentr-un războinic așa de vestit. Și, dincoace ne-nchide
Rîul, dincolo rutulii ne-amenință cu vuiet de taberi —
Însă cu trainice neamuri aș vrea să te-adun, și cu regii
Multelor oști să te-mpreun : la gîndul acesta venit-am
Fără de veste, și-aici ni te-aduse norocul, pesemne !
Colea-n vecini e cetatea durată din mucede pietre,
Naltă, cu turnuri, Agila, de-un neam lidian rădicată ;
Oameni aprinși în război și-ncuibați prin etruscice dealuri.
Vreme-ndelung au trăit în răpaos ; ci-n urmă cu fierul
Cruntul Mezențiu-i bătu și cu sila i-a dat înjugării.
Cum să-ți înșir negrăitele-omoruri ! Și cîte făcut-a
Nelegiuitul ! Spre el și spre-ai lui întoarcă-se toate :
Oameni de vii i-a legat ca pe morți, nemernicul rege,
Față la față punîndu-i și piepturi culcate pe piepturi,
Soi de tortură de dînsul gătit, ca-n topite puroaie
Astfel să moară pe-ncet, putrezind în scîrboasa-mbrățare.
Îns-obosiți cetățenii de-atîta nespusă turbare,
Vin cu năvală,-narmați, și-mpresoară palatul, tăindu-i
Toți slujitorii și-azvîrl și tăciuni prin înaltele streșini.
Regele-ntr-asta, scăpat de peire-n pămîntul rutulic,
Cearc-ajutor ; și cu oști grăbit-a să-l apere Turnus.
Deci răzvrătit într-adinsul acum tineretul etruric
Arme rădică și cer pedepsirii cu fierul pe rege.

Astora vreau căpetenie-acum să te-nduplec, Aeneas.
Freamătă malul de-a lungul, gemînd de-ndesate corăbii ;
Semn de război ei doresc, dar bătrînu-le preot opreşte-i,
Astfel cîntînd : «O, flăcăi şi războinici din malul maeonic,
Floarea virtuţilor vechi, pe care vă mînă mînia
Ca să loviţi în duşman şi-n Mezenţiu pe dreptul să bateţi !
Nu se cuvine-un ital să conduc-o mulţime-aşa mare !
Principi din lume cătaţi !» Şi-acum pe cîmpii în răpaos
Oastea tirhenică stă, de vorbele-acestea-ngrozită,
Deci o solie la mine-a trimes, aducîndu-mi toiagul
Tarhon, şi stemele toate-ale lor, şi coroana domniei,
Ca să mă-mpreun cu ei, primind şi domnia deodată.
Însă-ngheţatul meu trup şi slăbiile vîrstei bătrîne
Nu-mi dau răgaz ; şi-mi simt şi puterea tîrzie spre fapte.
Aş fi-ndemnat pe copil, dar născut din sabelică mamă,
De jumătate-i ital. Ci tu, că-ţi îngăduie-aceasta
Tînăra vîrstă, şi bunul tău neam, şi menirea din ceruri,
Du-te ! Troianilor cap şi tirhenilor fii-le deodată !
Meargă cu tine şi-acesta, nădejdea şi sprijinul nostru,
Pallas, cu tine ca soţ. De la tine, maiestre, să-nveţe
Chipul şi greul luptării, şi-avîndu-te-n faţă de-a pururi
Pildă să-i fii, de pe-acum îndrumîndu-l pe căile tale.
Sute eu două trimet, călăreţi, cu băiatul, pe-alesul ;
Pallas, în numele său, îţi mai aduce cu sine pe-atîţia."
Regele-a zis. Şi mîhniţi îşi plecară privirea cu-ncetul
Cel din Anhises născut, Aeneas, şi soţul Ahates.
Multe socot, chibzuind în adînc-amărîtele inimi.

Însă din cerul deschis mari semne trimisu-le-a Venus.
Fără de veste, cu vuiet venind, ca un șarpe-n văzduhuri,
Iată-l, un fulger ! și totul părea că s-afundă-n ruină :
Urlet în aer era, ca mugirea din sute de trîmbiți.
Nalță privirea. Și muge din nou, și muge-apoi iarăși.
Arme s-arată prin nori, și prin limpezi întinderi senine
Iuți se ciocnesc și cu zăngăt vuind răscapără flăcări.
Toți înlemniră pe loc ceilalți, dar eroul troianic
Știe c-aceste vuiri sînt semne jurate-ale mamei.
Zice : „Să nu cercetezi, o rege, ce soarte ne-aduce
Semnul acesta din cer ! Cu mine vorbește Olimpul !
Mama din cer mi-a jurat că semnele-acestea veni-vor
Cînd va fi vremea să-ncepem război, aducîndu-mi prin aer
Arme vulcanice.
Ah ! ce de-omoruri v-așteaptă de-acum, o sărmani laurenții !
Cîtă spăsire spăsi-vei tu, Turnus ! Și cîte, sub valuri,
Coifuri și scuturi și trupuri de tineri voinici înghiți-vei
Tibre ! Vestiți-mi războiul de-acum, și rupeți frăția !"
Astfel viteazul a zis ; și se scoală cu grabă din scaun,
Focul cel stins de pe-altarul lui Hercul întîi li ațîță
Iarăși, și larul străin și măruntii penați cu rugare
Vesel slăvește-i ; și taie, ca jertfă, mioare pe-alesul,
Tatăl Evandru pe-atîtea, pe cîte și tinerii Troiei.
Dînsul apoi la corăbii se-ntoarce, cătîndu-și fârtații.
Grabnic alege din toți ca să-i fie tovarăși de luptă.

Numai pe cei mai voinici ; iar alții scoboară cu rîul
Calea spre văi, și plutesc pe-ndelete cum rîul îi duce,
Vestea lui Iulus ducîndu-i, ce face și pe-unde e tatăl.
Cai li se dau călătorilor tineri spre malul tirhenic,
Îns-un fugar osebit lui Aeneas, pe care-l ascunde
Galbenă piele de leu, peste-oblînc, cu gheare-aurite.

Zboară cuvîntul acum risipit prin mărunta cetate
Că la tirhenicul domn se duc călăreții cei repezi.
Mamele-n spaimă-ndoiesc rugăciunea ; și chipul luptării
Groază le-aduce, și chipul lui Mars li s-arată mai groaznic,
Tatăl Evandru, plîngînd, drumețului Pallas îi strînge
Mîna, și plînge mereu, și-i vorbește bătrînul și plînge :
„Ah, să-mi aducă-ndărăt Olimpul trecutele vremuri,
Iarăși voinicul să fiu, ca-n vremea cînd mulți așternut-am
Stînd sub Preneste, și-am ars în grămezi cuceritele scuturi !
Însumi cu mîna trimis-am în iad pe Herilus, pe rege,
Căruia mama Ferona trei suflete-i dete născîndu-l,
(Groază mi-e spusul !) și trei sălbatice rînduri de arme.
El trebuia spintecat de trei ori, dar mîna-mi în urmă
Moarte de trei ori i-a dat, cucerind întreitele scuturi.
Astăzi eu nu m-aș desface din brațele tale, copile,
Nu, și Mezențiu cel crunt n-ar rîde de mine bătrînul,
Capului meu aducîndu-i ocară, și-omoruri atîtea
N-ar fi făcut, de mulțime de tineri cetatea golind-o !

Însă voi zei de deasupra, şi-atotţiitorule tată
Jupiter, tu! Să vă-ntoarceţi spre regele-Arcadiei mila,
Dîndu-i rugării răgaz! Vai, dacă puterile voastre
Au să-mi aducă-ndărăt pe copil, şi mi-l cruţă norocul,
Dacă trăi-voi să-l văd şi iarăşi să fim împreună:
Zile să-mi daţi, că vă rabd oricîte dureri să-mi trimeteţi!
Însă de-mi este menit nespusul amar al durerii,
Astăzi şi-aici mă lăsaţi să-mi sfîrşesc ticăloasa trăire,
Pînă ce grijile dorm şi nădejdea-ndoielii-mi zîmbeşte,
Pînă ce, dulce copil, tu singurul sprijin al tatei,
Încă la pieptu-ţi mă ţii — ca să nu mă doboare dintr-una
Jalnica veste!" Şi frînt de clipita din urm-a plecării
Zise, şi-ostaşii l-au dus leşinat pe bătrînul în casă.

Iată, pe largile porţi călărimea la-ntindere iese.
Tatăl Aeneas în cap, cu nedezlipitul Ahates.
Şiruri apoi de fruntaşi. Şi-n mijloc războinicul Pallas;
Straiul de luptă şi portu-i pestriţ îţi izbeşte vederea.
Astfel luceafărul alb, scăldîndu-se-n apele mării
Cel mai iubit, din mulţimea cereştilor focuri, de Venus,
Capul cel sfînt şi-l ridică pe cer şi despintecă noaptea.
Mame-ngrozite pe ziduri se văd, şi petrec cu privirea
Norul de pulveri pe şes şi lucorile-arămii din coifuri.
Însă dincolo de crîng, spre drumul cel larg al cîmpiei
Tind călăreţii; se strîng, dau chiot şi-ncepe galopul,
Rîpîie roibii, şi rupe copita cu tropote cîmpul.

Mare se-ntinde la Caere şi plin de-ntunerec un codru
Sfînt prin credinţa strămoşilor morţi ; şi coline tutindeni
Roată-l închid, şi molizii bătrîni îl încing pe de lături.
Vechii pelaşgi închinară, se zice, lui tatăl Silvanus
Zeul cîmpiei şi-al turmei de vite, şi codrul şi ziua
Carea d-intîi i-a văzut pe dînşii-n latinice cîmpuri.
Tarho pe-aproape de-aici aşezat-a-n scutitele-ascunsuri
Oastea-ntărită cu şanţ. Din culmea movilei se vede
Limpede tabăra-n jur, întinsă departe pe vale.
Tatăl Aeneas sosind cu-ntreg tineretul războinic,
Grabnic aici s-odihnesc, şi oameni şi cai în răpaos.
Venus într-asta, frumoasa zeiţă, pe-un nor de lumină
Vine cu daruri. Găsind pe născutu-i prin vale departe
Singur pe mal răcoros, răzlăţit de tovarăşi, cu vorbe
Astfel i-a zis, arătîndu-se lui în făptură cerească :
„Iată, gătite-ţi aduc juruitele-ţi arme, de mîna
Soţului meu : şi să nu mi te temi de latinii cei gureşi ;
Nici de lovirea cu Turnus să nu te cuprindă vro spaimă !“
Astfel a zis, şi la pieptu-i a strîns pe copil Citerea,
Armele-apoi sub stejar i le-a pus, lucitoare, deoparte.
El fericit de slăvirea ce-avu, şi de darul zeiţei,
Fără de saţ şi mirat le priveşte, şi-n mînă le-ntoarce
Una de una, cu frică cercînd, cu băgare de seamă.
Coiful acum, cu grozava sa creastă şi-aprins de lucoare,
Spada cea groaznic-acum ; şi pieptaru-mpletit din aramă,
Roşu ca sîngele scurs, şi-ntocmai ca norul cel vînăt
Cînd e de soare pătruns şi-n văzduh scînteiază ca focul.

Cioarecii netezi apoi, din aur bătut și din spijă;
Sulița-n urmă și scutul de-o nemaigrăită mîndrie:
Toate-ale Romei triumfuri și faptele Romei de-a rîndul
Zeul pe scut le-a scobit; și neamul ce-odată-nflori-va,
Neamul din Iulus, întreg; și războaie ce fi-vor odată.
Iat-a făcut în ponorul lui Mars o lupoaică fătată,
Stînd sub frunziș; și la uger lipiți copilașii cei gemeni
Veseli se joacă și sug pe străina-le mamă cu zîmbet,
Fără de teamă; și-ntoarsă cu gîtul său lung îi dezmiardă
Blînda lupoaică, pe rînd, și blîndă ea-i linge cu limba.
Roma și fete sabine, răpite cu sila din circul
Cel cu mulțime de bănci, la sfîrșitul frumoaselor jocuri,
El le cioplise pe scut. Și-n sîrg cu războaie pornește
Tațius bătrînul spre Roma, venind cu sabinii-ndărătnici.
Însă curînd la-nfrățire gătiți, în altarul lui Joe,
Regii, cu arme ca-n vremi de război și cu ploștele-n mînă
Stau, și-nfrățirii de veci un porc ei tăiară ca jertfă.
Iată-l apoi și pe Metus, în două rupîndu-l fugarii
Repezi — Albane mișel, să rămîi la vorbitele vorbe! —
Oasele rupte-ale celui netrebnic le-mprăștie-n crînguri
Tullus, și sînge-mproșcat roureаză tufișu-nroșindu-l.
Colo, porunci să primească-ndărăt pe-alungatul Tarquinus
Dă-le Porsena, și-ncinge cu taberi grozave cetatea.
Însă romanii cu fierul sosesc, apărînd libertatea.
El, cu mîhnitul asemeni, și-asemeni cu cel ce-amenință,
Fierbe, văzînd că-ndrăznește să-i rupă cărările Cocles,

Fierbe, că lanțuri rupînd îi scapă și Cloelia cu-notul.
Însă deasupra pe scut, păzitor cetățuiei tarpee,
Manlius șade, apărînd Capitolul cel mîndru și templul ;
Casa lui Romul era de curînd învălită cu paie.
Iată și gîsca de-argint cum zboară prin templele de-aur
Plină de spaimă zbierînd că s-apropie galii de ziduri.
Galii sosesc prin tufiș lunecînd și pe ziduri se urcă.
Bine de umbră scutiți și de-un binevenit întuneric :
Pletele de-aur le-aveau și vestmintele de-aur aceia,
Straie vărgate cu fire de-argint, și colane din aur
Poartă la gîtul ca laptele de-alb, și-n mînă cu două
Suliți, și scutul cel lung le-acopere trupul cu totul.
Iată și salii sărind, și goi lupercalii cum joacă ;
Iată cu lînă-mpănate căciuli, și din ceruri căzute
Scuturi, și-n carul cu mersul molatic de-a lungul cetății
Neprihănite femei duc sfintele-odăjdii. Și-adaos
El a făcut : un infern, și porțile zeului morții,
Multe pedepse-a greșirii, și legat, Catilina, pe tine,
Stînd sub o stînc-atîrnată,-ngrozit de vedenii scîrboase.
Colo, cei buni deschilin, și legi hărăzindu-le Cato.
Însă la mijloc, un chip al mării-n mînie se-ntinde,
Toată din aur, dar albă, de-argint, e pe-ntindere spuma.
Roată prin limpede-argint se joacă delfinii, și-n cercuri
Bat cu puternice cozi și s-azvîrl și despintecă marea.
Flote la mijlocul mării se văd, lucitoare de-aramă,
Actium e — și zărești, de-atîta putere-nșirată,
Malul leucatic fierbînd, și de aur răsfulgeră marea.
Cesar Augustus aici aducîndu-și italii-n bătaie,
El, și popor și bătrînii de sfat, și penați, și puternici
Zei pe-nvelișul corăbii ; sub frunte-i văpăile gemeni

Vesele-i ard și-a părintelui stea scînteiază-i pe creștet.
Vine-i alături Agrippa cu zei și cu sprijin de vînturi
Agere cete-aducînd și ca mîndr-a războiului stemă,
Fulger pe tîmple-i lucea colțurată coroană de rostruri.
Colo, cu gloate străine, și-n sute de feluri de arme,
Cel ce bătut-a și Malul-cel-Roșu, și-ntreg răsăritul
Tîrîie-Antoniu cu el răsăritul și-Egipetul tot și pe Bactra
Cea mai din fund și-i urmează — păcat ! — egipteana soție.
Toți dintr-o dată s-azvîrl, de vîsle-n adîncuri tăiată
Spumegă marea și fierbe, și-o spintecă dinții corăbii.
Lupta se-ncinge la larg, credeai că Cicladele smulse
Zboară răzlețe pe mări, și că dealuri se luptă cu dealuri ;
Astfel puteri de bărbați se bat de pe munți de corăbii !
Zboară tăciuni, cu văpaie-mprejur, și săgeți ferecate
Zboară ; și roșii de sînge se zbat adîncimile mării.
Gloatele sale regina la mijloc le cheamă cu sistrul :
Încă nu vede ea șerpii cei gemeni sosind-o din urmă !
Cîți urgisiți sînt de zei, cîți monștri, și cînele-Anubis,
Piept cu Neptun, și cu Venus ei țin, și piept cu Minerva !
Mavors turbează, tutindeni vîrît în de-a valma luptării,
Negru, din spijă cioplit, și jalnice furii turbează,
Vine cu chiot și Vrajba, cu hainele numai o zdranță,
Căreia-n urmă cu biciul ei crunt năvălește Bellona.
Toate le vede de sus și-ntinde săgețile-Apolo
Zeul și-n spaimă de moarte și-Egipetul fuge, și-aleșii
Indiei fug îngroziți, și sabeii cu toții, și-arabii.
Însăși regina să pare că-ntinde vîntrele de fugă,
Vînturi cu sprijin cătînd, și lungește desprinsele funii.

Galbenă-n faţă, cu ochi muritori şi-n de-a valma de-omoruri
Zeul fierar a cioplit-o, de valuri şi Iapix tîrîtă :
Nilul puternic dincolo, nespus de zdrobit de durere
Sînu-şi deschide plîngînd, şi cu haina deschisă cu totul
Cheamă pe cei biruiţi la piept, în albastrele-i rîuri.
Însă-n triumf întreit prin cetăţile Romei aleargă
Cezar, şi zeilor mari sfinţeşte-le vecinice semne
Temple trei sute-nălţînd, măreţe, de-a lungul cetăţii.
Sună de jocuri, de rîset, de chiot întinsele drumuri :
Coruri de mame tutindeni prin temple, şi-altare tutindeni ;
Vite tutindeni pe-altare tăiete să zbat în ţărînă.
Însuşi pe pragul cel alb ca zăpada, din tempulul lui Foebus,
Daruri aduse de neamuri primeşte şi mîndre le-atîrnă
Însuşi pe stîlpi, şi popoarele-nvinse trec şiruri întruna :
Cum feluresc în vorbit, felurite-s la port şi la steme.
Mulciber ici a cioplit pe nomazi şi pe goii cu-totul
Afrii ; lelegii şi carii dincolo, gelonii cei vecinic
Săgetători. Şi mai blînd se scurge cu mersul Eufrates ;
Colo marinii la margini de lume ; şi Rinul cu două
Braţe ; şi dahii turbaţi şi-al punţilor duşman Araxes.
Astea pe scutul făcut de Vulcan, dăruitul de Venus,
El le priveşte, străin de-ntîmplări, dar e vesel de chipuri,
Pune pe umeri apoi a nepoţilor glorie şi-ursită.

CARTEA IX

Pînă ce-n mal depărtat se petrec pe tăcutul acestea,
Iuno trimise din cer, saturnica doamnă, pe Iris
Către-ndrăznețul rutul. Iar Turnus în codrul pilumnic
Tocmai acum petrecea, zăbăvind în sfințita poiană.
Astfel din gura-i de flori îi vorbește taumantica fată :
„Ceea ce Turnus dorit-a, și nimeni să ducă-n plinire
N-avea îndrăzneală (nici zei), îi aduce norocul și clipa !
Prințul Aeneas, lăsîndu-și și soții și flota și zidul,
Umblă prin munți palatinici să-și facă tovarăș p-Evandru.
Nu e destul. A pătruns la Coritus, la cele din urmă
Ziduri, cătînd lidieni să-narmeze și oameni din cîmpuri.
Ce mai aștepți ? Tu ridică și cară și cai, și nu pierde
Vremea, și rupe răbava, lovind zăpăcitele șanțuri !"
Zise, și-n zborul domol ridicată pe-ntinsele-i aripi,
Dusă de-un larg curcubeu, despică văzduhul cu neguri.
El o cunoaște, și grabnic întinde spre ceruri cu rugă
Palmele, trist urmărind fugătoarea zeiță cu vorbe :
„Fala văzduhului, Iris, ce zeu te trimise la Turnus,
Nori despicînd ? Și de unde-i răzbunul acesta deodată

Cerului? Iată prin mijloc deschis e văzduhul, şi-n jurul
Osiei stele zăresc! Urmez arătărilor tale,
Ori şi pe cine să-mi chemi în război!" El zise, şi-n grabă
Merse la rîu, sprijinind o creastă de valuri în palme,
Roagă din suflet pe zei şi cu voturi el umple văzduhul,
Iată, pe-ntinse cîmpii cum pasă mulţimile-oştirii;
Tropotă roibii-ndrăzneţi în aur şi-n ţoale-nflorite.
Oastea din frunte Mesapus o poartă; băieţii lui Tirhus
Şiruri din urmă conduc; iar Turnu-nglotirea din mijloc
(Arme purtînd el se-nvîrte; mai-nalt decît toţi e cu capul)
Astfel se varsă măreţ din şapte părîuri tăcutul
Ganges în mersu-i domol; sau Nilul cu valuri bogate,
Cînd de pe cîmpii mănoşi să retrage-ascunzîndu-se-n matcă.
Norul acesta, crescînd din negura colbului negru,
Vădu-l troianii din şanţ, şi-l văd cum întunecă şesul.
Strigă din toată puterea-i atunci Caicus din culme:
„Fraţilor! Ce mai vîrtej în amestec să-nvolbură-n aer!
Arme, degrabă! Curînd la săgeţi! Şi cu pripă pe ziduri!
Iată duşmanul, păziţi!" Şi cu strigăt năvalnic troienii
Grabnici se-ndeasă cu droaia pe porţi, să răvarsă-n cetate.
Pentru c-aşa i-a-nvăţat la plecare păţitul Aeneas:
Orişice-ar fi să se-ntîmple, pe timpul cînd el e departe,
Nici să nu iasă la larg, şi nici să nu-nşire mulţimea
Ci să s-ascundă prin şanţ apărînd întăritele ziduri.
Multa mînie-a ruşinii măcar îi zorea să se bată,
Dînşii zăvoare răstoarnă pe porţi, ascultînd de poruncă.

Astfel aşteaptă-narmaţi pe duşmani, în boltitele turnuri.
Nerăbdător alergînd în fruntea tîrziilor gloate,
Turnus, c-un pumn de călări, războinici de-o seamă cu toţii,
Fără de veste-a sosit. El zboară pe murgul său tracic;
Flutură-i creasta, cu penele roşii, pe coiful de-aramă.
„Are-ndrăzneală din voi oarecare cu mine, cu-ntîiul —
Hei!" El a zis ş-azvîrlind vîjăita săgeată prin aer,
Face bătăii-nceput; iar murgul frămîntă cîmpia.
Chiot sălbatic rădică rutulii, şi-n chiot sălbatec
Vin furtunatici; se miră de groaza ce-o poartă troienii:
Nici nu s-arată la larg, nici arme n-apucă bărbaţii,
Nici nu răspund, ci pîndesc de prin turnuri.
Năvalnicul Turnus
Zboară, cătînd pe de lături cetăţii vro cale, tutindeni:
Astfel prin noapte şi lupul de pîndă la staul, cu urlet
Roade de furie gardul; şi-l bate şi ploaia şi vîntul;
Noaptea se scurge, şi-n staul acum cum zbeară sub mame
Mieii vegheaţi, şi spumos de mînie şi-n patimi de fiară
Dînsul îi sfîşie-n gînd, şi grozav îl frămîntă turbîndu-l
Rînduri de foame-adunată şi gîtul cel lacom de sînge.
Astfel şi Turnus acum, tot dîndu-i cetăţii ocoale,
Arde turbat de mînie, şi-l doare prin carne şi oase,
Cum să pătrundă la ei, şi cum să-i alunge din şanţuri,
Cum să-i împingă la larg şi să-nfunde cu dînşii cîmpia.
Iată, la margini acum, ascunsa-le flotă le-o vede,
Bine-apărată de rîu şi de grabnic-suite movile.

Fuge spre dînsa și-ndeamnă pe soții năvalnici s-o-ncingă :
Însuși, cu suflet turbat, năvălește cu-aprinsul tăciune.
Toți urmează cu zor, și Turnus le-aprinde zorirea.
Facii cu flacări aduc toți tinerii-n graba turbării,
Vetrele sfinte le smulg.
Care din zei abătut-a troienilor focul, o, muze,
Care din zei a scăpat de perire mulțimea de luntrii ?
Spuneți. Credința lucrării e veche, dar vecinică vestea.
Încă pe timpul, pe cînd în pădurile Idei, Aeneas
Flotă clădea, pregătindu-și cărări pe-adîncimile mării,
Mama mulțimii de zei, Berecyntia mama, se zice
Mers-a la Joe, zicîndu-i : „Ascultă, copile,
Plîngerea mamei, și-a dînsei rugare să-mi biruie-Olimpul !
Iat-o pădure de brad, pe care-am iubit-o prin veacuri,
Stat-a pe creasta de munți — și-acolo-mi aduseră jertfe,
Plină de noaptea bătrînilor brazi și de bîrne bătrîne.
Prințul troic cu drag îi dădusem eu bîrne, văzîndu-l
Fără de flotă. Și-acum o teamă mă zbuciumă-ntruna ;
Scapă-mă, rege, de griji, și-mplinește rugările mamei :
Nici să le zdruncine drumul pe-acestea, și nici să le frîngă
Volburi de vînt ! Să se bucure-n veci că trăiră pe Ida !"
Dete-i născutul răspuns, acel ce-nvîrtește tot cerul :
„Sorțile unde le-abați ? Pe-acelea tu ce le mai judeci ?
Luntrii, de mîini muritoare clădite, tu ceri ca să fie
Nemuritoare ? Și-Aeneas s-alerge prin mii de primejdii,
Nezguduit ? Ce zeu se mîndrește cu-atîta putere ?
Nu ! Dar atunci, cînd ajunse la țintă, la malul italic,

Ele sosi-vor, ferite de multe vîrtejuri pe mare,
Cînd pe pămîtul latinic viteazul dardanic intra-va,
Am să le schimb muritoarele chipuri, şi mari ale mării
Zîne lăsa-voi să fie, ca Doto, născuta Nereei,
Ca Galatea s-alerge cu pieptul prin spume pe-adîncuri."
Zise ; şi-al fratelui rîu, pe Stix, el ca martur luîndu-l ;
Malul cu guri vuitoare de-aprinsă răşină, ca martur :
Dete din cap şi, la semn, cu gemet să zguduie-Olimpul.
Ziua jurării sosit-a, şi parcele-n urmă-mplinirä
Vremea din mijloc. Acum, cu nelegiuirea lui Turnus,
Mama la sfinte corăbii venit-a să-nlăture focul.
Iat-o lucoare străină văzut-au cu ochii, şi-n urmă
Groaznic un nor, şi-Aurora trecînd prin văzduhuri, şi corul
Idei urmînd-o ; şi-apoi, scoborînd din înaltul tăriei,
Glas dătător de cutremur rutuli şi troieni auziră :
„Nu mi vă temeţi, troieni, apărînd ale mele corăbii !
Nu vă-narmaţi ! Mai întîi va putea să ne-aprind-oceanul !
Turnus, dar sfintele luntrii, el nu ! Voi libere mergeţi,
Zîne ale mării, căci mama voieşte !" Şi toate deodată,
Vasele rup cu grăbire legatele funii din maluri,
Şi ca delfinii cu pliscul scurmînd adîncimile mării
Pleacă pe-adîncuri. Şi-apoi — mirare mi-e spusul — ca fete,
Grabnic se nalţă, la număr asemeni, şi zboară pe mare.
Stat-au rutulii năuci ; şi năuc şi Mesapus, voinicul,
Stete cu robii-nspăimaţi. Chiar rîul întîrzie-n cale,
Freamăt scoţînd, şi se-ntoarce spre munţi îngrozit Tiberinus.

Însă pe ne-nfricoşatul rutul nu-l sperie-acestea,
Soţii-şi aprinde-ndărătnic cu graiul, şi-i mustră-ndărătnic :
„Noi ? Ba troienii să tremure-acum ! Căci Jupiter însuşi
Singura lor mîntuire le-o smulse ! Nici flacări rutule
N-au să mai vadă, nici arme ! N-au drumuri pe mare troienii
Nici o nădejde de fugă, şi-nchisă li-e lumea tutindeni !
Iată-l uscatul, e-n mînă la noi ; şi popoare-narmate
Mii se ridică, şi vin... O, n-au să mă sperie-acestea
Semne din ceruri, de care troienii-şi bat pieptul cu chiot !
Soartea şi Venus destul le-a făcut, aducîndu-i la malul
Rodnicei ţări ausone. Şi-am şi eu menirile mele,
Tocmai ca ei ; să stîrpesc veneticii cu fierul ! Pe răii
Cei ce-mi răpiră nevasta ! Nu singur pe-atrizi îi aprinde
Astă durere, nu numai Mikene e-n drept să-i ucidă !
Dar e de-ajuns că periră odată ! De ce nu le-ajunse
Numai o dată păcatul, şi nu se-nvăţară s-urească
Tot ce-i femeie ? Se-ncred într-un zid de pămînt, veneticii !
Gropile lor ce ne-opresc, puţintelul părete-al peririi,
Încă ni-i face-ndrăzneţi ! Dar zidul cel groaznic al Troiei,
Cel de Neptun ridicat, ei nu şi-l văzură-n ruină ?
Cine din voi, o, războnici, cutează cu fierul să taie
Gardul de colo, cu mine lovind înfricatele corturi ?
N-am eu nevoie de mii de corăbii, de fierul vulcanic
N-am ca să pot să-i stîrpesc ! Şi las să-şi adune tovarăşi
Cîţi or voi din etrusci ! Şi n-au să se teamă de Sinon,
Nici de-ntunerec ; şi-n vintre de cal noi nu ne-om ascunde !
Ziua-n vedere voim, şi făţiş, să le-aprindem coteţul !

Ah, să nu creadă troienii că stau cu băieţii pelasgici,
Nu cu danaii în război, cu bătuţii de-a pururi de Hector ! —
Tineri, trecută ni-e ziua cu partea cea mult-a luminii ;
Cîtă mai e, s-o petrecem voioşi ; că luptînd ne purtarăm
Bine şi staţi în odihn-aştepînd războirea ce vine."
Poarta-ntr-aceea s-a dat lui Mesapus, s-o ţină cu pază
Şi-mpresurată mereu, şi cu flăcări să-ncingă cetatea.
Patrusprezece rutuli, pe-alesul, aveau să păzească
Şanţul, şi-o sută de-oşteni luptători i s-au dat fiecărui,
Toţi cu veşmînt aurit, şi cu creastă de purpură coiful.
Dînşii se schimbă ca străji, dar roată, şi-n iarbă s-aşează ;
Vin, mai cu cumpăt, aduc şi paharul de-aramă-l părîndă ;
Focuri tutindeni aprind, şi cu jocuri străjerii-şi alungă
Somnul, şi noaptea şi-o trec.
Toate, de sus de pe ziduri, troienii le văd, şi cu toţii
Stau pe-nălţimi ; şi la porţi, cu inimi sărite de frică,
Fac cercetare, şi leagă cu punţi întăritele turnuri.
Arme-şi aduc. Îi zoreşte Serestus cel grabnic şi Mnestus,
Căror Aeneas le-a dat — de-ar fi vrun prilej de primejdii —
Rîndul poruncii, numindu-i şi capi ai lucrării şi-ai oastei.
Tineri se-nşiră pe zid ; îşi împart şi primejdii şi muncă ;
Paznici năimesc ; şi cu toţii dau zor la năimitele locuri.

Paznic la poartă, cu inima-n dinţi, e războnicul Nisus,
Fiul lui Hirtacus, dat lui Aeneas tovarăş de Ida,

Nebiruit în întindere de-arc și-n zvîrlirea săgeții.
El ca tovarăș p-Efrialos are-l, pe care-n frumsețe
Nimeni întrece-l din toți luptătorii mulțimii troiene.
Semnul dintîi al juneții-i mijea pe nerasele buze.
Dînșii, la toate p-un gînd, și la luptă cu patimi de-o seamă,
Stau și la poartă deodată străjeri, prin negura nopții.
Nisus îi zice : „Sînt zei, Efrialos, cei ce-mi revarsă
Flacări în piept ? Ori sîntem un zeu fiecare-n primejdii ?
Luptă voiesc, ori o faptă să fac, strălucită cu totul !
Ard și mă sting și nu pot să mai sufăr un lînged răpaos.
Uite rutulii cît sînt de-ncrezuți, în puterile-oștirii :
Focuri puține și rari, și-n somn și-n beție grămadă
Zac adormiți, și e liniște-n zări. Și-ascultă, fărtate,
Ce mă socot, și ce gînd mă frămînta și-mi umblă prin suflet.
Ca să-l chemăm pe Aeneas, aceasta și tații și-oștirea,
Toți o dorim, și bărbați să-i trimitem cu veste vegheată.
Dacă-ți aștepți vrun folos dintr-aceasta — căci mie mi-e cinste
Fapta-ndeajuns — eu socot, că se poate găsi vro cărare,
Colo sub dealuri, un drum tăinuit spre pămîntul arcadic."
Galben, Efrial — se miră ; zbătut de iubirea de glorii
Tremur-adînc și grăbit îi răspunde-ndrăznețului Nisus :
„Tocmai de mine să fugi, nedorindu-mă, Nisus, alături
Faptelor mari ca părtaș ? Să te las-ntr-atîtea primejdii ?
Tatăl meu nu m-a deprins, învechitul războinic Ofeltes
Colo-n argolice spaime și-n groaza luptării la Troia,
Nu m-a deprins cum să fug ; și nici n-am fost altfel cu tine,

Nisus, de cînd urmărim pe-Aeneas spre margini de lume.
Inima şi eu mi-o simt, că nu se-nspăimîntă de moarte,
Ştie şi dînsa cu viaţa să-şi cumpere-onorul ce-l cauţi!"
Nisus: „Nicicînd nu mi-a dat prin suflet, să-mi fac îndoială.
Nu, şi pe Jupiter jur: aşa, să mă-ntoarcă-n viaţă
Jupiter, dînsul ori altul din cei ce mă văd cu iubire.
Însă precum ai văzut la-ncercări îndrăzneţe de-acestea,
Fie că zeii te duc la perire, ba fie că soartea —
Stai şi trăieşte-mi: eşti tînăr, voinic, şi ţi-e scumpă viaţa!
Unul găsi-se-va doar să-mi răscumpere trupul, din luptă,
Ori să mi-l smulgă-ngropîndu-l; şi dacă nici asta, să-mi facă
Jertfe măcar, şi mormîntului gol să-i aducă prinoase!
Nici căşunare de plînset nu dau amărîtei cu totul,
Mamei, că singura mă-ta din stolul de mame-ndrăznit-a
Drumul pe mări şi-a fugit de cetatea durată de-Aceste."
Zise băiatul: „Tu vrei să m-abaţi cu temeiuri degeaba.
Nestrămutată mi-e-n suflet şi fără de clatin voinţa —
Haidem curînd!" A strigat; şi deşteaptă străjerii, şi-aceia,
Locul primindu-l, rămîn păzitori. Şi lăsînd străjuirea,
Pleacă pripit, şi-nsoţeşte pe Nisus şi cată pe-Ascaniu.
Tot ce e viu pe pămînt şi răsuflă, dormind îşi alungă
Grijile-acum, şi din suflet goneşte durerile muncii;
Numai războinicii tineri ai Troiei şi capi ai mulţimii,

Stau chibzuind, adunaţi, mîntuirea din rău a cetăţii.
Ce-i de făcut, şi cine să meargă ca sol la Aeneas ?
Roată, cu scutul pe braţ, şi proptiţi pe puternice suliţi
Stau pe cîmpie şi-n mijlocul oastei. Şi Nisus cu grabă
Vine, şi-Efrial cu el, şi cere cu zorul cărare :
Mare şi vrednic de sfat e cuvîntul ce-l vor. Şi Iulus
Vine spre cei tremuraţi şi lui Nisus i cere cuvîntul.
Nisus atunci : „Ascultaţi cu bună voire ce spunem,
Oameni ai Troiei, şi nu după ani cîntăriţi-ne vorba.
Neamul rutulic în jur, îngropat în beţie şi-odihnă,
Doarme. Noi înşii văzurăm deschis şi lipsit de-apărare
Drumul ce duce pe-ascus din poartă spre mare de-a dreptul.
Focul pe-aici potolit îl văzurăm, şi-abia să mai urcă
Fum din tăciuni. De-i iertat să-ncercăm cu-ndrăzneală norocul,
O să-l cătăm pe Aeneas la regele-arcadic ; şi-acasă
O să-l vedeţi, cu bogatele jafuri sosind, şi cu multă
Moarte-n rutuli. Şi poteca ni-e bine ştiută tutindeni :
Colo-n adîncile văi, alergînd căprioare, zărirăm
Nalta cetate prin zări, şi cunoaştem şi rîul de-a lungul."
Gîrbov de zile şi slab, dar cu limpede suflet, Atletes :
„Zei, ce de-a pururi din cer apărară-ţi puternica Troiă,
N-aveţi de gînd să ne pierdeţi sămînţa troiană cu totul,
Dacă voinici aşa tari ne trimeteţi şi-atît de-ndrăzneţe
Piepturi !" Zicînd el a prins şi de mîni şi de umeri pe tineri.

Stînd între dînşii, şi lacrimi umplutu-i-au moşului gura.
„Ce răsplătire-aş putea să socot eu cu gîndul, o tineri,
Vrednic-acestei lucrări ? Dar cea mai frumoasă răsplată
Zeii ne-o dau şi virtutea din suflet ! Iar alta, Aeneas
O să vă deie-n curînd ; şi, tînăr cu fragedă vîrstă,
N-o să vă uite nici Iulus în veci făptuirea de bine !“
„Iată-mă, toată de-acum mîntuirea mi-e-ntoarcerea tatei —
Strigă băiatul Ascaniu. Pe marii penaţi şi pe larul
Moşului meu, şi mă jur pe vecinic cărunta credinţă,
Nisus ! Întregu-mi noroc şi soarta mea toată, şi totul
Astăzi e-n mînă la voi ! O, chemaţi-mi degrabă pe tata,
Adă-mi-l Nisus ! Cînd dînsu-i aici, n-am teamă de nimeni !
Două pahare de-argint scobite cu chipuri în floare,
Am să vă dau, cîştigate de tata-nvingîndu-l pe-Arisbas,
Cîte-un talant de flăcău, şi aur, şi două ceaunuri ;
Cupa cea veche vi-o dau pe deasupra, cea dată de Dido.
Iar de va fi să răzbatem pămîntul italic, şi-avea-vom
Cuceritorul toiag şi sorţi arunca-vom pe jafuri,
Uite, tu vezi cum se-ngîmfă călare şi-n straiele de-aur
Turnus : şi roibul cel scump şi coiful cu pene, şi scutul
Eu de pe-acum ţi le dau ca răsplată, puternice Nisus !
Douăsprezece femei pe-ales, dărui-ţi-va şi tata,
Robi din rutulii cei prinşi o să-ţi deie, cu scule cu totul,
Iar pe deasupra şi-ogoare din cîmpii brăzdaţi de Latinus.
Însă pe tine, cu vîrsta fiind de vîrsta-mi aproape,
Nepreţuite copil, din inima toată pe tine

Am să te iau de tovarăş, şi-n toate fărtat şi tutindeni.
Fără de tine-ncercări nicicînd nu voi face spre glorii,
Pace să fie, sau fie război, şi de-a pururi întîiul
Fi-vei, şi vorba ta vorbă cu rost!“ Şi răspunde-i copilul,
Astfel, Efrial : „Nicicînd, de-aşa făptuire-ndrăzneaţă
N-o să mă vezi îngrozit, o, numai norocul să ducă
Toate cu bine la capăt. Dar una, şi tutor deasupra,
Una te rog. O sărmană femeie din neamul lui Priam,
Mama, bătrînă de tot, şi pornită din malul troadic,
Nici să rămîie n-a vrut în cetatea durată de-Aceste.
Biata ! Şi nici nu visează la cîtă perire mă-ncumăt !
Nici să nu-i zic, la plecare, vro vorbă ! Iau noaptea ca martur,
Dreapta ţi-o iau, că sînt slab în faţa plînsorilor mamei !
Mîngîie-i jalea, te rog, că-i singură-n lume, şi-ajută-i !
Fă-mă să plec cu credinţă, că faci, şi-oriunde-mi vei cere
Am să mă duc, şi la orişice-o fi !“ Zguduiţi în adîncuri
Stat-au troienii, cu lacrămi în ochi, dar întîiul e-n plînset
Iulus, că-n minte-i veni durerea iubirii de tată.
Deci îi răspunse :
„Totul ce-i vrednic de fapte-aşa mari, alege-ţi tu singur !
Mamă-ta mamă de-acum îmi va fi ! Şi singur lipsească-i
Numele mamei Creusa. Căci vrednică este prin faptul
Naşterii tale. Şi lucrul, la orişice capăt s-ajungă,
Martur iau capul ce-l port — căci pe capu-i se jură şi tata —
Ce juruisem că-ţi dau de te-ntorci sănătos şi cu bine,
Fără smintire şi mamei, şi neamului tău dărui-voi !“

Astfel cu lacrămi a zis şi i-a dat de pe umeri o spadă,
Cea cu mănunchi aurit şi gătită de maistrul Licaon
Gnosicul; dîndu-i cu spada şi teaca cioplită din fildeş.
Mnestus lui Nisus i-a dat o blană de leu, o grozavă
Pradă din munte; şi-Atletes făcut-a schimbare de coifuri.
Astfel ei pleacă-narmaţi; şi fruntaşii cu toţii spre poartă
Duc pe drumeţi, petrecîndu-i şi tineri şi oameni de vîrstă,
Multe-nchinînd de noroc. Chiar tînărul Julus frumosul,
Mult mai nainte de vreme cu griji de bărbat şi cu gînduri
Multe, părintelui său i-a trimis întrebări — dar pe toate
Vîntu-n risipă le-a dus şi zădarnice-n norii peririi.

Dînşii se duc, şi prin şanţuri, străbat, şi prin umbrele nopţii,
Pînă spre cîmpii rutulici pătrund: perire să ducă
Dînşii dintîi, cel puţin! Şi-n somn şi-n beţie prin iarbă
Văd tolăniţi pe rutuli; iar la mal rădicate proţapuri;
Oameni culcaţi între hamuri şi roţi, şi-mprejuru-le suliţi
Multe, şi-ulcioare de vin. Şi-ncepe cu şoaptele Nisus:
„Grabnic, Efrial; acum să te văd, că prilejul e gata!
Iată-ne drumul. Tu stăi şi veghează, nu cumva vro mînă
Să ne lovească din dos; şi prin zări ispiteşte cu ochii!
Eu am să curăţ pe-aici, deschizîndu-ţi o largă cărare."
Zice şi-n piept îşi apasă suflarea, şi grabnic împlîntă
Spada-n puternicul Ramnes, în cel ce zăcea pe covoare

Lung tolănit și din piept sforăindu-și cu zgomote somnul.
Rege și preot-proroc și iubit de puternicul Turnus :
Însă prorocul n-a fost în stare să-și vadă perirea !
Trei slujitori, adormiți pe troianul de suliți, îi taie ;
Însă lui Remus, stegarul culcat într-un car dindărătul
Cailor săi atîrnîndu-i pletosul său cap, îl retează.
Capul lui Remus îl duce ; iar trunchiul rămas zvîrcolirii
Bîlbîie-n sînge țîșnit ; și de sînge ce picură-i umed
Negrul covor și pămîntul. Pe Lamirus taie-l, pe Lamus,
Și pe Sarranus, băiatul, acel ce jucase de-aseară
Pînă tîrziu, iar în urmă răzbit de beție-adormise,
Țapăn cu trupul-nlemnit : ferice, de cumva cu jocul
Noaptea mai lung-o făcea, s-o-ndelunge-n alborile zilei !
Lacom ca leul flămînd, cînd lunecă-n turma de vite,
Umblă turbat, și sugrumă, și tîrîie mute de spaimă
Oile slabe și muge-ncruntîndu-și gingiile gurii.
Oameni și-Efrialos mulți a tăiat. Cu turbată mînie
Zboară și taie pe mulți ai necunoscutelor neamuri.
Taie pe Roetus, pe Fadus, pe Herberus, junghie pe-Abaris,
Toți adormiți. Dar deștept, pe toate văzutu-le-a Roetus,
Însă-n ulciorul cel mare cu must el s-ascunse de frică :
Dar ridicîndu-se-n sus, troianul în piept îi pătrunde
Spada mai pînă-n mănunchi, și-o scoate cu viața deodată.
Roetus își scuipă suflarea, și sînge cu vin în amestec
Varsă murind. Și mereu se duce-ucigașul prin noapte.
Iată-l ajuns la Mesapus și-ai săi și pe-acolo văpaia
Stinsă de-abia licurea, și pășteau pe cîmpie-n pripoare
Caii, domol ronțăind — cînd Nisus cu grabă sosește ;
(Căci îl văzuse tîrît și de-omor și de pofte cu totul)

Zise : „De-acum să-ncetăm, căci ne-apucă dușmana lumină.
Dat-am pedepse-ndeajuns, și deschisă ni-e calea pe cîmpuri.“
Scule lăsară pe jos, din argint făurite, mulțime ;
Arme și-ulcioare de vin, și covoare țesute pe-alesul,
Singur Efrial și-a pus pe-un brîu a lui Ramnes ochii,
Brîu cu dichis aurit, pe care-l trimise bogatul
Coedicus, vrînd să și-l facă prin daruri prieten pe Remul
Cel depărtat. Iar, murind, nepotului Remul i-l dete.
Dar după moarte-i rutulii ca plean îl luară-ntr-o luptă.
Brîul acesta-l răpi, punîndu-l degrabă pe umeri.
Coiful mesapic apoi, că-i era potrivit, și-i plăcură
Crestele roșii. Cu grab-apoi ies și se duc pe cîmpie.
Însă războinici călări într-aceea, sosind din cetate,
Pînă ce-oștirea stetea rînduită pe cîmpul bătăii,
Vin în galop, aducînd de la rege răspunsuri lui Turnus.
Ageri, trei sute de tineri, cu scuturi, și-n frunte cu Volcens.
Ei se prelinseră-n zbor pe-aprope de zidul troianic,
Cînd de departe-au zărit pe cei ce cotiră la stînga.
Îndeosebi s-a vîndut, prin zarea cea galben-a lunei
Nesocotitul Efrial cu coiful cel plin de lucoare.
Stolul s-oprește curînd, iar Volcens din frunte le strigă :
„Stați ! Și pe cine cătați ? Și care vi-e numele vostru ?
Unde vi-e drumul ?“ Cei doi n-au poftă să-ntindă cuvinte ;
Fug mai cu zorul spre codru și-aleargă prin inima nopții.
Sar călăreții și-nchid cunoscutele drumuri din codru,
Colo și colo, și lasă strejeri pe la gură de plaiuri.
Codrul sălbatec era, cu sălbateci stejari, cu hățișuri,
Plin de-ntunerec și plin de ghimpoase tufișe tutindeni ;

Strîmte şi rari şerpuiau poteci cu rîpoase ponoare.
Crengile-acum şi povara din cap lui Efrial pe plaiuri
Piedecă-i fac, şi de frică pierdut-a şi-urcuşul pe culme.
Nisus s-a dus. Şi scăpat se văzu de perire cu totul,
Colo pe şesul albanic numitul pe numene de-Alba,
Unde pe-atunci îşi ţinea Latinus mulţimea de turme.
Stete pe loc, şi-acum a văzut că-i lipseşte fărtatul.
„Unde-ai rămas tu Efrialos, bietule, unde prin codru ?
Cum să mă-ntorc pe-ncurcatele căi să te caut de-a lungul
Codrului plin de-nşelări ?“ Se-ntoarce, şi-adună pe cale
Fiece urmă şi semn, lunecînd prin tăcute tufişuri.
Tropot de cai el aude, şi semne de goană, şi vuiet ;
Cîteva clipe-au trecut, şi-un ţipăt despică văzduhul.
Vede p-Efrial, încins de mulţimi, zăpăcindu-l acolo
Noaptea şi locul cel strîmt şi spaima năvalei grăbite.
Grabnici îl tîrîie-acum, şi ţipînd el se zbate, degeaba.
Ce-i de făcut ? Să le smulgă cu sila pe tînăr, cu fierul
Nelegiuit de-ndrăzneţ ? Ori, gătit de perire, s-alerge
Fulger în gloată, grăbindu-şi sfîrşitul prin glorie-n suliţi ?
Iute, cu braţul adus, îşi întoarce năprasnic oţelul
Ochii suindu-i spre cer, se-ndreaptă spre lună şi zice :
„Vino cu braţ de-ajutor strîmtorărilor noastre zeiţă,
Fata Latonei, şi-al codrilor paznic, podoabă din ceruri !
Hirtacus tata vrodată pe-altar de-ţi aduse jertfire,
Dacă vrodată şi eu te-am slăvit cu vînatele daruri,
Mîndre, la templul tău sfînt atîrnîndu-le-n şiruri sub streşini :
Fă-mă să-mprăştiu năvala, şi cîrmuie-mi fierul prin aer !“
Zise ; şi suliţa-n vînt ridicînd-o cu toată puterea,
Zboară năvalnicul fier şi despintecă negura nopţii ;

Fulger cu zuzăt intrînd în spetele-ntorsului Sulmo,
Ruptă-i răzbate cu lemnul prin piept și se sfîșie țăndări.
Sulmo se-ndoaie de brîu și scuipă fierbintele sînge,
Fierbe-i sughițul sub coaste și-un rece cutremur îl zbate.
Toți înlemniră-mprejur. Dar mult mai puternică vine
Altă perire, de sus țintită de-a dreptul spre tîmple.
Pînă ce tremură toți, îi pătrunde prin tîmple lui Tagus
Sulița-n zbor, atîrnînd în căldura pătrunșilor crieri.
Volcens turbează gemînd, că pe cel ce lovește cu fierul
Nici nu-l zărește, și cine-i menitul nu poate să știe.
„Însă cu sîngele-ți cald, tu plăti-vei îndată perirea
Astor doi!“ a strigat. Și cu spada rotită puternic
Sare spre Efrial. Atunci îngrozit și cu mintea-n amestec
Nisus răcnește din piept, și nici să s-ascundă nu poate,
Nici să-și mai fie stăpîn pe turbata mînie-a durerii.
„Eu v-am făcut-o, vedeți-mă aici! Și spre mine vă-ntoarceți
Fierul, rutuli! Vinovatul sînt eu! Că nici îndrăzneală
N-are, și nici n-a putut! Și vă jur și pe cer și pe stele:
Prea nebunește-a urmat pe-un prieten menit prăpădirii!“
Astfel vorbește, pe cînd repezirea puternicei săbii
Trece prin coaste băiatului prins și-i spintecă pieptul,
Galben Efrial se-ndoaie de brîu, și păraie de sînge
Curg, și pe spate, ca frînt, își scăpă cu gemete capul.
Astfel o floare pe șes, cînd plugul o taie cu fierul,
Moare pe-ncet lîncezind; ca macul întocmai, cînd pleacă
Fruntea-n tăcute-oboseli, doborîndu-l poverile ploii.

Nisus s-azvîrle vuind în grămadă, şi-ntîi şi cu totul
Prinde pe Volcens, la dînsu-ntîrzie şi numai la dînsul.
Dar în de-a valma rutulii strîngîndu-l de-aici şi de-acolo
Repede-l trag şi-l azvîrl ; dar mai cu năvală se-ntoarce
Roată cu spada trăsnind, şi celui ce ţipă i-o-mplîntă
Tocmai în gură pe gît, şi murind îşi omoară duşmanul.
Singur apoi pe răpusul prieten s-azvîrle grămadă,
Groaznic străpuns, şi pe-ncetul adoarme răpaosul morţii.
O, fericiţi amîndoi ! Să poată cîntările mele,
Nimeni şi-n veci n-ar uita pomenirea cea vrednic-a voastră,
Cît va domni-n Capitol, pe vecinica stîncă, poporul
Romei, şi tatăl roman cîrmui-va popoarele lumii !

Plini de prădatele prăzi şi făloşi de izbîndă rutulii
Duc în tăcere şi trişti în corturi pe mortu-le Volcens.
Plîngere multă şi-n tabără plîng, pe Ramnes văzîndu-l
Mort, şi pe-atîţia fruntaşi înjungheaţi dintr-o singură moarte !
Ah, şi Sarranus şi Numa ! Şi gloate-adunate-mprejurul
Celor ce mor şi-au murit ; şi pămîntul în aburi de sînge
Cald, şi păraie ce curg de sînge, cu spumă-n amestec !
Sculele-acum le cunosc între sine ; şi coiful mesapic,
Coiful cu pene, şi brîul cu greu mîntuit de perire.

Iată, din cer luminează cu tinere zori Aurora
Ţările-n jur, rădicată din patul de flori a lui Titon.
Soarele cînd a-nceput să facă mai limpede lumea,
Mînă bărbaţii în război, el însuşi în arme, turbatul

Turnus, și-oștiri îmbrăcate-n oțel le-mpinge spre ziduri.
Iată, pe suliți acum — priveliște plină de jale —
Poartă-mplantate, pe sus, în bătaia de joc a mulțimii,
Capul lui Nisus, și-al soțului său.
Neșovăiții troieni așezară la stînga pe ziduri
Oastea gătită de-omor (la dreapta-i împrejură Tibrul).
Unii-n adîncile șanțuri pitiți, iar alții prin turnuri.
Jalnici în zare privesc la fețele-n suliți purtate,
Ah, le cunosc, și le văd înnegrite de sîngele putred.
Vestea-ntr-aceea zburînd prin mult-îngrozita cetate
Zbuciumă piepturi, și aleargă la jalnica mamă vestindu-i
Unde-i Efrial. Și gheață prin carne-i pătrunse, prin oase,
Scapă și fusul din mîni, sărmana, și-i lunecă tortul.
Iese, și-aleargă pe drumuri, cu nemaigrăită bocire,
Părul și-l smulge, și țipă nebună, și suie pe ziduri ;
Suliți pe zid, și primejdii și-oșteni și nimic ea nu vede,
Nemărginitul văzduh îl zguduie-mplîndu-l cu plînset.
„Fiule,-așa mi te văd ? Tu sprijin tîrziilor zile !
Suflet tu cum ai avut, să mă lași pustiită pe lume ?
Crudule ! Dacă ți-a fost să te-arunci într-atîtea primejdii,
Ah, la plecare măcar un cuvînt să fi zis amărîtei
Mame ! Tu-n țară străină la cînii latinici
Zaci de mîncare pe cîmpi ! Și nici să-ți petrec eu sicriul ;
Ochii măcar să-ți închid, și să-ți spăl trupușorul de sînge ;
Nici să te-mbrac în vestmîntul la care ziua și noaptea
Biata cusut-am, uitînd la cusut neputințele vîrstei !
Unde s-alerg ? În ce mal zac oasele tale-azvîrlite ?
Unde-mprăștiatul tău trup ? Atîta-mi aduci tu din tine ?

Doamne, de-aceea-ţi urmai, ticăloasa, prin ţări şi pe-adîncuri !
Dacă vi-e milă, rutuli, îndreptaţi-vă fierul încoace,
Arcul spre mine, curînd ; şi pe mine dintîi, şi cu toţii —
Fii milostiv măcar tu, părinte din ceruri, şi-azvîrle-mi
Fulgere-n cap, şi răstoarnă-l de-aici în adîncuri de Tartar !
Pentru că nu ştiu alt chip, să-mi curm ticăloasa trăire !"
Plînsetul ei străbătut-a prin inimi ; şi-n juru-i se face
Gemet, şi-aprinşii bărbaţi înlemnit-au cu mîna pe suliţi.
Dac-au văzut-o-ntr-atîta gemînd, Idaeus şi Actor
Vin, de Ilionefs moşu-ndemnaţi şi de plînsul Ascaniu,
Iau pe bătrîna-ntre ei şi-o duc leşinată-n colibă.

Urlet de-aramă departe pe cîmp din trompete răsună,
Plin de fior ; şi bărbaţii vuiesc, şi răspunde văzduhul.
Repezi străbat, cu rotundele scuturi, prin tabără volscii
Gata să zguduie zidul de lut şi prin şanţuri s-ajungă ;
Sparg cu topoarele zidul o seamă ; şi-o seamă se urcă
Repezi pe scări, chibzuind pe unde-i mai slab-apărarea,
Şirul mai rar şi ştirbit. Dar plouă teucrii pe dînşii
Negru potop de săgeţi, şi-i răstoarnă cu drugul puternic :
Apără tot, căci războaie-ndelungi îi deprinseră-ntr-asta.
Mari bolovani prăvălesc de pe ziduri, şi-ncearcă să rupă

Desele rînduri ce vin ca furtuna pe mări. Şi se-ndeasă
Volscii, şi-n grabă mulţimi iau locul mulţimii strivite;
Însă la urmă slăbesc, căci unde-i mai deasă mulţimea,
Bubuie stînca de sus şi năprasnică vine cu vuiet,
Zeci de rutuli în ţărînă turtindu-i, şi sparge şi bolta
Strînsă din scuturi pe cap. Nu pot să se-ncreadă rutulii,
Cît de-ndrăzneţi, în războiul cel orb. Şi se-ntorc ca s-alunge
Oastea troiană din şanţ.
Însă, grozav de văzut, altinderi în mîni cu tăciunii
Vine turbatul Mezenţiu-nvîrtind fumegatele flacări.
Iar crescătorul de cai, născutul neptunic, Mesapus
Smulge puternicii pari, şi scări pe sub ziduri aduce.
Muză Caliope-acum, te rog, sprijineşte-mi cîntarea,
Spune c-omoruri făcură cu fierul, şi cîte-mplinit-a
Turnus ucideri, şi care pe care-l trimise la Tartar;
Cîntă cu mine războiul şi-ntreagă d-a-valma luptării:
Toate le ştii tu, zeiţă, şi-mi dai şi-amintirilor razim.
Groaznic un turn îşi clădiră cu rînduri de punţi suitoare,
Locul întreg stăpînindu-l: pe-acesta-n unire cu toţii
Cearcă să-l surpe latinii din loc, şi să-i zguduie talpa.
Însă troienii de sus cu pietre şi-l apără zdravăn,
De prin ferestre-ajutînd cu potopul peririi din arcuri.
Turnus întîiul spre turn aruncat-a văpaia din facii:
Focul sub streşini a prins, şi-mpărţindu-i vîlvorile vîntul,
Grabnic a-ncins învelişul, prelins pe sub scînduri şi bîrne,
Cei dinăuntru răsar învălmaţi, şi zadarnic apucă
Fuga scăpării: se-ndeasă cuprinşi de cutremur spre locul

Cel cu scutire de foc — dar iată, cu multă povară
Turnul huind să răstoarnă, şi cerul să zbate de huiet.
Dînşii striviţi pe pămînt de ruina din cer prăbuşită,
Parte prin suliţi înfipţi, şi parte cu piepturi sfărmate
Groaznic de bîrne, rămîn ai peririi. Helenor şi Licus
Singuri scăpară. Helenor — un tînăr pe care pe-ascunsul
Roaba Lycimna-l născu bătrînului rege moeonic,
Fără-nvoire mînîndu-l la Troia protivnic, în arma
Cea mai de rînd, în căciulă de miel şi cu paloş nevrednic —
Dînsul acum răsărind din ruini şi pe Turnus văzîndu-l,
Miile-n jur şi latinii şi-aici şi latinii şi-acolo,
Tocmai cum fiara la colţ strîmtorată de-arcaşii năvalnici,
Sare spre-arcaşi spumegînd şi spre moartea cea bine ştiută,
Fulger-orbiş şi cu salturi dincolo de suliţi ajunge :
Astfel Helenor aleargă peririi şi-n gloate s-azvîrle
Unde-i şiragul mai des şi mai deasă lucoarea de suliţi.
Licus, mai bun de picior, o rupe la fugă prin gloate,
Sare prin suliţi şi-aleargă spre zid şi cu stînga s-apucă
Sus de nălţimi, năzuind spre-ntinsele mîini de tovarăşi.
Turnus vuind, şi cu pasul grăbit, îl ajunge din urmă
Şi de picioare prinzîndu-l : „Credeai că ne scapi ? îi vorbeşte —
Nesocotite, din mîni ?“ Şi pe bietul ce-atîrnă smulgîndu-l
Cu pe-o puternică parte din zid, îl trînteşte de-o parte.
Astfel pe-un iepure slab, ori pe o lebădă plină de-albime,
Vulturul sfînt prin văzduh cu gheare-ascuţite-i răpeşte ;

Astfel pe mielul umblînd cu zbierete-n urmele mamei
Lupul fieratic îl smulge din staul. Se-nalță tutindeni
Strigăt, și toți năvălesc, umplînd cu pămînt șănțuirea,
Ori aruncînd rășinoșii tăciuni și văpaie spre streșini.
Iată-l Ilionefs moșul, cu stînca cea ruptă din munte
Culcă pe-acel ce venea cu tăciunii spre zid, pe Lucețiu.
Culcă și Asilas pe cel Corinaeus ; p-Emation, Liger,
Unul cu sulița dînd, cu săgeată-nșelărilor altul,
Culcă pe-Otrigius, Caeneu ; pe Caeneu îl însuliță Turnus.
Turnus pe Itis, Promolus, pe Clonius și Dioxipus,
Și pe Sagaris, și-n urmă pe cel mai de frunte, pe Idas.
Capys apoi pe Privernus : acesta răni pe Themila,
Însă puțin, și-aruncînd în prostie de-o lature scutul
Palma-și întinse spre fier, iar fierul cu aripi zburat-a,
Trece prin palma cea-ntinsă ca scut și-ascunzîndu-se-n coaste
Rupe cu rana peririi cărarea suflării din suflet.
Sta-n strălucire de coif și de suliți născutul din Arens ;
Haina-i cea-n fața ruginei, pestriț dichisită cu acul —
Tînăr frumos și trimis în război de părinte-său Arens.
Mare crescîndu-l în codrii lui Mars, la rîul Hymethus,
Unde-un altar lui Palicus acum se ridică puternic.
Grabnic Mezențiu, deoparte punînd și coiful și spada,
Praștia-n vînt de trei ori o-nvîrtește rotind-o cu zuzăt :
Plumbul topit îi străbate prin cap, despicîndu-i în două
Capul, iar Arcens întins se răstoarnă-n țarină și moare.

Iată, de data dintîi întinzînd zburătoarea săgeată
Zice-se — numai vînat săgetat-a-nainte d-aceasta —,
Iulus, cu fierul ochind, a răpus pe viteazul Numanus,
Cel cu porecla de Remul, şi care pe sora lui Turnus
Cea mai din urm-o luase de cîteva zile soţie.
Vrednice lucruri de spus şi nevrednice multe, din fruntea
Oastei, striga, şi mîndrit de cuscria cea nouă cu Turnus
Pieptu-şi scotea şi-ngîmfat făcea gălăgie cît şapte :
„Nu vi-e ruşine, din nou să v-ascundeţi ca şoarecii-n şanţuri,
Phrigii de două ori prinşi, şi cu zid să vă-ncingeţi perirea ?
Iată-i, pe cei ce cu fierul poftesc cununii, ticăloşii !
Care din zei mi v-aduse pe-aici, şi care prostie ?
Nu sînt pe-aici, Agamemnoni, şi nu sînt limbuţi ca Ulixes ;
Neam înăsprit noi sîntem ! Din faşe noi ducem la rîuri
Micii copii, oţelindu-i cu gerul sălbatec al apei.
Noi cu vînatu-i deprindem de mici ; să străbatem desişuri,
Cai să-ncurăm şi săgeata s-o-ntindem : aceasta ni-e jocul !
Însă bărbaţii deprinşi cu puţinul şi vrednici la muncă,
Scurmă cu plugul cîmpii şi zguduie-oraşe cu fierul.
Fieru-l învîrte şi mare şi mic, şi cu spatele boul
Duce-nentoarsele suliţi ; şi nici bătrîneţa tîrzie
Nu ne slăbeşte puterea din piept, veselia din suflet.
Părul cărunt îl ascundem sub coif, şi la pradă s-aducem
Pradă mereu ne silim, şi ne place trăirea din pradă —
Voi cu şofran vă tiviţi, şi cu purpură multă, vestmîntul,
Suflete slabe şi moi ! Vă place la horă de-a pururi ;

Mîneci aveți la suman și căciuli cu curele sub barbă !
Voi, frigience, dar nu frigieni ! Haid, mergeți pe munții
Dindimos, unde cimpoaie cu gemene dopuri vă cîntă !
Toba vă cheamă pe dealuri, pe Ida, și drîmba mătușei !
Arma lăsați-o bărbaților tari, și-azvîrliți-vă fierul !"
Astfel de vorbe-azvîrlite cu fală netrebnică, Iulus
Nu i le poate răbda ; și săgeata-i puternic întinde
Coarda din coadă de cal, și cu brațele larg desfăcute
Stă și-umilit, cu jurări, lui Jupiter astfel se roagă :
„Tată puternic, ajută-mi din ceruri la-ntîia-ndrăzneală !
Daruri în fiece an aduce-ți-voi însumi prin temple :
Ție pe-altar un vițel, cu frunte-aurită, junghia-voi,
Alb ca zăpada și-asemeni de trupeș ca mama, din coarne
Dînd izbituri împrejur și-azvîrlind cu piciorul țărîna !"
Tatăl din cer auzit-a rugarea, și-n stînga din cerul
Limpede, iat-a tunat. Și perire ducînd zbîrnăit-a
Arcul. În zuzăt grozav repezită săgeata se duce,
Trece lui Remul prin cap, și-i fulgeră fierul prin tîmple.
„Du-te și bate-ți tu joc de virtute cu vorbe de-ocară —
Phirigii de două ori prinși răspuns dau rutulilor astfel !"
Iulus atît-a vorbit. Troienii-l urmează cu chiot,
Urlă de veseli, și acu-nsuflețirea li-e pînă la ceruri.
Tocmai atunci, în văzduhuri înalte, pletosul Apolo
Vesel privea cetățuia troiană și-aprinderea luptei,
Stînd pe-o fășie de nor ; și lui Iulus îi zise cuvîntul :
„Faptelor nouă, noroc ! Acesta e drumul spre stele !
Zei te născură și zei tu vei naște ! Și-i drept să s-adune

Toate războaiele-odată sub regii din neamul dardanic !
Pergamos nici nu te-ncape.“ Şi cu zisul deodată,
Zeul scoboară de sus şi suflarea de vînturi spicînd-o
Vine de-a dreptul la Iul. Acum el primeşte făptura
Vechiului Butes : stegar lui Anhises dardanul (acesta
Fost-a prin vremuri de mult şi paznic de-ncredere-al casei.
Tatăl de paznic acum îl dete lui Iulus). Şi-n totul
Celui bătrîn semăna, şi la chip, şi la grai, şi la umblet,
Chiar şi la părul cărunt şi la zale, şi-n totul, Apolo.
Zice-i domolul bătrîn aprinsului tînăr cuvîntul :
„Fie destul, Aeneide, că nepedepsit fulgerat-ai
Moartea-n Numanus ! Cu drag îţi aduce, la-ntîia-ţi izbîndă,
Laude-Apolo, şi nu-i supărat că te-asemeni cu dînsul !
Dealtfel, copile, să fugi de războaie !“ Vorbit-a şi-n urmă
Zeul, grăbit părăsind muritoarea făptură, s-ascunse
Ochilor, iute spre cer alergînd prin văzduhul cu neguri.
Toţi cunoscură pe-Apolo şi sfînta-i săgeată, fruntaşii
Dardani, şi-n zboru-i zeiesc auziră cum zuruie tolba.
Astfel, pe Iulus ce-ntruna se cere-n război, prin cuvîntul
Zeului dînşii-l opresc ; iar dînşii se-ntorc să se lupte
Iarăşi, şi sufletul lor în deschise primejdii l-aruncă.

Strigăt de luptă de-a lungul pe ziduri răsună tutindeni ;
Arcuri cu zuzăt întind, şi le fulgeră piatra din praştii.
Fier risipit e tutindeni pe jos ; şi-n ciocnire de săbii
Zîngăie coiful şi scutul scobit ; şi se zbat în izbire.

Astfel venind din apus, de sub Țapul cel plin de furtună,
Ploaia răzbește pămîntul și-l bate ; și-un vifor pe vaduri
Grindini aduce grăbit, cînd Joe cu vînturi turbate
Mînă furtuna cu ploi și despintecă norii să verse.
Pandarus, fiu lui Alcanor, și Bythias, frate cu dînsul
Gemeni crescuți în păduri de Jupiter și de Hiera,
Tineri ca brazii de țări și ca munții din țara de-acasă,
Poarta, pe care le-o dete-n păzire mai-marii oștirii,
Iuți o deschid, și-ndrăzneți ei poftesc pe dușmani în cetate.
Înșiși în dreapta și-n stînga, ca două năprasnice turnuri
Stau cu oțelul în mîni, și le tremură creasta pe coifuri.
Astfel cu frunțile-n vînt, pe malul vuitelor rîuri,
Fie la Padus pe mal, ori aproape de-Atesis cel mulcom,
Trainici doi gemeni stejari își înalță spre ceruri netunsul
Creștet, și-l clatină-n nori, și le freamătă vîrful de vînturi
Largul văzîndu-l deschis, năvălesc înăuntru rutulii.
Însă și-Aquicolus, bunul războinic, și Quercens viteazul,
Timarus cel făr-astîmpăr și Hernon cel sprinten în luptă,
Ori s-au întors ca s-o rupă la fugă cu gloata-ngrozită,
Ori s-așternură striviți, și-n poartă-și lăsară viața.
Tot mai turbată creștea-n amărîtele inimi mînia ;
Tot mai năvalnic sporesc de tutindeni troienii la poartă,
Tot mai departe-ndrăznesc și să-ncaieră-n luptă de-amestec.
Turnus, turbînd pe sub zid, la colțul potrivnic, departe,

Dînd cu rutulii năvală, ia veste din soli că troienii
Iarăşi sărit-au pe-omor şi-mbie şi-o poartă deschisă.
Lasă-nceputele căi, şi mînat de-o nespusă mînie,
Vine şi-aleargă nebun spre poartă, spre fraţii cei mîndri.
Culcă pe-Antifate-ntîi, că-ntîiul închisu-i-a calea,
Tînăr născut din femeia tebană şi bunul Sarpedon —
Culcă-l cu suliţa-n piept, căci lemnul de corn ausonic
Zboară grăbit zuzăind şi prin vintre-i pătrunde, şi-ajunge
Pînă sub piept în adînc, şi ţîşneşte cu spumă pârîul
Negru din rană, şi-oţelul stă cald în plămîni sfiederite.
Culcă pe Merops apoi, şi pe-Afidmus şi culcă p-Erimas ;
Culcă pe Bythias, cel de mînie-ncruntat ca o fiară,
Nu străpungîndu-l : nu moare-un voinic ca şi dînsul de suliţi,
Ci vuietînd a plecat, izbit cu putere, toporul,
Trăsnet al morţii din cer — nici pielea-ndoită de taur,
Nici auritul pieptar cu solzii cît latul de mînă
Nu l-au scutit. Şi puternicul trup căzut-a grămadă ;
Urlă pămîntul sub el, şi-i zîngăie scutul cu vuiet.
Astfel la Bajae, pe mal euboic, urlînd se răstoarnă
Muced piciorul de pod, rădicat din puternice pietre,
Nalt şi spre mare plecat : de bătrîn, el întruna se pleacă
Tot mai strivit, pînă cînd se răstoarnă huind în prăpăstii ;
Marea s-amestecă-n clocot şi fierbe-aruncînd nisipişuri
Negre, şi Prohita geme clătită, şi-Inarime zbate-şi
Patul de stînci zăcător pe Tifoefs bătutul de Joe.
Mars, purtătorul de zale, din nou încordat-a puterea
Plină de foc în latini, îmboldindu-i mai zornici spre luptă.

Vin înglotiţi de tutindeni latinii, căci dat li-e prilejul,
Şi-nsufleţiţi de războinicul zeu ei se simt.

Pandaros, cînd a văzut pe frate-său mort în ţărînă,
Şi că norocul s-abate din drum şi le-abate şi lupta,
Repede-ntoarce-n ţîţîni şi-mpinge puternica poartă
Dînd-o la loc cu năprasnici-i umeri, şi-afară-şi închide
Mulţi dintre bieţii troieni, părăsindu-i luptării pe moarte ;
Pe-alţii cu sine-i închide, pe cei ce săriră mai iute.
Nesocotitul de el ! Că-n mijlocul gloatei pe Turnus
Nu l-a văzut cînd a intrat : şi l-a-nchis şi pe dînsu-n cetate
Ca şi p-un tigru flămînd în staulul blîndelor vite.
Grabnic în ochi le-a sărit o străină lucoare ; cu zăngăt
Armele-i sun-a pustiu, şi roşii ca sîngele-i joacă
Penele-n coif, şi din scut îi scapără pară de fulger.
Toţi îi cunosc urgisitul său chip şi-uriaşa făptură ;
Toţi împrejur înlemnesc aeneizii. Dar Pandaros sare
Groaznic cu firea, şi-aprins de-omorîrea iubitului frate
Vuietă vorbe : „Ho, ho ! Iatacul Amatei şi nuntă
Crezi că-i aici ? Şi palatul din Ardea voastră, tu Turnus ?
Cuib al duşmanilor vezi, şi nimic nu-ţi mai mîntuie capul."
Turnus cu zîmbet atunci îi răspunde, cu linişte-n suflet :
„Dacă ţi-e pieptul locaş de virtuţi, hai, vino loveşte!
Spune lui Priam în iad, că şi-aici s-a găsit un Ahile."
Astfel eroul. Şi-acela turbat, încordîndu-şi puterea,
Vîntură greul ciomag, cel aspru de noduri şi coajă.
Aerul prinde vuind izbirea ciomagului ; Iuno
Însă-l abate din drum şi prin poartă pătrunde ciomagul.

„Însă de-oţelul ce-l vezi învîrtit de mîna mea dreaptă,
Nu-mi eşti tu omul să scapi! Şi vedea-vei tu cine-i mai tare.“
Şi ridicîndu-se grabnic, deodată cu spada, loveşte:
Fierul despică sclipind prin mijlocul tîmplelor fruntea,
Spică şi-obrajii, tăindu-i de tot cu scîrboasă rănire.
Sună şi geme de-atîta povară căzînd, şi să zguduie locul:
Oasele fără mişcări şi zalele-i crunte de crieri
Grele s-aştern pe pămînt; şi-aici şi dincolo-i atîrnă
Capul în două tăiat, sprijinindu-se-n două pe umeri.
Prinşi de-o năprasnică spaimă, se-ntorc troienii la fugă.
Dacă viteazul acum ar fi prins hotărîrile faptei,
Poarta curînd s-o descuie lăsînd pe rutuli înăuntru,
Ziua de astăzi făcea războirilor capăt cu totul.
Însă mînia cea fără de cumpăt şi pofta de-omoruri
Mînă-l în mîni la vrăşmaşi.
Culcă pe Gyges dintîi, pe Falaris, căror le taie
Gleznele; celor ce fug le-azvîrle răpitele suliţi
Ploaie prin spete, căci mîna şi ochiul i-l drege Iunona.
Taie pe Halis; pe Fegefs prin raniţă dînsul străpunge-l;
Taie pe ziduri de-a lungul şi-omoară de-a rîndul pe bieţii
Nepricepuţi ai luptării, dar plini de văpaie şi suflet;
Taie pe-Alcandros, pe Pritanis, Halius şi pe Noemon;
Iară pe Licefs, pe cel ce venea cu mulţimi împotrivă-i,
Iute din dreapta-l ochi, răzemîndu-se în zidul din spate,
Astfel izbindu-l de-aproape cu fierul că-i dete de-a dura
Capul departe de cîmp, cu coiful deodată. Pe-Amicos
Cel mai dibaci vînător, şi fără pereche de meşter
Săbii să ungă şi-oţelul să-l fac-otrăvit la tăişuri.

Taie pe Clinthus lui Aeol ; pe-al muzelor prietin, pe Cretus,
Drag al cîntărilor preot, deprinsul de-a pururi cu coarda,
Vecinic deprins cu răsunet frumos și cu plînset de strune,
Arme să cînte și roibi și bărbați și războinice fapte.
Însă de veste prinzînd mai la urmă fruntașii cetății,
Mnestus cel tare și-aprinsul Serestus, dau goană spre gloate :
Văd pe dușman în cetate și cetele-n fuga risipii.
Mnestus : „Dar unde vă duceți, și care vi-e gîndul ?“ le strigă
Ori mai aveți vro cetate, și-aveți întărire și ziduri ?
Unul, și-aici, cetățeni, în șanțuri la voi, și tutindeni
Strîns de-ntăriri, a-ndrăznit să răstoarne cetatea, el singur ?
Nepedepsit ? Și pe cei mai de frunte flăcăi să-i omoare ?
Nu vi-e rușine și milă de tații bătrîni și de zeii
Moșilor voștri, de bunul Aeneas ? De nimeni nemernici ?“
Suflet ei prind din cuvintele-acestea, și vin în șiraguri
Dese-ndărăt. Dar pe-ncet din încaier să-nlătură Turnus,
Calea ținînd-o spre rîu și spre colțul strîmturilor văii.
Tot mai năvalnici îl strîng troienii cu multă strigare,
Tot mai încins îl gonesc. Așa cu dușmanele suliți
Strîng vînătorii pe un leu furios : cu groază privindu-i
Leul, cu ochii turbați, se retrage : nu-l lasă mînia,
Nici bărbăteasca putere, să fugă, dar nici să s-arunce
Oricît dorește, spre dînșii nu poate, că-i zidul de suliți —
Astfel cu gîndu-ngrijat, dar fără să-și facă vro pripă,

Turnus se duce mereu, și mîniile-i sforăie-n suflet.
Galben, de două ori dat-a năvală-n dușmanii din juru-i
Pus-a-ngrozitele oști în două răstimpuri pe fugă.
Însă curînd de tutindeni s-adună cu toții pe unul,
Însăși saturnica Iuno să-i fac-un adaos puterii
Nu mai cutează : din cer a trimis cu zborul pe Iris,
Jupiter, veste să-i ducă surorii, că Turnus peri-va,
Dacă nu fuge curînd din cetatea troiană viteazul.
Astfel voinicul nu poate nici scutul să-l poarte destoinic,
Nici să lovească vîrtos : și-l acoper săgeți de tutindeni.
E copleșit. Și pe tîmple-i vuiește cu zăngăte-ntruna
Coiful cel gol, și de pietre-aruncate turtită-i arama.
Penele coifului toate-au zburat, și e spart și pe-alocuri
Scutul : și suliți de suliți aruncă troienii și Mnestus
Tună și fulgeră-n jur. Și-i curge cu șipot sudoarea,
Neagră de praf, ca rășina, și nici nu-i mai vine răsuflet,
Frînt e de tot ; găfăind, îi tremură trupul din creștet.
Iată de sus azvîrlit, cu armele crunte pe dînsul,
Sare viteazul în rîu. Iar rîul cu vinete valuri
Prinde pe cel sositor, și pe blîndul său pat legănîndu-l
Spală-l de sînge și-omor și-l duce voios la tovarăși.

CARTEA X

Iată, puternic acum în Olimp își deschide palatul
Tatăl din ceruri și-al lumii stăpîn, în locașul de stele,
Sfatul și-l cheamă. De-acolo privind pe pămîntul cu-ntinderi
Vede cetatea troiană, de sus, și poporul latinic.
Zeii s-adună-n deschisul palat; iar părintele-ncepe:
„Marilor zei, și puternici! De ce vă schimbarăți cu toții
Rostul jurat? Și de ce vă luptați cu-ndîrjire-așa multă?
Însumi oprit-am italii să-nceapă războiul cu Troia.
Peste voință-mi vă văd învrăjbiți. Și care-i temeiul
Pe-unii sau pe-alții să-i duceți cu fierul în lupta peirii?
Ziua cea mare-a luptării — nu duceți voi grija! — sosi-va
Cînd oțărîta Cartago va duce-n cetățile Romei
Multă perire și-omor, prin Alpi despica-și-va cărarea!
Fi-vor iertate și vrăjbele-atunci, și jaful și-omorul
Pacinici acum vă voiesc; și-mi legați prieteniile păcii."

Jupiter astfel a zis, și puține. Dar nu cu puține
Venus cea plină de farmec:

„Tată, putere de veci pe pămînt și-n seninele ceruri,
Dacă nu ție, noi cui să mai cerem și milă și razim ?
Cît sînt de-obraznici rutulii, tu vezi ! Și-ndărătnicul Turnus
Umblă cu roibii prin taberi, fălos de mulțimea din juru-i,
Ca un turbat. Și troienii n-au zile scutite prin ziduri :
Însăși în poartă și-n jur prin săpatele șanțuri, rutulii
Mestecă suliți, și-n gropi ei tulbură rîuri de sînge.
Prințul nu știe nimic, că-i departe. Și-i lași tu să fie
Vecinic acolo-ngrădiți ? Din nou amenință dușmanii
Zidul troianic, cel nou ridicat, și dușmanul li-e altul :
Însuși Tydide, cu trainice oști din Aetolia-mpotriva
Troiei se scoală. Și cred că de-acum și răniri îmi gătește
Sparta ; pe sfîntul tău neam risipi-l-vor de-acu muritorii !
Fără de vrerile tale de cumva sosiră, și fără menire,
Dînșii-n pămîntul latin, spășească păcatul, și lasă-i
Făr-ajutorul ce-l dai, iar dacă sosiră cu-ndemnuri
Date de zei și de mani, azi cum de nu poate să ducă
Nimeni porunca la țel ? Și menirea de ce li se schimbă ?
Ce să vorbesc și de flota-i aprinsă-n pămîntul lui Erix ;
Ce de stăpînul furtunii ; și ce de turbatele vînturi
Scoase din peșteri ? Și ce, de cea vecinic pe drumuri, de Iris ?
Iată, și manii de-acum îi răscoală — căci numai pe-aceștia
Nu-i răzvrătise — și-adînc ațîțată pe oameni Alecto
Iese deodată, turbare-aducînd prin orașe latine !
Nu mai aștept stăpînire de-acum ! Așteptat-am domnia

Cît ne zîmbise norocul. Oricare va-nvinge, mi-e una.
Dacă niciunde vrun loc nu le lasă troienilor Iuno,
Nedomolita : pe Troia ce fumegă-n calda ruină,
Tată, dă-mi voie, te rog, să-mi mîntui de moarte pe Iulus,
Nevătămat din război, dă-mi voie să-mi mîntui nepotul !
Mări neştiute de-acum rătăcească de-apururi Aeneas,
Unde voi-va să-l ducă menirea, pe oriunde, să meargă !
Însă pe Iulus voiesc să mi-l scap şi să-l mîntui din lupte.
Pafos cel mîndru-i al meu, și-Amatus al meu, și Citera,
Codrul idalic îl am ; sătul de războaie,-n repaos,
Moară pe-acolo străin ! Şi Cartago tu fă-o să-njuge
Neamul italic ca rob : el n-o să ridice de-acolo
Puni, ca s-aduc-ajutor. Ce bine-a găsit, mîntuindu-și
Capul din spaimele Troiei ? Şi fuga-i din focul argolic
Ce-i ajutase ? Şi ce rătăcirea prin ţări şi pe-adîncuri,
Laţiul cătîndu-l, şi-o Troia din nou pustiirii menită ?
N-ar fi făcut mai cuminte, să scurme cu plugul cenușa
Taţilor, cîmpul ce-odată numit-a fost Troia ? Ah, Xantus
Dă-li-l, și Simois iarăși, și iarăşi durerile Troiei
Fă să le sufere bieţii troieni !“
Şi saturnica Iuno
Nemaiputînd de mînie : „De ce mă sileşti tu să spintec
Vălul tăcerii, şi-ascunsul amar să-l descoper prin vorbe ?
Spune, silit-a vrun om, ori silit-a vrun zeu pe Aeneas
Lupte să-nceapă, şi-n chip duşmănesc să lovească-n Latinus ?

Dus de meniri a sosit în pămîntul italic — hai, treacă !
De-ale Casandrei răspunsuri mînat ! Dar şanţul să-l lase,
Viaţa-ncrezîndu-şi-o-n mări : al meu e şi-ndemnul acesta ?
Că-ntr-un copil a-ncrezut şi cetatea şi soartea luptării,
Că răscoleşte tirheni înfrăţiţi şi popoare blajine :
Zeii-l azvîrl într-atîtea prostii ? Ori mîniile mele ?
Unde-i deci Iuno, mă rog ; şi pe drumuri cea vecinică, Iris ?
Da, e păcat că latinii cu flacări încinseră Troia
Cea ce va fi ; şi că Turnus îşi apără ţara străbună,
Căruia moş îi fusese Pilumnus, iar mamă Venila !
Ce ? S-ameninţe cu foc pe latini, şi cu moarte, dardanul ?
Maluri străine s-arunce sub jug, şi s-adune la jafuri ?
Socrii să-nşele minţind, şi din mîni să ne smulgă mireasa ?
Pacea s-o poarte pe mîni, şi război să gătească-n corăbii ? —
Tu mi-ai putut să ţi-l mîntui de-a grecilor ură pe-Aeneas,
Tu mi-ai putut să-ţi prefaci şi corăbii din maluri în nimfe :
Noi c-ajutăm pe rutuli puţintel, e păcat într-atîta !
«Prinţul nu ştie nimic, că-i departe !» Da nici să nu ştie !
Pafos al tău e, şi munţii idalici şi mîndra Citera :
Ce năzuieşti spre cetatea cu oşti şi spre neamuri cumplite ?
Poate că noi străduim nimicirea cu totul a Troiei
Celei slăbite ? Vezi, — Doamne ! Dar cine-a zvîrlit în mînia
Grecilor Troia ? Şi cine-a făcut să s-adune sub arme
Asia toată şi-Europa, rupînd legămîntul prin furturi ?
Eu am trimes pe curvarul dardanic să zguduie Sparta ?

Dat-am eu arme? Hrănit-am războiul prin patimi scîrboase?
Frica-mi pe-atunci trebuia să mi-o porți! Şi tîrziu îmi aduseşi
Plîngeri acum pe nedrept, şi te cerţi ca o babă limbută!"

Iuno pe-acestea le-a zis. Şi-n jur frămătară cu toţii
Zeii-mpărţiţi în păreri; şi pădurile-ntocmai murmură,
Vînt cînd începe să bată doinind, şi cu-ncetul din freamăt
Vuiete gem, şi vîslaşii-nţeleg că se bate-a furtună.
Tatăl atunci, ale cărui puteri sînt atotulputere,
Prinde cuvîntul. Şi-n jur e linişte-n largile ceruri,
Jos în adîncuri se zbate pămîntul, sus tace văzduhul;
Zefirii-şi curmă suflarea, şi mările cad în răpaos.
„Fiţi cu băgare de seamă, ce zic şi ţineţi-le minte!
Dac-am văzut că-nfrăţirea troiană cu neamul italic
Nu-i cu putinţă, că-ntruna şi voi staţi numai de certuri,
De-astăzi să fie ce-o fi, şi s-arate-se orice speranţă:
Fie rutuli ori troieni, n-am nici un amestec cu dînşii.
Ori că rutulii-s meniţi sub ziduri să-şi afle perirea,
Ori c-amăgiţi de greşale vor fi şi de semne troienii —
Parte cu nimeni nu ţin. Şi care precum îşi găteşte,
Aibă-şi şi bunul şi răul. Sînt tutor stăpîn deopotrivă;
Soarta să-şi bată cărările ei!" Şi jurat-a pe Stixul
Fratelui său, şi pe malul cu guri ce revarsă răşină
Neagră; şi semn cînd a dat, tremurat-a-n adîncuri Olimpul.
Astfel se-nchise-adunarea. Şi-acum se ridică din scaun
Tatăl, şi zeii-l petrec, în mijloc avîndu-l, spre praguri.

Însă într-aceea rutulii sporesc înglotirea la poartă,
Oameni s-aştearnă cu fierul, cu flacări să-ncingă cetatea.
Oastea troiană de-acum e-nchisă prin şanţuri cu totul
Fără nădejde să poată scăpa. Pe turnuri, sărmanii,
Stau de-n zadar, şi pe zid se răresc pe simţite străjerii ;
Asius, fiu lui Imbrasus ; Timoetes, hicetaonul,
Doi asaraci şi cu dînşii mai vîrstnicul Tymbris şi Castor,
Singuri aceştia se luptă, şi tinerii, fraţi cu Sarpedon,
Clarus şi Themon, veniţi de pe lycice dealuri şi dînşii,
Iată, cu trupul întreg încordat, împingînd bolovanul,
Nu puţintică bucată de munte, lirnesicul Acmon,
Tare ca tată-său Clytus, ca frate-său Mnestus de tare.
Colo cu pietre zoresc, şi cu suliţi dincoace-apărarea,
Ici cu tăciuni şi dincolo dau aripi săgeţii din coardă.
Însuşi în mijlocul lor, din suflet iubitul de Venus,
Iulus, copilul dardan, gol capul cel tînăr purtîndu-l,
Mîndru străluce, precum în podoabele de-aur mărgeanul
Fie pe cap ori la gît, şi precum iscusit în lipire,
Fie pe lemnul de nuc ori fie pe lemn terebintic
Sideful luce. Pe gîtul ca laptele de-alb se răvarsă
Pletele-n vînt, iar pe frunte le-ncinge cu cercul de aur.
Stat-ai, Ismarus, şi tu, acolo-n vedere de neamuri,
Vrednice răni împărţind, şi săgeata-mbătînd-o de-otrăvuri,
Nobile fiu din meonicul neam, şi de unde puternici
Ară bărbaţii cîmpii, iar Pactolus aur le-mproaşcă.
Stat-a şi Mnestus pe ziduri, acel ce pe Turnus scoţîndu-l
Ieri din cetatea cu şanţ, ridicat-a măririle Troiei
Capys apoi, după care numit-am cetatea Campana.
Singuri aceştia, răzbiţi de trudirile luptei, ţin pieptul ;

Singuri, pe vremea cînd spintecă noaptea şi-adîncul Aeneas.
Căci din pămîntul evandric ajuns în etrurice taberi,
Merse la rege-arătîndu-i şi numele vrednic şi neamul,
Ceea ce vrea, şi ce-aduce cu dînsul, şi cum se ridică
Crudul Mezenţiu-mpotrivă-i, şi-i spune ce suflet de fiară
Turnus avu, şi pe cele lumeşti ce temei să mai punem ;
Totul îi spune, şi-amestecă rugi ; şi cu graba şi-l prinde
Tarhon fărtat şi-ntăreşte frăţia. Şi-n voile sorţii,
Lydicul neam, la porunca din ceruri, s-azvîrle-n corăbii,
Prinţului celui din lume-ncrezut. Aeneica luntre
Tutor în frunte plutea-mpodobită cu leii troianici,
Ida deasupra, cea dragă de-a pururi fugarilor Troiei.
Marele prinţ e acolo pe pod, şi cu gîndul petrece
Multele trude ce-aduce războiul. Iar Pallas la stînga
Stîndu-i lipit, îl întreabă ba drumul pe stele, prin noaptea
Plină de neguri, ba cîte-a-ndurat şi prin ţări şi pe mare.
Muze, deschideţi acum Heliconul, şi-aprindeţi-mi cîntul.
Care puteri din toscanicul mal însoţiră p-Aeneas,
Vîsle bărbate-aducînd şi-al mărilor luciu tăindu-l.
Masicus spintec-adîncul dintîi, c-un tigru de-aramă;
Vrednici o mie de tineri cu el, părăsind cetăţuia
Clusium şi Cusa ; iar armă pe umeri războinicii poartă
Cucuri uşoare, săgeţi, şi-un arc dătător de perire.
Abas cel plin de-ntunerec la chip, şi-n arme de spaimă
Gloatele lui, şi-aurita-i străluce corabie de Foebus.
Şase din sutele lui i le-a dat Populonia, mama,
Tineri dibaci în război ; trei sute pămîntul din mare,
Ilva cea darnică-n fier şi nemaisfîrşită-n metaluri.

Vine și-*Asilas*, tălmaci între oameni și zeii din ceruri,
Sfînt cetitor și pe zodii cerești și pe vintre de vită,
Graiuri de pasări cunoaște și zarnicul umblet de fulger :
Duce pe-o mie de-oșteni cu suliți grozave și dese,
Pisa le-mparte porunci, cetatea din neamul alfeic,
Însă-n toscanic pămînt. Și vine și chipeșul *Astur*,
Astur, în roib încrezut și-n oștenii cu porturi pestrițe.
Lui i se dară trei sute, cu toții s-urmeze pe unul,
Parte din Caere, și parte din cei de la Minio din cîmpuri,
Parte din Pyrgos cel vechi și din plină de vifor Gravisca.
N-o să te uit nici pe tine, *Cupavo*, tu cel mai războinic
Dintre liguri, a lui Cicnus copil, cu măruntele-ți gloate ;
Mîndru, pe creștet tu porți, cu pene de lebădă coiful,
Semnul cumplitei iubiri și-al făpturii părintelui vostru.
Cică pe Faeton Cicnus, pe mortul prietin, jelindu-l
Singur sub umbra de plopi șoptitori și-al surorilor freamăt,
Pînă ce cîntă, prin cîntec cătînd mîngăiere durerii,
Păru-i cărunt i se schimbă cu-ncetul în pene, și iată-l
Zboară deodată spre cer, urmîndu-și cîntarea-n văzduhuri.
Fiul acestuia deci, cu tineri, de-o vîrstă cu toții,
Mișcă vîslind, un năvalnic centaur : acela deasupra
Apelor stă, și cu groaznice stînci amenință cărarea,
Munte de-nalt, și grindeiul cel trupeș despintec-adîncul.
Ocnus dincolo zărește-nglotirea din țara-i străbună,
Tînăr din Manto, vrăjita, născut și din rîul toscanic,
Carele, Mantua, ziduri ți-a dat și numene-al mamei :
Mantua, tare-n strămoși, dar nu dintr-o viță cu toții.

Trei sînt popoarele-aici, iar poporul cu patru familii,
Însă bărbaţii toscani le sînt tuturor căpetenii.
Însuşi Mezenţiu de-aici înarmat-a cinci sute-mpotrivă-i,
Toţi de Benacus, de tata, gătiţi cu cunună de trestii,
Zboară, de Mincius duşi, cu vrăjmaşe corăbii pe mare.
Vine şi-*Aulestes*, greoi, şi cu sute de vîsle-n zorire
Bate grăbitul adînc, şi-adîncul îi spumegă-n urmă.
Dînsul pluteşte c-un triton năprasnic, al căruia scoică
Sperie vinete mări : el pînă la coaste e-ntocmai
Omului, chip fioros, şi din brîu mai încolo e peşte.
Apele-n spumeg se frîng sub pieptul acestui balaur.
Principi atîţia, viteji, cu treizeci de nalte corăbii
Vin ajutor lui Aeneas, şi-arama le spintec-adîncul.
Ziua-ntr-aceea perit-a din cer şi-n noptatece-alerguri
Trece spre creştet de-Olimp cu tropote pacinica Foebe.
Însuşi Aeneas acum — căci grija nu-i lasă repaos
Şade la cîrmă şi vîslele-ntoarce, şi mînă şi vasul.
Iată-l întîmpină-n stol adunate, la mijlocul căii,
Nimfele, soaţele lui, pe care Kybele, mărita,
Mări să domnească-n adînc le-a ursit, şi să fie şi nimfe.
Ele plutesc înşirate pe-adînc, şi despintec-adîncul,
Cîte la ţărmure-au stat mai nainte corăbii de-aramă.
Ele pe rege-l cunosc şi-l petrec de departe cu horă.
Cimodoceea, din toate mai plină de suflet la vorbă,
Dreapta şi-o ţine pe ciocul corăbii, plutind, şi din apă
Spatele-i ies şi latul prin valuri alunecă-n stînga.
Celui cuprins de mirare : „Veghezi, o născutul zeiţei ?
Scoală-te grabnic, Aeneas, şi toate vintrelele-ntinde-ţi !
Iată, noi brazii sîntem, cei sfinţi, de pe creştetul Idei,

Flotă-ţi odată, şi nimfe-ale mării de-acum. Cu flacări
Cînd ne-a gonit, şi cu fierul turbării, nemernicul Turnus,
Funii din maluri am rupt, cu durerile-n suflet ; şi iată
Noi te cătăm. Milostiva-ne mamă ne dete făptura
Asta, şi nimfe să fim, şi trăire s-avem în adîncuri.
Iulus e-nchis şi ţinut în prinsoare de zid şi de şanţuri,
Împresurat de săgeţi şi de lupta cumplitului Turnus.
Taberi etrurice stau prin năimitele văi, şi sosit-a
Pallas cu tineri călări. Dar oşti rînduit-a rutulul
Care să-i ţie pe loc şi răzleţi de vitejii din şanţuri.
Scoală-te ; cheamă pe-ai tăi cînd zorile zilei sosi-vor,
Repede-n şiruri să-i pui, şi nestrăbătut tu rădică
Scutul gătit de Vulcan şi cu multe podoabe de aur.
Mîne, de nu mă socoţi o limbută cu vorbe degeaba,
Multă perire de tineri rutuli o să vadă pămîntul."
Zise, şi repede-apoi, cu mîna dibace, ea-mpinse
Luntrea-n clipita plecării : şi-alunecă luntrea pe adîncuri
Iute ca suliţa-n zbor, ca săgeata, ca vîntul de iute.
Altele-n urmă-i zoresc s-o ajungă. Şi-Aeneas eroul
Stă-ncremenit, dar a prins şi suflet dintr-aste vedenii.
Scurt el se roagă, spre boltă ţinîndu-şi cu-ncredere ochii :
„Zeilor mamă, din Dindimos, Idei tu pază de-a pururi !
Nalte cetăţi ocroteşti şi lei tu-ţi înjugi la teleagă !
Toată nădejdea luptării-mi eşti tu ! Şi-ntoarce spre bine
Semnul trimes, şi cu razim să-mi fii, tu puternico, Troiei !"
Astfel se roagă, şi-ntr-asta pe cer învîrtindu-se, vine
Ziua cu galbene zori, fugărind întunerecul nopţii.
Dînsul cu sîrg a chemat pe fărtaţi să s-adune sub steaguri,
Gîndul să-l aibă la suliţi, şi gata de luptă să fie.

Iat-a-nceput să zărească pe-ai săi, şi cetatea s-o vadă,
Sus de pe coama corăbii, privind. Iar scutul în stînga-i
Arde şi-aruncă văpăi, şi strigăt spre cerul înalţă
Tinerii Troiei pe ziduri : nădejdea le-aprinde mînia —
Zvîrl mai cu suflet săgeţi ; sub norii cei umezi întocmai
Semne cocorii strimonici îşi dau, şi văzduhul tăindu-l
Zboară cu vuiet, şi fug de furtună, cu vesele cînturi.
Turnus se miră de-acestea, toţi prinţii latinici se miră,
Pînă ce iată că văd corăbii spre maluri întoarse,
Multe, şi-adîncul întreg spumegat îl zăresc de catarguri.
Coiful îi arde pe creştet, şi creastă departe revarsă
Flacări, şi scutul scobit aruncă lucoarea văpăii.
Stele ce cad prin văzduhul senin, aducînd vro perire,
Astfel de roşii lucesc, ca de sînge ; dogoare tot astfel
Sirius, boale-aducînd şi secetă bieţilor oameni,
Roşu răsare, mîhnind cu lumina-i cea jalnică cerul.
Însă-ndrăzneţul rutul nu-şi pierde nici firea, nici capul ;
Drumul pe mal să-l închidă, tăind scoborîrea pe maluri,
Scos din sărită el mustră pe-ai săi şi răstit le vorbeşte :
„Tot ce dorirăţi jurînd e pe mal ! Şi zdrobiţi-i cu pumnul !
Mars, o, războinici, vi-i dete pe mîni ! De neveste de-acasă
Minte v-aduceţi, de vetrele voastre ! Degrabă la fapte
Mari, la virtuţi de strămoşi ! şi năvală cu toţii la maluri,
Pînă ce tulburi pe mal ei calcă de-a valma şi-n preget !

Iute. Pe cei îndrăzneţi îi ajută norocul."
Zice, şi stă socotind, pe care să-i ducă-mpotrivă
Şi-mpresuratei cetăţi pe care să-i lase ca pază.
Însă-ntr-aceea pe punţi îşi scoboară din nalte corăbii
Soţii viteazul troian. O seamă pîndesc obosirea
Mării, cînd fuge-ndărăt, şi sar cu grăbire prin vaduri ;
Alţii scoboară pe vîsle. Dar Tarhon la mal ispiteşte
Unde nici vaduri nu fierb şi răsfrînte nu vîjăie valuri,
Ci rădicată pe-ncet şi pacinic alunecă marea.
Grabnic întoarce grindeiul spre mal, îndemnînd pe tovarăşi :
„Iată-ne, vrednici flăcăi ! Învîrtiţi cu virtute lopata,
Repede toţi, şi cu grabă la mal, şi-n duşmanele maluri
Luntrii-mi înfigeţi, şi dungă prin mal să răverse grindeiul !
Vasul, nu preget să-l frîng şi să-l sfarm într-asemene maluri,
Numai s-ajungem odată pe mal !" Şi zicîndu-le-acestea,
Zornici, tovarăşii repezi lovesc cu grăbitele vîsle,
Repezi înfig înspumatul grindei în pămîntul latinic,
Pînă ce vasele-ajung în uscatele prunduri, şi toate
Nevătămate sosesc, dar nu şi cea dusă de Tarhon :
Căci repezită prin vad, ea se zbate pe culmi de nisipuri,
Stă clătinată-ndelung şi-oboseşte-nspumatele valuri,
Grabnic s-afundă şi-aruncă pe soţi răzleţirii pe-adîncuri.
Vîsle sfărmate şi laviţi acum, plutitoare tutindeni,
Piedeci le fac, şi prin ape ce scad li s-alunecă pasul.
Însă nici Turnus nu pierde cu preget clipita : răpeşte
Oştile toate cu el, şi-i gătit de ciocnire pe maluri.
Trîmbiţi răsună. Şi-ntîiul în gloate-adunate cu zorul

Intră Aeneas şi, semn de război, el izbeşte latinii.
Taie pe Theron întîi : el cel mai puternic dintr-înşii
Drept spre Aeneas venea ; dar prin zaua de-aramă pătrunde-i
Spada, prin largul vestmînt cu pulpanele de-aur, prin coaste.
Taie pe Lichas, apoi, pe tăiatul din mama murită,
Ţie-nchinat, iscusitule Foebus ; dar fierul cruţat-a
Numai pe bietul copil. Şi-n curînd şi pe Cissefs vînjosul,
Şi pe puternicul Gyas, pe cei ce-aşterneau cu ciomagul
Gloate, peririi i-a dat : nici armele marelui Hercul
Nu le-ajutară, nici braţul vîrtos, nici tatăl Melampus,
Soţ a lui Hercul, cît timp suferit-a trudirile vieţii.
Iată, spre Pharus acum, spre limbutul cu vorbe de-ocară,
Suliţa-n sîrg aruncînd-o, i-o vîră prin gura deschisă.
Nefericite şi tu, cu noua ta patimă, Cydon —
Pîn-urmăreai pe copilul de-abia ridicat tinereţii,
Clythius — mort ai zăcea de lovirea troiană, stingîndu-ţi
Patimi mişele, pe veci, pe care le avuseşi de-a pururi,
Dacă-nglotirea de fraţi nu venea cu grăbire, a lui Phorcus
Vrednic-odraslă ! Căci şapte la număr, ei şapte deodată
Suliţi aruncă, dar parte se frîng şi le-abate şi scutul
Nestricătoare ; iar cîte-l ating pe Aeneas, pe acestea
Venus le-ndoaie. Şi-Aeneas grăbit lui Ahates îi zice :
„Adă-mi tu suliţi — nici una să nu mi se ducă degeaba
Colo-n rutuli — din acelea ce-odată pe cîmpii troianici
Stat-au prin trupuri de greci !“ Şi-o suliţă-n grabă smulgînd-o,
Zvîrle : prin scutul de-aramă răzbeşte-n izbire pe Maeon

Sulița, zaua de fier spărgînd-o deodată cu pieptul.
Sare grăbit și pe fratele-i prins de cutremur Alcanor
Prinde-l cu dreapta, să-i facă sprijin, dar prin braț îi străbate
Lancea trimisă din nou și se duce-ncruntată cu zuzăt:
Dreapta-i murind îi atîrna din umeri în vinele scurse.
Numitor, cel ce-a sărit ca să smulgă din frate-său fierul,
Țintă-i acum lui Aeneas, dar nu i-a fost scris să-l lovească:
Sulița-n zbor a prelins prin șold pe vînjosul Ahate.
Clausus din Cures acum, încrezut în puterea-i de tînăr
Sare, năprasnic, rănind de departe cu fierul pe Driops
Tocmai sub barbă, cu grea lovitură, și celui ce tocmai
Vorbe scotea i-a răpit și suflarea și vorba din gură.
Driops căzut-a-n nisip scuipînd bucățele de sînge.
Trei tracieni, din străvechiul popor boreacic, așterne
Trei ai lui Idas flăcăi, din țară trimiși de Ismarus,
Culcă-i, în chip osebit fiecare. Dă goană Halesus;
Vin auruncice gloate; sosește născutul neptunic,
Mîndrul Mesapus, cu roibi. Tot omul zorește să-mpingă
Gloată și-acolo și-aici. La pragul Italiei dînșii
Groaznic se bat. În văzduhul cel larg îndîrjitele vînturi
Vuietă-ntocmai, asemeni de iuți și de tari, și se luptă;
Nu se-mbunează nici ele-nde ele, nici norii și marea,
Nehotărît îndelung e războiul, și-amestec e totul.
Astfel troienii-n războinice șiruri, în șiruri latinii
Stau, și lipit e picior de picior și umăr de umăr.
Însă dincolo, pe unde cu stînci prăvălite pîrîul
Locuri umplut-a, smulgînd tufișul din ruptele maluri,

Pallas pe tinerii săi, nedeprinşi cu luptare pedestră,
Vede-i fugind înspăimaţi şi goniţi de mulţimea latină,
(Pentru că locul pe-aici înăsprit e, şi nu-i cu putinţă
Fuga cu roibii) şi face, cît poate să facă, sărmanul.
Parte cu rugă, şi parte cu vorbe de-ocara-i aprinde:
„Unde-mi fugiţi, o tovarăşi ? Pe voi, şi pe faptele voastre,
Şi pe bătrînul Evandru pe cel împlinit în războaie,
Şi pe nădejdea ce-o port la mărire cu tata de-asemeni
Nu mi-vă-ncredeţi fugirii ! Cu fierul să-mi rupeţi prin taberi
Drumul, pe unde mai des să-ncaieră tineri de-a valma !
Pallas şi ţara pe-acolo vă cer să vă-ntoarceţi din luptă.
Nu ni-e duşmanul vrun zeu : ci vrăjmaşi muritori sînt aceia
Tocmai ca noi ! Şi vieţi tot atîtea, şi mîni, ca şi dînşii —
Iată, cu groaznic zăvor ne-nchide prăpastia mării ;
N-avem pămînt de fugit ! Vreţi marea mai bine, sau Troia ?"
Zice, şi unde-i mai des amestecul luptei s-azvîrle.
Iată-l întîmpină-ntîi, mînat de-o vrăjmaşe menire,
Lagus : pe cînd zguduia să smulg-o puternică piatră.
Pallas străpunge-l din dos în locul de unde-o plecare
Coastelor splina le dă — şi se zbate să smulgă din oase
Fieru-mplîntat. Şi deasupra pe mort nu poate să-l culce
Hisbo, precum a dorit, căci Pallas lui Hisbo ce-aleargă
Nesocotit şi turbat de mînia pierzării lui Lagus,
Iese-i în cale şi-n umezi plămîni îi răzvîntur-oţelul.
Taie pe Stenius apoi şi-Ahemol din neamul lui Roetus,
Cel ce-a-ndrăznit pîngărirea iatacului maştegei sale.
Iată, căzuta-ţi şi voi, fraţi gemeni, pe cîmpii rutulici
Fiii lui Daucus, cei unul ca unul, Larides şi Tymber,

Fără vrun semn deosebi şi-a părinţilor dulce-nşelare.
Însă năprasnice semne v-a dat spre-osebire viteazul :
Pentru că spada lui Pallas, o, Tymber, răpitu-ţi-a capul ;
Dreapta tăiată te cată pe tine, Laride, stăpînu-i,
Cruntele degete întruna tresar, strîng fierul ce-l scapă.
Astfel aprinşi de mustrări şi văzînd strălucirile faptei
Sar călăreţii-n galop, mînaţi de necaz şi ruşine.
Pallas izbit-a pe Roetus, pe cel ce trecea cu teleaga
Tocmai atunci, şi-a lăsat şi cîmp şi zăbavă lui Ilus,
Pentru că el de departe spre Ilus ţintit-a oţelul,
Roetus la mijloc sosind a primit lovitura lui Pallas.
Astfel precum, rădicîndu-se vara doritele vînturi,
Ici şi dincolo-n păduri aprinde păstorul scăieţii :
Focul, deodată lăţit, se-ncinge spre mijloc, şi-n zare
Cît e cîmpia tutindeni e numai un zbucium de flacări ;
Vesel şi-n chiot păstorul priveşte cum biruie focul ;
Astfel acum îi adună pe soţi bărbăţia-ntr-o gloată,
Grabnici, lui Pallas pe plac. Dar sprintenu-n lupte Halesus
Sare spre dînşii cu sîrg şi pe-ai săi şi-i adună sub arme ;
Taie pe Ladon curînd, pe Demodocus taie-l, pe Pheres ;
Iar cu sclipitul oţel lui Strimonius dreapta i-o curmă,
Cea ridicată spre gîtu-i ; izbeşte cu piatra pe Toas.
Ţeasta cu creierii crunţi în amestec sfărîmîndu-i-o ţăndări.
Tatăl, ferindu-l de rău, ascunse-n păduri pe Helesus.
Însă cînd moartea venit-a să stingă bătrînului ochii,
Parcele mîna-ntinzînd îl deteră-n seama săgeţii
Bunului Pallas. Dar Pallas să roagă înainte de-a trage :

„Fierul, pe care-l aiept, o fă-mi-l tu, Tibrule tată,
Fă-l cu noroc, să răzbească prin piept lui Halesus temutul!
Armele-acestea, şi pleanul răpit, adumbri-ţi-vor stejarii!“
Zeul aude, şi-n timp ce Halesus scutea pe Imaon,
Pieptul şi-l lasă cu totului gol arcadicei suliţi.
Stinsul acestui viteaz îngrozit-a mulţimea; dar Lausus
Sufletu-ntregii luptări, o întăreşte: doboară cu pripa
Pe-Abas, pe cel ce făcea-ncurcături şi zăbavă luptării.
Cad şi flăcăii tirhenici şi cad şi-ai Arcadiei tineri,
Cad şi voinicii troieni, cruţaţi de-ale grecilor suliţi!
Gloate pe gloate s-azvîrl, în fruntaşi şi-n putere de-asemeni.
Cei mai din urmă se-ndeasă la front: şi nimeni nu poate
Arma s-o mişte şi mîna, prin deset. Ici Pallas cu zorul,
Lausus dincolo, la fel; nu mult osebiţi în etate
Vrednici flăcăi şi frumoşi, dar scrisu-le-a soarta să n-aibă
Parte de întoarcere-acasă. Dar zeul Olimpului, Joe,
Nu i-a lăsat, să se bată-mpreună, pe tinerii-aceştia —
Soarta lor fi-va-n curînd de duşmani mai voinici hotărîtă!
Însă Iuturna dă semne lui Turnus, să-şi scape de moarte
Fratele. Turnus în car aleargă prin tabără-n goană.
Strigă, văzîndu-şi pe-ortaci: „Goliţi-mi cîmpia! Cu Pallas
Însumi voiesc să mă bat! Prin mine-i menit el să moară!
O, dac-ar fi *el* pe-aici, să stea să ne vadă, Evandru!“
Zise. Şi soţii cu sîrg făcură mai largă cîmpia.
Pallas văzînd pe rutul, cum vine-ndărătnic şi mîndru-

Dînd şi porunci, cu mirare se uită şi trupu-i puternic
Lung îl măsoară şi lung cu mîndrie la Turnus să uită.
Astfel de vorbe-a răspuns la vorba rostită de Turnus :
„Ori îmi voi face renume, răpindu-ţi regeştile steme,
Ori voi muri strălucind. Aceasta e tatei totuna !
Stîmpără-ţi vorba !“ Zicînd, el iese şi-aleargă la mijloc.
Rece trecut-a prin inimi arcazilor unda de sînge.
Regele sare din car şi vine năvalnic spre Pallas —
Astfel puternicul leu, văzînd de pe-un creştet de stîncă
Colo departe prin văi un bivol stînd gata de luptă,
Sare cu grabă : nu altfel e chipul lui Turnus în umblet.
Cînd socoti că-i ajuns în bătaia puternicei suliţi,
Pallas s-azvîrle dintîi, căci poate c-ajută îndrăznelii
Soartea, cînd omul e slab ; şi spre naltele ceruri el strigă :
„Oaspete-al tatei ! Pe masa la care, străin, tu prînzit-ai,
Hercule-ajută-mi, te rog, îndrăzneţelor fapte-ncepute —
Fă să mi-l văd muritor şi răpit de-ncruntatele steme ;
Ochii, murindu-i în cap, să mă vadă trăind în izbîndă !“
Hercul din cer auzit-a pe tînăr, şi-n piept înecat-a
Geamătul mult, în adînc ; şi-i curseră lacrămi degeaba.
Tatăl atunci a vorbit născutului vorbe duioase :
„Scrisă li-e tutor o zi ! Şi fără întregire şi scurtă
Vremea trăirii ! Dar nume prin fapte s-adaogi la nume,
Asta e ţelul virtuţii. Sub ziduri înalte la Troia
Mulţi din născuţii zeieşti au perit ; şi perit-a Sarpedon

Însuşi, copilu-mi cel drag. Şi pe Turnus sosi-l-vor odată
Sorţile lui ; şi-i ajuns şi dînsul la scrisele-i margini !“
Zise,-ntorcîndu-şi privirea departe de cîmpii rutulici.
Pallas azvîrle vîrtos şi din toate puterile pala,
Fulger de paloş, smulgîndu-l din golul de teacă ;-n pripire
Fierul în zbor a pătruns prin cămaşa de zale, pe-un umăr,
Drum năvălit deschizîndu-şi prin scut, străbătîndu-l prin margini.
Carne din umăr a rupt, o bucată, din groaznicul Turnus.
Cornul acum, oţelit pe la vîrf, îl ridică şi Turnus
Lung îl ocheşte spre Pallas, şi-n urmă-l azvîrle şi zice :
„Poate mi-e fierul mai bun, şi pătrunde mai bine ; ia seama !“
Zice. Şi scutul, cel greu şi de fier şi de-aramă pe dînsul,
Strajnic deasupra-mbrăcat în rînduri de piele de bivol,
Crapă, căci fierul prin mijloc izbindu-l cu zangăt puternic
Trece prin straie, prin zale, şi-n piept îi pătrunde lui Pallas.
Fierul fierbinte din piept el se luptă degeaba să-l scoată ;
Rîuri de sînge-i ieşiră pe aceleaşi cărări cu viaţa.
Cade pe rană-n nisip, şi-i vuietă scutul şi coiful,
Muşcă duşmanul pămînt cu gura-ncruntată, şi moare.
Turnus deasupra-i plecat :
„Duceţi, războinici arcazi, lui Evandru cuvintele mele :
Iată-i trimet pe copil, aşa după cum i se cade !
Dacă mîngîie-ngroparea şi e cuviinţă mormîntul.
Aibă-le ! Mortul de-aici e preţu-nfrăţirii cu Troia !“

Zise, şi grabnic piciorul cel stîng aşezîndu-l pe pieptul
Mortului, smulge-i zîmbind cingătoarea cea grea şi bogată
Şi cu omoruri în chip : cum pier într-o noapte-a nuntirii
Tineri, pe rînd sugrumaţi mişeleşte-n iatacuri în sînge.
Clonus Efritide-acestea cioplitu-le-a toate din aur.
Turnus de jafuri mîndrit să îngîmfă şi rîde cu hohot.
Suflete-al omului, vai, de-ai şti tu ce soartă te-aşteaptă,
Ori o măsură de-ai şti tu ţinea, cînd îţi rîde norocul !
Turnus ajunge-va ziua cînd ori cu ce preţ de răscumpăr
Viu el dori-va pe Pallas, cu groaz-aducîndu-şi aminte
Jaful şi ziua de-acum ! Iar soţii cu plîngere multă
Duc, şi cu gemet, pe scuturi culcat în cetate pe Pallas.
Ce de mărire şi-amar tu duce-vei tatei acasă !
Azi ţi-e şi ziua dîntîie-a luptării, şi-azi cea de pe urmă,
Însă pe cîmpi tu-n grămezi semănat-ai rutulii tutindeni !
Iată, nu veste din oameni venit-a, ci sol într-adinsul
Ca să vestească pe-Aeneas : la marginea morţii teucrii
Zac strîmtoraţi şi e vremea din urm-a scăpării de moarte.
Tot ce-ntîlneşte duşman, el coseşte cu fierul, şi-n gloate
Intră, cărare făcînd, şi pe tine, mîndrite de-ucisul
Cel de curînd, mi te cată, rutule. Şi-n ochi i s-arată
Pallas, şi-Evandru, şi masa, la care pe el, pe străinul,
Dînşii-l primiră, cu drag, şi mîna i-au strîns-o. Pe patru

Tineri din Sulmo născuţi, şi pe patru din Ufens, îi taie
Vii, şi-n bucăţi, ca să-mpace pe mani, răzbunîndu-şi pe Pallas ;
Sînge-mproşcat din duşmani să-i astîmpere focul din suflet.
Vede pe Magus, şi-ntoarce spre Magus cu gemete fierul ;
Magus se pleacă, şiret, iar suliţa zboară pierdută.
Astfel se roagă plîngînd şi la piept îi cuprinde genunchii :
„Vai, pe părintele-ţi mort, pe nădejdea cea-n mugur, pe Iulus,
Cruţă-mi trăirea, te rog, copilului cruţ-o şi tatei !
Casa mi-e mare, şi-ntr-însa cioplitul argint în grămadă
Zace cu taină-ngropată, şi din aur am scule, şi bulgări
De-aur — şi nu sînt doar eu acel care-mpiedic izbînda
Troiei, şi-o singură viaţă n-aduce schimbare luptării !“
Zise cu grabă, şi scurt îi răspunse lui Magus, Aeneas :
„Mulţii talanţi, ce mi-i lauzi, de-argint şi de aur de-acasă
Ţine-i copiilor tăi ! La răscumpărul luptei chiar însuşi
Turnus dintîiul a stat ca potrivnic, pe Pallas tăindu-l.
Astfel ţi-ar spune şi-Anhises cel mort, tot astfel şi Iulus.“
Zise ; cu stînga prinzîndu-l de coif, şi pe spate-mpingîndu-i
Capul, el pînă-n mănunchi prin gît îi răzbate cu spada.
Taie pe fiul lui Haemon apoi, pe-al Triviei preot.
Tîmplele căruia fost-au încinse cu sfinte cordele,
Haine purtînd lucitoare pe trup şi puternice scule :
Dînsu-l goneşte pe cîmp, şi-n clipita căderii-l ajunge,

Stîndu-i deasupra şi umbrindu-i lucoarea. Serestus adună
Armele-apoi şi pe umeri le duce trofeu lui Gradivus.
Iarăşi în luptă s-azvîrl născuţii din neamul vulcanic
Caeculus şi-Umbro venitul din marsicii codri. S-azvîrle
Prinţul troianic spre dînşii. Cu spada-i aruncă lui Anxur
Stînga din umăr pe cîmp, şi cu stînga deodată şi scutul.
Anxur vorbit-a trufaş un cuvînt, şi crezînd că din vorbe
Fapte se fac, şi-a prezis el singur mărirea spre ceruri,
Ani îndelungi şi cărunţi şi-a prezis bătrîneţii-n repaos.
Tarquitus, vesel venind, în arme cu luciu de fulger,
Fiul lui Faun sihastru din munţi şi-al zeiţei Driopes,
Iese turbatului principe-n drum : acesta-nvîrtindu-şi
Fierul în vînt, i-l atîrnă de scutul cel greu şi de zale.
Mult şi degeaba se roagă şi multe voieşte să spuie,
Însă troianu-n nisip îi năruie capul, iar trupul
Rostogolindu-l în sîngele cald, duşmăneşte vorbit-a :
„Zaci-mi aici, tu temutule-acum ! Nici mama pe tine
N-o să-ţi arunce pămînt, şi cu tine tu n-o să-ţi îngreuni
Groapa ! Şi corbii din văi să te roadă sau valuri
Ducă-te-n mări, şi flămînzi să-ţi ciugule rănile peştii !"
Grabnic pe-Anteus apoi şi pe Lucas, fruntaşi înglotirii,
El îi goneşte : pe Numas voinicul, pe Carmes bălaiul,
Cel din războinicul Volscens purces, şi bogat în ogoare,
Cel mai bogat din itali şi stăpînul tăcutei Amiclae,

Astfel Aegeon, se zice,-nvîrtindu-şi o sută de braţe,
Mîni învîrtindu-şi o sută, din cincizeci de gîturi cu vuiet
Flăcări vărsînd, s-apăra de fulgerul tatălui Joe
Cincizeci de scuturi sunînd şi pe-atîtea sălbatice săbii :
Astfel Aeneas trecea biruind pe cîmpie tutindeni,
După ce fierul o dată-l aprinse. Năvalnic spre carul
Cel de Niphaeus mînat el aleargă, şi tinde spre pieptu-i :
Însă pe cel ce venea ca furtuna, cu vuiet de gură,
Caii, văzîndu-l, de spaimă se-ntorc şi sălbatici s-aruncă,
Scutură jos pe mînaci şi tîrîie carul spre maluri.
Lucagus vine-ntr-aceea cu albii fugari pe cîmpie ;
Frate-său Liger cu el, căci Liger cu frînele mînă
Caii, iar celălalt frate roteşte sălbatica spadă.
Dar frămîntatecii fraţi îi aprind lui Aeneas mînia ;
Sare-nainte şi ţine spre cai primitoarele suliţi.
Liger atunci :
„Nu diomedic e carul acesta ! Nu-i car ahileic ;
Nu e la Troia pe-aici ! Sfîrşit războirii şi vieţii
Repede,-avem obiceiul, să-l dăm !" Obraznice vorbe
Astfel azvîrle turbatul din car. Dar eroul troianic
Nu cu vorbire, ca el, ci cu suliţa dete-i răspunsul :
Lucagus, grabnic întins înainte cu fierul, îndeamnă
Caii s-alerge, şi stînd pregătit de-o-ndrăzneaţă lovire,
Pune piciorul cel stîng înainte, dar suliţa-i sparge
Scutul, la margine jos, şi-n stînga prin vintre-l străbate.
El se răstoarnă din car şi murind se-nvîrteşte-n ţărînă.
Însă viteazul Aeneas strigatu-i-a spusuri amare :
„Nici leneviţii tăi cai nu smulseră carul, pornindu-l
Fără de veste, şi nici înspăimaţi de vedenii duşmane
Nu sînt ! Ci singur din car, părăsindu-l, sub roate sărit-ai !"
Zise şi prinse fugarii de frîu. Lipsitul de arme

Liger, dn car azvîrlit, se roagă şi mînile-ntinde :
„Ah, şi pe tine, viteze dardan, şi pe cel ce născut-a
Astfel de tînăr, o lasă-mi trăirea şi-ndură-te rugii !“
Multe-a mai spus, dar Aeneas : „Tu parcă nainte vorbit-ai
Altfel ! Deci mori, că-i frumos, ca un frate s-urmeze pe-un frate.“
Pieptul apoi i l-a spart, tăinuitul locaş al vieţii.
Astfel pe cîmp semăna viteazul dardanic tutindeni
Moarte. Ca rîul din munţi, ca vîrtejul prin noaptea furtunii
Trece şi-omoară. Dar iată că ies, părăsindu-şi cetatea,
Iul şi cu cei îngrădiţi pîn-acum, cu năvalnicii tineri.
Jupiter însuşi atunci se-ntoarse cu vorba spre Iuno :
„Soră de-o mamă, ce-mi eşti, şi iubită soţie deodată !
Singură Venus — precum bănuiai, şi-adevăr bănuit-ai —
Ţine-n picioare puterile Troiei ! Nici braţe vînjoase,
Tari în luptări, şi nici suflet viteaz şi răbdare-n primejdii !“
Iuno cu graiul smerit : „O, soţule dulce, cînd sufăr,
Ce mă mai tulburi cu griji, şi mă fulgeri cu vorbele-ţi aspre !
Dac-ar mai fi cum a fost, şi precum i se cade să fie,
Tare iubirea-mi şi-acum, tu nu mi-ai abate rugarea,
Tată puternic : să mîntui pe Turnus din luptă, şi vesel
Nevătămat să-l întorci la Daunus acasă, la tatăl.
Piară-mi apoi ! Şi cu sînge curat să-mi răzbune troienii —
Numele lui e purces, cum o ştii, dintr-a noastră sămînţă ;
Tata Pilumnus e moşul lui Turnus, al treilea. Şi cîte
Daruri prin temple, şi-ades, îţi aduse cu mîna-ncărcată !“
Dînsei răspunsuri i-a dat stăpînul seninelor ceruri :

„Dac-o zăbavă tu ceri și-amînare peririi lui Turnus
Cel ce peri-va-n curînd — și de crezi că ni-e-n voie s-o facem,
Scapă-l cu fuga, de vrei, și smulge-l peririi sosite.
Asta ți-o-ngădui cu drag. Dar dacă sub rugile-acestea
Cereri s-ascund mai adînci, și de crezi c-amînare luptării
Ori o schimbare s-aduci, tu hrănești o nădejde degeaba !“
Iuno cu lacrimi apoi : „De mi-ai da ce-mi înlături din gură,
Tată, din suflet, și viața lui Turnus s-o știu eu jurată !
Nevinovat e, și-o crudă perire-l așteaptă ; sau însămi
Nu mai cunosc adevărul ! O, fie-mi zadarnică teama,
Tată, și tu să te-abați, că ți-e-n voie, la gînduri mai bune !“
Zis-a cuvîntul, și-apoi scoborînd cu grăbire din ceruri,
Duce cu sine-n văzduh și nori, și-ntunerec, și-n cîmpii
Troiei sosește, și-acolo pe șesul oștirii latine
Face din norul cel gol o sarbădă umbră, subțire,
Chip ca Aeneas avînd — o minune-a mirării la față —
Arme zadarnice-i dă, și scutul și coiful cu pene,
Tocmai ca cel de pe capul viteazului. Vorbe deșarte,
Sunete fără-nțeles, îi mai dă, și-i aseamănă mersul.
Astfel și umbre de trupuri plutesc pe morminte ; tot astfel
Simțului nostru-mbătat prin vis i s-arată vedenii,
Veselă,-n fața rutulicei taberi, se-ndeasă năluca,
Strigă pe Turnus, săgeți aruncînd, și-l ațîță cu vorbe.
Turnus aleargă pe loc și cu zuzăt azvîrle spre dînsa
Fierul ; năluca-n curînd se-ntoarce și-apucă la fugă.

Turnus, cu totul crezînd că-n aevea dardanul Aeneas
Fuge, se tulbură-ntreg de furtuna nădejdei cei multe.
„Unde-mi alergi tu Aeneas ? Şi laşi tu iatacul miresei ?
Dreapta mea da-ţi-va pămîntul pe care-l cătai prin adîncuri."
Astfel urlînd, îl goneşte şi-n furie-ndreaptă lucitul
Fier rădicat, şi nu vede că vîntul îi suflă nădejdea.
Sta, de-ntîmplare, la mal, legat-o corabie-n dosul
Stîncii ; cu scări aşezate la loc şi cu punţi rînduite.
Pe-asta din Clusium sosi de curînd Osinios prinţul.
Umbra gonitului prinţ, îngrozită-ntr-acolo se duse,
Locuri ascunse pe vas căutînd ; dar Turnus urmeaz-o ;
Biruie piedici şi biruie tot şi s-azvîrle pe punte.
Îns-ajungînd pe-nveliş, îi rupe legatele funii
Iuno, şi vasul cel smuls îl împinge pe-adîncuri umblate.
Nu prin ascunsele colţuri îşi cată năluca scăparea,
Nu, ci suită pe vînt s-amestecă surelor neguri.
Însă pe cel depărtat îl cheamă la luptă Aeneas,
Şi pe bărbaţii-ntîlniţi, el pe mulţi îi trimete la Orcus.
Turnus într-asta, mînat de vîrtejuri, se luptă cu marea ;
Cată-ndărăt, şi-i năuc, şi-l frămîntă şi ciuda, căci fost-a
Astfel scăpat, şi cu strigăt el mînile-ntinde spre ceruri :
„Tată puternic ! De-atîta-njosire mă ţii tu pe mine
Vrednic ; şi-atît-ai dorit, să sufăr ruşinea pedepsei ?
Unde mă duci ? Şi de unde ? Şi fug ? Şi pe care cărare
Pot să mă-ntorc ? Mai vedea-voi cetatea latină şi cortul ?
Ce vor să-mi zică bărbaţii viteji ce-mi urmară la luptă ?
Ce, risipiţii pe cîmpuri, şi răniţii de fieru-mi ? Ruşine !

Iată, că-i văd și-i aud, risipiți cum se zbuciumă-n gemăt !
Ce mă voi face ? Vai, care pămînt îmi deschide prăpăstii
Fără de fund ! Îndurați-vă voi de sărmanul, o vînturi !
Duceți-mi vasul, și-adînc în grozavele Sirte-afundați-l,
Unde n-ajung nici rutuli, nici veste de nume-mi ajunge !“
Zise, cu sufletul stînd azvîrlit într-o parte și-ntr-alta,
Ori să s-arunce nebun în oțel, ca să spele rușinea
Astfel, și fierul cel crunt să-i pătrundă spre suflet prin coaste ;
Ori să s-azvîrle prin val, și cu notul să tindă spre strîmbul
Țărmure-al mării, și iarăși să stea cu teucrii de vorbă.
Calea-ndoită-ntreit a găsit-o cuminte, dar piedeci
Iuno-ntreite i-a pus, ținîndu-l, de milă, cu suflet.
Lunecă-n sprijin de vînt și spintecă marea spre maluri,
Pînă ce-ajunge-n bătrîna cetate la tatăl Daunus.
Însă Mezențius acum, la-ndemnul lui Joe, pornește
Plin de turbare pe cîmp, năvălind în teucrii cei veseli.
Toți de tutindeni s-adună tirhenii, cu toții sub unul,
Toți și cu toate-ale lor, și cu uri, și cu arme, cu toate.
Dînsul ca stînca din mări, ce se-nalță puternic din ape,
Pusă-n cărarea furtunilor mari și-a mîniilor mării,
Totul înfruntă, și zbucium de mări și trăsnire de ceruri,
Fără clintire din loc. El culcă-n țărînă pe Hebrus,
Dulichaonicul fiu ; pe Latagus, pe Palmus fugarul —
Vai, lui Latagus o piatră și-o mare bucată din munte
Toată-i acopere fața și-obrajii ; tăindu-i genunchii

Lasă-l pe Palmus ciuntit să se zvîrcole singur. Lui Lausus
Arme și creasta de coif i-a lăsat să-i acopere trupul.
Culcă p-Evantus ; pe Mimas, născutul cu Paris deodată
Și-nsoțitorul lui Paris — că-n noaptea cînd el de Teano
Fuse născut lui Amicos, născut-a, de flacări umplută,
Fatal lui Cisefs pe Paris ; acesta murit-a sub zidul
Tatălui, dar, ca pribeag, Laurențiu primit-a pe Mimas.
Astfel de cîni hărțuit, din creștet de munte s-azvîrle
Vierul sălbatic, pe care Vesulus ani lungi îl ascunse
Colo-n brădeturi, ani lungi Laurențiu prin mlaștini, și iată-l,
Vine din bălți cu trestiș, și-n laț cînd ajunge la urmă,
Sforăie groaznic, și bate din colți, și zbîrlește și coama :
Nici să-l lovească n-au suflet și nici să s-apropie- arcașii,
Numai săgeți de departe-i azvîrl, îngrozindu-l cu vuiet.
Însă el, nenfricoșat, pîndește-o scăpare tutindeni,
Mestecă spuma, scrîșnind, și scutură suliți din carne-i :
Astfel acum mînios într-adinsul văzînd pe Mezențiu,
Nimeni nu-i om îndrăzneț să-l întîmpine-n cale cu fierul ;
Numai din lături săgeți ei stropesc, huiduindu-l cu vuiet.
Acron venise și dînsul, din Corytus, țara cea veche,
Viță de grec, părăsind ca fugar pe logodnică-n țară.
Dînsul pe-acesta văzîndu-l cum scurmă și tulbură gloate,

Roşii cu pene pe coif şi-n roşia hain-a miresei :
Tocmai ca leul ce-a dat pustiului staul ocoale
Foame turbată degeaba purtîndu-l cînd vede la urmă
Capra fugace din munţi sau cerbul cu coarnele-n ramuri,
Bate din coadă şi cască puternic, zbîrlindu-şi şi coama
Sare şi zace lipit pe cadavru şi-şi linge de sînge
Nesăturatul gîtlej
Astfel Mezenţiu cu chiot s-azvîrle-n duşmane desişuri.
Acron s-aşterne, sărmanul, bătînd cu călcîiele-ntruna
Negrul pămînt şi sfărîmatu-i oţel şi-l încruntă, şi moare.
Vede pe-Orodes fugind, dar prea e nevrednic să-l culce
Astfel, şi nici n-ar dori să-şi arunce degeaba oţelul :
Iese nainte-i, şi-n faţă-i venind, îl străpunge din faţă ;
Nu pe furiş căutînd, ci cu arme viteze, să-l stingă.
Pune pe cel prăbuşit şi piciorul şi suliţa-n urmă :
„Iată, pe Orodes murind, pe cel fără teamă, războinici !"
Chiotă soţii-mprejur şi cu vesele cîntece saltă.
Fără de suflet Orodes : „Oricine să fii, de perire-mi
N-o să te bucuri tu mult şi lipsit de pedeapsă ! Şi-aceleaşi
Sorţi te vor bate-n curînd şi muşca-vei aceeaşi ţărînă !"
Însă Mezenţiu cu zîmbet atunci, umplut de mînie :
„Mori, numai mori ! Iar de mine părintele Joe mai are
Vreme să vadă !" Zicînd, îi smulse din sîngiuri oţelul.
Linişte fără de capăt şi somn îngheţat îi străbate
Ochii, şi vecinice nopţi ascundu-i lumina de-a pururi.

Caedicus taie pe-Alcatofs acum ; pe Hidaspe, Sacrator ;
Rapo pe tine, Parteniu, şi-apoi pe puternicul Orses.
Culcă Mesapus pe Cloniu şi Ericetes cel din Licaon ;
Pe-unul aflîndu-l izbit, de speriatul său cal, pe cîmpie,
Pe-altul în cale-ntîlnindu-l pedestru. S-arată pedestru
Agis acum, dar îl culcă plin de virtute străveche,
Velerus. Salius răstoarnă pe Tronus ; pe Salius, Nealces
Tînăr dibaci şi-n zvîrlirea departe-a săgeţii şi-n suliţi.
Mavors acu depotrivă-mpărţea şi perirea şi jalea,
Ici şi dincolo ; s-omoară la fel, şi la fel se răstoarnă
Tarii şi slabii ; şi loc de fugit n-au nici unii, nici alţii.
Zeii din naltul Olimp cu milă privesc zvîrcolirea
Asta degeaba, şi plîng ticăloasele omului trude.
Cipria stă şi se uită dincolo, şi Iuno dincoace ;
Galbenă trece turbînd prin gloate Tisiphone crunta.
Însă Mezenţiu turbatul, cutreieră cîmpul şi-nvîrte
Groaznica suliţă-n mîni. Tot astfel turbatul Orion,
Cînd prin adîncuri de bălţi cu picioarele-şi face cărare,
Ape cu pieptul spărgînd şi cu umerii apa-ntrecînd-o,
Cînd de pe munţi se scoboară proptit în molidul puternic :
Bate pămîntul cu talpa, dar capul în nori i s-ascunde.
Astfel Mezenţiu pe cîmpi, dă goană cu gloatele-n urmă-i.
Însă Aeneas, de mult şi cu zorul prin gloate cătîndu-l,
Grabnic s-abate spre el. Dar fără de spaimă-şi aşteaptă
Cela măreţul duşman, şi ţapăn pe loc el se-nfige ;
Lung măsurînd depărtarea ce-i trebuie suliţii, strigă :

„Dreaptă, tu singuru-mi zeu, și tu suliță gata de goană,
Nu mă lăsați ! Și mă leg, că-n răpitele steme și-n pleanul
Astui tîlhar, îmi vei fi, îmbrăcîndu-le, Lausus, de-a pururi
Viul trofeu !“ Și zicînd, de departe cu zuzăt azvîrle
Sulița. Fierul pe scut alunecă grabnic, s-abate,
Ah, și sub coaste-a pătruns, în vintre, pe bunul Antores,
Soțul lui Hercul, Antores, trimes de bătrînii din Argos,
El cu Evandru veni, locuind în cetate,-n Itala.
Bietul, de rană străină strivit, se răstoarnă, și cată
Jalnic spre cer, și murind e cu gîndul la dulcele-i Argos.
Tatăl Aeneas acum își aruncă oțelul și oțelu-i pătrunde
Goale trei pături de-aramă și pînza ce-acopere scutul,
Trece prin pielea-ntreită de bivol, și-n șold se scufundă.
Însă nu-i tare de-ajuns să răzbească. Și grabnic Aeneas,
Cînd a zărit că țîșnește tirhenului sînge, smulgîndu-și
Spada din brîu, năvălește spre cel apucat de cutremur.
Lausus văzînd cum îi piere iubitul său tată, cu gemet
Țipă din suflet, și lacrimi de foc îi rîură fața.
Jalnica-ți moarte, copile viteaz, și viteaza ta faptă,
Dacă va da crezămînt vitejiilor lumea ce vine,
N-o să le-ascund și să tac, și cînta-te-voi, vrednice tînăr !
Făr-ajutor și cu piedică-n scut șovăiește Mezențiu ;
Pleacă-ndărăt, și dușmanul oțel și-l tîrăște cu scutul.

Sare la mijloc băiatul, şi cu sîrg el s-amestecă-n luptă.
Cînd rădicat-a puternicul braţ, să lovească, troianul.
Lausus s-azvîrle sub fier, zăbovind pe troian şi-ntorcîndu-i
Ochii spre sine. Şi sar cu multă turbare tirhenii,
Pînă ce tatăl, scutit de copil, a putut să se ducă.
Zvîrl spre Aeneas săgeţi şi-l turbură toţi de departe,
Des împroşcîndu-l. Aeneas stă-n loc şi s-acopere totul :
Astfel cînd norii cei rupţi se revarsă cu grindină vara,
Repezi venind, de pe cîmpi de tutindeni aleargă plugarii,
Fug muncitorii, şi loc de-adăpost călătorul îşi cată
Ori pe sub maluri de rîu, ori în peşteri cu stînci boltuite,
Pînă ce plouă pe cîmpi, ca să poată, cînd soare veni-va,
Zilei să-i facă folos — de săgeţi grindinat de tutindeni
Astfel Aeneas tot norul de fier îl opreşte, şi-aşteaptă
Timpul senin, şi ameninţă pe Lausus, şi strigă lui Lausus :
„Ce tot alergi spre periri, îndrăznind şi ce nu ţi-e-n putere ?
Numai iubirea de tată te poartă nebun !“ Dar acela,
Nesocotit, i se-ngîmfă mereu. Şi mînia-n Aeneas
Creşte turbată ; lui Lausus azi firele cele din urmă
Parcele-i torc ! Îşi izbeşte puternic oţelul Aeneas
Bietului tînăr prin trup, pe sub piept, şi-l ascunde cu totul.
Fierul pătruns-a şi scutul, o slab-apărare-a lui Lausus,
Spart-a şi haina cea-n fire ţesută de mamă-sa-n aur ;
Sîngele-i umple tot pieptul, şi scursă viaţa scoboară
Tristă şi plînsă la mani, părăsind îngheţatele-i oase.

Însă văzîndu-l perit, și-n țărînă privindu-i obrazul
Fiul arhisic, obrazul topit de trudirile morții,
Jalnic oftat-a cu milă, din suflet, și dreapta i-o-ntinse —
Doamne, și-aducerea-aminte de Iulus îi zbuciumă pieptul.
„Nefericite copil ! Cu ce să-ți plătească Aeneas
Lauda faptelor mari, și cu ce vrednicia virtuții ?
Arma, pe care-o doreai, a ta să rămîie ! Pe tine
Date-voi manilor moșilor tăi, de vă pasă de aceasta !
Îns-alinare tu ai, sărmane, durerilor morții
Că doborît prin Aeneas ai fost !“ Și-ndemnînd cu zorire
Soții ce stau pregetînd, de jos el rădică pe tînăr,
Căruia păru-ncîlcit i s-umpluse de sînge cu totul.
Însă-ntr-aceea Mezențiu la galbenul rîu Tiberinus
Rănile scurse spălîndu-și și, frînt ca să-i vie răsuflet,
Sta rezemat de-o tulpină de fag. Și pe-o creangă de-alături
Coiful de-aramă-i atîrnă ; iar armele crunte prin iarbă.
Tineri aleși împrejur. El scurs de putere, cu gemet
Razimă gîtul pe piept, și barba-i ascunde tot pieptul.
Dînsul întruna de Lausus întreabă, și-adese trimete
Soli să-l aducă, vestindu-i dorința iubitului tată.
Iată, fărtați-l aduc, vai, fără de suflet, pe scuturi,
Jalnici plîngînd pe voinicul răpus de-o rănire vitează.
El de departe-a-nțeles tînguirea cea plină de lacrimi :
Umple cu pulvere păru-i cărunt, și spre ceruri cu hohot
Palmele-ntinse gemînd, și pe mort îl cuprinse și zice :
„Doamne ! Iubit-am eu viața-ntr-atîta, să-mi las eu copilul,

Portretul lui G. Coșbuc la *Antologia sanscrită*, ediția I

BIBLIOTECA PENTRU TOŢI

P. VERGILIUS MARO

GEORGICE

TRADUCERE

DE

GEORGE COŞBUC

Editura Librăria UNIVERSALĂ ALCALAY & Co.
BUCUREŞTI, CALEA VICTORIEI 27

Georgice. Pagina de titlu a traducerii lui Coşbuc

Scumpul copil, să s-arunce, pe mîna duşmană, printr-însul
Vrînd să mă mîntui ? Şi-acum, mîntuit sînt prin tine, copile ?
Viaţă mi-e moartea-ţi ? Acum, ah simţesc ce nemernic mi-e traiul ;
Singur, străin şi gonit ! Vai, rana peririi mi-e asta !
Însuşi şi numele tău l-au pătat, o copile, prin crimă —
Eu, prin păcate gonitul din ţara strămoşilor noştri !
O, mi să cade să fiu pedepsit şi de-ai mei şi de ţară.
Sute de morţi eu să sufăr spăşind o viaţă de crime !
Ah, şi trăiesc ! Şi nu fug de lumina din cer şi de oameni ?
Însă voiesc !“ Şi zicînd să ridică de jos pe piciorul
Cel sfărîmat ; şi durerea din rănile-adînci îl sfîşie,
Însă de suflet e plin, şi calul şi-l cere : podoabă
Şi mîngîiere-i era, căci el din războaie de-a pururi
Tot cu izbîndă l-a scos. Şi se-ntoarce spre Roebus şi zice :
„Roebus, destul am trăit, de este-n această viaţă
Ce se numeşte destul. Azi ori vom aduce-n izbîndă
Armele crunte şi capul troianului, şi-astfel lui Lausus
Răzbunători i vom fi ; ori dacă nu-i nici o putere
De străbătut, să murim împreună ; eu cred, că tu Roebus
N-o să-ngenunchi la străini şi să suferi poruncă troiană !“
Zise ; şi-ncalec-apoi, în chipul deprins, pe spinarea
Blîndului cal, iar pe mîni încarcă tot felul de arme.
Creasta din coadă de cal ; şi pe creştet îi fulger-arama.
Astfel în goană s-azvîrle-n duşmani. Şi-i gîlgîie-n suflet
Nemărginirea mîniei cu jalea şi-amaru-n amestec :
Mînă-l şi multă iubire şi multul virtuţii ce-o simte.
Strigă de trei ori p-Aeneas cu glasul puternic, şi-l cheamă :

Glasul aude-l, cunoaşte-l, şi vesel răspunde-i Aeneas :
„Tatăl din ceruri de-ar da şi de-ar da şi puternicul Foebus
Ca să-mi încapi tu pe mîni.“
Astfel zicînd, alergat-a spre dînsul cu suliţa-ntinsă.
Dînsul : „Tu-ncerci să mă sperii, acum după moartea lui Lausus ?
Asta-ţi fu singura cale pe care-ai putut să mă nărui.
Nici nu ne pasă de zei şi nici nu ni-e frică de moarte.
Vino, căci eu ca să mor am venit, şi ca dar al peririi
Iată ce-ţi dau mai întîi !“ A zis, aieptîndu-şi oţelul,
Altul şi-al treilea şi multe cu grabă le-azvîrle ; şi-n cercuri
Mari se-nvîrteşte, dar scutul le-azvîrle din bolta-i de aur
Fapt-a spre cel nemişcat, săgetîndu-l întruna, spre stînga,
Cercuri de trei ori, cu calul ; de trei ori sucindu-se roată
Prinde pe scutu-i cel larg potopul cel groaznic Aeneas.
Dar supărîndu-l zăbava cea lungă, şi atîtea să smulgă
Frînte săgeţi, şi zorit şi de lupta cea prea neasemeni,
Multe gîndit-a cu gîndul, şi-n urmă s-azvîrle şi-mplîntă
Suliţa-n frunte la calul războinic, de-a dreptul prin tîmple.
Calul se-ntraporă-n vînt şi bătînd cu copitele vîntul,
Zvîrle-şi stăpînul din scări şi-l urmează curînd, căci deasupra-i
Cade pe spate,-ngropîndu-l sub multă povară de şolduri.
Valuri de strigăt spre ceruri troienii vuiesc, şi latinii.
Grabnic Aeneas aleargă şi oţelul din teacă smulgîndu-l :

„Unde-i turbatul Mezentius acum“ el strigă „şi unde-i
Crunta-i tărie de suflet!“ Şi bîlbăie-acela, spre ceruri
Lung căutînd, ca să prindă răsuflet, şi-n fire venindu-şi :
„Ce m-ameninţi, tu-năcrite duşman, cu batjocură-n vorbe ?
E vro ruşine să mori ? Nu-n gîndul acesta pornit-am
Lupta, şi Lausus cu tine nu-mi stete să faceţi tocmeală !
Una te rog, de mai ai, de duşmanul ce cade, vro milă :
Las' să mă-ngroape-n mormînt ! De tutindeni m-aşteaptă blesteme,
Uri alor mei — eu o ştiu — dar tu jură-mi că-ţi stîmperi mînia
Şi-ntr-un mormînt să mă-ngropi, te rog, cu băiatul alături.“
Zise, şi-n gît a primit de mult aşteptata lovire,
Sufletul pe-arme vărsîndu-l în valuri spumate de sînge.

CARTEA XI

Zorile-ntr-asta, ieşind din adînc de-ocean, rumeniră.
Neliniştirea cu toate că-l zbate pe-Aeneas să-ngroape
Cît mai curînd pe fărtaţi, şi-l tulbură jalea cu totul,
Jertfe dintîi biruinţii plăti-n răvărsatul de ziuă.
Trunchi de puternic stejar, de crengi despuindu-l tutindeni,
Dînsu-n picioare pe-un colnic l-a pus, îmbrăcîndu-l în arme
Pline de fulger : e pleanul mezenţic şi, crîncene Maors,
Ţie trofeu. Potrivit-a, cu creasta-i brumată de sînge,
Coiful, şi ruptele suliţi şi-adînc despicată prin mijloc
Platoa-n de patru ori trei ; şi scutul de-aramă la stînga
Leagă-l ; şi spada la gît, cu mănunchi de mărgeanuri, atîrn-o.
Cheamă la urmă pe soţi — căci strînşi împrejuru-i fruntaşii
Stau şi-l privesc, şi pe cei veseloşi îi îndeamnă cu vorbe :
„Faptă vitează făcurăm, voinici ! Şi-alungaţi-mi cu totul

Teama de-acum ! Şi vedeţi : E plean al tiranului ăsta —
Pleanul dintîi. Şi de mînă-mi izbit, vedeţi ce-i Mezenţiu !
Drumul de-acum spre cetate-l avem, spre scutirea latină.
Arme gătiţi-vă-n sîrg, şi-n credinţă să-ncepem războiul ;
Nu să ne ducem răzleţi, cînd semne primi-vom din ceruri
Steaguri în vînt să-nălţăm şi pe cîmp să ne ducem flăcăii,
Nici să nu-mblăm orbecînd şi, tîrzii, să ne pierdem sărita.
Însă dintîi pe fărtaţii cei morţi să-i încredem ţărînii :
Pentru că-n Aheron jos această e singura cinste.
Suflete vrednice-au fost, şi cu sîngele vrednic plătit-au
Ţara ce-a noastră va fi — şi se cade, bărbaţi, să le facem
Cinstea din urmă. Şi-ntîi lui Evandru-n cetatea cea tristă
Pallas să fie trimis, pe care — un ales al virtuţii,
Ziua cea neagră l-a smuls azvîrlindu-l cu zile peririi !“
Astfel vorbeşte plîngînd, şi se-ntoarce cu paşii spre locul
Unde-aşezat e cadavrul răpusului Pallas, în pază
Dat lui Acetes bătrînul, acel ce de mult lui Evandru
Fostu-i-a soţ de război : dar nu cu noroc deopotrivă
Bietul venit-a trimes ca soţ al iubitului tînăr.
Gloata de robi împrejuru-i stetea, şi troienii-n grămadă ;
Şi pe-obicei îl plîngeau, despletite cu totul, troience.
Însă de-ndată ce-a-ntrat în locaşul cel jalnic Aeneas,
Vaiet nespus înălţară spre cer, şi nespusă bocire,
Pieptul bătîndu-şi, şi-adînc zguduiesc de jelire palatul.
Prinţul la capu-i pe perne-aşezat şi la faţa-i cea suptă,

Ca de zăpadă, cătînd, şi la rana cea largă din pieptu-i,
Rană de-oţel auson, năpădit el vorbeşte cu lacrămi :
„Bietule tînăr ! Acum, tîrziu cînd ne vine cu zîmbet
Soarta, vai nu s-a-nvoit să ne vezi în hotarele noastre,
Nu s-a-nvoit să te-ntorci la tată-tău, vesel de-nvingeri !
Nu cu de-acestea plecat-am, jurîndu-i lui moşul Evandru,
Nu cu de-acestea, cînd el, strîngîndu-mă-n braţe, puterea
Oastii mi-o dete cu drag şi îngrijat învăţatu-m-a multe !
Da, că latinii sînt crînceri oşteni şi-ndărătnici în luptă !
Bietul ! El poate şi-acum, înşelat de-nzadarul nădejdii
Plînge şi roagă pe zei şi pe-altare le-nşiruie daruri !
Noi, o răpusule, tînăr, tu, căruia zeii din ceruri
N-au să-i mai deie nimic, cu zădarnic bocit te petrecem !
Bietule rege-n curînd pe mortul băiat tu vedea-l-vei !
Astfel ne-ntoarcem acasă ! Şi-acesta ni-e, tată, triumful !
Asta cuvîntul jurat ! Dar n-o să ţi-l vezi, o, Evandre,
Stins de nevrednice răni şi gonit ! Şi-o moarte grozavă
N-ai să-ţi doreşti, de durerea pierzării ! Vai, cît de puternic
Scut, Ausonia, pierzi ! Ce sprijin pierdu-tai tu, Iulus !"
După ce plînse de-ajuns, porunceşte grăbit să ridice
Jalnicul trup, şi pe-o mie de-oşteni îi trimite, pe-alesul,

Ca să-nsoțească pe mort, cu mărirea din urmă, fiindu-i
Plîngerii tatălui soți : mîngîiere puțină-n amarul
Cel într-atît de grozav, dar vrednică bietului tată.
Fără zăbavă-mpletesc un pat de nuiele și-o leasă
Moale, din crengi de stejar mlădios și din tinere ramuri ;
Patu-l ridică și fac din frunzele codrului umbră,
Și pe-așternutul de fîn ei culcă pe mortul cel tînăr.
Astfel o floare pe cîmpuri, culeasă de-o mînă fecioară,
Astfel și crinul din văi și lîngeda floare-a zambilei,
Căreia nu i-a perit pîn-acum strălucirea și fața,
Însă putere și hran-a-ncetat să-i mai deie pămîntul.
Două vestmînturi apoi, o purpură toate și-un aur,
Tatăl Aeneas aduce, pe care, cu voie de muncă
Însăși cu mînile sale demult oarecînd le țesuse
Dido, și-n flori le-a cusut cu sîrmă supțire din aur.
Trist, c-un vestmînt învelit-a pe tînăr, onorul din urmă —
Pe-altul sub cap i l-a pus, sub plete menite văpăii.
Multe-ale luptei răsplăți din cîmpul latinic în urmă
El grămădește și-aduce și prăzi în șiraguri întinse,
Arme, de el despuiate-n război, și cai mai aduce.
Leagă la spate robitele mîni ale celor ce jertfă
Manilor fi-vor, stropind sfințitele flacări cu sînge.
Crăngi de copac îmbrăcate cu stemele celor protivnici
Înșiși fruntașii le-aduc și le scriu urgisitele nume.
Plîns și topit de bătrîn îl aduc și pe bietul Acoetes :
Pieptul cu pumnii și-l bate nebun, zgîriindu-și și fața,
Cade de-a lungul apoi și s-așterne țărînii cu totul.
Repezi telegi mai aduc, stropite cu sînge rutulic.
Aeton, războinicul roib, despuiat de-auritele-i frîne,
Vine plîngînd și cu picurii mari umezește-și obrajii.
Sulița unii i-o duc și coiful, căci altele Turnus
Nu i-a lăsat. Și-n alai îl urmează teucrii cei jalnici,
Triști și tirhenii cu toții și-arcazii cu suliți întoarse.
După ce-alaiul perit-a departe-n întinderea zării,
Trist se ridică Aeneas și geme din suflet și zice :

„Soarta războiului crîncen ne cheamă la astfel de lacrămi,
Iarăşi ! Cu bine de-a pururi rămîi ! O, puternice Pallas,
Vecinic cu bine rămîi !“ Şi nimic nu mai zice, şi grabnic
Pleacă spre trainicul zid şi-ajunge la tabără-n şanţuri.
Iată că solii sosesc, trimişi din cetatea latină
Ramuri purtînd, de măslin, şi ruga iertării-n cuvinte :
Morţii pe care-mprejur risipitu-i-a ferul pe cîmpuri,
Deie-le voie să-i ducă din cîmp şi-n mormînt să-i aşeze !
Cearta să curmă cu cei biruiţi şi cu duşii din lume ;
Cruţe pe cel ce oarecînd numit a fost gazdă şi socru !
Însă cucernic, Aeneas se-ntoarse cu milă spre rugă,
Dorul li-l face-mplinit, şi cu vorba le face-un adaos :
„Care nevrednice sorţi, o, latini, mi vă-ncurcă-ntr-atîta
Vrajb-a luptării ? De ce vă feriţi să trăim în frăţie ?
Morţilor pacea de veci şi repaos periţilor voştri
Cereţi acum ? Eu cu drag şi viilor pacea le-aş da-o !
N-aş fi venit, de-mi aveam locuinţă-ntr-un loc şi-aşezare.
Nici cu latinii eu n-am început războire. Dar însuşi
Regele rupt-a frăţia,-ncrezîndu-se-n oastea lui Turnus.
Cred mai cu dreptu că e să s-arunce chiar Turnus peririi.
Dacă doreşte să fac-un sfîrşit şi s-alunge troienii,
Iată căzutul său drum : să-şi încerce cu mine puterea !
Viu să rămîie, cui zeii vor da, sau puterea [sau] viaţă !
Mergeţi, şi-aprindeţi acum sub ai voştri tot focul mîniei !“
Astfel a zis. Şi cu toţii, pătrunşi de mirare, tăcură
Ochii-ntorcîndu-i mereu şi privindu-se unul pe altul.
Drances, bătrînul acum — de-a pururi şi vrajbă şi vină

Prințului Turnus, în chip dușmănesc, căutînd — ridicat-a
Graiul și zice : „Tu mare prin nume, mai mare prin arme,
Cum să te-nalț, o bărbat troian, cu mărirea la ceruri !
Eu să mă mir de dreptate-ți mai mult, ori de faptele luptei ?
Noi în cetate cu drag răspîndi-vom cuvintele tale.
Și, de ne-arată norocul vrun drum, cu Latinus al nostru
Ai tu frăție să legi — iar Turnus să-și cate tovarăși !
O să ne bucure chiar să clădim juruitele ziduri,
Mari bolovani să cărăm la durările Troiei, pe umeri !"
Drances a zis, și-mprejur fremătară-ntr-un suflet cu toții.
Zile de patru ori stătoresc. Și-n păzirile păcii
Nepedepsiți rătăcesc și latini și troieni în amestec
Zilele-ntregi în păduri. Și de rana săcurii răsună
Frasinul ; brazi, suitori spre stele-n văzduh, ei răstoarnă.
Crapă măciuca stejari și cedri cu bune mirosuri,
Și de poveri încărcate pe car să scufundă pămîntul.
Iată și zvonul zburînd, vestitor al grozavului plînset,
Umple p-Evandru, și casa și-orașul lui moșul Evandru —
Cel ce vestea de curînd pe Pallas că biruie lumea !
Iuți năvălesc cu făclii, păstrători ai bătrînelor datini,
Cei din cetate la porți. Și lungile șiruri de facle
Drumul departe-l albesc, luminînd pe cîmpie departe.
Iată-ntîlnesc pe troieni și-și amestecă-ntruna cu toții
Plînsul amar. Și văzîndu-i intrînd în cetate, cu țipăt
Mamele-aprind de bociri și de plîns amărîta cetate.
Însă nimic nu-l mai poate ținea pe bătrînul Evandru :
Intră-n mulțimi, și străbate mereu, și s-azvîrle pe patul

Jalnic, și strînge pe Pallas și geme, și plînge cu hohot,
Pînă ce-amaru-n sfîrșit îi deschise cărările vorbei :
„Nu mi-ai jurat tu, părintelui tău, tu iubitule Pallas,
Nu mi-ai jurat să te porți mai cu pază-n aprinderea luptei ?
Bine-am știut eu de-atunci ce poate-n războaie să facă
Fala și numele nou, și beția cea dulce-a măririi !
Triste-nceputuri, o bietule tînăr ! Și-n lupte vecine
Nenorocit ucenic ! Și nu-mi ascultară nici zeii
Ruga și plînsul jurat ! Și tu fericită soție,
Care-ai murit, neavînd să mai suferi și-amarul acesta !
Eu am trăit, ah, dincolo de margini, și singur pe lume,
Singur în urm-am rămas ! De plecam cu fîrtații troianici
Însumi murit-aș fi-n cîmp, străbătut de rutulice suliți,
Nu mi-ar aduce pe Pallas acum în alai, ci pe mine !
Nu-nvinuiesc pe troieni, și nici legămîntul cu dînșii,
Nici ospeția cu strînsul de mîni ! Bătrîneții-mi ursită
Fostu-mi-a jalea de-acum ! Dar dacă murit-a devreme
Pallas, mă mîngîi cu gîndul, că mii de rutuli așternut-a,
Cale deschisă făcînd puterii troiane prin Lațiu !
N-am eu putere să-ți dau îngropării mai vrednice-onoruri,
Pallas, de cum ți le-au dat troienii și bunul Aeneas,
Capii tirhenici cu toții și-ntreagă mulțimea tirhenă !
Mari ei trofee-ți aduc, pe cîți așternut-ai peririi.
Însuți un trunchiu uriaș ai zăcea, și-n zădarnice zale,
Ani deopotrivă de aveați și de-o seamă puterile vîrstei,
Turnus ! Dar ce tot plîng, zăbovind pe troieni de la luptă !

Mergeți, și vorbele mele vestiți-le regelui vostru :
Pallas murindu-mi, de-acum mi-e silă de viață, mi-o tîrîi.
Dreapta-ți mă ține cu zile, că dînsa-i datoare cu Turnus
Tatei și fiului mort ! Și, sorții și vremii tu vrednic,
Asta-ți rămîne, s-o faci ! Și nu bucurie vieții
Asta ți-o cer, ci-n mormînt ca veste s-o duc eu lui Pallas !"
Zorile-ntr-asta pe cer, muritorilor vrednici de milă
Blînde le-aduseră zări, înnoindu-le truda și plînsul.
Tatăl Aeneas acum și cu Tarho pe strîmbele maluri
Ruguri rădică s-aprindă pe morți, după datina țării
Fiece țară pe-ai săi. Și-ncinsele focuri își suie
Fumul, și-n volburi de fum ca de neguri se-ntunecă cerul.
Oastea pedestră-mprejur, îmbrăcată-ntr-al armelor fulger,
Trece de trei ori vuind ; de trei ori se-nvîrt împrejurul
Focului, cei de pe cai, și se zguduie cîmpul de urlet ;
Umed li-e scutul de plîns, și de lacrimi e umed pămîntul.
Vuietă vaiet de guri și se vaietă vuiet de trîmbiți.
Pleanul răpit, al răpușilor tineri latini, îl aruncă
Unii-n văpaie ; și coifuri de fier și podoabe de săbii,
Frîne și roți vuitoare, și daruri de-aducere-aminte,
Scuturi purtate de morți, și de rău-vestitoarele sulițí.
Porci, cu zbîrlitele țepi, și din cîmpuri răpite mioare
Taie și-aruncă pe foc. Și de-a lungul pe maluri vitejii
Văd pe tovarăși cum ard și-ngrijesc de cenușa și scrumul
Oaselor, pînă spre zori străjuind, cînd umeda noapte
Leneșa-nvîrte-n văzduh tot cerul cu stelele-i de-aur.
Jalnici și bieții latini, la margini dincolo pe cîmpuri
Fără de număr clădesc arzătoarele ruguri, și-ngroapă
Parte din morți în pămînt, și parte-n vecinele-ogoare

Ducu-i pe mal, și pe mulți îi trimet depărtării pe-acasă,
Însă grămadă-ntr-un loc pe căzuții peirii de-a valma
Făr-osebire și număr îi ard. Și departe pe-ntinsul
Largilor zări, pe cîmpii, e văpaie de foc pretutindeni.
Ziua de trei ori din cer alungat-a răcorile nopții —
Jalnici din scrumuri iubite, ei oasele-acum în amestec
Toate le strîng și le-ascund în movili de-ncălzită țărînă.
Însă-n orașul latin și-n plina de-avere cetate
Bocet răsună nebun, și jale nespusă și plînset.
Mame pe-aici, și-amărîte-nurori și surori iubitoare
Pline de vaier amar, și copiii cei fără de tată
Blastemă-n hohot și cruntul război și pețirea lui Turnus :
Însuși se cade s-o rupă într-un fel și cu spada s-alerge,
Pentru că-i lacom de tronul latin și de culmea măririi !
Drances aprinde mai mult urgisirea : chematul e singur,
Zice, da, singur chemat de troieni la răspunderi e Turnus !
Dar, osebiți în păreri, țin parte lui Turnus cu vorbe
Mulți ; și cu numele-i bun îl apără tare regina,
Însă și numele său și trofeele sale-i dau sprijin.
Pînă ce fierb și-n aprinsul răscoalei se zbat furtunateci,
Iată, cu totul plouați, din-naltul oraș *diomedic*
Solii se-ntorc cu răspuns. Și nimic nu făcură cu toate
Trudele pline de zbor și-alergări, și nici aur și daruri
Nu le-ajutară, nici multe[le] rugi — latinii să-și cate
Prieteni aiurea, sau pace să ceară stăpînului Troiei.
Iată-l de griji zăpăcit, perdutu-și-a capul Latinus ;
Zeii mereu mînioși, și mormintele proaspete-n cîmpuri,
Toate-i vădesc, că de soarte-i mînat cu de-a sila Aeneas.

Cheamă dar marele sfat de bătrîni și pe-ntîii cetății,
Grabnic, prin repezi porunci în palatul cel larg adunîndu-i.
Ei, de pe multe cărări, năvălesc cu grăbire cu toții.
Șade la mijloc acum, întrecut bătrîneții cu totul,
Sceptrul puterii purtînd, și cu fruntea-nnorată, Latinus.
Cheamă la urmă pe soli, pe-ntorșii din malul aetolic,
Ca să vestească răspunsul adus și le cere cuvîntul
Verde vorbit și deplin. Se face tăcere tutindei
Și de poruncă-ndemnat, ia Venulus vorba și zice :
„Pe Diomed, cetățeni, îl văzurăm, și-orașul argivic ;
Și, măsurînd depărtări, biruit-am tot greul cărării.
Mîna ce-n praf ruinat-a Pergamul cel nalt, am atins-o !
El o cetate prin munți, Agyripa — cu numele țării
Moșilor săi — își durează-n iapigice văi la Garganus.
După ce-ntrarăm la el și ne dete și rînd cuvîntării,
Daruri i-am dat, arătîndu-i și numele nostru și țara,
Care dușmani ne-ntețesc și de ce ne pornirăm la dînsul.
Vorbele noastre-ascultînd, el cu liniște-n suflet ne zise :
«Neamuri ferice, cît timp stăpînitu-v-a țara Saturnus !
Vechi ausoni ! Ce dușmane meniri vă tulbură pacea ?
Cine vă-ndeamnă să-ntrați în războaie, cînd nu le pricepeți ?»
Iată-ne, cei ce cu fier pustiirăm ogoarele Troiei —
Nu vă vorbesc de perirea sub zid, și de multele pierderi,
Nici de-necații prin rîuri — cu toții-n risipă prin lume
Vina spăsim-o de mult prin nemaigrăitele-amaruri !
Însuși și Priam ne-ar plînge de milă ! Ne știe-a Minervei

Jalnică stea, şi furtuna prin nopţi şi vîrtejele mării.
Dus spre protivnice ţări, rătăcit-a, răzleţi de tovarăşi,
Smuls Menelaos de vînt, mai pînă la stîlpii proteici;
Pînă sub neamul ciclopic Ulixes, şi pînă sub Aetna.
Însuşi fruntaşul dintîi şi-al regilor — rege, — Agamemnon
Moare, vîndut de mişeaua soţie, şi-n casă la sine!
Omul ce-o lume bătu prăbuşitu-s-a morţii de-o curvă!
Dar Neptolem, ucis în domnie-i? Gonitul din ţară
Idomenefs? Şi-azvîrliţii pe coastele Libiei, locrii?
Zeii nici mie răgaz nu-mi dară s-ajung în iubitul
Argos, şi scumpa-mi soţie s-o văd, şi frumosul Calydon!
Ah, şi vedenii şi-acum mă gonesc, cu-ngrozire vederii;
Morţi-mi tovarăşi îi văd rădicîndu-se pe-aripi în aer,
Trişti pe la rîuri zburînd, ca păsări — vai chinuri menite
Dragilor mei! — şi prin stînci tînguit le răsună bocirea!
De-aş fi putut eu să ştiu din zilele-acelea de luptă
Totul, pe-atunci cînd turbat străbătut-am cu fierul sălbatic
Trupuri zeieşti, pîngărind cu rană chiar mîna Citerei!
Nu,-ntr-adevărul de-acum, n-am poftă de-asemenea lupte!
Troia căzută fiind, eu n-am nici o ceartă cu fiii
Troiei, şi nici nu gîndesc cu drag la trecutele patimi.
Ceea ce dar mi-aţi adus din ţara părinţilor voştri,
Daţi lui Aeneas! Ne ştim : noi spadă cu spadă ciocnit-am —
Mînile-n urmă ne-am strîns. Şi păţitului credeţi ce groaznic

Sare cu scutul vuind, şi turbat cum întoarce el fierul !
Dacă bărbaţi ca şi dînsul născut-ar fi malul idaeic
Încă pe doi, cu putere de-oştiri năvălit-ar fi-n Argos
Înşişi troienii, şi, soarta schimbînd-o, boci-s-ar azi grecii !
Dacă perdurăm noi ani pe sub zidul puternicei Troia,
Hector şi-Aeneas, cu braţele lor, încurcat-au izbînda
Grecilor, ei ne-au ţinut zăbăvindu-ne zece răstimpuri.
Doi străluciţi şi prin arme-n război, şi prin fapte cu suflet,
Însă Aeneas mai blînd. Uniţi-vă dreapta-n frăţie
Pînă puteţi. Dar de lupte cu el voi feriţi-vă neamul —
Care-i răspunsul primit, auzitu-l-ai însuşi prea bine,
Rege, şi cruntul război aşa-i judecat de Tydide !"
Astfel trimişii. Grăbit un murmur în amestec de-a valma
Zboară din guri zăpăcite cu totul : cînd stînca-ntîrzie
Drumul turbatului rîu, vîrtejul închis se frămîntă
Mugete dînd, şi vecinele maluri răsună de vuiet.
Linişte-n urmă făcînd şi dînd tremurării repaos
Regele cheamă pe zei şi vorbeşte din naltul său scaun :
„Ţara la cale-aş fi vrut, o, latini, mai nainte s-o punem,
Da, şi mai bine-ar fi fost să nu zăbovim adunarea
Sfatului pe-astfel de vremi cînd duşmanul ne sapă sub ziduri.
Nepotrivit un război, cetăţeni, îmcepurăm cu oameni
Nebiruiţi, cu purceşii din ceruri, pe care războiul
Nu-i oboseşte, şi nici biruiţi nu-şi astîmpără fierul.
Dac-o nădejde v-aţi pus în aetolice taberi — lăsaţi-o !
Toată nădejdea e-n noi, dar vedeţi ce slăbită nădejde.
Cîtă ruină ne-aduce războiul şi cîtă strivire-a peririi,

Ochii ne-o văd, și-o putem pipăi și cu mînile noastre.
Vină pe nimeni n-arunc : atîta cît poate prin taberi
Brațul viteaz a făcut ; și-ncordat-am întregul puterii.
Iată ce gînduri acum străbătutu-mi-au noaptea din suflet.
Vreau să vi-l spun, și pe scurt să-l arăt, și-ascultați-mi cuvîntul,
Am eu pe-aproape de rîul toscanic o veche moșie,
Lungă și-ntinsă spre-apusuri mai pînă-n hotarul Sicanei.
Astăzi aurunci și rutuli o sădesc, și cu plugul ei scurmă
Sterpul pămînt, și cu turmele pasc pustiitele dealuri.
Locul acesta, de-a-ntregul, și coame de munți cu brădeturi,
Dar lui Aeneas îl dau — și să facem frăție cu dînsul,
Legi potrivite cătînd, și fărtat să-l primim și tovarăș.
Dacă le place, trăiască pe-acolo și ziduri clădească.
Însă mai bune pămînturi găsind și popoare mai bune
Undev-aiurea, și-or vrea să ne iasă din țară cu totul,
Douăsprezece corăbii le facem din bîrnele noastre
Ori și mai multe de n-or fi de-ajuns. Că zace pe maluri
Lemn de clădire destul. Iar mărime și număr aleagă-și
Singuri : noi brațe le dăm și-aramă și funii și totul.
Cum să le ducem cuvîntul și cum să-ntărim legămîntul,
Cred c-ar fi bine, pe-o sută de soli să trimetem, pe-aleșii
Cei din fruntașii latini și-n mînă cu ramura păcii,
Daruri ducînd și talanți și podoabe de fildeș și aur,
Scaunul țării și stema domniei : mantaua tivită —
Voi sfătuiți-vă-acum și-ajutați zdruncinărilor țării !"

Drances atunci, dușmănos ca oricînd, și măririi lui Turnus
Pizmă pe-ascunsul purtînd iar fățiș izbitoare cuvinte,
Darnic cu toți și bogat, și destoinic la vorbe, ci lînged
Braț în război, dar în sfat de bătrîni cu puternică vază,
Tare-n răscoale prin munții părtași, și din vrednică mamă
Vrednic cu neamul fiind, dar din tată perdut în neștire —
Drances se scoală și-ațîță mînii, grămădindu-le-n vorbe :
„Nu-ntunecat, ori avînd trebuință de lamuri, e lucrul,
Rege, pe care ni-l ceri. Și ce-ar fi mai bine să facem
Astăzi, ei toți se mîndresc că o știu ; li-e teamă s-o spuie.
Deie-ne voie s-o spunem deci noi, și mai curme-și mîndria !
El cu stîngace purtări și cu nenorocite-nceputuri —
Iată c-o spun ; și de vrea, m-amenințe cu fier și cu moarte ! —
Multe fruntașe lumini ni le-a stins și-azvîrlit-a peririi
Toată cetatea pe cît-o vedem ; și lovește troienii.
Vecinic în fugă-ncrezut, și-nspăimîntă tot cerul cu vrajbe.
Unul, la multele daruri pe care socoți să le ducem
Celor din Troia, tu cel mai cuminte stăpîn, să-l adaogi
Încă pe unul, și nu te lăsa biruit de-ndărătnici :
Fata trimete-o nevastă, și ginere vrednic alege-i,
Tată, și pacea de veci întărește-o cu sfînta-nrudire.
Dacă ni-e frică-ntr-atîta de el, și ne zbatem de groază,
Noi să-l chemăm rugători și cu toții-ndurare să-i cerem :
Răul să-l curme, și-al regelui drept și pe-al țării cunoască-l !

Care-i temeiul s-arunci tu peririi pe-atîţia războinici ?
Spune, tu, capul atîtor nevoi şi-al pierzării latine ?
Nu-i nici un bine-n război ! şi rugămu-te, Turnus cu toţii,
Pacea tu dă-ni-o, şi singurul lucru ce razimă pacea.
Iată-ne-ntîiul, pe cel ce duşman tu mă crezi — şi la urmă,
Poate că-ţi sînt — cu rugare m-apropriu : tu cruţă-ne, Turnus !
Curmă-ţi trufia, şi,-o dată bătut, încetează ! Văzut-am,
Noi biruiţii, destule periri şi pustiul pe cîmpuri !
Ori de ţi-e numele-n gînd şi cuprinzi tu cu pieptul atîta
Suflet bărbat, şi ţi-e zor de-nsurat şi de zestrea miresei,
Du-te-ndrăzneşte, şi pune-ţi în faţa duşmanului pieptul !
Hei ! Ca să poată şi Turnus s-ajungă-nsurat şi pe scaun,
Noi ticăloşi să perim, o potaie-n ţărîna cîmpiei,
Fără-ngropare-azvîrliţi şi neplînşi ! De te simţi în putere,
Suflet de-mi ai, ca strămoşii cei duşi, tu priveşte-mi în faţă
Celui ce-n luptă te cheamă".
Vorbele-acestea sporesc uriaşa mînie lui Turnus.
Geme, scrîşnind, şi din sufletul tot el îşi smulge cuvîntul :
„Drances ! De-a pururi îţi curg, ca potopul, din gură cuvinte
Cînd e nevoie de braţe-n război, şi soseşti înaintea
Tutor în sfat ! Adunarea, tu crezi să mi-o turburi cu vorbe
Spuse de sus şi cu gura de-un cot ! Dar zidul cetăţii
Ţine duşmanului piept, şi nici şanţul nu-i baltă de sînge !

Urlă-ți cuvîntul mereu, căci atîta ți-e mintea și-aruncă-mi
Vina că sînt un fricos : tu, Drances, acel ce cu brațul
Munți de cadavre troiene-ai făcut, și trofee pe cîmpuri
Multe-ai nălțat și tutindeni ! Ce poate virtutea vitează,
Drances, putem încerca ! Nu-n lume-i nevoie să mergem
Ca să găsim pe dușman : ei tutindeni stau roată sub ziduri !
Mergem spre dînșii ? De ce te codești ? Bărbăți-a ți-e, Drances,
Gura cea plină de vînt și picioarele-ți bune de fugă,
Asta de-a pururi.
Eu, fugărit ? Dar, pe dreptul, mișelule, cine mi-o zice
Asta ? Cînd vede-nspumat cum crește de sînge troianic
Tibrul umflat, și stîrpită cu totul sămînța și casa
Regelui vîrstnic Evandru, și-arcazii cu palmele goale !
Bythias, dacă-s bătut, și puternicul Pandaros spuie-ți,
Miile cîte-am zvîrlit în ziua peririi la Tartar !
Eu, îngrădit și de zid și de șanțuri dușmane, și singur !
«Nu-i nici un bine-n război.» Ticălosule, spune tu asta
Capului Troiei și celor vînduți alor tăi ! Și cu spaimă
Tulbură toate și nu te lăsa, și ridică puterea
Celor de două ori frînți, și hulește puterile noastre !
Tremur-acum de puterea troiană toți regii-n Elada,
Plînge Tydide-ngrozit și de spaimă e galben Ahile,
Fuge-ndărăt de la mal adriatic și rîul Anfidus !
Ba, se preface că-i prins de teama mîniilor mele,
Vulpe bătrînă, cătînd să m-azvîrl-urgisirii prin groază !

N-ai nici o teamă ! Căci dreapta-mi nici cînd n-o s-atingă, tu Drances,
Cap ca al tău ! Tu păstrează-l întreg, să te bucuri de dînsul !
Tată, spre tine mă-ntorc, spre lumina povețelor tale.
Nici o nădejde de-acum de n-ai în oștirile noastre,
Dacă sîntem părăsiți într-atîta, și-ntoarcerea oastei
Moarte de-a pururi ne-a fost, și norocul ni-e-ntruna protivnic :
Pace să cerem, și palmele goale plîngînd să le-ntindem !
Doamne ! — o scînteie măcar de-am avea din virtutea străbună !
Unul, mai bun decît toți, fericit mi-e de-a pururi bărbatul
Tare de suflet, și care, nevrînd să s-afunde-n rușine,
Moare și mușcă pămîntul și-l mestecă-n gură cu sînge.
Însă de-avem noi puteri, și de-avem tinerime de luptă,
Neamuri itale de sînt, și cetăți să ne sară cu sprijin,
Dac-a plătit și troianul izbînda cu rîuri de sînge,
Morți ca și noi el avînd — căci pe toți ne bătu deopotrivă
Trăsnetul : — ce șovăim de la pasul dintîi, și nemernici
Dăm îndărăt ? Și de ce tremurăm înainte de luptă ?
Timpul cu multele griji schimbătoare-ale traiului nostru
Multe le-abate spre bine, și multe punîndu-le-n cumpăn
Soarta le schimbă mereu și slăbiei clădește temeiuri.
N-o să ne deie-ajutor nici neamul aetolic nici arpii —
Însă Mesapus ne dă, și ne dă norocosul Tolumnus,
Și-alți ai popoarelor capi, și nu cu puțini alerga-vor
Iuții războinici latini și mult tineret laurentic.
Iată, și-avem din regeștii părinți, pe Camilla, cu volscii,
Stol de călări aducînd și-nglotiri înflorite de-aramă,

Dacă troienii mă cer şi singur pe mine mă strigă,
Dacă-i cu dreptul, şi sînt şi-o piedec-obştescului bine :
Nu mi-a fugit într-atîta de braţe de-a pururi izbînda
Ca să mă tem şi să fug de-o răsplată-ntr-atîta de mare !
Fără zăbavă eu plec, chiar Ahile să-mi fie protivnic,
Fie-mbrăcat ca şi-acesta, cu arme gătite de mîna
Zeilor. Vouă, şi socrului meu juruitu-v-am viaţa,
Eu, cu nimic mai pe jos ca strămoşii-n virtute, eu Turnus !
Singur pe mine mă strigă troianul ? Ei, strige-mă dară !
Zeii de-mi sînt mînioşi şi protivnici, tu Drances,
Nu vei peri ! De nu-mi sînt, suferi-mi-vei mărirea, şi-atîta !"
Astfel se ceartă-ntre ei, şovăind împărţitele sfaturi.
Tabăra-ntr-asta golind-o troianul, se pune-n mişcare.
Iată-l un sol năvăleşte-n palatul cel larg, şi cu vuiet
Scoală palatul, şi-oraşul întreg îngrozeşte-l cu totul :
Iuţi de pe-al Tibrului mal, au pornit înşiratele linii,
Repezi pe cîmp se revarsă tirheni şi teucri tutindeni.
Tremură toţi în oraş, şi de spaimă se-ntunecă-n suflet
Bieţii latini, şi stîrnite mînii răzvrăteşte-le pieptul.
Arme cu zorul ei cer şi cu zgomot aleargă flăcăii.
Jalnici bătrînii se plîng şi bocesc, şi tutindeni e vaiet,
Surd un amestec de guri se ridică-n de-a valma spre ceruri,
Astfel precum în amestec, afund în pădure, năvalnic
Stoluri de pasări sosesc ; ori la plinul pe peşti, la Padusa,
Gureşe lebede vin, răguşite ţipînd în amestec.
„Vremea n-o pierdeţi acum, şi degrabă, le vuietă Turnus,
Faceţi-mi sfat, şi cu mînile-n sîn lăudaţi-mi-voi pacea !

Iată-i, armați năvălesc în cetate!“ Zicîndu-și cuvîntul,
Sare turbat și despică zburînd luminoasa-ncăpere.
„Du-te, Volusus, a zis, și-n grăbite vîrtejuri repede-mi
Volsci pe cîmpii, și rutuli. Călăreții să-i ducă Mesapus!
Coras, cu frate-tău mergi și pe șes desfășoară-mi oștirea!
Voi străjuiți-mi la porți, iar voi cu grăbire prin turnuri!
Unde vă duc, ceilalți să-mi urmeze la luptă de-a dreptul!“
Repezi din toată cetatea cu toții s-aruncă pe ziduri.
Însuși Latinus acum părăsește-adunarea și-amînă
Bunul său gînd, și se duce-amărît de-nvrăjbirile zilei:
Vină-și aruncă mereu, că nu l-a primit de cu vreme
Ginere, dîndu-i domnia de tot, pe dardanul Aeneas.
Unii la poartă-ntăriri șănțuiesc, iar alții răstoarnă
Lespezi și bîrne. Și semnul cel crunt al luptării vuiește
Jalnic din bucin. Pe zid, și mame și prunci în amestec
Urlă și gem, și nevoia pe toți îi silește la muncă.
Iată, la templul Minervei acum, pe colina cetății,
Însăși regina, cu gloata de mame-ngrozite, se suie,
Daruri ducînd; și tovarăș-alăturea Lavinia, fata,
Pricina multului plîns — și plecată-i e dulcea privire.
Mamele-ntruna sosesc, aburind cu tămîie tot templul,
Și de pe pragul cel sfînt, revarsă bocitele plîngeri:
„Tu, purtătoare de suliți, războinică Pallas! Tu rupe-i
Sulița-n două, fecioară, tîlharului troic! Pe dînsul
Însă-n țărînă să-l culci, și să moară sub porți ca un cîine!“
Turnus, turbatul, cu sîrg se-ncinge-ntr-aceea de luptă.
Iată-l, intrat în pieptarul rutulic; și-n solzii de-aramă

Groaznic se-nvîrte ; şi scutece de-aur înnoadă pe glezne.
Numai pe tîmple e gol ; iar pe şold potriveşte-şi oţelul.
Fulgeră-n aur şi-n arme, venind de pe culmea cetăţii ;
Vesel, cu sufletul sumeţ, doborînd pe protivnici cu gîndul.
Astfel, cînd rupe căpăstru şi fuge de naltele iesle
Roibul scăpat, şi pe largile lunci azvîrlindu-se-n tropot,
Ori spre păşuni năzuieşte cu zor şi spre turma de iepe,
Ori că, deprins într-un rîu cunoscut să se scalde, spre valuri
Fuge grăbit, şi cu gîtu-ncordat, şi nechează sălbatic,
Coama-i tresaltă pe gît şi-i răzvîntură coada pe şolduri.
Iată-soţită de tinerii volsci, îl întîmpină-n cale
Fata Camilla ; şi-acolo sub poartă descalică grabnic
Mîndra regină, şi-urmînd-o pe loc, călărimea din urmă-i
Grabnic alunecă jos de pe cai. Şi vorbit-a Camilla :
„Turnus ! Cuminte de e să ne-ncredem puterilor noastre,
Iată-ndrăznesc şi mă leg, să-ţi izbesc călărimea troiană,
Singură pieptul să ţin şi s-opresc călăreţii tirhenici —
Lasă-mă, Turnus, să-ncerc întîiul noroc al luptării.
Tu pe sub zid să te ţii, şi pe jos, apărîndu-ţi cetatea !"
Turnus atunci, căutînd cu mirare şi groază la fată :
„Fala pămîntului nostru, fecioară ! Ce vorbe-ar ajunge
Drept răsplătire, să zic, şi ce fapte să fac ! De te mînă
Doru-ntr-atîta, spre toate să mergi, tu ajută-mi la toate !
Dacă e-n veste-adevăr, şi-adevăr îmi vestiră spionii,
Stol de uşori călăreţi a trimis păcătosul Aeneas,

Cîmpul să-l bată la larg ; iar dînsul pe coame de dealuri
Urcă, şi trece dincoace prin văi, ca să vie spre ziduri.
Însă-n păduri-i gătesc, pe-un drum în desişuri, o cursă,
Gurile văii-nchizînd, şi din deal şi din vale, cu tineri.
Semne tu dînd, de război, zăboveşte-mi pe-armaţii tirhenici.
Bunul Mesapus cu tine va fi, şi latinele stoluri
Toate, şi-aleşii tiburţi ; şi să-mi ai şi puterea poruncii !"
Astfel a zis, cu de-asemeni învăţ îndemnînd pe Mesapus.
Astfel pe toţi înfrăţiţii fruntaşi. Şi porneşte la luptă.
Valea, prin dese cotiri potrivită cu totu-nşelării
Şi-ademenirii de oşti, e-nvelită cu deset de codri
Negri tutindeni în jur, şi-o străbate-o potecă de-a lungul
Pînă s-afundă-n strîmtoarea de munţi în ponorul cu noapte.
Însă dincolo pe culmi şi pe măgura-naltului munte
Coama e cîmp, dar pitită de tot, şi te-ascunde cu totul,
Fie că vrei să loveşti pe protivnic din orişice lături,
Fie că te-aperi pe culmi şi răstorni bolovanii puternici.
Turnus aici a venit ; prin pustiul cu drumuri ştiute,
Grabnic să-nfige pe loc şi pîndeşte-nşelarea prin codru.

Însă deasupra-n senin vorbitu-i-a grabnicei Opis,
Fetei din sfîntul alai şi fecioarei din ceata Dianei,
Astfel zeiţa, zicînd cu multă durere din suflet :
„Iat-o-n războiul cel crunt cum pleacă fecioara Camilla
Toată-mbrăcată-n zadarnic oţel, şi cu suliţa noastră,
Cea mai iubită de mine — şi nu mi-e iubirea Camillei

De-astăzi şi nici nu mi-a-ntrat năpădindu-mi în suflet deodată.
Căci urgisit de popor şi-alungat de-ngîmfarea puterii,
Metabus, cînd a fugit din bătrîna cetate Privernus,
Duse cu el, prin mulţimi răsculate scăpînd-o, pe biata
Fată din leagăn, ca soaţă-n străini, şi numire, ca mamei,
Dînsul Camilla i-a dat, cu parte schimbată Camilla.
Însuşi culcînd-o la piept, străbătut-a şi codri cu-ntunec,
Culmi pustiite-a trecut ; şi săgeţi vîjiau de tutindeni,
Cete-narmate de volsci furnicau de tutindeni în cale-i.
Iată la mijlocul fugii pe şes, spumegat Amasenus
Plin pînă-n coamă de mal, căci atîta se rupse-n văzduhuri
Ploaia de nori. Şi să-noate voia, dar iubirea copilei
Piedecă-i face, şi teama iubitei poveri. Şi cu gîndul
Judecă multe şi-n sîrg, şi nimic nu cutează bătrînul.
Groaznică suliţ-avea luptătorul în mîna vînjoasă.
Tare, din lemn nodoros şi călit în vîlvoare de flacări :
Leagă de suliţă deci, închisă-ntr-un leagăn de iască,
Fata, făcînd cu-ndemîn la mijlocul suliţii nodul.
Braţul puternic apoi şi-l rădică spre ceruri şi strigă :
«Ţie, Eliana, fecioară, tu cea cu locaşul prin codri.
Tatăl îţi juruie fata ! De data dintîie purtîndu-ţi
Arma, te roagă, fugind de duşmani ! Şi pe-a ta ţi-o primeşte,
Zînă, pe ceea ce-acum străbate-ndoielnice drumuri !»
Zise. Cu braţu-ncordat, el suliţa-ntoarsă prinzînd-o,
Zvîrle, şi vîjîie valuri în rîu, şi dincolo pe maluri
Zboară, cu suliţa plină de zuzăt, sărmana Camilla.
Metabus tot mai de-aproape gonit de grăbitele gloate
Sare şi trece prin rîu şi pe fata-i de suliţă prinsă —
Darul Dianei de-acum — o ridică din malul cu ierburi.

Nimeni pe dînsul n-a vrut să-l primească-n cetăţi ; şi prin case
Nimeni ; dar nici n-a cerut, întinzîndu-şi sumeţele palme.
Numai prin munţii pustii, cu păstorii, trăit-a, prin codri.
Fata dormea prin păduri, adormită prin urlet de fiară ;
Ugerul iepei din staul mîncare-i dedea ; şi sălbatec
Lapte din ugerul cald îi mulgeau pe plăpîndele buze.
Tălpile tinere-apoi cînd urme-ncepură să facă,
Paşii dintîi, el a dat o suliţă-n mîna copilei.
Arc şi-ascuţite săgeţi îi atîrnă pe tinerii umeri
Păru-i în loc de-auriri şi trupu-i în loc de hlămidă,
Piele de tigru purta, revărsată din creştet pe spate.
Fata, cu tinere mîni, pricepea cum să vînture suliţi ;
Capul încins cu frunziş îl purta, şi-nvîrtind împrejurul
Capului praştia-n vînt, dobora prin văzduhuri cocorii.
Multe degeaba, din multe tirhenice-oraşe, o doriră
Mamele noră. Dar ea, juruită Dianei cu totul,
Vecinic în arme rămîne, şi-n fier, şi fecioară de-a pururi,
Neşovăită nicicînd. O, dacă războaiele-acestea
N-ar fi răpit-o de tot, îndrăznind să lovească-n teucri !
Mult mai cu drag aş voi, să mi-o văd în alaiu-mi ca soaţă !
Însă duşmanele sorţi de-o duc în orbire spre moarte
Lunecă, nimfă, din cer şi te uită pe malul latinic
Unde-şi aleseră loc ai luptării cei fără scăpare.
Tolba tu ia-mi-o şi-alege-ţi oţelul menit să răzbune !
Cine, cu rană de-oţel, pîngări-va sfinţitul ei sînge,
Fie troian ori ital, să-mi spăşească prin sînge păcatul !
(Trupul sărmanei apoi şi nedespuiatele-i arme
Însămi pe nori le voi duce-n mormînt şi-n pămîntul Camillei.)“

Zise. Iar Opis zburînd, despică grăbite văzduhuri ;
Vuietă-n zbor, şi-i ascunsă cu trupul prin negrele neguri.
Însă troienii-ntr-aceea dau goană pe-aproape de ziduri ;
Prinţii toscanici cu ei ; şi-n galop călăreţii pe urmă,
Stoluri asemeni de mari. Şi tropotă cîmpul de trapul
Roibilor, plin de nechez, ce se luptă cu frînele scurte,
Colo şi colo zburînd — şi de suliţi se-ntunecă locul,
Parcă-i sub neguri de fier, şi prin neguri răsfulgeră coifuri.
Însă Mesapus aiurea, şi-n urmă-i latinii năvalnici,
Oastea lui Coras cu el şi cetele fetei Camilla,
Ies să se lupte la larg : şi suliţi întinse cu dreapta
Vîntură-n aer cu zuzăt prelung şi le tremură-n aer.
Urlă bărbaţii la locu-ntîlnit şi turbeaz-armăsarii :
Cetele lor au ajuns în bătaia săgeţii, şi-n faţă
Cetele stau — şi cu strigăt nebun izbucnesc, îndemnîndu-şi
Caii turbaţi, şi răvarsă potop de săgeţi de tutindeni
Dese ca fulgii de-omăt, de se-ntunecă cerul ca noaptea.
Iată-i, Tirhenus acum şi cu iutele-Acontes s-aruncă
Unul într-altul, cu suliţa-ntinsă ; şi-n clipa pornirii
Strigăt ridică turbaţi, şi-n izbirea galopului roibii
Piepturi de piepturi îşi sparg. Şi străpuns, aruncatul Acontes
Grabnic ca fulgeru-n cer, ori ca piatra din praştie-azvîrlită,
Zboară departe pe cîmp, risipindu-şi în aer viaţa.
Oştile-acum se-ncîlcesc învrăjbite, dau dosul latinii :
Scuturi şi totul azvîrl şi se-ntorc în orbire spre ziduri.
Sar călăreţii troieni urmărindu-i, şi-Asilas li-e capul.
Iată-i aproape de porţi : dar iarăşi rădică latinii
Strigăt de luptă, şi-ntorc spre ciocnire fugarii destoinici.
Fug risipiţii troieni, şi fug cu căpăstru pe coamă.

Astfel și marea vuind în schimbată năvală de valuri
Muge spre maluri acum și cu spume-nvălește pe vîrfuri
Stînca și-ntinsul prundiș îl ascunde sub vărsat de apă :
Însă grăbită, ea fuge-ndărăt, și frămîntă piciorul
Stîncii spumînd, și scăzută din nou, părăsește prundișul.
Tuscii de dată-ndoită zvîrlit-au rutulii spre ziduri ;
Spatele-și apără-n zbor, fugind de dată-ndoită.
Însă la data de-a treia cînd toți călăreții sosiră,
Stoluri cu stol în de-a valma, și oameni cu roibi în amestec :
Cîmpul gemut-a de gemet de morți și-n rîuri de sînge
Arme și trupuri plutesc, și cai în amestec cu oameni
Mor, și de vii se căznesc — iar lupta turbează nainte.
Iată-l, Orsilohos, frică purtînd să se lupte cu Remul,
Zvîrle cu fierul spre cal și-l pătrunde cu fieru-n ureche.
Calul s-azvîrle, turbat de dureri și de fulgerul ranei,
Fără de-astîmpăr, cu pieptul în vînt, cu picioarele-n aer.
Cade-i stăpînu-n nisip. Catillus aruncă pe Iolas
Și pe-ndrăznețul voinic, pe Herminus, puternicul tînăr
Grabnic îl azvîrle, pe cel dezvălit și pe-al căruia creștet
Gol îi e părul cel galben și umerii goi, și nici frică
N-are de răni : într-atît de-ncrezut e viteazul ! Dar iată
Sulița-i trece prin șold, îndoind pe bărbat de durere.
Sîngele vînăt se varsă tutindeni ; pe-ntrecere fierul
Seamănă morți, și voinicii s-azvîrl spre perirea cu glorii.
Însă de-a lungul prin șiruri s-azvîrle-amazoana Camilla,
Tolbă purtînd, și cu piept dezvălit în aprinderea luptei.

Suliţi cu stînga, ca ploaia de dese, răvarsă tutindeni,
Fără de-astîmpăr cu dreapta turbată răpede toporul,
Arc aurit îi tresaltă pe umeri, şi arma Dianei.
Chiar fugărită, cînd are la spate protivnici, Camilla
Ştie, cu arcul întors, să trimită săgeţi ucigaşe.
Are-mprejur călăreţe pe-alesul, pe fata Larina,
Tulla, şi fata ce-aruncă toporul de-aramă, Tarpeia :
Toate din neamul ital, şi-alese tot una şi una,
Dînd ajutoare Camillei şi-n pace şi-n vremuri de sînge.
Tropotă-ntocmai femei traciene la rîul Termodon,
Toate pe cai, şi se luptă cu suliţi şi scuturi pestriţe ;
Ori cu Hippolite-n cap, ori venind din război cu turbata
Pentesilea, şi-n jur cu chiote urlă-n amestec
Gloata de repezi femei şi bat uşurelele scuturi.
Aspră copilă, pe cine dintîi, şi pe cine la urmă
Stins-ai cu fierul ? Pe cîţi luptători aşternut-ai cîmpiei ?
Culcă p-Efnaeus întîi, pe născutul din Clythus ; cu pieptul
Gol alergînd, ea prin piept i-a pătruns oţelirile armei.
Rîuri Efnaeus de sînge vărsînd, se răstoarnă şi-n gură
Mestecă cruntul nisip şi murind el se zvîrcole-n sînge.
Taie pe Liris apoi şi Pagasus : în vreme ce-şi prinde
Frîul pe coamă scăpat, ea taie pe Liris ; pe-al doilea
Însă venind şi cu braţul său gol apărîndu-şi pe Liris,
Fata-i străpunge deodată pe doi. Şi străpunge pe-Amastrus,
Hipotadeul ; cu suliţa-n vînt urmăreşte de-aproape
Şi pe Harpalicos, şi pe Demofoon, Terefs şi Cremis.
Cîte-nvîrteşte fecioara năprasnice suliţi în mînă,
Frigii pe-atîţia s-aştern. De departe venind vînătorul
Ornitos, mîndru-n străinul său port, pe-armăsarul din Iapix :
Piele de taur ucis învăleşte-i spătoşii săi umeri,

Cînd e-n război, și pe creștet căscatul gîtlej de lupoaică
Poartă-l, cu groaznice fălci și cu colții năprasnici, și poartă
Scurta măciucă cu noduri în mîni, ca țăranii. Prin mijloc
Trece prin gloate, spătos și pe toți întrecîndu-i cu capul —
Fata pe-acest-ajungîndu-l (căci stolul se-ntoarse la fugă)
Spintecă-l, jos pe nisip, și dușmană deasupra vorbește-i :
„Poate credeai că vînezi prin pădure, tirhenule, iepuri ?
Astăzi sosită ți-e ziua, cînd arma femeii-ți aduce
Plata mîndriei ! Dar du la părinții ce-ți dorm în adîncuri
Lauda falei de-acum ; c-ai perit de toporul Camillei !"
Grabnic pe Butes apoi și pe-Orsilohos, cei mai puternici
Tineri ai Troiei. Pe Butes, cu spatele-ntors, îl străpunse
Unde e zaua vecină cu coiful și făr-apărare
Gîtul, și de-unde pe brațul cel stîng îi spînzură scutul.
Însă de-Orsilohos lung fugărită, ea-n cercuri se-nvîrte,
Dar înșelîndu-l prin cercul mai strîmt, îl gonește-acu dînsa.
Groaznic-apoi, și prin zale trecînd și prin trup cu toporul,
Sus rădicată pe cal, ea pe cel ce nevrednic se plînge,
Des îl lovește ; și crierii calzi umezescu-i obrajii.
Iată că dă peste ei și-nlemnit de-ngrozire rămîne
Cel din Aunus născut, cu locașul prin munți apeninici,
Unul slăvit de liguri și-un meșter șiret al minciunii.
Cînd a văzut că prin fugă nu-i nici o putință să scape,

Nici să se-ntoarcă din drum, ocolind pe-ndîrjita Camilla,
Grabnic viclene gîndiri și-nșelări chibzuit-a cu gîndul.
Strigă : „Ce lucru viteaz, că te-ncrezi în fugarii cei repezi,
Fată ! Hai, lasă tu calul, și vino,-ndrăzneață, la mine
Colea pe netedul cîmp și te luptă cu mine pedestru !
Fala cea goală-n curînd vedea-vei pe cine va pierde !"
Zise. Și toată de foc, zbuciumată de-amarul durerii,
Calul și-l dă-nsoțitoarei femei, și cu armele-asemeni
Sare pedestră, cu fierul întins și-ndrăzneață cu scutul.
Tînărul însă crezînd izbîndită-nșelarea, ia cîmpul
Fără zăbavă la fugă pornit, și cu frîul pe coamă,
Grabnic cu pinteni de-oțel obosindu-și fugarul în tropot.
„Asta-i, mișele ligur, să te îngîmfi cu mîndrie degeaba !
Însă degeaba-ncercat-ai să scapi prin născuta-nșelare :
N-o să te-ntorci sănătos la bătrînul vulpoi, la Aunus !"
Astfel a zis, cu iuțile tălpi, ca de flacări, fecioara
Fuge și iese-nainte lui Aruns, prinzînd de căpăstru
Calul, și-n față lovind pe netrebnic, îl umple de sînge.
Astfel din creștet de stîncă pornit, în izbirile-i repezi,
Șoimul gonește prin nori porumbelul cel iute-n zburare,
Strîns îl strivește, prinzîndu-l, și-n ghearele crunte-l sfîșie :
Sînge burează din aer atunci și smultură de pene.
Însă părintele zeilor vecinici și-al lumii de oameni
Toate le vede cu ochii de sus din Olimp, de pe creștet.
Mînă pe Tarhon acum, pe tirhenul în luptă grozavă,

Multe, nespuse mînii răscolind în turbatul său suflet.
Iată prin rînduri de-omor şi prin şiruri ce-ncep să slăbească
Tarhon aleargă pe cal, îndemnînd cu dojană pe tineri,
Strigă pe nume pe-oşteni, şi-i răpeşte cu sine şi-i mînă.
„Vecinic fricoşilor voi, şi de-a pururi lipsiţi de ruşine,
Ce vă codiţi ? Şi-mi umblaţi trîndăvind ca de colea pe colo ?
Stoluri să frîngă, mişei, şi pe voi să vă bat-o femeie ?
Ce-mi mai umblaţi voi cu fier şi cu suliţi zadarnice-n mînă ?
Însă viteji în războaiele nopţii, pe sînuri de fete,
Unde cu strîmbe tilinci vă cheamă la hora lui Bachus,
Ce mai năvală la mese voi daţi, şi la cupele pline !
Asta, vi-e lupta şi-e zelul ! Cînd vesele-ospeţe vesteşte
Popa, chemîndu-vă-n crîng, să vă-ndoape cu prînz de pomană.“
Astfel a zis, şi prin stoluri acum, ca gătit de pierzare,
Sare cu roibul, şi-aprins spre Venulus zboară de-a dreptul.
Smulge-l grăbit de pe cal şi cu dreapta-ncingîndu-l puternic
Ţine-l în poală, şi fuge cu el şi-l apasă cu sila.
Pînă la ceruri se-nalţă strigări ; şi spre dînşii latinii
Toţi cu privirea se-ntorc. Şi ca flacăra Tarhon aleargă
Arme ducînd şi pe-oştean. Iar în urmă, cu mîna frîngîndu-i
Suliţa tocmai din vîrful cu fier, ispiteşte cu ochii
Unde-ar fi loc dezvălit, să-l străpungă ; dar Venul' cu dreapta
Strînge pe Tarhon de gît şi puteri prin puteri el abate.

Astfel cu şarpele prins se naltă şi vulturul galben
Sus în văzduhuri, ţinîndu-l vîrtos în puternice gheare ;
Însă turbat de răniri se zvîrcole-n sute de feluri
Şarpele-n cercuri, şi solzii zbîrlindu-i, cu şuier înalţă
Gîtul cel vînăt de-otrăvi ; dar vulturu-ntruna-i izbeşte
Solzii cu strîmbul său cioc şi din aripi el bate văzduhul.
Astfel cu chiot ducea pe răpitul tiburtic în goană
Tarhon. Şi-urmînd fericita-ntîmplare-a îndrăznelii lui Tarhon
Toţi maeonizii s-azvîrl. Copil al norocului, Aruns,
Iată cu multe-nşelări şi cu suliţa-n mînă pîndeşte
Graba Camillei, cătînd potrivire de vreme tutindeni.
Ori în ce parte s-azvîrle prin gloate turbata fecioară,
Aruns e-n urmele ei, pe furiş ispitindu-i umblarea.
Unde se-ntoarce sumeaţă spre-ai săi, biruind pe protivnici,
El se fereşte pe-ascuns abătîndu-şi spre-o lature calul.
Drum îşi pîndeşte şi-aici şi dincolo şi-ntruna se-nvîrte,
Roată tutindeni, şi fierul ţintit îl tot cercuie-ntruna.
Clorefs, al Kybelei fiu, şi Kybelei preot odată,
Arme troiene purtînd, strălucea de departe vederii.
Roib spumegat călărea ; iar pe roib o puternică piele,
Lată, cu solzii de-argint, şi cu multe dichisuri din aur.
Însuşi în portu-i străin şi-n purpura-n faţa ruginei,
Poartă săgeţile iuţi în cornul gortynic p-un umăr.
Zuruie-i arcul de aur pe-un braţ, şi-i străluce de aur
Coiful pe cap, iar mantaua de in, cu foşnite pulpane
Galbene-roşii, pe piept cu copcii de aur şi-o-ncheie.
Straiul pestriţ ; şi pe şolduri barbarul vestmînt cu şireturi.
Ori că dorea să-şi anine prin temple trofeele Troiei,
Ori că gătită dorea să se poarte-n vestmintele de-aur

Însăşi Camilla pe Clorefs, pe dînsul din toată mulţimea,
Oarbă-l gonea, nebuneşte-alergînd prin întinsele şiruri,
Lacomă ea, ca femeia, de prăzi şi podoabe, şi-aprinsă —
Pînă ce vreme prinzînd din pîndirea cea vecinică-n juru-i,
Aruns azvîrle-şi oţelul şi de zeii din ceruri se roagă :
„Cel mai puternic din zei, păzitor al Soractului, Foebos,
Căruia-ntîi ne-nchinăm, şi sub poale de codru-ţi aprindem
Ruguri de brad, şi-ncrezuţi cucernicei inimi, prin flăcări
Trecem, pe-aprinşii cărbuni aşezîndu-ne tălpile goale !
Fă, să stîrpesc, o, părinte puternic, pe nelegiuita
Asta ! Nici haine nu vreau, şi nici un trofeu al ucisei
Fete, nici altfel de plean. Prin altfel de fapte mi-e dorul
Nume prin veacuri să-mi fac. Să cadă, strivită de rana-mi
Ciuma de fată, şi-acasă mă-ntorc şi de glorii mă lapăd !"
Foebus primit-a rugarea, şi-o parte-mplinit-a dintr-însa,
Vesel, şi-o parte-a trimes-o-n văzduh şi-n risipă de vînturi :
Ca să străpungă pe-ascuns pe nesocotita fecioară,
Asta i-o dete ; ci-ntors, să-şi revadă pămîntul de-acasă,
Nu s-a-nvoit, şi furtuni au suflat rugămintea prin vînturi.
Deci, azvîrlită din mîni, cînd zuzăt prin zare făcut-a
Suliţa, volscii cu zor îşi întoarseră gîndul şi ochii
Toţi spre Camillla. Dar ea nimic nu băgase de seamă,
Nici zuzăitul de vînt nici fierul şi drumu-i prin aer,

Pînă ce-n pieptul ei gol, pe sub țîță-i pătrunse cu vuiet
Sulița, beata sorbind din piept feciorescul ei sînge.
Fetele repede sar, tremurate, Camillei cu sprijin;
Repede-o prind. Și la fugă pe cîmpuri întîiul e Aruns
Vesel fugînd și-ngrozit totodată. Dar suliți s-arunce
N-are-ndrăzneală, și nici să se-ntoarcă la sulița fetei.
Astfel un lup, înainte de-a fi prigonit cu dușmane
Suliți, s-ascunde prin munți căutînd întunerec de peșteri,
După ce el a ucis vrun păstor, ori vrun taur din turmă,
Bine simțind îndrăzneața sa faptă, și-n tremur ș-ascunde-și
Coada sub burtă, și umblă fricos și s-afundă prin codri;
Astfel, de groază cuprins, pierit-a din ochii mulțimii
Aruns; și fuge mereu și pierdut el s-amestecă-n gloate.
Fierul și-l smulge din răni, și se luptă cu moartea Camilla;
Însă prin coaste răzbit adînc în rănire stă fierul.
Fără de sînge-a ieșit lunecînd; și se-nchid înghețate
Genele ei; și pe-obrajii-nfloriți i s-a stins rumeneala.
Suflet de-abia mai trăgînd, spre-o fată din juru-i se-ntoarse,
Acca, spre cea mai iubită din toate Camillei, și-n toate
Vecinic părtașă la griji și dureri, și vorbitu-i-a vorbe:
„Asta și-atîta mi-a fost făptuirea tu, soră! Mă curmă
Fieru-n adînc, și-mprejur mi se-ntunecă lumea și totul!
Du-te curînd, și vestește-i lui Turnus cuvîntul din urmă:
Grabnic să vie, și-n sîrg de troieni să-și păzească cetatea!

Soro, cu bine rămîi!“ Şi deodată cu vorba scăpîndu-şi
Frîul alunecă jos, chinuită de răni. Şi pătrunde-i
Frigul prin trupul întreg şi, topită de-ngheţuri, ea pleacă
Gîtul şi capul pe-ncet, şi-o răzbeşte perirea, şi-i cade
Fierul, şi-i zboară prin gemet spre cer mîniosul ei suflet.
Strigăt de luptă, nespus de grozav, se ridică spre ceruri,
Grabnic acum; iar perirea Camillei înflacără lupta.
Orbi năvălesc de tutindeni acum ca furtuna troienii,
Orbi şi tirhenii cu toţi şi-ntregile stoluri arcade,
Însă de mult, păzitoarea Dianei, pe creştet de munte,
Opis, şedea pe nălţimi şi privea liniştită la luptă.
Cînd de departe-a văzut pe războinicii tineri de-a valma
Vuiet făcînd şi-ndrăzneaţa Camill-aruncată peririi,
Gemăt amar a gemut şi din piept, din adîncuri, ea plînge:
„Prea-nfricoşată pedeapsă, vai prea-nfricoşată tu suferi,
Numai fiindcă-ndrăznişi de troieni să te-apropii cu fierul!
Nu ţi-a plăcut în păduri, ca sihastră, să-ngădui Dianei
Jertfe, şi tolba s-o porţi ca podoabă pe albii tăi umeri!
Însă nu-n chip ruşinos mi te lapădă morţii Diana.
Astăzi în ceasul cînd mori, şi nu negrăită de neamuri
Moartea-ţi va fi, şi-un oţel răzbunări pregăti-va căderii!
Cel ce-ndrăznit-a cu fierul să-ţi spintece trupul, oricine-i,
Astăzi spăsi-va murind!“ — Se ridică sub poală de munte

Nalt și din pajiști clădit un mormînt, al bătrînului rege
Dercen, din Lațiu cel vechi, de goruni adumbrit de tutindeni.
Zîna cea plină de farmec, aici scoborît-a, cu repezi
Zboruri, și sta pe mormînt, de pe creștet pîndindu-l pe Aruns,
Cînd îl văzu strălucind de lucori și mîndrit de-ngîmfare:
„Ce mi te-abați, îi vorbește, din drum? Mi te-ntoarce spre mine.
Vino să mori, și pe dreptul să-ți iai răsplătirea Camillei.
Vino, căci arcul Dianei și ție-ți va stinge trăirea!“
Tracica fat-a vorbit și din cucura de-aur ea smulge
Iute săgeata, și grabnicul arc îl întinde cu gemet:
Trage-ndelung și puternic, și iată se-ndoaie cu totul
Arcul din capete-acum, și mînile fetei să-mbină:
Stînga pe fier și lipită de sîn, e cu dreapta pe coardă.
Zuzătul scurt al săgeții și vîntul ce-i vîjie-n urmă
Aruns deodată le-aude cu-ntrarea săgeții prin coaste.
Soții pe cel ce-a murit cu gemet acolo-l lăsară,
Mort în străinul nisip al cîmpiei străine uitîndu-l.
Opis, din aripi bătînd, zburat-a-n seninele ceruri
Stolul Camillei, pierzîndu-și regina, se-mprăștie-n pripă.
Fug cu de-a valma rutulii, și fuge-ndrăznețul Atinas,
Fug risipiții fruntași și, cătînd să s-adune sub steaguri,
Fug călăreții cu spaimă și-aleargă spre ziduri orbește
Nimeni nu poate s-oprească năvala peririi pe care
Repezi aduc-o troienii, și stavila nimeni să puie.
Galbeni de groază să duc, cu deșcinsele arcuri pe umeri,
Răpăie cîmpul sfărmat de galop și de repezi copite.

Negre spre ziduri se-nvolbură-n vînt, ridicate-n vîrtejuri,
Pulveri ; şi mame pe ziduri cu mînile-şi zbuciumă pieptul ;
Urlet amar de femei ridicînd spre văzduhul cu stele.
Cîţi năvăliră dintîi cu de-a valma pe poarta deschisă,
Iute troienii pe-aceştia-i aştern în amestec de goană :
N-au mîntuire de-amare periri căci acolo sub poartă
Chiar şi-n oraşul părinţilor lor şi-n iatacuri prin case
Sufletu-şi dau, omorîţi. Şi-ncuie şi poarta latinii ;
Nici să deschidă cărări la tovarăşi, şi nici să primească
N-au îndrăzneală, şi-un jalnic omor se-ncinge la poartă
Vai, între cei ce silesc şi-ntre cei cari îşi apără poarta.
Unii de-afară,-n vederea părinţilor galbeni de milă,
Cad prăbuşiţi, că-i împinge din urmă potopul peririi,
Cad prin adîncile şanţuri ; iar alţii cu frîul pe coamă
Orbi înspre poartă s-azvîrl şi spre stîlpii-ntăriţi cu zăvoare.
Înseşi femeile-acum — văzînd de pe ziduri luptarea
Moartei Camilla, şi-adînc răzvrătite de-a ţării iubire —
Suliţi azvîrl, îngrozite de omor ; şi ciomagul cu noduri
Ele-l învîrt, şi cu pari ascuţiţi în văpăi la un capăt
Repezi s-azvîrl, năzuind spre perire-n întîile rînduri.
Turnus într-asta-n pădure primit-a solia peririi ;
Acca-l răzguduie-ntreg cu nemaigrăitul ei vuiet :
Oastea de volsci e-n risipă de mult, şi-i perită Camilla,
Repezi duşmanii cutrieră cîmpi, şi-n năvală tutindeni

Duc pustiire şi-omor, şi de ziduri s-apropie groaza !
Turnus turbat (şi-n adînc răzvrătit de vederea lui Joe)
Grabnic scoboară din culmi, şi din codru sălbatic porneşte.
Iată, de-abia ce-a plecat şi pe cîmp îşi întinde mulţimea,
Nempiedecat în strîmtoarea de văi înaintă Aeneas,
Trece şi culmea grăbit şi din codri scoboară pe şesuri.
Iuţi amîndoi, năzuiesc, cu întreaga lor oaste spre ziduri,
Iuţi, şi furtuni amîndoi, şi puţină cîmpie-i desparte.
Însă Aeneas văzînd că-nainte-i se întunecă zarea,
Pulbere-n ceruri văzînd şi-nglotirea latină văzînd-o ;
Turnus şi el cunoscînd pe turbatul Aeneas în urmă-i,
Tropot de cai auzind şi nechezuri de cai în turbare :
Gata de lupt-amîndoi s-au oprit, şi-ar fi-ntrat în amestec,
Soarele-n valul hiberic de nu-şi răcorea spumegaţii
Cai şi scăzuta lumină nu da să s-amestece-n noapte.
Şanţuri pe-aproape de ziduri îşi fac, şi se-ncing cu movile.

CARTEA XII

Turnus văzînd că latinii cu totul pierdutu-şi-au firea
Numai prin Mavors, că toţi îşi aruncă spre dînsul privirea,
Vorbele lui le doresc : s-aprinde-n mînia-i bărbată
Fără de cumpăt acum. Un leu al deşertului punic
Cînd vînătorul i-a spart cu rană puternică pieptul,
Pasă năvalnic, zbîrlind şi coama-i turbată şi muşchii
Gîtului, rupe-n bucăţi întinsele suliţi spre dînsul,
Urlă-ndărătnic căscînd gîtlejul ce-i gîlgîie-n sînge :
Astfel şi Turnus, aprins, se zbuciumă-n multa-i minie.
Regelui zice-i atunci, vorbind fortunatece vorbe :
„Turnus e gata ! De-acum n-au nici o putinţă să-ntoarcă
Vorba, mişeii dardani, şi nici să ne calce-nvoiala !
Tată, eu plec la război ; tu pacea-ntocmeşte-o, fă jertfe !
Am să-l trimit în adîncuri de iad pe dardanul acesta,
Sarbăd fugar asiatic — latinii, să stea deoparte —
Ori cu oţelul eu singur spăla-voi obşteasca ruşine,
Ori stăpînească pe-nvinşi şi Lavinia fie-i nevastă !"
Lui i răspunde, vorbind cu linişte-n suflet, Latinus :
„Tînăr cu nalte porniri ! Pe cît te rădici în virtutea

Faptei viteze, pe-atît mi se cade cu zorul să judec
Cele ce vin, și-ngrijat să-mi întorc chibzuirea spre totul.
Țara lui tatăl-Daunus a ta e. Cetăți cucerite
Ai tu destule ; iar aur cît vrei dărui-ți-va Latinus.
Sînt și copile destule la noi, ca să-alegi o mireasă,
Toate din vrednici părinți. Eu făr-ocolire-ți descopăr
Vorbe străine-amăgirii. Și întîi tu ascultă-mi o taină.
Fata nici unui s-o dau, din cîți pețitori o cerură,
N-a fost cu lege : și zeii mi-au spus-o și-augurii cu toții.
Dar biruit și de dragostea ta, de-nrudirea prin sînge,
Și de mîhnirea soției, făcut-am ce nu e cu cale :
Smuls-am pe cea logodită și oști mișelește pornit-am.
Care mi-e partea de atunci, vezi singur ! Și cîte războaie
Lanț mi se țin ! Și ce-amaruri ai singur să suferi, copile !
Două luptări ai pierdut, și cetatea de-abia ne scutește,
Singurul loc de-adăpost ! Și cald e de sîngele nostru
Tibrul, și-ntinderi de cîmpi sînt albe de oasele noastre.
Toate n-am chip să le-mpac, și capul mi-e noapte de gînduri.
Dacă sînt gata, cînd fi-vei tu mort, să mă-mpac cu troienii,
Nu-i mai cuminte, cît timp tu ești viu, să-ncetăm cu războiul ?
Ce-o să ne zică-nrudiții rutuli ? Ori italii, cu toții ?
Crede-vor toți, că te-am dat — dar zeii răstoarne-mi cuvîntul !
Morții, fiindcă-mi cereai frăția de taberi și fata ?
Judecă truda cea mult-a luptării, și cruță pe bietul
Tată-tău, slab și bătrîn, că să mistuie-n Ardea voastră

Singur și plîns !" Dar aceasta n-astîmpără-n Turnus mînia ;
Nu, ci mai tare-l aprind, mai bolnav el se face prin leacuri.
Deci, ajungînd la cuvinte și el, îi răspunde năvalnic :
„Grija pe care mi-o duci, te rog, o iubitule tată,
Smulge-o din piept ; și mă lasă să-mi caut mărire prin moarte.
Arcuri să-ntindem pricepem și noi, și să batem cu ferul
Fără de greș ; și din răni și nouă ne picură sînge.
N-o să mi-l scape nici mă-sa, cea care-n băbeștile-i neguri
Vecinic ascunde-l fugar și-n năluci mi s-ascunde chiar însuși !"
Însă regina,-ngrozită de tot de-acest fel de luptă,
Plînge ca-n gura peririi și-oprește pe grabnicul Turnus :
„Turne ! Pe plînsetul meu, și dacă mai porți tu Amatei
Dragoste-n suflet — tu singura noastră nădejde, tu singur
Sprijin amarei vieți, puterea și fala domniei
Noastre, cu totul ce-avem, pe tine se razimă totul —
Una te rog : să te lași de gîndul luptării cu prințul !
Orișice rău mi te-așteaptă pe tine-n grozava luptare,
Biata, ți-l sufăr și eu ! Și fugi-voi atunci d-urgisita
Viață, să nu-l văd p-Aeneas, eu roaba, ca ginere-n scaun."
Vorbele plînse-ale mamei, le-aude Lavinia biata :
Lacrimi îi rîură ochii de foc, și văpaia rușinii.
Zboară cu rumene flori pe-obrajii-nfloriți de căldură.
Astfel pe fildeșul alb o roșață de purpură pune
Maistrul zugrav ; ori întocmai pe cîmpul de crini ca zăpada
Roșii lucesc trandafiri — așa e și chipul fecioarei.

El, zguduit de iubire, sta-n ochii fecioarei cu ochii ;
Arde mai tare să plece, şi scurt i răspunde reginei :
„Nu cu plînsoare, te rog, şi nu cu mîhnită cobire,
Vreau să-mi petreci tu cărarea cea plină de-atîtea primejdii !
Mamă ! Căci nu i se iartă lui Turnus să-şi pregete moartea !
Idmon, tu pleacă şi du din parte-mi acestui Aeneas
Ştirea cea groaznică lui : îndată ce zorile mîne
Roşii plutind în teleaga de flori rumeni-vor văzduhul,
Nu mai aducă troieni spre rutuli ! Şi rutuli şi teucri
Aibă repaos : cu sîngele nostru dezbate-vom cearta !
Noi pe Lavinia-n cîmp s-o cătăm pe mireasă, cu fierul !“
Astfel de vorbe-a grăit şi-n palat el cu grabă se duce.
Roibii şi-i cere, şi vesel priveşte-i cum spumegă-n salturi ;
Roibii lui Pilumnus trimişi ca daruri de-Ofritia însăşi :
Albi de se-ntrec cu zăpada la păr, şi la goană cu vîntul.
Zdraveni mînaci împrejur stau roată, bătîndu-i cu palma
Blînd şi pe gît şi pe piept, netezind zburătoarele coame.
Însuşi cămaşa de-oţel sclipitor şi cu vulturi de aur
Repede-o-mbracă pe umeri spătoşi ; şi gătită de-omoruri
Spada-şi încinge ; ia scutul, şi coiful cu crestele roşii :
Spada, pe care-o gătise fierarul din cer lui Daunus
Tatăl, şi-oţelul cel alb îl călise-n avernice valuri.
Suliţa-n urmă, ce sta răznită-ntr-o sală din mijloc
Colo de-un stîlp, cu putere prinzînd-o puternicul tînăr
(Pleanul lui Actor, auruncul) şi-n mîni tremurînd-o -nvîrtită,

Strigă : „Tu sulița mea ! Tu nu m-ai făcut de rușine
Nici într-o luptă ! Și-acum e-acum ! Purtatu-te-a-n mînă
Actor, viteazul, dar Turnus acum ! Ajută-mi să-i vîntur
Trupu-n nisip, și cu brațul voinic să despintec pieptarul
Astui troian jugănit și-n noroi să-i amestec eu părul
Cel încrețit cu căldură de fier și-umezit de unsoare !“
Astfel se sfarmă turbînd, și-n aprinsul stîrnitelor furii
Fața-i aruncă scîntei și din ochi îi trăsaltă văpaia.
Tauru-ntocmai cu muget, la-nceperea luptei, răsuflă
Groznic din pieptul turbat, și din coarne-și ațîță mînia,
Dînd lovituri în tulpini de copaci, și-ndărătnic izbește
Golul, și-nchipuie lupta zvîrlind din picioare nisipul.
Însă-ntr-aceea la fel de-ndărătnic, în armele mamei
Grabnic aprinde-și Aeneas mînia luptării,-ntărtînd-o,
Vesel că poate sfîrși prin frăția-mbiată războiul.
Blînd își îndeamnă fărtații și mîngîie plînsul lui Iulus,
Căile sorții-nvățîndu-i ; și-n urmă năimește pe-aceia
Cari lui Latinus să-i ducă răspunsul și legile păcii.
Zorile zilei de-abia luminară pe netede vîrfuri
Munții ; și veseli din mări se ridică, din neguri de ape,
Caii lui Foebus vărsînd de pe nări lucitoarele flacări :
Cîmpul de luptă, pe șes sub cetatea lui tatăl-Latinus,
Neted îl fac și-l măsoară troienii sosiți și rutulii.
Vetre la mijloc ei pun, și prin iarbă rădică și-altare
Zeilor. Unii din ei fac focul și cară fîntîna,

Toţi barbanoc împleit au pe tîmple şi văluri de pînză.
Cete-ausonice vin : cu suliţi, pe porţile pline
Gloate se-ndeasă şi ies. Dincolo puterile Troiei
Vin cu tirhenice neamuri la rînd, şi-n amestec de arme.
Astfel în fier îmbrăcaţi, ca-n ceasul în care la luptă
Mavors îi cheamă. Prin mii de popoare-adunate la mijloc,
Mîndri, cu straie-aurite şi-n purpură zboară fruntaşii :
Iată-l, pe Mnestus aici, şi pe nebiruitul Asilas,
Colo pe cel din Neptunus născut, călăreţul Mesapus.
După ce semnul s-a dat şi cu toţii se-nşiră la locuri,
Suliţi implîntă-n pămînt, şi razimă scutul de suliţi.
Rîuri acum din oraş se revarsă străinii luptării,
Babe-n de-a valma şi moşi ; şi pe coame de case, pe turnuri
Urcă-se gloata, şi stau grămădiţi pe nălţimile porţii.
Iuno-ntr-aceea pe culmea numită cu numele-Albanus
(Muntele nume, pe-atunci, şi mărire n-avea, şi nici veste)
Sta să privească şi cîmpul din jur şi-adunatele gloate,
Şiruri de tineri troieni, şi latini, şi cetatea latină.
Grabnic atunci cuvîntat-a surorii lui Turnus, zeiţa,
Altei zeiţe, stăpînei pe văi cu murmur şi pe lacuri —
Pentru c-atîta mărire i-a dat al văzduhului tată
Iupiter, drept răsplătiri fecioarei răpite de dînsul :
„Cea mai iubită de noi, tu podoaba păraielor nimfă,
Ştii, că pe tine din toate, din cîte copile latine
Patul cel plin d-urgisiri aşternutu-l-au marelui Joe,
Eu te-am ales şi ţi-am dat cu dragoste-o parte din ceruri
Vină, Iuturna, să nu mi-o găseşti, că-ţi descoper durerea !

Pînă ce vrut-a norocul cu noi, și-ursitoarele vrut-au
Binele neamului tău, apărat-am p-ai tăi și pe Turnus.
Însă pe Turnus îl văd alergînd spre-o putere mai tare :
Parcele-acum îl ajung, și-l ajunge și ziua peririi.
Ah, și mi-e scîrbă să văd și lupta cu ochii, și pacea —
Dacă tu vrei să-ndrăznești și s-ajuți pe iubitul tău frate
Du-te că-i bine. Și poate s-abați și sărmanului răul !"
Zise ; și lacrimi din ochi vărsat-a șiroaie Iuturna ;
Bate-și frumosul ei piept de trei ori, de patru, cu pumnii.
„Dragă, nu-i vremea de plîns, îi zice saturnica Iuno,
Du-te și smulge peirii, cît timp se mai poate, pe Turnus,
Ori mai ațîță război și-ncheiata frăție tu rumpe-o —
Du-te, căci eu te trimet !" Și pe cea dojenită cu vorbe
Las-o pierdută cu firea și-n zbucium de jalnice gînduri.
Iată și regii purced. Puternic și mîndru Latinus
Vine cu patru fugari, în teleag-aurită ; pe tîmple
Douăsprezece-i lucesc, ca fulgerul, colțuri din aur,
Chip al strămoșului Sol. Și cu albii fugari, o păreche,
Turnus sosește,-nvîrtind puternic perechea de suliți.
Iată, și tatăl Aeneas, părinte-al poporului Romei,
Fulger sclipind în lucoarea de scut și-n cereștele-i arme ;
Iulus alături, a doua nădejde-a puternicei Rome.
Ies și din castru purced. Și-n albele-i haine un preot,
Cel ce-adusese zbîrlitul purcel și netunsa mioară,
Pune pe-aprinsul altar adusele vite, ca jertfă.
Regii, cu ochii pironiți spre soare, pe-un creștet de munte,
Sare presară din mîni, și făină, și semne pe tîmple
Vitelor fac cu oțelul, și sorb din sfințite potire.

Spada ridic-o spre ceruri apoi Aeneas și jură :
„Soare, pe tine mă jur, și pe tine, pămîntului vecinic
Căruia grijă ducîndu-ți răbdat-am potopul de-amaruri !
Tată puternic din cer, și saturnică doamnă, tu Iuno,
Azi împăcată-n sfîrșit ! Și pe tine tu, crîncene tată,
Cel ce cu mînile cîrmui vărsarea de sînge, tu Mavors !
Rîuri, vă chem, și părîuri, pe voi ! Și tot ce în văzduhuri
Sfînt e, și tare ! Vă chem, puteri de prin vinete-adîncuri !
Dacă izbînda va fi de partea latinului Turnus,
Cei biruiți, rînduim, la Evandru-n cetate să plece.
Iul să golească pămîntul, și-n veci aeneizii să n-aibă
Gînd de răscoală, cu fierul intrînd în domnia latină.
Însă norocul fiind părtaș lui Aeneas în luptă
(Astfel precum o presimt, și poate voiesc-o și zeii !)
Nu să domnească troienii voiesc, pe latini înjugîndu-i,
Nu stăpînirea mi-o cer : ci-n pace și-n legi deopotrivă
Ambele neamuri cu drag să trăiască-n frăție de-a pururi
Focul și zeii vi-i las ; iar socrul Latinus să ție
Toată puterea de domn. Iar mie clădi-mi-vor troienii
Ziduri, și-orașul durat Lavinia cheme-l pe nume !"
Astfel Aeneas. Apoi, se gătește să jure Latinus.
Ochii-nălțîndu-i spre cer, și cu dreapta suită spre stele :
„Tocmai ca tine mă jur pe pămînt, și pe mări și pe ceruri ;
Jur pe-ai Latoniei copii, și pe fața-ndoită, pe Ianus ;
Jur pe puterea din iad, pe locașul grozavului Pluto —
Tatăl m-aude, căci dînsul sfințește cu fulgere pacea !
Iată, de-altare m-ating ; iau focul și zeii de marturi :

Vecinic italii nici pacea n-or rumpe-o, şi nici legămîntul,
Orişice soarte-ar veni! Şi nici o putere pe mine
N-o să m-abată, nici dacă-n potop scufunda-s-ar pămîntul,
Nici, cînd de fulger izbit, prăbuşi-s-ar în funduri de Tartar!
Astfel şi sceptrul de-aici (că-n mînă cu sceptru venit-a)
Vecinic nici mugur nu poate să deie, nici umbră şi frunze,
După ce fost-a tăiat din păduri şi din inimi de creangă,
Fără de mamă, cu plete şi braţe ciontite cu fierul:
Fost-a copac, dar acum iscusite podoabe de-aramă
Poartă cioplite, şi-i dat ca să-l poarte părinţii latinici!"
Astfel de vorbe jurînd, întăriră prin vorbe frăţia,
Stînd în vederea fruntaşilor toţi. Iar în urma jurării,
Vite sugrumă pe-altar, şi curînd măruntăile smulse
Regii le-mplîntă-n frigări şi cu sîrgul le-aşează pe flacări
Însă rutulii văzură de mult, că nu-i deopotrivă
Lupta, şi-n sufletul lor se stîrnesc năvălitele gînduri.
Văd mai de-aproape-osebirea-n puteri, şi mai rău să-nfierbîntă,
Ard şi mai mult, cînd zăresc tăcut cum s-apropie Turnus:
Blînd, şi cu ochii plecaţi spre altar, şi molatec în umblet,
Umezi cu ochii de plîns, şi galbeni obrajii cei tineri.
Însă Iuturna cu grabă simţind iscatele vorbe,
Gloata văzînd-o mereu şovăind, cu nelinişte-n suflet,
Intră prin şiruri, şi ia minţita făptur-a lui Camers
Cel din puternici strămoşi şi-al căruia tată-şi făcuse
Nume vestit de viteaz, el însuşi în taberi destoinic —

Intră prin şiruri Iuturna, ştiind ce-i gătit să se-ntîmple.
Multe şoptiri răspîndeşte-mprejur şi le zice cuvîntul :
„Nu vi-e ruşine, rutuli, să daţi voi peririi pe unul
Singur, atîţia ca voi ? Sîntem mai nemernici în număr
Noi ? În puteri ? Nu vedeţi, că troienii cu toţii, şi-arcazii,
Şi-oastea condusă de zei, cu toţii săriră pe Turnus ?
Doi de ne-am bate c-un singur duşman, i-am întrece şi-atuncea.
Turnus trăi-va ca zeu l-altarele căror se-nchină,
Creşte-va-n glorii din gură purtatul în gură, prin veacuri ;
Însă noi, fără pămînt, asculta-vom poruncii străine,
Silă răbda-vom, căci leneşi acum trîndăvim pe cîmpie !“
Vorbele-aceste au aprins sălbatică-n tineri mînia,
Cruntă mai cruntă mereu, şi-un murmur se revarsă prin gloate.
Chiar şi laurenţii se schimbă cu gîndul, se schimbă latinii.
Cei ce cu drag aşteptau mai nainte şi-odihnă şi capăt
Trudelor, arme voiesc, năzuind să desfacă frăţia.
Toţi în aprindere plîng şi pe Turnus şi jalnica-i soarte.
Însă şi lucruri mai mari le-adaogă zîna. Din naltul
Cerului, semn aducînd — şi nici unul ca semnul acesta
N-a turburat pe latini mai adînc, prin vedenii-nşelîndu-i —
Iată-l un vultur gălbui zburînd prin văzduhul cel roşu
Pasări de mare goneşte, şi-alungă cu zgomote stolul
Multelor pasări, şi-apoi prăbuşindu-se grabnic pe maluri
Lebăda cea mai frumoas-o răpi, cu nevrendnice gheare.
Stau şi privesc cu-ncordare latinii, căci stolul de pasări

Zboară cu țipăt tutindeni prin aer — minune-a vederii —,
Miile de-aripi întunecă cerul, și nor împrejurul
Celui protivnic să strîng ; și-nvins de mulțimea puterii
Și de povar-a lăsat din gheare sălbaticul vultur
Prada să-i lunece-n rîu, și-adînc el fugit-a prin neguri.
Veseli rutulii privesc arătarea, primind-o cu chiot,
Armele iarăși le prind, iar Tolumnius, popa, dintîiul :
„Asta, tovarăși, eu ast-am cerut-o prin jertfe, de-a pururi !
Zeii vă cunosc și vă simt ! Urmați-mi cu grabă, și prindeți
Fierul ! Nemernici, pe care vă bagă-n răcori veneticul !
Neputincioaselor pasări asemeni fugiți, cînd dînsul
Malul vi-l bate cu oști ! În curînd el fugi-va departe
Colo pe mări ! Alergați în năvală de gloate, cu suflet —
Regele vostru-i răpit, apărați-l, războinici, cu fierul !"
Zise. Și-n frunte pășind, azvîrle-n oștirea troiană
Sulița : lemnul de corn cu zuzăt despintecă zarea
Fără de greș. Și răcnesc și de-aici și de-acolo, și toate
Oștile fierb și se mișcă și mișuie toți în de-a valma,
Sulița zboară. Steteau puternici și nouă la număr
Frații, frumoși și voinici, pe care tirhenica mamă
— Una pe-atîți — îi născuse lui tatăl Gelipus, arcadul :
Pe-unul din dînșii lovindu-l la locul în care se-nnoadă
Brîul și largi cătărămi încing înșiratele coaste,
Sulița-n mîndrul voinic și fălos prin lucoarea-i de arme,
Intră, prin coaste-i, și-ntins îl azvîrle-n nisipul cel galben.
Gloata de frați, tulburată de tot și nebună de jale,

Fulgeră săbii prin aer și scapără groaznice suliți :
Sar dintr-o dată și-orbește s-azvîrl, dar orbește-i înfruntă
Gloata latină — și iarăși turbați se revarsă tutindeni
Grabnic arcazi și troieni și-agilini în amestec de săbii.
Repezi s-aruncă cu toții, cu dorul să-și stîmpere fierul :
Sparg ridicatele-altare ; și tulbure geme văzduhul
Plin de-nnorate săgeți, și vîjîie ploaia de suliți.
Duc cu grăbire și sfintele vetre și-ulcioare. Și fuge Latinus,
Fuge cu zeii goniți ai frăției cei fără-mplinire.
Unii-și înhamă fugarii la car și-ncalecă grabnici,
Alții s-azvîrl și, cu săbii, năvalnici se-ndesuie-ntruna.
Iată, Mesapus acum spre regele-Aulestes tirhenul
Cel ca un rege-mbrăcat, se repede cu roibul în spume,
Lacom să strice frăția. Ferindu-se-n lături Aulestes,
Nefericitul, izbit-a cu spatele-altarul, și iată-l
Cade pe spate și-n cap. Și cu sulița zornic Mesapus
Zboară turbat, și pe cel ce se roagă cu lacrimi să-l cruțe,
Iute-l străpunge de sus, de pe cal, și-n batjocură strigă :
„Ție-ți ajunge ! Și-mi ești și cerului jertfă mai dragă !"
Curg de tutindeni itali și caldul cadavru-l despoaie.
Foc întîlnind pe-un altar Corinaeus, apuc-un tăciune ;
Ebisus îns-amenință cu spada pe-acesta, iar dînsul
Zvîrle-i tăciunele-n cap : și puternica-i barbă s-aprinde,
Fum răspîndind și miros al pîrlirii. Dar fuge pe urmă-i ;
Grabnic pe cel zăpăcit înhățîndu-l de plete cu stînga,
Și cu genunchii vîrtoși la pămînt îndesîndu-l cu totul,
Țapănă spada i-o vîră prin piept. Podalirus gonește

Pe-Alsus ciobanul, pe cel ce-alerga prin şiraguri din faţă,
Iată, rădică spre dînsul oţelul peririi ; dar Alsus
Zvîrle grozavul topor şi-i despică prin mijloc de-a dreptul
Fruntea şi-obrajii, şi sînge-mproşcat umezeşte-mprejurul.
Lînget repaus cuprins-a căzutului ochii, şi somnul
Morţii prin ochi i-a răzbit, aducînd întunerec de-a pururi.
Goală spre cer rădicînd Aeneas cucernica dreaptă,
Descoperindu-şi şi capul, strigat-a mulţimilor sale ;
„Unde vă duceţi ? Ce vrajă deodată vă zguduie pieptul ?
Nu mi v-aprindeţi şi-acum. Încheiat îl avem legămîntul ;
Legile toate-ntărite ! Eu singur am dreptul la luptă ;
Singur voiesc să mă lupt şi-alinaţi-vă teama ! Cu braţul
Am să-ntăresc legămîntul. De-a gata-mi dau zeii pe Turnus !"
Iată, pe cînd el vorbea, strigînd spre tovarăşi acestea
Vine zburînd o săgeată spre dînsul, cu zuzăt în aripi —
Nimeni nu ştie de cine-azvîrlită, şi cărui menită :
Zeii făcut-au sau goala-ntîmplare rutulilor nume
Vrednic printr-asta ? Şi-n veci a rămas făptuirea cu taină :
Nimeni nicicînd nu-şi făcuse mîndrie din mîrşava faptă.
Turnus văzînd că Aeneas rănit se desparte din gloată,
Capii dardani zăpăciţi — de nădejde lui inima-i creşte :
Cere şi suliţi şi cai şi-ndărătnic se zbate cu zorul,
Sare-n teleagă şi prinde grăbit scuturatele frîne,
Mulţi şi puternici bărbaţi alergînd, el azvîrle peririi,
Calcă răniţii rămaşi pe cîmpie, şi-n zbor de furtună
Macină gloate şi-ajunge fugarii şi-i culcă din suliţi.

Astfel la Hebru, la rîul cu multe gheţuri, turbatul
Mavors, cu sînge pe mîni, îşi zăngăne scutul şi-aprinde
Gloate, şi caii cu frîne pe coame-i aleargă, şi-n larguri
Tropotă roibii ca vîntul de iuţi, şi de repede tropot
Tremură tracicul mal ; şi făptura cea neagr-a-ngrozirii,
Ura şi vrajba zburînd urmăresc cu furtună pe Mavors.
Turnus, turbatul, întocmai prin şiruri alungă cu vuiet
Roibi aburiţi de sudori, călcînd cu scîrboasă strivire
Trupuri ciuntite pe cîmp ; şi-mproaşcă sub repezi copite
Roşii şiroaie, şi calda ţărîn-o frămîntă cu sînge.
Dat-a pe Stenelos morţii, pe Tamaris bietul, pe Polus,
Paloş izbind într-aceştia, şi suliţă-n Stenelos bietul,
Suliţă-n Glaucos şi-n Lades, pe care crescutu-i-a singur
Imbrasus, tata,-n pămîntul liceic, şi-n arme de-asemeni,
Astfel de grabnici la mîni, ca un roib ce se-ntrece cu vîntul.
Iată-l aiurea, cum intră de-a dreptu-n duşmani Eumede,
Tînăr dibaci în război, al mult lăudatului Dolon,
Nume ca moşul avînd dar puteri şi-ndrăzneala ca tata.
El mai demult, cînd a mers ca spion prin oştirea danae,
Plată-ndrăznelii cerutu-le-a carul mînat de Pelide,
Însă ca plată i-a dat Diomede, ca plată-ndrăznelii,
Altele daruri — şi n-a mai cerut fugari ahileici.
Turnus pe-acesta văzîndu-l, departe pe-ntinsul cîmpiei,
Mult îl goni, şi cu suliţa-n urm-ajungîndu-l din spate,
Stete cu roibii pe loc şi cu zorul sărind în teleagă
Vine la cel muritor în nisip şi pe gura-i cea cruntă

Pune-și călcîiul și-i smulge și spada din mînă, și grabnic
Spada i-o vîră pe gît, și stîndu-i deasupra vorbește :
„Iată pămînt, că pămînt ai cerut cu războiul, troiene !
Ia-ți, măsurîndu-l cu trupul — și celor ce-naltă spre mine
Fierul, așa le plătesc ! Așa se clădește-o cetate !"
Mortului soți i-a mai dat, străpungîndu-i cu suliți : pe-Asbytes
Clorefs și Sabaris, Dares, Tersiloh, și-n urmă voinicul
Cel scuturat de pe coamă de cal speriat, pe Timoetes.
Astfel cu vuiet din norduri bătînd edonicul crivăț
Urlă p-egeice mări și valuri împinge spre țărmuri ;
Vînturi se-ndeasă și vin și cu spaimă fug norii prin ceruri :
Astfel și-n drumul deschis a lui Turnus fug gloatele-n goană,
Fug risipitele-oștiri ; și, pornit, el se duce de sineși;
Creasta-i, bătută de vîntul dușman, îi tresaltă pe creștet.
Fegefs nu-l poate răbda pe mîndritul cu firea, pe Turnus.
Iată, că sare din car și-apucînd de-nspumatele frîne
Roibii nebuni îi abate din drum, întorcîndu-i la dreapta,
Pînă ce trage și-atîrnă de jug, îl ajunge, pe golul
De-arme, sclipirea de-oțel a lui Turnus și-i sparge pe-alocuri
Zaua-ndoită pe piept, și, prelins, îl rănește julindu-l.
Scutul din mîni aruncînd, îndărătnic se-ntoarce spre Turnus
Fegefs și nălță grăbit tremuratul oțel să lovească :
Îns-apucat pe sub roți și-azvîrlit și de oiște-n lături,
Cade și-nfundă pămîntul — iar Turnus năvalnic s-azvîrle :
Pe-unde e coiful vecin cu pieptarul, pe-acolo rătează-i

Capul cu spada, lăsînd în țărînă să-și zvîrcole trunchiul.
Pînă ce Turnus pe cîmp răzvrătește tot iadul peririi,
Mnestus și-Ahates cel plin de credință, rănit în cetate
Duc pe viteazul Aeneas, avînd ca tovarăș pe-Ascaniu,
Pașii cei slabi sprijinindu-i în mers pe puternice suliți.
El, mîniosul, se luptă din rană să-și smulgă cu mîna
Frînta săgeată, și cere-ajutorul, pe cel mai cu grabă:
Rana s-o taie cu fieru-n adînc și-n adîncuri să scurme
Carnea, săgeata cătînd, și-ndărăt să-l trimeată la luptă.
Cel mai iubit ucenic al lui Foebus la corturi venit-a,
Iapix Iasidul, căci lui, pătimaș îndrăgindu-l Apolo,
Toate i-a dat oarecînd, iscusințele sale, pe toate:
Cînt de chitară și glas de proroc și săgeți ucigașe.
Vrînd să lungească trăirea părintelui gata să moară,
Iapix cu ierburi voia să-i ajute pe-ncetul să cate
Drumuri mai blînde,-ncercînd pe tăcut meșteșugul cel tainic.
Prințul stătea rezemat pe-o suliță-n mijloc, și gemet
Da de durere, și-n jur tineretul troianic, și Iulus —
Fără să-l miște plînsoarea lui Iulus acum. Iar acolo,
Iapix bătrînul cu haina răsfrîntă-ndărăt ca paeonii,
Multe puternice ierbi pregătește-n amestec cu mîna,
Leacuri făcînd de-n zadar, și degeaba cu mîna clătește
Fierul din rană, și-l prinde cu netede clește degeaba.
Toată-ncercarea e fără noroc, și-ajutorul lui Foebus
Nu le sosește! Și-n cîmp mai tare, și-ntruna mai tare
Zgomotul crește-ngrozit și sosește perirea. Și cerul
Negru de pulvere-l văd; năvălesc călăreți, și-n cetate

Cad azvîrlite săgeţi, şi cu jalnice vaiete urlă
Cei ce să luptă la strîmt şi s-aştern ticălosului Mavors.
Venus acum, zguduită-n adînc de nevrednica rană,
Însăşi dumbravnic cules-a, pe creştetul Idei din Creta,
Rupt-a cotorul cu frunze zămoase, şi roşii ca focul,
Florile lui. Buruiana e bine ştiută de ciuta
Munţilor suri, cînd răzbesc săgeţi zburătoare prin carne-i.
Venus, ascunsă într-un nor cu mult întuneric, aduce-i
Iarba. Şi-n rîul turnat în vasul de scaldă, zeiţa
Mestecă iarba, gătind-o pe-ascuns cu stropitele zămuri
Pline de-odor, magheran, şi mai picur-ambrozicii picuri.
Iapix bătrînul acum spălîndu-i cu zama de-amestec
Ranele, neştiutor deodată perit-a durerea
Trupului scurs, şi-alinat contenitu-s-a sîngele-n rană.
Mîna-ncepu să se mişte, şi singur ieşit-a, el singur,
Fierul din braţ, şi puterile vechi reveniră-nnoite.
„Arme, bărbatului, tineri ! De ce zăbăviţi ? Mai cu grabă."
Iapix strigat-a şi-aprinse mănia din piept lui Aeneas.
„Nu din putere de om şi nu din făcutul ştiinţei
Leacul venit-a : nu *eu* vindecat-am p-Aeneas cu mîna !
Mare, vrun zeu a lucrat, şi la fapte mai mari te meneşte !"
Lacom de luptă, grăbit îşi încinge pe glezne tureatca
De-aur, şi-urăşte zăbava şi vîntură fierul cu zuzăt.
Scutul dibaci aşezîndu-l pe braţ, şi pieptaru în spate,
Strînge pe Iulus la piept, încingîndu-l cu braţe-narmate
Şi pe sub coif sărutîndu-l cu drag îi vorbeşte cuvîntul :

„Zelul la muncă, tu Iul, şi virtutea s-o-nveţi de la mine,
Dar de la alţii norocul ! Acum în războaie cu braţul
Bine-apăra-te-voi, Iul, şi la multe măriri te voi duce —
Însă de mine, cînd anii-n curînd te vor da bărbăţiei,
Adă-ţi aminte, şi-n suflet păstrînd făptuirile noastre,
Ţel tu pe tatăl Aeneas să-l ai şi pe unchiul tău Hector !“
Astfel de vorbe-a grăit, şi năvalnic pe poartă s-azvîrle,
Groaznica suliţă-n mîni zuzăind-o. Şi-n dese şiraguri
Antefs urmează-i, şi Mnestus ; şi toţi din cetatea cea goală
Curg înglotiţi pe cîmpii. Şi s-amestecă-n pulvera neagră
Cîmpul, şi geme-ngrozit de povară şi plînge pămîntul.
Turnus din colnic zăreşte pe cel ce s-apropie-n goană ;
Văd şi-ausonii ; şi rece prin oase şi măduvă spaima
Zguduie-i. Însă, dintîi din oştirea latină, Iuturna,
Zgomot aude grozav, şi-l pricepe şi fuge-ngrozită.
Zboară troianul pe-ntideri de cîmp cu-nnoratele gloate ;
Astfel un vifor pe mări, stîrnit de pe mijlocul mării,
Vine spre maluri, cu zodii de rău ; şi de mult bănuindu-l
Tremură bieţii plugari ; în curînd pustii-va pe maluri
Holde, culca-va copaci, păgubind cu mîna-i tutindeni —
Vînturi îi zboară-nainte, şi vuiet răzbate spre maluri.
Astfel roeteicul prinţ pustiind pe duşmani îşi aduce
Gloatele tari, şi-n falangă sosesc, îndesaţi în şiraguri
Nestrăbătute. Tymbraeus ciunteşte pe tarele-Osiris;
Mnestus pe-Arceţiu, şi-Ahates pe crîncenul Epulo taie-l ;

Gyas doboară pe Ufens ; şi cade şi popa Tolumnus
Cel ce cu suliţa-ntîi azvîrlit-a-n oştirile Troiei.
Urlet se-nalţă spre cer ; şi din nou biruiţi ai lui Turnus
Pulvere-n fugă stîrnesc ; şi se duc şi se vîră-n pămînturi.
Prinţul pe bieţii ce fug nu-i ţine de vrednici ai morţii ;
Nici pe voinicii cari vin împotriva-i şi suliţi aruncă,
Nu-i urmăreşte. Pe Turnus prin desu-ntuneric, pe Turnus
Cată-l tutindeni din ochi, să se lupte cu Turnus voieşte.
Însă, pierdută cu firea, de spaimă viteaza Iuturna
Jos între cai pe Moestiscus, mînaciul lui Turnus, aruncă-l,
Jos, şi, pe cel lunecat, departe de oişte-l lasă.
Însăşi ia loc, scuturînd săltătoarele frîne cu mîna ;
Glas ca Metiscus avînd, şi făptură şi steme şi totul.
Astfel prin largul palat al bogatului domn rîndunica
Zboară, şi mîndre-ncăperi cu negrele-i aripi le-aleargă,
Sfărmuri de pîne-adunînd, guralivului cuib de-amăgire —
Iat-o prin goalele-odăi, şi iată pe margini de baltă
Zboară cu dulce cirip : asemeni Iuturna prin taberi
Roibii-i aleargă, şi carul sălbatec îl poartă pe cîmpuri.
Duce şi-aici, şi dincolo ea duce pe veselul frate,
Însă nu-l lasă deloc să se lupte : pe margini îl poartă.
Fără de-astîmpăr Aeneas, rotindu-se-n cercuri, aleargă ;
Cată tutindeni pe Turnus, tutindeni prin frînta mulţime
Strigă-l. De cîte ori însă prin gloată-l găseşte cu ochii
Şi cu năvalnicii paşi s-azvîrle furtună spre Turnus,
Repede-ntoarce cotind de-atîte ori carul Iuturna.

Ce mai e și-asta ? Zbătut de vîrtejul mîniilor multe,
Sufletu-i negru de griji se frămîntă cu sute de gînduri.
Iată-l Mesapus, purtînd ușurele suliți în stînga,
Două, cu umblet ușor, și-ascuțit oțelite la vîrfuri,
Una din ele-o zvîrli, repezind-o cu sîrgul ochită.
Stă-n buimăcire troianul, dar iute sub scut el s-adună,
Stînd îndoit de genunchi : dar sulița totuși îi rupse
Cuiul din creștet de coif, smulgîndu-i și creasta din creștet.
Furii nebune-l cuprind și-amărît de mișeaua lovire,
Cînd a văzut pe Mesapus fugind în năvală cu roibii,
Martur pe zei a luat și pe-altarul frățiilor rupte —
Intră sălbatec apoi prin oștiri, și-ajutat și de Mavors,
Groaznic cutreieră cîmpul, și fără de nici o cruțare
Taie și-omoară, și toată mînia din suflet și-o varsă.
Care din zei va putea să vestească, și cine, prin cîntec,
Multele morți și periri, și-omoruri pe care
Turnus le seamănă-n cîmpuri dincoace, și-Aeneas dincolo ?
Jupiter, astfel ai vrut și-ntr-atîta răscoală s-amesteci
Neamuri menite pe veci să trăiască-n frățiile păcii ?
Sucro rutulul e-ntîi, pe care-l răstoarnă-n țărînă
Prințul Aeneas, urmat de dardani căci fără zăbavă
Prinde-l din lături, și pe-unde sfîrșește mai iute perirea,
Vîntură-i fieru-n adînc și pieptului spintecă-i coșul.
Turnus smulgînd de pe cai pe frații Diores și-Amicos,
Fuge pe jos după ei, și cu sulița-mpunge pe-acela,
Taie pe-acesta cu spada ; și gîtul li-l taie, și crunte
Capete leagă de car și le poartă cum picură sînge.
Taie și-Aeneas pe Talos, pe Tanais și pe Coetegus,
Trei dintr-un singur aiept, și pe vecinic mîhnitul Onites
Cel din viteazul Echion născut și din mama Perida.

Turnus pe frații din Licia taie-i, din țara lui Foebus ;
Taie pe cel ce urît-a războiul, pe bunul Menoetes :
Tînăr arcad, ce trăia în coliba săracă, la Lerna,
Numai din trudnice mîni, și neiubitor de mărirea
Celor puternici, și ara-nchiriate pămînturi cu tatăl.
Cum aruncată-n păduri din protivnice părți o văpaie,
Scurmă-n uscatul tufiș și zbuciumă-n veștezii dafini —
Cum de pe creștet de munți, cu repede zbucium de valuri
Vuietă rîuri și fierb spumegat, prăvălindu-se-n șesuri,
Totul ce-ntîmpină duc pustiind : tot astfel aleargă
Turnus și-Aeneas prin sînge și fier, și sălbatic, sălbatic
Zbuciumă-i focul acum, și nețărmurită mînie
Sparge-le pieptul. Și-orbește s-azvîrl de tutindeni spre moarte.
Iată-l, Muranus, mîndrit înșirîndu-și strămoșii și moșii,
Neamul ducîndu-și prin veacuri departe prin regii latinici :
Grabnic Aeneas izbind o năprasnică piatră spre dînsul,
Iute-l răstoarnă din car — și-ncurcat în curele-l apucă
Roțile-acum, tăvălindu-l, și fierul copitelor sfarmă-i
Pieptul, și caii-l zdrobesc nemaivrînd să-și cunoască stăpînul.
Turnus pe Hillus văzîndu-l venind cu-ndrăzneală și vuiet,
Fuge spre dînsul, și fierul spre tîmple-aurite-l aruncă :
Lancea străbate prin coif și rămîne-mplîntată prin creieri.
Nu te-a scăpat vitejia, de mîna lui Turnus, o Cretefs,
Cel mai voinic dintre greci ; și zeii tăi proprii, Cupencus,

Nu te-au scăpat de troian : tu dat-ai izbirilor pieptul,
Însă degeaba ți-a fost zăbovirea sub scutul de-aramă.
Cîmpii latini și pe tine văzutu-te-au mort în țărînă,
Aeolos, mort te-au văzut, învălind cu cadavru pămîntul.
Iat-ai perit, tu pe care nici greci nu putură cu taberi,
Nici surpătorul domniei lui Priam, Ahil, să te culce —
Scrisă pe-aici îți fusese perirea ! Născute sub Ida.
Casa ți-e-n malul lirnesic, și-n malul italic mormîntul !
Oștile toate s-adună-n amestec ; s-adună latinii,
Toți și troienii-n deplin, și Serest îndrăznețul și Mnestus ;
Ici călărețul Mesapus, și-Asilas voinicul, și vine
Toată falanga de tusci și tiburți și de-arcadice stoluri.
Cît e-n putere de om, fac toți din puterile toate
Fără zăbavă și-odihnă s-azvîrl de tutindeni peririi.
Venus acum a trimes lui Aeneas — puternica — gîndul,
Drumul spre șanțuri să-l ia, și s-abată spre ziduri oștirea,
Grabnic căzînd pe latini și cu repezi loviri zăpăcindu-i.
Astfel, cu ochii cătînd prin gloate de-a lungul pe Turnus,
Trece de ici pînă colo prin rînduri de oști : și cetatea
Vede-o ferită de rău și netulburată-n repaos.
Gîndul să-ncerce și fapte mai mari îl cuprinde deodată :
Cheamă pe Mnestus atunci, pe Sergest' și pe bunul Serestus,
Capii mulțimii, și suie cu dînșii colina. S-adaog
Gloate troiene mereu ; și-n deset nici scutul nici fierul
Nu-l părăsesc. Și din mijloc acum de pe colnic, vorbește :

„Fără zăbavă-mpliniţi-mi ce zic. Ni-e Jupiter scutul.
Nu vă gîndiţi că-i pripit ce vă cer, şi să-mi faceţi zăbavă.
Astăzi izvoru-nvrăjbirii, cetatea, chiar dînsa de colo,
Dacă nu vrea să se plece sub jug, umilindu-şi mîndria,
Am s-o dărîm şi-aprinzînd-o s-o fac deopotrivă cu cîmpul!
Mi se mai cade s-aştept, să se-ndure la luptă cu mine
Turnus, ca iarăşi din nou, biruit, să mă cheme la luptă?
Dînsul e capul, tovarăşi, e capul războiului jalnic —
Iute tăciuni! Şi cu flacări frăţia-ndărăt să ni-o cerem!"
Zise. Şi iată-i pe toţi, pe-ntrecere-aleargă cu suflet,
Fac o falangă-n şir îndesat năvălesc spre cetate.
Repede scări îşi ridică; şi flăcări se nalţă deodată —
Unii frîng poarta şi-aştern pe cîţi îi întîmpină-n cale;
Alţii săgeţi învîrtesc, şi de-oţeluri se-ntunecă cerul.
Însuşi, în rîndul dintîi, îşi întinde spre ziduri Aeneas
Dreapta, cu strigăt amar arătînd vinovat pe Latinus,
Cheamă ca martori pe zei, că silit de Latinus se bate,
Dînsul din nou i-e duşman, căci rupse şi-a doua frăţie.
Cei din cetate-ngroziţi, sînt tulburi de certele vrăjbei.
Cer să deschidă cetatea, şi porţi descuiate cer unii,
Drum la troieni! Şi pe rege-l silesc să s-arate pe ziduri.
Alţii cu arme s-adună şi sar să scutească-ntărirea.
Astfel precum un păstor la-ntunerec în scorbura stîncii
Stupul de-albine găsindu-l, cu fum uşuratec îl umple:

Ele cu groază și spaimă, prin cuiburi de ceară, prin faguri,
Fug zăpăcite, cu zuzăt turbat oțărîndu-și mînia.
Negru miros le străbate-n culcuș, și de surde murmuri
Scorbura fierbe-n adînc, și se-nvolbură fumul spre stele.
Îns-amărîții latini, îndură și-o nouă perzare,
Carea le zguduie-acum din temeiuri cetatea prin plînset.
Cînd a văzut de pe casă regina cum vine pustiul,
Zidu-mprejur bubuit, și că flacări se-nalță prin streșini,
Ah, și rutuli nicăieri, și nici Turnus cu cetele sale,
Biata, pe Turnus perit în luptă pe cîmpuri îl crede.
Vai, și deodată de-amar i se tulbură-ntregul ei suflet !
Dînsa, și-al relelor cap și temeiul peririi e dînsa !
Multe-n durerile ei, și pierdută cu firea, vorbește ;
Rupe vestmîntul de purpur-apoi și, cu gîndul să moară.
Ștreangul scîrboasei periri îl înnoadă-n odaie de-o grindă.
Cînd amărîte femei din cetate-auzit-au amarul,
Smulge-și copila dintîi frumoasele plete, și-și rumpe
Rumenii feței obraji ; și-n jur înglotite cu bocet
Urlă femei, și de plîns văietat zguduit e palatul.
Jalnica veste-n curînd se-ntinde tutindeni prin case.
Inima scade-n latini ; și-n rupte vestminte Latinus,
Și de dureri fulgerat și trăsnit de peirea cetății,
Trist își presară murdarul noroi pe cărunțele plete.
Însă la margini de cîmp între-aceea războinicul Turnus
Tot mai gonește pe cei risipiți, pe puținii de-acolo ;
Însă e frînt, și mereu el slăbește cu goana pe cîmpuri.
Însă pe vînt i-a venit — și se-ntunecă, bietul, de groază —
Vaiet cu fum în amestec ; și-aude,-ncordîndu-și auzul,
Vuiete surde-n cetatea cu fum și murmur de-agonie.

„Doamne ! Ce plînset amar răzguduie-acolo cetatea ?
Ce năvălite strigări se-ndeasă spre zid de tutindeni ?“
Zice, şi tulbure-ntreg, cu frînele-ntinse rămîne.
Soră-sa, cea cu schimbată făptură-n mînaciul Metiscus,
Astfel precum cîrmuia din curele şi caii şi carul,
Dete-i răspunsul : „Pe-aici e nevoie, să vînturi pe-oştenii
Troieni, că-ntîi ne-a deschis pe-aici izbîndirea cărare.
Turnus, sînt alţii destui de destoinici să-şi apere zidul !
Colo răstoarnă pe-ai noştri Aeneas şi-amestecă lupte ;
Noi să-i trimitem aici pierderii de veci pe teucri !
Nici mai puţină mărire nu e, nici număr mai josnic !“
Turnus atunci :
„Soro, de mult am văzut uneltirea prin care cercat-ai
Toată-nfrăţirea s-o tulburi, intrînd în de-a valma luptării.
Zîno, degeaba te-ascunzi ! Dar cine, din naltele ceruri,
Dete-ţi porunca să vii şi să-nduri suferinţele trudei ?
Poate, că numai să vezi pe sărmanul tău frate cum moare !
Ce să mă fac ? Şi la cine-i de-acum mîntuirea din urmă !
Însumi cu ochii văzut-am, în faţă văzut-am pe bietul
Cel ce ţipa, pe Muranus pe cel mai cu dragoste prietin —
Moare puternicul tînăr, strivit de puternica rană !
Ah, şi-a murit, ca să nu ne mai vadă ruşinea, şi bietul
Ufens ! Şi tineri troieni jăfuiră cadavrul de arme !

Spune, perirea cetăţii — lipseşte-ne singur-aceasta! —
Pot eu s-o sufăr? Şi vorba lui Drances s-o fac împlinită?
Soro, să fug? Ca să vadă pămîntul pe Turnus cum fuge?
Lucru-ntr-atîta de-amar e perirea? Voi, mani din adîncuri,
Staţi-mi părtaşi, căci voinţa de sus mi-e duşmană cu totul!
Suflet curat să cobor, nepătat cu păcatul acesta,
Astăzi, la voi, şi de-a pururea vrednic de-al moşilor nume!"
Vorbele-abia le-a rostit, şi prin mijlocul oştii duşmane
Zboară pe-un cal spumegat, şi rănit de-o săgeată prin faţă
Saces, şi vine grăbit şi pe Turnus îl roagă pe nume:
„Turnus, la tine-i scăparea din urmă! Vai, mîntuie-ţi lumea!
Fulgere-azvîrle troianul Aeneas şi-abate din creştet
Toată cetatea latină, din tălpi cutropindu-o-n adîncuri —
Zboară din streşini în streşini tăciuni! Spre tine se uită
Bieţii latini şi te cer; şi e-n cumpănă tatăl Latinus:
Ginere cine să-i fie, şi cărui să-mbie puterea!
Cea mai zorită de tine, regina, căci grija ţi-o duse,
Singură moarte-şi făcu, şi-a fugit de îngrozita lumină.
Singur Mesapus la porţi şi-Atinus cel vrednic cu dînsul
Stau şi se bat. Şi-mprejurul acestora-ntruna se-ndeasă
Desele gloate, cu fulgere-n suliţi, şi-i noapte-n văzduhul
Negru de săbii. Iar tu te-nvîrteşti prin pustiuri cu iarbă!"
Stă năucit, de schimbarea cea repede-a lucrului, Turnus.

Mut e, cu ochii-nghețați de vedenii. Sălbatic prin suflet
Fierbe-i rușine de-ai săi, și mînia turbării și jalea,
Nețărmurite iubiri și virtutea puterii ce-o simte.
Norii perind în sfîrșit, și lumină prin suflet trecîndu-i,
Ochii de flacări i-a-ntors grăbit spre cetatea cu flacări,
Fără de-astîmpăr din car măsurînd depărtarea spre ziduri.
Iată, că roșii vîlvori, bobotind se revarsă prin bîrne,
Ard învelișul, urcate spre cer, de pe-al turnului creștet ;
Turnul, pe care-l clădi el însuși din bîrne-ncheiate,
Roți făurindu-i sub tălpi, și durîndu-l cu rînduri de poduri.
„Biruie, biruie-acum ursita ! Vai, lasă-mă, soră !
Unde și zeii de sus și soarta cea crudă mă cheamă !
Luptă doresc cu Aeneas de-acum, și totul ce-i groaznic —
Moarte să mor ! Ticălos, tu n-o să mă vezi, tu Iuturna,
De-astăzi ! Dar lasă-mă-ntîi să-mi turbez și pe-aicea turbarea !“
Zise ; și grabnic din car sărit-a năprasnic pe iarbă.
Goană-n dușmani și prin suliți el dă ; și pe jalnica soră
Singur-o lasă, și rumpe-n năvală tot cîmpul și-l sfarmă.
Astfel precum repezită din culmi, se răstoarnă cu vuiet
Stînca, ori smulsă de vînt ori spălată de ploi și mîncată
Ori scorburită-n adînc de puteri rozătoare-ale vîrstei :
Ruptă de sus cu povara venind prăvălită pe munte,
Sare cu groaznice salturi, și case și vite și oameni
Duce cu dînsa spre văi — prin strivitele gloate tot astfel
Turnus se duce spre zidul cetății, pe unde-i pămîntul

Umed de sîngele scurs şi văzduhul răsună de suliţi.
Semne din mînă făcînd, el le strigă cu glasul puternic :
„Faceţi cruţare, rutuli ! Latini, conteniţi săgetarea !
Soarta, oricare va fi, a mea e ! Şi singur am dreptul
Rupta frăţie de-acum s-o spăşesc, hotărînd-o cu fierul !"
Grabnici în lături se dau şi golesc pe la mijloc cîmpia.
Însă viteazul troian, auzind că e vorba de Turnus,
Repede iese din şanţ părăsind întăritele ziduri,
Nu mai cunoaşte zăbava şi rumpe tot felul de lucru,
Chiote dînd, şi ridică grozav tunătoarele-i arme :
Mare cît Athos, cît Erix de nalt, şi voinic cum se naltă
Freamăte dînd din păduri de stejar şi cu fruntea-n zăpadă
Sus în văzduhul senin Apeninul măreţ şi puternic.
Însă rutulii pe-ntrecere-acum, şi troianii cu toţii
Ochii-şi întorc, şi latinii, şi cei ce pe ziduri deasupra
Apără poarta şi cei ce zdrobesc cu berbecele zidul.
Armele toţi le-odihnesc. Şi mirat se uită Latinus :
Cum, mai adună menirea, să-şi rumpă cărare cu fierul
Doi uriaşi, şi născuţi din două răsmargini de lume !
Dînşii deschisă văzînd cîmpia cu netede-ntinderi,
Repezi, şi-n umblet vuind, de departe-azvîrlindu-şi oţelul
Sar, năvălind mînioşi, şi le zăngăne-arama din scuturi.
Geme pămîntul ; şi-apoi loviturile dese-ale săbiii
Ei le-ntreiesc. Vitejia s-amestec-aici cu-ntîmplarea.
Cum pe cîmpiile mari ale Silei, şi-n şesul Tiburnus
Cînd se-ntîlnesc furioşi la bătaie doi tauri protivnici,
Frunte de frunte-şi izbesc, şi de spaimă păstorii iau cîmpul,
Mute de frică stau vitele-n jur şi se uită mirate :
Cine domni-va pe cîmp şi cărui s-urmeze cireada —
Dînşii cu multe puteri îşi amestecă rănile-ntruna,

Țapeni ei stau, și cu coarnele-nfig, și-n păraie de sînge
Scaldă-și și șolduri și gît, și de muget e-n clocote codrul :
Astfel viteazul daunic, tot astfel se luptă troianul,
Scutul de scut și-l izbesc, și de pocnet e cerul în clocot.
Jupiter, însuși acum potrivindu-și cîntarul la cumpăn,
Sus, îl ridică, punînd felurite sorți la-ncercare :
Cine-i de trude-osîndit și plecat cu povara peririi ?
Turnus acum, încrezut potrivirii de vreme, s-azvîrle
Sus, și cu trupul întreg se ridică pe umerele săbii.
Dă. Și țipat-au troienii și fricoși latinii țipat-au.
Toți cu-ncordare privesc. Dar spada cea fără credință
Iat-o, s-a rupt, părăsind pe voinic la mijlocul luptei.
Singurul lui ajutor e fugirea ! Și fuge ca vîntul,
Cînd a văzut el mănunchiul străin, și palma golită !
Căci, se vorbește, că dînsul, la-nceperea luptei, cu zorul
Caii-mhămîndu-i la car, uitatu-și-a spada străbună,
Prins de cutremur, luînd pe-a mînaciului spadă cu dînsul
Pînă ce-ntruna troianii fugeau în risipă, și-aceasta
Bună i-a fost ; dar acum, sosind la scutul vulcanic,
Spada, cioplită de-un om, i s-a frînt în izbire ca gheața
Cea sfărmăcioasă. Și zace bucăți prin năsipul cel galben,
Capul pierzîndu-și, răzleț ia-n goană cîmpiile Turnus,
Fără de-ncredere-aici alergînd și dincolo, și-n cercuri,
Pentru că-n dreapta dardanii-l închid, și dardanii la stînga
Colo nainte sînt bălți iar la spate cetatea cu turnuri.
Însă vîrtos și Aeneas, măcar e rănit de-o săgeată,

Tremur cu toate că-l prinde și slabi își simțește genunchii,
Fuge, și celui speriat cu piciorul îi calcă piciorul :
Astfel pe-un cerb îngrădit, și, de rîu în cotita strîmtoare
Prins, ori speriat de mulțimea din jur a-nroșitelor pene,
Cînii-l gonesc cu lătrări, și cu fier îl gonesc vînătorii,
El, de-nșelare speriat și-ngrozit și de țărmul cu rîpă,
Fuge de-o mie de ori și-ncoace și-ncolo ; iar umbrul
Gîfîie-n urmă-i și-i gata să-l prindă, și-n urmă părîndu-i
Prins, el izbește din fălci și-l înhață, dar mușcă-n părere.
Strigăt sălbatec acum să ridică ; și balta și malul
Urlă-mprejur și răspund ; și văzduhul răsună de zgomot.
Turnus, în fugă-i, se roagă de toți de rutulii din juru-i,
Roagă pe nume pe toți să-i aducă de undeva spada,
Îns-amenință peire troianul, și moartea deauna
Celui ce-aproape-ar veni, și pe cei șovăiți îngrozește-i,
Că pustiire cetății va face. Și fuge mai grabnic.
Cinci ocoliri au făcut înainte pe-aici, și pe colo,
Cinci îndărăt ; căci acum nu fug dup-o slabă răsplată,
Jocuri făcînd, ci se-ntrec pe capul și viața lui Turnus.
Sfînt a lui Faun, aici un măslin cu amarele-i frunze
Sta, de demult, și slăvit de luntrașii de-acolo, prin vremuri,
Unde, scăpați de furtuni, aveau obiceiul s-aducă
Jertfe latinului zeu și vestminte s-atîrne prin ramuri.
Însă dardanii cei necruțători, din pămînt retezară
Trunchiul cel sfînt, ca să poată pe șes să se bată la largul.

Sulit-aici şi-o lăsase dardanul ; şi-acum el o prinde
Vrînd să şi-o smulgă, dar trunchiul o ţine puternic înfiptă.
Ţapăn, proptit, să trudeşte să smulgă cu mînile fierul,
Prinţul, voind să-l împroaşte cu suliţi pe cel ce cu fuga
Nu-l mai ajunge. Dar Turnus, pierdut de-ngrozire cu firea :
„Faune, strigă, te rog ! Îndură-te ! Mamă Ţărînă,
Ţine-i oţelul, căci eu preamărit-am de-a pururi locaşul
Vostru, pe care troienii-l urăsc, pîngărindu-l cu fierul !"
Zise. Şi nu de-n zădar a chemat ajutorul lui Faun.
Căci îndelung se trudi, zăbovind pe la trunchiu-ndărătnic,
Fără să poată cu braţele lui să răpească din gura
Trunchiului fieru-mbucat. Şi pînă ce-aprins să trudeşte,
Iarăşi venit-a,-n făptura mînaciului tînăr Metiscus,
Sora, şi fratelui slab adusu-i-a spada, Iuturna.
Venus, mîhnită de cîte-ndrăzneşte să facă zeiţa,
Grabnic soseşte şi smulge din lemn adîncita putere.
Iată-i măreţi pe-amîndoi, înnoiţi în putere şi-n arme,
Unul în spadă-ncrezut, şi-n fulgerul suliţei altul :
Stau gîfîind şi făţiş aşteptînd hotărîrea lui Mavors.
Regele-Olimpului nalt într-aceasta, spre Iuno vorbeşte,
Mîndrei zeiţe ce sta şi privea de pe nori la bătaie :
„Cum vei sfîrşi-o de-acum, şi ce-ţi mai rămîne, tu soră ?
Însăţi o ştii, că-n curînd primi-voi în ceruri p-Aeneas,
Zeu-pămîntean ; şi menirile lui rădică-l-vor la stele.
Ce te socoţi, şi-aşteptînd zăboveşti prin răcoare de neguri ?
Cade-se, spune, să cadă vrun zeu de rănire-omenească ?

Spada răpită — căci fără de tine ce-ar face Iuturna ? —
Iarăşi lui Turnus s-o deie,-nmulţind biruiţii-n putere ?
Nu te mai roadă-ntr-ascunsul atîta durere, şi-atîtea
Plîngeri să nu mă mai faci să le-ascult tînguite cu lacrimi !
Capăt mîniei să pui, şi supune-te rugilor mele.
Timpul din urm-a sosit. Azvîrliţi şi prin ţări şi prin-adîncuri,
Tu pe troieni i-ai văzut, şi-ai aprins şi războiul cel jalnic,
Plîngere-n cas-ai adus şi nunţi mestecat-ai cu moarte.
Alte-ncercări să mai faci, mi te-opresc !“ Părintele-atîta.
Astfel răspunde zeiţa, plecîndu-şi privirile, Iuno :
„Ştiu, că dorinţa de-a pururi, o Jupiter, tat-al puterii,
Asta ţi-a fost ! Şi-am lăsat, nevrînd, şi pe Turnus şi cîmpii.
N-ai să mă vezi tu de-acum supărată-n palatul din ceruri,
Dosnică stînd, pe nedreptul ! Ci-ncinsă cu flăcări, mai bine,
Stare-aş în lupte, şi-aş duce troienii pe drumul izbîndei !
Însămi trimes-am pe Iuturna s-ajute pierdutului frate,
Drept e ; şi dac-a-ndrăznit şi mai mult, îmi place şi-o laud.
Însă eu nu, ca s-arunce săgeţi şi să zbîrnăie coarda !
Jur şi pe-al Stixului cap şi pe neîmpăcata-i fîntînă,
Singurul lucru pe care jurăm cu credinţă noi zeii !
Mîna din joc eu mi-o trag şi de lupte mă leapăd cu scîrbă
Numai de una te rog — căci nu-i mărginită de soartă —
Numai de Laţiu te rog, şi de-ai tăi şi de sceptru ce-l poartă.

După ce pace-ncheia-vor prin binevorbita-le nuntă,
(Fie-n curînd) și prin legi înfrăți-se-vor vecinic, prin jertfe,
Fă nemutat al latinilor nume să steie de-a pururi :
Nici să n-ajungă troieni și-nnoiți să se cheme teucrii,
Nici să nu-și schimbe grăirea, nici portul să nu și-l prefacă !
Lațiul să stea, și prin veci să domnească bătrînii din Alba :
Neamul romanic să fie clădit pe virtutea latină !
Troia căzu, și căzută cu numele-odată să fie !"
Zise zîmbind al văzduhului domn și-al vieților tată :
„Sora lui Jupiter ești, și ca dînsul, vlăstar din Saturnus.
Fierbi tu-n adîncuri de piept un zbucium de grijă-ntr-atîta ?
Bine ! Cum vrei. Și s-astîmperi odată zadarnicul zbucium.
Dați-voi ce ceri ; și cu drag mă supun și cu voie deplină.
Aibă-și ausonii pe veci și graiul și datina țării ;
Numele fie, cum e. Și cu neamul cel mare-n amestec
Piardă-se fiii troieni. Și credințe și datini adaog,
Astfel că-ntr-unu-i prefac pe toți, într-un neam ausonic.
Cei ce veni-vor, nepoții, născuți din amestec de sînge,
Neamuri de oameni și zei vor întrece prin multul virtuții :
Nu va fi neam mai gătit să-ți aducă mărire, tu Iuno !"
Veselă dete din cap, și cu gînduri mutate zeița.
Grabnic apoi de sub nor a ieșit și zburat-a din ceruri.
Asta-mplinind-o, cu gîndul se zbate la altele Tatăl —
Deci poruncit-a Iuturnei să lase pe frate-său singur.
Gemene două surori, scîrboase, cu numele Dirae,

Sînt, cu Megaera dn Tartar născute din noaptea cu viscol,
Tot dintr-un singur născut ; şi părul asemeni li-l dete
Mama, din şerpi şuieraţi, şi le dete şi aripi de vifor.
Ele la pragul grozavului domn, la palatul lui Joe
Stau ca străjeri, oţărind sărmanilor oameni amarul,
Cînd, în mînie, şi ciumă şi moarte-mpărţeşte stăpînul
Lumii, sau cînd cu război îngrozeşte cetăţi vinovate.
Pe-una din ele-o trimise stăpînul din naltele ceruri,
Ca să s-arate Iuturnei grăbit, şi ca semn de-ngrozire.
Dira scoboară, şi-n zbor de vîrtej se grăbeşte spre cîmpuri —
Astfel săgeata din arc, mînată spre norii cei repezi,
Căreia plin de-otrăviri ascuţitu-i-a vîrful, şi-n aer
Partul sau Cydon, ca nevindecată rănire,-a trimes-o :
Zboară cu zuzăt, şi fără s-o vezi, ea despintecă noaptea.
Astfel spre negrul pămînt şi născuta din noapte scoboară.
Cînd a zărit iliacele-oştiri şi-nglotirea lui Turnus,
Strîmtă făptură Iuturna primind, a noptatecei pasări
Care pe case pustii şi cu drag pe morminte s-aşează,
Noaptea, şi cîntă tîrziu fiorosul ei cîntec prin noapte :
Astfel schimbată la chip, în vederea lui Turnus grozavă
Zboară mereu şi cîntînd şi-atingîndu-i cu aripa coiful.
Turnus simţeşte fiorii străini petrecîndu-l ca gheaţa ;
Păru-i se face vîlvoi şi glasul din gură-i se stinse.
Îns-auzind de departe cum vîjîie Dira prin aer,
Smulge-şi cu ţipăt amar zburătoarele-i plete Iuturna,
Pieptul cu pumnii strivindu-l şi faţa cu jalnice unghii.

„Ce să mai poată de-acum să-ţi ajute Iuturna, tu frate ?
Ce-i mai rămîne sărmanei să facă ? Mai e vro putere
Să-ţi zăbovească lumina ? Vai, cum să mă lupt eu cu Dira ?
Iată-mă, plec de pe cîmp ! De ce-mi îngroziţi pe-ngrozita,
Pasări scîrboase ! Cunosc bătăile zborului vostru,
Cîntecul morţii-l cunosc ; şi ştiu că-mi aduceţi porunca
Marelui Joe ; şi vai, fecioria-mi aşa mi-o plăteşte ?
Ce-mi foloseşte-o trăire de veci ? Şi putinţa muririi
El pentru ce mi-a răpit-o ? Durerea de-acum aş putea-o
Stinge, şi-alături să merg cu scumpul meu frate prin noapte !
Nemuritoare ? Eu sînt. Dar poate din toate-ale mele
Dulce să-mi fie ceva, fără tine, tu frate ? Vai, unde
Crapă pămîntu-n adînc să m-afund în adîncuri cu morţii !"
Zise, şi capu-i frumos învălindu-l în haina-i albastră
Plînge cu hohot, şi plînge, şi piere în adîncuri de apă.
Însă Aeneas se-ndeasă cu zorul, şi scutură-n aer
Suliţa-i cît un copac, şi turbat se răsteşte cu vorba :
„Ce mi te tot zăboveşti, ori ţi-e gîndul la fugă, tu Turnus ?
Nu pe fugiri ne luptăm, ci cu arme-ncruntate, şi-aicea
Schimbă-te-n cîte făpturi ai voi, şi-adună-mi tu totul
Cît te pricepi şi te simţi de voinic. Şi spre stele-n văzduhuri
Zboară-mi cu zborul, sau vîră-te-acum în pămînt şi-n prăpăstii."
Turnus din cap clătinînd : „Nu vorbele-aprinse-ale tale
Crudule, groază-mi aduc, ci zeii şi-aleanul meu Joe !"

Numai atît. Şi văzînd bolovanul năprasnic pe-aproape,
Mare, cu muşchi înflorit, şi zăcînd de-ntîmplare pe cîmpuri,
Semn pe răzor, ca un judece mut, cînd e ceartă pe-ogoare —
Şase perechi de bărbaţi l-ar duce de-a greul pe umeri,
Oameni de-acei ce se nasc din pămînt în zilele noastre —
Turnus cu braţul grăbit îl apucă,-n Aeneas izbindu-l,
Nalt ridicîndu-se-n sus şi fugind cu izbirea deodată.
Însă-n fugire pe cîmp el nu-şi mai cunoaşte puterea,
Nici în mişcarea de braţ şi-n izbirea puternicei pietre —
Joacă-i genunchii slăbiţi, şi-ngheţatu-i-a sîngele-n vine.
Rostogolit prin întinderea goală s-a dus bolovanul
Însă nici locu-mplinindu-l deplin, nici ducîndu-şi lovirea.
Astfel în vis uneori, cînd lînged repaosul nopţii
Ochii ne-apasă, noi lacomi voim să-ntindem păruta
Fugă, şi cînd năzuim mai cu sîrgul, ne piere puterea,
Vrem să strigăm şi ni-e limba legată, şi toată tăria
Nu se mai mişcă prin trup, şi fără de suflet ni-e glasul.
Astfel şi Turnus, oricît şi-a cătat prin tărie-o cărare,
Dira-i opreşte cu totul izbînda. Şi-n piepu-i se luptă
Multe zbătute gîndiri. Priveşte rutulii şi zidul,
Stă zăbăvit de-ngrozire, şi-oţelul îi tremură-n mînă —
N-are nici drum de fugit, nici puteri să-şi oprească duşmanul,
Nici nu zăreşte-mprejur vrun car, şi-i pierdută Iuturna.
Pînă ce stă zăpăcit, troianul învîrte-şi oţelul
Morţii, din ochi măsurînd lovitura. Din toată puterea

Zvîrle grăbitul oţel. Nicicînd aruncată spre ziduri
N-a vîjăit mai puternic o stîncă, nici fulger din ceruri
N-a bubuit cu lovire mai grea. Şi ca volbura nopţii
Suliţa zboară, perire ducînd, şi despintecă-n margini
Platoşa, trece prin scut şi prin şapte păreţi de aramă,
Şi-ntră cu zuzăt prin şoldul strivit, şi-ameţit de lovire
Cade-aplecat din genunchi şi se năruie groaznicul Turnus.
Sar şi se mişcă rutulii cu ţipăt ; şi munţii de clocot
Urlă-mprejur, şi răsunet adînc de prin codri se-ntoarce.
Turnus căzut, şi cu ochii umiliţi, şi cu rugă-ntizîndu-şi
Dreapta : „Aşa mi se cade ! Nu cer să te-nduri, el începe.
Soarta ţi-a dat un noroc : foloseşte-l ! Dar dacă te mişcă
Mila de bietul bătrîn, te rog — căci avut-ai, Aeneas,
Şi tu părinte bătrîn — aibi milă de bietul Daunus :
Dă-mă pe mine şi trupul, de vrei, jefuitul de viaţă,
Dă-l alor mei. Biruit că-ţi întind rugătoarele palme,
Toţi ausonii o văd. Lavinia de-acum ţi-e nevastă !
Dar mai departe nu-ntinde mînia !“ Turbat îl priveşte,
Ochii-nvîrtindu-şi, Aeneas, şi ţine şi dreapta-ncleştată.
Însă mereu şi mereu a-nceput să-l înmoaie vorbirea
Celui căzut. Dar atunci a zărit pe spătoşii săi umeri
Brîul cel jalnic : cunoaşte lucoarea podoabei lui Pallas,
Încingătoarea lui Pallas, pe care-l ucise cu fierul
Turnus, şi-acum el purta pe umeri mîndrirea străină.
Cînd a văzut amintirea grozavei dureri, şi văzut-a
Scumpul odor, îl aprinse mînia, şi vînăt cu totul
Geme grozav : „Îmbrăcat, tu, tu c-un vestmînt de-alor noştri,

Vrei tu din mînă să-mi fugi ! O, Pallas, prin sabie-mi Pallas,
El te jertfește, și lui îi spăsești cu spurcatul tău sînge !“
Astfel zicînd cu mînie de foc îi străbate cu spada
Pieptul întors. Iar înghețul topește-i aceluia trupul ;
Zboară prn gemăt la umbre-n Infern mîniosul său suflet.

BYRON

MAZEPA

POEMĂ ÎN VERSURI

1896

MAZEPA

I

La Pultava-n război norocul
A rîs de brațul sved ; tot locul
Gemea de morți ; în mari grămezi
Dormeau pe cîmpi vitejii svezi.
Ca omul, care-l caută-n lume
Cu poftă, falș e orice nume
De glorii, paloșu-i perfid :
Azi țarului i să deschid
Cărări de-nvingeri, de nădejdii,
Scăpată-i Moscva de primejdii —
Dar va veni o zi de-amar,
O zi de jale pentru țar
Cînd un imperiu, plin de glorii
Și prea puternic, va peri,
Cînd ceasul luptei va veni
Ah, crunți vor fi răzbunătorii !

II

Așa vru soartea : slab și gol
Să fugă regele Carol
Rănit s-alerge văi și rîuri
Și codri mari și mari pustiuri.
Mulți regi au fost cari din bătăi
Prin fugă și-au scăpat pe-ai săi,
Dar azi dispreț nu se cuvine

Acestui crai fugar : rușine
Și lașitate nu-i atunci
Cînd vreai dar n-ai cui da porunci.
Un cal căzu, alt cal sosește ;
Da Gieta calul său, luptînd
Prin lănci pedestru, pînă cînd
El cade mort. Să prăbușește
Și-al doilea cal : Pîn-a perit
Drum lung și lung timp a fugit
Cu domnul său fugar din oaste —
Și-acum în codri vechi, pe coaste
Sub brazi într-un desiș afund
În locuri unde nu pătrund
Strigări de ruși, ce stau la pază
Și-n cîmp deschis lungi nopți veghează :
Acolo pe pămîntul gol
Azi doarme regele Carol !
Acesta-i laurul, răsplata,
Că tot mereu a stat el gata
Să-și verse sîngele cu drag ?

Zdrobit s-așează sub un fag :
Ostașii-l învelesc, el zace ;
Durerea cruntă însă-l face
Mai slab ; și amorțit de ger :
E trupu-i ca turnat din fier
Și plin de răni și sînge-i cură
Din răni cu largă tăietură.
Se-ntunecă, și pe pămînt
Să lasă nori și bate vînt
Cu șuier ascuțit și rece
Iar craiul fără somn petrece ;
Durerea aspră nu-i dă somn.
Deși însă bătut de soarte,
El poartă soartea-i ca un domn.
Dureri el a-nvățat să poarte :
E om bărbat stăpînul lor,
Iar ele, ca și un popor
Învins, sînt tot așa de-nvinse
Oricît ar fi de mari și-aprinse.

III

Viteji războinici ! Brav popor !
Dar ah ! Mărirea țării lor
O scurtă zi a dat lumină,
Și-apoi s-a stins ! Dar încă plină
Au inima de dor, nu-i moartă,
Curagiul, fală tot mai poartă
În suflet ei ! Stau rînduri-rînduri
În jurul regelui, pe gînduri,
Privind la cai cu drag și foc :
Ah, om și cal, așa-ntr-un loc
De greu pericol, sînt mai prietini,
În umbra codrului de cetini.
Sub un stejar de vremi, pletos,
Pe pajiște s-așează jos
Mazepa, braț viteaz, căruntul
Hatman al cetei de cazaci —
Mulți cred, privind cu de-amănuntul
La arbore și la luptaci,
Că la putere și-n etate
Mazepa-i cu stejarul frate.
Plecat stînd vrednicul hatman
Spre calul său, un roib ucran,
Dezmiardă coama lui și-i face
Un pat de mușchi, ia frîu și șea,
Și-atît să bucură și-i place
De calul său, căci [î]l credea
Mai mort de osteneli, de luptă,
De-atîta goană nentreruptă.
Dar calul, ca și domnul său,
Nu tremură de nici un rău :
Frumos, înalt crescut, și tare,
Picioare iuți ca cerbul are,
E blînd, și-ascultă la porunci ;
Deprins cu osteneli și munci,
El face tot, ce domnul cere.
Voinic fugar, ca umbra pere,
Pe șes și lunci în grabnic pas.
Cunoaște pe stăpîn din glas :
Să fie nopți ca iadul bezne

Şi mii de oameni pe cîmpii,
Fidelul cal îşi află lesne
Pe domn, îl află dintre mii.
Şi zi şi noapte el rămîne
Soţ vecinic, cu iubiri de cîne.

IV

Mazepa pune lancea jos,
Aşterne-apoi mantaua-i lată
Pe glii, ia puşca-n mîni şi cată
Din fir în păr cu braţ vînjos
Oţelele şi stratul, lasă
Cocoşul puştii strîns pe cui,
Voind să ştie dacă nu-i
Stricat nimic, apoi apasă
Cu degetul pe baionet,
Pe spadă poartă mîna-ncet
Să vadă cît de bine taie ;
Apoi ia geanta de bătaie
Şi caută plumbii, cîţi mai sînt.
În loc de masă, pe pămînt,
El pune ploscă şi merinde —
Aşa cinează el.
Întinde
Şi regelui merindea sa,
Rugîndu-l cît va vrea să-şi ieie,
Poftind pe toţi din jur să beie
Din vin, din pîne-i a gusta.
El n-a vorbit cavalereşte
Cu flori, aşa cum să vorbeşte
La curţi — dar mult înseninat
Carol din ambele-a gustat
În ciuda rănilor, s-arete
Că nu se-mbie şi-i bărbat.
A zis apoi : — Noi ne-am luptat,
Voinici ! Dar dintre-a noastre cete
Nici unul nu-i mai bun luptaci
Ca tine, hatmane ! Tu faci
Puţină vorbă, multă faptă ;

Iar mîna ta e tot deșteaptă
La crunt război ; la marș ești bun !
Mazepa, eu și mulți o spun :
Din timpuri vechi, cînd copilandru
Bătea pămînturi Alexandru
Cu Bucefal, n-au fost de-atunci
Născuți așa cu potrivire
Un om și-un cal de-un duh și-o fire
Ca tu și calul tău ! Pe lunci,
Pe deal, pe șes, prin mărăcine
Eu n-am văzut fugar ca tine !

Mazepa trist : — De ce să tac ?
Voi blestema în veac de veac
Acele vremi, în cari întîie
Am prins cu primul cal frăție !

— Dar cum ? întreabă Carol, ești
Din bună școală ! Călărești
Așa voinic, de-ți merge veste !

Mazepa iar : — E o poveste
Din vremuri vechi, pe care eu
N-am timp s-o spun, căci scopul meu
Și-al nostru nu-i să stăm în crînguri
Spunînd povești — noi sîntem singuri
Și unul contra zece stăm :
O, mult mai este să răbdăm
Flămînzi și goi, pînă ce stava
Acestor cai flămînzi sălta-va
Pe malul Niprului ! Și-apoi
Ești prea înfrînt de-acest război,
Ai lipsă de repaos, sire,
Iar eu voiesc să stau străjer
Cît timp vei odihni.
— Eu cer
Să-mi spui, Mazepa ! am eu fire
Și suflet să te-ascult, tu vezi !

Şi poate c-ascultînd povestea
Să-mi uit de răni, de toate-acestea
Grozave răni, care mă dor —
Şi poate un somn recreator
Cît timp tu spui, venind aproape
Va-nchide slabele-mi pleoape !

— De-aş şti că somnul va fi preţ
Povestei, m-aş ţine măreţ
Că te-am făcut să nu mai tremuri.
Ascultă dar : Pe-acele vremuri,
De unde prind al vorbei fir,
Pe tron sta craiul Casimir —
Eram copil de casă, pagul,
Acestui domn, iar anii mei
Nici douăzeci nu erau ei —
Un crai domol cu bune firi ;
Un om de cărţi fiind, tot dragul
Vieţii lui stetea-n cetiri,
Dar n-avea seamăn la porniri
Cu tine, nu ! Tot pace-n ţară —
Nu s-a luptat pentru cîştig
De ţări, spre a le perde iară,
Prin alte lupte. Un cîrlig
Avea el însă-n parlament :
Să dezbătea cam violent !
Să nu crezi însă că era
Lipsit de griji, o, nu ! Era
Cu totul dat la mii de vicii —
Femeile, da, prin capricii
Atîta-l necăjeau, încît
Războiul îi părea viaţă
Mai bună, trai mai fericit,
Ca dragostea. De dimineaţă
Era mîhnit, dar în curînd
Uita de toate, n-avea gînd
Statornic, el schimba adese
Şi cărţi şi gînduri şi metrese.
Apoi da baluri ; zile-ntregi
Se-ndesuia Varşova toată

La curte, ca s-admire-n gloată
Pe dame și pe fii de regi.
Da, dînsul era Solomon,
Și zeu al neamului polon,
Așa-l numeau.
Era la modă
Poeții toți să-l cînte-n odă.
Un singur om a cutezat
Să-i scrie cîteva satire :
Pensiuni da el ca răsplătire
Poeților cari l-au cîntat,
Ci-n rînd cu ei n-a fost poetul
Satirelor, el singur, bietul.
Prin circ săltau gladiatori ;
S-au arangiat chiar sărbători,
Și-n sale de spectacol drame,
Elogiuri îi făceau chiar dame
În mii de versuri ; însumi eu
Ca Seladon oftam mereu.

V

Pe-atunci la curte, plin de bine
Trăia un conte, om sumeț,
A cărui stare avea preț —
Mai mare decît orice mine
De-argint și sare ; cavaler,
Căci neamu-i a descins din cer
Și-n cer își confirmase genul :
Ca el, averi n-avea edenul,
Iar moșii lui seamăn n-aveau,
Atît de bravi și buni erau.
Cînd el în gînd făcea revistă
Averilor, cînd măsura
Poziția și puterea sa,
De moși-strămoși făcînd o listă,
Fălos de bani și de părinți,
Atunci el își ieșea din minți,
De beat era dispus a crede

Că tot ce are, tot ce vede
Nu-i orb noroc venit pe cale,
Ci munca vredniciei sale.

Era-nsurat, contesa însă,
Mai tînără ca soțul ei
Cu mult : cu ani de zece ori trei,
Adeseori plîngea cuprinsă
De lung urît, căci nu-și găsea
Vrun ideal visat de ea.
Treizeci de ani deosebire
În vîrsta lor ! Dînd ascultare
Mai slab credinții, dar mai tare
Atragerilor ei din fire,
Contesa sta-în nedumerire,
Acum privind cu dulci fiori
La tinerii lingușitori,
Acum plîngînd a ei pornire
Cu lacrimi pline de regret.
Și astfel ea pe-ncet-încet
A prins cu ochii a s-abate
La tinerii de prin cetate,
Cercînd prilej de conveniri
La timp mai potrivit. Găsește
Orice femeie, cînd voiește,
Prilej de taine și iubiri ;
Oricum ar fi bărbații, ele
Au totuși chip cum să-i înșele.

VI

Eram băiat frumos ; pot spune,
Acum cu șaptezeci de ani,
Că mulți flăcăi contimporani
Stăteau mirați ca de-o minune
Cînd mă vedeau în scut și-n fier,
Așa eram de cavaler.
Puternic om, frumos la față,
Flăcău întreg, plin de viață,

Mereu voios, isteţ şi treaz
Şi alt bărbat, nu cel de azi...
Ah, cele mai de-aproape rude
Şi prietenii din timpul meu
Mi-ar zice azi că nu sînt eu !
Dar nu ani plini de griji şi trude,
Nu zile lungi de lungi torturi
Mi-au pus pe faţă zbîrcituri !
O, perii albi, ei pot să vie,
Dar jur, nimic nu-mi pasă mie :
Sînt azi bătrîn, dar tot nu pere
Curajul meu şi-a mea putere
Căci de-aş fi slab, aş sta-n cîmpie
Să-ţi spun poveşti acuma ţie ?

Cu drag vorbesc de Teresina
Ah, pare c-o zăresc prin vis
Cu trup înalt, cu viu surîs
Frumoasă-n plînset ca lumina !
De-atunci s-au dus amar de ani
Şi parc-o văd pe sub castani
Întreagă, cum era anume —
Şi totuşi nu găsesc pe lume
Cuvintele pentru idei
Să pot descrie trupul ei !

Doi ochi frumoşi, afar' din cale
De negri, nopţii semănau,
Aşa ochi cum arare au
Femeile orientale —
Şi din adîncul lor noptatic
Zîmbeau duioase, dragi lumini,
Erau doi ochi, de farmec plini
Cari lasă-n pept un dor fanatic,
Şi-mi păreau, precum apar
Zîmbirile de lună plină,
Cînd ea adînc în noaptea lină
Să scaldă-n lacul lin şi clar.
Ei plini păreau, în noaptea lor,

De cel mai tăinuit amor
Şi totuşi fulgerau văpaie
Aşa cum ochii de martir
Privesc cu milă şi misteruri
În ceasul morţii lor spre ceruri.
Iar fruntea ei ! Şi azi admir
Frumuseţele-i neîntrecute,
Aşa de netedă şi-asemeni
Lucirii unui lac întins
Cînd soarele-i pe cer aprins
Şi arde-n arşiţă de pară
În cea mai caldă zi de vară,
Cînd vînturi nu-s, şi ape tac
Şi nu vezi nici un val pe lac.
Obrajii, gura — dar, în fine,
La ce ? Destul e să vorbesc
C-a fost iubită mult de mine
Şi chiar şi astăzi o iubesc !
De-s vesel, ori cu supărare,
Ea tot acelaşi tip îmi pare :
Tip sfînt. Chiar şi-n mînia mea
Tot dragi ne sîntem eu cu ea.
Trecutul cu amintirea-i sumbră
Cu noi aleargă-n pas mereu,
Ni-e umbră vecinică, şi eu
Voi merge-urmat de-această umbră
Desigur şi-n mormîntul meu.

VII

Noi ne-am văzut. Şi, fermecat
Privind-o, trist am suspinat ;
Ea nu găsea puteri să prindă
Cuvintele, dar privea des
În ochii mei — şi-am înţeles
Răspunsul.
                    Ochii sînt oglindă,
Şi cîţi sînt cei care nu ştiu
Că-n ochi s-ascunde graiul viu ?

Adeseaori privirea naşte
Gîndiri în noi, la care n-ai
Cuvînt de exprimat cu grai,
Dar ochiul singur le cunoaşte :
Tu nu-nţelegi de unde ies,
Şi totuşi, tu le-ai înţeles ;
Şi-ţi par o tainică pornire,
Dar vezi, că taina ta stă-n fire
Şi-acestui înţeles neclar
Nici chip nu-i afli, nici hotar,
Pe cînd tu bine cunoşti toate
C-aşa-i şi altfel nu să poate.
Şi-aceşti ochi tac dar ei vorbesc,
Atunci sînt inimile prinse
Şi ard în foc, ca şi atinse
De fulger sfînt, şi-şi împletesc
În jur de inimi lanţuri, care
Strîng inimile tot mai tare.

. . .

Noi ne-am văzut ; eu am oftat
Şi fără ca să vreau am stat
Departe de ea. Zile dese
Trecînd mereu, fui condamnat :
Platonic să iubesc contese !
Ci-n urmă m-am recomandat :
De atunci noi ne vedeam arare,
Dar nesfiiţi de lumea mare.
Oh ! Cum ardeam să-i spun ! Şi vai,
Eu nu găseam pe buze grai
Şi tremurînd perdeam tot tonul !
Dar într-o zi — are polonul
Un joc, pe care nu-l descriu,
Căci nici pe nume nu-l mai ştiu —
Destul că soartea vru, ori vina,
Să joc chiar eu cu Teresina.
Cîştig ori perd ? Dar ce-mi păsa
De-aceste ? Dorul meu era
S-o văd, să-i stau aproape-n faţă,
Să mor sub ochii ei ! Ce viaţă !

Străjer stăteam la postul meu.
(De-ar sta ai noştri, cum stam eu !)
Şi-n urmă observai că-şi lasă
Curs liber gîndului, distrasă
De joc, cu totul fantaza ;
Perdea, jucînd, ori cîştiga ?
Totuna-i cum va ieşi jocul,
Ea nu va contrazice. Sta
De ore-ntregi păstrîndu-şi locul,
Părea că a legat-o-n loc
Mai mult o poftă şi-o dorinţă,
Decît plăcerea pentru joc.

Am stat cercînd cu iscusinţă
Mişcarea ei ; ca fulgerînd
Mi-a şi venit atunci un gînd :
În ochi, în vorbe şi-n mişcare
Ea-mi poartă semne de sperare.
Şi-apoi, cînd jocul s-a finit,
Sentinţa care s-a rostit
A fost prilej ca-n şoapte line
Să-i spun ce simt, ce arde-n mine
Şi m-asculta — iar cînd întîi,
Te-ascultă surîzînd femeia,
Să fii sigur că dup-aceea
Poţi ascultat oricînd să fii !

VIII

Iubeam dar, şi eram iubit.
De-i drept, ce spun, că la iubire
Tu nu pricepi nimica, sire,
Eu tac de cîte-am suferit,
Şi tac de fericiri, de toate :
Tu nu le-asculţi cu drag. Dar poate
Tot omul stăpîni pe drept
Noianul de porniri din pept ?

Tot omul poate să domnească
Naţiuni şi nouă legi să nască ?
Sînt prinţ — ori cel puţin am fost —
Din mii de bravi îmi sta armata
Cari totdeauna fost-au gata
Să-mi bată ţări din vest şi ost :
Eram stăpîn pe ţări depline,
Dar nu eram stăpîn pe mine !
Să poţi iubi, să fii iubit
Nimică nu-i mai fericit
Ca soartea asta. Dar mîhnirea
Atunci ne dă mai mari dureri,
Cînd stă la culme fericirea !

Noi ne-ntîlneam pe-ascuns şi ieri
Şi azi ! Oh, vai, acele ceasuri
Cînd stam perdut, ca s-o aştept,
Voi ceasuri pline de durere,
Cînd ars de dor strîngeam la pept
Odorul meu : pînă-n vecie
Să-mi fiţi voi, ceasuri, scumpe mie !
Aş da întregu-mi principat,
Să mai trăiesc în voi odat',
Să fiu iar pag voios, şi-n lume
Să n-am mai mult decît un nume
Şi-o spadă, peptul plin de-amor,
Să nu cunosc ce e mărirea,
Să am numai ce-mi dete firea :
Curaj şi braţ biruitor !
Oh, cum mai trece fericirea !
Noi ne vedeam pe-ascuns — să crezi
E duplu dulce cînd te vezi
Pe-ascuns ! Şi ne purtam iubirea
Aşa de fericiţi pe-atunci ;
Şi beţi de munci
A dragostei, iubeam, suspinii,
Cînd singuri numai eu cu ea
Întreg eram al Teresinii
Şi întreagă ea era a mea.

IX

La taine cîţi spioni nu sînt !
Ne-au prins ! Să-ţi fie protectorul
Chiar dracul însuşi, cînd amorul
Te face orb ; să fii chiar sfînt,
Pierzi pacea ; cad în rătăcire
Chiar şi cei pustnici prin iubire.

Ne-au prins, din somn ne-au deşteptat
În mez de noapte. Ca turbat
S-azvîrle contele spre mine
Cu servii săi — eu dezbrăcat
Şi fără armături ! În fine
Perdut eram, de-aş fi avut
Cămăşi de zale chiar, perdut !
Palatul sta-n apropiere,
Dar cum să fug ? N-aveam putere.
Iar ziua sus pe cer zorea :
Credeam că-i cea din urm-a mea.
Rugam pe Maica Preacurată
Pe sfinţii toţi, dar neagră ceată
De slugi m-a prins desculţ şi gol
Şi m-au tîrît pînă-n ocol.
Ce-a fost apoi cu Teresina
Eu nu ştiu, nicicînd n-am ştiut,
Mai mult d-atunci nu ne-am văzut.

Dorind să-mi pedepsească vina
Sta contele gemînd turbat :
El să temea c-acest păcat
La neamu-i tot se va întinde,
Emblema sa rugini va prinde
Pe veci, lăţindu-i nume rău :
El să ţinea că-i semizeu
Şi toţi, dar eu mai cu plecare,
Aveam să-l onorăm de-atare.
Şi-acum un pag să-i iasă-n drum

Să-i strice casa și nevasta —
El n-ar ierta, nu, nicidecum
Chiar regele să-i facă asta.
Eu simt mînia lui, o știu,
Dar n-am cuvinte s-o descriu.

X

„Aduceți-mi un cal !“ — Pe loc
Un roib s-aduce, plin de foc
Frumos și nalt și larg în coamă,
Ușor în salt ca o fantomă ;
Sălbatec în mișcarea lui,
Și plin de spaimă, precum nu-i
În munți nici cerbul cel sălbatic ;
Un armăsar adevărat
Ucranic, liber și turbat,
D-un neastîmpăr fortunatic,
Copil al stepelor, șoim sprinten
Ce nu știa de frîu și pinten.
El sforăia suflînd pe nări,
Se ridica-n două picioare
Și s-azvîrlea, spumînd sudoare,
Ca valul viforoasei mări.
De spaimă tremura-n turbare
Și de mînii turba mai tare.
Pe cal, culcîndu-mă pe spate
Cu funii servii m-au legat,
Și liber drum apoi i-au dat
Fugarului ! În libertate
De-abia ce s-a simțit, ca semn
Plecării lui primind îndemn
Din biciul contelui, ca valul
Izbindu-se-ntr-o parte calul
S-aruncă-n fugă, fără frîu,
Ca-n primăveri umflatul rîu.
Și fulgeră nebun la vale
Pe cîmpul lat și fără cale !

XI

Şi hop, hop, hop, tot mai departe :
Credeam că dau năvală-n moarte,
Şi beat de spaimă cum am fost,
Nici calea n-o vedeam. La ost
Lucea de zori tot orizonul.
Şi biciuri auzeam pocnind
Mult timp în urma mea : şi tonul
Curtenilor sumeţi, vuind
Cu rîsete de ironie,
M-au petrecut mult timp pe lan
Ca cel din urmă glas uman.
Cuprins d-o vînătă mînie
Mă zvîrcoleam ca şi nebunii
Şi de turbat muşcam în funii,
Căci ele strîns îmi strîngeau fruntea
Pe coama calului ; urlam
Blăstem şi-njurături : doream
S-audă ei că-njur, dar puntea
Departe-n urmă mi-a rămas,
Şi mult mai surd ca orice glas
De răcnet, răsunau lovite,
În trap, a calului copite.

XII

Ardeam de ciudă — ah, nebun,
Aş fi dorit să mă răzbun
Pe toţi, căci toţi în largul gurii
Rîdeau în chiot.
                    Dar tîrziu
Eu tot m-am răzbunat : pustiu
Şi praf e tot palatul ; murii
Şi punţile-au perit în foc
Şi nici o piatră nu-i la loc
Din zidul nalt ; pe cîmpi în zare
Nici fir de iarbă nu răsare —
Abia vrun colţ de zid stricat

Arată locul unde-au stat
În jur de zid atîtea turme.
Azi dacă treci prin acest loc
Cunoşti ce-a fost din aste urme !
Hah ! Cum trăsneau pocnind în foc
Acele turnuri cînd suişul
Cel nalt al lor s-a năruit !
Şi ca pîrîu curgea topit
Tot plumbul din acoperişul
Aprins al vechiului castel !

Ei n-au avut nici într-un fel
Vrun scut în faţa răzbunării !
Acei ce m-au legat să per
Şi cu iuţeli de foc din cer
M-au dat nemărginirii zării,
Desigur ei nu s-au gîndit
C-odată am să-i resalut
Cu zece mii de bravi în arme,
Veniţi s-aprindă şi să sfarme —
Şi astfel să le mulţămesc
De cînd m-au pus să călăresc.
Atunci, cînd m-au legat, nebunii
Pe cal cu tari şi multe funii
Au rîs ! Dar au plătit curînd !
Căci vremea-n toate face rînd.

Da ! Noi să ne împăcăm cu gîndul
Răbdînd şi azi ce-am răbdat ieri :
Ne va sosi şi nouă rîndul,
Şi-atunci pe lume nu-s puteri
De om ca să-ţi răpească mila
Şi, dezbrăcînd mînia ta,
Să-ţi dea porunci să ierţi cu sila
Greşeli ce nu se pot ierta.
Pîndind mereu şi pe tot locul
Neprietinul cîştigă jocul.

XIII

Mereu, mereu ! Şi tot mereu
Zbura, turba fugarul meu ;
Dar orişicît zbura fugarul,
Eu nu zăream deloc hotarul
Acestei stepe ! Am lăsat
De mult în urmă cîmp şi sat.
Aşa de repede s-aleargă
Desigur numai focul roş,
De fulgere prin nori umbroşi !
Nici sat, nici case-n zarea largă
Nici cîmp arat ; dar-am zărit
Departe-n fund la răsărit
Pădurea, ca un nor întinsă ;
De urmă omenească însă
N-am dat în drum, decît de-un şanţ
Săpat ca val de apărare
În drumul oştilor tătare,
Căci, poftitori de fum şi lanţ,
Mai an p-aci spahii trecură :
Pe unde aceşti spahii răzbesc,
În veci nici flori, nici ierbi nu cresc.
De neguri bolta era sură,
Un vînt bătea, dar slab şi lin
Ca cel mai tăinuit suspin —
Eram prea slab, să gem o rugă,
Prea trist, să blestăm ; dar mărunţi
Cădeau stropi reci din ochii-mi crunţi
Pe coama calului, ce-n fugă
Sălbatic sforăind pe nas
Grăbea mai orb din pas în pas.

Credeam că ostenit, în fine,
Va mai slăbi de la un loc.
Dar el, în patima-i de foc,
Cu totul a uitat de mine ;
Iar de simţea pe spate greu,
Acesta-i părea pinten ! Eu
Nu îndrăzneam să mişc vrodată

Grumazii slabi și-nțepeniți
Nu cumva prin mișcări s-ațiț
Pe cal la salturi mai nebune.
În urmă, totuși, eu cutez
Să-l strig, să-l chem, să-l îmbunez
Cu vorbe dulci — dar dintr-odată
Atins de glas, ca de săgeată
Sau ca de trîmbiți de război,
S-aruncă tresărind, apoi
Speriat dă-n fugă mai turbată.
Și funiile adînc tăiară
În carne-mi și deodată viu
Au stors șiroi de sînge-afară,
Și greu, că nu pot să descriu —
Mai greu ca orice pe sub soare,
Sta setea, sta să mă omoare.

XIV

Ajunserăm cu salt de salt
La poala codrului, ce-n zare
Credeai că nici un capăt n-are ;
Erau fagi verzi, cu trunchiul nalt,
Ei, împotrivitori furtunii
Cu vîrsta lor de mii de ani
Să ridicau peste tufani
Ca turnuri ici și colo unii,
În jur tufani mai tinerei
Toți verzi cu fruntea rădicată
Căci n-a dat încă peste ei
O noapte, care să-i răzbată
Cu brumă-n loc de calde ploi,
Răpindu-i codrului verdeața,
Schimbîndu-i în roș-galben fața :
Atunci aceste moarte foi
Asemeni sînt de geruri supte
Ca cei viteji căzuți în lupte,
Cînd membrele fără vieți
Rămase-n iarnă nengropate
Pe cîmp de ger sînt înghețate,

Încît nici corbi de foame beţi
Nu pot să sfîşie din ele,
Lovind cu pliscurile grele.
Vedeam în codru fagi, stejari,
Castani vedeam ; dar mari şi rari,
Şi goluri printre ei : acestea,
De n-ar fi fost, desigur eu
Azi nu v-aş povesti povestea !
Dar crăngile din drumul meu
Subţiri fiind, se-ncovoiară.
Dar totuşi crengile mai lungi
Mi-au tras pe trup grozave dungi
Mărunt, mărunt mă sfîşiară !
Dar mă simţeam în codru bine,
Căci aerul m-a împrospătat,
Şi sîngele-mi, răcind, a dat
Să undule mai viu în vine.

Dar vezi, atunci, în crîngul des
Văzui că lungi şiraguri ies
De lupi flămînzi, şi prin huceaguri
Pornesc în urmă-ne şireaguri.
În goana lor, cum iuţi şi tari
Nu fug nici cei mai buni ogari.
Ca umbre ne goneau prin zare
Şi pînă-n răsărit de soare
Ne-au tot urmat ; şi cu fior
Eu auzeam răsuflul lor,
De-aproape le-auzeam tot pasul ;
Un veac întreg îmi părea ceasul
Şi noaptea, ah, nu se sfîrşea !
Ce mult doream atunci o spadă,
Să tai, să fulger în grămadă
Şi scump să-mi vînd viaţa mea.

Oh ! Cînd a început s-alerge
Fugarul peste şes cu mine,
Doream să ştiu că unde merge
Şi cînd va sta, şi blestemam

Că prea alergător cal am :
Acum, cînd am văzut eu bine
Că sutele de lupi în drum
Ne stau flămînzi și crunți, acum,
Am început a nu mă-ncrede
În cal ! — De ce ? Puterea sa
Ce numai stepele-o pot da
Se-ncorda crunt în salturi crunte :
Cum vin și cad din vîrf de munte
Vuind lavinele de nea
Lăsînd în văi o haină grea
De-omături mari în mari troiane
Pe micile colibi țărane :
Așa năvală da prin vînt
Fugarul meu. Speriat, el prinde
Din pas în pas mai mult avînt,
Din pas în pas mai greu s-aprinde,
Și lunecă peste pămînt !
Așa-s copiii dezmerdați,
Cînd nu le faci pe plac și-i bați,
Ori, astfel unele femei
Cu toane cînd li se opune
Voinții lor celei nebune
Vrun om cuminte : oricît vrei
Cu rău s-abați voința lor,
Căci ele varsă foc venin,
Și mai sălbatice devin,
Și totuși fac numai ce vor !

XV

Era trecut de-amiazi, pe cînd
Ieșirăm din huceag afară.
Măcar era în mez de vară,
Așa-mi era de frig : gemînd
Simțeam un ger, dar ger în sînge —
Bărbat să fii cu braț de fier,
Cînd suferi, cînd un lanț te strînge,
Slăbești, te înmoi, te simți în ger.

Simțeam venin curgînd în vine,
Ș-atît eram de revoltat,
Hah, eu în mîna morții dat ?
Să mor flămînd, ca vai de mine,
Zdrobit de răni și de rușine.
Eu, gol de tot, pe cal legat ?
Eu, eu ai cărui bravi strămoși,
Cu inimi vii, ferbinți de calde,
În sînge să grăbeau să-și scalde
Protivnicii, cînd furioși
Săreau pe ei cum sare-un șerpe,
Țîșnind de revoltat venin —
Să sufer eu atîta chin,
De spaimă mort prin locuri sterpe ?

Nimic nu mai vedeam. Pe rînd
Mi-a dispărut lumina toată
Tot cerul se-nvîrtea în roată ;
Părea, în urmă, ca și cînd
M-aș perde-n infinite afunduri,
Și răgușit în jurul meu
Vuia ceva, ca vîntu-n lunci,
Un fulger mi-a sclipit atunci —
A mea lumină cea din urmă !
Și sîngele mi-a stat ! Cu munci
Simțeam cum vine moartea, vine
Și-aruncă noaptea peste mine.
Mult timp am stat perdut așa ;
Apoi văzui pe-ncet că pere
Tot norul greu, și-mi dam putere
Să mă deștept, dar m-asuda
Această luptă, vrînd cu totul
Să-mi viu în firi. Așa-i pilotul,
Pe-o scîndură, cînd vasu-i frînt,
Mînat de valuri și de vînt
Să leagănă pe mări, plutește
Ca frunza, pînă ce-l izbește
De stînci fărmîndu-l. Viața mea
Chiar astfel în văpăi ardea,
Precum în buiguieli de friguri,

Cînd ochii palizi și nesiguri
Se-nchid de osteneli, răsar
În jur de nor scîntei o turmă,
Jucînd, iar cînd dispar în urmă
Ne lasă-n vis deșert și-amar :
De-s munci adevărate ele
A morții omenești, atunci
Sînt prea grozave-a morții munci !
Dar eu mă tem de alte rele
Mai mari, cari pot veni mereu,
S-aducă greu și iară greu :
Dar orice moarte îmi-e dată
De moarte nu, nu mă tem eu,
Căci i-am privit în ochi o dată !

XVI

Și mi-am venit din nou în fire.
Deși n-aveam puteri nici știre
De cele ce-au trecut, dar știu
Că, simțind chin, simțeam că-s viu ;
Și ranele-mi asudau sînge :
Desigur lanțul tot mă strînge !
Un zgomot auzeam mereu,
Și inima-mi bătea mai greu —
În urmă, noaptea cea de ceață
Părea că intră-n dimineață
Și parcă-n jur, ca prin mister
Vedeam și stele rari pe cer.

Un rîu suna : aevea totul,
Nebunul cal trecea cu-notul
Un rîu ! Și peste noi ca dealuri
Vuia potop de negre valuri.
Iar calul să lupta mereu,
Purtînd prin șipot trupul meu.
Puțin m-am întremat în unde,
Simțeam răceala că-mi pătrunde
În răni și vii puteri mi-a dat.

Prin munţi de spumă, peptul lat
Al calului făcea-şi cărare,
Suflînd mai des şi tot mai tare,
Sălbatic sforăind pe nări.
Dar ce folos ! Pe mal în zări
Eu nu-mi puteam afla norocul ;
Să scap de aici nu era chip ;
Pustiuri numai şi năsip
Vedeam în largul lung ! Şi locul
În urma mea era tot gol
Şi-ntunecos, în faţă-mi însă
Mai gol era, căci stepa-ntinsă
Credeai că merge pînă-n pol !

Cuprins de deznădejduire,
De-atunci nimic nu mai ştiu eu ;
Cît timp am stat, lipsit de fire,
Eu nu ştiu, ştie Dumnezeu !

Iar coama calului stropeşte
Mari picuri ; ferbe, urlă, creşte,
Potop de valuri, dar prin val
Se-ncoardă calul. Şi la mal
Ajunşi pe rîpi scăldate-n unde,
Văzui, pe cît puteam pătrunde
A nopţii-ntunecime grea,
O stepă care se-ntindea
Perdută-n negură şi zare :
Un loc nemărginit de mare.
De-abea descoperii pe ici
Şi colo numai ierburi mici !
Pustietatea era una
Şi-aceeaşi pînă-n fund : nici pom,
Nici urme şi nici semn de om !
Din vremi în vremi da zare luna,
Dar noapte era ca-n mormînt,
Nici stea pe cer, şi pe pămînt
Nici foc în zări, nici foc în mine !

Oh ! nici foc fals, imaginat,
Eu nu vedeam ! Şi cît de bine
Mi-ar fi părut a fi înşelat !
Durerea mea nemărginită
Cu totul ar fi dispărut,
Prin înşelări : aş fi avut
Nădejde falşă pe-o clipită !

La fugă ! Dar de lung fugit
Era fugarul ostenit,
Şi-ncet, încet, mai mult slăbeşte
Şi numai cînd şi cînd păşeşte.
Atunci chiar un copil, în joc,
Ar fi putut să-l ţină-n loc,
Aşa era de blînd şi-n pace ;
Dar eu nimic nu puteam face,
Şi chiar de n-aş fi fost legat,
N-aveam puteri de dominat.
Şi-atunci am prins cu vii suspine
Să-ncord puterile din mine,
Că doar voi rupe lanţul greu ;
Dar slabul încordat al meu
A fost fatal, căci prin mişcare
Mi-am strîns frînghiile mai tare,
O mie de dureri mi-am dat.
Am stat deci iarăşi nemişcat.
Vedeam că drumu-i înspre fine,
Dar ce scop avea pentru mine ?
În urmă, prin noianul des
De neguri, am văzut c-apare
O palidă şi slabă zare.
Ah ! Cît de greu şi-ncet mai ies
Luminile de dimineaţă.
Cît parcă s-ostenesc prin ceaţă !
Şi negurile s-au mai strîns,
Atunci văzui al zilei soare
Suind în purpur şi splendoare,
Şi-n cale-i stelele s-au stîns,
El însuşi singur prin eteruri,
A reînviat pămînt şi ceruri.

XVII

Senin era, zi albă iară ;
Privii atunci pustia țară.
Dar oare eu, de lupi scăpat,
Trecui degeaba rîul lat ?
Prin zări mi se perdea privirea,
Nici om, nici pasări nicăirea,
Nici drum — tot mort, și firea sta
În liniște de veci așa.
Nemărginiri de largi pămînturi !
Și nu băteau nici măcar vînturi
Prin tristul loc, și-n luminiș
De-abia zăream un ars tufiș.
Iar calul, slab de-ți era jale,
Pășea mai mort în a sa cale
Vai ! iarăși singur, eu cu el !
Atunci — ah ! Doamne, ori mă-nșel ?
Aud un glas, și-l cred în toate
Nechez de cal ; al meu cal poate ?
Ori vînt, ce bate-n uscături ?

Nu, nu ! Din deset de păduri
Apar cai mulți, ușori ca gînduri
Venind spre noi potop de rînduri.
Voiam să țip dar n-aveam glas
De slab și de perit. Și-n pas
Grăbit ca valul fortunatec,
Veneau într-un alerg sălbatec,
Cu sutele, precum la mal
Azvîrle marea val de val
Cu zgomot. Ei vin șireaguri,
Și-și flutură, ca niște steaguri,
Pletoase coamele ! Și-ntind
Grumazi sforăitori, plesnind
Din cozi pînă în pămînt ! Și-n zare
Nu-i nici un om ! A lor picioare
Nu știu ce-i ferul, nu știu ei
De pintenul cu zimții grei,

Şi biciul nu-l cunosc ! Vin sute
Gîndeai că vin să ne salute.
Şi p-un moment, la ăst tablou
Fugarul mi-a-nviat din nou ;
Să scutură, trei salturi sare
Şi-n urmă cade jos şi... moare.
Vedeam cum ochii săi lucii
S-au stîns în largile orbite,
Simţeam cum membrele-ostenite
Mai tremură o dată
Şi-apoi mai mult nu s-au mişcat.
Atunci vin caii, vin o mie,
Privesc la calul mort pe glie,
Mă văd de cal că-s strîns legat
Cu frînghii crunte, tot tăiat ;
Ei stau, zburlindu-şi coama lungă
Ne caută curioşi, s-alungă
Din nou, vin iar şi iarăşi merg.
În jurul nostru toţi alerg
În roate mici şi-n mare roată.
Condusă era stava toată
De-un cal robust, al cărui păr
Era ca noapte-ntr-adevăr,
Aşa de corb. Prin zarea largă,
Ei fug, nechează, sar, aleargă,
Să bat spumoşi şi sforăiesc,
Să-ntorc ca vîntul şi pornesc
Cătră pădurile vecine :
Gîndeai că se temeau de mine !

XVIII

Aşa zăceam — un desperat —
Eu singur, şi de-un cal legat !
El liber a ajuns prin moarte,
Poveri şi chin să nu mai poarte
Dar eu în veci rămîn la el :
Să mă despart nu-i nici un fel,
Murind, zăceam pe-o mortăciune !

Şi nu puteam să cred că eu
Mai pot să scap din lanţul meu.
Simţeam că viaţa mea apune,
Şi totuşi eu am fost silit
Să zac mai pînă-ntr-amurgit,
Legat aşa ! Ce-ncete pasuri
Aveau acele negre ceasuri !

Da ! Cînd cu totul am perdut
Speranţa, noi siliţi anume
Ne-ncredem chiar în ce-am ţinut
De cel mai mare rău în lume,
Un rău pe care nu-l dorim
Şi totuşi, dacă suferim,
Aşa de dulce el ne vine
Căci patimilor pune fine.
Şi totuşi ca de şarpe noi
Fugim din drumurile sale,
Precauţi îi privim în cale :
Aceasta-i moartea ! Desperaţi,
De multe ori găseşti bărbaţi,
Cari stau cu moartea în război
Şi dînşii vreau să fie pradă
Acestui rău şi-l caută-n spadă ;
Dar orişicît să fii de sclav
Al celor mai supreme chinuri,
E totuşi moartea punct grozav !

Şi curios ! Acel ce-n viaţă
Trăieşte trai mereu voios
Cu vin şi-amor şi cu prisos,
Avînd de toate, ni se pare
Că el ades mai cu drag moare
Ca cei ce sufăr neîncetat.
Căci omul cînd s-a bucurat
Trăind de tot ce pofta-i cere,
El gustă tot, avînd avere :
Murind el n-are ce pofti,
Căci nu mai e nimic ce-ar fi

De dînsul negustat ; nu ştie
Nimic nou pentru el, şi-aşa
Nu poate nou nimic spera.

Iar dup-a nervilor tărie
Cred oamenii în viitor
În mii de feluri : unii vor
Să vadă numai rău şi ceaţă,
Iar alţii, bine, mulţi privesc
Cu linişte, mai mulţi cu greaţă.
Săracii, cari nădăjduiesc
Sfîrşitul relelor să vie,
Nu pot decît cu veselie
S-aştepte moartea, ca şi cînd
Ea-ntr-adevăr le dă răsplată
La tot ce-au suferit odată.
Săracul e lipsit, flămînd,
Dar cine ştie — poate mîne
El va avea şi bani şi pîne ?
Iar mîne poate că va fi
În toată viaţa-i prima zi
Cînd n-a gemut flămînd pe stradă !
El, poate, mîne o să vadă
Un colţ de pîne, da, de pîne !
Şi-această mare zi de mîne,
Ce vine ca să-l fericească,
Această zi să n-o trăiască ?
Şi soarele a sfinţi — văzui
Că mor pe mort ; aveam menirea
Să-mpreun ţărna mea cu-a lui ?

Mereu mi-se negrea privirea ;
Întregul, unicul meu dor,
Speranţa mea era să mor.
Privii la cer ! Ţipai cu vaier.
Văzui un corb zburînd prin aer,
În roate mici, şi crunt pîndea
Să-şi facă prînz din carnea mea.
Vedeam c-aşteaptă după mine ;

Stă-n loc, se duce, iarăşi vine
Se tot învîrte lung ş-apoi
S-aşează croncănind pe noi.
Voiam să dau din mîni să zboare,
Dar, prea slab, eu întremurat
Mişcînd un braţ însîngerat
Zgîriam pămîntu-n desperare,
Şi-atunci gemui aşa de greu
De mă-ngrozii chiar însumi eu —
Iar corbul a zburat. Aveam
Un ultim vis, mi-aduc aminte
De el : vedeam prin larg eter
Un soare cald lucind în cer
Mai slab, mai slab, pînă se curmă —
Şi pielea mi-a răcit în urmă,
Simţeam fiori, stam parcă-n vînt,
Peream de agonii şi chinuri,
Prin pept îmi furnicau veninuri —
Crunt foc purtam în ochii goi,
Simţii prin trup trecînd un sloi,
Un vai, un tremur scurt în fine —
Şi nu ştiu ce-a mai fost cu mine.

XIX

Şi mă deştept ! Văd oare eu
Un om stînd lîngă pat ? Văd bine :
Sînt bolţi de casă peste mine ?
Pe velinţi moi stă trupul meu ?
Eu n-am murit ? Cine să fie
La capul meu ? Făptură vie ?
Dar ochii iarăşi i-am închis,
Părîndu-mi totul numai vis.
La capul meu sta o copilă,
Frumoasă, naltă, răzimînd
Pe palme capul ei ; şi cînd
M-am deşteptat, doi ochi cu milă
S-au întîlnit cu ochii mei.
Frumoşi erau şi negri ei :

Priveau întrebători la mine
De-s slab ori mă simțesc mai bine.
Și n-a fost numai vis pustiu,
Vedeam şi mă simțeam că-s viu,
Şi funii nu aveam pe brață,
Și n-am fost sfîşiat de corbi !
Privii zîmbind copilei-n față —
Voiam în urmă să mă prind
Cu ea de vorbă, dar grăbită
Ea-și duse într-acea clipită
La buze degetul, voind
Să-mi facă semn că n-am putere
Și trebui să păstrez tăcere,
Să nu mă-ncord. Apoi ea blînd
În mînă-i mîna mea strîngînd
M-acoperi cu alte cerge.

În urmă o văzui că merge
Grăbit spre uşă, dar păşea
Pe degete ; prin uși deschise
Şopti ceva — ce blînd șoptise !
Mai dulce glas în viața mea
Eu n-am mai auzit, un șopot
Curat ca sunetul de clopot.
Dar mamă-sa, căci îi șoptea
Ei însăși, mamă-sa dormea.
Atunci copila supărată
Ieşi, dar s-a întors îndată,
Apoi, din sufletul întreg,
Mi-a dat prin semne să-nțeleg
Că nici o teamă să nu-mi fie ;
Că dînsa iarăși o să vie —
Şi cînd s-a dus mi se părea
Că-s prea mult singur fără ea !

XX

Părinții ei atunci veniră
Cu ea. Dar pentru ce spun eu
Istoricul și traiul meu ?

Cazacii veseli mă primiră
În ceata lor ; ei m-au aflat
Pe stepe, mort, de cal legat —
Şi ei m-aduseră-n bordeie,
Mi-au dat viaţă, rang mi-au dat
Ca mai tîrziu şi tron să-mi deie.

Şi astfel acel conte van —
A cărui lupavă poruncă
La fiară în pustiu m-aruncă
Să mor în chip aşa tiran —
El însuşi îmi ajută mie
S-ajung la tron. Oh, cine ştie
Şi care om poate afla
Spre ce-l conduce soarta sa ?
Fiţi veseli dar, băieţi de sved,
Căci mîne, zori cînd se vor naşte,
Pe malul turcilor vom paşte
Flămînzii noştri cai ; şi cred
Că vom uita-n curînd duşmanul.
Scăpînd de griji ce ne muncesc.

Iar pînă mîne vă poftesc
O noapte bună !
Şi hatmanul
Să culcă-apoi sub fag, trăgînd
Mantaua peste el. Curînd
Adoarme-apoi. Totuna-i este
Ori jos pe pietre, ori în pat :
Să culcă, doarme ca scăldat.
De credeţi că pentru poveste
Nici c-un cuvînt n-a mulţumit
Carol : să ştiţi că el, sărmanul
În timp ce povestea hatmanul,
De mult, de mult a adormit !

ANTOLOGIE SANSCRITĂ

1897

Himnuri din RIG — VEDA

I

SOARELE

Acest cîntec nou şi plin
De mărire, ţie, soare,
Inimă luminătoare,
Umilit eu ţi-l închin.

Tu-mi ascultă-ndurător
Rugămintea mea, şi cată
Spre-a mea inimă-ntristată
Cum spre o soţie cată
Soţul ei cel iubitor.

Tu, ce toate le priveşti,
Tu ne fii stăpînul, soare —
Inimă luminătoare,
Cel mai mare zeu tu eşti.

Eu mă voi gîndi mereu
La divina ta lumină,
Ca, pătruns de cea divină,
Pentru veci d-a ta lumină
Plin să fie gîndul meu.

Că noi hrană căutăm :
Numai tu ne-o poți da, soare,
Inimă luminătoare —
Pentru asta te rugăm.
Preoții bramani, în veac
Înțelepți în gînduri sfinte,
Ei adoră prin cuvinte
Soarele, prin cînturi sfinte
Și prin jertfele ce fac.

II

AURORA

Tu, regină maiestoasă, prietina lui Dumnezeu,
Ca un rîu d-argint să varsă luminosul păr al tău
Peste drăgălașii umeri, cînd răsari înzvăpăiată,
Nobilă, cu ochi de zîmbet și cu mers ușor de fată.
Și cum vii, o, visătoare, rătăcind pe cer așa,
Tu perzi una cîte una stelele din salba ta.

Te-ai împodobit, frumoaso, cu tot ce-i frumos sub
soare,
Și zîmbești cu ochii umezi de mărire și splendoare,
Arătînd șireată peptul dezvelit d-al tău vestmînt,
Și din cer aduci lumina și-admirarea pe pămînt.
Norii-n calea ta cu vuiet speriați se-ndepărtează,
Că tu-i biruiești, stăpîno, cu puterea ta vitează.

Cît ești tu de bună, Doamnă ! Tu cea cu alai de
stele,
Faci cărările frumoase presărind argint pe ele,
Pui vopsea de-argint pe vîrful munților întunecoși
Și te legeni blîndă-n carul înjugat cu tauri roși.
Tu te lupți prin întuneric cu-ntunericul, și, plină
De puterea ta, lumina se renaște din lumină.
Tu prin munții cu prăpăstii ți-ai bătătorit poteci
Și cu peptul alb de fată luminînd în cale treci,

Iar duşmanii tăi se-nchină şi se umilesc în cale :
Nu atît însă puterii, pe cît frumuseţii tale,
Cînd zăresc ieşind din umbră ochii tăi nebiruiţi,
Pieptul alb şi fruntea albă şi obrajii înfloriţi.

Te salut, frumoasă Doamnă, fiica cerului senin,
Inima tu mi-o-ntăreşte, că din inimă mă-nchin,
Ruga mea să-ţi fie-aminte, că din suflet eu trimit-o,
Şi cînd te întorci în ceruri, tu să nu ne uiţi, iubito !

III

FOCUL

Ascultați acum cîntarea focului, a lui Varuna.
Soarele-i stă-n mîna dreaptă, iar în stînga lui stă luna
Și covor pe sub picioare-i stă pămîntul cel bătrîn.
Iată-l, numai el e tare, singur numai el stăpîn :
El va fi d-acum d-a pururi, căci a fost întotdauna.

El a pus în cal iuțimea, el a pus în uger lapte,
Pune mintea-n cel cuminte și-n cel vrednic pune fapte.
El adapă și hrănește, călător din loc în loc,
El topește-n aer norii și din apă naște foc :
Iată-l, regele puterii, cum din ziuă naște noapte.

El stă vecinic în văzduhuri luminînd îndepărtarea.
Soarele plutește-n aer, măsurînd în cale zarea,
Căci Varuna-i Domnul lumii, soarele-i măsura lui —
Cîte rîuri sînt în lume, alte rîuri să mai pui
Ca să curgă toate-n mare, ele tot nu umplu marea.

Cine este cel ce poate într-un loc ceva să puie
Necurmat, fără să-l umplă ? Nu e om, și nimeni nu e.
Singur el, Varuna, poate ! El se plimbă fulgerînd

Şi cu tunet umple cerul, plin de spaimă despicînd
Aerul ; pe vînt şi neguri el scoboară şi se suie.

Doamne, dacă noi vrodată ne-am înduşmănit vecinii,
Dac-am înşelat la jocuri, dacă n-am primit străinii,
Iartă-ne ! Tu bun şi tare, noi sărmanii slabi şi răi !
Însă năzuinţa noastră e să fim iubiţii tăi
Şi iubirea noastră cată biruinţele luminii !

IV

PUTEREA

Eternul zeu, întîi născutul,
Podoaba zeilor şi scutul
Întregii lumi, de toţi temutul —
Voi, neamuri, este Indra.

Acel ce pune biruinţă,
În cei războinici, şi credinţă
În cei ce merg la pocăinţă —
Voi, neamuri, este Indra.

Acel ce-a-ntemeiat pămîntul
Şi-a-ntins văzduhul şi-a pus vîntul
Să poarte nori, d-a pururi sfîntul —
Voi, neamuri, este Indra.

Acel ce singur guvernează
Şi după chipul său creează,
Şi stelele-n cărări le-aşează —
Voi, neamuri, este Indra.

Acel, d-a căruia putere
Orice tărie-n haos piere,
Şi toate pier ca o părere —
Voi, neamuri, este Indra.

El în făpturi a pus mişcare
Şi viaţă-n tot ce nume are,
El, cel lipsit d-asămănare —
    Cîntaţi, cîntaţi pe Indra.

MAXIME ȘI PROVERBII

I

De țara unde nu-i stăpîn,
Să fugi, oricare-ți este casta.
Dar unde sînt stăpîni mai mulți,
Fugi mai ales de țara asta.

Nu sta în casa unde vezi
Că e stăpîn numai nevasta —
Dar unde e nevasta rob,
Fugi mai ales de casa asta.

II

De-ar fi o poezie oricît de închegată,
Toți criticii cu zgomot pe dînsa năvălesc —
Și muștele întocmai poftarețe pîndesc
Să afle-o rană mică p-un corp frumos de fată.

III

Din gura unui prieten sînt glume, lucru bun,
Cuvintele pe care străinii de le spun
Sînt pentru noi insulte, chiar spuse fără voie —
Aceea ce e fumul la orice lemn comun
Noi zicem că *e miros*, cînd lemnul e aloe.

IV

„Lipitoare e femeia“ zise un nebun odată.
O, sărmana lipitoare, cu ce-i ea asemănată !
Numai sîngele cel negru ţi-l răpeşte lipitoarea,
Dar femeia-ţi ia puterea, mintea, banii şi onoarea.

V

Cînele-a văzut o fată :
„*Carne !*“—a zis bătîndu-şi dinţii ;
Şi-şi priveau părinţii fata :
„*Floare*“—au zis plîngînd părinţii.
Şi-a văzut-o un călugăr :
„*Bestie*“—a strigat ascetul.
Şi-un poet văzut-a fata :
„*Înger*“ a şoptit poetul.

VI

Femeile sînt carne, cadavre, un secret —
Aşa gîndeşte-un cîne, un popă, un poet.

VII

Un poet creează numai. Poezia-i ca o fată :
Numai criticul cunoaşte toată golătatea ei.
Astfel şi drăgălăşia măritatelor femei
O cunosc bărbaţii numai, dar părinţii niciodată.

VIII

Vezi ! Ce-au adunat părinţii,
Risipesc copiii lor —
Limba-nghite aşa uşor
Toată munca ce-o fac dinţii !

IX

Ce nu văd poeţii-n lume !
Corbilor ce nu le place !
Omul beat ce nu vorbeşte !
Şi femeia ce nu face !

X

În această ţară toată lumea-nşală !
Cei străini prin vorbă prea naţională,
Prin purtarea bună păcătoşii slugi,
Fetele prin lacrimi, preoţii prin rugi :
Ţară, cum e asta, scuipă-o şi fugi.

XI

Pînă la cinci ani copilul cu nuiaua tu să-l creşti,
Zece ani apoi cu vorba cît de rău să-l dojeneşti,
Iar d-aici ca pe un prietin cu blîndeţe-l stăpîneşti.

XII

Uşor conduci p-un om netot,
Dar mai uşor pe cel cuminte,
Pe-un semidoct nici tu, Părinte,
Nici zeii cerului nu pot.

XIII

Sînt nenorocit sărmanul !
De cei răi nu pot să scap —
Leului căzut în baltă
Îi sar broaştele pe cap.

XIV

Noi vom trăi din pîinea cerşită-n umilire,
Noi vom purta văzduhul cel vînăt, ca vestmînt,
Noi vom dormi în crivăţ pe netedul pămînt :
Noi n-avem trebuinţă de legi şi stăpînire !

XV

La cîntar trei mii de preoţi şi-adevărul l-am pus eu ;
Dar decît trei mii de preoţi adevărul e mai greu.

XVI

Cei cu talente-ajung mereu
La griji şi zile grele,
Iar cei fără de ele
Scutiţi sînt d-orice greu.
Privighetoarea blîndă ce-i !
Dar tu o-nchizi, sărmana,
În timp ce coţofana
Se plimbă-n dragul ei.

XVII

Cînd ajunge omul în pericol mare,
Ca să-şi scape viaţa el dă tot ce are ;
În astfel de cazuri banii sînt duşmani.
Dar, scăpat de moarte, el îşi schimbă faţa,
Şi-n primejdii nouă îşi aruncă viaţa
Ca să facă bani.

XVIII

Dacă voieşti să fii cuminte,
Cu un picior tu stăi pe loc,

Cu celălalt mergi înainte.
Decît să plîngi că n-ai noroc
Şi c-ai greşit un pas, mai bine
Cu amîndouă stăi pe loc.

XIX

Pe cel ce sub picior îţi sapă
Nu-l prinde prieten, cît trăieşti.
El ţi-e duşman ; să-ţi aminteşti
Că apa-i apă.

Iar apa-ncet îşi schimbă locul —
S-o faci fierbinte cît ai vrea,
S-o clocoteşti, căci totuşi ea
Va stinge focul !

XX

Să te scoli de dimineaţă, să munceşti cît ţi-e puterea,
Să te lupţi voinic şi nobil ; cu ai tăi să-mparţi averea
Şi nevasta să ţi-o aperi de obraznici ticăloşi ;
Aste patru lucruri, frate, să le-nveţi de la cocoşi.

XXI

Cînd regele ascultă de medici, de miniştri,
De domnii profesori,
Adio, sănătate ! Adio, cuminţie !
Adio, voi comori !

XXII

Să dai bogatului un dar,
Unui viteaz să-i dai podoabe,
Eunucilor să le dai roabe,
Supremele prostii îmi par !

XXIII

Cînd Dumnezeu te are drag,
Şi te ia-n paza milei sfinte,
Ca arme de-a lupta-nainte
Nu-ţi dă nici pietre, nici ciomag —
Cînd Dumnezeu te are drag
Îţi dă pricepere şi minte.

XXIV

Cel ce-şi încuie bogăţia
Şi pe săraci nu-i dăruieşte,
Nici pentru el nu cheltuieşte,
E o momîie ce păzeşte
Pe seama altora cîmpia.

XXV

Dăruieşte-le, fii sincer, cleveteşte-le cum vrei,
Fii slugarnic, blînd ori silnic, cu temei, fără temei :
Ce şi-au pus în cap, odată, nu poţi scoate din femei.

XXVI

Acela ce şi-n fericire
Nu-şi pierde capul şi-i cinstit,
Cel ce rămîne umilit
Cînd are-avere şi mărire,
Şi-acel ce-şi ţine jurămîntul
Şi faţă cu duşmanii săi :
Tu dă-mi tovarăşi p-aceşti trei
Şi-ţi biruiesc cu ei pămîntul.

XXVII

Cînd e vorba să faci bine,
Să ajuţi pe cei ce mor,

De nevoi să-ţi aperi ţara
Şi să-ţi naşti moştenitor —
La aceste patru lucruri
Cine-şi ia locţiitor ?

XXVIII

Din rest nu poate creşte nimic întreg la loc —
Dar sînt, zic eu, trei lucruri, cari au acest noroc :
Un rest de datorie, de boală şi de foc.

XXIX

Cei ce privesc cu multă seamă
La alţii cum privesc la sine ;
Cei ce privesc ca la o mamă
La orişice femei străine ;
Cei ce privesc cu rîs, ori teamă
La bani, ca la un rău ce vine :
Aceştia toţi cuminţi se cheamă,
Căci toţi privesc precum e bine.

XXX

Un domnitor, născut din neam de jos ;
Un preot înţelept, al cărui tată
A fost un idiot şi-un caraghios ;
Şi-un om sărac, care-a ajuns deodată
Să aibă bani şi bunuri din prisos —
Aceştia trei, oricît de buni s-arată,
Ei toate, cîte sînt, le văd pe dos.

XXXI

Uiţi o sumă de defecte
Pentr-o singură virtute —
Cei ce captivează iute
Sînt naturi perfecte.

XXXII

Regele să se păzească
De *duşmani* (tradus : *femei*,
Că-s mai rele decît ei).

Şi de hoţi să se păzească
(Sau tradus : *funcţionari*,
Că sînt cei mai răi tîlhari).

Regele să se păzească
De *curteni* (tradus : *dulăi*,
Că sînt cînii cei mai răi).

XXXIII

Eu sînt născut din neam de jos —
Tu eşti boier, dar ticălos !
Ce crezi, că am să cad pe spate,
Cînd văd frumoasele-ţi palate ?
Eu văd păduchi d-atîtea ori
Şi-n cele mai frumoase flori !

XXXIV

De oamenii zgîrciţi rîde pămîntul
Şi rîde iadu-n pumni de domni şi regi.
De cei ce fac pentru popoare legi
Cum rîd în codri fiarele şi vîntul !
Şi viermii rîd de cei cari îşi fac placul
Şi de femei cu poale lungi e vesel dracul.

XXXV

Foc, celor ce-au ucis şi fură !
Bogaţilor plumb cald în gură !
Pumnal, celor mîndriţi cu rangul !
Şi cui îşi vinde ţara daţi-i ştreangul !

XXXVI

Cînd vezi pe drum un cîine, n-ai piatră — lucru trist !

Cînd ai în mînă piatră, e gol de cîini tot locul.
Cînd ai şi cîini şi pietri şi-arunci, tu n-ai norocul
Să-i poţi lovi ! Iar dacă loveşti ca bun artist,
Stăpînul lor te vede şi-ţi scutură cojocul —
Cu soarte-aşa perversă, să nu fii pesimist ?

XXXVII

Zgomot fac cei răi şi josnici, nu cei nobili, bagă sama !
Aurul nu poate face zgomotul ce-l face-arama.

XXXVIII

— Cerşetorule, ia spune-mi, mănînci carne bucuros ?
— Cînd n-am vin, nu laud carnea ; mi se pare de prisos.
— Auzi tu ! Cum văd îţi place vinul şi cînd nu ţi-e sete ?
— Aş ! îl beau, dar nu cu poftă, cînd n-am muzică şi fete.
— Fetele vreau cheltuială. Ai tu bani ? Eşti zdrenţe tot.
— Aflu eu ! Cîştig cu jocul şi mai fur de unde pot.
— Eşti tîlhar şi joci şi cubii ? Omul rău în temniţi piere !
— Cum să-mi duc altfel viaţa, dacă n-am nici o avere !

XXXIX

Cînd m-ai clevetit, mă bucur şi zîmbesc de fericire.
Pentru că de tac, văd însumi că sînt drept şi bun bărbat —

De mă supăr însă, Doamne, cît de mult sînt vinovat
Că eu te-am făcut cu voia-mi vinovat de clevetire !

XL

Cei cu tuse niciodată să nu plece-n sat să fure ;
Cei ce cad în somn isteric să nu meargă prin pădure ;
Cei bolnavi să nu vorbească, să le curgă vorba vale ;
Cei bogați să nu se certe pentru două — trei parale.

XLI

Să-mi spui tu unde-i bine să fii mereu zelos ?
— La daruri, la știință, la leacuri cu folos.
Și-a fi zelos, tu spune-mi, la ce nu este bine ?
— La bun străin, la rele și la femei străine.

XLII

Stai cu regele tu bine ?
Geniu ești, puțini ca tine.
Dar ești urgisit de rege ?
Ești o vită, se-nțelege.

XLIII

Cei proști, ca vita, te-nțeleg
Numai cînd spui cuvîntu-ntreg ;
Dar te-nțelegi cu cei cu minte
Numai din ochi, fără cuvinte.

XLIV

Ştii tu-n cine-i nebunia mai nebună ? În acei
Cari îşi perd viaţa-ntreagă alergînd după femei ;
În acei care se joacă cu vrun şarpe-n lan culcat
Şi-n acei ce cred că-i cinste de-a fi slugi pe la palat.

XLV

Leul, cel c-un singur pui,
Liber prin pustii petrece —
Dar măgarul are zece,
Şi e vai de capul lui.

XLVI

De sînt rău eu mă gîndesc :
„Am vesminte, am mîncare —
Să-şi cîştige cel ce n-are !"
Iată cel mai mişelesc
Fel de cugetare !

XLVII

Trei rele noi vedem :
Cei proşti se tem de *moarte*, cei semiculţi se tem
De *foame*, iar bărbatul cinstit şi plin de bine
Se teme de *ruşine*.

XLVIII

Cea mai infamă fiară e prostu-mbogăţit,
Căci el se crede mare şi vrednic în tot chipul :
Vezi, soarele nu poate să ardă ca nisipul,
Deşi nisipul este de soare încălzit.

XLIX

Mînia-n oamenii cei buni
Se naşte moartă, se topeşte ;
În cei cuminţi un ceas trăieşte ;
În semidocţi trăieşte luni,
Trei ani în proştii cei din gloată,
Iar în mişei viaţa toată.

L

Cazi în foc, te-arunci în apă,
Bei venin — zeii te scapă,
Dacă zeii ţi-au menit
Zile sub cerescul soare.
Dar cînd timpul ţi-a sosit,
Tu te-atingi d-un spic, de-o floare,
Şi-ai murit.

LI

Ca să-mi îmblînzesc duşmanii
Patru lucruri am. D-aceea
Îmi mai trebuieşte unul,
Ca să-mi îmblînzesc femeia.

LII

Vreai să faci un lucru mare ?
Fă-te mic, stăi liniştit.
Leul, oricît e de tare,
Cînd atacă elefantul
Stă întîi pitit.

LIII

Femeile şi apa sînt lucru curios ;
Au numai o tendinţă : s-ajungă tot mai jos.

LIV

Are tot şi-ntotdauna
Omul care-i mulţumit :
Pentru cel desculţ, pămîntul
E cu piele-acoperit.

LV

Dau zeii mult, mari daruri fac,
Dar nu vin ca să-ţi bage-n sac.

LVI

Soarele răsare roşu, şi tot roşu el apune :
Omul bun în zile rele e tot bun, ca-n zile bune.

LVII

Sînt oameni, cari de teamă că nu vor reuşi,
Nimic nu vreau să-nceapă şi stau în nelucrare —
Văzut-aţi om vreodată să fugă de mîncare,
De teamă că mîncarea el n-o va mistui ?

LVIII

Ori norii-şi varsă ploaia-n mare,
Ori dai bogatului mîncare :
Prostia tot un nume are.

PACRIT — POTOPUL

La sine cheamă Indra pe-al norilor stăpîn —
Acesta, plin de tremur, cu mîinile-i aduse
Cruciş pe piept, ascultă. Şi zice cu mînie
Puternicul părinte : „Ia oastea ta întreagă
Şi muntele Gandarvan acopere-l în noapte
Şi lasă nori de ploaie, ca-n veci să nu rămîie
Nici urmă de-acest munte, şi numele acelor
Ce stau aici să piară în veci de pe pămînt“.

Salută blînd pe Indra şi pleacă furiosul,
Ajunge la locaşul puternicilor nori
Şi cheamă oastea-ntreagă şi zice : „Am poruncă
Să vărs potop de ploaie pe muntele Gandarvan
Să piară toţi păstorii şi muntele cu ei“.

Şi pleacă-n frunte Domnul, şi grabnic după dînsul
Oştirea lui se-nşiră. Aleargă norii negri
Puternici în mînie, sălbateci dau năvală
Şi muntele-l acoper şi lasă nori de ploaie
Şi tunete ; şi apa creştea cît un ocean.
Şi şapte zile-ntruna a tot plouat, şi-n urmă,
Cînd nu mai aveau apă în guri, stăpînul veşnic
Cu norii după dînsul se-ntoarseră-n locaş —
Şi iar ieşit-a soare şi vesel fu pămîntul.

Din MAHABHARATA

URVASI

Seara, cînd ieşise-n ceruri dînd răcoare dulce luna,
Fata cea cu mîndre şolduri iese-n calea lui Ardjuna.

Păru-i lung, făcut inele şi cu flori împodobit
Îi juca pe albii umeri. Ca o lună-n răsărit
Era faţa ei rotundă. Strălucea frumoasa floare
Prin drăgălăşia multă a privirii zîmbitoare
Şi prin gingaşul ei umblet : parcă se-ndoia de vînt —
Şi ca două roze albe sînurile fetei sînt,
Avînd muguri mici şi roşii —, ea sălta în ritm pe cale
Şi mergea puţin plecată, că doar sînurile sale
Prea erau povară multă pentru trupul ei uşor.
Brîul, cu podoabe-alese, o-ncingea ca un ficior
Cu un braţ voinic. Şi-ntocmai cum răsar două coline
Pe un şes, răsar întocmai şoldurile fetei, pline
Şi rotunde parcă-s tronul lui Ananga — Iar pe ea
Un vestmînt ca de lumină, iar vestmîntul n-ascundea
Precît arăta frumseţa cea pretins-a fi-nvelită.

Ca un gînd de dor, ca vîntul primăverei de grăbită
A sosit zîmbind șireata la Ardjuna, la palat.
Iar portarul i-a dat drumul, ca să intre. Și-a intrat.
Fată ce era podoaba cerului, fermecătoarea,
A umplut prin întunerec tot palatul de splendoarea
Frumuseții ei, și-Ardjuna sta cucernic și pierdut.
Noaptea să primească-n casă p-un străin ! Cînd a văzut
Pe copila cea din ceruri, înroșit-a fața-i stînsă
De rușine, că o fată e-n palat, mai ales însă
Că era de tot frumoasă — zăpăcit el îngîna :
„Te salut plecîndu-mi fruntea, zînă, înaintea ta !
Tu cea mai drăguță nimfă, spune-mi care ți-este dorul !
Robul tău se cheam-Ardjuna !" — Și-nvelindu-și obrăjorul,
De rușine, ea plecată i-a spus tot, cum la palat
A chemat-o însuși Indra, tunătorul, și i-a dat
O poruncă, să se lase pe pămînt, ca să îmbete
Pe Ardjuna. Și, naivă, cea mai dragă dintre fete,
A sfîrșit zicînd : „De-aceea vin trimisă, vezi tu bine,
Ca să-ți fiu mereu aproape, să faci ce voiești cu mine.
O, tu cel fără păcate ! Te-am văzut și-am fost d-atunci
Biruită de puterea celui-fără-de-porunci,
De Ananga. Și-acum iată : tatăl tău o vrea aceasta
Și-o voiesc și eu : în mine tu să-ți recunoști nevasta !"

Auzind Ardjuna, sfîntul, a roșit d-un singur gînd —
Și cu mîinile-amîndouă al urechile-astupînd,
A răspuns : „Dureri de moarte mi-au făcut a ta dorință,
Tu cea plină de frumsețe ! Eu, cel plin de pocăință,
Te privesc ca pe nevasta unui *guru*, te privesc
Ca pe Cunti, ca pe Sadji a părintelui ceresc —

Da, eu te stimez, de tine mă apropii cu sfială ;
Ca şi mama mi-eşti de sfîntă, şi nu-ncape îndoială.
Dacă m-am uitat la tine mai cu drag şi mai ades
Decît la oricare alta, este lucru cu-nţeles,
Şi am să ţi-l spui, iubită ! Am văzut că eşti menită,
Să ne fii renăscătoarea neamului, tu cea iubită !

Oh ! strămoaşa viţei Poros este veselă-n mormînt,
Că tu-i vei renaşte neamul ! Tot aşa de vesel sînt
Şi eu, o tu, cea mai bună dintre zîne, tu femeia
Cea mai bună ! Tu-mi eşti sfîntă ca un guru, şi d-aceea
Te-am privit cu drag şi-adese, mă-mbăta surîsul tău,
Asta e ! Dar niciodată n-am avut vrun cuget rău !"

„Toţi sîntem ai nemuririi, tu născutule din rege !
Dintre cei născuţi din Poros nu ştiu pentru ce-ai alege
Ori pe unul, ori pe altul — pentru ce-s aleasa eu ?
Cei din Poros, fiu ori tată ori nepot, vor fi mereu
Buni şi tari, trăindu-şi viaţa fără să păcătuiască.
Nu mă mai privi ca rudă, nici ca virgină cerească,
Nici ca o soţie dată unui guru ! Nu fi rău,
N-alunga pe cea rănită, suferind de dragul tău !"

„Ah ! ascultă adevărul, tu cea cu frumseţe multă !
Ascultaţi, voi, zei puternici, tu, pămîntule, ascultă !
Ca pe Cunti, născătoarea, ca pe Madri te ador,
Cu sfinţenie ca pe Sadji : tu asemenea mi-eşti lor.
Vei renaşte neamul nostru, pentru veci îl vei renaşte,
Şi te vor cunoaşte zeii, lumile te vor cunoaşte !
Mergi ! Cu umilinţă capul eu mi-l plec ! Al tău mă ştiu :
Dacă te stimez ca mamă, tu păstrează-mă ca fiu !"

Tremurînd d-aceste vorbe, cu privirea-ntunecată,
Ameţit avîndu-şi capul, poate de mînie beată,
Urvasi p-Ardjuna sfîntul a început a-l blestema :
„Mă arunci să mor pe drumuri, beată de durerea ta !
O s-ajungi, s-ajungi Ardjuna saltimbanc între popoare,
Tu născutule din Cunti, despuiat d-a ta onoare
Să ajungi de rîs, momîia şi batjocura de veci
A femeilor, prin peşteri huiduit tu să petreci
Părăsit d-a ta virtute, de puterea bărbătească :
Lîngă ea nici-o femeie eunuc să nu primească !“

Astfel blestema, ţinîndu-şi mîinile încrucişat
Peste cap, şi-ale ei buze tremurau. Şi l-a lăsat
Pe Ardjuna dus pe gînduri, şi s-a-ntors grăbit, acasă.
Dar, Ardjuna, şi el grabnic, mîndrul său palat şi-l lasă
Şi se suie-n locuinţa lui Citràsena, spunînd
Prinţului Gandharvic toate, cum s-au petrecut pe rînd,
Cum venise noaptea-n casă Urvasi, ce-a spus nebuna,
Cum l-a blestemat în urmă. „Ce să fac ?“ a zis Ardjuna.
Şi-a rîs prinţul şi degrabă a plecat şi-a spus apoi
Toate vorbele lui Indra, dătătorului de ploi.
Şi zîmbind, cu vorbă dulce, regele din tron vorbeşte
Lui Ardjuna, care vine şi-n genunchi se umileşte :

„Fericită este Cunti ; lumile-o vor lăuda !
Biruiţi sînt toţi strămoşii prin statornicia ta !
Nu te teme de blestemul Asparei ! O să v-ajungă,
Veţi trăi în peşteri negre, îmbrăcaţi în haină lungă,
Şi-n tot omul de pe cale veţi afla cîte-un duşman —
Dar un singur an, Ardjuna. Da, şi-n hotărîtul an

Vei fi saltimbanc de tîrguri, și neom, să nu te-asemeni
Cu bărbații, dar în urmă vei fi om ca orice oameni !“

Auzind aceste vorbe de la Indra, a plecat
Vesel, fără nici-o grijă că-i de-o zînă blestemat,
Și unit în pretinie cu Citràsena, cu sfîntul,
Panduidul în palatul cerului, uitînd pămîntul,
A trăit în fericire, de toți zeii-nconjurat.

TILOTAMA

I

Au vorbit pe rînd toţi zeii şi s-au plîns care de care,
Iar părintele luminii, ascultîndu-i cu mirare,
A clătit sub plete capul şi o clipă s-a gîndit.
Pe Visvacarman chemîndu-l, creatorul i-a vorbit:
„Hotărît-am să pierd astăzi pe cei doi! Să-mi faci o fată,
Cum vei şti tu mai cu farmec."

Şi, după porunca dată,
Închinîndu-se lui Brama, meşterul plăsmuitor
A cules din mintea-i multă chipul cel mai avător
De frumseţi, făcînd o fată : tot ce-n lumile tustrele
E frumos şi-n stat şi-n umblet, adunînd din toate cele,
Ici a pus puţin şi colo tot aşa-n făptura ei —
Cvintesenţa frumuseţii dată-n tot unei femei.
Acest chip, cu multă trudă a gîndirii plăsmuit,
Neasemănat de mîndru şi cu greu de-nchipuit,
Sta-n desăvîrşirea formei, zeilor sublimi în faţă.
Şi-a zîmbit cu mulţumire dătătorul-de-viaţă
Şi-au înmărmurit sublimii şi-o priveau pierduţi aşa,

Căci din talpe pînă-n creştet, nici un punct nu exista,
Unde ochii admirării nu erau siliţi să steie,
Ca-n delung să poată soarbe formele. Nici o femeie
N-a avut drăgălăşia Tilotamei ; pe deplin
Era Sri. Şi-mbătătoarea minţilor, un vis senin,
Ca o ducere-n ispită, era toată Tilotama.
Stete fără de suflare, ca de piatră, însuşi Brama,
Şi cu ochii mari, sălbatici şi de foc, sublimii zei
Tresăreau de voluptatea netedului corp al ei.

Şi-a zis Brama : „Du-te, dragă, uriaşilor în cale !
Du-te, fericito, grabnic şi prin zîmbetele tale
Tu deşteaptă şi aprinde patimele în uriaşi
Să-i înnebuneşti, frumoaso, pînă cînd de pătimaşi
Se vor duşmăni !“ „Voi merge !“ Şi-ntorcîndu-se la dreapta
Arătînd astfel respectul şi cu vorba şi cu fapta,
Tilotama ocoleşte tot consiliul adunat.
Indra era-ntors cu faţa către ost, cum sta la sfat
Totdeauna ; Mahadeva către sud avea privirea ;
Zeii mici spre nord, iar ridşii spre apus. În ocolirea
Tilotamei, Mahadeva, doritor cum era el
De frumseţile femeii, n-o lăsa din ochi defel :
Cînd era la vest copila, către vest un cap răsare
Zeului ; cînd ea se-ntoarce către nord, îndata-mare
Către nord un cap ia zeul şi, ajunsă-n răsărit,
Alt cap cătr-această parte zeului i-a răsărit.
Indra, regele, îşi naşte — decît Siva mai cuminte —
Mii de ochi, pe amîndouă părţile şi dinainte
Şi-ndărăt, toţi mari şi roşii plini de lacome schintei,
Astfel urmărind cu poftă pe copilă-n cercul ei.
D-atunci Mahadeva are patru capete, şi are
Mii de ochi stăpînul Indra. Zeii mici din adunare
Urmăreau, cu ochii lîngezi de dorinţă, fata-n mers,
Şi toţi ridşii şi stăpînii liberului univers
Întorceau cuprinşi de farmec feţele admiratoare
După fată, cum se-ntoarce şi lianul după soare.

II

Tilotama, scoborîtă, a-mplinit porunca ei —
Plini de cîntec și de jocuri, uriașii, cu femei,
Se-ntorceau urlînd de veseli în orgiile barbare,
Și-ajungînd lîngă pădure au întins o masă mare.
Tilotama, îmbrăcată într-un străveziu vestmînt
Cu frumoasele ei plete rătăcite, negre-n vînt,
Leneșă venea pe luncă, veselă dar liniștită,
Și frumoasă, zîmbitoare, ca o ducere-n ispită...
Culegea, venind pe cale, flori și-n poală le punea.

Uriașii, cu ochi roșii, morți de vin privesc la ea
Și sălbatici se ridică amîndoi și iuți dodată
Pleacă lacomi de iubire, fug turbați, sosesc la fată —
Sund își plimbă grabnic mîna peste pieptul ei rotund,
Peste mijloc vrea s-o prindă și s-o strîngă Upasund.
Ea zîmbește, cînd pe unul cînd pe altul dezmierdîndu-l :
Vinul le-amețește ochii, pofta le orbește gîndul,
Și rivali ai dezmierdării, ei ridică pumnii lor
Lasă fata și doparte se privesc fulgerător :
„Upasund, *mie* nevastă, și numai cumnată *ție* !“
Sund s-aruncă furtunatic, arde vînăt de mînie :
„Ba nevasta *mea* !“ Și negri amîndoi, înviforați,
Tăbărăsc unul pe altul. Și-acum uită că sînt frați,
Că sînt prieteni, și cu pumnii se izbesc să se răstoarne.
Brațul ei și-l smulg din umăr, sfîșie cu dinții carne :
„Eu întîi !“ „Ba eu !“ Și-n urmă, buzduganele ei prind,
Se izbesc dodată-n piepturi și dodată lungi se-ntind
Pe pămîntul ud de sînge. Au căzut fără suflare,
Ca doi sori ce cad din ceruri zgomotînd cu vuiet mare.

BHIMA

Bhima cînd văzu că vine uriașul furios,
Cu privirea zîmbitoare s-a sculat încet de jos :

„Vii să-mi turburi noaptea somnul ? Ce voiești ? Ia seama bine !
Tu scîrbosule, ai grijă, că stai piept la piept cu mine —
Dă năvală, ce ? Ucide, dacă te cunoști voinic,
P-un bărbat, nu p-o femeie ! N-a făcut doar rău nimic
Fata asta, nu, ci zeii au făcut un rău, păgîne,
C-au lăsat-o să se nască fiind soră unui cîne !
Nu e proprie iubirea celor cari se-ndrăgesc,
Nu, Ananga e de vină, că săgețile-i lovesc
Totdeauna pînă-n suflet ! Înțelegi tu ce-i iubirea ?
Iată, soră-ta Hidimba, tu, spurcatule cu firea,
M-a văzut frumos și tînăr, și e veștedă de-amor :
Mă iubește-nfricoșata ! Tu, rușinea tuturor
Ucigașilor ! Hidimba nu e-ntru nimic de vină !
Vreai tu să ucizi o fată ? Pentru ce ? De ești jivină,
Prinde-mă de piept și-nalță brațul tău asupra mea —
Hai, năprasnicule ! Iute ! Sînge astăzi nu vei bea,
Am să te trimit la Iama : capul tău în astă-seară
Ți-l voi despărți de munte, și-l voi arunca afară,
Sfărîmat, ca de piciorul elefantului ! S-o știi !

Şi din corpul tău mînca-vor corbii lacomi, şi vei fi
Hrană şoimilor sălbatici şi şacalilor, tu cîne !
Pe toţi uriaşii voştri eu am să-i stîrpesc de mîne,
Ca să luminez pădurea, să vă scurm de prin locaş,
Procleţi mîncători de oameni ! O, de-ai fi mai uriaş
De trei ori, tu nu-mi scapi astăzi. Tu, asemeni unui munte,
Vei cădea — ce te ţii tare, că eşti de trei palme-n frunte ?
Cum p-un elefant îl prinde leul şi-l doboară jos
Te voi doborî cu pumnul, tu nemernic păcătos."

„Omule ! Cine te pune ca să-mi aperi pe Hidimba ?
Nu ştiu cum întorci săgeata — văd că-ntorci băbeşte limba,
Dacă eşti aşa de faptă, precum eşti la vorbă, hai,
Dă-nainte ! Stai şi numeri ce virtuţi frumoase ai
Şi te crezi voinic, de nimeni nebătut, dar mie-mi pare
Că te învăţ eu astăzi minte, să cunoşti pe cel mai tare
Dintre noi !... piticii ăştia pot să-şi doarmă somnul lor —
Tu, nevrednice, pe tine vreau întîi să te omor,
Babă ! Şi-ţi voi soarbe vesel sîngele, şi-apoi voi face
Şi piticilor de colea tot aşa ! Mă crezi ? Şi-ţi place ?"

Şi zicînd aşa, s-aruncă ridicîndu-şi mînios
Pumnii peste cap — dar Bhima se fereşte, şi din jos
Prinde braţele robuste şi le strînge cu putere —
Bhima cu dispreţ zîmbeşte, Hidimb urlă de durere.
Şi-nspăimîntătorul Bhima, hîrţuind pe uriaşi,
Îl izbeşte fără milă îndărăt, treizeci de paşi,
Ca p-un cerb mai tînăr leul. Şi-acum Bhima năvăleşte
Pînă nu-şi revine-n fire uriaşul, şi-ntre cleşte
Îi cuprinde pieptul zdravăn. Hidim geme, dar stă drept.

— „Nici un zgomot!“ strigă Bhima, „că-mi dorm frații și-i deștept!“
Și-amîndoi, tîrîți sălbatec unul d-altul, ies afară;
Încleștați se mișcă-n roată, un vîrtej de vînt de vară,
Arbori rup și rup pămîntul, prăvălind în vale stînci.
Duc cu ei stufișuri smulse, zgomotos ei cad pe brînci.
Și se-naltă iar mușcîndu-și carnea de sub haina ruptă,
Și se zvîrcolesc turbații ca doi elefanți în luptă.

Deșteptați d-atîta zgomot, principii-n picioare sar —
Și d-alături sta Hidimba. Leii văilor ei par.
Și, văzînd pe mîndra fată, stau fără de suflet leii,
Căci nu pot să-și deie seama de frumsețile femeii.
Cunti, vecinic fericită, o privește lung și-apoi
Zice: „Cine ești tu? Spune de-unde vii? Ce vrei la noi?
Ești zeița vrunui codru? Ești o nimfă?“ Și-i răspunde
Cea de farmec dulce plină, nici un adevăr n-ascunde,
Și le-arată cum se luptă cei puternici în zadar.

Nici n-a isprăvit cu vorba și ca fulgerele sar
Principii cu arma-n gură: Iudhitșira-n zbor ca vîntul,
Ardjun după el, puternic de-afunda sub el pămîntul,
Și Naculas și vînjosul Sahadev — pe sub stejari,
Văd pe Hidimb și pe Bhima, amîndoi și iuți și tari,
Cum se prind unul pe altul, cum s-ncleaștă-n repejune.
Pulberea ca fumul negru, peste luptători se pune
Îngropîndu-i; dar din norul pulberii răsar curînd
Ca doi munți care se mișcă. Și spre dînșii alergînd,

Ardjun strigă : „Frate Bhima ! Stăi cu suflet o clipită
Pînă viu și eu ! Mi-e arma precum știi tu, obosită.
Dar și-n oboseala morții cei viteji mai pot lovi."
Și de glasul lui puternic jalnic codru clocoti.
„Sahadev, pe lîngă mine ! Naculas, tu stăi cu mama !
Pe din dos tu, Iudhitșira ! Să-l trimitem azi la Iama !"
„Nu v-apropiați ! răcnește Bhima, stați pe loc privind !
Sînt d-ajuns eu unul singur ! Lasă-mi-l acum să-l prind
Cum știu eu — așa ! Din mînă nu mai scapi cu zile, cîne."

Ardjun s-a oprit. „Știi, frate, că plecăm din codru mîne,
Trebuie ! Și lupta asta pînă cînd va mai ținea ?
Cînd să te-odihnești, tu Bhima ? Pentru ce-am întîrzia
Moartea procletului ăsta ? Și tu știi că-n fapt de seară
Sînt puternici uriașii și vicleni din cale-afară —
Lasă-mă măcar o dată să-l ating pe placul meu !"
Și răspuns nu-i dete Bhima. Și-acum leul și mai leu,
Adunînd putere nouă dintr-a fraților venire
Prinde pe Hidimb și-l strînge pînă l-a făcut subțire.

Și nerăbdător Ardjuna iarăși zice : „Dă o dată
Și izbește-mi-l să-i crape inima lui cea spurcată,
Ori mă lasă să-i fac capăt eu mai bine, că eu sînt
Odihnit !" Și iată, Bhima, vînăt la acest cuvînt,
A scrîșnit, și drept în aer ridicîndu-și sus povara
O izbește, ca pe mielul cel de jertfă, primăvara.
Și puternic, ca și vîntul care-n ziua cea d-apoi

Va clăti temeiul lumii și va face munții moi,
Bhima negru de mînie p-uriaș îl învîrtește
Și d-o sută de ori grabnic îl ridică și-l izbește.
Amorțit de trăsnet, urlă uriașul sugrumat :
Ca d-un sunet de chimvală sună codrul răsculat ;
Apoi Bhima ia cadavrul și cu mîna-l rupe-n două,
Mulțumindu-și astfel frații cu o biruință nouă.

MOARTEA PANDUIZILOR

Sus pe muntele Hivavan merg bărbații cei cucernici,
Cei nebiruiți de nimeni, nesupuși nici într-un chip —
Ajungînd pe munte, dînșii văd o mare de nisip,
Un pustiu, și vîrful Meru, craiul munților puternici.

Draupadi mergînd alături cu bărbații călători
Cufundată-n gînduri sfinte, a căzut deodată moartă.
Bhima plinul de putere a-ntrebat : „Ce vină poartă
Fiica regelui, o, spune-mi, tu acel care omori
Pe dușmani numai cu pumnul ! Iudhitșira, să ne spui
Pentru ce-a murit femeia ?“
Și privind în ochii lui,
Îi răspunde Panduidul : „Draupadi întotdeauna
A iubit mai mult și-n toate părtinea numai pe-Ardjuna.
Pentru-această nedreptate seceră ce-a sămănat.“
Astfel zice cel mai nobil dintre fiii lui Barat.
Fără ca să mai privească la femeie, trece-n cale
Panduidul cel mai vrednic și la vorbă și la port —
Și mergînd așa, deodată Sahadevas cade mort.

Şi duios privindu-l Bhima, zice regelui cu jale :
„Pentru ce-a murit şi-acesta ? Mîndru n-a fost el nicicînd
A fost bun, supus în toate, şi-a murit aşa curînd !"

Şi-i răspunde Iudhitşira : „Sahadev viteazul moare
Pentru că-n viaţa toată numai lupte-a plănuit.
Gîndul i-a fost totdeauna cum să prade şi s-omoare
Dar ca noi la lucruri sfinte niciodată n-a gîndit."

A tăcut în plînset Bhima, şi-apoi fără să privească
La cel mort, plecă pe cale. Neputînd să-şi stăpînească
Firea cea de griji slăbită, şi de multe lupte frînt,
Naculas atunci, *Frumosul* mort s-aşterne pe pămînt.
De durere urlă Bhima : „Iudhitşira ! Cel mai tare
Dintre buni, frumos ca nimeni pe pămînt, acesta care
A ţinut credinţa Vedei şi tot cerul l-a pătruns
Pentru ce-a murit şi-acesta ?"
Şi-atunci regele-a răspuns :
„A căzut ! El plin de fapte şi virtuţi, el cel cuminte
Şi-a zis însuşi : Nu e nimeni mai frumos decît sînt eu,
Nici mai bun, şi nici mai tare, nici mai cu virtuţi de leu,
Cine să-mi ridice arma ? Cine-mi poate sta-nainte ?
Şi pieirea lui e asta : a fost mîndru. Să-l lăsăm !
De e nempăcată soarta, noi cu plînsul n-o-mpăcăm !"

Şi-au mers regii mai departe. Dar zdrobit de-a sa durere,
Morţi în jur văzîndu-şi fraţii, a căzut fără putere
Panduidul cel mai nobil, a rămas Ardjuna mort.
Bhima-ngălbenit de milă şi rupînd al hainei tort
A răcnit : „Ah, iată piere şi Ardjun, nebiruitul !

Fala cerului ! Tu, Indra, iată ţi-a murit iubitul !
De ce-l laşi ? El niciodată n-a minţit ! Părtaşul tău
N-a minţit oricît nevoia l-ar fi strîmtorat de rău
Ce-a făcut el ca să moară ?"
Iudhitşira i-a răspuns :
„Cel mai înţelept din lume el a fost ! Dar nu-i de-ajuns !
El a zis odată-n luptă : «Fraţilor, vă jur pe zei,
Pînă mîne oastea toată va peri de pumnii mei» —
Oastea n-a perit, duşmanii au rămas întregi, dar piere
Azi Ardjun lăudărosul, mîndru cel fără putere.
El despreţuia bătrînii şi pe cei buni din popor :
Vezi, şi asta nu se cade nici unui stăpînitor.
Cine vrea să fie rege, trebuie să fie soare,
Buni şi răi să încălzească — n-a făcut, de-aceea moare !"

Şi-au plecat ei doi pe gînduri. Şi-ntr-un loc, gemînd mereu
Înspăimîntătorul Bhima cade, şi murind întreabă :
„Pentru ce-i puterea-n oameni, Iudhitşir, aşa de slabă ?
Cine te-a iubit pe tine mai cu patimă ? Nu eu ?
Pentru ce mă cere Iama ? Spune, dacă ştii, o spune ?"
Şi răspunse Baratidul : „Pentru faptele nebune
Ce le-ai făptuit tu Bhima ! Tu făceai de capul tău
Volnicii, şi pentr-un rege asta-i cel mai mare rău."

Şi-a plecat Iudhitşir singur, fără fraţii luptători
Însoţit de scumpu-i cîne, cel numit de multe ori.

NALA

(Cîntecul IX, din *Nala și Damajanti*)

„Mai jucăm o dată, rege ! Ce pui tu ? Într-un noroc —
N-ai decît pe Damajanti, pune-ți dar nevasta-n joc."
Nal, izbit de-aceste vorbe, a-nnegrit. Mișelul cere
Pe nevastă-sa ! Cu vocea sfâșiată de durere
A răspuns : „O pun" ; și cubii au pierdut-o și pe ea.
Zăpăcit și beat de perderi, Nal cu ochii stinși privea
Cubii regelui Pușcaras : și-atunci haina lui cea verde,
Cea din urmă bogăție, el o pune-n joc — și-o pierde !

Numai în cămașă, Nala, regele iubit, acum
Pleacă rușinîndu-și frații, și p-un lăturalnic drum
Iese din oraș, se duce blestemîndu-se pe sine ;
Numai Damajanti, goală de podoabe, tristă vine
După el. Și cu nevasta pe sub ziduri a dormit
Două nopți în vînt și-n ploaie Nala cel dezmoștenit.
Dar Pușcara, domnul lumii, dă poruncă aspră foarte :
„Cine va primi pe Nala, dojenit va fi cu moarte !"
Și temîndu-se de vorba celui aspru la porunci
Toți au ocolit pe Nala, și zăvor au pus d-atunci

Uşilor, să nu primească pe cel vrednic de primire.
Şi-a trăit trei nopţi sărmanul, gol şi făr-adăpostire
Pe sub ziduri, bînd de foame apa bălţilor de ploi.
Şi-a plecat d-aici ; nevasta l-a urmat. Şi amîndoi,
Supţi erau de multă foame, galbini de amar ca luna.
Şi-au văzut, umblînd pe dealuri, stoluri multe de sacuna,
Şi-a zis prinţul de Nişada : „Am o pasăre să prind —
Astăzi vom mînca, iubită, şi noi bine !" Şi zîmbind,
De noroc, dezbracă Nala grabnic haina şi-o aruncă
Peste-un stol, dar stolul zboară de pe deal ducînd în luncă
Haina prinţului, departe, mai departe-n cerul sfînt.
Gol de tot rămîne prinţul şi, cu ochii la pămînt,
El aude cum sacunas rîd cu inima pizmaşă.
„Noi sîntem, nebune, cubii. Şi-am ştiut că ai cămaşă,
Şi ne doare, cîtă vreme noi mai ştim că ai ceva !"
Ruşinat pînă la suflet, Nala fără suflet sta,
Despoiat de cea din urmă haină, şi privind nevasta
El a zis : „Tu vezi, iubito, cum mă bate soarta asta !
Cubii mi-au perdut averea, tronul ei mi l-au vîndut,
M-au lăsat flămînd pe drumuri ! Cine-i ajutor şi scut
Unui om căzut la rele ? Omului cu patimi, cine ?
Şi-au venit ca să-mi dezbrace şi cămaşa de pe mine,
Şi-am ajuns la mişelia cea din urmă, cea mai rea !...
Sînt bărbatul tău, ascultă : Acest drum, iubita mea,
Se desparte-n toată partea : unul duce la Vidarba,
Unde sînt cu roduri pomii, unde creşte naltă iarba
Şi sînt rădăcini destule ; la Vidarba sînt ai tăi.
Altul duce la Cosales ; şi la Ricsavan în văi,
Ceastălalt, la munţii Vindja, ăst de ici, şi la Avanti
Cel de colo — altul duce la Pojosni, Damajanti !"
El a zis strivit de soarta fiicei regelui, cu gînd
Să-i mai uşureze greul nenorocului, lăsînd

Drumul liber, să se ducă unde vrea d-acum ! De dînsul
Ce-o mai leagă ? De ce-o ține el, nemîngîindu-i plînsul ?
Dar cu ochii plini de plîngeri și de plîns cu glasul plin
A răspuns tremurătoare Damajanti cu suspin :
„Tu-mi rupi inima, iubite, tu mă judeci în tot felul,
Un cuțit d-oțel ți-e vorba și-mi străbați prin piept oțelul !
Să te las plîngînd în noapte ? Fără hrană la popas,
Să te las bătut de vînturi ! Gol în codri să te las ?
Obosit de căi, cu ochii stinși de gînduri troienite,
În pustiul unui codru dacă vei cădea, iubite,
Mort de foame, spune-mi, cine să te mîngîie-n dureri ?
Ca femeia nu e nimeni, ajutorul cînd i-l ceri ;
Știe chinul tău să-l simtă și puteri din nou să-ți deie —
Eu aș fi, lăsînd pe Nala, cea mai josnică femeie !“

„Tu cea plină de iubire ! Zeii zic acest cuvînt :
O nevastă-i cea mai scumpă mîngăiere pe pămînt !
Nu vreau să te las ! Adese, cînd mi-e mintea tulburată,
Eu mă părăsesc pe mine, dar pe tine niciodată !“

„Dacă nu voiești, iubite, să m-alungi, de ce-mi arăți
Drumurile, spre Vidarba ? O, dar știu, d-atîtea dăți
Ți se-ntuneca lumina gîndurilor și te-neacă
Dorul să m-alungi ! Știu bine că tu nu poți să-mi zici : «Pleacă !»
Ca p-un zeu te-ador eu, Nala ! Cel mai bun dintre bărbați
Tu ești, Nala ! Mai nainte tu cu ochii lăcrămați
Mi-ai spus drumul spre Vidarba și-am luat îndată seama
Că tu vrei să plec acasă, să merg singură la mama !

Dacă vrei atunci să mergem amîndoi — eu fac cum
vrei !
Mama, ştiu că ne primeşte cu tot dragu-n casa ei,
Şi cu cinste tata, Bhima, va primi, redîndu-ţi fala,
Pe bărbatul cel mai vrednic, pe iubitul meu, pe
Nala.“

Din RAMAJANA

RAMA

Neamul Isvacu-l născuse ; lumile-i dau nume
Rama.
E stăpînitor pe sine, om ce nu cunoaşte teama,
Nalt, puternic, plin de fapte, parcă-i soare răsărit,
Vecinic biruind duşmanii, înţelept şi fericit.
Cu fălci ţapene, cu oase tari ca fierul, cu braţ tare
Şi cu pieptul lat şi zdravăn, dătător de-nfiorare.
Braţele-i voinice-atîrnă pînă de genunchi mai jos,
Sus îşi ţine capul nobil ; e cuminte, virtuos,
Şi e plin de demnitate, totul plin de vrednicie,
E nepăsător, şi are ochii mari, coloarea vie.
E clătinător la umblet, e voinic, întreg la stat,
Bun, de ţi-e mai mare dragul, că cunoşti aşa bărbat.
Şi noroc el are-n toate, şi cunoaşte legea bine
Şi iubeşte adevărul, şi-i neiubitor de sine.
Ştie să-şi aleagă arma, şi-n mînie e tot treaz ;
Gînditor adînc de lucruri, şi cu patimi de viteaz.
Om curat şi blînd de suflet ; ştie multe, multe poate
Şi e scutul şi-apărarea lumilor acestor toate.
E-ntemeietor de lege şi susţiitor al ei,
Şi cunoaşte Veda-ntreagă. Nu e lacom de femei
Şi vorbeşte ca un tată, de stau lumile s-asculte,
Iar meşteşugiri isteţe la război el ştie multe.
E-nvăţat, cunoaşte bine toate cele se s-au scris,
Tîlcuieşte orice carte şi pricepe orice-ai zis ;
E iubit de toată lumea, e blajin, voios din fire

Şi vorbeşte totdeauna limpede, făr-ocolire.
Nici minciună-n el nu este, nici nu poartă defăimări —
Şi te pierzi în bunătate-i ca şi rîurile-n mări.
El e, culme de virtute, darnic ca un nor de ploaie,
Şi ca munţii Himalaia de statornic în războaie,
Ca un trăsnet în mînie, mai grozav decît furtuna
Care zguduie pămîntul, dar frumos şi bun ca luna,
Şi mai drept în toate cele decît Mahadeva sfîntul,
Şi e răbdător ca piatra, şi e pacinic ca pămîntul.

DASARÁTAS

Tu erai nemăritată, eu eram copil p-atunci —
Începuse toamna, dragă. Soarele grăbit pe lunci
Şi pe dealuri, tot mai grabnic scobora mereu spre
țara
Celor morți, la Iama-n brațe. Cît d-aprinsă vine
vara
Topind florile, iar toamna cît de dulce-i pe pămînt!
Florile-şi înalță capul, arborii şoptesc în vînt
Și prin rîu se joacă peştii, şi pe mal flamingii saltă,
Şi, cu aripile ude, prin întinderea cea naltă
A văzduhului, aleargă păsările ciripind ;
Iar pe munte, ca o mare, şiruri negre se întind
De păuni, pe care-i face sclipitori de tot ca luna
Ploaia care multă cade, şi tot cade, cade-ntruna.
Din afundături de munte, zgomotoase, mari de ploi
Curg izvoarele grăbite, galbene de praf şi foi,
Şi ca şerpii se-ncovoaie după stînci cu frunte lată.

Era toamnă. Eu pe malul rîului ieşind odată
Ca să-ncerc să dau la țintă, rătăceam p-un loc
umblat.
Aşteptam să-mi iasă-n cale elefantul însetat,
Taurul sălbatic, care vine noaptea să s-adape —
Şi era tăcere-adîncă pe pămînt, pe munți, pe ape
În tufiş atunci dodată, auzii sunînd ceva,

Nu puteam să văd prin noapte, ce fel d-animal era,
Dar mi s-a părut că sună ca urciorul cînd se împle.
E un elefant ! Iau arcul — de știam ce-o să se-ntîmple !
Trag săgeata sclipitoare, ca un șarpe, ochii mei
Cată țintă după sunet, și săgeata-n zborul ei
Vîjăie, se duce, piere, n-aveam teamă că greșește,
Ah, și n-a greșit !
Dodată tot tufișul clocotește
D-un lung vaiet și de plînset, și-am rămas încremenit.
„Cine-i cel ce azi ucide p-un biet om nenorocit ?
Am venit să-mi umplu vasul dintr-această apă sfîntă —
Pentru-a cui săgeată oare am fost eu sărmanul țintă ?
Ah, cum arde, mor ! În codri am trăit și eu, flămînd,
Gol și slab de pocăință, calea Vedelor urmînd,
Cui am făcut rău vrodată, cui pricinuiesc durere ?
Cui îi folosește moartea unui om fără putere ?
Cine-i cel care ucide fără teamă de păcat ?
Ah, și nu mă plîng pe mine, că mor tînăr săgetat,
Pe părinți îi plîng eu numai, că sînt orbi, slăbiți cu anii,
Și bucata lor de pîine eu le-o cîștigam ! Sărmanii !
Cum vor mai trăi d-acuma, fără hrană ? Eu murind,
Vor muri și ei, în lipsuri și pe fiul lor jelind —
Ah, și cît va plînge mama, biată oarbă și bătrînă !“
Și era un gemet jalnic ! Arcul mi-a căzut din mînă,
Tremuram de multă spaimă și-amețit, șovăitor,
Am plecat acolo. Doamne, simt și-acum acel fior !
Un băiat, frumos și tînăr, zăcea-ntins pe iarba moale ;
El cădea gemînd în zgomot, cu-ncercare să se scoale —
Picura din rană sînge, și de sînge-i era plin
Tot obrazul, haina toată ; și mușca-n pămînt de chin ;

Şi frumoasele lui plete ca mătasa resfirată
Erau umede de apa din ulcior pe cap vărsată.

El m-a cunoscut. Cu ochii mari şi jalnici m-a privit,
Şi turbat ca ferbinţeala frigurilor m-a lovit
Plînsetu-i : „O, fiu de rege, ce rău ţi-am făcut eu oare ?
Simţi plăceri, tu, Dasaràtas, ca să vezi un om ce moare ?
Ah ! părinţii mei m-aşteaptă să duc apa — lor mereu
Li se va părea prin tindă c-aud pasul, glasul meu.
Vai, şi nu mă voi întoarce niciodată, niciodată ;
În zadar e toată ruga pocăinţii tale, tată !
Tu te-nchini într-o odaie, şi eu mor rănit aci,
Şi nu ştii ! Dar poţi [tu] oare să-mi ajuţi chiar dac-ai şti ?
Tu d-abia te mişti, bătrîne, cum s-ajuţi cînd n-ai putere ?
Cum ajută elefantul altui elefant ce piere ?
Dar tu du-te, Dasarátas, spune-le ce s-a-ntîmplat,
Mîngăie pe biata mama ; ca să nu mori blestemat
De durerea ei nebună, ca să nu mori, Dasaráta,
Gol în noapte şi furtună, blestemat fiind de tata.
Uite pe poteca asta poţi s-ajungi mai încurînd —
Şi te rog să-mi scoţi săgeata, că o simt în piept arzînd,
Şi mă mistuie, mă rupe, ca un rîu umflat zăgazul !“
Ce dureri erau acestea şi cum suferea viteazul !
Tremurînd, nu ştiam însumi, de visez ori sînt deştept.
Ce era să fac ! Săgeata, dacă i-o scoteam din piept,
El ar fi murit — şi bietul a-nţeles de ce mi-e teamă.
„Nu mă-nfricoşează moartea, principe ! Şi bag de seamă
Că de moartea mea tu tremuri, zise el abia mişcînd
Buzele, dar nu te teme ; ia-mi săgeata mai curînd
Nu te-nfiora ! Omorul unui preot, ştii tu bine,

Este-o crimă răsplătită : «tu pe el, iar noi pe tine»,
Dar să nu te temi ! Războinic este tatăl meu, iar mama
E din neamul unui Sudras, nu sînt preot al lui Brama !“
Și m-a mai rugat o dată să-i scot fierul. Și l-am scos,
Și-a murit privind la mine.
Rîul s-arunca spumos
Și vuia, ca plînsul jalnic dintr-un suflet care moare.
Zăpăcit eu stam în noaptea tristă și-amenințătoare
Pentru mine, vinovantul ! Nu știam ce-i de făcut —
Am luat în urmă vasul și cu apă l-am umplut
Și-am plecat încet spre casa bieților părinți. În casă
Ei ședeau vorbind de fiul care atît de mult îi lasă
Așteptînd, vorbeau de dînsul cu nespus de mare drag.
Auzindu-mi pașii-n curte, Muni a ieșit în prag,
A-ntins brațele slăbite : „Unde-ai stat atîta vreme ?
Te-ai jucat la rîu prin trestii ? Biată maică-ta se teme
Să nu cazi odată-n apă... O ! dar ea se teme-așa !
Și se plînge biata-ntruna, tremurînd de grija ta.
Tu, lumina casei noastre, tu ești sprijinul vieții
Tu ești singur mîngăierea și-ajutorul bătrîneții
Tată-tău și-a mamei tale, și ești bun, că ne iubești —
Dar ce ai, de nu te-apropii ? Doamne, ce-i de nu vorbești ?“
Și cu glasul stins aproape, gîngăvind, în încordarea
Gîndurilor turburate căutînd acum scăparea,
Spus-am trista mea poveste, adevăr din fir în păr
De m-am îngrozit eu însumi de-acest prea mult adevăr.

Auzind bătrînul Muni vorbele-nfiorătoare
A rămas trăsnit o clipă, nu se mai ținea-n picioare,
Și-am văzut argint curgîndu-i peste veștedul obraz.

„Dacă n-ai fi tu născutul unui domnitor viteaz,
Ţi-aş crăpa-ntr-o mie capul, te-aş da cînilor mîncare!
Însuşi Indra de pre tronu-i a căzut pentr-un un omor —
Dar tu, fiule de rege, tu erai neştiutor,
N-aveai gîndul rău! D-aceea să trăieşti; şi mergi cu bine,
Ca să nu apuie neamul Raguizilor cu tine!"
Şi şi-a pus în palme capul şi-a plîns mult, şi-a zis apoi:
„Te rog, du-ne, Dasarátas, du-ne să-l vedem şi noi!"
Şi i-am dus pe malul apei. Şi-amîndoi perduţi cu gîndul
Au căzut peste cadavrul fiului, îmbrăţişîndu-l.
Mamă-sa n-avea nici lacrimi, ca să-l plîngă, n-avea glas
Ca să-l plîngă, n-avea gînduri limpezite ca să-l plîngă,
N-avea ochi să-şi vadă fiul, n-avea braţe tari să-l strîngă,
N-avea buze să sărute îndajuns pe mortul fiu.
Iar bătrînul tată-n plînset: „Ah, el minte! tu eşti viu,
Tu eşti viu, odorul tatei! De ce nu vorbeşti cu mine?
Ori eşti supărat? Dar iartă, că eu te iubesc ştii bine!
O, ridică-te şi vino! Uite mamă-ta, n-o vezi?
Nu-i vorbeşti nici ei? Copile, nu vrei tu să-mbrăţişezi
Nici pe mamă-ta? O, spune-i un cuvînt măcar, răspunde-i;
Că de mult, de mult întreabă: «Unde-i fiul mamei, unde-i?»
Ah! mai auzi-voi oare glasul tău, ca mai demult,
Cînd citeai în nopţi tăcute Vedele; mai am s-ascult
În viaţa mea vrodată ruga legilor, pe care
O ziceai tu după mine, ca s-o-nveţi? Cu ce răbdare

Te-am crescut, odorul tatei, și-acum tu te-ai dus pe veci!
Nu ne părăsi, iubite! Nu pleca, de ce să pleci?
Cine să-mi mai facă seara focul sfînt? Cine să-mi deie
Vasul legii cu agheasmă? Cine, cine să mai steie
Lîng-altar, ca să-mi ajute jertfa Domnului s-o fac!
Cine va veni să-mi șadă pe genunchi, ca să-l împac
Dup-o vorbă de dojană? Cui îi va fi dor de mine,
Milă cui d-a mea durere? Cine-o să-mi aducă, cine
Rădăcini și roduri coapte, apă de băut d-acum?
Cine să-mi conducă pașii însoțindu-mă pe drum?
Oh! și-această biată oarbă, care prin suspin te cheamă —
Tu te duci, mă lași pe mine să hrănesc pe biata-ți mamă
Și eu însumi fără tine nu puteam să mă hrănesc!
Fie-ți milă, nu te duce! Doar tu știi că te iubesc!
Iama e stăpîn al morții; dus la el pe veci rămîne
Cel ce-a mers la el!... așteaptă, dragul tatii, pînă mîne,
Ca să mergem împreună; am să te-soțesc și eu
Și-o să te-nsoțească mă-ta, și ne vom ruga mereu
Și vom plînge la genunchii zeului cel mare, Iama,
Și-i vom zice: «Eu sînt tata, iar femeia asta-i mama
Fiului răpit de tine! Multă este mila ta:
Dă-ni-l îndărăt, o rege» — și-atunci el ni te va da!
Dacă nu ne-aștepți, iubite, du-te singur, du-te, du-te!
Ai murit ucis de altul, faptele-ți sînt cunoscute
Și la Iama tu afla-vei locul ce ți-e cuvenit,
Unde locuiesc vitejii cei ce-n taberi au murit,
Unde locuiesc voinicii cei ce n-au știut ce-i fuga
Din război, acolo-ți fie locul tău! Și-asculte-mi ruga
Zeii cerului, să-ți facă parte d-acel sfînt hotar
Unde e Janamejaia, Sagaras și Dundumar!“
Astfel se bocea bătrînul, vreascuri adunînd pe-aproape
Pentru rug; aici pe malul apei sfinte să-l îngroape.
Și-atunci mortul, în făptură de lumină, a venit

Şi plutind peste cadavru, geniu-spirit a vorbit :
„Pentru sfînta voastră viaţă, Brama m-a primit la sine,
Şi-n curînd veţi fi acolo, fericiţi şi voi ca mine !“
Şi s-a ridicat la ceruri. Iar bătrînul : „Rege,-acum,
Poţi să mă ucizi, totuna ! Ba mai bine ! Sînt pe drum
Către fiul meu ! Şi-ascultă. Pentru faptă-ţi, Dasaráta,
Tu să simţi în ceasul morţii tot ce simte astăzi tata
Fiului ucis de tine.“ Şi-atunci rugul l-a aprins
Şi pe trei iubiţi dodată flacările i-au încins.

CALIDASA

SACONTALA

Traducere liberă

1897

PERSOANELE:

DUŞANTA, regele Indiei.
CANVA, un preot sihastru.
SACONTALA, fata de suflet a lui Canva.
GAUTAMI, o bătrînă sihastră, îngrijitoarea Sacontalei.
PRIAMVADA }
ANUSUIA } fete de sihastri, prietenele Sacontalei.
VIDUŞACA, preot, prietenul regelui.
VATAIANA, ministru.
BRADASENA, general.
SARNGARAVA, un preot.
MATALI, vizitiul zeului Indra.
KASYAPA }
ADITI } zei.

Un pescar, un camerier, străjeri, slujbaşi ai regelui, bramini, sihastri, slujnice. Un copil, o artistă.

Actele 1—4 în codru. Actul 5 şi 6 în palat.
Actul 7 în cer.

ACTUL I

(O grădină în codru. Priamvada, Anusuia şi Sacontala udă flori. Regele stă ascuns după un arbore.)

ANUSUIA

Cînd tu eşti între ele, mai vesele îmi par
Aceste flori ! Şi parcă de dragul tău răsar
Şi cresc, trăind cu tine atît de-mprietenite !
Tu eşti a lor ! Iar ele, frumoase şi iubite,
Te cheamă şi te roagă şi cer să le iubeşti —
Tu, gingaşă ca floarea de malica, tu eşti
Stăpîna lor, iubită Sacontala !

REGELE

Se poate ?
Sacontala lui Canva ? Aş crede-n lume toate
Dar asta nu ! În urmă, mai ştii ? E-ntr-adevăr
Sacontala. Ce aspră e haina ei de păr !
Prea rău e tata Canva. Să n-aibă dînsul milă
De fata lui ! A pune la muncă pe-o copilă
În vîrsta ei, trudind-o cu rugă şi cu post,
E prea de tot ! Pe Canva nu-l cred aşa de prost
Să-ncerce cu o frunză de lotos să despice
Un fag !
Dar e frumoasă ! Să zică orice-ar zice
Reginele-n palaturi, aşa frumos odor
De fată le întrece, cu toată pompa lor.

SACONTALA *(către Anusuia)*

Mai adu-mi apă !

ANUSUIA

Uite ! Atîta-ţi stă de bine !
Dar nu ştiu cum mi-e jale, Sacontala, de tine,
Cînd văd că de-ostenită abia te mai ţii sus,
Mi-e ciudă şi pe tata, pe Canva, că te-a pus
Să-i faci ş-acesta lucru.

SACONTALA

Îl fac pentru că-mi place.
De nu mi-ar fi zis Canva, tu crezi că nu l-aş face ?
Cu florile noi doară sîntem surori ! Nu-i drept ?
Sărmanele !

(Către Priamvada.)

Mă strînge haina peste piept,
De nu mai pot ! Dezleagă-mi, te rog, d-aci vestmîntul —
Mai mult — aşa — mai, încă.

PRIAMVADA

Auzi cum rîde vîntul,
Că-l laşi în sîn ! Tîlharul, şi lui îi place-n sîn !
Tu tînără, el tînăr.

REGELE

Mai bine-ar fi bătrîn !
Ori eu dac-aş fi vîntul ! Ah, pentru ce-şi ascunde
Şi umerii şi pieptul şi braţele rotunde
Sub haină ! Numai asta nu pot ca s-o-nţeleg :
De ce-arătăm frumosul arareori întreg ?
Ori dezvelit pe-ncetul, cîte puţin, îmbată
Mai mult, mai mult îţi place ca-ntreg văzut deodată ?
Ce ochi ! Ar fi ei oare mai mult ucigători,
Dac-ar avea copila veştmînt ţesut cu flori
De-argint şi pietre scumpe ! În haină zdrenţuită
Frumseţea-i tot frumoasă, iubirea-i tot iubită,

Ca și-n veștmînt de purpur, căci farmec noi găsim
Nu-n haină, ci-n splendoarea frumseții ce iubim !
Ah ! purpura ne-mbată cu forme-nșelătoare,
Ea dă chiar uriciunei frumsețe și splendoare,
Dar cînd ai pune-n zdrențe frumsețea, ai vedea
Că zdreanța-i mai frumoasă de trei ori decît ea ! —
Ah, parcă ard ! Privirea frumosului te face
Să-ți răcorești dorința de-a ști ceva ce-ți place,
Și-n astă răcorire e foc. Eu ce cătam ?
Nu vreau să știu frumosul, mai bine vreau să-l am !

SACONTALA

Acest tufiș de amra, cu foile lui, pare
Un om ce vrea să-mi spuie pe-ascuns o taină mare,
Nu vezi ? El parcă face cu mîna semn în vînt —
Cum e cuprinsă amra de iederă ! Ei sînt
Ca doi iubiți. Mireasă e iedera, și mire
E amra : ea se-nalță frumoasă și subțire,
Și brațele ei gingaș pe mire îl cuprind.

PRIAMVADA *(către Anusuia)*

Știi tu la ce gîndește Sacontala, privind
Așa cu drag la amra ?

ANUSUIA

Știu eu !

PRIAMVADA

O bate gîndul,
Ce bine-ar fi să aibă iubit și ea ! Strîngîndu-l
În braț, el ar fi amra.

SACONTALA

Ce gînd copilăresc !
Tot ce gîndești tu însăți, mi-o spui că eu gîndesc !
O, du-te !

PRIAMVADA

Principesă, doar nu ești supărată ?

REGELE

O, ziceţi-i pe nume! Mai ziceţi-i o dată!
Zdrobiţi-mi îndoiala din sufletul meu plin
De temerea că dînsa e fată de bramin!
Ea nu e sora voastră! Ea într-alt loc e acasă,
Ş-oricărui din războinici ea poate fi mireasă!

PRIAMVADA

Sacontala, priveşte! Cum de-ai uitat aici
O floare! Se usucă.

SACONTALA

Uitat? O floare zici?
O, Doamne, vine vremea că am să uit de mine!...
Eu am să-ţi spun o veste.

PRIAMVADA

Şi cum? De rău, de bine?

SACONTALA

De bine. Uite colo tufişul îngrădit —
Nu-i vremea să-nflorească, dar el a înflorit.

PRIAMVADA

Aşa e! Semn, iubită! Dar ştii că-i mare veste?
E semn că cine-i fată va trece-ntre neveste.
Al tău a fost tufişul! Ce, dragă, nu sughiţi?
S-o ştii tu de la mine că ai să te măriţi!

SACONTALA

Tu ai ce ai, că astăzi vorbeşti prostii întruna.

PRIAMVADA

Aşa zici tu! Dar spune-mi ce lună-i asta? Luna
În care niciodată n-a dat tufişul flori.
Şi ştii că tata Canva spunea de multe ori
Că pomii ce dau floare, cînd sînt de tot prea tineri
Sînt semn pentru părinţii, cu fete, că vin gineri.

ANUSUIA

Acum știu eu, cea proastă, ș-acum pricep și eu
De ce-a udat tufișul Sacontala mereu!
Știa!

SACONTALA

Știam? De unde? De ce să nu-l ud oare?
Nu-i și el tot al nostru? Nu-i și el tot o floare?
(O albină zboară pe lîngă Sacontala.)
Mă-nțeapă, Anusuia! Haid, apără-mă, vai!
Obraznica! Și-mi zboară spre ochi.

DUȘANTA

Ce dulce grai
Al temerii! Ce farmec în vorba care cere!

SACONTALA

Mă tem de ea!

PRIAMVADA

Știi bine că nu ne stă-n putere
Să te-apărăm! Dușanta e singur pus de zei
Să fie scut și armă. Nu-l chemi?

DUȘANTA

Cuvîntul ei
Mi-a dat prilej de-a merge la dînsele. Chiar bine!
Dușanta, fii cu suflet!
(Se ivește.)
Ce strigăt jalnic vine
Din codru? Cine-i omul? Cînd brațul cel voinic
Al regelui Dușanta nu știe de nimic
În vreme de primejdii, cînd pentru dînsul teama
E numa nălucire în creierii lui Brama,
Atunci cutează oare vreun demon ori vreun zeu
Să facă unor fete cucernice vreun rău?

PRIAMVADA

Nu-i nimeni! Noi în glumă ziceam ca ea să cheme
Pe regele Dușanta. Sacontala se teme.

DUȘANTA *(Către Sacontala.)*

Să ai de bine parte, şi parte de noroc !

PRIAMVADA

Bine-ai venit, străine !
(Suflă praful de pe prispă.)
Te rog, aici e loc.
Sacontala, tu pleacă şi adu flori şi poame
Străinului.

DUȘANTA *(Către Sacontala.)*

Nu merge !

PRIAMVADA

Nu doară că ţi-e foame,
Dar oaspeţii...

DUȘANTA

Ştiu bine : le faceţi tot pe plac.
Dar astă osteneală eu nu vreau să v-o fac.

ANUSUIA

Eşti obosit de drumuri, ţi-e cald şi stai în soare,
Nu vrei să şezi pe prispă ?

PRIAMVADA

E umbră colea, vezi !
(Duşanta ia loc pe prispă.)

DUȘANTA

Şedeţi şi voi.

PRIAMVADA *(Ia loc şi ea.)*

Tu, dragă Sacontala, nu şezi ?
Aici.
(Îi face loc. Sacontala stă răzimată de un pom.)

SACONTALA

Ş-aici e bine.

DUŞANTA *(privindu-le)*

Aşa de frumuşele
Sînteţi ! Şi drăgălaşe şi tinere tustrele !

PRIAMVADA *(şoptind Anusuiei)*

Ce om să fie dînsul ?

ANUSUIA *(tot şoptind)*

Ştiu eu ! Oricine e,
Dar vezi-l cum vorbeşte de neted !

PRIAMVADA

Ştii tu ce ?
Am să-l întreb. *(Tare.)* Ne iartă că noi sîntem la minte
Ca fetele, mai proaste, şi nu prea ştim cuvinte
Pe-ales, cum se cuvine ! Noi ştim ca pe la noi.
Fii iertător de toate ş-apoi — te rog — ş-apoi
Te-am întreba o vorbă, de nu-i cu supărare.
Tu eşti de bună seamă vrun prinţ din lumea mare
Şi poate mergi departe ? Ori poate... te rugăm
Să ierţi, şi să nu-ţi cadă cu greu că te-ntrebăm.

DUŞANTA

Nu, nicidecum, frumoaso ! Viu foarte de departe
Şi sînt şi eu un preot. Cunosc în sfînta carte
Întreg cuprinsul legii, ştiu totul cît s-a scris.
Iar regele prin codri anume m-a trimis,
Să văd dacă sihastrii mai ţin porunca legii.

PRIAMVADA

Tu eşti un om în care se pot încrede regii !
Aşa e cel cucernic şi de virtute plin —
În faţa ta, părinte, mă-nchin !

SACONTALA *(şoptind)*

Şi eu mă-nchin !

DUŞANTA *(Către Sacontala.)*

Aud ? Ai zis o vorbă ?

ANUSUIA *(rîzînd)*

N-a zis-o către tine.
Şi-a zis-o pentru dînsa. Şi-a zis c-ar fi mai bine
De-ar fi acasă tata.

SACONTALA *(deschizînd ochii miraţi şi mustrători)*

Ş-atunci ? Ce-ar fi atunci ?

ANUSUIA

Urmaş fără abateri al sfintelor porunci,
El ar primi pe-un preot mai altfel decît tine,
I-ar da ce are însuşi mai drag.

SACONTALA *(supărată)*

Apoi vezi bine !
Ţi-a-ntrat în cap o vorbă şi stai de ea mereu.
Ce ţi-am făcut ? Dă-mi pace !

DUŞANTA

Acum e rîndul meu
Să-ntreb de voi. Să-mi spuneţi e drept că ea e fata
Lui Canva ?

PRIAMVADA

Nu. Un rege, Caùsica, e tata
Sacontalei.

DUŞANTA

Se poate ? El, care ostenit
De tron, în sfîntul codru ca preot a murit ?
De dînsul spui ?

PRIAMVADA

De dînsul. Cuminte fără seamă
Precum era, în urmă au prins şi zeii teamă
De sfînta lui putere. Nimic nu era-nchis
Şi nepătruns de dînsul. Iar zeii au trimis
Pe-o fată, mai frumoasă ca toate, să-l înşele.

DUŞANTA

Pe Mènaca.

PRIAMVADA

Şi fata, venind cu gînduri rele,
A stat zîmbind în drumul sihastrului, l-a prins
Cu ochii ei cei dornici. Şi-n urmă el învins
De patimi, şi uitîndu-şi că-i preot, într-o zi...
(Se opreşte roşind.)

DUŞANTA

Şi-n urmă ?

PRIAMVADA

Tata Canva la nouă luni găsi
Într-un tufiş copila. El a crescut-o mare,
Şi azi ea are tată, ş-o fată Canva are.

DUŞANTA

Ştiam ! O frumuseţe, aşa precum e ea,
N-o poţi găsi oriunde, şi orişicînd ai vrea.

PRIAMVADA

Mai vreai să-ntrebi ?

DUŞANTA

Vreau încă.

ANUSUIA

Răspunde-i înainte !
Eu ştiu ce vrea să-ntrebe...

SACONTALA

Cum nu ! Tu, cea cuminte.

DUŞANTA

Aş vrea să ştiu că dînsa n-a pus vrun jurămînt
Să fie viaţa-ntreagă sihastră-n codrul sfînt ?
N-ar vrea să se mărite ?

ANUSUIA *(veselă)*

N-auzi ? Ştiam că-ntreabă !
(Sacontala face semn Priamvadei să tacă.)

PRIAMVADA

Ar vrea — știu eu ! Dar tata spunea că nu-i cu grabă
S-o deie cuiva noră. Dară cînd îi va afla
Vrun mire cumsecade... Nu-i drept, Sacontală ?

SACONTALA

Nu-i drept ! Și taci !

PRIAMVADA

Ei, Doamne, ce rea ești la mînie !

SACONTALA

Să știi că-i spun eu mamei de ce-ai vorbit ! Să știe
Și mama că tu-n fața străinilor vorbești
Ce nu-i la loc.

PRIAMVADA

Te superi ? De-atîta ? Ce om ești !
Dar am glumit.

SACONTALA

Ce-mi pasă ! *(Pleacă.)*

PRIAMVADA

Stăi, stăi ! Nu se cuvine
Să lași pe-un oaspe singur.

SACONTALA

Nu-i singur. E cu tine,
Și tu cu Anusuia.

PRIAMVADA *(o prinde de mînecă)*

Iubita mea, auzi !
Te-ai învoit cu mine un strat de flori să-mi uzi ;
Așa ne-a fost tocmeala.

SACONTALA

Și ce ?

PRIAMVADA

Te-aşteaptă stratul.
Dintîi plăteşte-mi, dragă ce-a fost cu-mprumutatul.
(Sacontala ia vasul cu apă să plece.)

DUŞANTA

Sărmana ! Nu e-n stare să facă zece paşi,
Aşa-i de obosită. Şi nici măcar n-o laşi
În pace ! Uite, pieptul ce grabnic i se zbate ;
Şi pletele-i desprinse îi rîură pe spate.
Şi vrînd să-şi prindă părul de peste-un umăr gol,
Ce ostenit e braţu-i în umbletul domol.
(Către Priamvada.)

Şi dacă tu pe dînsa o crezi neplătitoare,
Eu însumi mă fac platnic ş-o scap de ce-i datoare.
(Îi dă Priamvadei un inel.)
V-aţi împăcat ?

PRIAMVADA *(dîndu-i inelul îndărăt.)*

Primeşte-l. Cu dînsul ce să fac ?
Rugarea ta-mi ajunge destul, ca să mă-mpac.
(Către Sacontala.)
Tu poţi să pleci !

SACONTALA *(pentru sine)*

O, Doamne, ce ţi-am greşit ? Sînt beată.
Mă mir că nu-mi pierd capul !

PRIAMVADA

Ei, ce ? Nu pleci odată ?

SACONTALA *(mînioasă)*

Dar ce ? Tu-mi eşti stăpînă ? De cînd ţi-s roabă eu ?
Pot merge cînd îmi place, şi stau aici cît vreu !

DUŞANTA *(aparte)*

Eu nu-nţeleg ! Tot lucru aşa de-ntors îmi vine !
Eu văd c-am prins-o dragă ! M-a prins şi ea pe mine,

Ori nu-mi mai am eu mintea ? Ori, Doamne, alta ce-i ?
Nimic ea nu-mi răspunde făţiş, dar ochii ei
Sînt tot la mine...

UN GLAS DIN CODRU

Grabnic scutiţi-vă locaşul,
Sihastrilor cucernici ! Perim aici ! Arcaşul
Aruncă-n peptul tînăr al cerbului săgeţi !
Nebuni aleargă roibii şi fulgeră-ndrăzneţi
Pe urma sîngerată de pas de căprioară !
Spre vîrfuri suie moartea, şi-n văi apoi scoboară,
Şi codrul tot e-n clocot de-al armelor povoi —
Îşi bate joc Duşanta, de codru şi de noi !

FETELE

Duşanta ?

GLASUL

Şi sălbatec din deal scoboară-n vale
Cu muget elefantul speriat, rupîndu-şi cale
Prin pomii sfinţi, sub care voi ziua vă rugaţi,
Prin sfîntul rîu, în care se scaldă cei curaţi !
Ah, vechile-obiceiuri sînt puse sub picioare !
E fum, e foc, e sînge şi moarte-ngrozitoare
În codri ! Elefantul speriat de-un cal regesc,
Ne spintecă azi pînza sub care locuiesc
Sihastri sfinţi ! Ajuns-am în vremile furtunii !

DUŞANTA *(aparte)*

Mă caută arcaşii ! Ei umblă ca nebunii !
Se prind acum la luptă cu liniştea de veci.

PRIAMVADA *(cu frică)*

Şi mama e-ngrozită de grija noastră. Pleci ?

DUŞANTA

Eu plec. Iar voi vă duceţi în linişte pe-acasă ;
Să nu vă fie teamă. Arcaşii au să iasă
Din codru.

PRIAMVADA

Noi ne ducem. Şi iartă-ne. De-acum,
De vei avea vreodată prin codru să faci drum,
Mai caută-ne.

(Priamvada şi Anusuia pleacă.)

Dar vino, Sacontala. Ce-i asta ?

SACONTALA

M-a prins un junghi. Mă doare, şi-mi rupe-n două coasta.
Nu pot să merg. *(Se ţine de piept.)*

PRIAMVADA

Dă-mi mîna.

SACONTALA

Încet ! Ah, stăi, am dat
În spin ! Mi-e tot piciorul de rană-nsîngerat.

PRIAMVADA

Propteşte-te mai bine, să nu atingi pămîntul.

SACONTALA

Acum mi-am prins de-o creangă de malica veştmîntul :
Te rog desfă-l.

DUŞANTA *(privind după ele)*

Îmi pare că-s ţintuit pe loc.
S-a dus ! Am fost în viaţă om prea cu mult noroc,
Căci zeii mi-au dat partea să văd eu adunată
În chipul unei fete frumseţea lumii... toată !
Ah, pentru ce sînt rege şi pentru ce-s silit
Să stau pe tron ! Acolo, legat şi pironit
De-un tron ! Acum simţ numai coroana cum m-apasă !
Îmi voi trimite astăzi pe toţi ai mei acasă,
Iar eu rămîn în codru.

Dar pot altfel să fac ?

Sînt eu de vină ? Două nu pot să le împac
Deodată ! Înainte de plec cu trupul, iată
Că inima-mi rămîne întoarsă, tremurată,
Ca frunza, cînd în mînă cu ramura alergi,
Iar vîntul bate tocmai din partea-n care mergi.

ACTUL II

(Cortul regelui. Vine Vidușaca și Bradasena.)

VIDUȘACA

Frumoase recreații, hai ?

VATAIANA

Taci ! Mulți ani cu glorii,
Dușanta ! În războaie să-ți porți biruitorii
Mulți ani de-acuma, rege !

VIDUȘACA

Eu, bietul, nici nu pot
Să te salut ! Mă iartă, sînt ostenit de tot.
Natura e frumoasă, dar ce-am eu cu natura ?
Abia-mi mișc capul, brațul, picioarele...

REGELE

Dar gura ?

VIDUȘACA

Ah, gura ! Toată ziua bat cîmpii, alergînd
În soare, peste pietre și rîpi ! De sînt flămînd,
Și pun pe slugi să-mi facă degrabă vro pîrjoală,
Ei uită de frigare și-mi dau arsură goală

Să-mi rup într-însa dinții ! Și dacă sînt setos
Beau apa putrezită, cu gustul ei scîrbos
De mușchi și piatră arsă. Iar somnul cînd mă fură
Ș-aș vrea să dorm o clipă, mai poți tu de căldură !
Ba robii sar și cîntă, ba caii-n frîne sar
Și sar și eu în urmă ! Îmi par mie ce-mi par
Frumoase-aceste lucruri ; dar uite, nu-i mai bine,
Să stai pe-un scaun moale, cu vinul lîngă tine,
Să bei, să mistui bine, să dormi ! Așa mai zici !
De ce-avem noi viața ? S-o chinuim pe-aici ?

REGELE

Ei și ? Cine-i de vină că-ți pierzi pe-aici viața ?

VIDUȘACA

Tu-ntrebi, cînd îmi dai palme de ce mi-e roșie fața ?

REGELE

Eu nu pricep.

VIDUȘACA

Se-ndoaie vrun pom fără d-un „dacă“
E vîntul, ori el însuși, din voia cui se pleacă ?

REGELE

E vîntul.

VIDUȘACA

Iar eu, rege, din voia cui mă plec ?
Mă ții așa, cu sila, prin codri să petrec.
Eu, popă, om de cinste, sînt azi un sclav aproape —
Am mînele-amorțite, picioarele-mi sînt șchioape,
Căci toată ziua, bietul de mine, dau din mîni,
Și țip ca să mă apăr de oameni și de cîni.
Oh, oh, așa viață ! Iar tu... ți se cuvine
Să rîzi de tron, de țară, de codri și de mine ?
În vreme ce te-așteaptă cu dragoste-n palat
Nevestele, tu-n codri și-n munți te-ai înfundat ;
Lași tronul fără rege, te lepezi și de țară
Și bați pe-aci cîmpia, un fel de perde-vară !

Ce vrei ? O lume-ntreagă o porți pe placul tău,
Și nu te temi că are vrun trăsnet Dumnezeu ?
Tu stai între sihastrii cei chiori care de care —
Cu iepuri și cu broaște să ții tu adunare
Și sfat regesc ?

(Resignat s-așează pe iarbă.)

Mă iartă să nu ies azi din cort —
Să dorm o dată strașnic, că m-am sfîrșit de-s mort !

REGELE

Auzi-l cum se plînge ! E-n dreptul său ! Eu oare
N-am drept mai mult ? Ah, facă ș-alt rege vînătoare !
Cînd mă gîndesc la fata lui Canva, nu mai am
Curaj s-arunc săgeata ! Odat-o aruncam
Cu patimă, dar astăzi săgeata-mi înlemnește
Pe arc ! Să-ntind eu arcul spre cerbul ce trăiește
Cu draga mea-ntr-un codru ! Cînd bietul căprior
Bea apă din argintul aceluiași izvor,
Din care bea cu pumnii Sacontala ! El sare
Voios în calea fetei, și poate dînsul n-are
Alt prieten, decît numai pe cine-aș vrea și eu
Să-l am ! Atunci mai bine fac foc din arcul meu —
Sacontala le cheamă, și vesele s-adună
Cerboaicele ; de mică fiind tot împreună
Cu ele prin pădure, prin luncile cu flori.
Ai fi un om netrebnic, Dușanta, să omori
Tovarășele fetei lui Canva ! Ce s-ar face
Sacontala, lipsită de prieteni ! Dă-le pace,
Dușanta, dă-le pace !

VIDUȘACA

Mă rog.

REGELE

Și sînt fricoase !
Sacontala le-nvață să fie mai voioase.
Și nobila splendoare din ochii lor frumoși
Furată e din ochii Sacontalei.

VIDUŞACA

Tu coşi
Vrun plan ? Desigur mare. Dar aţa se cam vede.

REGELE

Am şi eu gînduri.

VIDUŞACA

Poate. Ş-anume ?

REGELE

Nici n-ai crede !

VIDUŞACA

Eu cred orice. Şi-n urmă, ce vreai să cred ?
Glumeşti ?

REGELE

Gîndesc ce-ar fi mai bine să-ţi fac, să-nveseleşti.

VIDUŞACA

Aşa mai vii de-acasă. Şi ce ?

REGELE

Ce e mai bine !
Să-ţi dau un lucru.

VIDUŞACA *(supărat)*

Lucru ? Şi m-ai găsit pe mine ?
Credeam că eşti cuminte, dar tu mă ţii nebun.

REGELE

E bun. Şi va să-ţi placă.

VIDUŞACA *(curios, se gîndeşte)*

Ce poate fi !

REGELE

Să-ţi spun ?
Un lucru mic şi dulce, uşor, nu cere fapte.
Plăcut.

VIDUȘACA

Ușor și dulce ! A, știu ! Orez cu lapte ?

REGELE

Nu !

VIDUȘACA

Nu ? Apoi ce-i altă să-mi plac-așa de mult ?
Nu-i vinul ?

REGELE

Nu !

VIDUȘACA

E somnul ?

REGELE

Nici !

VIDUȘACA

Nici ? Acum te-ascult.

REGELE

Dar stăi puțin ! Aleargă, Navaitaca, și cheamă
Pe Bradasen.

VIDUȘACA

Vai, rege ! Alt rău, cum bag de seamă.
O nouă vînătoare, ș-un nou amar de-acum !
Mă sting văzînd cu ochii ! Sărmanul meu volum !

BRADASENA *(venind)*

Mă mir de-aceste lucruri ! Vînatul, după lege,
E crimă neiertată de zei, ș-acum un rege
Cuminte ca Dușanta s-apucă de vînat ;
Cu ochii-nchiși aleargă spre blăstăm și păcat.

(Ajunge la cort.)

Mulți ani să-ți fie anii, și multă veselia !
E plin de fiare codru, ș-a noastră-i datoria
Să le stîrpim, stăpîne ! Ce bune gînduri ai !
Tu m-ai chemat, Dușanta ; și ce porunci îmi dai ?

REGELE

Vidușca, nebunul, s-a pus să-mi ție predici,
Și-mi face-acum morală.

BRADASENA

Și tu să te împedici
De-un cap fără simțire ? Asculți de-o hodoroagă ?
El taie la palavre ! Nu-l vezi că n-are-o doagă ?
Nimic nu e mai dulce, și mai plăcut nimic
Decît o vînătoare ! Și-n urmă, ce să zic ?
Cu ce drept se numește o crimă vînătoarea ?
Plăcerea este-n lume atotstăpînitoarea ;
Chiar Manu, însuși Manu a fost un vînător.

VIDUȘACA

Pieri ! Neagră-ți fie fața, infam lingușitor !
Tu pui acum pe rană spurcata ta otravă ?
O, pieri d-aici odată, născutule din sclavă !
Vorbești și tu de lume, de crime, de plăceri ?
Tu, carea-i fost o zdreanță ș-un cîne pînă ieri,
Azi dai din umeri, mîndru, și-n nori izbești cu nasul !
În gît să ți se-nece, pe limbă piară-ți glasul !
Ah, cum n-a dat de tine vreun leu, vrun lup flămînd
Șacalule, hienă, hai huideo !

REGELE *(către Bradasena)*

Mergi curînd
La tabără și spune oștenilor să iasă
Din codru. Dă răpaos vitejilor, și lasă
De-acum în pace cerbii și fiarele. De-acum
S-alerge căprioara pe vecinicul ei drum ;
Nici arcul să n-o simtă, nici spaimă să nu-și facă !
Iar bivolii sălbatici cu zile-ntregi să zacă

Prin largile mocirle, și cerbul săltător
Să rumege, stînd pacinic în umbră la izvor.
Și nimeni să nu facă sihastrilor vreo silă —
De oameni, se cuvine, să aibă omul milă.
Să pleci acum, degrabă. *(Către Navaitaca.)* Și tu!
M-ai înțeles ?

VIDUȘACA *(către Bradasena)*

Haid, iute, iute, iute ! Curînd... *(Către rege.)*
Piticii ies !
Nu-i nici o musculiță în jurul nostru. Bine.
Așează-te pe stîncă... Ș-acum să-mi spui, vecine,
Ce lucru pot eu face, neostenind. Să-l spui,
Că-l fac pe loc. Cum naiba ! Păi, somnul, zici că nu-i ?

REGELE

Văzut-ai tu vreodată cu ochii tăi anume
Vrun om, care e vrednic mai mult ca toți în lume
De-a fi văzut ?

VIDUȘACA

Am doară pe-un rege-n fața mea.

REGELE

Nu eu ! Dar mai nainte văzut-ai cum trecea
O fată.

VIDUȘACA

Trei ! Ce fete ! Frumoase, hai ?

REGELE

Dar una,
Cu ochii mari de lotos ș-obraji rotunzi ca luna,
Podoabă fără seamăn a codrilor !

VIDUȘACA

Și ce-i ?

REGELE

Mi-e dragă !

VIDUȘACA *(rîzînd)*

Vecinic, vecinic cu gîndul la femei !
Așa sînteți voi regii !

REGELE

Tu rîzi ? Dar te gîndește
Că regele Dușanta nu cată nebunește
S-ajungă la un lucru ce-i pare neajuns —
Cînd inima întreabă, tot dînsa-și dă răspuns.

VIDUȘACA

Cînd ai femei, o sută, ș-așa de frumușele
Că soarele-n amiazăzi se-ntunecă de ele,
Tu vrei acum nevastă pe-o fată de țăran,
Ce nu și-a spălat fața și mînile de-un an ?
Așa sînt cei puternici ! Sătui de-atîta slavă
A doamnelor, în urmă iubesc pe cîte-o sclavă !
Și tu, ca ei ! Te-asemeni acelui ce perzînd,
Cu zi de zi tot gustul dulceții de smochine,
Mănîncă mere acre. Auzi, ce poftă-ți vine !

REGELE

O, taci ! Că de-ai cunoaște-o, tu altcum ai vorbi !
S-o vezi, că-ncepi să tremuri !

VIDUȘACA

Atunci mai bine zi :
Ce-i place celui tare și celui slab îi place —
De voie, de nevoie, aici răspunsul tace.

REGELE

Obraznic ești !

VIDUȘACA

Fiindcă nu știi ce-am vrut să zic.

REGELE

Acum ești mai obraznic.

VIDUȘACA

Ei, tac și — nu-s nimic !

REGELE

Cînd judec eu puterea lui Brama, mi se pare
Că el, creînd pe fata lui Canva, nu e-n stare
Etern să mai creeze frumseţi în lumea lui,
Aşa precum le are Sacontala. Ea nu-i
Ca altele atîtea femei pe tot pămîntul !
E ramură-nverzită de-o zi, pe care vîntul
De cea dintîie dată o tremură-ndrăgit,
E miere negustată, e crin abia-nflorit,
E tot ce-n lumea noastră virtute se numeşte.

VIDUŞACA *(batjocoritor)*

Atunci nu sta pe gînduri, stăpîne ! Te grăbeşte
Şi pune-ndată laba pe-acest frumos odor,
Căci hop ! vrun frige-linte te ia peste picior !
În vreme ce tu judeci, vrun biet golan e gata
Să-ţi rîdă-n nas, să-ţi fugă cu crinul şi cu fata !

REGELE

Voinţa ei atîrnă de tată-său ; şi-i dus
Într-alte părţi sihastrul.

VIDUŞACA

Dar bine, tu i-ai spus
Sacontalei vro vorbă ? Ea ştie că ţi-e dragă ?

REGELE

Nimic.

VIDUŞACA

I-ai dat tu, rege, vrun semn ca să-nţeleagă ?

REGELE

Nimic.

VIDUŞACA

Întîi de toate acestea să le faci !
Vorbit-a mult cu tine ? Ce crezi, mă rog, tu-i placi ?

REGELE

De-aş fi avut prilejul să-i spun. Dar cum şi unde ?
Cînd eşti străin şi tînăr, tu ştii cum îţi răspunde
O fată ruşinoasă şi tînără ca ea.
Am prins-o de vreo două-trei ori, cum se ferea,
S-o prind că mă priveşte cu patimă pe-ascunsul.
De ce-i iubirea dulce ? Căci are neajunsul
Acelui chin ce-ţi place : să-şi facă însăşi munci !
Iubirea se scîrbeşte de însăşi ea atunci
Cînd tu o spui în vorbe ! Îi place-aşa iubirii,
Să se trădeze însăşi din umbletul pornirii,
Din colţul plin de zîmbet al doritoarei guri,
Din ochii tăi cei dornici, cînd ştii cu ei să furi
Privirile pe care ea vecinic le doreşte.
Sacontala e-ntocmai ! O văd că se fereşte
Prea mult, ca să-mi arate că-i plac eu hotărît ;
Dar prea puţin, să-mi spună că nu-i sînt chiar urît.

VIDUŞACA

Eu nu pricep. Mă iartă, cu vorbe-aşa alese
Mă-ncurci. Adică-n urmă, tu-i placi, acolo iese ?

REGELE

N-am zis aşa. Şi-n urmă aş vrea să zic aşa —
Plecînd cu cele două prietine —, căta
Mereu pretext, drăguţa, cu capul să se-ntoarcă
Spre mine. Stînd deodată în loc, plîngea, de parcă
Şi-ar fi rănit piciorul în spin. Dar a plecat,
Ş-a stat din nou, căci haina-i de-un spin s-a acăţat.
Cît e de drept că haina-i s-a prins în spin, îmi pare
Pe-atît de drept c-a prins-o şi junghiul la plecare.

VIDUŞACA

Pretexte ! Spinul poate la inimă era !
Ah, bunul nostru rege ! Sărmana mintea ta
S-a dus de-acum ! Adio ! Şi iat-aici un rege
Model ! Ne porţi de-a prostul pe toţi ! Şi se-nţelege :

Tu vii s-alergi în codri, la aer, apoi mergi
Să vezi ce-ţi fac gheboşii, începi apoi s-alergi
Prin tufe după fete! Mai zi că-mi umblă gura!
Mă tot miram că-ţi place aşa de mult natura!

REGELE

Acum să-ţi spun ce slujbă te rog să-mi faci. Aş vrea
Să pot intra la Canva. Tu spune-mi s-ar putea
Să-mi afli chip să intru în casa lor?

VIDUŞACA

La fată?
Eu ştiu o cale, rege; e cea mai minunată.
Anume e: „Sînt rege!"

REGELE

Ş-apoi?

VIDUŞACA

Pleci frumuşel,
Şi-i ceri lui Canva partea-ţi, din tot ce are el.

REGELE

Nu, Madhava! Sihastri şi cei cuprinşi la carte
Nu pot, căci n-au de unde, să-mi dea a şasea parte.
Pe popi, întotdeauna, e bine să-i alegi!
Destul e tot poporul cel mult! El pentru regi
Dă toate cîte-i cerem, şi-i cerem mult! Nu cere
Şi celor ce cu cerul sînt buni; a lor putere
Stă-n suflete şi-n inimi, nu-n aur trecător!

(Vine o ceată de sihastri.)

UN SIHASTRU

Mulţi ani, şi-n multe taberi în veci biruitor!

ALTUL

Etern cu slavă, rege!

REGELE

Cu voi eterna pace !
Și care-i ruga voastră ? De-avem puteri vom face.

UN SIHASTRU

De cînd ni s-a dus Canva, dă răul peste noi !
Cu el ni s-a dus capul, sîntem ca morți, ș-apoi
Ne-a mai ajuns și alta mai mare ! Dintr-o vreme
Ne-am pomenit cu demoni prin codri și se teme
Tot codru de mînia acestor zei dușmani.
Ajută-ne, stăpîne, și să trăiești mulți ani !

VIDUȘACA *(pentru sine)*

S-a potrivit și-aceasta ! la rău, alt rău s-adună !
(Către rege.) Ei, scapă-te de dînșii — le spun eu vro minciună.

REGELE

Sînt gata să vă apăr !

VIDUȘACA *(speriat)*

Atunci eu ies din joc !
N-am poftă.

SIHASTRI

Să fii, rege, de-a pururi cu noroc !
(Ies.)

REGELE

Ce stai plouat ? Ia-ți arme ! Nu-ți pare ție bine
Că ai să-mi vezi iubita ?

VIDUȘACA

Ba-mi pare, dar, în fine,
De cînd cu istoria cu demonii...

REGELE

Glumești ?

VIDUȘACA

Eu n-am mai văzut demoni ! Of, of, te pomenești
Că vrunul mă înhață.

REGELE *(dîndu-i armele)*

Aici sînt, uite, toate !
Ia spada.

VIDUŞACA

Fără mine, Duşanta, nu se poate ?
(Navaitaca intră.)

NAVAITACA

Un sol, stăpîne ! Iată-l !

REGELE

De unde ?

SOLUL

M-a trimis
Regina, mama voastră.

REGELE

Regina ? Ce ţi-a zis ?

SOLUL

„Noi te-aşteptăm, Duşanta, la curte cu tot dragul !
Aniversarea zilei, cînd ai primit toiagul
De rege, este-aproape. Se fac serbări, ş-apoi
E bine ca stăpînul să fie printre noi."

REGELE *(privind la Viduşaca)*

De-o parte cer braminii, de altă parte mama :
De doi s-ascult.

VIDUŞACA

Dă-ncolo pe preoţii lui Brama.
Noi mergem toţi acasă !

REGELE

Dar plînsul lor amar ?
Acasă-i veselie ; ş-aici...

VIDUȘACA

Plutește dar
Ca regele Trisangu prin aer, într-o oară
Cînd popii strigau : „Suie !“, iar demonii
„Scoboară !“

REGELE

Știu eu în care parte să merg ?

VIDUȘACA

Dar eu să știu ?
O, cum aș ști desigur, cînd aș putea să fiu
În locul tău !

REGELE *(Venindu-i un gînd.)*

Ascultă ! Tu din copilărie
Mi-ai fost și-mi ești tovarăș, și mamă-mea te știe
Că-mi ești așa prieten : nu ți-ar veni cu greu
Să fii o dată rege, să mergi în locul meu ?

VIDUȘACA

Cum, cum, mă rog ?

REGELE

O dată să vezi tu cum îți șade...

VIDUȘACA

Ca rege ?

REGELE

Da.

VIDUȘACA *(Vesel și mîndru.)*

Dă-mi mîna ! Dar stăi puțin, nu crede
Că mie-mi era frică de demoni !

REGELE

Am crezut,
Dar nu mai cred.

VIDUŞACA

Fireşte ! În glumă te-am făcut
Să crezi. Ce-i spun reginei ?

REGELE

Tu spune-i că mă leagă
De-acest loc datoria, să apăr silha-ntreagă.

VIDUŞACA *(Ca un şiret.)*

Şi alta nu te leagă ?

REGELE *(Supărat de întrebare.)*

Hai, du-te !

VIDUŞACA

Te-nţeleg.

REGELE

Cu tine-mi duci oştenii, să fii stăpîn întreg.

VIDUŞACA

Ce vreai ? Să rămîi singur ?

REGELE

Aşa vreau, maiestate !
Aveţi bunăvoinţa să-mi faceţi faţa spate !
(Viduşaca cu oştenii pleacă.)

VIDUŞACA

Ah, cît te simţi de bine cînd ştii ce mare eşti !
Adio ! Îi voi spune reginei cum trăieşti
Şi ce mai faci !

REGELE *(singur)*

Ce oameni ! Aşa cum el e unul !
Dar dacă mă trădează ? El ar putea, nebunul,
Să spuie mamei toate — chiar mamei ! N-aş voi
Să ştie că mi-e dragă Sacontala ; mi-ar fi
O piedică regina.
Hei, prietene !

VIDUŞACA

Vezi gluma !
Mi-am şi sfîrşit domnia ?

REGELE

Nu, nu ! O vorbă numa.
Să mă-nţelegi ! În codru, să ştii că eu rămîn
Să apăr pe sihastri. Ei cer unui stăpîn
Ce-i dreptul lor să ceară. Altce nu mă reţine.
Sacontala-i poveste scornită-n gînd de mine,
Să-mi pierd cu dînsa timpul.

VIDUŞACA

Ştiam c-aşa a fost,
Dar te lăsam anume să crezi că sînt un prost.

REGELE

Să nu spui deci reginei !

VIDUŞACA

Aş ! Asta se-nţelege.

REGELE *(aparte)*

Nebunule ! Aleargă pe-un sarbed tron de rege !
Lăsaţi-mă pe mine în codri fără fund,
Cu dragostea în suflet departe să m-ascund
În molcomul răpaos al liniştii.
În lume
De-acum întruna, buze, să-mi răspicaţi un nume
Iubit şi sfînt ! Voi gînduri vă-ncumetaţi d-acu
Să fie-a voastră toată Sacontala ! Şi tu,
Tu inimă, cutează ! Ah, iată sub pleoape
Simţ lacrime cînd cuget că-i sînt aşa de-aproape !

ACTUL III

(Dimineață. Un bramin. Trece Priamvada.)

BRAMINUL *(pentru sine)*

Abia a pus săgeata ș-abia întinse arcul
Și demonii fugiră ! Puternic e monarcul
Dușanta ! Brațul face mai mult ca orice rugi.
(Către Priamvada.)
De unde vii, drăguță ? Aud ! Și unde fugi ?
Ce duci în poală ?

PRIAMVADA *(îi arată ce are-n poală)*

Uite !

BRAMINUL

Sînt rădăcini de floare.
Văd nuferi.

PRIAMVADA

Da, sînt leacuri.

BRAMINUL

Cui ? Ție ? Ce te doare

PRIAMVADA

Nu mie. Le duc toate Sacontalei. E-n pat,
E bolnavă de friguri.

BRAMINUL

Sărmana ! Ce i-aţi dat ?

PRIAMVADA

O, Doamne, cîte toate !

BRAMINUL

Iar frigurile-s rele !
Am să-i trimit îndată agheasmă să se spele.
Purtaţi de dînsa grijă, că dacă-ntr-un ceas rău
S-ar întîmpla să moară — ferească Dumnezeu —
Ce-ar face tata Canva ! Să ne vedem cu bine !

(Braminul iese la stînga. Priamvada la dreapta. Se iveşte regele, vine încet-încet, stă pe loc, iarăşi vine.)

DUŞANTA

O, zile lungi de zbucium ! Şi Canva nu mai vine !
Sacontala e tristă — şi ea, la orice-i spui
Nici nu se-mpotriveşte, nici învoită nu-i !
Atît e de supusă ş-atît de cu credinţă
Lui Canva ; dînsa-mi pare trup fără de voinţă !
O, inimă, tu rabdă ! Căci în zadar te ceri
Din zbuciumul de astăzi la liniştea de ieri !
Degeaba tremuri ! Tristă, din cît eşti de bărbată,
Tu nu te poţi întoarce, să fii ce-ai fost odată,
Cum nu se-ntorc spre munte nici apele din rîu !
La ce să-ncerc de-acuma, să pun pornirii frîu ?
Săgeţile lui Cama drept ţel mi-au ales pieptul,
Nici una nu greşeşte, că toate vin de-a dreptul —
Ah, Cama ! El e zeul etern răutăcios
Pe cei de jos îi suie mai sus, aduce jos
Pe cei de sus, şi vecinic toţi merg pe-aceeaşi cale.
Tu, ca să fie dulce otrava morţii tale,
În loc de fier în vîrful săgeţilor, pui flori :
Dar celui care moare, ce-i pasă că-l omori,
În chip brutal ori gingaş, cu spadă ori cu floare ?
Dar mă omori tu singur, ş-aceasta-i ce mă doare !
O, de-ai avea tovarăş, tu, zeu nevindecat,
Pe fata cea cu ochii de cerb înspăimîntat,

Voi doi să mă ucideţi, cu orice chinuri grele —
Aş şti că-s mort încalte de dorul dragei mele !

(Să uită pe jos, urmărind cu ochii.)

Iubita mea desigur azi s-a plimbat, trecînd
Pe-aici, că văd în cale flori rupte de curînd.
Şi iarba e strivită de micele-i sandale —
Aceste foi de lotos sînt azvîrlite-n cale
De mîna ei, şi uite sînt umede deplin !
Ea s-a plimbat pe-aice, îm pare, cu puţin
Mai înainte ! Iată, e urmă de femeie !
Ah, cine-a alungat-o ? Ar fi putut să steie
Măcar un sfert de oră mai mult ! De ce-am rămas
Şi eu prin alte locuri, perzînd un sfert de ceas ?
De-ar fi venit Duşanta grăbit, ar fi întîlnit-o !
Nu eşti p-aici ? Răspunde-mi, nu te-ai ascuns,
iubito,
De mine ?

(Vede pe cele trei fete, la o mică depărtare.)

Ah, priveşte-o, cu prietenele ei !
Aşa ! Să m-ascund bine, că dînsele-s femei !

(Sacontala pe pajişte. Fetele lîngă ea.)

PRIAMVADA

Sacontala, eşti trează ? Răcoarea-ţi face bine ?

SACONTALA

Da ! Cît de obosite vă simţ eu, pentru mine.

ANUSUIA

Adoarme iar ! Visează şi geme nentrerupt.
Şi cît e de frumoasă !...

PRIAMVADA

Dar cît este de supt
Obrazul ei, şi arde ! *(Către Anusuia.)* Nu ştii tu ce
o doare ?

ANUSUIA

Ştiu eu ! Am bănuială că pentru rege...

PRIAMVADA

Oare ?

Gîndeam şi eu !

ANUSUIA

Dar gîndul ne poate înşela.

PRIAMVADA

Eu am să-ntreb ! Adică de ce n-aş întreba ?
Căci nu ne-aude nimeni, sîntem numai noi două —
Auzi, nu dormi, iubito ? O, spune-ne şi nouă
Ce ai ? Mai înainte ce vesele eram,
Ş-acum, de cînd tu suferi...

SACONTALA

Ce credeţi voi că am ?

PRIAMVADA

Noi ne gîndim la toate şi nu ghicim. Vezi, dragă,
Prin somn tu plîngi şi tremuri, îţi arde faţa-ntreagă,
Îţi laşi mînile moarte s-atîrne peste pat,
Ţi se supţie trupul ! De ieri tu n-ai mîncat
Nimic ! Aşa-i cu tine, precum se povesteşte
De-o fată-n vreo poveste, cînd fata se-ndrăgeşte !
Să-mi spui unde te doare ? Aici — ori poate-aici ?
(Punîndu-i mîna pe rînd la cap, pe piept, la coaste.)
Aici ?

SACONTALA

Mi-e greu.

PRIAMVADA

De cine ? Mă superi, dacă zici !

SACONTALA

O, nu ca să te superi ! Dar zic că mi-e ruşine.

PRIAMVADA

De noi ? Tu ne eşti soră.

SACONTALA

Dar nu de voi ! De mine !
Şi ce să spun ? Eu însămi nu ştiu ce-ar fi de spus.
Aţi rîde ! Dacă vine, să-i spui... e spre apus,
Şi nu mai vine !

PRIAMVADA

Tata ?

SACONTALA

Nu tata ! Vine tata ?

PRIAMVADA

Nu vine.

SACONTALA

Dar el vine ?

PRIAMVADA *(către Anusuia)*

Cu ea de-acum e gata !...
O, nu-ţi închide ochii şi nu visa mereu,
Că prea te-nvinge răul !

SACONTALA *(tresărită)*

S-adorm ?

PRIAMVADA

Adormi mereu.

SACONTALA *(se ridică)*

Mă doare !
Şi mi-e milă de voi ! Atîta grabă !
(Priamvada, în genunchi, o dezmiardă.)

PRIAMVADA

De noi ? De ce, iubito ? Dar tu — cît eşti de slabă !
Te-a deocheat vrun demon din cei ce-au fost
învinşi
De rege.

SACONTALA *(grabnic)*

Crezi ?

PRIAMVADA

Ce alta ! Ori poate...

SACONTALA *(roşind de teamă)*

Ce ?

PRIAMVADA

Ori poate...
Dar stăi ! Pe rînd voi spune pe cîte le ştiu toate,
Şi cînd voi spune dreptul, să nu-l tăgăduieşti !
Vrei ? Te-a certat Gautami ?

(Sacontala dă din cap, rîzînd.)

Nu-i asta ! Te gîndeşti
La tata şi ţi-e teamă că poate să-l ajungă
Vrun rău ?

(Sacontala neagă iarăşi.)

Te-a prins urîtul, şi vremea-ţi pare lungă ?

(Sacontala neagă din nou.)

Te-ai îndrăgit de rege ?

(Sacontala se lasă în braţele Priamvadei şi plînge.)

Ş-atîta timp n-ai spus !

SACONTALA

A, de-ar fi stat acasă ! Ori dacă s-ar fi dus
Şi el acasă ! Singur rămîne în pădure,
S-aducă lumii pace, şi pacea mea s-o fure.

DUŞANTA

(De după copacul din apropiere.)

Ah, rumena ei gură a spus ş-acest cuvînt !
Ah, cît de larg eşti iarăşi tu, strîmtule pămînt !
Cum face-n supărare, cu fiul dînsei mama,
Ea-l bate, ea-l dezmiardă, aşa faci şi tu, Cama,
Ne baţi ş-apoi ne mîngîi ! Ce dulce vălmăşag !

PRIAMVADA *(către Sacontala)*

Ei, las ! Ce plîngi ? E rege, şi vrednic să-l ai drag.

SACONTALA

E vrednic, da ! Ş-aceasta-i de-ajuns pentr-o iubire ?
Atîta numai ? Pieptul mi-e ars de suferire,
De plîns am ochii lîncezi, şi-n plînsete mă zbat
Ca un copil, pe care nu-l culci nelegănat —
Tu-mi spui că sînt cuminte ? Toţi oamenii să-mi spună,
Nu cred ! Sînt o nebună, eu văd că-s o nebună :
El rege, eu o fată săracă, din neam prost,
Ce-i pasă lui de mine, ce sînt şi cine-am fost ?
E vrednic zici ! Cu asta tu-mi stîmperi poate plînsul ?
Cînd ştiu că el mă află nevrednică de dînsul !

PRIAMVADA

Să nu mai zici o dată ce-ai zis ! Că dac-ar fi
De faţă, supărarea desigur l-ar mîhni !
Sacontala,-mi dau capul că şi el te-a prins dragă !
Am şi eu ochi, ş-atîta pot şi ei să-nţeleagă !
Cînd te-a văzut, Duşanta a stat încremenit,
Şi cum şedea pe prispă, întruna te-a privit
Mai pe furiş o clipă ş-o clipă mai pe faţă !
Eu l-am văzut !

ANUSUIA

Dar ochii i-au stat la tine aţă !
Eu ştiu !

PRIAMVADA

De ce stă-n codru ? E trist ca un pierdut.
Azi l-am zărit prin crînguri ş-abia l-am cunoscut.

ANUSUIA

E slab.

PRIAMVADA *(către Anusuia)*

Aşa-i ?

ANUSUIA

Ca moartea !

PRIAMVADA

Îţi spun eu ! Nu-i în fire.
Ştii ce-ar fi bine, dragă ? Să-i dăm curînd de ştire
Că tu-l iubeşti ! Ce, Doamne ! La boală, dă-ţi de leac.

SACONTALA

O, nu ! Eu mă cutremur ! Dar asta cum s-o fac ?

PRIAMVADA

Să ne gîndim ! În urmă, leac trebuie să fie —
Stai, dragă ! Uite, astfel : Tu faci o poezie,
Iar eu o scriu cu unghia pe-o frunză subţirea
De lotos ş-o împătur.

SACONTALA

Şi ce să fac cu ea ?

PRIAMVADA

O-mpătur bine-n patru, aşa ca pe-o scrisoare,
Ş-apoi o pun ascunsă într-un potir de floare,
Şi-n urmă merg la rege cu floarea, i-o îmbiu
Aşa ca pe-ntîmplate.

ANUSUIA *(bate în palme)*

Şi ce urmează, ştiu !
Ia floarea, află frunza şi iacă !

DUŞANTA *(tot de după copac)*

Ce şirete !
Din mîna lor şi apa e-n stare să te-mbete !

PRIAMVADA

Ce zici ? Eu cred că-i bine.
(Sacontala tace, gînditoare.)
Faci versuri ? Fă curînd !
Să fie potrivite !

SACONTALA

Nu pot ! Nu-mi vin în gînd.
Nu vreau şi nu se cade.

PRIAMVADA

Prea mult îţi iei de seamă !

SACONTALA

Mi-e nu ştiu cum ! Şi-mi bate şi inima de teamă
Că-l supăr, şi-mi va face mustrare, că i-am scris.

DUŞANTA *(încet)*

O, nobila-ntrupare a dorului din vis,
Chiar tu, cui însuşi Brama e-n stare să se-nchine
Că-i eşti de tot frumoasă, te temi chiar tu de mine ?
Şi-n faţa ta, ca robii, nemernic eu mă-nchin !
Să-ţi fac mustrări, iubito ? Ce vorbă !

PRIAMVADA

Prea puţin
Pui preţ pe tine. Spune-mi, ce crezi, e om cuminte
Acel, ce fiind bolnav de soarele fierbinte
Al verii, prinde frică de foc şi totdeauna
El seara ia umbrelă, crezînd că-l arde luna ?

SACONTALA

Dă-mi pace, să-mi prind versul.

DUŞANTA

Frumos ca dînsa ce-i ?
În tact ea pleacă fruntea, stau ţintă ochii ei,
Ş-atît de serioasă cu degetele slabe
Loveşte p-un genunche şi numără silabe,

SACONTALA

Nu cunosc inima ta,
Dar a mea-i foc, ştiu bine !
Patima mă-mbolnăveşte —
O, nu-i suflet ce iubeşte
Mai cu patimă ca mine :
Şi ce-nvăţ, nu pot uita !

DUŞANTA *(Iese de după pom, recitind.)*

Nici eu nu, ş-aş vrea să pot !
Şi mă plîng, c-am învăţat-o !
Pentru tine-i chin iubirea,
Pentru mine ea-i peirea —
Şi tu arzi, dar, adorato,
Eu de mult sînt ars de tot !

PRIAMVADA

Chiar ars de tot, stăpîne, ne eşti binevenit !

(Sacontala vrea să plece.)

DUŞANTA *(oprind-o)*

De ce nu stai ? Ţi-e trupul aşa de ostenit
Şi-ţi trebuie repaos. De ce ţi-e greu de mine ?
Şi ochii tăi sînt lîncezi. Te simţi acum mai bine ?
N-ai friguri ?

ANUSUIA

Le mai are, dar i-am găsit noi leac.

SACONTALA *(către rege)*

O, iartă ! Sînt limbute, ş-atîta gură fac.

REGELE *(către Sacontala)*

Mă laşi să şed alături ?

PRIAMVADA

De-ai vrea să faci, stăpîne,
Această zi de astăzi, eternă zi de mîne !
În locurile-acestea tu vecinic să petreci,
Să pleci şi să vii iarăşi ca-n veci să nu mai pleci !

SACONTALA *(către rege)*

Să n-o asculţi ! Vorbeşte prea multe, şi ea crede
Că nu mai este lume afară din cît vede !
Duşanta ! Alte gînduri şi alte griji te bat
Pe tine şi, departe de tron şi de palat,
Te simţi străin în codru şi toate-ţi par întoarse.

PRIAMVADA

Dar vezi, ţi-e supt obrazul, privirile-ţi sînt arse
De dragoste ; ş-acela, de dragul cui te lupţi
Cu tine însăţi, are de-asemeni ochii supţi,
Se luptă cu el însuşi de dragul tău.

SACONTALA *(supărată)*

M-asemeni...

PRIAMVADA

În doi, de-aceeaşi fire, sînt patimele gemeni.

ANUSUIA

Şi leacul tău sînt ochii, al căror leac eşti eu.

DUŞANTA *(vesel către Sacontala)*

Aşa-i ? Te-au prins cu vorba !

PRIAMVADA

Nu poţi să mai zici nu !

SACONTALA *(către Priamvada)*

Cum ceri tu ca monarhul în codru să rămîie ?
Iubirea pentru rege nu-i lucru cel dintîie,
E cel din urmă, poate.

DUŞANTA

O, las, nu-mi imputa,
Nu vezi tu că mă face nebun iubirea ta ?
De mă răneşti cu ochii, tu mă omori cu gura —
Noi, regii, n-avem prieteni şi partea noastră-i ura —,
Şi cei iubiţi d-un rege sînt vecinic cei ce ţin
Că regii toţi sînt monştri, cu suflet de venin,
Că-n suflet n-au iubire ! Şi cei mai mulţi socotu-şi
Pe regi că nu sînt oameni, dar oameni sînt ei, totuşi !

PRIAMVADA *(jucînd pe naiva)*

Dar, în palat atîtea neveste ce-şi ţin ei,
Şi le iubesc...

DUȘANTA *(ridicîndu-se)*

Să fie o lume de femei
În jurul meu, stăpînă am singură pe-o roabă,
Iar celelalte toate sînt numai de podoabă.
Ș-acestei inimi, stoarse de dragul tău, i-ai fi
Tu singură stăpînă, și lumea te-ar privi
Cu ochii admirării, știindu-te stăpînă !
Cu sceptru-n mîna dreaptă, cu stînga prins de mînă
Cu tine ! Două lucruri de-acum mă fericesc :
Pămîntul, că-i sînt rege, și tu, că te iubesc !

PRIAMVADA

(Către Anusuia, tare, ca s-o audă Sacontala)
Văzînd cu ochii, iată, se face sănătoasă !
Obrazul ei e rumen, ș-acum nici nu-i mai pasă
De noi.

SACONTALA *(se întoarce spre ea)*

Răutăcioaso ! N-am vreme să te cert !

DUȘANTA *(către Sacontala)*

Te-ntorci de mine ?

SACONTALA

Iartă !

DUȘANTA

Așa ușor să iert ?
Eu nu te iert, frumoaso ! Ba tot te iert, iubită,
De-mi faci un loc și mie pe pajiștea-florită.

PRIAMVADA *(către Sacontala)*

De nu — cu ce să-l mîngîi ?

SACONTALA *(către Priamvada.)*

Tot tu ! Ce suflet rău !

DUŞANTA

(Pune în degetul Sacontalei inelul de logodnă.)

Acesta fie semnul încrederii ! Al tău
Să fiu de-acum, iubită !

SACONTALA *(zăpăcită)*

Dar tata...

DUŞANTA

Să-nvoieşte !

SACONTALA

Mă tem... mă tem... el singur... ştiu eu ! Şi nu soseşte...
El n-o fi vrînd, Duşanta ! Iar eu să nu mă crezi...

(Anusuia se uită în zare.)

ANUSUIA *(către Priamvada)*

Un pui de căprioară ! Al tău, sărmanul, vezi
Priamvada ! Sărmanul aleargă cît îl ţine
Răsufletul şi cată pe mă-sa !

PRIAMVADA

Hai cu mine,
Să-l prindem, Anusuia. O, uite fuga lui !

(Ele pleacă. Puiul de căprioară e numai un pretext ca să lase pe Sacontala singură cu regele.)

SACONTALA *(tremurînd)*

Şi eu rămîn — nu mergeţi ! eu singură...

PRIAMVADA

(întoarsă din cale rîzînd)

Ce spui ?
Tu singură ! *(Pleacă.)* Şi domnul întregei lumi cu tine !

SACONTALA *(către rege, privind într-altă parte)*

Eu plec...

DUŞANTA

Rămîi, iubito ! Pleci plină de ruşine
Privirea, parcă ochii se tem de-a mă vedea.
Şi cînd te rog cu lacrămi, mai poţi să fii tu rea ?
Rămîi aici în umbră ! Aşa cum eşti, o floare,
Prea gingaş îţi e trupul să-l porţi acum prin soare.
Cu frunzele de lotos, de-ai vrea tu să mă laşi,
Ţi-aş face vînt, să-ţi apăr obrajii drăgălaşi
De-arşiţă ! O, şi-o vorbă, o vorbă de mi-ai spune !
Iar albele picioare, de-ai vrea, tu mi le-ai pune
În poale mea, cu mîna eu blînd să le dezmierd.

(Se apropie tot mai mult de ea ; Sacontala tremură tot mai tare.)

SACONTALA

O, lasă-mă ; ai milă şi lasă-mă ! Că-mi perd
Şi capul — tu n-ai dreptul — nu eşti dator — o, pleacă !
Priamvada e numai datoare, ca să-mi facă
Aceste lucruri ! Rege, o, fii atît de bun
Şi lasă-mă !

DUŞANTA *(pentru sine)*

Ea plînge ! Şi n-aş fi vrut să-i spun...
Prea m-am grăbit cu vorba. Vorbesc şi eu prea multe.

SACONTALA *(auzindu-l)*

Nu asta, nu ! Un rege nu poate să insulte,
Dar eu — aşa mi-e soarta ! Nu pot să fac ce vreu.

DUŞANTA

Te plîngi şi tu de soartă ?

SACONTALA

Nu sînt o roabă eu ?
Iubesc pe-acela care stăpînului îi place.

DUŞANTA *(aparte)*

Femeie e şi dînsa şi ştiu că se preface.
Femeile, cînd arde mai mult dorinţa lor,

Atunci știu să s-arate mai fără nici un dor,
Și-ți fac prin șovăire mai plin de patimi chinul;
Tu-nveninat te zbuciumi, chiar pentru că veninul
Nu poți să-l bei.

SACONTALA

Adio! Eu plec.

DUȘANTA

De ce?

SACONTALA

Mă tem;
Noi singuri...

DUȘANTA

Vrei un martor!

SACONTALA

Pe Brama.

DUȘANTA

Pot să-l chem.

SACONTALA

Dar eu?

DUȘANTA

Tu, ce? O roabă? Eu sînt stăpînul.

SACONTALA

Rege!
Sînt fată, la altarul lui Brama...

DUȘANTA *(se ridică înzvăpăiat)*

Se-nțelege!

SACONTALA *(privindu-l)*

Tu ești aprins.
(Vrea să plece. Regele o prinde brusc.)

REGELE

Stăi, fată! Tu mi-ai intrat în cap!
Cu mînile-amîndouă te țin, să nu te scap.
Ce? Crezi că-mi văd norocul trecînd pe dinainte,
Și nu-l opresc?

SACONTALA

Și asta! Fii, rege, fii cuminte!
Nu-ți perde bunul cumpăt c-un lucru de nimic!
Gîndirea ta-nțeleaptă și brațul tău voinic
Ți-au cîștigat respectul întregii lumi: perzîndu-l
Că pui pe mine mîna și-ți prinzi cu mine gîndul,
Respect de tine însuți mai poți atunci avea?

DUȘANTA *(mai potolit)*

Dar nu ne vede nimeni!

SACONTALA

Ne pot însă vedea
Sihastrii. Plin e codrul de oameni. Ține seama.

DUȘANTA

Nu-mi pasă.

SACONTALA

Nici de suflet?

DUȘANTA

Nici, nici!

SACONTALA

Și nici de Brama?

DUȘANTA *(rușinat, venit în fire)*

Tu-mi spui de cîte toate, cînd eu mă simț turbat
De dragul tău!
(Blînd o prinde de mînă.)
Tu vino cu mine la palat!
Femeile de-acolo sînt fala curții mele,
Dar tu-mi vei fi soție și doamnă peste ele.

Iubito, vezi inelul logodnei ! E de-ajuns ?
Mă crezi acum ? Răspunde ?

(Amenințător.)

Tu n-ai nici un răspuns ?
N-ai milă să te-ndupleci ? Ce suflet ai în tine ?
Eu n-am ce să [mai] caut pe-aici. Rămîi cu bine !

(Regele, mînios și plin de ambiție, pleacă repede.)

SACONTALA

(privind în urma lui, cu glas stins)

De-ai fost iubit de dînsa chiar numai un minut,
Ș-a plîns, că n-avea chipul să-ți deie ce-ai cerut,
Prea rău ai fi s-o blestemi ! De dragostea ta arsă,
Sacontala spre tine de-a pururi fi-va-ntoarsă
Cu inima ! Și vecinic tovarășe-i vor fi
Aducerile-aminte de cea mai dulce zi
A ta, dar nu a dînsei ! Nu-ți cere s-o ai dragă,
Dar n-o urî, Dușanta ! De-atîta ea te roagă :
Măcar să nu-i fi dușman, și n-o uita de tot !

(Sacontala pleacă încet.)

Nu pot — mi se îndoaie genunchii — nu mai pot !

(Ea dispare după arbori. Pauză. Dușanta la o îndepărtare, stînd pe loc, privește în urma ei.)

DUȘANTA

Ah, inimă de piatră ascunsă-n trup de ceară !...
A fost de zei menită, în cale să-mi răsară
Și ea ! Ca să-i duc dorul de-acum prin veac de vremi
Tu n-ai venit chemată, și mergi, și nu mă chemi
Să viu cu tine ! Du-te Ș-atîta dor te-ajungă,
Să vii, de dor mînată spre mine iar !

(Vine încet îndărăt, fără să știe că se întoarce.)

Ah, lungă ce-i și ziua ! Sînt un nebun ! Ce vreau ?
Să mă închin nemernic acestei — ah ! Nici zeii
Nu sînt mai buni cu mine, și eu mă plec femeii ? —
Ce-i asta ?

(Vede brățara Sacontalei.)

E odorul Sacontalei ! Pierdut !
O, măcar tu dă-mi dreptul — așa — să te sărut !
Să te lipesc aproape de inima ce geme,
Odorule, tu care ai stat atîta vreme
Pe brațul ei ! În Gange tu te-ai scăldat cu ea !

(Sacontala apare de după copaci. Stă în loc.)

SACONTALA

Brățara e la dînsul. O pune-n sîn ! Ce vrea ?
Mă tem să merg, mi-e groază să stau — să merg mai bine !

DUȘANTA *(văzînd-o)*

Sacontala, o, spune-mi te-ntorci acum la mine ?

SACONTALA *(silit)*

Nu, nu la tine, rege. Mă-ntorc... la tine, da.
Mergînd am prins de veste că mi-am pierdut ceva.

DUȘANTA

Am să-ți ajut să cauți. Și ce-ai pierdut ?

SACONTALA *(arătînd brațul)*

Brățara.
De-aici, Dușanta, uite de-aici ! M-apucă seara,
Și vreau să merg acasă.

DUȘANTA *(ironic)*

Și plîngi că eu te-opresc ?

SACONTALA

Ah, ce să spun eu mamei de-o fi să nu-mi găsesc
Brățara ?

DUȘANTA *(sarcastic)*

E la rege. Așa să-i spui, și iat-o !

SACONTALA *(rugătoare)*

De ce să-i spun minciună ? Nu-i spun, că nu ți-am dat-o !

DUŞANTA *(energic)*

Mi-o dai acum.

SACONTALA

O, dă-mi-o !

DUŞANTA *(rugător)*

Nici asta nu mi-o dai ?

SACONTALA

La ce ţi-e bună, rege ? Şi ce nevoie ai
De două trei cotoare de nufăr ? Dar eu, biata
Cît sînt de dojenită de mama şi de tata !

DUŞANTA

Fă-ţi alta !

SACONTALA

O cunoaşte Gautami ! Tu eşti bun,
Mi-o dai ?

DUŞANTA

Dar, astfel numai, de laşi ca să ţi-o pun
Pe braţ. Nu vrei ?

SACONTALA *(întinzînd braţul)*

Ei, dacă nu vrei altfel...

DUŞANTA *(punîndu-i brăţara)*

Frumoaso !
Prea-mărmurit ţii mîna şi nu mi-o laşi ! Mai las-o,
Şi mai — şi mai — cu totul, aşa ! Acum o laşi
Prea mult ! O, cît de neted şi cît de drăgălaş
Ţi-e braţul, parcă-i totul din flori de camalata ;
S-ar îmbăta de dînsul şi Madava.

SACONTALA *(zîmbind)*

Eşti gata ?
Tu, hoţule ! cu ochii eşti silitor, văd eu,
Dar uiţi să-mi legi brăţara.

DUŞANTA

Nu uit !... Să-ncheie greu.
Nu vezi ? Şi mi-e şi teamă să nu te strîng prea tare
Mai pot să strîng ?

SACONTALA

De-ţi place, mai poţi !

DUŞANTA

Acum te doare ?

SACONTALA

Nu, nu !

DUŞANTA *(oprindu-se şi privind-o în ochi)*

Acum e bine. Să-ţi spun ce m-am gîndit.
Odată luna plină din ceruri a fugit —
Ştii unde ?

SACONTALA

Nu ştiu ! Unde ?

DUŞANTA

Ce-mi dai să-ţi spui eu unde ?

SACONTALA

Dar spune-ntîi !

DUŞANTA

La tine, pe braţele rotunde !

SACONTALA *(cochetă)*

Nu seamăn eu cu luna ! Dar vîntul e mişel —
Din florile de nufăr ia pulberea cu el
Şi-mi bate-n ochi. Mi-e poate şi faţa colbuită ?

DUŞANTA

Să văd. Apleacă ochii şi-nchide-i strîns, iubită,
Să-ţi suflu de pe gene tot colbul...

SACONTALA *(rîzînd)*

Vrei ? Eu știu.
Dar nu mă-ncred.

DUȘANTA

În mine ? Un sclav voiesc să fiu ;
Și-un sclav nimic nu face mai mult decît îi cere
Stăpînul.

SACONTALA

Dar cînd face ?

DUȘANTA

El n-are nici putere !

SACONTALA

Dar cînd o are ?

DUȘANTA

Face.

SACONTALA *(amenințînd cu degetul)*

Ei, vezi ! M-ai fi-nșelat !
Dar ce, pe frunte-mi sufli ? Ajunge ! — Mi-ai suflat
Pe ochi acum, ei lasă ! pe-obraz, stăi, stăi ! Dar spune
Așa de scurtă vreme ești sclav cinstit ? Te pune
Stăpînul să-i coși haina, iar tu, tu o descoși.

DUȘANTA

Sînt eu de vină dacă ai ochi așa frumoși ?

SACONTALA

Și ce-mi vei cere plată ? Să nu-mi ceri mult !

DUȘANTA

E plată
De-ajuns că tu gurița n-o temi apropiată
De-obrazul meu, și ochii tu nu-i ferești mereu.

SACONTALA

Eu vreau să nu mă mustri. Ți-ajunge-atît ?

DUȘANTA

Știu eu !
Destul e pentr-un flutur să vadă flori.

SACONTALA

Îmi place
Că nu-mi ceri mult ; și-i bine, căci nu știu ce m-aș face !
Eu nu știu nici ce plată să-ți dau.

DUȘANTA *(o sărută de mai multe ori)*

Nimic n-ai ști ?
Dar asta — asta — asta...

(Se ivește un sihastru bătrîn.)

DURVASAS

O, cît de rău va fi
Sacontala, de tine ! Acum, de-atîta vreme
Degeaba vin sihastri, la jertfe să te cheme !
Uitat-ai tot, și-altare, și rugi și sfîntul post —
Așa-mi ești preoteasa lui Brama ? Cît ai fost
De bună mai nainte, cît timp sărmanul tată
Era pe lîngă tine ! Și cît ești de schimbată
De cînd e dus.

SACONTALA

Mă judeci ?

DURVASAS *(furios, arătînd spre rege)*

O, taci, că mi-e rușine
De cîte văd ! Tu-n codru, și-acesta lîngă tine !
E crimă ! Dar ascultă, și-asculte-mi Dumnezeu
Cuvîntul ! Să se lege acest blestem al meu :
Iubitul tău, pe care-l crezi
Menit de soarte,
Să-l ai amic pînă la moarte.
În brațul altora să-l vezi !

(Pleacă prin codru.)

DUȘANTA *(nebăgînd în seamă pe sihastru)*

Iubita-mi, așadară, cu dragoste-mi plăti.
Căci i-am legat brățara...
(Vrea s-o sărute din nou.)

UN GLAS DIN CODRU

La rîul Malini
Ciatravaca se plînge. Lumina-i tot mai slabă !

SACONTALA *(speriată)*

E glasul mamei, rege. Ascunde-te degrabă.
(Regele s-ascunde. Gautami vine.)

GAUTAMI

Tu singură ! Cu nimeni, ș-aici ?

SACONTALA

Cu Dumnezeu.

GAUTAMI

Ți-aduc în vas agheasmă. Ce zici, te simți tot rău ?

SACONTALA

Mă simt mai bine, mamă, și parcă mă mai lasă
Și frigul.

GAUTAMI *(o sărută)*

Draga mamei, de-ai fi tu sănătoasă !
(Pleacă amîndouă. Dușanta se arată.)

DUȘANTA *(patetic)*

Venit-a și norocul din alte lumi pribag,
Ș-abia sosit, el grabnic rentorsu-s-a din prag !
O, parcă știu, sărmanul, că-i dus să nu mai vie !
Tufișule, pe tine te chem de mărturie,
Că tu-mi vei fi mormîntul perdutei fericiri !
Durerea sufletească, născută de-amintiri,
E cea mai grea durere ! Tot, tot ce mi s-arată
În jur îmi amintește vrun lucru drag ! Odată

Rîdeam de nălucirea oricărui visător,
Cînd pentru-o zi trecută plîngea, izbit de dor,
Iar azi sînt eu nebunul, acel ce plîng trecutul
Şi-n viitor mi-e groază de-ntreg necunoscutul —
Aici a stat pe iarbă trupşorul ei cel supt !
Al ei a fost piciorul acela care-a rupt
Aceste flori ! Şi uite, aici şedea pierdută
De drag, privindu-mi ochii, ş-aici a fost căzută
Brăţara ei ! Şi singuri aici am fost ! Ş-aici
A plîns, c-am insultat-o ! de mînile ei mici
Sînt rupte-aceste frunze ! Acesta-i locul, unde,
Chiar cel din urmă freamăt mă-ntreabă şi-mi
răspunde !
Aducerile-aminte mă dor ! Ş-un dulce glas,
D-aş vrea să fug, m-opreşte la fiecare pas !
Aici făcea ea versuri ş-aici mi-a pus scrisoarea,
Ş-aici am sărutat-o, aici fermecătoarea !...

(Reculegîndu-se şi lovindu-se cu mîna de frunte.)

Nebun ce sînt ! Iubirea e-n stare să mă îngroape,
Şi cînd a fost de mine Sacontala aproape,
Eu ce-am făcut ? Şireata, vorbea tot ocolind !
M-a dus încet cu vorba, să-mi spuie, s-o cuprind !
Să-mi caute ea prilejul, s-ajung ca să-i cer plată —
Să n-o sărut, cînd dînsa se cere sărutată !
Acum e tînguirea mai mult ca de-n zadar.
O, de s-ar întoarce timpul, să fiu cu dînsa iar,
Aş şti cît de şireată se zbate în braţ iubirea ;
N-aş da de jumătate perdută fericirea !

ACTUL IV

BRAMINUL

Se face ziuă. Luna se culcă-n roşu-i pat,
Aruncă peste sineşi veştmînt întunecat
Ş-adoarme. Floarea nopţii se-nchide blînd şi lasă
Frumosu-i cap s-atîrne pe piept ca o mireasă
Cu ochi duioşi, cînd plînge după iubitul ei
Cel dus departe.
Uite, şi luna-n ceruri ce-i ?
Răsare-aşa măreaţă din valurile mării,
Izbeşte-ntunecimea ş-aleargă-n largul zării,
Cutreieră văzduhul de dînsa-nspăimîntat.
Şi-ntocmai ca pe-o frunte de domn încoronat,
Îşi punea ea piciorul pe-un pisc, pe Himalaya.
Iar florile, cuprinse molatic de văpaia
Iubirii ş-admirării, îi fac din părul lor
Cununi, aşa ca unui erou învingător.
Al ei e tot văzduhul, şi tot mai mult se suie
Pînă-n palat la Vişnu, în sfînta cetăţuie
A cerului. De-acolo nu-i drum, să mergi mai sus.
Şi cade luna, cade, s-afundă în apus,
Mai grabnică scoboară, mai palidă devine
Din pas în pas, ajunge la dealuri, la coline,
La şes, în urmă piere, izbită de-alte zori,
Şi cine-o plînge ? Codrul şi roua de pe flori !...
Ca omul ! El se-nalţă mai tare, tot mai tare,
Al lui e tot pămîntul cuprins de admirare,

Pe frunţi de regi aşează piciorul glorios,
Dar cînd ajunge culmea, începe-a cădea jos.
(Priamvada vine.)

PRIAMVADA

Ce faci aici ?

BRAMINUL

Nimica. Aştept să vie ceasul
De jertfă.
(Priamvada strigă după Anusuia.)

PRIAMVADA

Anusuio ! Ce stai ? Grăbeşte-ţi pasul !
Avem, pînă la jertfă, mult lucru de-mplinit.
(Începe să culeagă flori.)

ANUSUIA

Am fost la tata Canva, să-ntreb cum a dormit
Sacontala.
(Anusuia se pleacă şi culege şi ea flori.)

PRIAMVADA

Şi doarme ?

ANUSUIA

Nu doarme. Plînge dusă.
Cînd am intrat la dînsa, şedea cu fruntea pusă
În palme. Nedormită, cum e, mi se părea
Ca moartă. Doamne aperi !

PRIAMVADA

Ei, taci ! Şi ce zicea ?

ANUSUIA

Mi-a spus că ea se teme de visul ei.

PRIAMVADA

De care ?

ANUSUIA

Ştiu eu — de astă-noapte! Ea nu mi-a spus. Îmi pare
Că-i rău de noi. Duşanta de-atunci, cînd i-a trimis
Scrisoarea, cam de-o lună, nimic nu i-a mai scris
Şi nici nu vrea să afle că moartă e, ori cum e?
Acolo prin oraşe e lumea altă lume,
Sînt prinţi şi domni! Un rege e tot cuprins de ei!
Ş-apoi — ştii tu — el are o sută de femei,
Ştii tu? Şi lui îi iese din cap de-atîta vreme
Sacontala...

PRIAMVADA

Taci, proasto, că n-ai de ce te teme!
Femeile sînt numai podoabă pentru regi,
N-a zis şi el?
(Se uită în coşul Anusuei.)
Spui fleacuri, dar flori nu prea culegi!
Eu mi-am umplut cofiţa. Tu cît ai, Anusuio?
Ne-aşteaptă tata Canva, ia cofa mea şi du-i-o.
(Anusuia pleacă grabnic, se împiedică şi cade.)

ANUSUIA

Aşa, vezi!

PRIAMVADA

Rupe-ţi capul!
(Anusuia ridicîndu-se şi scuturîndu-se de ţărînă.)

ANUSUIA

N-ai fi putut cădea
Şi tu?

PRIAMVADA

Dar eu încalte cădeam cu cofa mea.
Adună-le degrabă! Ce stai, ca o bătrînă
Cu mîna-n şold?

ANUSUIA

Dă-mi pace, că m-am lovit la mînă!
(Anusuia pleacă.)

PRIAMVADA *(singură)*

Sărmana! Cine știe, femeile-n oraș
Sînt altfel! Poate ele iubesc mai pătimaș!
Știu rîde mai aprinse și se pricep mai bine
La dragoste. O, doamne, s-a prins acum de mine
Prostia Anusuiei! Să cred eu vorba ei?
O sută — mare doamne! — o sută de femei
Pot într-o zi un munte cît cerul să-l răstoarne,
Unui bărbat adecă nu pot să-i puie coarne?
Aș ce? El e cuminte, viteaz și e-nvățat,
Și-i rege! Dacă-i rege, ce-i el? Nu-i tot bărbat?
Mă mir așa, ca proștii, eu singură, cum poate
Dușanta să le ție în casa lui pe toate?
De ce-i sînt bune! Una de-ajuns e peste cap,
Cum zice tata Canva! Ș-o sută unde-ncap?
Și ce fac toată ziua?

ANUSUIA

Am zăbovit?

PRIAMVADA *(Îndemnînd-o la lucru.)*

Culege!
Eu m-am gîndit la vorba ce-ai spus-o tu, la rege.

ANUSUIA

Ha, ha! Șireata mamei! Știu eu că te-ai gîndit!

PRIAMVADA

Tu știi?

ANUSUIA

Îți umblă capul și ție la iubit!

PRIAMVADA

Și dacă-mi umblă?

ANUSUIA

Umble-ţi ! Iubirea-i rugăciune.

PRIAMVADA *(ascultînd un glas din codru)*

Durvasas, furiosul. Ia taci să văd ce spune.

ANUSUIA

Sacontala, sărmana ! El, dragă, vezi ce-i face !
I-a zis iubita noastră vro vorbă ce nu-i place,
Şi el a blestemat-o !

PRIAMVADA

Ce mînios s-a dus !
Ea poate nici nu ştie ce vorbă rea i-a spus.

ANUSUIA

Pe unde-o fi fost oare de-atunci ?

PRIAMVADA

Să-l ştie sfîntul !

ANUSUIA

Eu plec şi-l rog s-o ierte.

PRIAMVADA

Te-aştept.

ANUSUIA

Mă duc ca vîntul.

PRIAMVADA

Mi-s mînile-amorţite, aşa cu greu le port !
Şi capul, şi tot trupul mi-e nu ştiu cum, ca mort.
Ajung şi eu, cu vremea, să-mi pierd cu totul firea !
Iubirea e de vină, ce alta ? Căci iubirea
A veştejit şi faţa Sacontalei ! Nu-i ea !
Ieri-seară am văzut-o şi m-am speriat. Şedea
Pe-un colţ de stîncă ; slabă, s-o sufli-n vînt. Cu părul
Pe spate şi cu capul în mîni — spun adevărul,

Că știu că n-am vrun bine să minț, de dînsa chiar —
Zîmbea, ca omul care bea moartea din pahar,
Și mă privea în față și nu vorbea cu mine,
Ș-am zis atunci că boala de dor nu e de bine.

(Vine Anusuia.)

ANUSUIA

Am fost.

PRIAMVADA

Și ce-i ?

ANUSUIA

E bine. Dintîi n-a vrut defel,
Dar l-am rugat cu lacrimi.

PRIAMVADA

Ei, cum !? Și ce-a zis el ?

ANUSUIA

A zis : „Atunci să piară blestemul de la casă,
Cînd va vedea Dușanta inelul de mireasă“.

PRIAMVADA

Atît ? Inelul dînsei, pe care i l-a dat
Dușanta ? Cînd va merge Sacontala-n palat,
Ea are să-i arate inelul ! Să n-ai teamă,
Blestemul lui Durvasas e vînt !

ANUSUIA

De bună seamă.
Dar știi ? Să nu-i mai spunem ! Ar plînge, s-ar mustra.
Să taci, să nu mai știe Sacontala.

PRIAMVADA

Da, da !

(Sacontala vine.)

SACONTALA

Culegeți flori ?

ANUSUIA

Culegem.

SACONTALA

Veniți, vă cheamă tata.

Eu plec.

ANUSUIA

Aud ? La curte ?

PRIAMVADA

Tu pleci ? Dar nu ești gata !

(Anusuia îmbrățișează pe Sacontala.)

ANUSUIA

A, Doamne, cît îmi pare de bine ! Ai să vezi
Pe rege, și-n palatul de marmură să șezi
D-a stînga lui ! Ah, vino !
Ah, nu te cred ce zici !
Să pleci ! Și ce să facem noi singure pe-aici ?
Să lași tu codrul, valea ? Să pleci, să lași cîmpia ?
Pe cît mi-a fost, iubito, de mare veselia,
Atîta mi-e durerea ! Și parcă eu mă tem —
Te duci parcă departe, să nu te mai vedem !

PRIAMVADA

Ne prinde jalea, dragă ! Dar las', tu mergi la bine !
Ne mîngăiem cu asta.

ANUSUIA

(Privind-o cu dragoste, cu lacrime.)

Ce dor ne-o fi de tine !
Să nu ne uiți cu totul ! Să vii la noi mai des.

SACONTALA

Să ne grăbim, că tata ne-așteaptă.

ANUSUIA

Ți-am cules
Atîta colb de floare ! Să-l iei ; are să-ți placă !
Mă duc să iau în grabă păr creț de la o vacă
Și lut de sub altarul jertfirii.
(Pleacă.)

PRIAMVADA

(În urmă-i, aducîndu-i aminte.)

Păr de cerb !
Și adă-mi și trei fire de cussa. Vreau să-ți ferb
De vrajă, ca să-ți fie tot dulce sărutatul,
Și dragă să te aibă de-a pururea bărbatul. *(Iese.)*
(Gautami, mai multe femei, cu cofe pline de semințe sfinte. Braminii în fund fac altarul de jertfă.)

GAUTAMI

Aici ești, draga mamei ? Sihaștri au venit
Să-și ieie ziua bună.

UNA

Pe tine te-am iubit
Mai mult decît viața, ș-acum te duci !

SACONTALA

E soartea !

ALTA

Ah, parcă duci lumina cu tine !

A TREIA

Parcă moartea
A-ntrat în codrul nostru de cînd ne-ai spus că pleci !

A PATRA

Izvoarele din vale de-acum ne vor fi seci ;
Nu vom vedea la ușă stînd blînda căprioară ;
Și florile-și vor plînge mîhnita surioară —
Dorindu-te, lipsite de tine și de ploi !

A CINCEA

Să nu ne uiţi cu totul!

A ŞASEA

Mai vino pe la noi!

CANVA *(venind gînditor)*

Aşa, aşa, iubito! Tu-mi duci dorita pace,
Tu-mi duci cu tine viaţa şi tot — dar n-am ce face!
Mă tremură durerea cînd văd că te topeşti
Cu dorul tău!

(O prinde de mîini.)

Nu plînge! Tu tînără cum eşti,
Nu poţi să stai departe de cel ce te doreşte,
Eu te-am iubit ca ochii din cap copilăreşte,
Te-aş fi ţinut pe palme şi-n sîn te-aş fi culcat
Şi-n schimbul sihăstriei întregi nu te-aş fi dat.
Dar dacă-i scris să fie aşa, iubito, du-te!
Eu te cunosc! Şi zeii cunosc a ta virtute!
Un glas de zeu, la jertfă, din aer mi-a vorbit:
„Copila ta de suflet, bramine, a primit
Din slava lui Duşanta, a regelui, o rază
De vecinică lumină! Precum se-ngreunează
De focul sfînt stejarul, cînd porii-s plini de foc,
Aşa ţi-e şi copila! Să-i fie de noroc!"
Nu poţi să stai, iubito, nu poţi să stai acasă!
Încinge-te, ia-ţi salba şi brîul de mireasă,
Şi pleacă mîngîiată din casa unde-ai stat
Cu noi, părinţii vitregi, de cînd te-ai deşteptat.
De-acum ai altă casă, şi altul ţi-e părinte.

SACONTALA

Străinii.

(Canva o îmbrăţişează, aproape plîngînd şi el.)

CANVA

Lasă, dragă! Eşti bună şi cuminte.

(Priamvada şi Anusuia se întorc.)

Aici am pentru jertfă şi boabele de grîu —
Acum dintîi, să mergeţi, copilelor, la rîu

Să vă scăldaţi în apa cea sfîntă care spală
Şi sufletul şi trupul, căci gîndu-i cu greşală
Şi trupul de ţărînă, iar cu păcate-n gînd.
Nu poţi să te apropii de foc. Veniţi curînd.
(Fetele pleacă să se scalde.)

SARNGARAVA

Tu m-ai chemat, părinte.

CANVA

Sarngarava, te ştiu
Om bun şi cu credinţă — dar toţi te ştim noi bine —,
Sacontala azi pleacă la curte, şi pe tine
Te rog să mergi cu dînsa.

SARNGARAVA

Sînt gata.

CANVA

Eu acum
Sînt întrecut cu vîrsta şi nu mă-ncred la drum —
Şi zi-i aceste vorbe : „Stăpînule, iubite !
O binecuvîntare din codri îţi trimite
Bătrînul Canva. Zeii să-ţi fie buni în veci.
Şi te mai rog, stăpîne, cu dragoste să-ţi pleci
Tot sufletul şi gîndul spre cea de tine-aleasă.
Pe fata mea voit-ai să ţi-o numeşti mireasă,
Primeşte-o, dar ! Noi cerem de-acum locaşul tău,
Iubire nu-ţi pot cere, căci ea-i la Dumnezeu !"

SARNGARAVA

Te-am înţeles, părinte. Ce zici s-a împlinit.

CANVA

Voi arbori sfinţi din codru de zîne locuit !
Vestiţi că ea se duce, se duce ! Niciodată
Voi n-aţi avut o soră mai bună, mai legată
Cu soarta ei de-a voastră ! Ce grijă vă purta !
Ea cînd avea trei picuri de apă, îi vărsa
Pe voi, ca s-aveţi hrană, iar ea răbda de sete.

Ea și-ar fi rupt vreodată cu drag să-și puii-n plete
Vreo frunză ori vreo floare, dar nu și-a rupt din
voi —
Ah, parcă pentru-o floare toți pomii rămîn goi!
Ce dragi i-ați fost! În lume n-avea o sărbătoare
Mai mare decît ziua cînd răsărea vreo floare.

GLASUL CODRULUI

Norocul fie-i partea! Să-i umble vrerea-n plin
La arșiță să-i fie prieten vîntul lin,
Și soarele prieten în zilele de iarnă,
Și florile de nufăr în drum să i s-aștearnă!
Iubită ea să fie ca umbra la izvor,
Să nu cunoască plînset și chin turburător!
Pămîntul să-nflorească sub micile-i sandale,
Lumină să se facă pe urmă-i, cînd, în cale,
Va trece mai frumoasă ca sute de femei,
Și limpede să-i fie de-a pururi scalda ei!

SACONTALA

Așa-mi părea de bine că plec, eram ca beată,
Căci am să-mi văd iubitul — ș-acum, așa deodată,
Mă prinde jalea, uite! O zi de-aș fi rămas
Măcar! Să plec și toate, vai, toate să le las!
Și-n urmă, cine știe cînd ne-om vedea!

PRIAMVADA

Ei lasă,
Nu zice-așa! Tu doară vei mai veni pe-acasă!

SACONTALA

Și nu cunosc pe nimeni; tot singură voi fi
Cu dorul meu în suflet! Și voi putea trăi
Acolo, fără codru? De-acum să n-am aproape
Nici cîntecul de pasări, nici șopotul de ape,
Nici freamătul pădurii și baterea de vînt —
Potecele plouate, ruptura de pămînt
Și zarea care joacă în zilele senine,
Cînd monotonul murmur al cîntului de-albine

Străbate din tot locul şi nu-l vezi nicăiri,
Ah, toate ! Tot ce-i stratul întregei mele firi !
(Vede lîngă ea un tufiş de madhavi.)
Sărmana ! I se pleacă frunzişul, parcă plînge !
Aici, să-i puneţi, tată, proptea. Altfel se frînge.
(Către Priamvada şi Anusuia.)
De-acum pe voi, iubite, vă las în locul meu ;
De flori purtaţi-mi grijă, udaţi-le mereu.

CANVA

Le vom uda, şi mîine vom curăţi frunzişul,
Voi îngrădi şi amra de colo ; iar tufişul
Acesta ne stă-n cale, aş vrea să-l mai rătez
Să fac pe-aici potecă la deal, să mai scurtez
Din drumul de pe colnic.
(Sacontala vede în livadă o căprioară.)

SACONTALA

O, biata căprioară !
Azi n-am văzut-o ! Uite, ce veselă scoboară
Pe coastă — te rog, tată, cînd va făta, să-mi spui !
Să-mi dai pe-un om de ştire, ori să-mi trimeţi un pui.
Dar nu uita !
(Un pui de antelopă trage de haină pe Sacontala. Ea se întoarce.)

CANVA

Viţeaua ! te trage de pulpana
Vestmîntului.
(Sacontala se pleacă şi-i cuprinde gîtul.)
Tu ? Vino ! Ce blîndă e sărmana !
N-ai mamă, nu, iubito, căci dînsa a murit !
O, cît îmi eşti de dragă ! Ştii tu cum te-am hrănit
Din mîna mea, cu iarba cea proaspăt adunată ?
Şi cînd veneai acasă, cu gura sîngerată
De colţul ierbii aspre, mai ştii tu cum te-am uns
Pe rană cu oleiuri ! Şi astăzi am ajuns
Să mă despart de tine — pe căi necunoscute !

Iar tu m-apuci de haină, ca să m-oprești ? O, du-te,
O, du-te și mă lasă, că noi de azi sîntem
Doi despărțiți ! De astăzi noi nu ne mai vedem —
Să-ți poarte grijă cerul de-acum și să te crească
Din mila lui !

PRIAMVADA

Ea știe de mult acum să pască.

SACONTALA

Ah, știe ! Dar cînd n-are pe nimeni, cum n-am eu !

(Izbucnește în plîns.)

CANVA

Nu plînge, dragă ! Plînsul e dat de Dumnezeu,
Dar nu e totdeauna la loc ! Și nu e bine !
Vin vremuri, draga tatei, cînd simți așa că-ți vine
Să plîngi, să plîngi cu hohot, ș-ai plînge și nu poți !
Nu plîngi numai tu, dragă, plîng eu și plîngem toți —
Plîngînd te naști și-n urmă plîngînd au să te-ngroape.
Cînd simți că-ți izvorește un picur sub pleoape,
Dă-ți suflet și silește-l să-ntoarcă la izvor,
Că-n urma lui vin zece, ș-o sută-n urma lor ;
Îneacă-ți dar durerea, cînd simți că-n ochi îți iese !

(Mișcat și dureros.)

În calea ta prin lume tu vei vedea adese
Că ai să sui pe dealuri și să scobori în văi,
Și-i greu să afli drumul cel drept, și pașii tăi
Nu lasă pe tot locul o urmă, tot aceea —
Virtutea, draga tatii, virtutea este cheia
Ajungerii la bine !

(Să reazimă de un pom. Obosit.)

Mă simț și eu bătrîn,
Mi-e slab acum și capul, ș-abia, abia mă țin
Picioarele. În urmă, eu am numai o fată
Ș-această zi-n viață o văd de-ntîia dată !
Ascultă-mă ! Dușanta e rege și-i om blînd ;
Noi îl iubim, că e al nostru. Ajungînd

La curte, vei fi pusă în rînd cu celelalte
Femei ; și poate sta-vor pe trepte mai înalte
Vreunele, or poate tu-n frunte le vei sta —
Noi nu știm ! Dar la urmă orcum s-ar întîmpla,
Ești blîndă azi și blîndă rămîi viața toată.
Tu fă ca celelalte femei să te socoată
O soră, ba chiar sclavă, dar nu rivala lor !
Pe rege tu-l iubește, dă cinste tuturor
Celor iubiți de dînsul ș-atunci vei fi cinstită.
De vei simți cu timpul că nu-i mai ești iubită,
Nu-i face-mpotrivire și nu te supăra
Pe el, ca să nu superi pe cei din preajma ta.
Cu cei mai mici din casă fii bună, însă dreaptă,
Și judecă-ți tot pasul și nu grăbi la faptă,
Nicicînd nu fi pripită cu dorul care-l ai,
Și nu uita cu cine și pentru cine stai
În casă ! Iar în prieteni prea mult tu nu te-ncrede !
De nu te vede nimeni, din ceruri Brama vede,
Să n-o uiți asta ! Singur ți-ajunge Dumnezeu :
Te mîngîie la bine, te-amenință la rău.
Femeile modeste sînt cuib de fericire,
Iar cele-ntr-o ureche sînt ciumă și perire —
Zic, bine, Gautami ?

GAUTAMI *(către Sacontala)*

Ascultă-l, draga mea !
Ți-e tată, nu-ți vrea răul.

CANVA

Tu singură-i vedea
Ce bine ieși la cale, cînd umbli tot cu buna.
Din rău mai rău răsare, înseamnă-ți asta una.
Că noi sihastri, simpli și proști precum sîntem,
Cunoaștem bine lumea, căci toată o vedem
Pe din afară. Alții o știu numai din nume ;
De ce-am fugit noi oare ? De unde ? Nu din lume ?

(O îmbrățișează și o sărută.)

Ș-acum să mergi în pace ! Așa, odorul meu !
Și cerul te iubească, precum te iubesc eu !

(Anusuia și Priamvada îmbracă pe Sacontala.)

PRIAMVADA

Alt brîu i se cuvine acestui trup frumos,
Şi altă salbă. Uite, cînd pleci privirea-n jos,
Ce bine-ţi stă gătită ! Şi-ţi pun la piept o floare
Şi flori în păr, şi-n urmă trei fori la cingătoare,
Sub brîu, aşa ! Şi-n mînă tot flori, acest mănunchi,
Ş-acum închei cununa de flori peste genunchi
Şi jos la poala hainei — cum plîngi strîngînd din gene,
Ah, parcă tu eşti zîna din basmele codrene !

CANVA

Sarngarava venit-a ?

UN SIHASTRU

Îndată va veni.

CANVA

Aceasta e-n viaţă-i, vai, cea mai dulce zi !
(Ştergîndu-şi ochii.)
Dar, Doamne ! După dulce e mai amar amarul —
Acum, iubito, vino, să-nconjurăm altarul.
(Procesiune solemnă. Canva, după el Sacontala, apoi toţi sihastri înconjoară de trei ori focul de jertfă.)
Aceste flacări sfinte să-ţi fie-ntr-ajutor !
Tu, focule, tu zeul etern ispăşitor
Al gîndului din suflet ş-al faptelor de taină,
Tu, care-mbraci pămîntul şi cerul ca o haină,
În forma ta de aer prin toate străbătut,
Chema-te-vom cu glasul de plîngere umplut.
Şi-auzi-ne ! Şi braţul cel slab tu fă-ni-l tare,
Şi nobil fă-ne gîndul cel rău ! Şi-ajutorare
Trimite-ne stăpîne, tu cel de-a pururi viu !
(Procesiunea se opreşte. Sarngarava vine.)

SACONTALA

Voi rămîneţi în codru ? Voi singure-ale mele !

CANVA

Cînd va veni ursita, s-or mărita şi ele
Precum li-e starea casei.

SACONTALA

De-ai vrea tu să le lași...

CANVA

Lor nu li se cuvine să meargă la oraș.
Dar merge Gautami și frate-tău.
(Sacontala îmbrățișează gîtul lui Canva.)

SACONTALA

Vai, tată !
Eu smulsă de la pieptu-ți, ca floarea, ș-aruncată
Din brazda ei, putea-voi să cresc într-alt pămînt ?

CANVA

Nu fi așa-ngrijată !

SACONTALA

N-aș vrea să fiu și sînt !

CANVA

Cînd tu vei fi nevastă, potop veni-vor, dragă,
Și grijele ! Cu gîndul să fii la casa-ntreagă,
Să faci sclavilor haine, să dai și să iei bani,
Să ții de toate seama, să-ți aperi de dușmani
Averile și cinstea, atunci ești îngrijată !
E greu să fii cu capul la toate ! Cîteodată
Și cei mai dragi în lume se ceartă, cînd sînt soți !
Să ai treizeci de brațe, ca să-i împaci pe toți
Ai casei ! Cînd averea e multă, ea se ține
Cu mult necaz ! De grija de-acum, o știu eu bine,
Îți va veni odată să rîzi, în chinul tău,
Cînd plînge-ți-va copilul — și deie-ți Dumnezeu
Un fiu frumos și verde ca tatăl său ! — Te doare
Că-ți lași acum părinții, dar nici un om nu moare
De boala despărțirii de frați și de părinți,
Cînd are să-i mai vadă ! Sînt lacrime fierbinți
Pe cari le verși tu astăzi, dar s-or răci odată.
Așa e mersul lumii ! Tu pleacă mîngîiată !

ANUSUIA

Te va primi cu pompă ş-alai, Sacontala!
Şi dacă, cine ştie de ce, s-ar întîmpla
Ca regele Duşanta să nu-şi aducă-aminte
De tine, dă-i inelul.

SACONTALA *(tresărind)*

Lui? Eu? Ah, ce cuvinte!
Mă sperii, Anusuio!

PRIAMVADA

A zis de dragul tău!
Iubirea crede, vecinic, tot numai ce e rău,
Şi vede tot mizerii şi piedici, unde n-are.

SARNGARAVA

Ne-ntîrziem, părinte! E vremea de plecare.

SACONTALA

Şi noi, iubite tată, noi cînd ne-om mai vedea?

CANVA

Vei fi demult nevastă şi mamă, draga mea,
Şi fiul tău va creşte, voinic de cei de frunte,
Ca puiul de leoaică în peştera de munte,
Şi-n zilele primejdii tot cel dintîi va fi —
Ş-ajunge-va la vîrsta să poată cîrmui,
Şi-i va lăsa Duşanta toiagul peste turmă,
Ş-atunci, atunci, iubito, în zilele din urmă,
Voi veţi veni în codru! Ş-aici ai să petreci
Viaţa fără moarte a liniştei de veci!

(Se întoarce grăbit, îl podideşte plînsul.)

Eu am să merg la jertfă! Plecaţi, plecaţi în pace!

SACONTALA

O, tu rămîi în codru, tu poţi de-acuma face
Mult timp sfinţita jertfă! De ce să te grăbeşti?
Eu însă plec.

CANVA

Copilo, prea mult te tînguieşti !
A noastră eşti şi vecinic vei fi copila noastră
Cît voi vedea eu cerul cu zarea lui albastră
Şi văile, şi codru, şi cerbii la izvor,
Îmi voi aduce-aminte de tine ! Şi cu dor,
Cu drag nebun privi-voi potecele bătute
De paşii tăi — oh, gînduri într-alte lumi perdute !
Şi-n fiecare clipă, la orice pas al meu,
La rugă, ori la jertfă, te voi vedea mereu
Cum te jucai tu mică pe-un ţărmure de vale,
Cum îmi săreai pe umeri, cum îmi ieşeai în cale
Şi-mi cuprindeai genunchii, rîzînd nevinovat,
Şi eu cu ochii-n lacrimi spre tine stam plecat
Şi te-adiam pe frunte, p-obraz, pe sub bărbie —
O, du-te, dragă, du-te ! Şi calea ta să fie
De flori. Adio !

(El se întoarce şi pleacă. Sacontala perdută priveşte în urmă-i.)

SARNGARAVA

Haideţi ! Ş-acum cu pasul des,
Că-ntîrziem !

SACONTALA

Adio !

PRIAMVADA

Noi mergem pînă-n şes
Cu tine surioară.

(Pleacă toţi. Canva rămîne singur. Se aşează pe un trunchi de arbure şi priveşte tăcînd, pînă ce dispar sihastrii.)

CANVA

N-aş vrea s-o văd plecată —
Dar nu ! Ori mai devreme, ori mai tîrziu, o fată
Ajunge-n mîna celor străini ! A fost aşa,
Ş-aşa va fi de-a pururi ! La ce ne-am întrista ?
Acum mă simt mai vesel, simt liniştea în mine,
Că m-am scăpat de-o grijă. Aşa e orişicine,

Cînd i s-a dat în pază un lucru prețios
Pe care îl păzește mulți ani conștiincios,
Și-n urmă îl trimite stăpînului acasă !
(Ridicîndu-se privește spre cer.)
Acolo sus e Brama, și Brama nu ne lasă !

ACTUL V

(Palat. Un camerier.)

CAMERIERUL

Ești om! De-ai fost pe lume gigant, ori un pitic,
Și de-ai făcut de toate, ori n-ai făcut nimic,
De-ai pus tu robi în lanțuri, ori ei te-au pus pe tine:
Un giulgi ți-e partea toată, cînd ceasul morții vine.
Cînd moartea e totuna, nebun ești dac-alegi
Dintre nebuni pe-un geniu, pe-un mizer dintre regi!
Un rege! Cum e dînsul mai mult decît noi oare?
Îl dor aceleași patimi și griji, durerea-l doare
Ca și pe noi, iubește și uită ca noi toți!

(Vede pe Dușanta.)

A, iată-l! Slab și palid, un mort! Și cînd socoți,
Că el e pus de Indra să judece pămîntul,
La rău se-naltă mîna, și la nedrept cuvîntul,
Să fie scut și spadă poporului întreg —
Mă tremură chiar gîndul, cînd stau să-i înțeleg
Durerile din suflet! Sacontala, ea cine-i?
O fată neștiută, rivală a reginei.
Un nume! Ș-acest nume — atîta știu să spui —
Dușanta îl rostește prin visurile lui,
Îl plînge ziua-ntreagă și-l murmură și-l geme!

Cum s-a schimbat la curte întregul trai de-o vreme !
E mut de pasări crîngul ; şi ele parcă ştiu
Că sufere Duşanta ! De cînd nu mai e viu
Acest palat, chiar codrul clătindu-şi creaţa coamă
Mai jalnic parcă plînge ! Duşanta-i o fantoamă,
Dintr-un mormînt ieşită, de plîns cu ochii roşi,
Iar cei ce-l înconjoară sînt parcă chiparoşi,
Ce vîjie prin noapte şi-n vînt ridică graiul
Să plîngă la mormîntul din care iese craiul !

(El iese, în vreme ce intră Duşanta şi Vataiana.)

REGELE

Eşti sigur ?

VATAIANA

Astăzi, rege, sînt patru luni.

REGELE

Ce veşti
Aduci de la sihaştri ?

VATAIANA

Nimic din ce doreşti.

REGELE

Şi haina ei de nuntă cum a primit-o ?

VATAIANA

Rece.
Cînd i-am vorbit de tine, vedeam că ea-mi petrece
Cuvintele c-un zîmbet nepăsător, ca ea.
Şi mi-a răspuns cu silă, şi-ntruna se ferea
De ochii mei, întocmai ca una vinovată.

REGELE

Ţi s-a părut.

VATAIANA

Nu, rege. M-ai prins mințind vreodată ?
Avea ceva pe suflet. Ce-avea, ea n-ar fi vrut
Să știu și eu.

REGELE

O vină ?

VATAIANA

Și nu mi s-a părut !
O vină, da ! *(se oprește, patetic)*
Ascultă-l pe acel care te roagă !
Dușanta, fii cuminte ! Să nu-ți mai fie dragă
Sacontala ! Iubirea te mistuie ca-n foc,
Orbiș tu mergi spre dînsa, și nu ți-e spre noroc !
De fete-i plină lumea, ce vrei tu poți alege —
O fată de sihastru nu-i vrednică d-un rege !

REGELE

Dar Canva ce va zice ?

VATAIANA

Tu prea mult ții la el !
Și te-a mințit.

REGELE

Dar fata ?

VATAIANA

Ea cine-i ?

REGELE

Un inel
Am dat atunci copilei, și cîtă vreme-l are
Pe deget, jurămîntul e tare, e mai tare
Ca voi, ca mine însumi, ca toată legea mea.

VATAIANA

Dușanta ș-o țărancă ! Ce vrei să faci cu ea ?
Gîndește-te la țară, socoți că ai o mamă,
Și ești născut din Poros ! Tu nu te iei de seamă,

Că blastemă poporul, te află vinovat,
Că mergi pe drum de taină, faci tot nejudecat.

REGELE

Voi rîdeți, dînd din umeri, vă pare poate bine
Că sufer.

VATAIANA

Ia-mi toiagul, mă fă de el nedemn,
El, sprijin bătrîneței ș-al slujbei mele semn !
O, ia-mi-l, dar m-ascultă ! Al vieții mele licur
Tu stinge-l, dar mă crede ! Ca-n lampă, pic de picur,
Oleul — mi se scurge tot astfel zi cu zi :
Tu, rege, suflă numai ș-am încetat de-a fi !
Fă tot ce vrei cu mine, zdrobește-mă-n picioare,
Dar las' să ni se-ntoarcă demult apusul soare —

REGELE

O, du-te, du-te, du-te !

(Face semn, se întoarce, se așează pe scaun. Pauză.)

UN GLAS

De mult nu ți-a zis : „Vino !"
Tu plîngi acum, albino,
Și tremuri alungată
Din rumenele flori.
Așa de tristă zbori,
Așa de resignată !

S-a stins ce-a fost lumină !
Un flutur, o albină
Bărbaților le pare
Nimic ; un flutur ce-i ?
Dar bietele femei
Găsesc un lucru mare !

Un flutur e iubirea,
Zburdalnic e cu firea.
Dar aripa-i se frînge ! —

Din mîni cînd l-am scăpat,
Bărbatu-i supărat
Femeia însă plînge !

(Într-această vreme vine Vidușaca.)

REGELE

N-ai auzit ce cînt
Duios a fost acesta ?

VIDUȘACA

Nu prea. Ș-apoi, eu sînt
Dușman acestor cînturi.

REGELE

El mi-a adus aminte
De-o altă lume, caldă, din vremi de mai nainte,
Cînd eu trăiam ! Odată, de mult...

VIDUȘACA

Cum s-a schimbat !

REGELE

O, parcă eu sînt altul ! eu cel adevărat
Sînt mort de mult !

VIDUȘACA

Dușanta ! Vorbește ca nebunii !
Sărmani nebuni ! Sînt astfel creați pe lume unii
Că-s veseli și deodată îi prinde-un gînd duios,
Și plînsu-i podidește, cînd văd un trup frumos
Și-aud un ton armonic. Ei nu pot să mai poarte
Aducerile-aminte de vremurile moarte,
Și toată suvenirea ce-i leagă de trecut,
Îi face melancolici.

REGELE

Un codru străbătut
De negură — și limpezi curg apele din vale,
Prin vîrfuri bate luna și flori azvîrle-n cale,
Și ea, frumoasa, cîntă.

VIDUŞACA

Vasumati.

REGELE *(ridicînd capul)*

Iar ea ?

VIDUŞACA

N-auzi ce jalnic cîntă ?

REGELE

Dar nu-nţeleg, ce vrea ?

VIDUŞACA

Puţin de tot, Duşanta. Tu ştii că te iubeşte,
Ea numai cînd te vede, atunci numai trăieşte.
De tine-i alipită ca umbra, şi tu-i dai
În schimb întreg dispreţul ! Şi-ai vrea mai mult să ai :
Atît cît ai n-ajunge ! De ce ? Poet eşti, rege,
Ce nu-nţeleg savanţii poetul înţelege.

REGELE

Mi-a fost şi dînsa dragă ! Mi-a fost dar e de mult !
Azi nu găsesc puterea s-o văd, s-o mai ascult.
Şi vai ! ea e frumoasă ! Cu faţa ei aprinsă,
E parcă trandafirul aflat sub neaua ninsă
Pe-o vale — cît de dulce e tot cuvîntul ei
Şi cît e ea de bună !

VIDUŞACA *(aparte)*

A cuceri femei
Poţi numai prin femeie !

REGELE

Şi ea de unde vine ?

VIDUŞACA

De cînd ai alungat-o din casă, de la tine,
A stat la mama noastră. Regina, precum ştii,
O ţine-aşa de dragă ca ochii, ş-ar dori
S-o vadă iar la tine.

REGELE

Mi-ai spus destul ! Tu pleacă
Şi spune-i că mă mustru de ce-am făcut.

VIDUŞACA *(aparte)*

Se-neacă
De plîns. El o iubeşte ! Plec, iată-mă ! Ba nu !
Îmi vine ceva-n minte. De ce nu te duci tu ?

REGELE

Totuna e.

VIDUŞACA

Nu, rege. Şi vezi de ce, ea ştie
Că dacă-i ceri iertare, tu nu-i mai ţii mînie,
Dar ea nu-ţi cere asta. Iubirea ei a fost
Rănită de dispreţul purtării fără rost ;
Să meargă deci el însuşi, dispreţul, s-o împace !
Şi cîtă bucurie nu-i faci !

REGELE

Şi tu-i poţi face !

VIDUŞACA

Eu ? Pun pe rană numai un leac alinător,
Dar tu ? tu vindeci rana.

REGELE

Ah, cît e de uşor
Să zici — dar nu pot face ! De-ajuns e s-alini rana.

VIDUŞACA

Tu mergi la ea, o-ntîmpini cu vorbe dulci, sărmana,
Ea rîde printre lacrimi ş-atunci se uită tot.

REGELE

Viduşaca...

VIDUŞACA

Vii, rege ?

REGELE

Nu pot ! Aş vrea să pot !

VIDUŞACA *(pleacă)*

Mereu şi azi şi mîine şi zile-ntregi de-a rîndul
Voi sta de el ! Să-i piară pe nesimţite gîndul
Sacontalei. De grijă avea-voi eu de-acum,
Porniţi pe drum odată, să nu ne-oprim din drum.
(Se întîlneşte cu Bradasena.)
Fă tot, ca să-l înduplecì !

BRADASENA

Cît pot, voi face toate.
(Către rege.)
Tot trist mereu, stăpîne ?

REGELE

Sînt trist ?

BRADASENA

Ori, poate, pari.
Tu mă fereşti cu ochii, eşti palid şi tresari.
Te tremură durerea. Vezi, focul din scînteie.

REGELE

Cît timp mi-e credincioasă din suflet o femeie,
Nu pot s-o uit.

BRADASENA

Şi totuşi ! Vasumati nu ţi-e
Aşa de cu credinţă, ş-o uiţi ? ştiu eu, de ce ?

REGELE

Sacontala e cerul, Vasumati pămîntul,
Şi numai cea dintîie îmi are jurămîntul.
Cît timp mi-e credincioasă, cum ceri să fiu mişel ?

BRADASENA

Dar dacă ea te-nşală ?

REGELE

Dar, n-are ea inel
Ca semn al logodirii ? Ea n-are cunoştinţa
Că-i fermecat inelul ş-arată necredinţa
În dragoste ! el cade din deget, cînd te-ai dat
Unei iubiri străine.

BRADASENA

Oricît de fermecat
Ar fi, el nu-i dovadă ! Fiind chiar, nu-i sigură :
De unde crezi mai lesne, femeile nu fură,
Cît timp pricep să fure de unde nici nu crezi !
Tu vrei pentru credinţa femeilor dovezi ?
Ajunge numai una, dar iadul nu e darnic,
Nu-ţi dă nici pe-asta, rege ! Dar totul e zadarnic.
Chiar de ţi-ar da ş-o sută.

REGELE

Inelul însă...

BRADASENA

Bine,
Tu crezi c-ar fi inelul dovadă pentru tine ?
N-ai altceva ? Şi-n urmă ce-ai zice de-ai vedea
Că fata nu-l mai are pe deget ? Cine-i ea ?
Nu-l poate perde ?

REGELE

Perde ? Nu-l poate ! Ea nu-l poate !

BRADASENA

Şi dacă ?

REGELE

Ah, mai bine să mor !

BRADASENA

Se-ntîmplă toate !
Ş-aceasta-i cu putinţă.

REGELE

Iar dacă va veni
Sacontala săracă de-acel inel, voi fi
În dreptul meu s-o lapăd, s-o uit! Atunci să-mi fie
Așa precum vrea mama, Vasumati soție!

(Intră un paznic.)

PAZNICUL

Etern cu slavă, rege! La prag două femei
Și doi sihastri preoți îmi cer intrare. Ei
Sosesc trimiși de Canva, din codrul sfînt.

BRADASENA

De unde?
E prea tîrziu să intre! Tu mergi și le răspunde
Că domnul nostru astăzi cam suferе.

REGELE

Nu-i drept!
Străinii pot să intre. Du vestea că-i aștept.
În haina lor de jertfă preoții să s-adune
La focul sfînt, ș-acolo cu glas de rugăciune
Să-tîmpine pe solii lui Canva, cum e scris
În Veda.

BRADASENA

Cine-s solii? Și cel ce i-a trimis
Ce vrea?

PAZNICUL

Aduc pe...

BRADASENA

Cine? Sacontala?

REGELE

O, pleacă
Să vezi dacă inelul...

BRADASENA

Te temi acum de „dacă“ ?
El trebuie să fie pe deget ! Dacă nu-i,
E vinovat inelul, nu fata.

REGELE

Şi să-i spui
Că eu — dar stai mai bine ! De ce să mergi !
Ba, du-te
Şi spune-i — Nu ! Aşteaptă, de ce pleci aşa iute ?
Ba mergi, nu perde timpul !

BRADASENA

Să stau ? Să merg ?

REGELE

Ţi-am spus !

BRADASENA

Aceşti străini ai naibei ne-ncurcă rău !
(Pleacă Bradasena, regele se plimbă neastîmpărat.)

REGELE

S-a dus —
Aş vrea s-o văd ! E dînsa şi azi ce-a fost odată ?
Ori eu sînt altul ? Parcă mi-e inima-ngheţată
De-atîta neastîmpăr ; ş-acest cutremur ce-i ?
Poporul meu şi mama ! Şi de credinţa ei
Mă prind fiori ! Mi-e teamă, vai, teamă că se poate
Să perd ce cred pe lume mai tare decît toate !
Ah, dacă-i adevărul aceea de ce-mi tem
Pe draga mea, mai bine lăsaţi-mă să gem
În neştiinţă ! Valul orbirii să mă poarte —
A te-ndoi e viaţă ş-a şti deplin e moarte !
(El iese. Vataiana intră.)

VATAIANA

Intraţi ! Aici e sala. Eu merg ca să vestesc
Pe rege.

(Sieși) Nu se poate ! În codri sfinți de cresc
Frumoase flori, de-a pururi în codri să rămînă !
O floare de urzică să fie-acum stăpînă
Palatului ? O broască ? Ferească Dumnezeu
Să ne-ncuscrim cu popii ! Dar nu va fi, zic eu !
(Iese. Intră popii, Sacontala cu fratele ei de suflet și Gautami.)

SACONTALA

Ah, cît de rece-i, mamă, splendoarea din palaturi !
Păreții sînt spoiala și, cît privesc în laturi,
Splendoarea lor m-orbește ! Străin, acest loc strîmt,
Mă umple de cutremur. Și nu știu cum mă sîmt
Așa neliniștită. Mă tem.

GAUTAMI

Orice mireasă
E astfel, draga mamei. Tu ești aici acasă.

SACONTALA

O, de-ar fi stat în codru eternul meu iubit —
De ce-am venit eu, mamă ? de n-aș mai fi venit !
Acolo era dînsul întreg al meu, și dragă
I-am fost numai acolo, a lui fiind întreagă !
Aici, la ce-i sînt bună ? Prea sus mă sui de jos,
O floare răsădită în strat nepriincios !
(Intră regele cu mamă-sa, cu suita.)

VATAIANA

Iubitul nostru rege, Dușanta, vi s-arată,
Plecați-vă-nainte-i !

SACONTALA *(Se strînge către mă-sa.)*

O, mamă, niciodată
Nu l-am văzut ca astăzi ! Nu-i el ! Nu-s ochii lui !
(Regele privind-o pe furiș.)

REGELE

Frumoasă, tot frumoasă ! E ea, şi totuşi nu-i
Aşa cum e ascunsă sub văl, ea mi se pare,
În mijlocul acestor bătrîni păliţi, o floare
Ce creşte între frunze căzute din tufiş
Bătut de ger.

(Către Vataiana încet.)

Inelul ? Priveşte pe furiş !
Îl are ?

VATAIANA *(încet)*

Nu-l mai are !

(Regele, pînă aici neastîmpărat, devine galben şi mînios.)

UN SIHASTRU

Etern noroc, stăpîne ! Mulţi ani de-acum cu glorii !
De-a pururi biruinţă !

AL DOILEA

Precum se pleacă norii
Cînd plini îşi au tot trupul de rodnicele ploi,
Aşa, tu rege nobil, pleci inima spre noi !
Nu-i bun ca tine, nimeni, nu-i nimeni drept ca tine ;
Virtutea-ţi cea mai mică e facerea de bine !

REGELE

Îţi mulţumesc. Vorbeşte-mi ce griji v-au abătut ?
Ce rău ? Aici mi-e dreapta menită să v-ajut.
S-au răzvrătit tîlharii şi v-au ieşit în cale ?
Sînt oameni răi în codru ? Ori turmele, ce-n vale
Pasc colţul ierbii sfinte prin crînguri, s-au ascuns
De spaima vrunei fiare ?

UN SIHASTRU

Nimic nu ne-a ajuns
Din cîte-numeri, rege. Mulţi ani să-ţi fie anii !
Pe arc cînd pui tu braţul, stau galbeni toţi duşmanii
Şi-n vis tresar de spaimă ! Cît timp stă braţul tău,
De nimeni nu ne temem, cel mult de Dumnezeu !

REGELE

Şi Canva ce mai face ?

SIHASTRUL

El ? Bine, Iar noi, rege,
Venim trimişi de dînsul.

REGELE

Vro rugă, se-nţelege.

SIHASTRUL

Întîi de toate, dînsul întreabă azi prin noi
De eşti în sănătate măria-ta, ş-apoi
Îţi zice-aceste vorbe :
(Ia de mînă pe Sacontala, o duce spre tron.)
„Stăpînule, iubite !
O binecuvîntare din codru îţi trimite
Bătrînul Canva. Zeii să-ţi fie buni în veci !
Iar dînsul te mai roagă, cu dragoste să-ţi pleci
Tot sufletul şi gîndul spre cea de tine-aleasă !
Pe fata mea voit-ai să ţi-o numeşti mireasă,
Primeşte-o, dar ! Noi cerem de-acum locaşul tău ;
Iubirea nu ţi-o cerem, că ea-i la Dumnezeu !"
Aceasta-i este vorba, o ştii din vorba mea.

SACONTALA

O, inimă, tu tremuri ! Taci, taci, nu mă durea !

GAUTAMI

Ea n-a luat pe nimeni de martur al credinţii,
A mers şi ea nainte, şi n-au ştiut părinţii
Pe care drum li-e fata. De capul ei s-a dus,
Făcea ce-ai făcut însuţi, spunea ce tu i-ai spus —
Şi la logodna voastră, voi singuri aveţi ştire
De ce-aţi vorbit ; mireasa noi ţi-am adus-o, mire.

SACONTALA

El tace !

REGELE *(către Sacontala)*

Totu-i bine. Şi tu, tu ce mai ai
De-adaos ?

SACONTALA *(ca fulgerată)*

Eu — de-adaos ? nimic — nimic...

SIHASTRUL

Tu stai
Pe tron şi ştii ce-i Veda. Datoare-i o femeie,
Cînd are soţ pe lege, la soţul ei să steie,
De-o are ori n-o are iubită al ei soţ.
Iar dacă stă acasă la mama sa, noi toţi
Şi tu, şi lumea toată, nu credem că-i cinstită,
Chiar şi de e. Primeşte-ţi mireasa, ori iubită
Ori neiubită ! Dînsa-i de-acum soţia ta ;
La casa părintească ea nu mai poate sta.

REGELE

A mea ? Îmi e nevastă femeia asta ?

SIHASTRUL

Asta ?
Un rege n-are dreptul să-şi lapede nevasta
Aşa numai fiindcă îi pare rău acum
De fapta lui ! Gîndeşte, că n-ai s-arunci în drum
Un suflet mort prin tine ! Mustrarea ta te doare,
Ţi-o simt în tot cuvîntul, ţi-o văd în ochi, dar oare
Ajunge ea să spele păcatul tău ? Sînt legi,
Şi legea dă dreptate la robi ca şi la regi !

REGELE

E totul o poveste ce-mi spui. Cine s-o creadă ?
Eu nu cunosc femeia !

GAUTAMI *(vrea să ridice vălul Sacontalei)*

Las', dragă, să te vadă !
Descopere-ţi obrazul !

REGELE

Să nu ridice vălul !
Pe-a altuia nevastă nu vreau s-o văd !

GAUTAMI *(ridică vălul)*

Mişelul !
Pe-a altuia ? Cunoşti-o ? Mai îndrăzneşti să spui ?

(Sacontala începe să plîngă.)

Nu plînge, draga mamii, că n-ai în faţa cui !

DUŞANTA *(aparte)*

Ah, gîndul că ea poate şi altora să placă,
Că ei îi place altul, e-n stare să mă facă
Nebun ! Eu sînt asemeni albinei pe-nnoptat,
Cînd ea, grăbind spre casă, de-o floare-n drum a dat
Şi nici n-ar vrea să lase în floare mierea-ntreagă,
Dar nici să-şi piardă timpul, să steie s-o culeagă.

SIHASTRUL

Şi care ţi-e răspunsul ?

REGELE

Al meu ? Nu pot ţinea
În casă-mi pe-o străină, şi mai ales că ea
E tînără ; iar trupul o spune că e mamă !

SACONTALA

Ah, Doamne, el m-alungă !

SIHASTRUL

Atît ? Şi nu ţi-e teamă
De noapte şi de trăsnet ? De iad nu te-ngrozeşti ?
În ochii mei priveşte, că-ţi spun ei cine eşti !

REGELE

Nemernice ! Aibi grijă ; hotar are şi mila —
Tu vrei să mă faci soţul acesteia cu sila ?

(Regele furios, mişcare în sală.)

GAUTAMI *(către Sacontala)*

Vorbeşte tu ! Vorbeşte ! Că poate-n faţa ta
Ori nu va şti să minţă, ori nu va cuteza !
(Sacontala vorbeşte fără să ridice capul.)

SACONTALA

Iubitul meu ! Iubirii nu-i trebuie dovezi !
Sînt eu, sînt tot aceeaşi, Sacontala, mă vezi !
M-ai biruit cu fapta — şi n-o zic cu mustrare —
Ori eu am fost prea slabă ori tu ai fost prea tare,
Aceasta numai Indra o ştie-n cerul lui.
Mi-e greu şi mi-e ruşine de vorbele ce-mi spui !
Un fiu ai tu, Duşanta, şi ştii cine-i e mamă.

REGELE

O, taci, că mă cutremuri din cît eşti de infamă ! —
Voi aţi venit, nemernici, să-ngrămădiţi noroi
Pe tron ! Nu vi-e ruşine de lume şi de voi,
Să-nvinuiţi un rege ?

SACONTALA *(plîngînd)*

Dac-ai ştiut tu bine
Că fata cea săracă nu-i vrednică de tine,
De ce-ai venit în codri, umblînd după păcat ?
De ce mi-ai ţinut drumul ? De ce nu m-ai lăsat
În pace ? Tu, cuminte, cinstit de lumea toată,
Tu n-ai găsit să birui nimic decît o fată ?
Tu, cel chemat să aperi pe slabi cu braţul tău,
Mişel înşeli pe oameni şi minţi pe Dumnezeu
Cu inima ! Baţi codri, să-ţi afli jucăreie
Pornirii de om nobil pe cea dintîi femeie
De care te împedici în drumu-ţi glorios !
Te miri apoi de tine, ce bine şi frumos
E tot ce faci ; iar lumea din faptul tău să-nveţe
Cum trebuie să-şi rîdă de-o slabă tinereţe
A trupurilor noastre şi cum să-şi bată joc
De-o viaţă despuiată de cinste şi noroc !

VATAIANA *(către rege)*

Dă semn, să-i închid gura.

REGELE

Povestea ta întreagă
E că voieşti cu sila să faci ca să-mi fii dragă.
Dar pînă azi pe tine eu nu te-am mai văzut,
Cum poţi să minţi atîtea ? Mai spune, ce-am făcut ?
Nu ştii vro întîmplare din viaţa noastră ? Poate
Că-mi vei aduce-aminte că te cunosc ! Ori toate
Sînt vînt ? Dar fie, spune-mi, că miturile-mi plac.

SACONTALA

Nu-i mit. Şedeam odată pe ţărmul unui lac.
Duios şoptea frunzişul în baterea uşoară
A vîntului. Stam singuri. Un pui de căprioară
Ieşind din umbra văii, spre noi a alergat.
Şi cînd a fost aproape, tu-ncet te-ai aplecat
Să iei cu pumnii apă ; ş-obrazul tău sub plete
Îţi sta-ngropat cu totul. Iar el mugea de sete ;
I-ai dus la gură pumnii şi n-a băut. Privea
Fricos, lipit de mine. Şi cînd din mîna mea
Tu l-ai văzut, sărmanul, bînd apa de-mbiare,
Ai zis : „Iubirea-n lume nimic mai dulce n-are,
Decît o nesfîrşită încredere la tot !“

REGELE

Poveşti, frumos scornite ! Femeie ! ele pot
Să placă, dar nu-i nimeni naivul să le crează.

VATAIANA *(regelui)*

De ce nu ceri inelul ?

REGELE *(încet)*

O, nu cutez !

VATAIANA

Cutează !

GAUTAMI

Mai iartă-mi două vorbe, şi-n urmă fă ce vrei.
Aici sînt doi sihaştri, doi preoţi ; dacă ei
Minţesc şi dacă-ntocmai Sacontala minţeşte
Eu cer s-aducem martor pe Canva. El trăieşte.

Trei luni de ispitire el însuşi ţi-a cerut,
Şi ieri a trecut ziua din urmă...

REGELE

A trecut!
Ieri a trecut, sihastri! Minţit v-a fost cuvîntul!
Ieri n-aţi venit, deci astăzi sînt liber. Jurămîntul
E rupt de voi.

SIHASTRUL

De tine! Aşa ştii tu să juri?
Virtute-i pentru rege să caute-apucături?
Sînt lungi trei luni de zile Sacontalei, dar scurte
Mişelului! O, rege, că n-am ajuns la curte
Ieri, ieri! Nu-ţi dam prilejul, aşa mişel de-a fi —
Iubirea unui rege se-mpiedică de-o zi!

GAUTAMI

Îţi pare rău de faptă, te mustră, ţi-e ruşine,
O, spune-o, asta-i totul!

REGELE

Ba tu-ţi măsoară bine
Cuvintele! Nu pune în joc mînia mea!

GAUTAMI

Degeaba ridici mîna, că nu mă tem de ea!
Aşa uşor pe-o fată nici regii n-o înşeală,
Şi eu sînt mama fetei, şi am o socoteală
Cu tine! Om eşti, rege, dar om mai rău ca toţi!
Tu mi-ai intrat în casă pe-ascunsul ca un hoţ
Voind să-nşeli copila! Ai stat de ea întruna,
Căci te mîna păcatul şi te ferbea furtuna
Scîrboasei tale patimi! De-aş fi ştiut atunci
La ce te bate capul, azi n-ai trăi, s-arunci
Atîta mişelie ca văl peste-o viaţă
Nemernică! Stăi, rege! priveşte-mi drept în faţă
Ş-ascultă-mă! Cu gîndul trăiam de la-nceput,
Că nu eşti om de cinste; azi spun tot ce-am avut

Pe suflet, tot! Ești galben, te văd! O, nu te-ascunde!
Știi și tu ce-i rușinea? N-ai cum și n-ai de unde!

(Pauză.)

Cînd te-ai legat de vorbă cu fata, cătînd rost
Să-ți făptuiești gîndirea, așa-i că nu ți-a fost
Rușine? Neagă-mi, rege, să văd și eu o dată
Pe-un rege cum mințește! Viteazule! Pe-o fată
Săracă și orfană s-o bagi tu în pămînt
De vie! Cu puterea să rupi al ei vestmînt
Ca să te-mbete goală. Ce ți-a păsat, ce-ți pasă
Și azi că biata fată era o preoteasă
A zeilor, că dînsa în codru sfînt trăia
În sfînta pocăință! Tu te-ai legat de ea
Acolo, la altarul de jertfă, s-o faci mamă!
Tu ești Dușanta? Spune-mi! Nu, nu, altfel te cheamă!
Azi te cunoaștem bine! Te știm noi cine ești!
De-acum poți merge, fiară, pe care drum voiești!
Ucide-ne-n biserici ș-aprinde-ne prin sate,
Cu zi de zi tu pune păcat peste păcate,
Ca astfel să trimită mai iute Dumnezeu
Un fulger al urgiei cerești, în capul tău! *(Mișcare.)*

REGELE

De n-ai avea tu haina, pe care-o ai, nebună,
Desigur acel trăsnet, cari ai dori să-mi pună
Sfîrșit, ar cădea astăzi din mîna mea trimis
În capul tău. Tu însăți nu știi ce vorbe-ai zis!
Eu singur sînt de vină, și fata nu?

GAUTAMI

O, fata,
Cînd alții fură mintea ș-o lasă înșelată
Să moară-n drum izbită de ochii tuturor!
O, tu ești ca pîrîul în zilele cu nor,
Cînd tulbure s-azvîrle din matca lui cea plină
Și-nnămolind tot cîmpul, el rupe tot. De vină
E cîmpul, zici tu rege?

(Se întoarce, gata să plece.)

Rămîi în noaptea ta !
Sacontala, noi mergem n-avem ce căuta
Mai mult aici !

SACONTALA

Hai, mamă !

REGELE

Sacontala, ţi-e pripă ?
Mai vreau o vorbă numai ; mai vreau să stai o clipă.
Tu taci, şi taci întruna. De ce nu zici nimic ?

SACONTALA

A zis tot Gautami, eu n-am ce să mai zic.

REGELE

Dar zi măcar o vorbă, zi zece, zi o mie,
Vreau să te-aud ! Răspunde-mi ! Ce ai să-mi spui tu mie ?

SACONTALA

Nimic.

REGELE

Aşa de bună şi blîndă, precum eşti,
De ce nu-mi spui ? Vro vină de ai...

SACONTALA

Tu mă priveşti
Cu ochii stinşi ! Şi-n suflet, cînd ţi s-a stins iubirea,
De-o cauţi pretutindeni, n-o afli nicăirea !
O vină,-ntrebi ? Da, vina că sufer azi, că sînt
O umbră plîngătoare, legată de mormînt !
De s-ar întoarce iarăşi acele vremuri foaste,
Aş şti acum că drumul ce duce la prăpaste
E-ncrederea ! Ştiu astăzi. Tîrziu. De n-aş mai şti !
De azi iau capăt toate ! De-acum ne-om despărţi
Cărările, şi vecinic tu perde-vei cărarea,
Vei pune între mine şi tine-ndepărtarea

Ca stavilă, şi strajă tu pune-vei de-acum
La uşi întreaga ură.

(Resignată, ştergînd lacrimele.)

Eu plec! Gătitul drum
De tine! Mă voi duce şi-n chip de mişelie
Murind mereu trăi-voi ş-această moarte vie,
Îmi voi sili durerea să moară-n piept, cu ea
Luptîndu-mă, şi-n urmă, cînd nu voi mai putea,
Atunci — se iartă toate! De plîng, e că mi-e jale
De moarta-mi fericire, de gîndurile tale,
De calea veciniciei pe care mi-o dai tu!

REGELE

Te simţi tu vinovată?

SACONTALA

Mă simţ, mă simţ d-acu!
S-alerg d-acum prin lume de-a lungul şi de-a latul,
În ochii stinşi cu moartea şi-n suflet cu păcatul.

REGELE

Tu mă iubeşti!

SACONTALA

Nu cere un lucru de prisos!
Nu e nimic în lume mai rău, mai dureros
Nimic, decît iubirea cea pusă la-ndoială!
Se crede înşelată, cînd nimeni n-o înşală,
Aude unde alţii n-aud nimic — o las'!
Din vechea ta iubire nici urmă n-a rămas,
Ş-acum pui la-ndoială p-a mea!...

REGELE

E cu putinţă
Să afli o femeie cinstită, cu credinţă
La dragoste.

SACONTALA

O, Doamne, ce-otravă poartă-n el!
Ţi-e josnic chiar şi gîndul!

REGELE

Aveai tu un inel.

SACONTALA

Şi-l am şi azi.

REGELE *(cu sila)*

Arată-l !

SACONTALA *(văzînd că n-are inelul)*

Inelul ! Unde-i, unde-i ?
Tu ştii de dînsul, mamă ! Ce l-am făcut ?

(Se privesc înmărmurite.)

REGELE *(către Gautami)*

Răspunde-i !

GAUTAMI

Inelul ? Ştiu anume că astăzi l-ai avut.

VATAIANA

Se poate. Unde-i, dară ? Desigur e perdut !
Sacontala, răspunde ! De ce taci, Gautami ?

GAUTAMI

Tu l-ai scăpat în apă la Gange, draga mamii,
Cînd te-ai scăldat sub maluri.

VATAIANA

Te-apucă de obraz !
Femeile ştiu vecinic să scape de necaz,
Întotdeauna vorba din urmă ! Iacă felul !

REGELE *(ironic)*

Voi stoarce, dragă, rîul întreg, s-aflăm inelul !
Ah, cît ţineam la tine şi cît mă mîngîiam
Cu gîndul că un suflet mai drag ca tine n-am !
Acum la mine-i rîndul să-ntroienesc mustrarea
Pe capul tău ! Tu însăţi ai pus îndepărtarea
De stavilă-ntre mine şi tine, şi ţi-ai pus
De strajă necredinţa ! Ridică fruntea sus

De mai cutezi! Ridic-o: umblat-am eu ca hoţii,
Ori tu? De fac vro faptă, o fac de-o văd cu toţii
Şi toţi mă ştiu! Tu însă — pe-ascuns!

SACONTALA

Nici sfinte legi,
Nici drepturi nu cunoaşteţi, nimic, voi sarbezi regi!
Poporul vi se-nchină, şi el vă dă dreptate,
Iar voi, orbiţi, vă credeţi trup fără de păcate —
De n-aţi fi voi puternici, şi dac-ar fi deştept
Poporul, să vă spună ce crede el pe drept,
Voi aţi vedea că-n urmă cenuşă va rămîne:
Ieri slavă, azi părere, prostie însă mîne,
Aceasta-i munca voastră.
Tu rîzi, că ţi-e uşor!
Hai, mamă, hai acasă! De ce mai stăm? Mi-e dor
De codri, de căscioara pe ţărmurile văii,
Acolo, unde vecinic departe ne sînt răii;
Acolo, unde-i totul creat să-l înţelegi
Şi cerul ne scuteşte de fiare şi de regi!

REGELE

Eşti liberă, poţi merge. Să-ţi pară însă bine
Că scapi fără pedeapsă. Căci moarte se cuvine
Tot omului ce caută pe rege-al cleveti.

SACONTALA *(se opreşte)*

Ori azi, ori mîine, moartea totuna e. De-o zi
Nu-mi pasă! Uite, rege, mi-e gol de haină peptul
Tu l-ai rănit o dată; străpunge-l, căci ai dreptul!
Din mîna ta, ca moartea nimic nu poţi să-mi dai
Mai bun! Tu mi-ai promis-o! Aleargă, de ce stai?
Dă-mi moartea, ca o milă, să scap de suferit,
Ori dă-mi-o ca pedeapsă, că prea mult te-am iubit,
Mi-o dă, ca datorie de împrumut pe care
Am s-o plătesc. Ori dă-mi-o ca jertfă de-mpăcare
Cu zeii cei puternici, scîrbiţi de fapta mea —
Împacă-te cu tine, şi conştiinţa rea
Împacă-ţi-o prin moartea acestui trup ce poartă
Un suflet mort! Ah, gîndul să mor, să fiu eu moartă!

O, fie-ţi, rege, milă şi întoarce-mă-n pămînt,
Şi moartea mea să-ţi fie etern binecuvînt !
(Regele vine de pe tron, vrea să o prindă de mînă.)

REGELE

Sacontala !
(Gautami strînge cu braţul drept pe Sacontala, cu stînga împinge pe rege.)

GAUTAMI

Feri, cîne ! În mîna ta e laţul,
Ca s-o sugrumi ! Pe dînsa n-ai dreptul să pui braţul !
Nevrednic eşti de-atîta ! Mai ai ceva să-i ceri ?
Feri, monstru fără fire şi suflet ! Fiară, feri ;
Ajungă-te răsplata durerii ei nebune,
Şi ţipătul ei jalnic ca blestem să răsune
Urechii tale vecinic ! S-o vezi în vis mereu !

SACONTALA

Nu, mamă, eu nu-l blestem ! Să-l ierte Dumnezeu !

GAUTAMI

Tu nu ! Dar ce m-opreşte să nu fac eu aceasta ?
Tu, care-ţi dai peririi şi-ţi necinsteşti nevasta
Pentru-un inel, tu care minciuna ţi-o alegi
De haină, tu acela ce singur îţi faci legi
Şi scuipi pe toată Veda şi joc îţi baţi de lume,
Tu rege după haina ce-o porţi, şi după nume,
Dar sclav în gînd şi-n faptă, mişel întunecat —
Tu, tu trăind în lacrămi, să mori un blestemat !
De-acum nici o femeie să nu te mai iubească,
Nici un copil din tine în veci să nu se nască,
Să nu te-asculte nimeni, s-alergi necunoscut,
În veci purtînd cu tine întregul tău avut,
Să simţi nefericirea spre crime cum te trage,
Şi-n veci să nu se afle vrun preot să se roage
La Indra pentru tine ! Zăcînd să veştejeşti,
Să pieri văzînd cu ochii şi ars să te topeşti

De boale, cu trup schilav, cu ochii supţi, cu graiul
Uscat şi stins, pe lume mişel cerşindu-ţi traiul,
Să mori mişel, sub garduri, neplîns de nici un cînt,
Şi să-ţi îngropi tot neamul cu tine-ntr-un mormînt !

REGELE

Închideţi-o !

SIHASTRUL

Stăi, rege ! Pui crimă peste crime !

SACONTALA *(regelui)*

Vai, lasă-mi-o, ai milă, că nu mai am pe nime !

GAUTAMI *(se lasă să o lege paznicii)*

O, las, drăguţa mamii, să facă tot ce vrea !
Rămîi cu bine !

SACONTALA

Mamă !

REGELE *(către paznici)*

Ieşiţi acum cu ea !

SIHASTRUL *(către rege)*

Ne-am împlinit solia, ne ştim şi judecata,
Putem pleca.
(Dînşii pleacă ; Sacontala vrea să iasă cu ei.)

UN SIHASTRU *(o împinge îndărăt)*

Tu, unde ?

SACONTALA

Eu, unde ? Eu la tata.

SIHASTRUL *(crunt)*

Tu stăi ! Tu eşti nevasta acestui om ! Nu-ţi cei
Dreptatea ? Stăi, femeie ! La tată-tău ce vrei ?
El nu te mai primeşte.

SACONTALA

Nici el ! O, biata mamă !
Nu mă primeşte nimeni şi nimeni nu mă cheamă,
M-alungă toţi ! Şi milă n-am cui să cer ! Şi cui
Să mă mai plîng.

SIHASTRUL *(arătînd spre rege)*

Bărbatul ! Tu plînge-i-te lui !
(Sihastrii ies, Sacontala iese-n urmă, ţinîndu-se de perete.)

SACONTALA

Eu singură pe lume, pierdută şi pustie —
Pămîntule, ai milă şi-nghite-mă de vie !
(Iese ; regele trist s-aruncă pe tron.)

REGELE

Se duce ! Ea se duce ! De veci acum s-a dus !
Un soare-al primăverei apus !

VATAIANA

Toate-au apus !
Regina, mama voastră, aşteaptă după tine,
E-n sală. Şi cu dînsa Vasumati.

REGELE

E bine.
Eu plec, acum sînt liber.

PAZNICUL *(intrînd în sală)*

Sacontala.

REGELE *(tresărind)*

Ea iară !
Ei, ce ?

PAZNICUL

E moartă.

REGELE *(ţipînd)*

Moartă ?

PAZNICUL

E moartă-n prag afară !

REGELE

E moartă !

VATAIANA

Las' să fie !

(Regele aleargă să iasă, Vataiana îl prinde de mînă.)

REGELE

Sacontala — ce vrei ?

VATAIANA

Vasumati...

REGELE

Dă-mi pace !

VATAIANA

Şi mamă-ta...

REGELE

Şi ce-i ?

E moartă-n prag afară.

VATAIANA

E moartă, se-nţelege.
Şi chiar fiindcă-i moartă, eşti liber, liber, rege !

(Regele se smulge ; pune mîna la frunte.)

REGELE

Eu liber ? Am zis asta ? Ori tu, ori eu minţesc !
(Furtunatic, dă spre uşe, strigînd.)
Eu, liber ? Doamne, Doamne ! Şi simţ că-nnebunesc !

ACTUL VI

(Pe drum se văd venind : un pescar şi două fete.)

PESCARUL

Ce vreţi ? De-atîta vreme eu n-am spus nimărui,
Ş-acum să-mi umble gura ?

PRIAMVADA

Nici asta nu ne-o spui ?
Şi noi ţi-am spus pe cale de ce-am ştiut de toate.

PESCARUL

Da, voi. La voi e alta.

ANUSUIA

Ştii mare lucru, poate ?

PESCARUL

Ştiu eu ce ştiu. Dar uite, stau locului în drum,
Nu-mi văd de trebi. În urmă, ştiţi ce ? Ţineţi de-acum
Aminte că tăcerea e cea mai scumpă haină.
La curţi pe mii de oameni îi birui cu o taină !
Să ne vedem cu bine, drăguţe, şi s-avem
Noroc ! *(Pleacă în dreapta.)*

ANUSUIA

Să umbli-n pace !

PRIAMVADA

Eu nu ştiu cum mă tem
De lumea din oraşe ! Auzi ce-a spus ? Nu-mi vine
Să cred.

ANUSUIA

De-i obiceiul aşa, mă-ntorc mai bine
Din drum ! Cum e şi asta ? Deloc să nu vorbim ?

PRIAMVADA

Ne-a spus şi tata Canva, cînd am plecat, să fim
Cuminţi şi bucuria să nu ne prea îndemne
La vorbă multă. Lucru domnesc, să taci !

ANUSUIA

Pe semne !
(Văd o amră înflorită.)
O, cît sînt de frumoase ! Hai, rupem flori de-aici
Şi să-mpletim cunune.

PRIAMVADA

Da, tocmai bine zici.
(Culeg amîndouă flori.)
Cît trebuie să fie de mîndră, ca mireasă
Pe tron, iubita noastră Sacontala ! De-acasă
Venind pe drum, întruna tot asta m-am gîndit !
Mi-e dor s-o văd.

ANUSUIA

Ce zgomot !... Un om înlănţuit !
(Apare pescarul, după el slujbaşi regeşti.)

PESCARUL

Îmi spargeţi capul.

SLUJBAŞUL

Spune, de unde ai inelul ?

PESCARUL

Nu l-am furat ! Dă-mi pace !

UN SLUJBAŞ

A prins obraz, mişelul !
Spui nu ? *(Îl bate.)*

PESCARUL

Vă spun pe cinste.

UNUL

Auzi, pe cinstea lui !
Nu eşti cumva tu prieten cu regele ? Nu spui ?
De unde ai inelul ? Tu l-ai furat, de unde ?
Ei, las pe mine !

PESCARUL

Doamne ! Mă schilăviţi !

SLUJBAŞUL

Răspunde !

PESCARUL

Nu l-am furat, Şuşaca ! Eu sînt un biet pescar,
Prind peştele cu mreaja şi undiţa.

SLUJBAŞUL

Ei, dar !
Să ştii tu că minciuna şi plînsul nu te scapă,
Cinstitule, sînt temniţi destule să te-ncapă.

PESCARUL

În Gange.

SLUJBAŞUL

Taci din gură ! Că-ţi pun o mînă-n păr,
Te pleşuvesc de-a una ! *(Îl bate.)*

PESCARUL

Eu spun ce-i adevăr,
De ce mă baţi ? În Gange am prins zilele-aceste
Un rohita ; şi-ntr-însul inelul.

SLUJBAŞUL

O poveste !
(Un slujbaş miroase inelul şi-l trece altuia.)

ALT SLUJBAŞ

Miroase-l ! După miros el pare c-ar fi stat
În rohita.

SLUJBAŞUL

Aşteaptă, tu gureş blestemat !
A mers la rege vrunul ?

ALT SLUJBAŞ

A mers.

PESCARUL *(plîngînd)*

Aşa năpaste !

SLUJBAŞUL

Ei, parcă mă mănîncă să-ţi rup cîteva coaste !

ALT SLUJBAŞ

Şi eu să-ţi frîng grumajii.

PESCARUL *(îndărătnicit de bătăi)*

Hai, frînge-mi-i !

SLUJBAŞUL

Cum, cum ?
Ai grije, că-ţi dau una, de-ţi zboară capul scrum !

PESCARUL

Tu ai să vezi, în urmă, că sufer nedreptate.

SLUJBAŞUL

În urmă ! Cine ştie ce-i urma.

SLUJBAŞUL II *(venind în fuga mare)*

Nu-l mai bate.
Am fost la rege.

SLUJBAŞUL

Bravo ! Ce-a zis ?

SLUJBAŞUL II

A zis să-i daţi...

SLUJBAŞUL

Treizeci de palme ? Bine ! Pe el, şi mi-l umflaţi !

(Îi şi umflă pescarului spetele.)

SLUJBAŞUL II

Nu, Raja, să-i daţi pace !

SLUJBAŞUL *(mirat)*

Cum pace ? E poruncă ?

SLUJBAŞUL II

Dezleagă-l !

SLUJBAŞUL

Ce ? De lanţuri ? Cum naiba ? Nu-l aruncă
În temniţă ? N-am voie să-i scarpin ceafa ?

SLUJBAŞUL II

Nu !
Cînd a văzut inelul, mi-a zis : „Pe loc te du
Şi lasă-n pace omul ! Nu minte, daţi-i pace !"

(Către pescar.)

Şi ţi-a trimis o pungă de bani.

SLUJBAŞUL I

De bani ? ei, drace !
Cînd vreai să descurci lumea, mai tare o încurci !
Dar asta ştii ce-nseamnă ? că tai pe-un om din furci
Şi-l faci apoi ministru.

PESCARUL

Nu te-năcri, fîrtate !
Ei, haideţi, că vă cumpăr pe banii jumătate
Ce vreţi ! Îi bem !

SLUJBAŞUL I

Hai, hura ! Vezi, asta o ghiceşti !
Dă-mi mîna, frăţioare ! Ştiam eu că tu eşti
Om drept şi cumsecade. Glumeam numai cu tine.
(Se prind cu toţii de după cap şi ies.)

PRIAMVADA

Văzut-ai, Anusuia ?

ANUSUIA

Sărmanul om, el vine
De-acasă ca să-l bată slujbaşii din oraş —
O, uite tu minunea ! Nu vezi ce drăgălaş
E înflorită amra ? Ce floare, ce lumină !
Haid ne suim pe creangă ! Culegem poala plină
De flori ş-apoi le ducem lui Cama. Dragă, vrei ?

PRIAMVADA

Cum nu ? Ba chiar e bine.
(Se suie amîndouă în pom. Vine Viduşaca.)

VIDUŞACA *(către fete)*

Hop, hop, dar asta ce-i ?
Aţi nebunit ?

PRIAMVADA

Noi ?

VIDUŞACA

Tocmai.

PRIAMVADA

De ce ? Culegem doară.

VIDUŞACA

Dar las' şi nu culege ! Fii bună şi scoboară !
Aşa ! Mai iute, iute.
(Fetele scoboară.)
Nu ştiţi că nu-i iertat ?

PRIAMVADA

Noi n-am ştiut, ne iartă.

VIDUŞACA *(pentru sine)*

Sînt capre de la sat.
Ei, bată-mă norocul, sînt fete frumuşele ;
S-ar prinde-n joc de-a dragul şi regele cu ele.
(Tare.)
Voi ce cătaţi la curte ?

ANUSUIA *(Către Priamvada, speriată.)*

Zi tu, că eu mă tem.

PRIAMVADA

Noi am venit din codru cu dorul să vedem
Pe doamna, pe regina Sacontala.

VIDUŞACA *(mîrîind)*

Ce încă ?

PRIAMVADA

Nimic.

VIDUŞACA *(privind-o dintr-o parte)*

De-ar fi urîtă, i-aş da acum o brîncă !

PRIAMVADA

Ni-e prietenă regina şi ea ne are dragi.
Părechea noastră...

VIDUŞACA *(ironic)*

Tocmai ! Păreche de desagi !

PRIAMVADA

Şi ştiu că-i şade bine Sacontalei nevastă.

VIDUŞACA

Ce mamă-ţi dă mîncare, de eşti aşa de proastă ?
Sacontala regină ? De unde ştii ?

PRIAMVADA

Eu ştiu !
Doar a trăit în codru, şi eu din codru viu.

VIDUŞACA

Hai, cară-te, că vine monarhul.
(O ia de spate.)

PRIAMVADA

Vine, vine !
Eu vreau să-l văd !

VIDUŞACA

Hai, du-te, că nu-i pe-aici de tine !
(Le împinge. Ele ies. Se iveşte regele cu doi miniştri.)

VATAIANA

Să mergem pe dincoace. Aici e răcoros.

REGELE *(obosit)*

Nu pot ! Aici e umbră ; să stăm aici — cad jos !
O, cît amar e-n mine, Vataiana !

VATAIANA

Se curmă
Cu timpul orice chinuri. Tu plîngi, cît plîngi, şi-n urmă,
Uitînd de tot, te vindeci.

REGELE

Se poate vindeca
Un rău prin rău ? Tu însuţi ce-ai zice de-aş uita ?
Cînd faci un rău, cunoaşte-l şi rău făcut rămîie,
De-l uiţi, tu faci o faptă mai rea ca cea dintîie.
Nu zici aşa ?

VATAIANA

Se poate. Dar este caz şi caz.
Azi, uite, eşti o umbră de om. Al tău obraz
E-ntocmai ca a celui ce stă pe prag de moarte.

Ești slab de cazi pe drumuri ! Tot alții să te poarte !
Rostești cuvinte sterpe și fără de-nțeles,
Încît se miră lumea de vorbele ce-ți ies
Din gură. Faci de-a-ntorsul, te-nveți cu alte datini,
Ș-ai prins în cele sfinte de-o vreme să te clatini.

REGELE

Eu ?

VATAIANA

Tu ! Și uiți de țară și nu faci judecăți,
Și fugi de popi ! te cheamă poporul să te-arăți
La jertfe și la jocuri — tu nu ești nicăirea.
Și mintea ta-i slăbită, și ți-e slăbită firea,
Și uneori te prinde extazul într-atît
Că-n tremur tu oricărei femei îi sari în gît ;
O rogi și plîngi, te zbuciumi, te zbați și-i ceri iertare.
Orice femeie, rege, Sacontala îți pare.
Ba cîteodată ziua tu și mai mult te pierzi,
Faci semne, strigi pe nume și dornic o dezmierzi
Și strîngi în brațe vîntul, crezînd că-i lîngă tine
Sacontala. Și-n urmă, cînd firea îți revine,
Ești negru de-oboseală, te-arunci pe tron și plîngi
Și pe genunchi pui capul și strîns pe tîmple strîngi
Cu mînile-amîndouă.

(Regelui i se face rău.)

Să ne plimbăm, stăpîne.

REGELE

Tu vrei să-mi speli rușinea. Dar crima ? Ea rămîne !

(Scoate inelul și-l sărută. Vorbind cu inelul.)

O, tu ești vinovatul, acel ce-nvinuiești,
Tu-mi faci amară viața ș-atît de drag îmi ești !
De-ar fi venit ca martor să jure lumea toată,
Convins eram în suflet că ea-i nevinovată.
Dar eu am pus inelul să judece-ntre noi.

(Cu dispreț, scrîșnind către Vidușaca și Vataiana.)

Am făptuit o crimă orbit de voi ! De voi,
Da, voi ați omorît-o !

VATAIANA

Credeam că-i o femeie
Pe care vreau sihastrii cu sila să ţi-o deie
Soţie — ziceai însuţi aşa!

REGELE *(către Viduşaca)*

Tu ai ştiut!

VIDUŞACA

De unde?

REGELE

Ah, de unde! din codru.

VIDUŞACA

Am crezut
Că-i glumă. Ai zis, rege: „Alt lucru mă reţine —
Sacontala-i poveste scornită pentru mine
Să-mi pierd cu dînsa timpul!"

REGELE

Atunci sînt un mişel
Eu singur!
(Vine un servitor cu o scrisoare.)
Ce-i aicea?

SERVITORUL

Ministru...

REGELE

Ce-i cu el?

SERVITORUL

Ar vrea răspuns. S-audă ce ziceţi.

VATAIANA

(Împinge pe servitor îndărăt, îi ia repede scrisoarea şi o ascunde în sîn.)

Să n-audă!
S-aştepte, să nu-mbrace cămaşa cînd e udă.

REGELE

Aş merge-n lumea toată s-o aflu, de-ar trăi,
La marginile lumii, şi orişiunde-ar fi !
Sărmana ! Cît de blîndă era, şi cît de bună !
Ş-avea de spus atîtea, şi n-a voit să-mi spună.
Cînd i-a strigat braminul — privind în ochii ei
Cei tulburi — „Stai, femeie ! La tatăl tău ce vrei ?“ —
Ea s-a întors spre mine ş-a mai privit o dată
În faţa mea şi-n urmă a stat ca fulgerată,
Apoi plecîndu-şi capul s-a dus încetişor.
Ş-am fost eu, ticălosul, aşa cutezător
Să-i mai privesc în urmă cu zîmbet ! Mi-e ruşine !
De ce n-am mers, nebunul, s-o chem atunci la mine,
S-o împac, să-i spun că alţii mă-ndeamnă s-o alung !...
Şi eu trăiesc. Ce bine, ce vreau să mai ajung ?

(Ciaturica aduce un tablou.)

CIATURICA

Măritul nostru rege să aibă bunătate
Să-l vadă.

REGELE

E tabloul.

VIDUŞACA *(rîzînd aparte)*

Comedii colorate.

REGELE

Sacontala ! E dînsa ! obrajii ei rotunzi
Roşesc acum, ea-şi pleacă statura ei înaltă,
Mă vede ! Ea tresare şi plinul piept îi saltă
De-un dulce neastîmpăr ! Vezi ochii ei frumoşi,
Se-ntorc acum de mine şi cată sperioşi
Încolo ! Drăgălaşul ei păr căzînd pe spate,
Ea-ntinde mîna mică să-l prindă, şi nu poate !
Ce ? N-ai mişcat din buze ? Te-am prins ! Vrei să zîmbeşti,
Ce gingaş ai tu statul şi ce subţire eşti !
Tu rîzi ?

VIDUŞACA

E foarte bine.

REGELE *(supărat)*

Că rîde ?

VIDUŞACA

Nu pictura.

REGELE

Cu arta poţi ajunge, dar nu întreci natura.
Tot chipul e asemeni Sacontalei, dar nu-i,
Nu-i ea ! Originalul ş-acest portret al lui
S-aseamănă-ntr-atîta, ca-n zilele de vară
Lumina cea din peşteri cu cea de din afară.

VIDUŞACA

Eu văd aici mai multe femei, şi mari şi mici
Dar care e şi unde-i Sacontala ?

REGELE *(arătînd)*

Aici.
Nu vezi, a ei statură e mult deosebită.
Priveşte-o ! Dînsa pare puţin mai ostenită,
Îi cad braţele moarte, şi brîul ei puţin
E dezlegat, iar ochii îi ard ca beţi de vin.
Din plete, despletite pe umeri, trandafirul
Îi cade, vezi ? Pe faţă i se prelinge şirul
De lacrimi zîmbitoare...
Ciaturica ! Tu faci
Pe draga mea să plîngă ? Cu mine s-o împaci
Nu s-o-nvrăjbeşti ! Hai, adu văpseaua şi penelul —
Pe gingaşul ei deget eu vreau să văd inelul,
Apoi să-i ştergi plînsoarea din ochi ! O, nu, nu vreau
S-o văd plîngînd ! Mă doare, că plînsul ei sînt eu !
Ea plînge pentru mine ! Şi nu se potriveşte
Momentul ! O, şi-n urmă atît de mult lipseşte
Din ce-aş voi să fie în chip ! Nici rîul nu-i !

VATAIANA

Adauge artista, tu n-ai decît să-i spui.

REGELE

Ciaturica, la dreapta întins şi alb, ca brîul
Nevestelor, s-aruncă în larga-i matcă rîul,
Pe-a cărui ţărmuri nalte flamingii-namoraţi
Se cheamă şi se joacă, iar norii-ntunecaţi
Tivesc cu negru culmea. La stînga e tufişul.
Un arbor vechi ca lumea se înalţă cu frunzişul
Cel plin de întuneric, ca un colos rotund,
Mai sus decît acele coline, care-n fund
Răsar în haină verde şi pier în largul zării.
E linişte pe cîmpuri, ş-albastru îndepărtării
E plin de soare palid, ieşit de subt un nor.
În fund e Himalaia ; culmi largi, pe fruntea lor
Cu iarna, şi la mijloc cu toamna, şi cu vara
La poala lor, ş-acolo pasc turme de ciamara.
Şi-n umbra neclintită a arborelui vechi
Stau rumegînd alene vro două trei perechi
De antelope negre, iar femeiuşca vine
Încet şi-şi freacă fruntea de cornul ce i-l ţine
Spre frunte bărbătuşul.

VIDUŞACA

Frumos e tot ce-ai spus.
Dar eu sînt de părere că altceva-i de pus
În chip. Nişte sihastri bătrîni şi drepţi de spate
Ca mine-acum. *(Se face ghebos.)*

REGELE

Ah, uite, şi florile-s uitate !
Ea trebuie să aibă un crin aici, la piept,
Ş-un nufăr la ureche. Şi braţul ei cel drept
E prea întins.

VIDUŞACA

Nu-mi pasă ! Dar eu [mă] mir de una.
Sacontala-şi ascunde obrazul alb ca luna
Sub vîrfurile roşii a degetelor ei —
Se teme ? I-e ruşine de noi ? Ori alta ce-i ?

A, văd acum ! Pe buze obraznica albină,
Ascunsă ca-ntr-o floare de lotos, care-i plină
De pulberea cea dulce ! Aha, te-am prins acu !
(Ciaturica pleacă spre palat.)

REGELE

Alung-o !

VIDUŞACA

Nu m-ascultă.

REGELE *(către albină)*

De ce te-apropii tu
De florile din codru ? Crezi bună lumea toată ?
Tu-ţi pregăteşti durerea de-a plînge alungată !
Fugi, fugi, albino ! Uite, iubita-ţi tremurînd
Stă singură-ntr-o floare ş-aşteaptă pînă cînd
I se rentoarce soţul. Ea nu-şi găseşte pace,
Nici mierea fără tine n-o gustă, că nu-i place !
N-asculţi ? De vei atinge şi iarăşi vei umbri
Guriţa dragei mele, pe loc voi porunci
Ca sclavă să te-nchidă într-un potir de floare —
Ce, nu te temi ?

VIDUŞACA

Se teme. O vezi, că vrea să zboare !
(Aparte.) De supărat, sărmanul, devine furios.
Şi zbiară cîteodată, de cad de spaimă jos.
Şi stîndu-i tot aproape, în loc să-i vindec plînsul,
Mă voi trezi că-n urmă turbez şi eu, ca dînsul.

REGELE

Cînd eu îţi dau poruncă, n-asculţi ? Eu zic din nou !

VIDUŞACA

Prietene, albina nu-i vie ; e-n tablou.

REGELE *(către Viduşaca)*

Tiranule ! Pe mine mă farmecă privirea
Albinei, că-mi recheamă întreagă fericirea

Perdută-n veci și moartă din leagăn, și tu-mi spui,
Tiranule, că dînsa nu-i vie ! Știu că nu-i
Dar lasă-mă-n credința că dînsa nu e moartă.

(Vine Ciaturica speriată.)

CIATURICA

Voiam s-aduc penelul.

VIDUȘACA

Și ce-ai pățit ?

CIATURICA

La poartă,
Cînd intru-n parc, apare deodată-n fața mea
Vasumati, regina, și cu putere-mi ia
Paleta și penelul, ba vrea să mă și bată.

VIDUȘACA

Ș-ai prins de coadă vulpea ? Ce ?

CIATURICA

Haina-i agățată,
De-un spin, mi-a fost scăparea. În loc pe cînd stetea,
Ca să-și descurce haina, eu grabnic...

VIDUȘACA

(Face cu mîna semn de fugă și fluieră.)

Scumpa mea !

REGELE

Îmi pare că de-o vreme Vasumati se poartă
Prea rău, și e-ncrezută.

VIDUȘACA

A prins oala de toartă.
Tu ești de vină ! Dat-ai nas unei femei,
Atunci e dînsa doamnă, iar tu ești sclavul ei !

REGELE

Aș vrea s-ascund tabloul, dar în palat n-am unde.
Vidușaca...

VIDUȘACA *(fricos)*

Nu, rege, nu, nu ! Eu l-aș ascunde,
Dar cît ce dă de veste Vasumati, sînt mort.
Tu știi că pentru dînsa sînt marfă de transport.
Trimite două slujnici pe sus ca să mă ieie,
Iar eu am totdeauna respect de o femeie
Mai mult decît de zece bărbați ! Sînt om pățit !
(Intră un servitor.)

SERVITORUL

Etern cu slavă, rege, și-n veci nebiruit !
Ministrul îți trimite să judeci o scrisoare.

REGELE *(citește)*

„Stăpînului Dușanta ne-așternem la picioare !
Iar regele să afle că de curînd muri
Un negustor pe mare, numit Danavridí.
El n-a lăsat în urmă-i orfani și nici orfane ;
Averea-i, socotită la multe milioane,
Va trece-n visterie, la caz de va afla
Măritul nostru rege că este bine-așa."
El a avut, desigur, mai mult de trei neveste,
De el îngreunată nici una nu-i ?

SERVITORUL

Ba este,
Sachetaca. S-aude că ea ar fi ajuns
La împlinirea legii.

REGELE

Atunci, tu du răspuns
Ministrului, din bunuri să i să țină partea
Ș-acelui ce se naște legitim după moartea
Părintelui. Dați veste întregului popor
Că rudele au dreptul să-și ceară partea lor,
De sînt cinstiți și oameni nenvinuiți de crime.
Nu vreau să mi se plîngă de nedreptate nime !
Pe cei respinși de lege, pe cei tăgăduiți,
Vreau însumi eu să-i apăr ! Aceste le vestiți,
Trimiteți strigătorii !

SERVITORUL *(iese închinîndu-se)*

Tu singur ești puterea,
Dreptatea tu ești singur !

REGELE

O, mare e durerea
Părintelui, să moară neplîns, fără urmași !
Tu strîngi atîtea bunuri, și-n urmă cui le lași ?
Acelor ce-amărîndu-ți viața rîd de moartea
Pe care ei ți-o cheamă ! O, asta e și partea
Averilor pe care luptîndu-se le-au strîns
Strămoșii mei !
(S-aruncă pe scaun și plînge.)

VIDUȘACA

Dușanta născut e pentru plîns ?

REGELE

Dușanta ? Cine-i dînsul, să n-aibă drept să plîngă ?
Mai mult ! Să-și smulgă părul și mîinile să-și frîngă,
Să blesteme, să urle, să-și muște mîna-n dinți !
Strămoșii mei și moșii și morții mei părinți
Mă blestemă-n morminte și ies să mă sugrume
Că mai cutez nemernic să mai trăiesc pe lume.
Cu ce obraz voi merge să mă-ntîlnesc cu ei ?
Vor rîde și vor zice : „Acest om cine-i ? Ce-i ?"
Și s-or feri cu toții de-un famen, de infamul
Dușanta, care moare, cu el stîrpindu-și neamul !
Eu, singurul din Poros, eu mor fără urmaș,
Eu, cel din urmă rege, dar cel dintîie laș
În neamul nostru !
(Vidușaca face semne de nerăbdare. E plictisit de vorbele regelui. El iese.)

VATAIANA

Rege, dar slava-ți și dreptatea ?
Tu ai idei prea aspre. Știi tu ce-i lașitatea ?

REGELE

Eu, eu sînt lașitatea ! Eu însumi ! Cine vrea
Să vadă-o faptă lașă, să vadă fapta mea !
Sacontala, iubita, era să fie mamă ;
Copilul lui Dușanta ș-al ei, de bună seamă
Menit era să fie cel mai viteaz nepot
Al vrednicului Poros !... să sting eu neamul tot !
Un neam trăind din veacuri, un stîlp de trăinicie
Să-l sting eu printr-o faptă de-atîta mișelie !
Strămoșii mei lăsat-au copiilor cuvînt,
Să aibă-ntîi de toate ca-ntîiul lucru sfînt
Al vieței noastre grija de neam, ca să nu peară.
Nu știi să-nmulțești neamul ? N-ai dragoste de țară,
N-ai dragoste de lume, ș-o rupi cu Dumnezeu !
Și cine-i om ? Cu toții, cel bun ca și cel rău ;
Tu ari, eu ar ca tine ; eu seamăn și tu semeni —
Dar om atunci e omul, cînd poate face oameni !
Tot cerșetorul astăzi e-n dreptul lui oricînd,
Pe drumuri să m-arate cu degetul, zicînd :
„Ha, iată-l, veștezitul ! Acesta-i omul legii !
E rege, ca dintrînsul să ni se nască regii
Cari vor domni în țara nepoților ! Va fi
O țară peritoare... cînd fiii ne-or peri,
Că n-au stăpîn !" — Eu însumi sînt cel ce pierd o țara !

VIDUȘACA *(de după culise)*

Eu sînt bramin ! Dă-mi pace ! Săriți, că mă omoară !

REGELE

Vidușaca !

CIATURICA

Desigur Pingalica l-a prins,
Iar celelalte fete fac gluma dinadins
Și-l bat.

REGELE

Îi iau tabloul ! Vasumati își face
De cap, parcă-i nebună ! Să n-am odată pace —
Se vaietă, fricosul, auzi ! parcă-i pierdut.
(Vine un păzitor.)

PĂZITORUL

E rău !

REGELE

Ce rău ? Tu tremuri.

PĂZITORUL

Un demon nevăzut
De ochii noștri, rege, a prins ș-acum sugrumă
Pe Madava !

VIDUȘACA *(țipînd întruna)*

M-omoară, săriți !

REGELE *(aprins)*

Hai, iute, du-mă,
Să văd ce demon este atît de-ncumetat,
Să intre cu puterea chiar pînă și-n palat --
Vidușaca, n-aibi teamă !

VIDUȘACA *(plîngînd)*

A, ce mi-e bun învățul !
Mă rumpe peste mijloc în două, cum rupi bățul !
Își bate-n gură dinții, vai, cît e de urît !
Cu dreapta-mi umflă ceafa, cu stînga-mi stă de gît.

REGELE *(către un servitor)*

Dă-mi armele !

DEMONUL *(de după culise)*

Dușanta, hai apără-ți amicul,
Eu am să-l fac cenușe și una cu nimicul !

REGELE

Vataiana, cu mine !

(Regele pleacă spre palat. Se ivește Matali.)

MATALI

Stăi, rege, stăi pe loc !

REGELE

Tu cine ești, nebune, de-ți bați de mine joc ?

MATALI

Tu ești menit de Indra să fii de-a pururi gata,
Ca să răpui pe demoni. Întinde dar săgeata
Spre dînșii, nu spre mine, cel care-ți sînt iubit.

REGELE *(recunoscînd pe Matali)*

Tu, Matali ? Tu însuți ! Să fii binevenit !

(Se îmbrățișează. Se ivește Vidușaca, șchiopătînd și văietîndu-se.)

VIDUȘACA *(către rege)*

Ei, iacă ! Pehlivanul era să mă omoare,
M-a strîns de gît o dată, cît și acum mă doare,
Și tu-l primești cu zîmbet.

MATALI *(către rege)*

Știam durerea ta,
Și ca să-ți cerc puterea și dorul de-a lupta,
Am prins pe păcătosul de colea, ca să țipe.
Credeam că vei sta pacinic. Dar tu în două clipe
Ai fost întreg sub arme. Așa ții focul treaz,
Punînd pe dînsul lemne, iar pe-un bărbat viteaz
Atunci îl faci războinic, cînd i-ai trezit mînia.

REGELE

Ai înțeleaptă vorbă.

MATALI

Ș-acum să-mi dau solia.
Tu știi pe cei din Danu, sînt demoni uriași.
E greu cu acești demoni la luptă să te lași.

Iar Indra, împăratul văzduhurilor toate
Degeaba s-ostenește să-i biruie. Nu poate.
Acum e gata Indra de cel mai lung război
Ce l-a purtat vreodată. Pe cei mai bravi eroi
Îi pune-n front. Tu sta-vei așa, încît pe toate
Șireagurile oastei le vei avea la spate,
Ș-un singur șir la stînga, pe cel dintîie șir.
Acesta este felul ce-l vrea Divespetir.

DUȘANTA

De ce nu-i vrednic Indra, Dușanta-i vrednic oare?

MATALI

Nici soarele nu poate, cu toate că e soare,
S-alunge noaptea. Dînsul se culcă desperat,
Atunci răsare luna, și vezi cum s-a-mprăștiat
Întregul intuneric!

DUȘANTA

Putem pleca! *(Lui Vidușaca.)* Tu spune
Ministrului ca dînsul prin legi și fapte bune
Să-mi ție locul.

VIDUȘACA

Bine. Să-l caut, că-i ascuns —
Dar aș fi vrut ca dînsul pe tron să fi ajuns
Făr de-a mai fi nevoie să rabd bătăi din darul
Lui Matali!

MATALI

Dușanta, plecăm! Ne-așteaptă carul!

ACTUL VII

(Matali și Dușanta în car trecînd peste nori.)

DUȘANTA

Nu m-așteptam la asta, și chiar într-acest fel!

MATALI

Voi amîndoi vă plîngeți. De prea mult tu, și el
De prea puțin.

DUȘANTA

Firește! I-am dat ajutorare
Puțină, dar favorul e mult.

MATALI

Iar lui îi pare
Că i-ai făcut mult bine și-i ceri puțin favor.

DUȘANTA

M-a ridicat deasupra întregului popor
Al cerului cu norii, m-a pus pe tron de-a dreapta.
O, nu mi-a fost desigur atît de mare fapta,
Încît să șed eu, omul, pe tronul unui zeu.

MATALI

Ba și mai mult! Lui Indra îi fac atîta rău
Acești sălbatici demoni. Puterilor danave

Erau să se supuie văzduhurile sclave
De două ori, căci Siva se zvîrcolea-n zadar.
L-au detronat. Odată pe demoni Avatar
I-a spintecat cu colții, ș-acum a doua dată
Tu i-ai zdrobit cu brațul. Nu meriți tu răsplată ?
Privește ! Mii de genii, cu ochi de foc, în jur —
Din pomul sfînt al vieții iau purpură și-azur
În care-și scaldă trupul eternele virgine,
Pe purpura aceasta scriu fapta ta, pe tine
Te cîntă-n versuri.

DUȘANTA

Spune-mi ce drum s-apuc ?

MATALI

Pe-aceste căi din dreapta, căci dînsele ne duc
La cea dintîi podoabă a cerului, la rîul
Cu triplu curs. În urmă cîrmim la stînga frîul
Și mergem în direcția acelui vînt ușor
Pe-a cărui aripi suie la cer și se scobor
Din cer toți zeii.

DUȘANTA

Spune-mi, acum străbatem norii ?

MATALI

De unde știi ?

DUȘANTA

Din roate și cai. Sforăitorii
S-aruncă-n mers orbește, din coamă-le cad stropi
De ploaie, carul saltă pe culmi și cade-n gropi,
Pîraie reci împroașcă mai sus ca noi din groapă
Iar roțile grăbite dau sunet ca prin apă.

MATALI

Și vezi pămîntul ?

DUȘANTA

Unde ? Departe colo-n fund ?
Ah, uite, el se pare un negru glob —
Rotund !

Cea mai adîncă vale şi culmea cea mai naltă
S-amestecă, părîndu-ţi crescute dintrolaltă,
Şi susul tot cu josul sînt una şi fac şes !
Iar rîurile-n zare ca nişte fire ies
De tort albit şi luciu — ori ochii mă înşală !
Şi codrii par întocmai ca pete de cerneală
Pe ceva sur ! Şi iată ! Pămîntu-n goană pus
Ca fulgerul se-naltă mai sus şi tot mai sus
S-aleargă-n cerc, s-afundă şi printre stele piere,
Ca azvîrlit în spaţiu d-o vecinică putere —
Iar la apus văd marea ! O mare-n răsărit
Şi-n mijloc văd un munte...

MATALI

Hemacuta numit.
Acolo, sus pe culme, trăiesc nemuritorii
Născuţi din Brama, Ziua şi Noaptea şi toţi Sorii
Cei doisprăzece.

DUŞANTA

Locul acela, cît aş vrea
Să-l văd.

MATALI

Acolo mergem. Să fii cu toată grija,
Căci astăzi te apropii de fiii lui Marija.
Tu vei vedea în codru pe-un iogi luminat :
De-un milion de veacuri el şade nemişcat,
Cu fruntea încreţită, cu ochii ţintă-n soare,
Un brîu de piei de şarpe avînd ca-ncingătoare,
Iar barba lui ajunge tîrîtă pe pămînt,
Şi-n palme-i creşte iarbă, iar membrele lui sînt
De iederă cuprinse, şi mînele-i sînt crunte
De ghimpi ce-i cresc pe braţe ! Şi-i creşte muşchi pe frunte
Şi muşchi pe-obraz, căci anii lui nu e chip să-i numeri,
Şi păsările cuiburi îşi fac la el pe umeri !

DUŞANTA

Aşa-i de sfînt ?

MATALI

Da, rege. Ş-aici acum m-opresc.
Tu stăi, eu merg la zeii cei mari, să te vestesc.
(Duşanta se plimbă. Aude zgomot la dreapta. El ascultă

UN GLAS

Astîmpără-te, lasă-l ! N-ai pace nicăiri !

DUŞANTA

Cum ? Sînt ş-aici ființe cu volnice porniri ?
Aud o dojenire.
Ce văd, al cui e oare ?
Un copilaş ! Şi uite, cum trage de picioare
Pe-un pui de leu ! Îl prinde de coamă, zgîlţîind !
Şi cele două fete, care-l păzesc, îl prind
Şi-l iau acum deoparte ! Prea rău îl cresc părinţii !

COPILUL

Stăi, stăi ! Deschide gura, că vreau să-ţi număr dinţii !

SERVITOAREA

Dă-i pace, las, că-l doare ! Şi-n joc tu eşti turbat.

DUŞANTA

O, poţi să te ţii mîndru de-aşa frumos băiat !
Drăguţ ce e ! Şi, Doamne, eu, eu numai n-am parte !

O SERVITOARE *(către alta)*

Nu poţi cu el ! E straşnic, să-l duci orbiş la moarte !
N-auzi, Servademana ? Cu tine nu-i de dus —
Acel ce ţi-a pus nume, bun nume ţi-a mai pus !
De va veni leoaica, te rupe tot !

COPILUL

Aşteaptă,
La pui am mîna stîngă, la mamă mîna dreaptă ,
Eu nu mă tem !

DUȘANTA

Chiar ochii îți spun că nu-i fricos.

SERVITOAREA

De lași în pace leul, îți dau ceva frumos.

COPILUL

Ce ? Dă-mi întîi !

DUȘANTA

Se poate ? Chiar mîna îl arată
Că el are să fie viteaz bărbat odată.
Îi văd gropită palma.

SERVITOAREA

Îți dau, de vei fi bun !
Eu am o jucărie frumoasă, un păun,
Și vreau să ți-l dau ție, de stai frumos.

COPILUL

Acasă ?
Și zboară ?

SERVITOAREA

Cum nu, zboară ! Să-l vezi cum e ! Dar lasă
De coamă puiul, vino ! Doar și el e copil,
Și-l doare.

COPILUL

Dar păunul de acasă dai-mi-l ?

DUȘANTA *(apropiindu-se)*

O, cîtă bucurie simțește un părinte !...
Să-ți iei în brațe fiul, de-obrazul lui fierbinte
Tu să-ți lipești obrazul ! Să-l joci de pe genunchi
Pe mîni ș-apoi pe umeri ! Să-l strîngi ca p-un mănunchi
De flori, și el să-ți poarte mînuța cum îi vine
Prin păr, să te lovească ! Și, de-l ridici cît tine,
Cum e pe piciorușe de colbul străzii plin,
Să simți pulberea caldă ce-ți lunecă prin sîn !

SERVITOAREA

Ei, las, tu ! Ţi-e rău capul, dar îi găsesc eu cuiul
(către Duşanta)
Te rog, străine, vino, să-i scapi din mînă puiul !

DUŞANTA *(către copil)*

De ce nu-l laşi în pace ? Tu eşti copil frumos
Şi bun, şi vezi că puiul e mic şi e fricos,
Sărmanul — vezi cum plînge ! Copiii buni se poartă
Mai bine !

SERVITOAREA

Cîteodată mă vreau mai bine moartă !
Dar e isteţ la vorbă şi-i foc de priceput,
Că nu-i fiu de sihastru.

DUŞANTA

Am zis, cînd l-am văzut,
Că trebuie să fie născut dintr-un neam mare.

SERVITOAREA

Şi cît de bine-i semeni ! Tot, tot — e de mirare !
La ochi, la nas, la frunte, e chipul tău întreg —
Cum nu i te ştiu rudă, n-am cap să înţeleg
De unde-i semeni ? Tocmai pe tocmai, ca un tată !
Ş-am stat şi mai nainte cu ochii mari, mirată,
Cînd l-ai chemat ! Pe dînsul nu poţi să-l amăgeşti,
De nimeni el n-ascultă, şi tu, străin cum eşti...

DUŞANTA

El nu-i fiu de sihastru, zici tu, al cui e dară ?

SERVITOAREA

Nepot e de-al lui Poros. Nu-ţi pare ?

DUŞANTA

Cum să-mi pară !
Eu ştiu că-i obiceiul oricăror dintre prinţi
Să steie dimpreună cu fraţi şi cu părinţi
În naltele palaturi de marmură cioplită.

Abia, cînd a lor mînă de vremi e ostenită,
Ei își găsesc prin codrii sihastrilor azil.
Aici trăiesc sihastri, cum văd, ș-acest copil
Nu e născut din rege, dar nici un rege nu e
Sihastru-n acest codru.

O SERVITOARE

Așteaptă, să-ți mai spuie !

ALTĂ SERVITOARE

Copilul are mamă — îți spun numai cît știu —
Pe ruda unei nimfe.

DUȘANTA

Și tată-său ? E viu ?

SERVITOAREA

E viu, știu eu ! E rege, cinstit ș-acum de-o lume,
Dar mie mi-e rușine să-i zic măcar pe nume !
Nu-i om cinstit acela cui nu i-a fost cu greu
Să-și lapede nevasta !

DUȘANTA *(aparte)*

Ș-același om sînt eu !
El are, dar, pe-o rudă a nimfelor de mamă,
Și cum o cheamă-n codru ?

SERVITOAREA

Sacontala o cheamă.

DUȘANTA *(aparte)*

Sacontala ! E dînsa, e oare, draga mea !
Ori alta, care poartă un nume ca și ea ?
O, vorba asta, asta, așa tirană-mi pare
Ca-ntr-un pustiu al țării vedenia-nșălătoare
A cerbului, cînd fuge de sete abătut
Spre-o apă care nu e, căci numai s-a părut !
O, parcă mă străbate lumina-ncet, cu-ncetul !

SERVITOAREA *(către copil)*

Tu azi a patra oară nu-ți afli amuletul.

DUŞANTA

E colo jos !

(El se pleacă să-l ridice.)

SERVITOAREA

Vai, lasă-l ! Să nu-l atingi !

(Mirată, uitîndu-se la rege.)

Acu,
Noi, rege, te cunoaştem şi ştim cine eşti tu !
Vrăjit e amuletul copilului.

DUŞANTA

Se zice...

SERVITOAREA

Nu, rege. Niciodată nu poate să-l ridice
Alt suflet numai tatăl copilului.

DUŞANTA

Eu sînt
Deci tata lui, desigur ?

SERVITOAREA

Tu zici acest cuvînt !

(Duşanta ia-n braţe copilul.)

Al tatei eşti ! Vlăstare din suflete regeşti !

COPILUL

Duşanta-mi este tată, şi tu Duşanta eşti ?
Că-i mort de mult Duşanta !

DUŞANTA

Nu sînt cel mort ; sînt viul !

COPILUL

Ai alungat pe mama din casa ta !

DUŞANTA *(mişcat)*

Şi fiul
Acestei mame-alungă pe tatăl său !

(Dintre arbori iese Sacontala. Duşanta o zăreşte.)

Ah, ea !
Ajută-mă, tu, Indra ! Dă-mi ochi, s-o pot vedea !
Eu o cunosc din umblet. Sînt ochii ei și gura
Ș-obrazul ei ! Și pieptul ei și brîul ! Și făptura
Sacontalei ! Ea plînge și părul despletit
Îi umple slabii umeri !

SACONTALA *(către copil)*

Tu iar ai pribegit
Odor și dor al mamei ! De ce nu stai cu mine ?

COPILUL

Mă joc pe-aici cu leul.

SACONTALA

Și știi tu că nu-i bine !
De mama nu ți-e milă, că fugi ș-o lași mereu
Tot singură ! Tu, doară, ești singurul al meu !
(Se pleacă și-l sărută.)
Ești mic, și tu n-ai tată.

COPILUL

(arătînd spre rege)

El zice că mi-e tată !
(Sacontala face un pas îndărăt. Regele se apropie.)

DUȘANTA

Sacontala !

SACONTALA *(aparte)*

Dușanta ! e tot ca altădată !

DUȘANTA

Tu plîngi, iubito, tremuri ? O, iartă-mă ! Tu taci ?
Eu viu să-ți cer iertare și nu vrei să te-mpaci ?
(Sacontala s-aruncă în brațele lui și plînge cu hohot.)
Prea rău am fost cu tine, perdut din calea dreaptă,
Dar am plătit, iubito, prea scump această faptă !
Tu ești a mea !

SACONTALA *(înecată)*

Stăpîne, să fii...

DUȘANTA

Biruitor !
De tine stăpînitul, nu sînt stăpînitor,
Dar te-am găsit, frumoaso, ș-a mea e biruința !
Ah, parcă în ființa lui Brama-mi perd ființa !
(Copilul trăgînd pe mamă de haină.)

COPILUL

El cine-i, mamă, cine-i ?

SACONTALA

E tata. Nu-l săruți ?
(Sacontala îl dă spre Dușanta, el îl sărută.)

DUȘANTA

Ce veștezi ai tu ochii și nu știu cum perduți
Și toată ești topită, ș-obrajii tăi ca varul.

SACONTALA

De dorul tău, Dușanta ! De jalea ta, de-amarul
Acestei inimi !

DUȘANTA

Dragă, să nu mai plîngi ! Te vreu
Mai veselă cu gîndul, cum sînt acuma eu !
(O prinde de mîni.)
M-aș omorî pe mine cel vechi, să am puterea !
Durere nu e în lume mai grea decît durerea
Să știi că tu ești însuți acel care-ai făcut
Să-l doară chiar pe omul cui vecinic ai fi vrut
Să-i iei, de poți, durerea ! Ș-am fost și eu mișelul,
Că te-am făcut pe tine să plîngi ! Acum inelul
Al tău va fi de-a pururi — am fost un buimăcit !
Pescarul cînd mi-l dete am stat încremenit
De fapta ticăloasă a celui mai bun rege !
Văzutu-mi-am deodată întreaga fărdelege.
Cum te-am gonit, iubito, lăsîndu-te să mori ?

Ca orbul care-azvîrle cununa cea de flori,
Crezînd că e un şarpe, aşa şi eu pe tine !
Te-am plîns cum plîngi pe-o moartă —
Şi totu-i iarăşi bine !
(Scoţînd inelul din sîn.)
Inelul tău ! Primeşte-l !

SACONTALA

Te rog să nu mi-l dai !
Mă tem de el ! O, ţine-l la tine, ca să n-ai
Prilej să-l cauţi iarăşi !

DUŞANTA

O, nu de-acum ! Dar spune
Eşti vie tu ? Şi-n ceruri ? Dar cum ?

SACONTALA

E o minune !
Eu am căzut acolo, la praguri, în palat.
Muream. Străină-n lume, căci tu m-ai alungat.
Dar Aditi din ceruri, cea-n haină de porfiră,
Trimise-ndată genii, pe-un nor de mă suiră
La cer... Şi-aveam locaşul în rînd cu sfîntul neam.
Pe două nimfe-n codru tovarăşe le-aveam,
Şi-o vrednică bătrînă, de-a pururi preoteasă,
Îmi da-ngrijiri. Întocmai precum era acasă
La noi, în codrul nostru, aşa era, avînd
Şi prietene şi mamă. Şi-n ceruri, în curînd,
Născut-am pe nepotul lui Poros, dîndu-i nume
„Acel ce-nvinge leii"... Credeam că-ntr-altă lume,
Într-altă, după veacuri, vedea-te-voi, ş-atunci,
Atunci... dar nu, Duşanta !... O, spune-mi ce porunci
Ce zei te-aduc în ceruri ?

DUŞANTA

E o poveste-ntreagă.
Menirea mea m-aduce... nu, nu ! a noastră, dragă !
Dar mai întîi zîmbeşte-mi ş-alină ochii tăi !
(Matali vine.)

MATALI

Prin voia cea-nţeleaptă a vecinicilor zei,
Iubitul nostru rege de nou se-nveseleşte.
Kasyapa, văzătorul a toate, vă doreşte ;
El stă pe tron, de-a stînga pe Aditi avînd.
Veniţi acum !

DUŞANTA

Să mergem !
(Duşanta cu Sacontala, de mînă, şi cu Servademana.)
Eu, cel ce de curînd
Plîngeam nefericirea, îmi ies acum din fire
Şi slab mă simt în suflet de-atîta fericire —
Ştia nainte Indra că azi voi fi ajuns
La cea mai bună soartă ?

MATALI

Ce-i zeilor ascuns ?
Ajunşi sîntem, Duşanta. Smeriţi-vă obrazul !
(Scena se schimbă. Kasyapa şi Aditi pe tron.)

KASYAPA

Tu, fiică a lui Dacşas ! Acesta e viteazul
Duşanta, cel ce-n taberi pe demoni a răpus !
De cînd a prins el arcul, e pace jos şi sus
În cerul nostru. Iată-l, o lume-i este roabă !
Azi fulgerul lui Indra e numai o podoabă
A sfintelor palaturi, nu armă, cum era !

MATALI

Eternii zei, o, rege, privesc în faţa ta
Cu dragoste de mamă şi tată ! Mergi aproape !
(Duşanta cu Sacontala de mînă se apropie de tron.)

DUŞANTA

Voi zei, pe care lumea abia vă mai încape,
Voi primi născuţi din Brama cel fără de-nceput,
Cel ce născut din sineşi e vecinic nenăscut !

Izvor al bunătății, rînduitori de stele,
Stăpîni ai nemuririi ș-ai lumilor tustrele,
La tronul sfînt al vostru venim azi amîndoi
Și vă rugăm de milă, căci mila e la voi !

KASYAPA

Mulți ani să porți toiagul, primit cu vrednicie !
Lung timp să fii viteazul, al cărui car să fie
În șirul cel din frunte, de-a pururi nezdrobit !

ADITI *(către Sacontala)*

Și tu să fii aleasă, și-n traiul fericit
Al casei să ai parte de toată fericirea.
Virtuțile femeii sînt cinstea și iubirea —
Și tu, iubind pe rege, cinstind pe toți, iubită
Să fii de toată lumea, de toți să fii cinstită !

KASYAPA

Servademana unde-i ?
(Sacontala îl aduce de mînă.)
Să-ți fie fericit !
Tu, tu, născut din Poros, de ceruri ești menit
Să birui lumea toată din mare pînă-n mare,
Și-n pace fără seamăn, să n-ai asemănare
În taberi ! Tot pămîntul cu spada să supui,
Stăpîn pe cele șapte peninsule-ale lui !
Bharat să te numească vecia viitoare
Și lumii biruite să-i fii al doilea soare —
Tu, Golava, tu pleacă pe aripe de vînt
La Canva-n sihăstrie și du-i acest cuvînt
Din partea mea : „Iubite, alungă nedurmirea
Din ochii tăi cei veștezi și plînși mereu ! Iubirea
Sacontalei își află răspunsul cunoscut
Din gura lui Dușanta. Iar dînsa i-a născut
Un fiu, și-i fericită de soțul dînsei mama —
Tu pentru ei te roagă și-nchină-te lui Brama !"
(Sacontala începe să plîngă. Dușanta o îmbrățișează.)

DUȘANTA

Tu plîngi ?

SACONTALA

Ah, niciodată tu nu vei mai fi rău !
O, las să plîng, iubite, că plîng de dragul tău !
De cea dintîie dată plîng soarta mea-mpăcată,
Şi-mi plîng nefericirea de cea din urmă dată !

KASYAPA

De mori flămînd pe drumuri, ori vesel stai pe tron,
Supus eşti vecinic sorţii ! Atît de monoton
E traiul nostru-n lume : viaţă ş-apoi moarte,
Aceste două vecinic au vecinica lor soarte !
De ce să plîngi ? În lume cu preţ nimica nu-i :
De moarte şi de viaţă şi zeii sînt sătui !
Tu, nobilă iubire, legi fapta cu cuvîntul,
Legi moartea cu viaţa şi cerul cu pămîntul,
Şi numai prin iubire ne facem fericiţi !
Sînt zeu, dar nu ştiu însumi mai bun decît :
„iubiţi !" —
Tu, Matali, e carul gătit ?

MATALI

Gătit, sublime.

KASYAPA *(către rege şi Sacontala)*

Plecaţi acum acasă ! Să nu mai fie nime
Ca voi iubiţi de neamuri ! Şi nimeni bun ca voi !
Ş-amic vă fie Indra cu rodnicele-i ploi !
(Duşanta, Sacontala şi copilul se suie în car.)
Ş-acum, mai înainte de ce plecaţi, tu-mi spune
De ai vrun dor.

DUŞANTA

Se poate să-mi cer eu sorţi mai bune ?
Eu am răpus puterea protivnicilor mei,
Sacontala-i aproape de cel ce este-al ei.
Acesta-mi fuse dorul, şi dorul azi e faptă.
Poporul mă iubeşte ; şi-n cartea cea-nţeleaptă
A Vedei, dînsul află virtute şi onor —
Ce dor să am ?

Şi totuşi, de pot să am un dor
Şi am acum putinţa să-i cer îndeplinire,
Te rog atunci, la moarte, să-mi iei această fire ;
Să fiu pămînt de-a pururi, atunci cînd nu voi fi
Acel ce sînt eu astăzi ! Atît aş mai dori,
Ca zeii cei puternici să nu mă mai renască
În acest cuib de plîngeri pe lumea pămîntească !

P. VERGILIUS MARO

GEORGICE

1906

CARTEA I

AGRICULTURA

Cele ce-ţi fac secerişul bogat, supt care din zodii
Cîmpul să-l ari şi cînd e mai bine să-mpreuni, Mecenas,
Viţa cu ulmii, ce grijă cireada şi turma ce grijă
Cere, şi ce pricepute măsuri cumpătatele-albine,
Iată ce-ncep eu să cînt. O, voi strălucite-ale lumii
Facle, cari anul pe cer rotindu-l prin stele-l întoarceţi,
Darnico Ceres şi Bah, prin haru-vă dacă pămîntul
Ghinda din vechiul Epir în spice bogate-a schimbat-o
Şi-apa din cupe-aţi făcut s-o bem în amestec cu vinul ;
Zei ai cîmpiilor, fauni, şi voi, cei a pururi de faţă
Haideţi cu toţii şi fauni acum şi nimfe driade !
Sfîntul prinos eu vi-l cînt ! Neptune, tu cărui pămîntul
Cel zguduit de greul trident vărsatu-ţi-a primul
Cal cu nechezuri ; şi tu, stăpîne-al pădurii-ale cărui
Albe trei sute de vaci pasc mîndrele-ţi crînguri în Ceea :
Codri de baştin-ai tăi şi cîmpii liceici lăsîndu-i
Pane, tu paznic de oi, de-ţi zace la suflet Menalul,
Vino, Tegee,-ajutînd ! Atene-a măslinului mamă,
Tinere, cel ce-al strîmbului plug scornitu-i-ai uzul,

Tată Silvane, ce porţi pe mîni chiparosul din brazdă
Toţi, o zeiţe şi zei, voi paznici cîmpiei de-a pururi,
Cei ce tînărul cîmp, ni-l creşteţi şi fără sămînţă,
Cei de pe lanuri vărsaţi belşugul cel rodnic al ploii.
Cesare însuţi, tu care-n curînd noi nu ştim în care
Sfîntă-ntrunire-o să intri ca zeu, ori poate că-n pază
Ţări şi cetăţi vei lua, şi-ntreg universului fi-vei
Duh urzitor al schimbării de vremi şi părinte-al rodirii
Şi-astfel cu mirtul matern încinge-va tîmplele tale;
Ori vei ajunge stăpîn al mării, şi avea-te-vor unic
Zeu corăbierii, slăvit şi-n margini la Tule, şi, dîndu-ţi
Toate-oceanele-n schimb lua-te-va ginere Tetis.
Ori că trîndavelor luni stea nouă te-adaogi, să umpli
Locul ce-l lasă deşert Fecioara-ntre dînsa şi Foarfeci.
Scorpia chiar de pe-acum, de tine-ngrozită-şi retrage
Arsele-i labe, lărgindu-ţi pe cer, cuvenita-ncăpere.
Orice vei fi — că n-o să te-aştepte nici iadul ca rege,
Nu vei dori-o nici tu aşa de cumplită domnie,
Oricît elisicii cîmpi ni-i laudă-n cîntece grecii
Şi orişicît Core n-a vrut s-asculte rugările mamei.
Drumul tu fă-mi-l uşor şi-avînt dă-ncercării-ndrăzneţe,
Milă de nepricepuţii plugari purtînd ca şi mine
Vino la ei, să te-nveţi de pe acum cu primirea de voturi.
Prierul nou cînd munţilor suri le topeşte-ngheţata
Apă, şi-n vîntul de-apus, muiat se deschide pămîntul,
Chiar de pe-atunci să-nceapă la plug să-mi geamă de muncă
Boii, şi-adîncul brăzdar lucească-n tărîmul ce-l scurmă.

Pînă și celui mai lacom țăran sătura-i-va dorința
Cîmpul bătut de două-nghețări și de două nădufuri :
Multele grîne-ale lui vor rupe sub ele grînarul,
Îns-un pămînt nelucrat pîn-atunci nu-l sparge cu plugul
Pînă nu-nveți dintîi ce vreme pe-acolo, ce vînturi
Umblă, ce datini din vechi, și felul de muncă, și-n urmă
Ceea ce fiece țarină dă și ceea ce neagă.
Holdele-aici, iar vița rodește mai bine dincoace,
Pomii dincolo priesc, și-aiurea de sineși răsare
Iarba. Tu singur o vezi că Tmolus șofranuri rodește,
India fildeș ne dă, tămîie sabelii molateci,
Goii calibi, oțelul, din Pont ni s-aduc puturoșii
Castori, iar mîndrul Epir ia lauri cu caii la Elis.
Legile-acestea, cum vezi, și-o vecinică noim-a rodirii
Firea ne-a dat-o oricărui pămînt din primele timpuri
Cînd pe pămîntul pustiu Devcalion pietre-aruncat-a,
Oameni născînd, puternic un neam. De-ți este pămîntul
Țarinii gras, din primele luni tu fără zăbavă
Pune să-l are puternicii boi, și zăcutele brazde
Las' să le coac-ale verii călduri și praf să le facă.
Însă de nu-i roditor îndeajuns, atunci îți ajunge
Numai să-l scurmi puțintel pe vremea cînd iese Boarul :
Colo, ca pirul ieșind să nu copleșească sămînța,
Ici ca pămîntul cel sterp să-și ție puținele-i zămuri.
Miriștei tunse tu dă-i, și ani de odihnă, cu rîndul,
Astfel ca storsul ogor să prindă-n repaos putere
Ori că vei pune la anul alacul cel galben pe locul
De-unde-n păstăi sunătoare-ai cules grăsuliile boabe,
Sau și-al mazerii vrej mlădios tu pune-l și-nalțe-și
Slabul cotor pădurea de foi a lupinului jalnic,
Inul e rău, căci arde pămîntul, și-l arde și-ovăsul,
Însuși și macul cel plin de-amețeală leteică-l arde.

Munca făcută cu schimbul e totuşi uşoară. Fireşte,
Numai să nu te sfieşti cu grase gunoaie să-ţi saturi,
Sterpul ogor, şi pe cîmp murdara cenuşă s-o-mprăştii.
Astfel sămînţa schimbînd-o mereu s-odihneşte şi cîmpul;
Nu e nici fără cîştig această lăsare-n răpaos.
Sterpelor ţarini apoi adese le-ajută şi focul,
Dacă pe-uscatele mirişti tu laşi să pîrîie flacări:
Fie c-ascunse puteri zămislesc, şi o hrană mai grasă
Suge cîmpia din foc, şi toate-ale dînsei metehne
Pier în văpaie şi iese-aburind şi-umezeala ce strică,
Fie că focul deschide cărări şi destupă mai multe
Drumuri pe care străbat la planta cea tînără sucuri
Fie că-l face mai des şi-i strînge căscatele vine
Astfel ca ploile iuţi şi-a soarelui tristă putere
N-au cum pătrunde-n adînc, nici frigul vrăjmaşului crivăţ.
Mult îşi ajută cîmpiei şi-acel ce sfărîmă cu sapa
Bulgării tari, netezindu-i c-o grapă de mlajă: pe-acela
Galbena Ceres din naltul Olimp nu-l vede degeaba.
Mult şi-acel ce rămase spinări pe ogorîte pîrloage
Rupe cu plugul întors, purtîndu-l de-a latul, şi-ntruna
Scurmă pămîntul mai des şi-n silă sporeşte rodirea.
Umedă vară să cereţi, plugarilor, însă senină
Iarna. De-o iarnă cu praf e vesel şi cîmpul cu ierburi,
Vesel şi grîul. Iar Misia n-are nicicînd mai bogate
Spice, de holdele lui se miră chiar însuşi Gargarul.
Ce să mai zic de-acel ce sfîrşind semănatul, îi duce
Grija de-aproape, spărgînd şi bulzii ogorului umed?
Rîul apoi îl abate pe cîmp pe-nclinatele şanţuri,
Astfel că, arse cînd pier de-arşiţă-nsetatele holde,
Iată-l din culme de deal pe clinul colinei momeşte
Undele limpezi ce curg pe linsele lespezi cu murmur
Vesel, şi cîmpu-nsetat cu dulce răcoare-l adapă,

Ce, şi de-acel ce cu griji că spicul prea greu o să-i culce
Paiul, al holdei prisos îl paşte de tînăr din timpul
Cînd e de-abia netezit pe brazde ? Şi-acela ce apa
Strînselor bălţi o zvîntă din lan cu nisipul ce suge,
Cînd mai ales în veri nestatornice-umflîndu-se rîul
Iese pe cîmp şi-acopere totu-n aduse nămoluri
Astfel că joasele bălţi aburesc umezeala-ncălzită ?
Însă cu toate că-n lan şi boii şi omul se luptă
Astfel de trude-ndurînd, îi face şi lacoma gîscă
Multă stricare, şi răii cocori şi-amara cicoare,
Strică şi umbra. Cînd vrînd chiar tatăl să fie trudită
Calea oricărei culturi, şi numai scornirile minţii
Agrii să-i facă cu rod, în oameni prin griji ascuţit-a
Gîndul, spre-a nu-i amorţi nevolnic în lene regatul.
Nimeni vrodată vrun cîmp n-arase-nainte de Joe.
Nici obiceiul de-a pune vrun semn şi-a face răzoare
Nu se ştia. Şi-n de-a valma cu toţii lucrau, şi de sineşi
Toate mai darnic le da, şi nimeni cerîndu-i, pămîntul.
Jupiter negrilor şerpi le dete-ucigaşele-otrăvuri,
Lupii-i trimise la prăzi şi mările-n zbucium le puse,
El scuturat-a şi mierea din pomi, şi-ascunse şi focul,
Rîuri de vin ce-au curs pe pămînt le-opri de-a mai curge,
Astfel ca uzul, scornind pe-ncet osebitele arte,
Omul să-nveţe prin uz să-şi caute hrana sub brazde
Şi-unde-i prin vine ascuns să-şi scoată din cremene focul.
Rîul acum de-arinii scobiţi începu să se umplă,
Multelor stele le-au dat năierii şi număr şi nume :
Limpedea Ursă la Pol şi Taurul colo şi Cloşca
Fiare să prindă în păduri cu laţul apoi, şi cu vîscul
Pasări în crîng, şi cu iuţii căpăi să cutreiere codri,
Latele rîuri cu plasele-acum începur-a le bate
Pînă pe fund şi trăgeau prin mare năvodul cel umed.

Fierul gemea sub ciocan, gemea ferăstrăul în umblet
(Pentru că-ntîi ei cu pene crăpau copacii pădurii.)
Multele arte veniră de-acum. Căci toate le-nvinge
Truda cea fără răgaz și munca zorită de lipsuri.
Ceres, ea prima-nvățat-a pe oameni să are cu plugul
Țarina lor, după ce-ncepu-n păduri să se simtă
Lipsa de mere și jir și nu mai da hrană Dodona,
Holda-n curînd te-aduce la griji : începe să roadă
Neagra rugină la pai, cresc repezi pe cîmpu-n paragini
Iuții scăieți, și grînele pier, se-ntinde-o pădure
Deasă de brusturi și scai, și-acum pe frumoasele lanuri
Numai cumplitul odos e stăpîn și-obsiga cea stearpă.
Pirul de nu-l vei plivi întruna și întruna cu sapa.
Ciorile n-o să le sperii cu zgomot, iar umbra cîmpiei
Nu vei rări-o cu coasa nici ploi nu vei cere prin jertfe :
Vai, la grămada cea mare-a altuia degeaba privi-vei,
Foamea te-o-mpinge-n curînd să scuturi stejarii-n pădure.
Trebuie-acum să-ți arăt și-uneltele ce-are țăranul,
Fără de care nu-i nici o putință să ari și să seceri,
Fierul, dintîi, al strîmbului plug și grindeiul puternic,
Cară cu umblet greoi și greu ferecate și trainic,
Alte-apoi multe mai mici celeice coșuri de mlajă,
Grape din leasă mai cer și sfînt-a lui Bachu lopată.
Toate-nainte cu mult le pui la-ndemînă cu grijă,
Demnă mîndrie de-aștepți în sfînta lucrare-a cîmpiei.
Ulmu-n păduri, cu multă putere-ndoindu-l de tînăr
Strîmb se-ncovoaie luînd a plugului gîrbovă formă ;
Oiște-acestuia-i pui, de-opt palme-n lungime, și-n urmă
Plazul cu două spinări și-acestuia două cormane.
Jugul ciopleşti din teiul ușor, din fagul puternic
Cornul cu care dirigi, din spatele plugului, fierul.

Toate le-ncerci dintîi atîrnîndu-le-n fumul din vatră.
Multe poveţe-aş putea s-aduc din bătrînele vremuri,
Silă de nu-ţi-e s-asculţi şi sfaturi de-acestea mărunte.
Aria-ntîi, c-un gros tăvălug netezeşti-o, şi-n urmă
Bine-ntăreşte-o cu lut frămîntat, muruindu-l cu mîna.
Altfel ori cresc buruieni ori crapă şi-o macină colbul
Şi-ai felurite necazuri atunci ; adese măruntul
Şoarece-şi face sub arie cuib şi mişună pune,
Alteori sapă culcuş vro cîrtiţă-n orbul ei umblet,
Afli prin găuri broscoi ori alte-urîţenii pe cîte
Naşte-le negrul pămînt ori scoate prin vraful de boabe
Gîrgăra pui, sau, plină de grijile vîrstei, furnica
Fie-ţi aminte să vezi cînd nucul îmbracă-n pădure
Multa-i podoabă de flori şi-ndoaie-odoratele ramuri :
Dacă e fructul mai mult, asemeni şi grînele urma-vor,
Mare căldură fiind cu mare şi-a secerii muncă.
Dar îmbuibîndu-se-n foi cînd umbra se-ntrece de multă,
Goale cotoare lipsite de spic treiera-vei în arii.
Dealtfel pe mulţi îi văzui că-şi dreg de-nainte sămînţa
Pusă-n pămînt, scăldînd-o-n salitră şi-amarele drojdii
Ori ca să fie cu bobul mai plin mincinoasa păstaie
Ori ca la foc mai puţin să fiarbă mai repede bobul.
Însă şi lamura chiar a celor mai trudnic alese
Boabe-o văzui scăpătînd cînd n-au fost cu mană-n tot anul
Scoase tot cele mai mari. Alunecă astfel prin soartă
Toate spre rău şi-mpinse-ndărăt se duc spre perire,
Astfel pe-acel ce cu luntrea pe rîu luptîndu-se-n susul
Rîului dînd din lopeţi, o clipă de cumva slăbeşte
Apa-l răpeşte-ndărăt zvîrlindu-l în albe vîrtejuri.

Dealtfel p-atît de folos ni-e şi nou-a cunoaşte pe unde-i
Ţapul şi mîndrul Arctur şi lucedul Şarpe cît este
Celor ce-acasă se-ntorc pe-o mare cu vifor şi-ncearcă
Pontul şi-n strîmtul Abyd vultorile-i pline de stridii.
Cumpăna cînd o vedeţi dînd nopţii şi zilei aceleaşi
Ceasuri, în două-mpărţind lumina şi umbra la mijloc,
Mînă plugare-ai tăi boi şi seamănă-ţi orzul în ţarini
Pînă pe ploaie cu fulgi cînd stavilă-ţi pune brumarul.
Inul tot astfel, acum tot astfel şi macul zeiţei
Bine-i să-l pui în pămînt, şi stăruie-ntruna cu plugul
Pînă ce norii plutesc şi nu se desfundă pămîntul.
Bobul în martie-l pui. Atunci şi pe tine, lucerno,
Brazdele moi te primesc. Urmeaz-apoi meiul să-l semeni,
Meiul cînd Taurul alb cu coarne de aur deschide
Anul, iar Siriu cedînd protivnicei stele, s-afundă.
Dacă tu însă pămîntu-l lucrezi cu gîndul la holde
Pline de rod şi la grîu, şi numai la spice ţi-e gîndul,
Cloşca-nainte de zori apună-ţi în mare şi-aşteaptă
Pînă ce-a mîndrei Cununi stea gnosică-ncepe să cadă.
Brazdelor numai atunci să-ncrezi datorita sămînţă,
Altfel cu sila tu-ngropi în brazde speranţele toamnei.
Mulţi începură-nainte de-apunerea Maiei ; pe-aceştia
Mult aşteptatul belşug cu sterpe cotoare-i înşală.
Însă de vrei măzărică să pui şi fasole de-a noastră
Ori şi pelusică linte de nu ţi-e cu silă s-o semeni,
Limpede semn vei avea cînd vezi că apune Boarul :
Pune-o şi pînă pe-ngheţ în mijlocul iernii tot pune-o.

Tocmai de-aceea pe cer și galbenul soare străbate
Drumu-i prin stele-mpărțit în douăspreze popasuri.
Vrîstele lumii sînt cinci : e roșie cea mai din mijloc,
Vecinică-n soarele aprins și arsă de focul cel vecinic :
Cele din dreapta și stînga ce merg roditoare pe margini
Pline de ghețuri și ploi sînt vinete-n negru-ntunerec ;
Două-ntre-acestea și mijloc lăsat-au sărmanilor oameni
Zeii din mila ce-o au, și-un drum le străbate-amîndouă
Pe-unde se-nvîrte pieziș întreaga-nșirare de zodii.
Astfel, de-o parte spre sciți și munții ripeici se-naltă
Lumea, iar de-alta căzînd se pleacă spre-ai Libiei austri.
Polul de-aici ni-e-n creștet mereu ; pe celălalt însă
Jalnicul Stix și morții din Orcus îl văd sub picioare.
Marele Șarpe, cu largi ocoliri, îl încinge pe-acesta
Jur-împrejur ca un rîu și trece printr-ambele Urse,
Urse ce-a pururi se tem s-atingă vrodat' Oceanul
Poate-i pe-acolo, cum spun, ori noapte ce pacinic-a pururi
Tace, și-n liniștea ei sporit e-ntunerecul nopții.
Ori c-Aurora cînd pleacă de-aici, le duce-o lumină :
Zorile roșii la noi cînd suflă cu roibii cei umezi
Galben începe la ei să-și stingă luminele-Amurgul.
Astfel putem prevedea schimbările vremii pe cerul
Cel nestatornic, putem și vremea de plug și de seceri,
Cînd e să bați cu lopețile marea cea fără credință,
Cînd e mai bine să-mpingi pe mări ferecate corăbii
Sau să răstorni în păduri tulpina molidului matur.
Nu degeaba pîndim răsărirea și-apusul atîtor
Stele, și anu-mpărțit în patru răstimpuri egale.
Ploile reci uneori cînd țin muncitorii pe-acasă,
Multe, pe cari le-ar lucra pripit cînd e vesel văzduhul,

Pot să le facă-n răgaz : ori bate-ascuţind cu ciocanul
Fiare tocite de plug, ori albii din trunchiuri scobeşte,
Numără sacii de grîu şi vitele-şi arde cu semne.
Altul ciopleşte la pari de-ngrădit şi-ascute furcoaie,
Viilor alţii-mpletesc curmeie din sălcii-amerine
Coşuri uşoare-mpletiţi-v-acum din vlăstare de zmeur,
Boabele-acum, rumenite la foc, măcinaţi-le-n rîjniţi,
Vezi tu că şi-n sărbători a face ba una ba alta
Voie dă legea şi cultul ; a scurge pîraie pe şesuri
Nu eşti de pravili oprit, nici ţarinii garduri a-i face,
Paseri cu laţul să prinzi, s-aprinzi pe cîmpie scăieţii,
Turma s-o speli în rîuri ce curg cînd este s-o vindeci,
Vezi cum încarcă pe-un leneş măgar adese ţăranul
Poame de rînd ori ulei, şi-o rîjniţ-aduce-ascuţită
Seara cu el din oraş, sau bulgări de păcură neagră.
Astfel de zile ne-a dat, şi-ntr-altfel de ordine, Luna,
Bune de lucru. De-a cincea să fugi, căci galbenul Orcus
Fuse născut, şi grozavele furii ; şi-ntrînsa, spre groaza
Lumii, Pămîntul născu pe Iapet şi Ceus şi crudul
Tifon, şi-atunci, şi pe fraţii-nţeleşi să năruie cerul.
Ei s-opintiră să puie de trei ori pe Pelion Ossa,
Sus peste Ossa apoi grămadă să-ncalece-Olimpul :
Munţii-adunaţi i-a-mprăştiat de trei ori cu fulgere Tatăl.
Plină-i de har a şapte-a decadei a doua, deci pune
Viţă şi-nvaţă juncanii la jug, şi teara-nveleşte-o ;
Bună-i de fugă a noua, dar fără noroc tîlhăriei.
Multe, vezi-bine, le faci mai bine pe-a nopţii răcoare
Sau şi-n ieşire de zori cînd ud e de rouă pămîntul.
Noaptea cotoarele seci tot noaptea mai lesne cosi-vei
Cîmpul uscat, căci nopţile-oricum sînt umede totuşi.

Unii la zarea de foc, ce pîlpîie-n vatră, veghează
Iarna tîrziu și cioplesc la facii-ascuțite, cu barda,
Pînă ce-alături, prin cînt făcîndu-și mai spornică munca,
Poartă nevasta cu zor prin rostruri isteața suveică,
Sau că dulcele mied îl fierbe la foc pe pirostrii,
Spuma-i strîngînd-o cu foi cînd tremură-n clocot cazanul.
Însă pe-arșiță de-amiazi se treieră grîul cel galben,
Tot pe-ale amiezii călduri se treieră boabele-n arii,
Plin de sudoare să ari și să semeni. Odihna-i a iernii,
Iarna cu drag prăznuiesc din cele-adunate plugarii,
Veseli, cu rîndul acum, se cheamă-n ospețe cumetri,
Iarna-i îndeamnă la chef și-i face să-și uite necazul :
Astfel precum cînd intră-ncărcatele vase-n limanuri
Veseli așează cununi și năierii pe podul corăbii.
Însă și iarna e vreme de-ajuns a culege masline
Ghindă și roșii căline de mirt și boabe de dafin,
Gruilor lațuri întindele-acum și cerbilor mreje,
Sprintenii iepuri vînează-i pe cîmp, gonește și ciute,
Coarda de stup-a destonicei praștii-nvîrtind-o pe vremea
Cînd e zăpada de-un cot și-n rîuri se-ncalecă sloii.
Dar de-ale toamnei furtuni și relele-i zodii, și-acele
Griji de pe vremea cînd zilele scad și vara se duce,
Ce să mai spui ? Și umed de ploi cînd trece floraru1,
Cînd pe cîmpie se coc țepoase-ale holdelor spice
Sau pe cotoarele verzi cînd boaba se umflă de lapte ?
Însumi, pe vremea cînd scot pe galbene lanuri plugarii
Oameni ce-adună tăind întinderi de orzuri răscoapte,
Repezi în luptă văzui stîrnindu-se toate-n de-a valma
Vînturi ce smulg din adînc rădăcini și urcă-n văzduhuri

Spicele pline de rod, întocmai cum volbura iernii
Zbuciumă paie pe sus şi smulse cotoare-n vîrtejuri.
Tabăr-adese pe cer şi-oştiri uriaşe-ale apei,
Groaznica noapte-a puternicei ploi cu vifor o-ncarcă
Norii-adunaţi din adînc, şi cade cu vuiet văzduhul,
Rîpăie ploaia şi-neacă şi holde şi-a boilor muncă,
Lacuri s-adună prin gropi şi-urlînd adîncitele rîuri
Cresc şi, turbate de vînt, fierb apele mării prin golfuri.
Însuşi, din mijlocul nopţii de nori, azvîrle cu dreapta
Fulgere roşii părintele Zevs, şi-n mare cutremur
Urlă pămîntul, şi fiarele fug, şi inima-n oameni
Scade smerită pe spaima de sus, cu vuiet izbeşte
Trăsnetu-n Atos şi-n munţii Rodopi şi-n munţii Ceraunici,
Austri s-adună-nfrăţiţi şi ploaia se-ndeasă, şi jalnic
Muge şi malul acum şi codrii se-ndoaie cu urlet.
De-astea tu grijă ducînd ia seama la stele şi mersul
Lunei, şi pe unde s-a-ntors Saturn frigurosu-ntre stele,
Focul cilenic ce roate-a-mplinit rătăcind prin văzduhuri.
Însă-nainte de toate cinsteşte pe zei, şi preasfintei
Ceres în fiece an jertfeşte-i pe vesele pajişti
Cînd e pe ducă şi ultimul ger şi e-n dulcele Prier.
Vinul atunci e gustos, şi-atunci au grăsime şi mieii,
Dulce-i şi somnul atunci, şi umbra pe dealuri rotundă.
Tot tineretul cîmpean să roage cu tine pe Ceres :
Faguri în miere să-i dai, cu limpede vin subţiind-o,
Tinerei holde să-i faci cu jertfă-ntreit-ocolire
Căreia corul întreg şi soţii-i urmeze cu chiot
Mare, prin case strigînd pe darnica Ceres. Nici unul
Însă, cu secera-n cîmp să nu mi s-atingă de spice
Pînă ce-ntîi, cu tîmplele-ncinse cu frunze, nu cîntă
Sfintei zeiţe cîntări şi-n horă nu saltă cu tropot.
Ca să putem prevedea hotărît din semne văzduhul
Fie nădufuri ori ploi, sau vînturi cu rece suflare,
Însuşi Cronidu-ntocmai ; ce-arată schimbările lunei,

Cînd e să vie vrun vînt, ce semne, văzîndu-le omul
Des, îl vestesc a-și ținea pe-aproape de staule turma.
Însă de-altcum, cînd vînturi se nasc, ori apele mării
Pline de vuiet presimt și-ncep să se zbată, și cîntă
Bradul uscat în păduri, ori sună murmururi de-a lungul
Strîmbelor maluri și-adînc e freamătul jalnic în codri.
Însă de moarte scăpa-va cu greu luptîndu-se nava,
Cînd de pe mare din larg s-adună grăbitele corle,
Zgomot la maluri făcînd, sau cînd ni se joacă pe maluri
Lișița mării-n nisip, și bine știutele-i mlaștini
Cînd și le lasă și-n sus spre ceruri s-avîntă bîtlanul.
Însă și stele vedea-vei ades pe stîrnire de vînturi.
Repezi cum lunecă-n jos și-n negru-ntunerec al nopții
Brazde de flacări se-ntind în albă lucoare prin aer ;
Alteori, frunze ce cad și frunze ce saltă-n vîrtejuri
Sau și-ușuratecii fulgi cum joacă pe-al apelor luciu.
Fulgere însă de vezi, spre partea-ndîrjitului crivăț
Tunet de-auzi spre zefir și Eur, cîmpia-nota-va
Plină de bălți pretiutindeni și toți marinarii pe mare
Strîng umezitele pînze. Acelui ce bagă de seamă
Ploaia nu-i strică nicicînd. Ori zboară, cînd ea se ridică,
Gruii spre văile-adînci, ori ține spre ceruri juninca
Lunga-i privire trăgînd în nările-umflate năduful,
Ori că-nconjoară vrun lac zburînd rîndunica cu țipet
Ori în nomolul din bălți plîng vechiu-le bocet broscoii.
Ouăle lor din cuibul adînc și furnicele-adese
Repezi le scot pe strîmte poteci, și bea curcubeul
Apă din rîu, și lăsîndu-și pășunea-n puternice stoluri
Oastea de corbi vîjăiește zburînd c-un forfot de aripi.

Pasări de mare tu vezi, felurite, și pasări ce-n jurul
Asiei scurmă prin mlaștine dulci caistrice cîmpuri,
Cum pe-ntrecute pe trup își toarnă mulțime de rouă,
Capul în apă-l ascund, și-acum să răsfiră prin apă,
Și-astfel ca scoase din minți, se bucură-n chipul scăldării.
Cîrăie-a ploaie cît fălcile-o țin și-obraznica cioară,
Singură-n sus și-n jos plimbîndu-se-n arsele prunduri.
Înseși și fetele-acelea ce noaptea veghează cu torsul
Știu că furtună va fi, cînd văd că-n opaiț uleiul
Pîlpîie-arzînd și goale bășici s-adună și crapă.
Nu mai puțin tu poți și din ploaie cunoaște-nainte
Timpul cu soare senin, și-ai semne vegheate mai multe
Pentru că stelele-atunci ard limpezi în multă lucoare,
Nici nu răsare-nvăscută cu focul frățîne-său Luna,
Nici nu se urcă subțiri ca lîna molatecă norii,
Nici halcionii pe mal, iubiții de Tetis, în soare
Nu-și mai resfir-umezitele-aripi ; n-azvîrle prin curte
Porcul cu botul murdar scurmînd desfăcute mănunchiuri.
Negura tinde spre-adîncile văi și-acopere cîmpul.
Singură stînd și-amurgul pîndindu-l pe culmile casei
Plînge degeaba tîrziul său cînt prin noapte ciovica ;
Iese-n văzduhul înalt, în limpede zare, și Nisus,
Scilei și-acum amintindu-i cu groază de pletele roșii :
Orișice cale-ar lua, prin cer, despicîndu-l în fugă,
Iată cumplitul dușman cu vuiet năprasnic prin aer
Nisus, pe urmele ei ; și oriunde prin aer e Nisus,
Ea, ca săgeata fugind, despică văzduhul și scapă.
Corbii, din gîtul întins, acum scot sunete limpezi
Trei și mai multe pe rînd, și-adese prin naltele cuiburi
Nu știu de ce desfătare cuprinși cu deasupra măsurei

Zgomote fac prin copaci : de-a ploii-ncetare sînt veseli,
Iarăşi să-şi vadă şi micii lor pui şi tihnitele cuiburi.
Nu sînt eu unul să cred că lor li se dete-o divină
Minte, sau poate mai mult, pricepere-n trebile-acestea,
Însă văzduhul, zic eu, şi-a sa schimbătoare-umezeală
Dacă-şi abate-al său curs iar Jupiter umed de vînturi
Strînge ce-a fost răsfirat şi strîns ce fusese răsfiră,
Sufletul însuşi se schimbă cu ele, căci altul le este
Simţul în inimi, cum altul le-a fost cînd vîntul gonit-a
Norii pe cer ; de-aici şi strigăt de pasări pe cîmpuri,
Veselul turmelor glas, de-aici e şi-al corbilor chiot.
Dacă şi-al soarelui drum şi toate-ale lunii cu rîndul
Schimburi tu stai să le-observi, nu poate nicicînd să te mintă
Ziua de mîne, nicicînd minţirile nopţii senine.
Luna pe cînd revine-adunînd întîiele-i focuri,
Dacă-ntr-o ceaţă pe cer s-arată cu coarnele tulburi,
Ploi cu găleata pe cîmp şi-asemeni cădea-vor pe mare ;
Dac-o roşeaţă de fată fecioară i-acopere faţa,
Vînt o să bată. De vînt de-a pururi e roşie luna.
Dacă-ntr-al patrulea curs (şi-acesta e cel mai temeinic
Semn) răsări-va curată pe cer cu coarnele limpezi,
Toată şi ziua aceea şi cele dintr-însa născute
Pînă la capăt vor fi lipsite de ploaie şi vînturi
Veseli atunci mîntuiţii năieri plăti-vor pe maluri
Voturi Panopei, lui Glauc şi celui născut din Inous,
Soarele însuşi, şi-n zare ieşind şi-ascunzîndu-se-n valuri,
Semne va da, şi-ale lui sînt cele mai sigure semne,
Ori ni le-aduce din zori ori seara pe-al stelelor umblet
Dacă de pete e plin, pe cînd ne răsare, şi-acopăr
Nori strălucitul său disc ce pare că fuge prin mijloc,

Poţi bănui vrun vîrtej, căci notul, din mare stîrnitul
Vîjăie-atunci cu perire de pomi şi de holde şi turme,
Dar de supt deset de nori cînd numai prin rarişti se vede
Globu-i, şi raze răzleţe-aruncînd, şi cînd Aurora
Palidă iese pe cer din galbenul pat a lui Titon,
Viaţa cu greu o să-şi apere-atunci, vai, fragezii struguri;
Astfel de mult căzînd pe case-o să răpăie piatra
Însă şi cum e-n apus, cînd lunecă-n capătul căii
Trebuie-aminte să iai, cu grijă. Căci vede-se-adese
Cum schimbătoare culori şi lui îi întunecă faţa :
Dacă e palid, vesteşte-ne ploi, şi vînturi de-i roşu ;
Însă-n roşaţa-i de foc, de-ncep să s-amestece pete,
Toate-ntr-un clocot atunci, cu ploi şi furtună-n amestec
Ai să le vezi. Pe-o noapte ca asta să nu mi te-ndemne
Nimeni pe mare, şi nimeni să tragi de pe maluri odgonul.
Dacă, şi cînd lumina ne-o dă şi cea dat-o ascunde,
Discu-i e luced pe cer, degeaba te-nspăimîntă norii,
Numai o boare-o să simţi cum leagănă-n cîntec pădurea.
Astfel şi ce-are s-aducă tîrziul Amurg, şi de unde-o să bată
Vîntul cu norii senini, ce gînduri au umezii austri,
Soarele-arată mereu. A spune că soarele minte,
Cine-ndrăzneşte ? Pe faţă ne-a dat tăinuite revolte
Soarele-ades, şi trădări şi războaie gătite pe-ascunsul,
El şi spre Roma privi cu milă cînd Cesar se stinse,
Însuşi pămîntul în zilele-acelea şi apele mării
Pasări a jele cobind şi cînii cu urlete triste
Semne ne-au dat. Şi pe cîmpi de cîte ori Etna-n mînie
Nu o văzurăm vărsînd din spartele-i coşuri potopul
Lavei, şi pietre topite-aruncînd şi roate de flacări.
Vuiet de oşti ce se luptă-n văzduh auzit-au germanii

Toţi, şi de-un tremur străin pîn-atunci zguduitu-s-au Alpii,
Iar prin tăcute dumbrăvi treceau tînguite şi dese
Ţipete mari, şi-n chip fioros de galbene-a lungul
Nopţii vedenii-alergau, şi multe-animale vorbiră.
Lucru de groază ! Crăpat-a pămîntul şi-opritu-s-au rîuri,
Fildeşu-n temple mîhnit lăcrima şi-asudatu-ne-a bronzul.
Marele rîu Eridan pe cîmpi pretutindeni luat-a
(Groaznic crescut, şi codri surpaţi în vîltori învîrtindu-i)
Turme-n de-a valma cu staul cu tot. Şi vreme-ndelungă
Nici măruntaiele n-au încetat s-arate-ale piazei
Fibre, nici sînge-a ieşi adînc din izvoare ; şi-a lungul
Nopţilor urlet de lupi umplea-nspăimîntatele-oraşe
Nici nu căzu-oarecînd din zare senină mai multe
Fulgere, nu s-au aprins nici cînd mai cumplite comete.
Astfel cum ele-ntre ele-ale Romei, cu armele-asemeni,
Taberi din nou se lovesc văzutu-le-a-n luptă Filipi !
Nu le fu celor din cer cu jale că sîngele nostru
Iarăşi îngraş-ale Hemului văi şi emantica ţară —
Iată, veni-va şi-un timp cînd omul ce scurmă cu plugul
Ţarina vesel-a lui, găsi-va-n pămîntul de-acolo
Suliţi mîncate de negre rugini şi coifuri romane,
Pline de zangăt, va scoate cu greaua casma, şi privi-va
Plin de mirare la oasele mari din scurmate morminte.
Zei ai părinţilor noştri, tu Romul, şi maică-ne Vesta,
Voi ce toscanicul Tibru-l păziţi şi-al Romei Palaţiu.
Vai pe-acest tînăr măcar lăsaţi-l s-aduc-o scăpare
Lumii-n ruină ! De mult spălat-am cu sîngele nostru,

Bieţii, spălat-am de-ajuns străvechiul sperjuriu al Troiei !
Zeii de mult ni te văd cu pizmă, tu Cesar, din sfînta
Casă din cer şi se plîng că ţii la mărire-ntr-o lume
Unde-i nedreptul un drept şi-atîtea războaie-ntre neamuri,
Crime pe-atîtea cărări, şi-n care nu-i nici într-o cinste
Plugul, iar cîmpii pustii jelesc pe plecaţii la luptă,
Şi-arme de-omor îşi topesc din strîmbele coase-ale muncii.
Parţii ne-ameninţ-aici, scot taberi germanii dincolo,
Rup legămîntu-nfrăţite cetăţi şi ridică-ntre ele
Arme, şi-ntregul pămînt se zbuciumă-n groaza lui Marte :
Astfel cînd ies năvălind din carcer telegile-apucă
Repezi pe cîmp, şi roibii răpesc pe mînaciul ce-ntinde
Frîu-n zadar, că nu-i mai aud nici frîul nici glasul.

CARTEA II

POMICULTURA

Astea ne-au fost de munca pe cîmp şi de stelele bolţii.
Însă de-acum pe tine tu Bah, cu tine-ai pădurii
Arbori cînta-voi, şi tinerii pui ai măslinului trainic.
Vino, părinte Leneu — căci pline de sfintele-ţi daruri
Toate le-avem, şi ţie-ţi rodesc bogăţia de struguri
Viile toamna, şi-n plinele căzi îşi spumegă vinul.
Tată Leneu, tu vino-mi încoa! Şi-n mustul cel proaspăt
Scaldă-ţi cu noi piciorul cel gol, descălţîndu-ţi coturnul.
Firea, dintîi, creează copaci în mulţime de chipuri
Pentru c-o seamă din ei, chiar fără de-a omului silă,
Singuri de sineşi răsar şi-acopăr şi cîmpul şi malul
Strîmbelor rîuri, ca moalele-arin şi ca frageda salcă.
Surul mesteacăn, apoi, cu frunz-albăstrie, şi plopul.
Altele însă răsar din ghinda căzută, cum este
Naltul castan, şi stejarul ce creşte-o mîndrie-a dumbrăvii
Sfinte-a lui Zeus, şi gorunul, copacul profetic al Graiei.
Mulţi din puii tulpinei crescînd fac deset de codru,
Astfel şi ulmi şi cireşi, ba chiar şi parnasicul dafin
Caută pază, ca pui, sub umbra puternic-a mamei.

Firea din sineşi ne-a dat născările-acestea. Prin ele
Creşte tot neamul de crîng, de sfinte dumbrave şi codri.
Altele îns-a găsit pe proprii cărări iscusinţa.
Unul mlădiţe-şi îngroapă-n pămînt, desprinse de trunchiul
Tînăr al mamei ; tulpini înfige dincolo, şi-n patru
Alţii-şi despică vlăstari şi pari îşi ascute din inimi.
Alţii aşteaptă păduri din tinere coarde-ale căror
Vîrfuri le-ngroapă-n pămînt spre-a-ncepe-o viaţă de sineşi.
Altuia nici rădăcină măcar nu-i trebuie : Taie
Numai un mugur de vîrf şi cuteaz-a-l încrede ţarinii.
Chiar pe buşteanul ce zace tăiat — o spun ca minune,
Poate să dea rădăcini din moarta tulpină măslinul.
Pînă şi firea cutăruia pom se vede cum trece
Fără sminteala-ntr-al altui ades, aşa că rodeşte
Mere-altuitul tău păr şi prunul e roşu de coarne.
Haide-aşadar, o ţărane, să-nveţi, ce grij-anumită
Pomii ţi-o cer, şi cum să-mblînzeşti pădureţele fructe,
Nu-ţi lăsa-n părăsire pămîntul. Frumos e s-umbrească
Viţa Ismarul şi largul Taburn să-l îmbrace măslinii.
Vino şi tu, pe drumu-nceput spre-a merge-mpreună,
Fala şi-a numelui meu, cu dreptul tu cea mai de frunte
Parte, şi darnic tu dă-mi vîntrele pe mare. Mecenas.
N-am eu mîndria să cred că-n cîntec cuprinde-voi totul
Chiar dintr-o sută de guri c-o sută de limbi să-mi răsune
Vocea de fier. Deci vino s-aduni pe malul de-aproape,
Ţărmul avîndu-l supt mîini. Şi nu-nchipuită poveste
Ai să-mi auzi, nici lung început şi-ncunjur de vorbe.
Plantele cîte de sineşi se-nalţă spre sfînta lumină
Fără de rod, ce-i drept, dar tari se ridică, şi mîndre.

Pentru c-au vlagă-n pămînt. Dar înseşi şi ele-altuite
Sau şi mutate din loc în gropile-anume săpate,
Lapăd-a lor pădureţe porniri : prin lungă-ngrijire
Ele se schimbă-n curînd în orişice soiuri ţi-e placul.
Pînă şi sterpul vlăstar ce-adînc din tulpină răsare
Face tot astfel, de-l pui în largul deschis al cîmpiei :
Frunzele mamei acum le-năbuşe-n umbra de ramuri
Piedecă creşterii-i pun şi-i sting şi puterea rodirii.
Iată cum însăşi un pom, crescut din plantată sămînţă,
Creşte cu greu, căci umbra-i tîrziu veseli-va nepoţii,
Scapătă poamele lui şi-şi uită avutele sucuri —
Via drept pradă la ciori ne dă ruşinoas-aguridă.
Iată că toate-aşadar cer munca-ncordată, şi toate
Cer cheltuială şi numai silit dau roadele vrute.
Însă măslinul îţi creşte mai bine din trunchiuri ; din coarde
Viţa de vie, iar paficul mirt din tulpina cea tare.
Creşte pietrosul alun din tineri puieţi, şi ca dînsul
Frasinul nalt şi-erculeul copac al umbroasei coroane
Astfel stejarul chaonic al Tatălui şi-astfel finicul
Creşte, şi bradul ursit să-ndure mîniile mării.
Poţi altui cu mlădiţe de nuc chiar mărul sălbatec,
Chiar şi platanii cei sterpi rodit-au puternice mere,
Fagul castane-a produs, şi frasinii-albit-au de floarea
Albă de păr, şi porcii sub ulmi se hrăniră cu ghindă.
Îns-altuirea nu-i lucru uşor, nici punerea-n ochiuri
Pentru că unde se lupt-a ieşi prin neteda coajă
Muguri ce rup subţirele peliţi, acolo tu-ngustă
Fă tăietură de-a dreptul prin nod şi-nchide străinul
Germene-ntr-însa-nvăţîndu-l să prindă sub umeda coajă.
Ramul cel fără de noduri să-l tai cu firezul, şi crapă
Cale cu icu-n adîncul lemnos şi-nfige-ţi acolo
Trainic alesul altoi. Nu mult o să treacă, şi iată
Vesel va creşte spre cer cu rodnice ramuri copacul,

Însuşi mirat de nou-i frunziş şi străinele-i fructe,
Nu e de-un singur neam, de-altminteri nici ulmul puternic
Salcia nu, nici lotul şi nici chiparosul de Ida,
Înşişi măslinii cei graşi n-au numai o boabă cu toţii :
Sînt şi mai lungi, şi rotunde, şi-amare cu fructe cărnoase
Poamele-apoi, şi cîte le-avuse Alcinous ! Nu creşte
Syrica pară-n Crustum, nici perele cele cît pumnul.
Nu e ciorchina ce-atîrnă pe arborii noştri de soiul
Celei pe care-o culeg din viţă metumnică în Lesbos.
Vin şi de Tasos e alb, tot alb e şi-un vin mareotic :
Unuia-i plac mai grase colini, iar altuia slabe.
Vin de stafide e psiticul bun şi-uşorul Lageos
Cel ce-o să-ţi clatene paşii cîndva-ncurcîndu-ţi şi limba
Sînt şi roşii şi precice musturi, şi cum să vă laud
Retice vinuri ? De-aceea, voi tot nu-mi întreceţi Falernul !
Sînt şi-amineice-apoi, grozav de puternice vinuri,
Cărora Tmolul le stă, ba chiar şi Faneul, în urmă.
Strugurii de-Argos sînt mici, dar nu e nici unul ca dînşii
Nici ca să stoarcă mai mult nici vreme mai multă să ţie.
Era să te uit, tu vrednic de zei şi de-ospeţele noastre,
Vin rodian ? Şi, cu boabele mari, pe tine Bumaste ?
Multele specii-ale lor sînt însă, şi multele nume,
Fără de număr, şi-i şi de prisos să le spunem pe toate.
Cine doreşte-a le şti, doreşte să afle-n pustiul
Libiei cît e de mult nisipul ce-l scurmă zefirii
Sau, cînd urla-n vintrele bătînd cu mînie-Eurul,
Cîte talazuri ajung izbite la malul ionic.
N-are-orişicare pămînt putinţa de-a creşte-orice plantă.
Salcia creşte pe maluri de rîu, şi-n mlaştini arinul
Unde-i nămol, iar frasinul sterp pe coaste de munte.

Mirtu-i mai vesel pe maluri de mări, și-n urmă pe dealuri
Via, cu fața spre sud, iar pinii-n zăpadă și-n crivăț.
Dacă te uiți, pe pămînt, chiar pînă la cei mai din margini
Oameni, la roșii geloni și-n ost la arabii din corturi :
Pomii-și au patria lor felurită. Căci numai prin Indii
Negrul eben, și-al tămîiei copac e numai prin Saba.
Ce să mai zic de copacii cu bune mirosuri, ce-asudă
Balsam ? Și ce și de boabele-acantului verde de-a pururi ?
Dar etiopicii codri, cu lîna cea moale pe dînșii ?
Pomii din care culeg gingașa-le canură serii !
India, cea mai aproape de-ocean și cea mai din urmă
Țară, ce codri hrănește ? Că nici o săgeată nu poate
Trece, izbită din arc, dincolo de vîrfuri ! Iar neamul
Cel de pe-acolo, să crezi, nu-i slab în izbirea săgeții,
Media dă neplăcutele sucuri, și gustul ce ține
Mult al fericelui măr, acel decît care nu este
(Dacă vrodată ți-a fiert vro vitregă vrînd să te piardă,
Ierbi în ulcele, și boz, spuind și-ucigașul descîntec)
Leac mai grăbit a goni otrava cea neagră din membre.
Nalt e copacul acesta, și-asemeni în toate c-un dafin,
Astfel, că dacă mirosul ce-mprăștie, nu i-ar fi altul
Dafin ar fi. Lui, vîntul nicicînd nu-i scutură frunza.
Floarea-i trăiește-ndelung, și proaspăt țin medii cu dînsa
Suflul și-al gurii miros, și vindecă tusea-nvechită.
Însă nici largul pămînt al mezilor, plinul de codri,
Gangele mîndru, nici el nici Hermus cel tulbure de-aur

N-au ca Italia glorii și-averi, nici Bactra nici Indul,
Toată Panhaia nici ea, cu-ntregii ei cîmpi de tămîie,
Nu ne brăzdar-acest loc nici tauri cu nări ce răvarsă
Flacări și nu l-au sădit cu dinți de-ai năprasnicei hidre,
Nu-l îngroziră nici coifuri și lănci ale holdei de oameni.
Însă de rodnice grîne e plin, și plin e de vinul
Masic, și oriunde te-ntorci maslini și vesele turme,
Calul războinic aici semeț buiestrează pe cîmpuri;
Albe cirezi, o Clitumne, și taurul, cea mai de frunte
Jertfă, scăldate de noi adese-n sfintele-ți ape,
Zeilor dus-au, aici, în temple trofeele Romei.
Vecinică vară-i aici, și-i cald și-n lunile iernii,
Fată de două ori oaia, de două ori fructe dă pomul.
Nici fioroasa prăsilă-a leoaicei, nici groaznicul tigru
Nu e pe-aici, și pe cîmp nici ierbi otrăvite să-nșele.
Nici nu s-azvîrl pe nisip în salturi de spaimă și solzii
Nu și-i adună făcînd spirale-așa groaznice șerpii.
Iată mulțimea de mîndre cetăți, și fapte-ale muncii;
Cîte, zidite trudit, castele, pe-al stîncilor creștet,
Cîte rîuri ce curg de-a lungul străvechilor ziduri!
Laude mării din dreapta să-i dau ori mării din stînga?
Multelor lacuri? Sau ție puternice, Lare, sau ție,
Cel ce te zbuciumi cu vuiet și valuri ca marea, Benace?
Ori de limanuri să cînt? De bine-ngrăditul Lucrinus
Vecinic cu vuiete mari bătut de-ndîrjitele valuri
Pe-unde și iulicul port răsună-ndelung de răspinsa
Mare, și-adîncul Tyrhen urlînd năvălește-n Avernus?
Pînă și rîuri de-argint dezvălitu-ni-a țara, și-n sînu-i
Vine de nobil metal și-au scurs bogăție de aur.

Dînsa crescu războinice neamuri: Sabelii și marsii,
Mult răbdătorii liguri și volscii cu sprintene suliți,
Dînsa pe marii camili, pe decii, și marii puternici
Dînsa vitezi scipiazi, și pe tine măritule Cezar,
Cel ce cu glorie-acum, în Asia cea mai din margini
Bați abătînd pe Indu-ngrozit de cetățile noastre,
Pace cu tine saturnic pămînt tu mamă bogată,
Mare-n eroi ! Lucrări de-antică virtute și artă
Ție-ți încep, și sfinte izvoare-ndrăznind a deschide,
Ție și-ascreicul vers ți-l cînt prin orașe romane
Trec ca s-arăt osebirile-acum : puterea oricărui
Cîmp și culoarea și soiul de rod ce-l crește prielnic.
Sărăcăcioasele șesuri, dintîi, și sterpele coaste
Pe unde-i pietriș prin locuri cu scai și-i negru pămîntul,
Cresc cu priință pădurile de trainici măslini ai Minervei.
Lemnul cînesc e dovadă-ndeajuns : el tocmai pe acolo
Crește cu drag și-acopere cîmpi cu fructu-i sălbatec.
Însă pămîntul cel gras și plin de-umezeala cea dulce,
Lunci roditoare-nvăscute-n prisos de puternice ierburi,
(Cum pe sub munți le vedem adesea-n uimire de-a lungul
Largilor văi prin care de sus, de pe coaste pîrîuri
Trag fericitul nămol) și-acel ce cu fața spre soare
Crește mărunt brădișor, a strîmbelor pluguri urgie :
Astea cu vremea rodi-vor puternică viță din care
Rîuri vor curge de must, tot ele-o minune de struguri,
Ele și vinul ce-l bem ca jertfa din cupe de aur,
Cînd la altare-ndopatul Tyrhen ne cîntă din albu-i
Fluier și-al jertfei prinos pe discuri scobite-aburește.
Însă de vrei mai bine cirezi și-ai gîndul la vite,
Sau că te bucuri de oi și-atotstricătoarele capre,
Margini să cauți și grase poeni, cum are Tarentul,
Sau cum e șesul ce-acum sărmana mea Mantua-l plînge.

Pe-unde pe maluri de rîu pasc pajiştea lebede albe,
Turmele pe-unde găsesc şi limpezi izvoare şi iarbă,
Cari-oricît vitele-o pasc pe deal cît e ziua de lungă
Creşte grăbită la loc de roua cea proaspătă a nopții,
Negru de-ți este şi gras, sub plugul ce-l taie, pămîntul,
Ori de e putred de bun (căci asta-i şi ținta arării)
Grîu de minune va da ; din nici o cîmpie mai multe
Care-ncărcate nu vezi cu trudă trăgîndu-le boii,
Sau şi de unde-ndîrjitul țăran lăzuindu-şi pădurea
Smulge hățişul ce-a stat de vreme-ndelungă nerodnic
Şi-astfel cu mari rădăcini vechi cuiburi de păseri el scurmă :
Ele se-mprăştie-n nori plîngînd părăsitele cuiburi,
Însă pe runcul cel nou frumos străluceşte brăzdarul !
Pentru că lutul cleios al coastelor macre produce
Roiniță numai şi cimbru puțin de hrană stupinii.
Toful cel aspru şi creta cea roasă de negri chelidri
Neagră oricărui alt cîmp putința de-a da o mai dulce
Hrană spurcaților şerpi şi mai bine-ncîlcite-adăposturi.
Cel ce-aburează cu aburi uşori şi cu neguri fugare
Bînd umezeala cînd vrea şi dînd-o din sineşi tot astfel,
Verde mereu şi-mbrăcat în propria-i iarbă şi care
Fierul nu-l roade cu roşii rugini şi-i acrimei de săruri :
Agrul acela-ncărca-ți-va şi ulmii cu veselă viță,
Mult şi uleiul îți va da, şi-afla-l-vei lucrîndu-l pe-acela
Plin şi de grase păşuni şi blînd brăzdării cu plugul.
Capua ară pămîntul ca acesta, şi țara vecină
Culmei Vezuv, şi Clanis vrăşmaşa pustiei Acera.
Iată şi chipul cum poți cunoaşte ce soi e pămîntul,
Dacă tu-l cauți de-i rar, sau des cu deasupra măsurii,
(Pentru că unul i-e vinului drag, şi grîului altul,

Rari le iubeşte Lieu, iar Ceres pe cele mai dese)
Locul, dintîi, din ochi ispitindu-l, tu pune să-ţi sape
Unde e-ntreg, o groapă-n adînc, şi toată ţărîna
Pune-o-ndărăt, frumos netezind-o bătută cu talpa.
Dacă n-o umple, e rar şi-i bun de păşune pămîntul,
Sau şi de struguri e bun. Cînd nu se supune să între
Totul şi-ntrece-oarecît pe marginea gropii cei pline,
Agrul e des, şi cu late spinări şi cu brazde-mpietrite
Ai să te lupţi, deci sparge-l curînd cu boii puternici.
Însă pămîntul sărat şi care şi-amar se numeşte
Şi-arde-orice soiuri de rod, căci nu se-mblînzeşte cu plugul
Nici nu păstrează al vinului neam, nici numele poamei,
Astfel se poate-ncerca, la coşuri de dese mlădiţe,
Sau şi sitişca de teasc ce-ţi stă-n afumatele streşini,
Umple-ntr-acestea pămînt de-acela netrebnic cu apă
Dulce de puţ, şi calcă-l vîrtos, şi toată dintr-însul
Curge-va apa, şi picurii mari vor trece prin coşuri :
Iutele-i gust îţi este-o vădită dovadă căci gura
Celui ce gustă din ea se strînge-nstrîmbată de-acrime.
Dacă-n sfîrşit, pămîntul e gras, în modul acesta
Şti-vom : în mîni frămîntat nicicînd nu se-mprăştie, lutul.
El se lipeşte cleios de degete-asemeni răşinii.
Cele-apătoase-au ierburi mai mari, mai mult decît este
Bine. Dar nu mi le-aş vrea prea rodnice-afară din cale,
Nici să n-arate nebune puteri în sterpe păişuri.
Dacă e greu sau uşor, tăcînd îl vădeşte greimea
Însăşi. Şi lesne cunoşti şi-n treacăt cu ochii de-i negru
Ori că-i de alte culori. Dar greu ticăloasa răceală

Poţi s-o vădeşti, atît doar' că bradul şi negrele iederi
Pot uneori, ca şi tisa cea rea, s-arate vro urmă.
Astea ştiindu-le acum, să-ţi fie pămîntul aminte
Coace-l din vreme, şi gropi înşiră pe-ntinsele dealuri,
Brazdele apoi pe spate zăcînd le-ntoarce spre crivăţ
Pîn-a nu pune plăpîndele corzi. Mai bun e pămîntul
Fraged, căci astfel îl fac şi brumele toamnei şi vîntul
Şi-astfel şi greul vier cînd scurmă şi bate ţărîna.
Îns-un bărbat inimos ce nu se-nspăimîntă de trude,
Face dintîi să-i fie de-un neam şi locul în care
Tînăra plantă-i crescu, şi-acel ce-n curînd o s-o aibă
Fiică, spre a nu se-ngrozi de mama-i străină copilul,
Chiar şi pe coajă c-un semn şi-a cerului parte-o arată,
Care şi în chipul cum steteră-ntîi (pe care din lături
Austrul îl arse cu foc, şi care spre osie-a-ntors-o)
Astfel le pun ; că-nvăţul de mic aşa-i de puternic !
Caută-ntîi, de-i şesul mai bun ori dealul de-a pune
Viţă pe el. Pogoane de-mparţi pe şesul cel rodnic,
Seamănă des : căci nu e mai slab în deset Lieus,
Însă pe-un loc ce să lasă puţin şi pe-uşoare coline,
Şirelor dă-le loc larg, s-alerge tăiate-n crucişuri
Drept potrivite cărări de-a lungul înşirării de arbori,
Cum de-obicei în războaiele mari legiunea desface
Lungile sale cohorţi, şi-n cîmp, rînduite de luptă,
Dreptele linii se-ntind, pe cînd, e tutindeni pămîntul
Plin de lucori de-aramă cu zangăt, dar încă-n de-a valma
Nu s-au izbit, iar Mars şovăind rătăceşte prin taberi.

Toate prin număr cu soț să-mparți măsuratele drumuri.
Nu numai sufletul tău spre-a-l paște pe goale priveliști
Dar că pămîntul altfel nu dă deopotrivă la toate
Hrană, și nici nu se pot nici crengile-ntinde spre goluri,
Poate de gropi mai vrei să mă-ntrebi ce-adîncime să aibă ?
Vița-ndrăznire-aș s-o pui și-n brazdă subțire cu totul.
Însă-n adînc, cu totul ascuns, să se-nfigă copacul.
Zic de stejar mai ales. Pe cît își întinde spre ceruri
Vîrful, pe-atît rădăcina-i de-adînc îi pătrunde spre Tartar.
Astfel nici viscol și ploi și nici o furtună nu-l poate
Smulge din loc, și stă nemișcat și trăind biruiește
Veacuri și vede nepoți și sute de rînduri de oameni.
Brațe puternice-n jur și pînă departe-și întinde
Ramuri, și-n mijloc el stînd susține-uriașa sa umbră,
Via să nu ți-o așezi cu fața spre ziua ce-apune
Nici să nu crească prin vie-ți aluni. Nu tunde mlădiței
Vîrful, și nici nu tăia din creștet altoiul vrodată,
Astfel de drag li-e pămîntul ! Și nici cu custura vlăstarul
Nu-l chinui, și n-amesteca măslinii sălbateci prin vie,
Pentru c-adese păstorii-au scăpat de negrije-o scînteie
Care, dintîi pe furiș hrănită sub scoarța cea unsă,
Trunchiu-l încinge, și sus prin frunze-aieptîndu-se-n aer
Pîrăie focul cu vuiet spre cer, și goana urmîndu-și
Singur acum e stăpîn pe crăci și pe naltele vîrfuri,
Toată pădurea-mbrăcînd-o-n văpăi, și-n mari rotocoale
Pline de negre funingini se-nvolbură fumul spre ceruri,

Cînd mai ales furtuna urlînd îndoaie de vîrfuri
Codri, și vîntul în zbor sporește adunatele flacări.
Dacă-i așa, nici trunchiul nu-i trunchi, nici coardele-n fire
Nu-și mai revin, și nu se mai prind nici altele-asemeni,
Singur stă jalnic prin vii măslinul cu frunzele-amare.
Nu te lăsa-ncîntat de povața sfătoas-a cutărui
Gureș, pămîntu-nghețat să-l ari pe suflare de crivăț,
Gerul atunci, cum strînge pămîntul, nu lasă putință
Tinerei plante să-nfigă-n adînc rădăcinele-i strînse.
Vița mai bine-o sădești pe vremea-nfloritului prier,
Albele păseri cînd vin, dușmane-ale șărpilor bălții,
Bine-i și toamna spre bruma dintîi, cînd soarele mînă
Repezii roibi spre-al iernii hotar, și vara se duce.
Plantele prier le face iar verzi, pădurile prier :
Toate se umflă atunci și cer născătoarea sămînță.
Tatăl, Eterul, atunci atotțiitorul scoboară
Vesel cu rodnice ploi în sînul soției, și mare
El, absorbit în marele-i trup, le hrănește pe toate.
Sună de cîntec de păseri acum părăsitele crînguri,
Turmele-n cîmp repetează iubirea știutelor zile,
Naște ogorul arat, și-n dulcele freamăt de vînturi
Cîmpul deschide-al său sîn și-n toate e tînără viață.
Soarelui nou și mugurii noi cuteaz-a se-ncrede,
Viile nu se mai tem de vîntul stîrnit și de rîul
Ploilor repezi ce cad mînate pe-un șuier de crivăț.
Cum că la-nceperea lumii și-n tînăra-i vîrstă nu alte
Zile-au lucit și c-atunci n-avură vro altă urmare,
Asta o cred. Primăvara era, primăvara-n întreaga
Lume, și-al iernilor vînt oprită-și avea răsuflarea,
Cînd întîiele turme-au sorbit lumina și neamul
De-oameni născuți din pămînt-nălțatu-și-a capul pe cîmpii
Aspri, și fiare-n păduri și stele porniră-n văzduhuri.
N-ar fi putut nici tînărul veac să sufere-asprimea

Vremii, de nu i-ar fi stat arşiţa şi geru-ntr-atîta
Cumpănă, milă purtînd de tînăra lume şi cerul.
Dar în sfîrşit, de-ai pune-n pămînt oricare din plante,
Dă-le gunoi hrănitor şi-n multă ţărînă le-ascunde,
Scoici colţuroase să-ngropi şi piatra ce suge, ca astfel
Apa s-alunece-adînc prin ele, şi-adînc să pătrundă
Boarea de vînt, spre-a prinde răsadniţa suflet.
O seamă
Pietre deasupra le pun şi-adună mormane de hîrburi
Grele, căci astea le sînt o pază cînd plouă cu-necuri,
Pază cînd Sirius aprins topeşte crăpatele cîmpuri.
După ce-acum ai sădit, adese-mprejurul săditei
Plante ţărîna s-o scurmi şi vajnic tu-mplîntă săpoiul
Sau şi cu plugu-n adînc mai taie pămîntul şi mînă
Boii puternici ades prin vie de-a lungu-ntre şiruri.
Netede trestii de-acum şi-nalte nuiele strujite
Pune, şi trainice furci şi-aracii de frasin pe-a căror
Umeri voinici sprijinindu-se viţa să-nveţe să-nfrunte
Vîntul şi pînă la vîrf pe ulmi să se urce-n terase.
Însă tot timpul etăţii dintîi a tinerei viţe
Cruţă frunzişul gingaş ; chiar dacă se-nalţă vlăstarul
Vesel, spre cer repezit voinic şi cu frîul pe coamă,
Chiar şi-atunci să nu mi-l atingă cosorul, ci rupe-l
Numai cu unghia-ncet şi frunza răreşte-o pe-alocuri.
Dar după ce, cu trunchiu-ntărit, urcînd vor cuprinde
Ulmii, rătează-le braţele-atunci şi tunde-le părul,
Fierul le-a fost vrăşmaş pîn-acum, de-acum îşi începe
Aspra domnie-n sfîrşit, să-nfrîne răsnitele ramuri.
Trebuie-n urmă cu gard s-o aperi adesea de vite,
Cînd mai ales e cu tinere foi, nedeprinsă cu multe.
Pentru c-afară de frigul duşman şi-arşiţele verii
Des şi-ai pădurii bouri şi carpele fără de-astîmpăr
Vatămă frunza, şi-o pasc şi lacoma vacă şi oaia.

Viței nu-i face nici bruma ce vine cu gerul tomnatec,
Nici, răsfrînt de pe stînci încinse de soare, năduful,
Răul ce vitele-i fac și-otrava cumplitului dinte,
Urmele-nchiselor răni lăsîndu-le-n coaja mușcată.
Asta e vina pe care-o spășim jertfind pretutindeni
Țapul pe-altare lui Bah, și ies și pe scenă străbune
Coruri, căci celor poznași ce stau la răspîntii prin sate
Premiu le puse tezeicul neam, și vesel pe pajiști
Cupe cu vin închinînd săreau pe-unsuroase burdufuri.
Chiar și țăranii-ausoni, pribegii din Troia, serbează
Ziua lui Bah cu chiot nebun și cu glume de hohot.
Îngrozitoare pe-obraz pun măști din scoarță scobită
Și-astfel, tu Bahe, te cheamă cu vesele cînturi și-atîrnă
Idolii tăi, prin ramuri de brad, să-i clatine vîntul.
Via de-aceea cu rod așa de puternic rodește,
Pline-s și largile văi și-ntinsele dealuri și toate
Pline pe-oriunde și-a-ntors privirile zeul cel mîndru.
Laudă, deci, lui Bah să-i cîntăm în străbune colinde
Dup-obiceiul cel sfînt, să-i dăm și ulcele și turte,
Țapul sfințit, la altar, de coarne să-l ducem, ca-n urmă
Grasele lui măruntăi în frigare de-alun să le-ntoarcem.
Însă-ngrijirea de vii ne cere și-alt număr de trude,
Și-oricît lucrezi, mai ai de lucrat. Tu ară-n tot anul
Locul în trei sau patru răstimpuri și-ntruna sfărîmă
Bulgării tari cu-ntorsul săpoi și curăță toată
Frunza pădurii. Într-un cerc se-ntoarce-a plugarului muncă
Și-anul în sineși închis pe urmele-i proprii se-ntoarce
Chiar de cu toamna, cînd viile-și pierd tîrzia-le frunză

Și-aprigul crivăț bătînd despoaie-a pădurii podoabă,
Încă de-atunci e-ngrijat de anul ce vine viérul
Harnic și trece-urmărind cu strîmbul cosorului dinte
Vița rămasă, și-o tunde mereu și iar o rătează.
Sapă tu-ntîiul deci via, și-ntîi tu-ți arde uscata
Viță, și-aracii-n gătit adăpost fii-ntîiul a-i duce ;
Ultimul fii la cules. De două ori umbrele strică
Viței și, repezi crescînd, și ierbile-asemeni de două.
Muncă și-acolo și-aici. Să lauzi moșiile-ntinse,
Însă cultiv-un loc mic. Și-ai grijă de-ți taie-n pădure
Asprele vînjuri de rusc și-adună și trestii pe malul
Apei, și fie-ți în gînd și grija sălbatecei sălcii,
Vițele-acum le-ai legat s-odihnește cosorul și cîntă
Vesel vierul trudit la cele din urmă ciorchine,
Totuși pămîntul mai scurmă-l și-acum și mișcă țărîna ;
Chiar și cu strugurii copți ai teamă de-asprimile vremii !
Nici o îngrijire nu cer, din contră, măslinii. N-așteaptă
Nici îndoitul cosor nici grelele greble-ale muncii,
După ce-odată s-au prins în pămînt și-i sufere clima,
Însuși pămîntul, chiar numai scurmat cu dintele sapei,
Hrană-i aduce-ndeajuns ; de-l ari, el e rodnic cu totul.
Deci tu cultivă măslinul cel gras, sfînt simbol al păcii.
Astfel și pomii, de-ndată ce-și simt puterea tulpinii,
Proprie-avînd tăria-ntru ei cresc repezi spre ceruri
Numai prin sineși și n-au trebuință de sprijinul nostru.
Nu mai puțin să-ncarcă de rod oricare pădure,
Și-orice tufiș sălbatec e roșu de boabe ca focul.
Drogul din lunci îl cosim, dau codrii buștenii ce-n noapte
Flacări puternice scot și-albesc întunerecul nopții.

Lucruri mai mari să-ți arăt? Răchita și scundul ginistru
Iată și ele dau viței frunziș, păstorilor umbră
Cît-o doresc, iar țarinii gard și-albinelor miere!
Cît de plăcut e să vezi merișorii-undulînd pe Cytorus,
Codri de brad ai Naricei să-i vezi și luncile care
Nu sînt datoare nimic nici greblei nici grijei nici unul!
Pînă și codrii cei sterpi ce-acoper pe culmi Caucazul
Vecinic bătuți de Eur ce-i frînge și-i duce de-a valma,
Cîte și cîte foloase ne-aduc! Dau lemnul cel vrednic,
Brazi de corăbii; și bîrne de case dau pinii și cedrii.
Spițe de roate-și cioplesc dincolo țăranii, sau osii
Grelelor care, sau fac scobitele coaste-ale luntrii.
Ulmul e-n frunze bogat, răchita-n mlădițe; mănunchiuri
Mirtul la suliți ne dă, și-n lupte măciuca frățească
Cornul, și arc de război sucim din iturica tisă.
Astfel și moalele tei și-n strung netezit cimișirul
Orișice chip îl primesc și sufăr scobirea cu fierul.
Însuși ușorul arin plutește pe Padul cu-mflate
Valuri, și-albinele chiar ascunsu-și-au roiul prin găuri
Goale, sub scoarță, și-adînc în scorburi cum are gorunul.
Însă ce vrednic vrun dar asemeni cu-acestea, ne-aduse
Bahus? El dete și-uciderii-ndemn: turbații centauri
Bahus prin moarte-i stîrpi, pe Retu și Phol și pe-acela
Care cu vadra cea mare sări s-amenințe lapiții.
Vecinic ferice de ei, de-ar ști să-și cunoască plugarii
Bunul cel-au! Căci lor străini de zavistnice lupte,
Darnic le scoate din el puțina-le hrană pămîntul.

Dacă măreţul palat din plinele sale nu varsă
Valuri şi valuri din zori pe uşi aurite clienţii,
Nici nu rîvnesc podoabe, de ţest pe-ncrustatele praguri
Nici efireicul bronz şi haine-nflorite cu aur,
Lîna cea albă ei n-o rumenesc cu-asirice otrăvuri,
Nici scorţişoară nu pun să strice uleiul maslinei
Îns-un răpaos tihnit şi-o viaţă străină-nşelării,
Plină de-atîta belşug şi trai pe-ndelete pe cîmpuri,
Peşteri şi lacuri cu peşti şi văi cu răcoare ca Tempe,
Muget de vite şi somn în dulcea cîntare-a pădurii :
Astea le au ! Iar colo poieni şi cuiburi de fiare,
Veseli flăcăi, deprinşi cu puţin şi sprinteni la muncă,
Dreaptă-nchinare la zei, şi moşii ca sfinţii : şi-acolo
Sfînta dreptate fugînd din lume-i sihastră la dînşii.
Muzele-acum, ah, mie mai dragi decît toate pe lume,
Căror cucernic le-aduc în marea mea dragoste jertfă,
Mînile-ntindă-mi şi-al cerului drum şi stelele-arăte-mi,
Multe-ale soarelui varii scăderi şi trudele lunii,
Cine cutremură munţi, prin care putere se umflă
Marea, zăgazuri rupînd, şi iarăşi s-alină scăzută ?
Ce e şi soarele-aşa de grăbit s-ating-oceanul
Iarna, şi ce-mpidecări fac nopţilor lunga zăbavă ?
Dacă, spre-a-mi fi cu putinţă să merg şi pe-aceste-ale firii
Tainice căi, sînt oprit de-al inimii sînge de gheaţă,
Fie-mi cîmpiile dragi şi mîndrele rîuri şi-a pururi
Codri şi văi se iubesc, chiar fără de glorii ! Vai, cîmpii
Cei de sub Pind şi Taigetul de unde fecioare spartane
Cîntă jucînd ! Şi-n văi răcoroase la Hemus pe mine
Cine mă duce-n tăcut adăpost al umbrei din codru !
Bine-i de-aceia ce pot pătrunde-ale firii temeiuri ;
Bine de-aceia ce-nving şi teama şi-a pururi cumplita

Soartă şi vuietul surd din lumea cea lacom-a morţii !
Însă ferice şi-acel ce cunoaşte din suflet pe zeii
Cîmpului, Pan şi bătrînul Silvan şi surorile nimfe,
Ce-are să-i pese de regi şi consuli acestuia-n lume,
Sau că scoboară iar dacii spre Istru ce ţine cu dînşii,
Ce, de mînii ce-nvrăjbesc pe fraţii cei fără credinţă !
Ce, de-ale Romei puteri şi ţări peritoare ? Pe-acela
Nu-l vor mîhni-nduioşîndu-l cei slabi, cei tari pizmuindu-l !
Ceea ce rodnicul pom, cu drag ce-i aduce pămîntul
Singur, atît e a lui. Nu vede nici asprele drepturi
Nici ce de-a valma e-n for, nici templul cu cronica Romei.
Scurmă cu vîslele-o seamă al mării-ntunerec ; aleargă
Alţii-n război şi pătrund prin tinzi şi palate de principi.
Unii doresc să surpe cetăţi şi să strice penaţii,
Şi-astfel din aur să bea şi-n pat de porfiră să doarmă.
Alţii-şi adună comori zăcînd pe-ngropatul său aur.
Unii se-nhoalbă-nlemnit la retori ; se miră-n teatru
Altul de-aplaus (că-i duplu, ehei, şi plebea şi taţii !)
Doamne ! Şi-aleargă-n triumf cei umezi de-al fraţilor sînge.
Dulcile praguri şi casele lor le schimbă-n exiliu,
Patrie nouă cătînd sub altă lumină de soare.
Însă cu strîmbul său plug ţăranul despică pămîntul,
Asta-i e munca. Din ea hrăneşte şi ţara şi-n casă
Micii copii, şi cireada de vaci şi boii cei vrednici.
Anul e-ntruna zorit s-aduc-ori prisosuri de poame,
Ori vro sporire-n cirezi, ori snopii din lanuri, şi cîmpii
Gem de-adunatul belşug şi-abia-l biruieşte grînarul.
Vine şi frigul : ei storc ulei de masline cu teascuri ;

Porcii, cu ghindă-ngrăşaţi se-ntorc din pădure ; nuiele
Crîngul le dă, şi fructe de-o sută de neamuri le-aduce
Toamna, şi struguri se coc pe rîpi aurite de soare
Dulci copii cerînd săruturi, de gît i s-anină
Cinste e-n casă şi suflet curat, iar vacile seara
Ugere pline-i aduc, şi-n luptă de-ntrecere-n coarne
Graşi şi zburdalnici pe cîmp sar veseli pe pajişte iezii.
Dacă serbeaz-un ospăţ, ei roată s-aşează pe iarbă ;
Arde la mijloc un foc şi plosca fărtaţii-o perindă,
Ţie-nchinîndu-ţi cu rugă, Leneu. Păstorilor turmei
Daruri le pun pe ulmi ca premii-ale sprintenei suliţi,
Braţele-n urmă-şi sumeţ, vînjoase, la trînta cea dreaptă.
Vechii sabini de demult şi astfel trăitu-şi-au viaţa ;
Astfel şi Romul şi Rem şi-aşa se-ntăriră etrurii,
Şi-astfel măreaţă crescu şi-o doamn-a pămîntului, Roma,
Şapte coline-adunînd cu zidul ce-o-ncinge de-i una.
Pîn-a nu-ncepe-a domni dictaeicul rege şi pînă
Nu se-mbuibase-n tăieri de vite, nemernicii oameni,
Astfel de zile-a trăit Saturn în pămîntu-i de aur.
Nimeni pe-atunci n-auzea cum sună trompeta şi-al săbii
Zăngăt ; cum bat nicovala cu vuiet ciocanele, nimeni.
Însă grozav de-ntins un cîmp străbăturăm în spaţiu,
Caii-aburiţi de-alergat, e timpul să-i scoatem din hamuri.

CARTEA III

CREŞTEREA VITELOR

Vecinică Pales, şi ţie-ţi cîntăm, şi vouă, vestite
Amfrisiace pastor, şi rîuri şi codri liceici.
Altele cîte prin cînt ne farmecă sufletul liber,
Toate sînt spuse de mult. Căci cine nu ştie de crudul
Euristeu şi de-altarul nebunului rege Busiris!
Hilas, copile, tu cui, şi cui neştiut e zeiescul
Delos? Şi cui Hipodame, şi Pelops cu umeri de fildeş,
Iutele-oştean? Cerca-voi o cale pe care eu însumi
Pot să mă-nalţ şi-n triumf, să zbor prin gurile lumii.
Dacă va fi să trăiesc, la-ntoarcere-n ţară-mi întîiul
Fi-voi acel ce-o să duc cîntările munţilor Aon,
Mantua, ţie cununi idumeice primu-ţi voi duce.
Templu de marmură-n verdele cîmp şi-aproape de apă
Face-voi, pe-unde cu lungi cotituri şărpuieşte puternic
Minciul şi ţărmurii săi cu fragede trestii-i tiveşte.
Cesar al meu, în mijloc fiind, stăpîni-ne-va templu.
Lui, în triumf, eu însumi gătit în porfiră de Tyrus:
Vesel o sută de mîndre telegi mîna-voi la rîuri
Toată la mine, lăsînd şi codrii molorhici şi Alfeul
Vie-mi la cestul cel crunt şi jocuri de-ntrecere-Ahaia!

Însumi cu foi de măslin frumos retezate-ncingîndu-mi
Tîmplele, jertfe-o să duc. Şi văd de pe-acum, fericitul,
Taurii-ucişi şi sfintele-alaiuri cum pasă spre templu,
Sau şi cu-ntoarse frunţi cum scena-mi alunecă, şi-astfel
Lasă britanii ţesuţi să-nalţe porfira perdelei.
Însă pe porţi scobi-voi în bulgări de aur şi-n fildeş
Lupte purtate la Ind şi stemele tale quirine,
Nilul apoi, puternic curgînd şi-n zbucium de flote,
Iar în coloane spre cer-nălţa-voi arămuri de proră.
Dar şi-alungatul Nifat şi-umilite-asiatice-oraşe
Fi-vor, şi Partu-ncrezut săgeţii-aruncate din fugă.
Două, la margini, trofee răpite cu mîna din taberi,
Şi-altele două triumfuri din ambele margini de lume.
Chipuri din piatră de Paros, părînd cu răsuflet, voi pune,
Asaracizii cei vechi, şi-eroii din neamul ce-şi are
Tată pe Zevs, şi Tros, şi-Apol-urzitorul Troadei.
Fulgere-o spaimă, văzînd nemernica pizmă grozavul
Fluviu Cocit şi negrele furii şi-ncinşii pe-amara
Roat-ai lui Ixion şerpi, şi piatra cea nebiruită.
Dar pîn-atunci driadice văi şi nemaicîntate
Crînguri, Mecenas, străbat, cum cere-a ta aspră poruncă.
Fără de tine-al meu gînd prea slab e să zboare. Deci rumpe
Lunga zăbavă. Ne cheamă cu strigăte mari Citeronul,
Cînii pe munţii Taiget, ici plinul de cai Epidaur,
Şi-ngemănate strigări scot veselii codri cu vuiet,
Însă-n curînd o să-ncep să-ţi cînt uriaşele lupte,
Cesar, ca numele tău de-acum să străbată pe-atîtea
Secole cîte despart pe Titon, pe primul, de tine!
Fie că unu-ncîntat de-olimpice premii la curse,
Creşte fugari sau trainici la plug vrea boii săi altul,

Mamele lor să le caute pe-ales. Să fie-ncruntată
Vaca la chip, cu capul grozav, și puternică-n ceafă,
Căreia pînă la glezne-atîrnînd să-i joace bărbia.
Coastele fără măsură de lungi, și puternice toate
Chiar și piciorul, și-ursuze urechi supt coarne sucite.
Mie-mi mai place s-o văd priiană, cu petele albe,
Fără supunere-n jug și uneori gata să-mpungă.
Cît mai asemeni c-un taur la chip, înaltă cu totul
Și-urmele pașilor largi, în mers, să le șteargă cu coada.
Timpul fătărilor ei și și-andreptățitului himen
Trece cu-al noulea an și-abia dup-al patrulea-ncepe :
Nu e nici muncii dibaci nici nașterii altul prielnic.
Pînă ce turmele, deci, au focul cel tînăr al vîrstei,
Dă-le bărbați, îngrijind de-a da-mpărecherii-nlesnire
Și-astfel pe unii dintr-alții să-i naști, primenindu-ți prăsila.
Zilele bune se trec atîta de repede în viața
Bieților oameni, și vin și boale și jalnica vîrstă,
Trude, și-n urmă ne-ajung cumplitele clipe-ale morții !
Fie-vor oricînd pe care-ai dori să le știi-nlocuite,
Schimbă-le, dară, mereu : spre-a nu te căi de pierzare
Ia-le-nainte-alergînd pe cei de sămînță-n tot anul.
Nu e cu-n astfel de rost nici felul de-alegere-n stavă.
Astfel pe-acei statoriți de-a-i face speranța prăsilii
Mai cu alesul să-i ai în grijă cu totul, de tineri.
Mînzul, din sînge mai bun, din fragedă vîrstă se poartă
Mîndru, cu capul pe sus, jucînd mlădioasele șolduri.
El și pe cale e-ntîi, și-ntîiul cutează să-ncerce
Latele rîuri, și trece-ndrăzneț pe poduri străine,
Fără să-l sperii cu zgomot deșert. Curbat îi e gîtul,
Capul frumos, subțire la trup, cu spinare cărnoasă,

Iar de puternicii muşchi prisosit îi e pieptul. Au multă
Trecere roibii şi murgii, iar cea mai puţină cei galbeni
Ca şi cei albi. Cînd sună vrun zăngăt de scuturi prin aer
N-are-alinare şi loc, şi-ascute urechea, şi-n tremur
Nările lui sforăind răvarsă-adunatele flacări.
Deasă-i e coama şi-i cade pe arm revărsată la dreapta,
Două spinări i se-ntind pe crupă-ntre coapse ; şi sapă
Locul subt el, şi sună greoi lovitura copitei.
Astfel Cilar, deprinsul în frîu de-amicleicul Polux,
Fost-a, tot astfel şi-acei ce-n cîntece-i laudă grecii :
Caii telegii lui Mars şi cei ce purtară pe-Ahile.
Astfel pe gîtu-i de cal fluturatu-şi-a coama chiar însuşi
Tatăl Saturn speriat de sosirea soţiei, şi-naltul
Pelion dînsul fugînd l-a-mplut de-ascuţite nechezuri.
Dacă-i de o boală răpus sau anii de-i supseră vlaga,
Du-l şi pe-acesta-ntr-un grajd şi-ai milă de-urgiile vîrstei.
Rece el sare pe iapă, trudindu-se-n slab-opintire
Fără de nici un folos ; iar, cînd e să-nceapă vro luptă,
Tocmai ca focul cel fără puteri ce-aleargă pe mirişti
Astfel se zbate-n zadar. Deci vîrsta dintîi şi-ndrăzneala
Judec-o ; şi-alte-nsuşiri dup-aceea : şi spiţa sămînţii,
Şi biruit ce ruşine-a avut, ce fală de-nvinge.
Nu te uiţi tu, cînd repezi, s-azvîrl la-ntrecere caii,
Carul îl smulg şi, scăpînd din carcer, iau cîmpul în goană,
Cînd e-ncordată speranţa-n flăcăi, şi tulbure-o teamă
Tremură-n inimi, şi-ntinşi amenință cu biciul, şi lasă

Frînelor drumul, și zboară ferbinți siluitele osii :
Iată-i acum plecați, și-acum se ridică și parcă
Zboară prin gol, și-n văzduh se-nalță spre ceruri. Nici preget
Nu e, nici stare pe loc, și pulverea sură se-nalță
Nor, și de spume sînt uzi și de-aburul celor din urmă
Mare-i al gloriei dor și multă iubire de lauri !
Cel ce-ndrăznit-a dintîi să-njuge la carul său patru
Cai Erihtonie-a fost, și-nvinse cu roțile repezi.
Însă lapitii-au scornit și frîul și-umblare-n buiestru,
Steteră-n șea și-arătară cum poate-narmat călărețul
Cîmpul să-l bată-n galop și-n trapuri, sumețe să joace.
Trudă-i și-aceea și-aceasta. Maeștrii și-i caută să fie
Tot deopotrivă de tineri și-aprinși și de trainici la fugă,
Oricît de-adese-ar fi pus pe goană-ngroziții protivnici,
Chiar și să fie născuți în Epir și-n viteaza Micene,
Sau și din însuși Neptun să-și tragă-nceputul sămînței.
Astea știindu-le acum, tu toată, la vremea sosită,
Grija s-o ai și s-o porți cu hrană bogată să umpli
Calul pe care-l alegi de tată și staroste-al stavei.
Ierbi hrănitoare să-i tai, și-adapă-l cu grijă la rîuri,
Dă-i și grăunțe spre-a nu fi prea slab în dulcea sa trudă
Și-astfel urmași slăbănogi să vădeasc-ajunările tatei.
Însă pe iepe-ntr-adins le lași să slăbească, pe timpul
Împreunării dintîi cînd caut-aprinse plăcerea
Bine știută, să nu le mai dai nici iarbă, nici apă.
Pune-le ades să se scuture-n trap, s-obosească de-arșița
Zilei, pe cînd de snopi treierați e vuiet în arii
Sau și-n stîrnitul zefir cînd paiele goale se joacă.
Asta s-o faci, ca traiul prea bun să nu-nțelenească
Țarina nașterii lor, în stearpă grăsime-necînd-o,
Nu, ci să soarbă plăcerea cu foc și s-o-nchidă-n adîncuri.

Grija de taţi se curmă de-acum, şi grija de mame
Vine la rînd. Cînd umblă greoaie, spre-a vremii-mplinire,
Nu le mai pune la ham să tragă-ncărcatele care
Nici să n-alerge pe drumuri în trap şi s-apuce de-a lungul
Cîmpului fuga-n galop sau rîuri mai repezi să-noate.
Ele să pască-n poieni, prin codri, şi-aproape de rîuri
Limpezi, pe unde e muşchi şi pajişti de tînără iarbă,
Peşteri cu bun adăpost şi stînci dătătoare de umbră,
Mişună-n văi la Silar şi-n preajma frumoşilor codri.
Cei de pe verdele-Alburn o streche, şi-Asilus îi zice
Graiul roman, o vorbă ce-o întorc în oistron elinii.
Numai venin, cu glas fioros de care-ngrozite
Turmele toate s-ascund în păduri ; sfîşiată de muget
Urlă şi zarea-mprejur şi codri şi secul Tanagru.
Groaznică-n furia ei, în monstrul acesta găsise
Iuno mijlocul cătat de-a pierde inahica vacă.
Deci şi de ea, căci zboară într-ameazi cu mult mai cumplită,
Ai să păzeşti purtătoarele vaci, şi paşte-ţi cireada
Noaptea cînd stelele ies şi-n zori pe renaşterea zilei.
După fătări, întreaga ta grijă sînt singuri viţeii.
Arde-le chiar de pe-acum şi semnul şi-al neamului nume,
Unii pe care-i alegi să-i ţii spre-nmulţirea prăsilei,
Alţii de jertfe pe-altar, iar alţii să scurme pămîntul,
Brazdele-ntoarse-ale lui spărgîndu-le-n ţălina aspră.
Celorlalte cirezi tu lasă-le cîmpul să-l pască.
Însă pe-aceia ce-i creşti spre munca şi greul cîmpiei,
Chiar de viţei să-i deprinzi, stăruind pe cărarea-mblînzirii
Pînă li-e firea supusă de tot şi nevolnică vîrsta.
Juguri uşoare dintîi, din fragedă mlaje făcute,
Fă-le să poarte pe gît ; cînd fi-va deprins cu robia
Gîtul cel liber apoi, părechi potrivite cătîndu-i
Pune-i în jug, şi sileşte-i de junci să-şi alăture pasul.

Pune-i adese, de-aici, să tragă pe drumuri şi cară
Goale ce-n mersu-le abia dau semne de pulvere-n aer.
Fagul şi osie-apoi să-mi geamă-ndoit de povara
Grea, şi legatele roţi trosnind să le tragă prdţapul.
Pînă ce-s însă viţei nu-i creşte tot numai cu iarbă
Sau cu rogozul din bălţi şi frunze-ale macrelor sălcii,
Adă cu braţul şi al holdei prisos. Nici vaca fătată
N-are să-ţi umplă, cum ştii din bătrîni, şuştarul cu lapte,
Lasă pe dulcii-i născuţi să-i sugă tot ugerul singuri.
Însă de vrei mai bine războinice stoluri şi lupte,
Ori cu teleaga s-alergi la rîul Alfeos al Pisei
Sau zburătoare trăsuri să mîi prin dumbrava lui Joe,
Lucrul dintîi la cal e să vadă şi suliţi şi-a valma
Luptei de oameni, să sufere surle şi zgomot de roate
Pline de vuiet, şi-n grajd s-audă zabalele-n zăngăt.
Lauda domnului său s-o simtă pe-ncetul cu-ncetul
Tot mai cu drag, şi să-i placă să-l baţi pe coamă cu palma.
Astea de tînăr, de-abia-ndepărtat de ugerul mamei,
Fă-l să le-ncerce, şi pune-i uşoare căpestre-n răstimpuri,
Pînă ce-i slab şi fricos şi nu-şi preţuieşte puterea.
După ce îns-au trecut trei veri şi s-apropie-a patra
Pune-l să-nveţe-ocolirile-n cerc şi ritmic să mişte
Pasul în tact, în mers rotunzind schimbătoarele şolduri,
Toate părînd a le face silit. Să-mi cheme la curse
Vîntul acum, şi-aşternîndu-se-n zbor ca fără de frîne
Largului şes, cu copita de-abia să-mi atingă pămîntul!
Astfel cum vine, stîrnit din nordica margine-a lumii
Crivăţu-n şuier scurmînd nerodnice neguri şi norii
Şesului scitic, iar iarba pe cîmp şi holda-n fiorul
Blîndelor bori se leagănă-ncet, şi-ale codrilor vîrfuri
Vuiete dau, şi valuri s-azvîrl prăvălite spre maluri,

Şi-astfel în goan-alergînd el scurmă pămîntul şi marea.
Unul ca el, sau plin sudori dovedi-va la Elis
Spaţiul cel mai întins, cu spume-ncruntate stropindu-l,
Sau belgianicul jug mai lesne-o să-l poarte pe ceafă.
Numai acum, cînd blînd e cu totul, să-ngădui a-i creşte
Trupul voinic prin orz săţios : în preajma-mblînzirii
Prea ţi s-ar face-ndrăzneţ şi-n ham s-ar opune să rabde
Varga subţire şi-ar fi vrăşmaş al zăbalelor aspre.
Vitele însă-n puteri nimic nu le ţine ca paza
Aspră de oarbe-aţîţări ce-aduc în iubire desfrîul,
Fie că-ţi place să creşti, cireadă stau stavă, totuna.
Taurii deci îi trimeţi departe-n poienile-ascunse,
Singuri, dincolo de deal, pe-un dos, şi dincolo de rîuri
Late, sau ţine-i legaţi la ieslea cu hrană destulă.
Pentru că-i mistuie vlaga din el şi-l topeşte vederea
Vacii, şi n-are nici gînd să-şi caute-odihnă şi hrană.
Chiar întărîtă, prin dulci ispitiri, adeseori vaca
Lupta-ntre mîndri rivali să-şi caute ereptul în coarne.
Paşte pe Silla cel plin de păşuni frumoasa junincă ;
Taurii-n faţă-i se bat cu multă putere-n de-a valma,
Şi-ambilor, plinii de răni, le rîură sîngele negru.
Dîrzele coarne le-ntorc şi-aici şi dincolo cu groaznic
Muget de care răsună păduri şi se zguduie-Olimpul.
Nici nu se sufăr apoi protivnicii-n turmă, ci unul
Pleacă departe, bătut, răsnindu-se-n locuri străine ;
Muge-ndelung de ruşinea de-acum şi de rănile-acelui
Trufaş rival, şi că nerăzbunat îşi pierde-o iubită,
Trist el priveşte la vaci şi-şi lasă străbuna-i domnie,
Grija lui toată de-acum e, deci, a-şi deprinde puterea,
Făr-aşternut şi-ntr-adins el doarme pe pietre cu colţuri,
Paşte frunzişul ghimpos şi roade-ascuţitele trestii,

Singur se-ncearcă mereu și-nvață să-mpungă-n mînie,
Arbori cu cornul izbind și dîrz el se luptă cu vîntul,
Chipul luptării făcîndu-l așa-n spulberata țarină.
Iar mai apoi cu-ntr-armate puteri și tărie-adunată,
Steag el rădică sărind pe-acel ce-și uitase de dînsul.
Astfel cum valul pornit din mijlocul mării începe
Alb să se-ntindă, trăgînd cu sineși adîncul, și urlă
Groaznic în goana-i spre mal, prin stîncile goale și-asemeni
Muntelui cade de sus : în negru-le-adînc răscolite
Apele fierb în vîrtej și-azvîrl înnegrite nămoluri.
Orișice neam pe pămînt de oameni și fiare de codru,
Pînă și cele din mări și vite și pestrițe păseri,
Toate-și au focul și furia lor. Și-o patimă toate.
Nu se mai zbate nicicînd turbata leoaică uitîndu-și
Puii prin văi, ca atunci ; nicicînd nu face mai multă
Moarte cumplită-n păduri și-ucidere-atîta greoiul
Urs, și mistrețul atunci e grozav și de spaimă și tigrii.
Vai de cine-mi e singur atunci pe-ale Libiei cîmpuri !
Vezi-l din trupul întreg cumplit zguduit armăsarul,
Numai cînd simte pe nări știute mirosuri prin aer ?
Nu e nici de frîu de bărbat, nici bice-arzătoare, nici rupte
Stînci și prăpăstii, să-l ție pe loc, nici rîuri ce-n vuiet
Munți prăbușiți aducînd îi zbat furioase prin valuri.
Umblă turbat și-ascute-ai săi colți mistrețul sabelic,
Coastele-și freacă de pomi și sfarmă pămîntu-n picioare,
Umerii-acolo și-aici spre-a rănii primire-ntărindu-i.
Cîte și-un tînăr apoi, cînd marele foc al iubirii
Oarbe prin oase-i s-a-ncins ? Înoată pe-o noapte cumplită
Pontul turbat de stîrnite furtuni ; și-a cerului poartă
Tună deasupra grozav și urlă izbită de maluri
Apa, dar nici plîngătorii părinți nu pot să-i întoarcă

Drumul, nici fata ce-acum muri-va bocindu-i cadavru !
Cîte și rîșii pestriți și lupii răpăreți și neamul
Cînilor : Lupte ce-ncep, stîngaci la bătaie, și cerbii !
Furia-i totuși cumplită-naintea oricărora,-n iepe.
Pofta le duce dincolo de Gargar, dincolo de-Ascaniu
Plinul de vuiet, se urcă pe munți, trec rîuri cu-notul.
Lacoma măduv-a lor dendată ce-n prier s-aprinde,
Pentru că-n prier se-ntorc căldurile-n oase, pe măguri
Nalte le vezi pe toate cum stînd cu boturi întinse
Sorb rătăcitele bori, și-adese din borile-acestea
Făr-armăsar zămislind — un lucru ce sun-a minune —
Repezi prin văi cu prăpăstii și stînci și pe rîpi cu ponoare
Fug furioase, nu-n dreapta spre zori și spre tine Eure,
Numai spre crivăț și-apus și de-unde cumplitul de negru
Austru cu ploi friguroase venind ne-ntunecă cerul,
Venus ea însăși le dete-acest simț cînd ele cu dinții,
Patru la potnicul car, cîndva sfîșiară pe Glaucus.
Loru-le-acum, ipomana, precum o numiră cu dreptul
Cei ce-o cunosc, le picur-otrava puternic-a matcei,
Bale pe care le strîng mișelele vitrege-adesea
Și astfel cu ierburi le fierb și-amestecă vorbe-ucigașe
Însă ne fug, vai, fug de-a pururi ne-ntoarsele clipe
Pînă ce noi, de iubire-ncîntați, învîrtim amănunte.
Fie destul de vitele mari. Mai este și altă
Grijă : de-a crește lînoasele oi și mițoasele capre.
Muncă-i aici, și de-aici așteaptă-ți, țărane, răsplata !
Drept e că nu mă-ndoiesc, ce greu e-n cuvinte-a cuprinde
Lucrul acesta, spre-a da îngustelor margini onoare !
Însă pe mine-n Parnas, pe creștete goale, mă poartă
Dulce-o putere, să merg pe culmea pe unde-o cărare

Nimeni n-avu pîn-acum pe clin la izvorul castalic.
Pales, acum, cu glas înălțat răsune-al meu cîntec!
Fînul, îți cer începînd, în staule calde să-l aibă
Oile pînă ce-ncep a crește pășunile verii.
Multe, pe golul pămînt, și paie și-adusă cu brațul
Feregă multă s-așterni, căci frigul și-nghețul le strică
Slabelor oi și le-aduc și-urîtă podagră și rîie.
Iar, mai departe mergînd, cer caprelor tale să aibă
Ramuri cu frunze-ndeajuns și proaspătă apă de rîuri.
Staul apoi nu-ntors spre soarele iernii, ci pune-i
Fața spre-amiază, să-l aperi de vînt pe cînd o s-apuie
Umed de ploi și cu-ngheț spre-al toamnei sfîrșit Vărsătorul.
Ele de-asemeni ne cer nu mult mai ușoară-ngrijire,
Pentru că nu-i nici folosul mai mic, oricît e de mare
Prețul mileticei lîni văpsite cu roșul de Tyrus.
Caprele-au fetii mai deși, dau lapte-n mai largă măsură,
Vasul pe cît îți spumează mai plin din stoarsele țîțe,
Curge din ugerul muls pe atît mai puternic pîrîul.
Dealtfel nu mai puțin tund țapilor barba și părul
Alb de sub fălci și lungile-i mițe cinifii, spre-a face
Straie năierii săraci și-n tabăr-oștenii-așternuturi.
Ele păscînd cutrieră culmi și coame de dealuri,
Aspre tufișuri de mur și rîpi iubitoare de tufe,
Seara de sineși apoi se-ntorc credincioase-aducîndu-și
Iezii, și ugerul plin de-abia-l biruiesc pe la praguri.
Astfel cu-atîta mai mult de vînt și de viscolul iernii
Ai să le aperi, căci cer pe-atît mai puțină-ngrijire
Dealtfel; și dă-le nutreț și-adese mlădițe hrănace
Dă-le, și nu fi zgîrcit în zilele iernii cu fînul.
Vesela vară-n sfîrșit cînd vine, de vînturi chemată,
Și-ambele turme pornesc pe deal și pe coaste cu crînguri
Ieși din zori, deodată cu roșul luceafăr, pe cîmpii

Umezi, pe cînd e aerul proaspăt și albă pe pajiști
Bruma și turma cu drag se-ntinde prin iarba cu
roauă.
Cînd mai apoi, a patra din străjile vremii
le-aprinde
Setea, și grierii-n crîng își plîng tînguitu-le cîntec,
Turma vei duce-o prin văi la puțuri și lacuri știute,
Limpedea apă s-o bea din fagul scobitelor scocuri.
Însă pe-arșița de-amiazi tu caut-o vale-adumbrită
Pe-unde voinic cu trunchiul bătrîn ca lumea,-și
întinde
Crengi uriașe gorunul lui Zeus și pe-unde revarsă
Sfînta-le umbră stejarii cei deși ai negrei dumbrave.
Iarăși le-adapă la puțuri apoi și paște-le iarăși
Pînă pe-al zilei apus cînd umed Amurgul aduce
Dulcele bori, cînd luna-ntr-armează cu roauă
pădurea
Iar alcionul la mal și mierla-n zăvoaie doinește,
Ce să-ți vorbesc de păstorii-africani, și ce de
pășunea
Lor, și de scunde colibi pe cîmp risipite ici-colo ?
Ziua și noaptea mereu, și-adese și-o lună-mplinită
Turma se duce pășcînd prin largile-ntinderi lipsite
De-orice-adăpost : atîta e cîmpul ! Și toate le poartă
Vecinic cu sine-africanul păstor, și larii și cortul,
Tolba cretană cu el, și cînii-amicleici și ghioaga.
Sprinten, în armele taților săi, tot astfel romanul
Pleacă purtînd uriașe poveri și pînă să prindă
Veste dușmanul, ei stau în fața-le-n linii de luptă.
Altfel e însă la sciți, la apa Maeotis, sau galben
Pe-unde-nvîrtește nisip în cursu-i cel tulbure Istru,
Și-unde rodopii se-ntorc din drumul cel pînă sub
axă.
Turmele-acolo le țin închise-n ocoale căci frunză
Nu-i nicăiri pe copaci, nu-i nici o pășune pe
cîmpuri,
Numai zăpezi în troiene pe văi, înalte de șapte
Stînjeni, și gerul cumplit, adînc stăpînește pămîntul.
Iarnă e-n veci, și-n veci o suflare-a-nghețatului
crivăț.

Soarele-acolo nicicînd nu-mprăștie-amurgul de umbre,
Nici ridicîndu-se-n zori cu roibii pe boltă nici carul
Seara scăldîndu-l căzut în apele roșii-ale mării.
Grabnic pe rîuri ce curg se-ncheagă-nvălișul de gheață,
Roți ferecate vuiesc pe-al apelor luciu, și luntri
Pe-unde pluteau pînă ieri azi scîrție carele grele.
Crapă de ger chiar vasul de-aramă și-ngheață-mbrăcată
Haina pe trup, și vinul ce-l beu îl sparg cu toporul.
Pînă pe fund și-adîncile lacuri îngheață cu totul,
Iar prin zbîrlitele bărbi se-ncheagă pădure de țurțuri.
Ninge-ntr-aceea mereu din cerul de-a pururi în ceață,
Vitele pier ; și nelămurite se văd prin viscol grămadă
Marile trupuri de boi, și-n gloate-ndesite sub noua
Pătură cerbii-amorțesc și-abia le vezi vîrful la coarne
Nu cu-asmuțiții căpăi și nu cu vro cursă-i vînează
Sciții, și nici nu-i gonesc cu cîrpele roșii-ngrozindu-i :
Pînă se luptă de sparg cu pieptul nămeții protivnici,
Sciții de-aproape-i izbesc cu fierul și-n mugete-amare
Pier, și cu chiote mari ei veseli îi poartă pe umeri.
Înșiși, adînc sub pămînt, trăind în bordeie săpate,
Fără de grijă petrec, și trunchiuri aduse, ba ulmul
Cît e de gros pe vatră-l împing și-nvolbură focul.
Nopțile-acolo cu glume le duc, din ploscă-nchinîndu-și
Mustul dospitului sorb ce-aduce-n acrime cu vinul.
Astfel sub recele cer al Carului-mare trăiește
Neamul acestor nomazi, bătut de ripeicul crivăț,
Haine pe dînșii purtînd din galbene blănuri de fiară.
Gîndul la lînă de-l ai ferește-te-ntîi de zăvoiul
Aspru cu spini și scăieți, și fugi de pășunile grase.
Oile-apoi să le-alegi tot albe cu lîna țigaie.

Însă, chiar alb ca zăpada de-ar fi berbecele-a cărui
Limbă chiar numai i-o vezi că-i neagră-n gîtlejul cel umed,
Scoate-l, spre-a nu-mpestriţa cu oacheşe pete şi lîna
Mieilor tăi, şi cătînd prin turmă alege-ţi pe altul.
Dacă-i cuminte să credem printr-astfel de lînă ca spuma
Prinsu-te-a zeul Arcadiei, Pan, amăgindu-te, Luno.
Cînd tu chemată-n păduri cu drag îi urmaseşi chemării.
Laptele însă de-l vrei, tu însuţi şi-adese cu braţul
Du-le la iesle trifoi şi lotus şi iarbă sărată.
Ele mai tare iubi-vor atunci pîrîul, şi ugerii-umplea-vor,
Laptelui dîndu-i puţin din gustul cel tainic al sării.
Unii şi iezii-i înţarcă-n curînd, despărţindu-i de mame,
Ori că le leagă la bot căpestre cu cuie, pe gură.
Ceea ce-n zori o să mulgi şi-n cursul suişului zilei
Noaptea tu-ncheagă-l, ce-aduni pe-amurg şi pe umbrele nopţii
Chiar de cu noapte-n oraş în putini îl cară păstorii,
Ori îndulcindu-l cu sare puţin fac păstru pe iarnă.
Grija de cîni nu-ţi fie chiar cea mai din urmă, ci-ntocmai
Iuţii căpăi de Epir şi răii dulăi de Mikena
Bine-să-i saturi cu zer. Cît timp ai tu paznici pe-aceştia
Nici de noptatecii furi n-ai teamă şi nici de năvala
Lupilor, nici că haín te-atacă din spate iberul.
Uneori poţi să goneşti fricosul măgar al pădurii,
Iepuri să prinzi cu căpăi şi tot cu căpăii şi ciute,
Ori de prin mlaştini de crîng mistreţul stîrnit de lătratul
Cînilor sprinteni pe fugă să-l pui, şi pe coame de munte
Cerbul puternic să-l prinzi, cu zgomot mînîndu-l spre laţuri.
Fie-ţi aminte s-aprinzi prin staul mirosuri de cedru,
Sau şi cu fum de galben s-alungi ticăloşii celidrii.

Pentru c-adese-n ogrinjii stătuți poate-o năpîrcă,
Rea s-o atingi, s-ascunde fugind îngrozită de soare,
Ori că colubrii deprinși cu umbrele casei — cumplită
Vitelor ciumă,-mproșcînd cu bale-otrăvite cireada —
Stau și clocesc. Tu ia bolovanul, ia parul, ciobane,
Pîn-amenință-nălțată și-și umflă cu șuiere gîtul,
Dă s-o strivești! Fugînd își ascunde-ngrozită-n țărînă
Capul, iar mijlocul ei și toate-ale cozii inele
Slab și-le zbate tîrînd de-abia-ncolăcirea din urmă.
Este și-alt șarpe cumplit, trăind prin Calabria-n codri.
Umblă cu pieptul pe sus tîrîndu-și solzoasa spinare,
Multe, pe lungul său pîntece-avînd puternice pete.
El cît timp mai curg din izvoare pîrîuri și cîmpul
Pînă ce-i ud de ploi și de vîntul cel umed al verii,
Șade prin bălți, pe maluri pîndind și-și umple-ndopîndu-și
Nesăturatul gîtlej cu pești și cu gureșe broaște.
Dar cînd bălțile seacă și crapă de-arșiță pămîntul
Sare la șes, și cumplit cutrieră cîmpii rotindu-și
Ochii de foc, de sete-aiurit și nebun de căldură.
Dulcele somn atunci n-aș vrea să m-apuce pe cîmpuri
Nici să mă-ntind în iarbă pe-un colnic la umbră, pe vremea
Cînd el își leapădă pielea și nou ca și tînăr și neted,
Ouăle-n cuib sau tinerii pui părăsindu-i aleargă,
Capul pe sus și-n gură jucînd întreita sa limbă.
Cauzele-acum și semnele boalei la vite le-ascultă.
Rîia scîrboasă să leagă de oi, cînd ploaia-nghețată
Pînă la os în adînc le-a răzbit, sau groaznica toamnei
Brumă cu ger; sau dacă le tunzi și murdara sudoare
Nu le-o înlături, sau cînd și spinii le zgîrie pielea.
Turma cu totul atunci o mînă păstorii-n curate
Rîuri, și greul berbec cu mițele unde-l scufundă
Drept în vîltoare, ca dus de vîrtej să-noate la vale.

Sau că le spală tot trupul cel tuns cu iuţile drojdii
Cărora spume de-argint şi floare-a pucioasei le-adaog,
Smoală de Ida mai pun şi vîlcede hoştini de ceară,
Spînz puturos şi negru catran şi ceapa ciorască.
Însă din toate, ca leac, mai bun e acesta, cînd poate
Unul să taie din vîrf cu fierul, spre-a face scursoare,
Buba, căci răul sporeşte-ntr-ascuns şi hrană cîştigă
Pînă ce stă şovăind să puie pe rană păstorul
Mîna şi-aşteaptă trîndav ca zeii s-aducă-ndreptare.
Cînd mai apoi, pătrunsă la măduvă-n oase durerea
Zbuciumă vita, şi friguri fierbinţi îi mistuie trupul,
Mult îţi ajută s-astîmperi încinsa văpaie, de spinteci
Pînă-n adînc la picior o vînă, să scapere sînge,
Astfel cum au bisalţii-obicei şi gelonii sălbateci,
Cînd pe Rodope ei fug şi-a lungul pustiului gelic,
Bînd un lapte-nchegat cu sînge de cal în amestec.
Dacă pe-o oaie ţi-o vezi că-ntruna se-ntoarce-n odihna
Umbrei, şi-n silă rupînd de-abia ciuguleşte al ierbii
Vîrf, şi rămîne de turmă mereu şi păscînd pe cîmpie
Cade, şi vine tîrziu şi singură seara la staul :
Grabnic cu fierul tu-nlătură răul, nu cumva s-apuce
Boala să prindă, stîrpind prin turma cea fără de pază.
Nu năvăleşte-aşa des furtuna cu viscol pe mare,
Cîte boliri între vite s-abat, şi nici nu răpune
Boala ici-colo vrun cap, ci-n iute năvală stîrpeşte
Turma şi-ntregu-ţi avut şi-a neamului spiţă cu totul.
Astea le pot bănui cei care castelele-n dealuri
Norice şi-Alpii cei largi şi-acum după-atîta de multă
Vreme-i privesc, şi cîmpii timavici şi goalele măguri
Pe-unde domniră păstori, şi dealuri pustii pretutindeni.

Jalnic-aici se stîrnise-oarecînd, din stricare de aer
Molima-n cîmp și-aprinsă de tot de căldurile toamnei
Stinse tot neamul de vite prin văi, tot neamul de fiare,
Apele-n văi le-otrăvi și iarb-a-nciumat-o pe cîmpuri
Grea și perirea era, căci flacăra setei prin-toate
Vinele-ntîi alergînd topea-ncheieturile supte,
Apă ieșea cu prisosul apoi, și bietele oase
Roase cu-ncetul de rău piereau putrezite-n puroaie.
Stînd la sfințitul altar adeseori vita de jertfă,
Pînă să-i lege podoaba cea alb-a coardei de lînă
Sufletul dîndu-și cădea în fața-ngrozitului preot.
Sau și-nainte-apucînd vrun preot să-njunghie vita,
Totuși nici fibrele ei n-ardeau așezate pe-altare
Nici nu putea-ntrebătorul augur să afle răspunsuri ;
Sînge puțin de-abia colora cuțitele-nfipte,
Stropi de puroi înverzeau de-abia pe deasupra țărîna.
Mor cu grămada de-acum pe vesela luncă viței
Dulcea suflare și-o dau la ieslele pline dincolo ;
Blînzilor cîni le vine turbarea de-acum, și tusa grozavă
Zbuciumă porcii bolnavi și-umflatu-le gît îl sugrumă.
Cade mîhnit, și-uitîndu-și și-nvățuri buiestre și iarba,
Nobilul cal, cu scîrbă fugînd de izvoare, și-ntruna
Bate copita-n pămînt și pleacă urechea, și-l umple
Multă sudoare, și rece ca-n clipele morții, și-uscata-i
Piele-apăsînd-o i-o simți protivnică mînii și tare.
Semnele-acestea le-aveau în primele zile-ale morții,
Însă-n cumplitul său mers prinzînd să se-nflacăre rîul
Ochii le-ncep să le ardă grozav, și-adînca suflare
Lung și tăiată și-o trag cu gemete-amare și-a lungul

Coastelor toate din coş icnesc de sughiţuri, dă sînge
Negru pe nări, şi-n gîtul umflat au limba uscată.
Mult le-ajuta să le torni în gură pe-a cornului ţavă
Vinul, căci asta părea că-i singura morţii scăpare.
Însă-n curînd deveni ea însăşi perire, căci bîndu-l,
Furie-ntr-înşii năştea şi înşişi sub tremurul morţii
(Zeii ferească pe buni şi răilor furii ca asta !)
Carnea cu dinţii-o rupeau muşcînd sfîşiatele membre.
Iată-l cum înc-aburind de-a plugului muncă şi boul
Cade şi sînge pe gură vărsînd cu spume-n amestec
Ultimul gemet şi-l dă. Cu jale dejugă plugarul
Boul ce muge jălind pe frate-său bietul ce moare,
Las-apoi plugul înfipt pe brazdă şi-n mijlocul muncii.
Sufletul nu i-l mai mişcă de-acum nici codrii cu deasa
Umbră, nici verzile lunci, nici rîul ce limpede-asemeni
Lacrimei curge din dealuri pe cîmp, căci iată-i atîrnă
Coastele moi, şi pe ochii-ngheţaţi îi scoboar-ameţeala
Morţii, şi grea spre pămînt îi cade slăbita cerbice,
Ce-i foloseşte-ajutorul de frate şi truda ? Că-ntoarse
Brazdele grele-acum, ce ? Ah, loru-le nu le aduce
Moartea nici flacăra iutelui vin nici multele-ospeţe.
Frunze-ale văii-au păscut şi ierbi ale traiului simplu,
Limpezi izvoare-au avut drept cupe, bînd numai din rîuri
Apă, şi dulcele somn lor grijile nu li-l stricară,
Spun că nicicînd ca atunci nu fuse pe-acolo mai mare
Lipsa de vaci la sfînta serbare-a Iunonei, şi bivoli
Fără pereche le-au tras la templul serbărilor carul.
Cîmpul cu trudă-l scurmau cu sapa ţăranii-ngropîndu-şi

Singuri cu degetu-n lan sămînța, și-n coaste pe dealuri
Înșiși cu gîtul în jug trăgeau scîrțiitele care.
Nu se-nvîrtea hoțește pîndind pe la staule lupul,
Nu mai sărea năvălind pe-ntunerec în țarcuri, căci alte
Griji mai cumplite-l ardeau. Și cerbii cei iuți și fricoase
Ciute-alergau rătăcind prin sate cu cînii-n de-a valma.
Iată, și neamul adîncilor mări și totul ce-noată
Zace pe malul uscat, zvîrlite de valuri întocmai
Celor de-ageste, iar pe rîuri fugeau neștiutele foce.
Piere, scutită-n zădar de-atîte-ncîlcite-adăposturi,
Vipera, piere cu solzii zbîrliți și hidra-ngrozită.
Nu se mai simte-n puteri nici pasărea-n aer, și cade
Rostogolită de sus, lăsîndu-și suflarea-n văzduhuri.
Fără de-acestea, nimic n-ajuta vro schimbare-a pășunii,
Cele-ncercate cu mintea stricau. Se duseră vracii.
Chiron al Filirei fiu și și-Amytaonul Melampus.
Galbenă-n furia ei trimisă pe lume din noaptea
Stixului, mînă-nainte-i Tisifone molimi și spaimă,
Nesăturatul său cap întruna mai tare-nălțîndu-l.
Sună de zbierete dese de oi și de mugete-a lungul
Arselor rîuri și rîpi și-n preajma vecinelor dealuri.
Turmele-ntregi le stîrpește de-acum, și pînă și-n staul
Face scîrboase grămezi de hoituri căzute-n puroaie,
Pînă să-nvețe a le strînge prin gropi și-adînc să le-ngroape.
Pentru că nici n-aveau ce să facă cu pielea, iar carnea
Nu le-o putea birui de-otravă nici apa nici focul,
Nici să mai tundă mîncata de boală și plina de zoiuri

Lîna ei nu mai puteau, nici firul cel putred să-l ţeasă
Dacă-ncerca să-mbrace vrun om spurcatele haine,
Bube-nfocate-i umpleau cu multă-mpuţită sudoare
Trupul cu totul, şi-apoi nu multă zăbavă făcîndu-i
Focu-n adînc obrintit rodea pîngăritele-i membre.

CARTEA IV

APICULTURA

Continuînd, cu darul divin al mierii din aer
Vreau a-ncheia. Să privești și latura asta, Mecenas.
Vrednice-a fi de mirat priveliști în lucruri mărunte,
Duci inimoși și, pe rînd, lucrările-ntregii familii
Fapte și datini acum și bresle și lupte cînta-voi.
Slab e tărîmul, dar gloria nu e puțină, de-mi este
Piaza din stînga departe și-Apolo chematul m-aude.
Locul stupinii, dintîi, se cade-a-l alege cu grijă
Unde nici vînturi n-ajung (că vîntul le-mpiedic-adusul
Hranei în casele lor) nici oi și nici iezii zburdalnici
Florile nu le strivesc, nici vaca răzleață pe cîmpuri
Roua n-o scutură-n zori strivind răsăritele ierburi.
Nu suferi nici șopîrle cu solzii pestriți, împrejurul
Grasei stupini, și nici gheunoi ori altfel de păsări,
Nici rînduneaua cea scrisă pe pept cu urme de sînge :
Toate le strică-mprejuru-le-acestea, și-albine ce zboară
Dînsele-n ciocuri le duc tiranelor cuiburi ca hrană.
Însă vrun lac cu leasă de mușchi, sau limpezi izvoare,
Fie pe-aproape-un pîrîu ce vesel s-ascunde prin iarbă,

Şi-umbr-un finic sau mare-un măslin s-arunce stupinii,
Astfel ca tinerii regi, cînd vara pe vremea roirii
Gloatele-şi scot şi joacă scăpat din stup, tineretul,
Malul vecinului lac să-i cheme-n dorita răcoare,
Şi-arborii-n drum, la popas, să-i aibă-n frunzişu-i ca oaspeţi.
Însă la mijlocul ei, ori curge-ori stă locului apa,
Pune greoi bolovani şi sălcii-n crucişul, să aibă
Locuri de-odihnă pe desele punţi şi-n soare să-ntindă
Udele-aripi, cînd poate cumva le-mprăştie vîntul
Încă pe drum sau vifor cu ploi le-azvîrle-n vro apă.
Roiniţă verde-mprejur şi mult busuioc cu mirosul
Tare, şi-n pajişti întregi răsfeţe-se bine-odoratul
Cimbru, şi limpezi curgînd pîrîuri s-adape viole,
Însă ori fie cusut din strîmbele scoarţe de arbori
Fie că-l ai împletit din mlajă de curpen ştiubeiul,
Fă-i urdinişul îngust, căci mierea se strînge de gerul
Iernii, iar soarele cald din mijlocul verii-o topeşte.
Una ca şi-alte li-e tot deopotrivă pericol, căci ele
Nu de-n zadar se trudesc pe-ntrecere-a-nchide cu ceară
Pe-unde-i ştiubeiul crăpat şi-astupă cu flori şi cu dresuri
Orice spărturi, şi pre-aceasta păstrează cu grij-adunate
Cleiuri mai tari decît frigicul vîsc şi smoala de Ida.
Ele, de nu e poveste ce-aud, pun pui adesea
Chiar şi-n ponoare săpate-n pămînt, şi-aflatu-s-au faguri
Pînă şi-n scorburi de putrezi copaci şi-n stînci găunoase.
Totuşi, crăpatul ştiubei mai unge-l şi tu cu puţină
Humă de jur împrejur, lipind şi vro cîteva frunze.
Nu-ngădui pe-aproape de stupi nici tisa ; nu coace
Racii cei roşii la foc, nu crede-adîncitelor mlaştini
Şi-unde e putred miros de nămol sau şi-unde scobita

Stîncă sunînd ne-aruncă-ndărăt imaginea vorbei.
Iată de-ndată ce soarele roșu gonit-a spre Tartar
Jalnica iarnă și-n calde lumini îmbrăcatu-s-a cerul,
Ele cutreieră-ntruna poieni și zăvoaie-nverzite,
Florile roșii le sug și-n zboru-le gustă din spuma
Apei din rîuri ; și-apoi, eu nu știu ce dulce-o-mboldire
Face să-și vadă de pui și de cuib, cu ce iscusință
Faguri din ceară clădesc și-i umplu cu vîlceda miere.
Cînd, mai apoi din faguri ieșind va-ncepe să urce
Roiul, spre stele-n văzduh, prin zarea cea limpede-a verii,
Și-ai să te miri cum trece ca norul cel negru pe vînturi ;
Uită-te bine că tind de-a pururi spre bolte cu frunze
Și-ape curate. S-azvîrli, atunci, rînduite miresme,
Sucuri de cimbru strivit și izmă ce crește sub garduri,
Zgomot de-aramă să faci și sună cimbalele Mamei :
Singure-atunci coborî-vor în dresul locaș, și de sineși
Duse de propriul imbold intra-vor în proaspătul leagăn
Dacă vreodată la lupt-ar ieși (căci pieptul a două
Matce-i adese zbătut de marele zbucium al vrajbei)
Numaidecît tu poți dinainte cunoaște și pofta
Luptei din inimi și-al gloatei curaj, căci sunet războinic
Și-aspru de-aramă iuțește pe cele fricoase și cîntă
Glas imitînd în rupte vuiri cîntarea trompetei.
Repezi s-adună cu toatele-acum, bat repezi din aripi
Acele lor le gătesc de-nțepat, și mușchii-ncordîndu-și
Stau împrejurul reginei și dese-i formeaz-o cohortă
Toate-n amestec, și strigă cu strigăte mari inamicul.

Deci, cînd vara soseşte pe cîmpi şi e-n pace văzduhul,
Ies cu năvală pe porţi, dau goană, şi plin e de vuiet
Aerul tót, şi-un ghem uriaş stau toate-n de-a valma,
Toate-n de-a valma şi cad ; nu-i grindina-n aer mai deasă,
Nici scuturatul stejar nu-şi plouă mai repede ghinda.
Regii, ei înşişi acum, cu-aripi lucitoare,-n de-a valma
Luptei în strîmtele piepturi aprind o-ndrăzneală cumplită ;
Stau cu-ndîrjire şi nu se retrag nici unul nici altul
Pînă ce unu-nvingînd nu-şi pune pe fugă vrăjmaşul.
Astfel de furie-n inimi hrănesc şi atîta de multă
Zarvă ce-o poţi linişti c-un pumn de ţărîn-aruncată !
După ce îns-ai chemat din lupt-amîndoi căpitanii,
Pe-unul, pe-acela ce-ţi pare mai slab, ucide-l căci este
Pacoste-n stup, şi-n golul regat să domnească voinicul.
Unu-i frumos lucitor, cu pete de aur pe aripi,
Pentru că nu sînt de-un soi : cel bun străluceşte cu solzii
Roşii şi mîndrul său chip iar altul scîrbos în trîndavu-i
Umblet îşi poartă greoi tîrîndu-şi umflatul său pîntec.
Două făpturi, cum regii le au, şi plebea le are.
Unele-urîte grozav şi-aşa ca nisipul ce-l scuipă
Arsul drumeţ, din gîtul uscat, cînd vine din locuri
Pline de praf, şi-o seamă lucesc scînteind de lucoarea
Roşului aur şi-a multor asemenea pete ca focul.
Ele-o prăsilă mai vrednică sînt, din ele la vreme
Miere mai dulce-o să storci, nu dulce-ntr-atîta cît este
Limpede şi-are să dreagă-năcritele vinuri.

Dar cînd afară de stup tu-l vezi că se joacă prin aer
Roiul, nevrînd să mai știe de faguri și recile cuiburi,
Fă nebunatecul joc, să-l curme-amăgitele inimi.
Nu e vro nu-știu ce trudă să-l curmi : tu smulge-ale matcii
Aripi, și nu va-ndrăzni, cînd matca-ntîrzie, nici unul
Calea spre cer, nici unul să smulgă din tabără steagul.
Dă-le grădini cu-adiere de vînt ce-aduce-al stufinii
Dulce miros, și străjeri de hoți și de păsări să-ți fie
Helespontinul Priap purtîndu-și cosorul de mlajă.
Însuși din vîrfuri de munți și pini să-și aducă și cimbru
Cel ce-i cu astfel de griji, și-n jurul stupinii sădească-i,
Mînile puie-le însuși la muncă trudită, și-nfigă
Rodnice plante-n pămînt și cu ploi priitoare le-adape.
Dacă, la țintă-mi ajuns, pe calea-mplinită, n-aș strînge
Pînzele navei grăbit spre a-ntoarce-a mea proră la maluri,
Poate și de-arta de-a ști-mpodobi grădini roditoare
Stare-aș să cînt, de răsuna din Paestul cu două recolte,
Cum de băutul pîrîu să bucur-albastra cicoare,
Izma de verzile maluri, și cum furișatul prin iarbă
Pepene crește rotund, n-aș trece-n tăcere narcisul
Cel cu tîrziile flori și-acantul cu întoarsele-i vrejuri
Și-albele iederi de cîmp și mirtul din marginea mării.
Pentru c-aminte-mi aduc că sub zidul înaltei Ebalii
Pe-unde pe galbenii cîmpi trecea-ntunecatul Galesus.
Însumi văzui un bătrîn din Coric, ce-avea-n stăpînire

Cîteva palme de loc părăsit, nici plugului rodnic,
Nici bun de pășune cirezii, nici bun de podgorii.
Însă-ntre garduri de spini sădite-avea-n rînduri legume,
Mac de grădină-mprejur și crini și verbine, și-asemeni
Regilor el se ținea de bogat, și la-ntoarcere-acasă
Seara pe masa-ncărcată-și găsea ospățul de-a gata.
Florile vara le-avea, și poamele toamna el primul.
Iară cînd iarna cea lungă făcea ca tot să mai crape
Piatra de ger și sloii făceau zăgazuri pe ape,
El de pe-atunci reteza hiacintul cu gingașă floare,
Vara mustrînd-o că vine tîrziu și că-s leneși zefirii.
Astfel avea din belșug și cel mai devreme și rodnici
Stupi de prăsilă și roi, și plină de spumă din storșii
Faguri de miere-storcea, și mîndri și pinii și teii.
Cîte de multe erau și florile nouă pe pomii
Rodnici, pe-atîtea tîrziu și poamele coapte-ale toamnei.
El își plantase și ulmi, tîrzii pentru dînsul, în rînduri,
Pere pietroase și meri pădureți ce-ajunse-a da fructe,
Chiar și platanul ce-acum da umbră ospățului vesel.
Însă eu unul, aici, oprit de prea strîmtele-mi margini
Trec înainte și las ca altul să-mi cînte pe urmă.
Iată voi trece s-arăt și firea pe care-n albine
Însuși Cronide-o sădi, ca dreaptă răsplată că-n multul
Vuiet pe care-l făceau cu tobe și surle cureții,
Blînde-au hrănit pe-al cerului domn în ponorul dicteic.
Singure-au puii-n comun, și singure case-n de-a valma
Au în regat, și trăiesc sub paza puternic-a legii,
Singure-o patrie știu și-o vatr-a penaților proprii.

Ele cu gîndul mereu la iarna ce vine lucrează
Vara-n de-a valma şi pun merindea obştească la mijloc.
Parte de hrană-ngrijesc şi-urmînd învoirii-ntre ele
Zboară s-adune pe cîmp, şi parte-n chiliile casei
Pun din narcisul curat şi glutenul scoarţei de arbori
Cel mai de jos fundament al albilor faguri şi-atîrnă
Ceara cleioasă pe-aceştia şi-o parte îngrijesc de speranţa
Gintei, de puii ce-i cresc, iar altele-adună de-o parte
Lamura mierii şi-mpart nectarul cel dulce-n căşcioare.
Unora însă, prin sorţi, le cad străjuirile porţii.
De-unde cu rîndul pîndesc şi ploaia şi norii din aer,
Celor ce vin le descarcă povara şi-unindu-se-n cete
Umblă gonind de la iesle trîndavele turme de trîntori.
Munca e-n clocotul ei ; dă mierea mirosuri de cimbru.
Astfel precum, cînd iuţi din bulgări de-aramă ciclopii
Fulgere fac, şi-o seamă din ei cu foii de taur
Aeru-l trag şi-l împing şi-arama ce sfîrîie-n apă
Alţii-o călesc, şi ciocanele bat de se zguduie Etna ;
Braţu-ntre ei pe rînd ridicîndu-l cu multă putere,
Bat în tact şi-ntorc cu cleştele fierul cel roşu.
Astfel de-mi este iertat s-alătur puţinul cu multul,
Zelul de-a tot aduna e fire-născută-n albine.
Toate deci rostul avîndu-şi, bătrînele-au grija cetăţii,
Fagurii-n rînduri îi pun şi-naltă dedalice cuiburi,
Însă-n tîrziul amurg se-ntoarce obosit tineretul
Plin pe picioare de cimbru : gustat-au în treacăt salcîmul,
Sălcii cu frunze-albăstrii şi roşii brînduşe de izmă,
Teiul cu dulce miros şi floarea cea roşie-a lalelei.

Toate deodată-s la somn şi toate lucrează deodată.
Ies cu năvadă, din zori : nici una nu ştie de preget !
Numai cînd seara de ştire le dă că-i timpul să lase
Cîmpul ce-l pasc, se-ntorc spre locaş să-şi vadă de-odihnă.
Zumzet se face şi murmur acum la porţi şi la praguri.
Dar în curînd alinîndu-se-n cuib, domneşte de-a lungul
Nopţii tăcere, şi somnul cuprinde-obositele membre.
Însă de-amenință ploi, nu pleacă departe de casă
Nici nu se-ncred în cerul senin cînd simt o furtună
Numai sub zidul vegheatei cetăţi, pe-aproape s-adapă,
Scurte plimbări îndrăznesc și-adese și mici pietricele
Tocmai ca luntrile uşoare pe ape cu valuri balastul,
Ele ridică şi-şi fac o cumpănă-n zborul prin neguri.
Place-ne mult şi-acea minunată-ntocmire, că ele
Nici măritarea n-o ştiu, şi nici nu-şi mistuie-n focul
Dragostei vlaga din trup şi nu ştiu ce-i chinul de-a naşte.
Nu, ci cu gurile lor culeg de pe frunze şi ierburi
Puii ce-i cresc ; şi micii quiriţi şi pe rege-i adună,
Singure ele-ntregind şi curtea-n ştiubei şi regatul.
Unele-n zbor îşi strivesc aripile-adese de pietre
Pline de colţuri, şi-şi dau cu drag sub povară şi viaţa !
Asta-i iubirea de flori și gloria facerii mierei !
Astfel, cu toate că sînt înguste-ale vieţii lor margini
(Pentru că anii trăiţi nu trec niciodată de şapte)
Fără de moarte li-e neamul în stup şi ferice-nfloreşte
Casa mulţime de ani şi moşi ai strămoşilor afli.
Drept e că regele său nici însuşi Egiptul nici neamul
Liric atîta de mult, nici partul şi medul Hidaspe

Nu și-l iubește. Cînd regele-i viu, au toate-o voință,
Dac-a murit, e rupt legămîntul, și propria miere
Însele-n jaf și-o răpesc și surpă vrășmașe-ai lor faguri.
El e al muncii străjer, și toate-l admiră, și toate
Stau împrejuru-i cu mare murmur, și-i fac o suită
Deasă, și-adese pe umeri îl duc, și-n lupte-și pun trupul
Scut înainte-i, și caută răni și mor ca eroii,
De-astfel de pilde uimiți și urmînd și dovezile-acestea,
Unii susțin că-n albine-ar lucra și-o parte-a divinei
Minți și-a suflării zeiești. Căci zeul prin toate străbate :
Țările-aici și-adîncul în mări și-nălțimile-n aer.
Și-astfel cireada și turma, și omul, și orișice fiară
Toate la naștere-și iau suflările vieții dintr-însul,
Iarăși într-însul intrînd, cînd putred să-ntoarce țărînii
Trupul, și nici nu există vro moarte pe lume ci-n stele
Toate se-naltă trăind și-urmîndu-și cărarea cu cerul.
Dacă tu strîmtul locaș și-a mierii-adunată comoară
Vreai s-o deschizi, pe mîni să te speli cu apă stropită,
Fumuri ce-alungă să clatini în mîini și păzește tăcerea.
Fără de margini e furia lor, și dacă le superi,
Varsă veninul în locul mușcat, lăsîndu-ți în carne
Acele-nfipte în adînc și-și lasă și viața cu acul.
Plin e de două ori stupul de miere, sînt două culesuri :
Unul pe cînd Taigete-a Pleiadei ridică frumosu-i
Chip și-n dispreț cu piciorul împinge-ndărăt oceanul,
Altul cînd ea fugărită de steaua ploiosului Pește
Scăpată tristă din cer în recile ape-ale iernii.

Ele, pe cît le vei stoarce mai mult, pe-atîta mai harnic
Toate se lupt-a-ntregi ruina scăzutei familii
Şi-umplu iar fagurii goi, clădind ceruite hambare.
Dacă de-asprimile iernii te temi şi cruţi viitorul,
Sau că ţi-e milă de jalea din stup că-i spulberi averea,
Nu şovăi să le-afumi cu cimbru de cîmp şi retează
Fagurii goi. Căci adese ţi-i roade-o şopîrlă de care
Nu ştii nimic, sau molii ce fug de lumină se-ncuibă,
Sau bucuros de mîncare de-a gata nevrednicul trîntor
Ori îţi pătrunde-un tăun cu mult mai puternice arme,
Ori blestemaţii gîndaci, şi-ades urgisitul Minervei
Pînzele sale prin trup le-ntinde-ncurcate-un paianjen.
Însă fiindcă le-aduce-ntîmplări şi-albinelor viaţa
Tot ca şi nouă, de jalnice boli li se mistuie trupul,
Ceea ce poţi să cunoşti îndată din sigure semne :
Numaidecît bolnavele-şi schimbă culoarea, li-e suptă
Faţa de chinul grozav, şi-atunci din locaşul cel jalnic
Moartele trupuri le scot şi triste le-urmează-n convoiuri
Sau pe la porţi cu strînse picioare-aninîndu-se atîrnă,
Sau că petrec zăbăvind închise-n ştiubeie-n adîncuri
Toate-amorţite de frigul ce-l simt şi-ameţite de foame.
Jalnic atunci un zumzet auzi şi-un murmur întruna,
Rece precum în păduri cînd vîjie vîntul de vară
Sau şi-n zbuciumul mării la mal cum geme reflexul,
Ori în cuptorul închis, cum plîng furioasele flăcări.
Repede-atunci te-ndemn, să-mprăştii miros de răşină;

Dă-le-năuntru pe țevi de trestie miere, și cheamă
Dulce silind pe bolnave-a veni la știuta mîncare.
Este de leac și-un ir din praf de ristic și din arse
Foi de răsură pisate, sau, dacă se-ngroșă, și mustul
Fiert îndelung, sau struguri uscați de-ai pisticei vițe.
Bun e și cimbru de cîmp și tarea-n mirosuri potroacă.
Crește și-o flore pe lunci și numele-amelum îl are
Dat de țărani, și lesne-o găsești buruiana de-o cauți
Pentru că ea dintr-o singură tufă se-ntinde-o pădure:
Mijlocu-i luce-auriu, dar foile-i multe pe margini
Cîte-o-ngrădesc, au purpura neagr-a mixandrei de cîmpuri.
Ea-mpodobește, făcută cununi, adese și-altare.
Sucu-i e iute de-l guști. Pe pajiști cosite și-a lungul
Malului Melei o strîng din vreme păstorii pe-aceasta;
Deci, rădăcină de-a ei cu vin aromatic tu ferbe-o,
Pune-apoi dulcele mied la-ntrări în pline-albiuțe.
Însă cînd toată prăsila-ți peri de-o molimă iute
Și-altă semînță tu n-ai spre-o nouă-ntregire-a tulpinei,
Timp e să-ți spui ce lucru găsi prea vrednic a-l spune
Maistrul arcadic și-adese cum poate să-ți nască albine
Sîngele putred al moartelor vaci. Luînd-o cu rîndul
Iată-ți arăt repetînd din capăt originea faimei
De-unde scoboar-acel rău venind de la inzii cei negri
Foarte pe-aproape-ocolind hotarele-arcașilor partici,
Pînă la mîndrul Canop, oraș al peleilor care
Stau pe la Nilul cel plin de mlaștini cînd rîu-și revarsă,
Apa și-ogoarele lor le-nconjură-n luntrii pestrițe,
Cît e pămîntul rodit din negru-i nămol în Egipet

Pînă la guri, pe care-osebit el se varsă pe şapte :
Toţi de pe-acolo să-ncred în leacul cel sigur al artei.
Strîmtă-ncăpere clădeşte dintîi, şi-anume spre-aceasta
Caută-ţi loc : învelişul cel scund din ţiglă scobită
Bine s-acopere tarii păreţi ; şi lasă-i spre patru
Părţi ale lumei patru fereşti cu lumina piezişă.
Tînăr viţel cu coarnele-abia răsucite-ntr-a doua
Vară să cauţi, şi-astupă-i şi nasul şi sufletul gurii,
Oricît s-ar zbate-n zădar şi-apoi ucizîndu-l striveşte-i
Toate dintr-însul şi moi i le fă prin pielea păstrată.
Astfel întins îl lasă-ncuiat şi-aşterne sub dînsul
Ramuri mărunte cu foi şi proaspătă izmă şi cimbru.
Astea le faci cînd primul zefir năvăleşte pe ape,
Pînă nu-ncepe-a-nflori cîmpia cea nouă, şi pînă
Nu şi-au clădit guralivii lăstuni pe sub streaşină cuibul.
Putrede zămuri acum dospindu-i prin moile oase
Fierb încălzite şi-ncep ciudate făpturi să răsară,
Fără picioare dintîi, ci-ndată cu freamăt de aripi
Ies în de-a valma, şi-ncet mai sus şi mai sus se ridică
Pînă ce-asemeni rupturii de nori a ploii de vară
Rîpăie-n zbor, şi-asemeni săgeţilor curse din arcul
Parţilor repezi cînd sar la-nceperea luptei cu vuiet.
Cine e, muze,-acel zeu ce şi-arta aceasta ne-o dete ?
Noua ştiinţă de unde-ncepu s-ajungă-ntre oameni ?
Spun c-Aristev, păstorul, fugînd de peneica Tempe,
După ce-albinele lui periră de molimi şi foame,
Plin de mîhnire la sfîntul izvor al Peneului stete,
Plîngere multă scoţînd şi mamei strigîndu-i cu vorbe :
„Mama Cirene, tu mamă, ce-adînc în vîltorile-acestor
Ape trăieşti, de ce m-ai născut din zeiască sămînţă,
Dacă Tymbreul Apolo mi-a fost, cum te lauzi, părinte ;

Mamă, pe mine-urgisitul de sorţi ! Vai, unde e-ntoarsă
Dragostea ta ? Şi de ce m-amăgişi promiţîndu-mi tu cerul ?
Iată c-al tristei vieţi omeneşti şi-aceasta din urmă
Cinste la care cu amar şi toate-ncercîndu-le-ajunsei
Numai prin grija de turme şi plug, tu mamă mi-o spulberi !
Haide, şi smulge-mi tu singur acum fericita pădure
Staule-aprinde-mi cu focul vrăşmaş, du flăcări prin lanuri,
Arde-mi grădina şi-n vii tu-nvîrte toporul puternic,
Dacă ţi-e scîrbă-ntr-atît, tu mamă, de-a fiului cinste !"
Mama din largu-i locaş adînc de sub ape-auzit-a
Plînset. Şi-n juru-i stăteau lucrînd la milesica lînă,
Nimfe, văpsind-o verzui cu totul asemenea sticlei
Dimo şi Xanto erau, Philodoce şi mîndra Ligea,
Părul frumos-răsfirat pe albii lor umeri avîndu-l ;
Cidipe-apoi şi bălaia Licoris, o fată fecioară,
Şi-alta de rîndul dintîi pornită spre cazna Lucinei ;
Clio şi Beroe-apoi, surori şi-Oceanide-amîndouă,
Şi-ambele blăni zugrăvite purtînd şi-ncinse cu aur,
Asia Deiopeia şi-Efire şi Opis, şi-odată
Fără de arme şi ea sta sprintenă nimf-Aretusa.
Însă-ntre ele Climene spunea de Vulcan şi de grija-i
Fără folos, de-nşelarea lui Mars şi de dulcele-i furturi
Şi-alte-ale zeilor dese-aventuri, pe rînd de la Caos.
Iată, pe cînd de basm fermecate-şi adună pe fuse
Moalele fir, din nou străbătut-a-n urechile mamei
Plînsetul fiului ei, şi toate pe laviţi de sticlă
Fără suflare-au rămas. Şi-ntîia-ntre toate-Aretusa
Scoase din apă bălaiul ei cap şi ochii rotindu-şi
Zise de sus : „Vai, nu te-a-ngrozit degeaba strigarea,

Soră Cirene, căci ţie, acel ce ţi-e-n suflet de-a pururi,
Bietul tău fiu, la Peneu, la rîul părintelui, şade
Lacrămi vărsînd, şi-l aud că-n plîns te numeşte cumplită,
Mama cu suflet zbătut de spaima cea fără de veste :
Adă-l tu adă-l la noi ! El poate să intre-n palatul
Zeilor.“ Zise şi-adîncului rîu porunci să-şi despartă
Apele larg, spre-a face flăcăului cale. Şi-n juru-i
Steteră-n loc, în chipuri de munţi, boltuitele valuri.
Ele-l primiră-n largu-le sîn, supt ape-aducîndu-l.
Iat-admirînd şi-al mamei palat şi regatul cel umed,
Lacuri ascunse prin peşteri mergînd, şi codri cu freamăt
Vede şi-l prinde fior de groaznicul zbucium al apei.
Rîuri ce ies din negrul adînc, într-atîtea şi-atîtea
Locuri pe largul pămînt le vede pe toate : pe Licus
Fasis şi locul de unde spre văi izbucneşte Epeul.
Colo Caicul, şi strînsu-ntre stînci zgomotosul Hipanis,
Şi-unde răsar amienele văi şi părintele Tibru.
Iată-l cu gemene coarne-aurii pe fruntea de taur
Padul, acel decît care pe rodnice şesuri nu duce
Ape mai multe alt rîu în apele roşii-ale mării.
După ce-ajunse-n iatac, subt larg boltuite-ale stîncii
Peşteri, şi marele-i plîns văzîndu-i-l mama că-i este
Fără temei, surorile vin şi limpede-i toarnă
Apă pe mîni, cu rîndul, şi-aduc şi tunse prosoape.
Altele-ncearcă mîncări pe mese şi pun dinainte-i
Pline pahare şi-ncing panheice flacări pe-altare.
Mama cu vorbele-apoi : „Ia cupa cu vinul menoeic
Ca să chemăm pe-Ocean“. Şi-alături şi dînsa se roagă
Tatălui cel atotnăscător şi surorilor nimfe,
Cele ce-o sută de codri păzesc şi-o sută de rîuri.
Dulce-n trei rînduri turnat-a nectar pe flacăra Vestei,
Flacăra pînă sub bolţi zvîcni luminoasă-n trei rînduri

Mama, cu suflet crescut prin semnul acesta,-nceput-a :
„Este-un prooroc, şi-l cheamă Proteu şi-i vînăt, şi-n mare
Stă la Carpat, în vîrtej, şi carul, la care-şi înjugă
Caii ce-ncolo sînt peşti, şi-l mînă pe-ntinderea mării.
El cercetează şi portul ematic şi ţara-i Palene
Tocmai acum : pe-acesta-l cinstesc şi nimfele mării,
Chiar şi bătrînul Nereu, căci limpede ştie proorocul
Totul ce este şi-a fost şi-aduce-n curînd viitorul,
Pentru c-aşa i-a plăcut părintelui mării,-ale cărui
Foce scîrboase şi turme de peşti le paşte sub valuri.
Fiule-ntîi tu prinde-l pe-acesta-n cătuşe, ca toată
Pricina boalei spunînd-o pe larg s-arate sfîrşitul.
Fără de silă nicicînd nu dă vro povaţă. Cu ruga
N-ai să-l îndupleci. Ci tu, legat cu putere cumplită
Ţine-l, căci numai atunci îi frîngi prefăcutele-i gînduri.
Singură eu, cînd soarele-aprins stă-n mijlocul zilei,
Iarba cînd piere pe cîmp, şi turmele-aleargă la umbră,
Am să te duc în ascunsul locaş în care bătrînul
Vine-obosit de pe mări, că-n somn îl vei prinde mai lesne.
Însă de-ndată ce prins tu-n mînă şi-n lanţuri avea-l-vei,
Multe-nşelări şi vedenii-o să vezi, şi chipuri de fiară.
Fi-va deodată mistreţ fioros şi tigru de spaimă,
Negru balaur cu solzi şi leul cu galbenă coamă,
Sau dudui-va ca pară de foc şi-ntr-astfel din lanţuri
Ori o s-alunece,-ori scurs peri-va ca apa prelinsă.
Însă pe cît o să-l vezi că-n toate-şi preface făptura
Strînge-i pe-atîta şi tu cătuşele-ntruna, copile,
Pînă ce iarăşi va fi făptura pe care-ai văzut-o
Însuţi c-o are dintîi cînd somnu-nvălitu-i-a ochii.“

Astfel a zis, și miresme de limpede-ambrozie toarnă
Și-unge-a născutului său întreaga făptură. Și dulce
Iese-adiind un miros din larg-răvărsatele-i plete,
Sprintenu-i trup cîștigă puteri. Se-ntinde-n scobitul
Deal văgăuna-n adînc, și valuri de vînturi împinse
Groaznic să-ncalecă-n ea, și sparte, dau vuiet prin ganguri :
Loc de vegheat adăpost cîndva vremuitelor nave,
Zeul aici s-ascunde scutit de puternica stîncă.
Nimfa acolo-ntr-un colț ferit de lumină-și așează
Fiul ; ea însăși a stat departe-nvălită cu neguri.
Sirius, plinul de foc ardea dogorind pe-nsetații
Inzi, și pe cerul de-amiazi o flacără-n mijlocul bolții
Soarele-ardea, și cîmpul perea iar rîuri secate
Pînă-n nămolul din fund fierbeau pe sub arsele maluri,
Cînd din adîncuri ieșit-a Proteu năzuind spre știuta
Peșteră. Umedul neam al marilor mări împrejuru-i
Pînă departe-mproșca din blăni scuturata-le rouă.
Foce pe maluri s-aștern ici-colo grămadă să doarmă.
Însuși Proteu, cum face păstorul de turme pe dealuri
Seara cînd surul amurg la staule mînă viteii
Turmei, și-al mieilor glas ațîță pe lupi auzindu-l
Astfel pe-o stîncă la mijloc șezînd își numără turma,
Cînd a văzut Aristeu că-i dată putința să-l prindă,
Stă, și de-abia ce și-a-ntins truditele-i membre bătrînul
Sare cu strigăte mari și-n somn îl încurcă-n cătușe.
Fără să-și uite Proteu de propria-i artă, se schimbă
Repede-n toate-ale lui făpturi de-nspăimare-a vederii :
Fiară de spaimă și foc și apă ce scade prelinsă.
Dar neputîndu-l scăpa nici una din vrăji, biruitul
Iarăși în sine s-a-ntors și-i zise cu voce-omenească :
„Cine,-o nespus de-ncrezute voinic, te-mpinge să-mi intri
Pînă-n palat ? Și ce e ce cauți ?“ Strigat-a, și-acela :
„Știi o, Protee ; tu știi ! Nu-i nimeni dibaci să te-nșele.

Însă tu curmă de-a vrea. Urmînd o povață divină
Iată-mă viu să te rog de-oracol în lucruri pierdute !"
Astfel a zis, și-atunci cu putere cumplită prorocul
Ochii de foc în cap, în verde lumină-nvîrtindu-i
Groaznic scrîșnit-a-nspirat, dezvelind ursita prin vorbe :
„Nu fără nici o mînie din cer tu-ți suferi amarul.
Mare greșală tu speli. Orfeu îți trimite sărmanul
(Nu fără vină nici el) pedeapsa — de nu s-ar opune
Soarta — de furie-aprins din cauza soției răpite.
Pentru că ea, de tine fugînd speriată pe maluri
Nici o putință n-avu să vadă, copila peririi,
Groaznica hidră ce sta pîndind-o pe maluri în iarbă.
Însă surorile ei, driadele,-umplură de țipet
Culmile munților suri, și-a plîns și-al Rodopilor creștet,
Munții Pangeei, și-a plîns războinica țar-a lui Resus,
Pînă și Herbul și geții și-atenica Orithyia.
Însuși, bolnava-i iubire de-acum plîngînd-o cu lira,
Numai de tine cînta, tu dulce soție, pe maluri,
Numai de tine și-n zori și seara tot numai de tine.
Chiar și la negrul Tanar, la poarta cumplit-a lui Pluto,
Singur, și-n codrul grozav și negru de spaime-ale morții,
Merse pînă la mani și groaznicul rege și-acele
Inimi ce-n veci nu cunosc ce-i mila de-al omului plînset.
Însă mișcate de cînt, din nopțile-adîncului Tartar
Umbre părute veneau și chipuri lipsite de suflet,
Cîte cu miile vin în codri-obositele păseri
Seara, sau ploile reci cînd toamna le-alungă la cuiburi.
Jalnice mame și tați și suflete-apuse din trupuri,
Tineri cari ars-au pe rug sub ochii părinților jalnici :
Toate, pe cîte-mprejur le-nchide Cocitul cu triste
Trestii, și negrul ponor și apa cea moart-a cumplitei

Mlaştini, şi drumul închis li-l ţine de nouă ori Stixul.
Sta-ncremenit chiar însuşi al morţii locaş şi-n adîncu-i
Tartaru-ntreg : prin păr cu vineţii şerpi împletite
Furii, şi cele trei guri căscate-i tăcură lui Cerber,
Însuşi pe roată-i s-opri cu vîntul deodată Ixion.
Iată-l cu pasul întors, din toate-ale morţii
Tînăr, spre lumea de sus, şi-a sa dăruită soţie
Vine pe urmă-i, căci fost-a o lege-a Proserpinei asta,
Cînd din senin pe-Orfeu nepăzitul l-a prins nebunia,
Vrednic-oricui să i-o ierţi, de-ar şti şi infernul să ierte,
Stete pe loc, şi-uitîndu-şi de toate şi-nvins de iubire,
Bietul, aproape scăpat, privi la soţie. Şi toată
Truda-i s-a stins, s-a rupt legămîntul cu nemilostivul
Rege, şi-un vuiet pe-Avern de trei ori gemut-a pe mlaştini.
«Cine-i aşa de cumplit? Vai, soarta cea fără de milă
Iarăşi mă cheamă-ndărăt şi somnu-mi întunecă ochii.
Mergi fericit! Eu mă-ntorc cuprinsă de noaptea cea mare,
Braţele-mi fără puteri, vai, nu şi-ale tale-ntinzîndu-ţi!»
Zise şi grabnic din ochi, precum să răsfiră prin aer
Fumul subţire, peri risipită-ndărăt, şi pe bietul
Cel ce degeaba-ncerca să-i prindă iar umbra şi multe
Vrea să-i mai spuie, vai, nu-l mai văzu. Şi nici să-l mai treacă
Iarăşi luntraşul din Orc pe bolta ce-mpiedecă drumul.
Ce să se facă? Din nou el de-unde s-aducă soţia?
Ce rugăminte pe mani, ce plînset să-nduplece zeii?
Iat-o, ea biata plutea în stigica luntre-ngheţată.

Spune-apoi basmul de el, că-n bocete şapte de-a rîndul
Luni împlinite-ar fi plîns subt stîncile-nalte pe sterpe
Maluri la Strimon, bocindu-şi prin umede peşteri amarul,
Tigrii din văi şi stejarii-n păduri îmblînzindu-i prin cîntec.
Tristă-n frunzişul de ploi precum filomela boceşte
Puii pierduţi, pe care-un ţăran, pîndindu-le cuibul,
Fără de milă-i răpeşte golaşi ; ea biata de-a lungul
Nopţilor plînge, şi stînd pe-o ramură-şi cîntă scîrbitul
Cîntec şi umple-mprejur tot locul de-amarul ei vaiet.
Nici o iubire de-acum şi nici nu-l mişcă vrun himen.
Singur la Donu-ngheţat şi-n crivăţ la marginea lumii
Singur pe cîmpii risipei de-a pururi în neguri, aleargă
Darul cel gol al lui Dis şi biata-i soţie plîngînd-o.
Însă-ndîrjite de-atîta prinos, neveste cicone
Noaptea-n orgia lui Bah şi-n mijlocul sfintelor facle
Tînăru-i trup sfîşiindu-l bucăţi îl azvîrliră pe cîmpuri.
Însă şi-acum, cînd smuls din gîtu-i de marmură capul,
Hebrul Oeagru-l purta zbătîndu-l prin albe vîrtejuri :
«Euridica»şi limba-ngheţată din gît, şi «Euridica,
Biata de tine» striga din ultimu-i suflet, şi jalnic
«Euridica», pe mal suna pretutindeni ecoul."
Zise Proteu, şi sărind peri-n adîncimile mării,
Şi-unde sări, se-ntoarse spumos cu vîrtejuri adîncul.
Nu şi Cirene ; şi-a zis, pe-aproape,-ngrijatului tînăr :
„Cade-se, fiule-acum, s-alungi supărarea din suflet.

Toată perirea e numai de-aici: mîhnitele nimfe,
Cele ce soaţe i-au fost prin sfinte dumbrave la horă,
Boale-au trimis albinelor tale. Dă jertfă smerită
Rugă de pace-aducînd, şi cheamă napeele blînde,
Pentru că iartă cucernicei rugi şi uită mînia.
Îns-al rugărilor chip ţi-l spun dinainte de-a rîndul.
Fără prihană la trup şi mîndri cu totul tu patru
Tauri s-alegi, din turma ce-acuma pe verzile vîrfuri
Paşte, şi patru juninci cu ceafa străină-njugării
Patru şi-altare clădeşte-ţi apoi, acolo la templu
Naltelor zîne, şi sîngele sfînt tu scurge-l din gîturi.
Însă ucişii tăi boi să-i laşi în umbroasa pădure.
Cînd aurora de-al nouălea rînd răsări-va pe boltă,
Paos atunci lui Orfeu dă-i macul leteic, şi paos
Neagr-o mioară să-i tai, şi-n urmă-ntorcîndu-te-n codru
Jertfă-mpăcării să-njunghii-o viţea, ca prinos Euridicei."
Toate-ale mamei porunci cu grabă-mplinitu-le-a fiul.
Merge la templul cel sfînt şi-nalţă cerutele-altare.
Fără prihană şi mîndri la trup el duce deci patru
Tauri şi patru juninci cu cefe străine-njugării.
Cînd răsări de-al nouălea rînd aurora pe boltă
Paos gătit el dînd lui Orfeu se-ntoarse-n dumbravă:
Iată, minune de spus, ciudat-o vedenie-acolo
Vede deodată: cîntînd, din putrede cărnuri de taur
Zbîrnăie-albine prin coş şi ies prin crăpatele coaste,
Rîură nor ce se-ntinde-ndelung şi-adunate pe vîrful
Pomului, ele ciorchine se prind pe-ndoitele ramuri.

Astfel cîntai şi munca de cîmp şi turma de vite,
Astfel şi pomii, pe cînd, la Fratul cel mare, în lupte
Marele Cesar trăsnea şi, dînd învoitelor neamuri

Drepturi și legi, în triumf năzuia să-și deschidă Olimpul.
Mîndrul Neapol pe-atunci că drag răsfăța-mă-n plăcute
Studii și-n dulcele tihnei răgaz, pe mine Vergiliu,
Cel ce-am glumit în cîntec de cîmp, și-n focul juneții
Titire-al meu de cîntai sub fagul cu umbra rotundă.

NOTE

Cele două volume : al cincilea și al șaselea al prezentei ediții cuprind o bună parte din traducerile lui George Coșbuc din diferite literaturi, reproduse din ediții sau din periodice, într-o succesiune *cronologică*. Poetul a început să traducă încă de pe băncile gimnaziului superior românesc din Năsăud, continuînd în anii petrecuți la Cluj și la Sibiu, fără a se angaja însă la texte de mai întinse proporții decît la București. Nu includem toate traducerile poetului ; lăsăm deoparte încercări și adaptări din perioada năsăudeană precum și unele texte mai puțin reușite din anii sibieni ; nu cuprindem nici traducerile în proză (din diverși autori : Prosper Mérimée, Dumas-tatăl, Turgheniev ș. a., publicate în *Tribuna* și *Albina*).

Volumele de față însumează următoarele traduceri : *a)* Din volume revăzute de poet : *Eneida* și *Georgice* de Vergiliu, *Mazepa* de Byron, *Antologie sanscrită*, *Sacontala* de Calidasa, *Parmeno* de Terențiu, *Don Carlos* de Schiller și *b)* Din periodice : texte din Zedlitz, Petőfi, Opitz, Plautus, Waldau, Chamisso, Catallus, Vergiliu, Freiligrath, Bürger, Heine, Camoēs, Dante. Volumele următoare ale ediției vor fi consacrate *Divinei comedii* a lui Dante și *Odiseei* lui Homer (ambele publicate postum).

În general, activitatea de traducător a lui Coșbuc este foarte bogată și variată, prea puțin cunoscută însă (cu excepția *Divinei comedii*, a *Sacontalei*, și, din 1980, a *Eneidei*). Poetul era foarte îndrituit pentru a traduce din clasicismul antic, fiind stăpîn desăvîrșit pe limbile greacă și latină încă din anii de

licean, accesul la traducerile germane, mai ales, dar și franceze înlesnindu-i asimilarea deplină a sensurilor. Tocmai de aceea se orientează mai întîi spre literaturile greacă și latină înfruntînd cu mult curaj dificultățile inerente, transpunînd cu fidelitate conținutul și făcînd efortul de a adapta limba română la ritmurile clasice, cu efecte de remarcabilă frumusețe. Pentru alte literaturi a utilizat versiuni germane.

DIN VOLUME

AENEIS

p. 9

Publicînd, în *Povestea vorbei*, I, nr. 1, 10 octombrie 1896, un fragment din *Eneida (Peștera ciclopilor)*, Coșbuc anunța, într-o notă, că a terminat traducerea epopeii lui Vergiliu. În același timp, publică un fragment și în *Epoca*, II, nr. 283, 19 octombrie 1896 *(Moartea lui Mezențiu)*. Tot pe atunci, 1896, apare ediția P. Vergilius Maro, *Opere complete, partea I, AENEIS*, traducere în formele originale de George Coșbuc, București, Editura librăriei C. Sfetea, formatul 20 × 13, 252 p. (și o *erată*). A doua ediție apare în 1898, iar a treia în 1910. Coșbuc intenționa să traducă integral opera lui Vergiliu, specificînd „Opere complete", dar a renunțat la proiect, pentru că, începînd cu cea de a doua ediție, nu mai e reprodusă o asemenea indicație; pe copertă apărînd, în schimb, mențiunea: „Premiat de Academia Română cu marele premiu «Năsturel» de lei 12 000".

Premierea traducerii lui Coșbuc a suscitat discuții contradictorii în sînul Academiei. Coșbuc a înaintat *Aeneis* Academiei pentru premiere. Bogdan Petriceicu Hasdeu, în calitate de raportor oficial, respinge traducerea lui Coșbuc, spunînd, printre altele: „Chiar dacă lucrara d-lui Coșbuc ar fi originală și nu ar avea multe defecte, totuși nu merită premiul cel mare" (*Analele Academiei*, seria II, vol. XIX, 1896—1897, partea administrativă și dezbaterile, pe 321). Raportul lui Hasdeu a fost aprobat de comisia specială de premiere. În ședința generală însă s-a produs o schimbare de 180 de grade, datorită intervenției unor academicieni (Gr. Tocilescu, Quintescu, D. C. Ollănescu, Al. Roman, Kalinderu ș.a.); vorbitorii au subliniat meritul incontestabil al lui Coșbuc de a fi transpus în românește una din capodoperele literaturii clasice. În *Raportul general asupra lucrări-*

lor comisiei pentru marele premiu „Năsturel“ și pentru premiile anuale „Eliade Rădulescu“ și „Adamachi“ pe anul 1897, prezentat de Gr. Tocilescu, se subliniază, înainte de toate, „munca titanică desfășurată“ de traducător și „limba bogată, neaoșă românească“ precum și „talentul de adevărat poet și maestru al formei“. (*Op. cit.*, p. 309—313 ; a se vedea și Nicolae Lascu, *Academia Română și traducerile din clasicii antici,* Cartea românească, 1947, p. 51—52, și *Clasicii antici în România,* Editura Dacia, Cluj, 1974, p. 91—93.)

Acordarea marelui premiu academic a fost sărbătorită la data de 31 mai 1897, în sala „Bristol“ din București, așa cum informează ziarul *Epoca,* III, nr. 469, 4 iunie 1897 ; la banchet, I. L. Caragiale, în toastul său admirativ, rostit cu această ocazie, constată că s-a atribuit un premiu academic de traducător „acestui original talent, autorul incomparabilelor *Balade și idile,* ca admiratorii lui să se strîngă la un loc și să-l festiveze“. (Despre banchet mai dau informații : *Foaia pentru toți, Gazeta Transilvaniei, Tribuna.*)

Au fost scrise mai multe recenzii și articole despre traducerea *Eneidei* de către Coșbuc și toate (cu unele mici rezerve față de ritm sau aspecte mărunte) elogioase ; printre semnatari se numără : Ion Scurtu (*Traducerile literare la noi,* în *Semănătorul,* V, nr. 28, 30, 31 și 32 din iulie-august 1906) ; din articolul lui Scurtu reținem cîteva note : „întîiul traducător modern al nostru, întîiul înfrățitor genial al graiului românesc cu literaturile strălucite ale omenirii, întîiul maestru al tălmăcirii artistice desăvîrșite este domnul George Coșbuc“. Au publicat recenzii periodicele : *Familia, Tribuna, Literatură și artă română, Convorbiri literare* ș.a. (cf. Gavril Scridon — Ioan Domșa, *George Coșbuc, bibliografie,* Ed. Academiei R.P.R., 1965, p. 235). Dintre articolele de mai tîrziu reține atenția cel semnat de George Baiculescu, *Virgiliu în românește — „Eneida“* (publicat în *Adevărul literar și artistic,* IX, nr. 516, 26 octombrie 1930) ; autorul, după ce constată că interesul pentru literatura greco-latină datează la noi din secolul XVIII, cînd unii boieri și călugări cunoșteau limba și literatura latină, inclusiv pe Vergiliu și după ce amintește cîteva traduceri ale *Eneidei* începînd cu cea a lui Vasile Aaron, scrie : „Poet liric, dar de cadru epic, Coșbuc era cel dintîi chemat — și prin afinitățile temperamentale cu poezia scriitorului latin — să dea în românește poemele lui Virgiliu“.

Baiculescu arată că versiunea lui Coșbuc exprimă siguranță și este apropiată originalului, fiind „forma corectă" a *Eneidei* în românește. N. Laslo [N. Lascu], în studiul *Traduceri românești din Vergiliu. Appendix Vergiliana, Bucolica și Georgica. Aeneis (Încercare bibliografică și critică)*, publicat în *Anuarul Institutului de studii clasice din Cluj pe anii 1928—1932*, partea II, Cluj, 1933, și vol. II, Cluj, 1936, apreciază că traducerea, în ciuda unor neajunsuri (prelungirea sau scurtarea cuvintelor, din necesități de ritm) este de mare valoare, „Coșbuc a pătruns cele mai subtile nuanțe, dîndu-ne o adevărată creație originală, are aceeași forță descriptivă ca și originalul, versul este adecvat conținutului ; este, pe scurt, o traducere monumentală".

Ediția din 1896, ca și cele ce se vor succeda, are următoarea *Prefață :*

„De cîțiva ani mă ocup cu traducerea operelor lui Vergil, Homer, Plaut, Terentius și Aristofanes. Cu volumul acesta încep seria traducerilor. Volumul viitor va fi *Georgica* și *Bucolica* lui Vergil. Al treilea volum va cuprinde cîte o comedie de-a celor trei scriitori teatrali. Pe Homer am început să-l traduc și, dacă voi avea tot același zel de lucru ca și pînă acum, o să-l public mai tîrziu.

De data asta public *Aeneida* fără note. O privesc ca o încercare de traducere și aștept s-o supui unei revizii, după ce publicul priceputor va avea bunăvoința să mă facă atent la greșelile ce le-am făcut. Căci oricîtă silință mi-aș fi dat, nu m-au îngăduit șovăitorii pași ai începătorului să merg cu deplină siguranță și poate n-am priceput multe, și multe s-ar fi putut spune mai bine și n-am știut cum. A trebuit să mă lupt cu formele hexametrului, cu formele de gîndire ale celor vechi cu felul lor de exprimare. Și mai ales cu alegerea cuvintelor românești : e greu să redai limba clasică latinească în limba românească a poporului, mai ales cînd n-ai loc să faci perifraze, căci versul traducerii mele răspunde versului latin. Printr-astea munca traducerii e grozav de truditoare și nespornică.

Nădăjduisc că voi putea publica pe Vergil mai tîrziu, revăzut și cu notele trebuitoare pentru înțelegerea și celor ce n-au întinsa cultura clasică ori n-o au deloc."

Urmează apoi, după *Prefață, Cuprinsul „Aeneidei"*

„*Cartea I.* Subiectul epopeii și invocarea muzei (1—11). Cauzele mîniei Iunonei pe troieni (12—49). Aeolus, la dorința Iu-

nonei, ridică furtuni pe mare, ca să împiedice pe troieni de-a ajunge în Lațiu (50—123). Neptun domolește furtunile (124—156). Aeneas cu șapte corăbii ajunge la coastele Libiei (157—222).

Venus se plînge lui Iupiter de nenorocirile troienilor. Iupiter o mîngîie și-i destănuiește menirile troienilor (233—304).

Aeneas, pe maluri, se întîlnește cu Venus; ea îi povestește fugirea Didonei din Tyrus și-l învață să meargă în Cartago la Dido; îl prevestește despre întoarcerea corăbiilor pe cari Aeneas le credea pierdute (305—410). Aeneas, îmbrăcat de Venus într-un nor, intră în Cartago (411—493). Dido primește pe troienii naufragiați în templu. Aeneas e și el în templu, dar norul îl ascunde vederii (494—585). El se arată reginii. Ea îl primește cu drag ca oaspe (586—656). Venus trimete la Dido în loc de Ascaniu pe Cupido, ca să facă pe regina să prindă patimă de Aeneas. Dido cere lui Aeneas să-și spuie pățăniile (657—756).

Cartea II. Aeneas începe să povestească. Grecii fățăresc întoarcerea acasă și lasă pe malul troianic calul de lemn (1—39). Ivirea lui Sinon, minciunile lui (40—199). Moartea lui Laocoon (200—227). Troienii duc calul în Troia (228—249). Sosirea flotei grecești la mal; deschiderea porților (249—267). Mortul Hector s-arată lui Aeneas (268—297). Aeneas, înarmat, pleacă să lupte; adună luptători (298—369). Luptele pe stradă (370—436). Lupta la palatul lui Priamus (437—558). Aeneas vede pe Helena și vrea s-o ucidă (559—588). Venus s-arată lui Aeneas și-l face să vadă pe zeii cari dărîmă Troia (589—631). Aeneas se întoarce acasă; decide pe tată-său Anhise să fugă (632—729). Fug; pe cale, Aeneas își pierde pe soția sa Creusa. El se întoarce s-o caute; cutreieră cetatea; i s-arată umbra Creusei și-l mîngîie. Plecarea din Troia (730—804).

Cartea III. Aeneas, plutind pe mare, ajunge în Tracia și are de gînd să clădească o cetate. Dar o vedenie scîrboasă îl alungă de-acolo (1—38). Ajunge pe malul Cretei și s-așează statornic. Dar și de-acolo îl alungă holera (84—191). Ajunge pe o insulă dintre Strofade; lupta cu harpiile și prezicerile unei harpii (192—269). Ajunge în Epir, unde se întîlnește cu Helenus și Andromache (270—505). Ajunge la muntele Aetna; vede ciclopii (506—681). Pe mare, la Drepanon, moare Anhises (688—713). Furtuna îl aruncă pe coastele Libiei.

Cartea IV. Dido destăinuiește surorii sale iubirea ei (1—89). Iuno și Venus se înțeleg să unească pe Aeneas cu Dido (90—

128). Vînătoare pe munți; Iuno trimete o furtună. Dido cu Aeneas s-ascund într-aceeași peșteră (129—172). Dido trăiește cu Aeneas. Iharbas, un pețitor respins al Didonei, se plînge lui Iupiter care trimete pe Mercuriu să poruncească lui Aeneas să plece din Cartago (173—278). Aeneas se gătește de fugă. Dido prinde de veste și-l mustră; ea cere ajutorul surorii sale; face în urmă farmece (279—553). Aeneas pleacă, iar Dido se sinucide (584—705).

Cartea V. Aeneas ajunge în Sicilia la Acestes; face parastas pentru Anhises (1—103). Pregătește jocuri de întrecere: cursă de corăbii (104—285), alergări pe jos (286—361). Luptă cu pumnul (362—484), întreceri în săgetare (485—544). Băieții troiani fac exerciții ecvestre (545—603). Iuno întărîtă pe troience să aprindă flota (604—684). Aeneas roagă pe Iupiter să-i scape flota de foc. Iupiter trimete-o ploaie (685—699). Aeneas face o cetate și lasă pe femei și pe bătrîni în Sicilia (700—778). El pleacă spre Lațiu. Palinurus, cîrmaciul, cade de pe coama corăbiii și se îneacă (835—871).

Cartea VI. Aeneas ajunge la Cumae și merge în peșteri la Sibila, ca s-o întrebe despre viitorul său (1—102). Aeneas îi cere să-l ducă în infern; ea-l învață ce să facă (103—155). Moartea lui Misenus (156—235). Aeneas cu Sibila intră în infern. Monștri cari păzesc infernul. Stixul. Întîlnirea lui Aeneas cu Palinurus (236—384). Charon (385—416). Cerberus (417—426). Cîmpii durerii (426—476). Aeneas se întîlnește cu Dido (450—476), cu eroii troieni, cu Deifobus (477—547). Descrierea Tartarului (548—632). Cîmpii Elisium. Orfeu, Museu (633—678). Întîlnirea lui Aeneas cu Anhises: acesta îi descrie viața după moarte (679—751). Anhises arată fiului său pe toți urmașii săi, pe fruntașii romani (752—892). Anhises scoate pe Aeneas iarăși pe lumea de deasupra (893—900).

Cartea VII. Aeneas ajunge la gurile Tibrului (1—36). Semne cerești și auguri prevestesc pe regele Latinus din Lațiu despre sosirea troienilor (37—106). Aeneas, scoborît pe maluri, trimete o sută de bărbați la Latinus (171—193). Latinus întreabă pe soli de ținta venirii lor; Ilionefs răspunde; regele le-ncuviințează cererea și făgăduiește lui Aeneas de soție pe fată-sa, Lavinia (194—285). Iuno, supărată de acest lucru, cheamă pe Alecto din Tartar, ca să facă vrajbă între latini și troieni. Alecto ațîță pe

regina Amata și pe logodnicul Laviniei, pe Turnus regele rutulilor (186—474). Alecto iscodește un prilej de ceartă: Iulus ucide un cerb crescut de țărani, iar țăranii sar cu bătaia. Cea dintîi ciocnire între latini și troieni (475—510). Alecto se reîntoarce în Tartar (511—570). Latinii, și mai ales Turnus, cer război. Latinus nu vrea. Iuno le încuviințează războiul (571—622). Lațiu se înarmează. Înșirarea tuturor popoarelor și a căpeteniilor cari se ridică asupra troienilor (622—817).

Cartea VIII. Oștile pornesc (1—19). Aeneas e deznădăjduit, nu știe ce să facă. Zeul rîului Tibru i s-arată în vis și-l învață să ceară ajutor lui Evandru, regelui arcadic (18—101). Evandru primește bine pe Aeneas (102—174). Aeneas ia parte la sărbătoarea ce o făcură arcazii întru amintirea lui Hercules. Evandru îi povestește cum a ucis Hercules pe Cacus (175—305). Evandru duce pe Aeneas prin locurile pe cari stă azi Roma, și-i arată locurile vechi (306—368). Venus într-asta roagă pe Vulcan să-i facă lui Aeneas arme.

Vulcan cu ciclopii lucrează în fierăria lor (369—453). Evandru învață pe Aeneas să se pună în fruntea oștilor etrusce, cari stăteau gata de război cu Mezențiu, cu regele lor pe care îl goniră (454—557). Aeneas pleacă cu Pallas (558—584). Sosesc la oastea etrurică (585—608). Venus aduce la Aeneas armele (609—630). Descrierea scutului (629—730).

Cartea IX. Iris, trimisă de Iuno, ațîță pe Turnus să atace pe troieni, în lipsa lui Aeneas (1—24). Turnus pleacă. Vede flota troiană și vrea s-o aprindă (25—76). Corăbiile, la rugarea Berecintiei, sînt schimbate de Iupiter în nimfe (79—122). Vorbirea lui Turnus către osteni (126—157). Vine noaptea. Turnus își așează oștile în jurul cetății troiene (157—174). Nisus și Efrialos, străjeri la poartă, cer de la Iulus voie să iasă din cetate, să treacă printre dușmani și să meargă la Aeneas să-i spuie că troienii sînt asediați. Ei pleacă. Omoară mulți dușmani. Sînt prinși la urmă și uciși (175—501). Troienii ajung tot mai strîmtorați (502—588). Ascanius ucide pe Numanus, de pe zid (589—662). Troienii voiesc să iasă la larg. Deschid porțile. Luptă. Biruiți se retrag și închid porțile. Închid și pe Turnus în cetate: el omoară mulțime de troieni și sare apoi în Tibru (663—817).

Cartea X. Iupiter cheamă pe zei la sfat și-i mustră că s-amestecă-n luptă (1—15). Venus se plînge de răutatea Iunonei (16—62). Iuno se plînge de Venus (63—95). Iupiter declară că el de-acu nu se mai amestecă în lupte (100—117). Troienii sînt

asediați mereu (118—145). Aeneas se întoarce. Înșirarea popoarelor și a căpeteniilor cari s-au aliat cu dînsul (146—255). Turnus vrea să împiedece scoborîrea lui Aeneas pe mal. Lupta pe maluri (256—361). Moartea lui Pallas (362—509). Aeneas cutreieră cîmpii, ucizînd (510—605). Iuno trimete o nălucă, în chipul lui Aeneas: Turnus fugărește năluca pînă pe o corabie. Iuno împinge corabia pe mare și duce pe Turnus acasă în Ardea (606—688). Aeneas rănește pe Mezențiu (689—793); omoară pe Lausus (794—835). Moartea lui Mezențiu (836—907).

Cartea XI. Aeneas ridică un trofeu din armele lui Mezențiu. Apoi trimete pe Pallas acasă la tată-său, Evandru (1—99). Armistițiu (100—138). Ambele oștiri dușmane își îngroapă morții (139—180). Latinus convoacă adunarea bătrînilor. Solii trimeși la Diomede se întorc (181—240). Răspunsul lui Diomede (243—293). Vorbește Latinus; propune pacea. Vorbește Drances, tot pentru pace și mustră pe Turnus. Vorbește Turnus și cere război (296—444). În vremea asta Aeneas își pune oștirea în mișcare și atacă cetatea latină. Turnus se gătește de luptă (445—497). Luptă de călăreți (498—724). Moartea Camillei (725—835). Diana răzbună pe Camilla (836—867). Rutulii se zăpăcesc; troianii măcelăresc cumplit (868—896), Aeneas și Turnus la mijlocul cîmpiei stau aproape să se încaiere, dar îi oprește sosirea nopții (897—915).

Cartea XII. Turnus, în ciuda lui Latinus și a Amatei vrea să se bată singur cu Aeneas și se gătește de luptă (1—112). S-adună și troienii și rutulii să vadă lupta între acești doi viteji (113—134). Iuno ațîță pe Iuturna să apere de moarte pe Turnus (135—160). Jertfa înainte de începerea luptei. Aeneas jură. Jură Latinus (161—215). Iuturna ațîță pe rutuli, le trimete semne. Tolumnus aruncă cel dintîi sulița în troieni. Oștile se-ncaieră. Latinus fuge (216—310). Aeneas vrea s-oprească pe-ai săi, dar e rănit de o săgeată și pleacă de pe cîmp. Turnus cutreieră cîmpii și omoară (311—382). Venus vindecă rana lui Aeneas. El se întoarce la luptă; caută pe Turnus (383—467). Iuturna ferește pe Turnus din drumul lui Aeneas, purtîndu-l cu carul pe de lături (468—487). Regina Amata se spînzură (593—611). Turnus se hotărăște să se bată cu Aeneas. Lupta lor. Aeneas îl biruie și-l omoară (885—950)."

La sfîrșit, este următoarea *Erată*:

„Traducerea e făcută după textul publicat în ediție de școală de Benoist.

La numerotarea versurilor s-au făcut în unele cînturi greșală. Deci, de cîte ori nu se va potrivi numărul versului din traducere cu versul textului, e o greșală la mijloc."

Așadar, Coșbuc va fi avut la dispoziție una dintre edițiile îngrijite și adnotate de Eugène Benoist (care a editat mai mulți autori latini). În catalogul autograf al bibliotecii lui Coșbuc, la secțiunea „literatură străină", figurează și o ediție franceză a *Eneidei*.

Greșelile de numerotare a versurilor sînt numeroase și se transmit de la o ediție la alta. În ediția noastră, întrucît menționăm și variantele (cu indicarea versurilor și cu unele exemple — a le da pe toate ar însemna ocuparea unui mare spațiu grafic), precizăm următoarele reașezări în numerotarea versurilor: în *Cartea* I: versul 295 urcă cu un rînd; de la versul 330 pînă la versul ultim, coboară cu un rînd. În *Cartea II*: de la versul 80, pînă la capăt, numerotarea urcă cu un rînd. În *Cartea IV*: de la versul 20 pînă la versul 330 numerotarea coboară cu un rînd; iar de la versul 335, pînă la capăt, numerotarea coboară cu trei rînduri. În *Cartea V*: versul 45 urcă cu un rînd; de la versul 175 pînă la versul 655 coboară cu un rînd; versul 660 coboară cu două rînduri; iar de la versul 665, pînă la capăt numerotarea coboară cu un rînd. În *Cartea VI*: de la versul 630 pînă la versul 900 am coborît numerotarea cu un rînd; versul 890 a fost coborît cu două rînduri. În *Cartea VII*: versurile 85 pînă la 115 au fost urcate cu un rînd; versurile 800 pînă la 815 au fost coborîte cu un rînd. În *Cartea VIII*: versul 155 a fost ridicat cu un rînd. În *Cartea IX*: versurile 100 pînă la 445 au fost coborîte cu un rînd; versurile 450 și 455 au fost coborîte cu două rînduri; de la versul 460 pînă la capăt numerotarea a coborît cu trei rînduri. În *Cartea X*: versul 475 a fost ridicat cu un rînd. În *Cartea XI*: versurile 205 pînă la 225 au fost coborîte cu un rînd; versul 230 a coborît cu două rînduri; de la versul 235 pînă la versul 515 numerotarea coboară cu un rînd; de la versul 525, pînă la capătul cărții numerotarea coboară cu un rînd. În *Cartea XII* nu s-a produs nici o modificare a numerotării versurilor.

În *Prefața* la Vergilius, *Eneida*. Traducere de George Coșbuc. Ediție critică, note și prefață de Stela Petecel, București, 1980, Editura Univers, se observă că „această traducere a rămas ne-

terminată în același fel în care a rămas și originalul ei, deși de la prima ediție, în care autorul promitea revizuirea traducerii, pînă la moartea acestuia s-au scurs peste două decenii. De ce Coșbuc nu a revenit asupra *Eneidei ?*" (p. 23). Stela Petecel recunoaște, într-o notă la subsolul prefeței citate că, de la o ediție la altă, poetul a făcut „mici modificări, mai ales în favoarea ritmului". Coșbuc, a revenit, așa cum promisese, la textul *Eneidei*, operînd multe modificări în versuri, nu numai în favoarea ritmului, ci, în general, în favoarea expresiei românești în ansamblu, realizînd versiuni calitativ superioare față de ediția I. Nu am urmărit variantele din periodice sau manuscrise, ci doar din edițiile I și II și am constatat următoarele modificări ale textului (în paranteză indicăm numărul versului din ediția îngrijită de Coșbuc, în afara parantezei indicăm numerotarea din ediția de față ; unde nu s-au produs modificări în numerotare, indicăm doar numărul din ediția prezentă) :

Cartea I : 18, 25, 29, 31, 35, 36, 37, 40, 41, 45, 47, 48, 54, 55, 56, 57, 59, 60, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 86, 87, 89, 92, 93, 94, 98, 99, 104, 105, 106, 107, 112, 114, 115, 123, 127, 128, 130, 132, 133, 135, 145, 146, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 168, 175, 190, 191, 195, 201, 207, 211, 226, 227, 235, 243, 244, 247, 266, 280, 290, 291, 294, 297, 307, 314, (334) 333, (351) 350, (352) 351, (363) 362, (377) 376, (410) 409, (419) 418, (420) 419, (421) 420, (429) 428, (431) 430, (439) 438, (442) 441, (443) 442, (444) 443, (448) 447, (449), 448, (450) 449, (454) 453, (455) 454, (456) 455, (463) 462, (464) 463, (468) 467, (474) 473, (477) 476, (487) 486, (489) 488, (502) 501, (510) 509, (513) 512, (514) 513, (515) 514, (519) 518, (520) 519, (525) 524, (568) 567, (577) 576, (589) 588, (590) 589, (592) 591, (593) 592, (594) 593, (597) 596, (598) 597, (605) 604, (607) 606, (608) 607, (610) 609, (613) 612, (614) 613, (618) 617, (623) 622, (624) 623, (625) 624, (634) 633, (640) 639, (641) 640, (643) 642, (644) 643, (647) 646, (653) 652, (658) 657, (659) 658, (660) 659, (667) 666, (670) 669, (682) 681, (690) 689, (707) 706, (709) 708, (727) 726, (738) 737, (741) 740, (742) 741, (744) 743, (746) 745.

Cartea II : 2, 5, 16, 21, 22, 42, 44, 45, 46, 54, 55, 79, (92) 93, (96) 97, (107), 108, (108) 109, (112) 113, (114) 115, (117) 118, (121) 122, (126) 127, (131) 132, (143) 144, (144) 145, (145) 146, (153) 154, (156) 157, (161) 162, (164) 165, (167) 165, (171) 172, (174) 165, (175) 176, (180) 181, (181) 182, (184) 185, (185) 186, (187) 188, (189) 190, (194) 195, (196) 197, (198) 199, (223) 224, (226) 227, (230) 231, (234)

235, (237) 238, (238) 239, (252) 253, (257) 258, (258) 259, (261) 262, (265) 266, (266) 267, (279) 280, (281) 282, (285) 286, (292) 293, (293) 294, (305) 306, (330) 331, (338) 339, (352) 353, (357) 358, (358) 359, (365) 366, (371) 372, (374) 375, (398) 399, (431) 432, (433) 434, (503) 504, (509) 510, (524) 525, (528) 529, (544) 545, (547) 548, (552) 553, (555) 556, (556) 557, (559) 560, (560) 561, (564) 565, (568) 569, 570, (576) 577, (578) 579, (579) 580, (596) 597, (605) 606, (610) 611, (611) 612, (626) 627, (632) 633, (633) 634, (649) 650, (652) 653, (654) 655, (664) 665, (673) 674, (695) 696, (696) 697, (713) 714, (723) 724, (731) 732, (736) 737, (739) 740, (744) 745, (751) 752, (752) 753, (758) 759, (760) 761, (762) 763, (767) 768, (780) 781, (781) 782, (789) 790.

Cartea III : 13, 14, 19, 22, 24, 28, 29, 31, 33, 36, 41, 44, 45, 49, 50, 52, 53, 56, 57, 61, 63, 71, 87, 92, 97, 101, 102, 104, 107, 108, 109, 113, 115, 119, 125, 135, 136, 138, 139, 141, 143, 144, 149, 150, 153, 162, 167, 171, 177, 183, 184, 186, 195, 201, 202, 203, 204, 207, 211, 212, 220, 221, 222, 231, 239, 242, 247, 248, 251, 254, 256, 257, 265, 266, 269, 273, 278, 282, 283, 291, 293, 299, 306, 310, 313, 314, 320, 322, 323, 326, 327, 328, 329, 330, 333, 334, 335, 341, 343, 345, 347, 349, 353, 354, 360, 361, 362, 363, 366, 367, 368, 369, 387, 412, 423, 426, 427, 441, 466, 471, 476, 490, 515, 538, 540, 599, 616, 619, 629, 670, 686, 688.

Cartea IV : (42) 41, (91) 90, (127) 126, (142) 141, (183) 183, (189) 188, (272) 271, (291) 290, (380) 377, (397) 395, (400) 397, (416) 413, (470) 467, (516) 513, (596) 593, (641) 633, (684) 681, (696) 693, (697) 694, (699) 696.

Cartea V : 60, (196) 195, (204) 203, (212) 211, (265) 264, (269) 268, (280) 279, (446) 445, (549) 548, (656) 655, (663) 662, (683) 682, (735), 734, (745) 744, (762) 761.

Cartea VI : 8, 167, 209, 236, 240, 248, 249, 259, 266, 304, .345, 350, 394, 396, 402, 403, 405, 500, 550, 568, 580, (707) 706, (815) 814, (820) 819, (843) 842, (870) 869, (871) 870, (873) 872, (901) 900.

Cartea VII : 8 ,22, 55, (101) 102, (117) 118, (118) 119, 216, 294, 320, 346, 408, 422 (acest vers lipsește din ediția II), 466, 484, 500, 517, acest vers lipsește din ediția II), 566, 569, 591, 632, 653, 660, 674, 752, 770, 772, (806) 805, (807) 806.

Cartea VIII : 6, 8, 21, 65, 201, 203, 244, 257, 332, 409, 517, 530, 604, 688, 719, 727.

Cartea IX : 3, (215) 214, (313) 312, (484) 481, (487) 484, (651) 648, (684) 681.

Cartea X: Versurile 464, 594, 658, 808, 851 au fost corectate după ediția I, fiind considerate greșeli de tipar în cea de a doua ediție.

Cartea XI: 175, (518) 517.

Cartea XII: 522.

După cum se poate constata, Coșbuc a intervenit foarte mult în textul traducerii la cea de a doua ediție; intervențiile nu sînt „mai ales în favoarea ritmului" ci, de cele mai multe ori, realizînd o formă de expresie superioară, mai degajată de contactul prim cu textul latin, fără însă a se îndepărta de sensurile acestuia. Variantele sînt mai numeroase cu precădere în primele trei „cărți"; lucrul este explicabil: la început, pînă s-a introdus în atmosfera și structurile textului latin și s-a luptat cu adaptarea ritmului scandabil în limba română, poetul a întîmpinat greutăți; a dobîndit apoi o bună experiență, ceea ce a dus la o versiune mai reușită în cîntecele următoare ale epopeii. Vom da doar cîteva exemple pentru a demonstra devenirile calitative de la o versiune la alta.

Din *Cartea I*: 36 Iată, și Iuno, *zbucnind din mînia cea fără de vindec*: Iată, și Iuno, *purtînd în suflet eterna-i durere.* 86 Africus, *valuri spre maluri spumînd cu năvalnicu-i vuiet*: Afric, *și groaznice valuri le-azvîrl tăvălite spre maluri.* 443—444 Punii *găsiră-n pămînt, trimis de regina Iuno, / Capul cel mare* de cal, ca vrednic în lupte să fie: Punii *găsit-au un craniu de cal, în săpatele șanțuri, / Semn de Iunona trimes,* ca vrednic în lupte să fie. (640—641) 639—640: Masa lucește de-argint și *geme-ngropată sub aur, /Fapt-a părinților mari, și cu rînduri de multe podoabe*: Masa lucește de-argint *și-n aur cioplite de dînsa / Faptele moșilor morți, cu-atîtea podoabe înșirate.* (707—708) 706—707 Punii *veniră și dînșii,* tot cete de cete, pe *ușa / Plină de flori și pe jețuri numite* de Dido s-așează: Punii *s-adună și ei,* tot cete de cete, pe *jețuri / Mîndru pictate și-n șir rînduite* de Dido, s-așează. (742—743) 741—742 *Drumul cel vecinic al lunei* și-al soarelui umblet îl cîntă, / *Vîntul și focul apoi, și oameni, și ploaia*: *Luna cea-n veci rătăcind* și-al soarelui umblet îl cîntă, / *De-unde e vîntul și focul, și ploaia, și neamul de oameni.*

Din *Cartea II*: (198—199) 199—200 Dar o priveliște *jalnic-acum și* cu mult mai grozavă / *Se desfășoară,*-ncingînd cu fiori zăpăcitele piepturi: Dar o priveliște-acum *ni s-arată,* cu mult mai grozavă, / *Tristă icoană,*-ncingînd cu fiori zăpăcitele

piepturi. (569) 570 *Şi rătăcind în lumină, văd toate de-a rîndul ca ziua : Ochii-mi în jur rătăcesc şi totul se vede* ca ziua: (632) 633 *Umblu grăbit : fac loc săgeţilor, focul se-ntoarce : Trec; iar săgeţile lor fac loc, se dă-n lături şi focul.* (781) 782 *Cîmpuri străbate cu blînde vărsări ausonicul Tibru : Tibrul cu blîndul său curs bogatele Ausoniei cîmpuri.*

Din *Cartea III : 33 Vînătul sînge-a ţîşnit din mlădiţe şi celui de-al doilea : Iată şi-aceasta lăsă din ramuri să picure sînge.* 138 *Trupuri topind, şi sosită* din aer stricat, o *holeră : Boale sosite* din aer stricat, *şi ne mistuie trupul.* 220 Iată *noi cîrduri* zărim de vaci, răzleţite tutindeni : Iată zărim o *mulţime* de vaci, răzleţite tutindeni. 326—327 *Stat-am trufiei din neamul ahilic şi mîndrului tînăr / Roabă, silită să nasc ; urmat-am apoi* pe nepoata : *Roabă trufaşului tînăr cel vrednic de crudul Ahile / Jug am purtat ; iar la urmă cînd Pirhus lua* pe nepoata.

Şi exemplele pot fi continuate ; am ales doar cîteva pentru a arăta că poetul şi-a respectat angajamentul de a revizui traducerea *Eneidei.*

Îndrumat spre traduceri din scriitorii greco-latini încă de pe băncile gimnaziului năsăudean de către profesorii săi (care instituiseră şi premii pentru cele mai reuşite tălmăciri), Coşbuc şi-a dezvoltat, din aceste jocuri de început, una din cele mai preţioase laturi ale activităţii lui. Publicarea *Eneidei,* în versuri, la o vîrstă tînără (30 de ani) a însemnat un act de mare curaj din partea poetului şi a marcat, cum s-a văzut, o mare biruinţă. Publicată abia după stingerea din viaţă a autorului ei (Vergilius Publius Naso a trăit între anii 70 şi 15 î.e.n.), *Eneida* s-a bucurat de o rapidă şi entuziastă apreciere pentru măreţia ei, pentru conţinutul şi pentru excepţionala ei valoare artistică, împlinind un rol deosebit în evoluţia literaturii universale, chiar dacă ar fi să amintim doar *Divina Comedie* a lui Dante sau *Didone abbandonata* a lui Pietro Metastasio. În general, din opera lui Vergiliu s-a tradus foarte mult în româneşte. *Eneida* a cunoscut o primă traducere (primele opt cărţi) în 1805, intitulată pompos : *Istoria lui Virgilie despre stricarea Troiei prin greci şi redicarea neamului râmlenescu după mergerea lui Eneas cu sociile sale în Italia,* acum întâi depe limba latinească întoarsă pe rumânie prin Vasilie Aaron. Mai semnează şi alţi autori tălmăciri fragmentare ale *Eneidei* pînă la Coşbuc ; după 1896 traducători şi latinişti remarcabili au tradus epopeea virgi-

liană, în versuri sau în proză, detașîndu-se mai ales T.A. Naum (fost strălucit profesor de latină la Universitatea din Cluj, fiu al poetului junimist A. Naum), Eugen Lovinescu, D. Murărașu. Dintre toate traducerile, a lui Coșbuc se remarcă prin frumusețe literară și rămîne versiunea cea mai valoroasă. (Pentru traducerile din Vergiliu, cf. Nicolae Lascu, *Clasicii antici în România*, Editura Dacia, 1974, p. 456—472.)

Cea mai importantă și mai cunoscută operă poetică a literaturii latine, *Eneida*, adună, în cînturile ei, ca un fluviu uriaș o mulțime de date reale amestecate cu legende și mituri ; pentru înțelegerea textului, încărcat de nume de personaje și de numiri de localități, unele sugerate în versiunea românească doar printr-un derivat adjectival, am considerat necesar un mic indice, care nu cuprinde toate numele, ci numai pe cele mai importante ; nu reținem nume de luptători sau unele localități care apar mai rar sau nu reprezintă indicative geografice pentru plasarea conflictelor. Pentru specialiști, dintre aparițiile de pînă acum, rămîn în atenție bogatele note de specialitate ale Stelei Petecel din ediția mai sus-citată — ediție excelentă ca informare, dar cu unele lacune în texte : versuri lipsă (v. 83 din *Cartea I, Ies intețitele vînturi și-n roată cutreieră cîmpii ;* v. 516 din *Cartea VII, Mamele-și strîng, îngrozite de spaimă, copiii la piepturi etc.)* ; se mai constată și o „modernizare" a lexicului, textul îndepărtîndu-se de ediția de bază.

A

Acragas = cetate întemeiată de greci în Sicilia.

Aeacus = bunicul lui Ahile.

Aeneas = Eneas, Enea, eroul principal al epopeii lui Vergiliu, fiu al lui Anchises și al lui Venus, născut pe muntele Ida ; din căsătoria cu Creusa, are un fiu, pe Ascaniu, numit și Iulus.

afri = africani.

Agamemnon = celebru erou grec, prezent în *Iliada*, rege al cetății Micene ; comandant al oștilor grecești care au pornit împotriva Troiei după ce Elena, fiica regelui Tindar, a fost răpită de Paris. Și-a sacrificat propria fiică, pe Ifigenia, pentru cauze militare. După distrugerea Troiei, Agamemnon a pri-

mit, drept pradă de război pe Cassandra, fiica lui Priam ; a fost ucis de soția sa, Clitemnestra.

agatirşi = populație scitică din Dacia (Transilvania).

Agenor = rege care ar fi clădit orașul Tir (construit de fapt de urmașii lui) ; Agenor a clădit Sidonul.

Agila = nume al cetății etrusce Caera, al cărei rege a fost Mezențiu.

Agrippa = general roman, sfetnic al lui August.

Ahates = prieten al lui Aeneas.

ahei = greci.

Aheron = fluviu în infern.

Ahile = vestit erou al *Iliadei* și al războiului troian, șef al mirmidonilor ; l-a ucis, printre alții, și pe Hector, cel mai viteaz dintre fiii lui Priam ; a fost ucis de o săgeată care l-a nimerit în călcîiul vulnerabil.

ahive = aheice, grecești.

albanic = locuitor al cetății Alba Longa.

Alcidul = nume al lui Hercule, ca urmaș al lui Alceu.

Alecto = una din erinii, genii care pedepseau pe cei ce făceau fărădelegi.

alfeic = din orașul Alfeu.

aloizi = doi frați uriași.

amiternii = din localitatea Amiternum (Italia).

Amata = soția regelui Latinus, mamă a Laviniei.

Amor = zeul amorului, fiul Venerei.

anagnic = de la localitatea Anagnia, din Latium.

Anchises, Anhise = tatăl lui Aeneas, mort în Sicilia și înmormîntat pe muntele Erix.

Andromaca = nefericita soție a lui Hector, care a asistat la uciderea soțului ei la Troia ; fiul ei, Astianax, a fost și el ucis de către greci. Ea a căzut pradă de război lui Neoptolemus, fiul lui Ahile. Coșbuc a scris o poezie *Andromahe* (vol. II, p. 182, al prezentei ediții).

angitic = de la numele divinității Angitia a marsilor, neam din Italia de mijloc.

Anius = profet, fiu al lui Apolo, stăpîn al insulei Delos pe vremea războiului troian.

Antandros = oraș lîngă Troia.

Antenor = înțelept bătrîn din Troia.

Anxur = zeul cel mare al volscilor.

Apolo, Apollo = una din cele mai cunoscute și mai complexe divinități din mitologia grecească, fiu al lui Jupiter și al Latonei ; avea multiple meniri : răzbunător, vindecător, profet, ocrotitor al artelor (stăpîn în Parnasul muzelor) ; fiind considerat și zeu al luminii i se mai spunea și Phoebus. Prototip al frumuseții fizice.

Arcadia = ținut al Greciei antice, în partea centrală a Peloponezului ; ținutul și locuitorii lui, arcadienii, erau păstori fericiți și înclinați spre poezie.

argivice = din orașul Argos, în Peloponez (fostă capitală a ținutului argolic).

argivii = locuitorii Argosului.

argolic = din Argos, dar și grec, în general.

Argos = oraș în Grecia, reședința lui Diomede, unul din conducătorii greci în războiul troian.

asaracic = din neamul lui Assaracus, rege troian.

Astianax = fiul lui Hector și al Andromacăi, ucis de greci pentru a stinge dinastia troiană.

atii = de la Atys, arată originea troiană a familiei romane Atia.

Atinus = cetate a populației volsce, lîngă Apenini.

aulic = din portul Aulis (din Beoția).

Aurora = zeița dimineții la romani.

aurunci = populație din Latium.

Ausonia = Italia (numirea veche).

ausonic = mare ausonică, mare Tireniană.

B

barceii = populație nomadă din Libia (unde se va clădi cetatea Barce).

Bebris = ținut în Asia Mică.

Berecintia = unul din numele Cibelei, mama zeilor (după muntele Berecyntus).

boreatic = din Tracia (unde se credea că-și are sălașul vîntul boreas).

Brutus = instaurator al republicii, după detronarea lui Tarquinius Superbus, al șaptelea și ultimul rege al Romei.

Byrsa = cetate în Libia.

Bytias = fruntaș din Cartagina.

Cacus = fiu al lui Vulcan, un uriaș, autor a numeroase crime.
Caelculus = fiu al lui Vulcan, întemeietor al cetății Praeneste din Latium.
Caesar Augustus = este Caesar Octavianus Augustus, (63 î.e.n. — 14 er.n.), fiu adoptat al lui Caius Iulius Caesar.
Cajeta = Caieta, localitate port în Italia.
Calcas = profet grec implicat în războiul troian.
Calidon = oraș în Etolia (Grecia).
Camillus = dictator roman.
capenici = de lîngă localitatea Capena.
Capis = prieten al lui Aeneas.
Caribdis = monstru marin, paznic al strîmtorii Messina.
carii = populație din Asia Mică.
Carmentis = mama Carmentis, nimfă, mama lui Evandru.
carpatic = de la insula Carpathos, între Rodos și Creta.
Cartago = cetate feniciană în Africa, întemeiată sub conducerea reginei Dido.
Cassandra = fiica lui Priam și a Hecubei; căzută pradă de război în mîna lui Agamemnon, cu care are doi copii.
Castor = fiu al Ledei, frate cu Pollux.
caulonic = din orașul Caulon (în Calabria).
Cecrops = rege legendar al Atenei (primul rege).
Celano = una din harpii.
centauri = ființe monstruoase, jumătate om jumătate cal.
ceraunic = din munții Ceraunia (în Epir).
Cerber = cîine monstru care păzea intrarea în infern.
Ceres = zeița grîului și a recoltei la romani.
chaonic = din Chaonia, în nordul Epirului.
Charon = luntrașul de pe Stix.
ciclopic = ținut în Sicilia; ciclopii scormonind trăsnetele lui Jupiter, în Etna, la ordinele lui Vulcan.
Cillenus = munte în Arcadia.
Cimothoe = nimfă.
Cipria = epitet dat zeiței Venus.
Circe = vrăjitoare celebră care trăia în insula Aeaea.
circeic = de la insula vrăjitoarei Circe.
Cissus = rege trac.
Citerea = unul din numele zeiței Afrodita, după numele insulei Cythera.

Cithaeron = munte în Beoţia.
Cloelia = una din eroinele legendare ale romanilor.
Cocitus = rîu în Tartar.
coribantic = de la coribanţi, preoţi ai zeiţei Cibele.
Corytus = numele grecesc al oraşului Cortona din Etruria.
cresică = din Creta.
Creusa = soţia lui Aeneas, fiica lui Priam şi a Hecubei, moartă la cucerirea Troiei.
Crinisos = rîu în Sicilia.
Cume, Cumae = colonie grecească în insula Eubeea, unde Apolo avea un templu.
cumeic = de la oraşul Cumae (Italia).
curetic = din Creta.
curii = din localitatea Cures.
Cynthus = munte în insula Delos, locul de naştere al Dianei şi al lui Apolo. Coşbuc a scris o poezie *Ştrengarii de pe Cynthus* (în vol. II, p. 221, al ediţiei noastre).

D

danae = danai, denumire pentru greci.
daunic = poporul daunic sînt rutulii, al căror rege era Turnus, fiu al lui Daunus.
decii = vestită familie romană.
Dedal = personaj mitologic, constructor al Labirintului, tată al lui Icarus.
Deifobe = sibilă la Cumae.
Deifobos = fiu al lui Priam, soţ al Elenei după moartea lui Paris, ucis la Troia de Menelaus.
Diana = zeiţa vînătorii la romani (Artemis la greci), fiica lui Jupiter şi a Latonei.
Didona, Dido ; Elissa = fiica regelui Bélus ; regina Cartaginei.
Diomede = rege al Argosului; întemeietor de cetăţi în Italia.
dionică = mama dionică este Venera, fiica Dionei (Afrodita la greci).
Dis = zeu al vieţii de sub pămînt la romani (identificat cu Pluto).
dodonice = de la oracolul din Dodona (Epir).
dolop = luptător de-al lui Ahile.
doric = grecesc.
Drepanum = Drepanon, localitate în Sicilia.

driopi = populație din viitoarea Tesalie.
drusii = familia Drusus.
ducii = comandanți greci.
Dulidium = insulă în marea Ionică.

E

edonic = de la muntele Edon (în Tracia).
egeric = de la nimfa Egeria.
egipteana soție = Cleopatra.
Elena = fiica lui Zeus și a Ledei (din împreunarea lui Zeus, în chip de lebădă, cu soția lui Tindareus); era de o frumusețe uluitoare. Căsătorită cu Menelaus, are cu acesta o fiică, pe Hermione. Este răpită de Paris și, din această cauză, izbucnește războiul troian.
Elisiu = Cîmpiile Elizee (Elysium) așezate sub pămînt; aici ajungeau umbrele morților care au fost buni în viață.
Encelades = unul dintre titani; răzvrătindu-se împotriva lui Jupiter a fost aruncat în muntele Etna.
Entellus = erou troian care a întemeiat orașul Entellus din Sicilia.
eolic = din Eolia, imperiul lui Eol (Aeolus), zeul vînturilor și al furtunilor.
eos = din ținuturile orientale.
Ereb = infernul.
Eridanus = rîu din Cîmpiile Elizee.
Erimant = munte în Arcadia.
erinii = zeițe ale răzbunării în mitologia greacă (sînt furiile la romani).
Erix = fiu al zeiței Afrodita și frate cu Eneas; munte cu același nume în Sicilia.
etiopic = din țările calde (Etiopia).
Euratas = rîu în Laconia.
Evandru = comandant al arcadienilor de pe Palatin.

F

Flegias = rege al lapiților, tatăl lui Ixion.
Foeb, Foibos = Phoebus Apolo.

Foebe = Phoebe, unul din numele purtat de zeița Diana.
Foenix = Phoenix, învățătorul și prietenul lui Ahile, care l-a însoțit pe erou în războiul troian.
furii = genii rele, la romani (ca și harpiile).
Furtuna = Fortuna, divinitate la romani, împărțitoare a fericirii sau nefericirii, a binelui sau răului.
Fuscinus = Fucinus, lac italian.

G

gabine = de la orașul Gabii.
Ganimede = tînăr foarte frumos, fiu al regelui troian Tros, dus de Zeus în Olimp.
geloici = de la Gela, rîu în Sicilia, și de la orașul cu același nume așezat pe rîul amintit.
gelonii = din neamul sciților.
getulii = locuitori în Numidia.
Glaucos = zeu marin (vezi și *Georgice :* Glaucus).
gnosice = cretane, din Creta, după capitala Cnossos.
gorgone = trei monștri femei, care locuiau aproape de grădina hesperidelor (grădina se afla la extremitatea lumii occidentale).
Gradivus = epitet dat zeului Marte.
graic = este vorba de orașul ridicat de arcadianul Evandrus, Palantteum.

H

Halesos = presupus fiu al lui Agamemnon.
Hammon = zeu libian.
Harpalyce = fiica regelui Harpalycus, din Tracia.
harpii = trei genii înaripate (cu chip de păsări și capete de femei).
Hebrul = rîu în Tracia ; sub acest nume se înțelegea și Tracia ca țară.
Hecate = zeița răspîntiilor, închipuită cu trei capete.
Hecuba = cea de a doua soție a lui Priam, regele Troiei ; dintre copiii ei : Hector, Paris, Creusa, Laodice, Polyxena,

Cassandra, Deiphobus ș.a. După dărîmarea Troiei, ajunge prada de război a lui Odiseu.

Hector = vestit erou troian, fiu al regelui Priam și al Hecubei. Cu soția sa Andromaca, l-a avut pe Astianax. A fost ucis de Ahile.

Helenus = frate geamăn al Cassandrei.

Helicon = munte în Beoția, locaș al muzelor, închinat zeului Apolo.

Helimos = regele Siciliei, prieten al lui Acestes.

Helorus = sau Hererus rîu în Sicilia.

Hermiona = fiica Helenei și a lui Menelaos, căsătorită cu Pirus, fiul lui Ahile.

Hermus = rîu în Asia Mică.

Hesiona = fiica lui Laomedon, rege al Troiei, soră cu Priam.

Hesperia = Italia, numită de greci.

hesperică = din Hesperia, din Italia.

Hiadă = hiadele erau fiicele lui Atlas, transformate în constelația Taurului.

Hidra = monstru care chinuia pe păcătoși în Infern.

Hippolitos = fiu al eroului legendar Teseu și al Hipolitei, care era regină peste amazoane.

hircanic = ținut între marea Caspică și munții Caucaz, numit Hyrcanum.

I

Ianus = fost rege în Latium, devenit divinitate după moarte, zeu protector al Romei ; e înfățișat cu două fețe.

Iarbas, Iharbas = rege al getulilor, pretendent la mîna Didonei, care l-a respins ; după moartea acesteia s-a răzbunat pe sora ei, Ana, alungînd-o din Cartagina.

Iasius = fratele lui Dardanus, care ar fi întemeiat dinastia troienilor și cetatea Dardaniei.

Ida = este fie o nimfă, fie muntele Ida din Frigia.

idaic = de pe muntele Ida.

idalic = din Idalia, oraș și munte în Cipru.

Ilia = Rea Silvia, vestală care, dintr-o unire cu zeul Marte, a născut pe cei doi frați gemeni : Romulus și Remus.

Ilion = cetatea Troiei.

iliric = din Iliria, ținut în nordul Epirului.

Inachos = rege în Argos.
Io = fiica regelui Inachos.
Iopas = cîntăreț al punilor.
Iris = una din harpii, fiica Electrei ; era mesagera zeilor în relațiile acestora cu oamenii.
Ismara = oraș în Tracia.
Iuno, Iunona = la romani, soția lui Iupiter ; a salvat Roma prin alarma dată de gîștele din Capitoliu, care-i erau consacrate (vezi și *Georgice*).
Iupiter, Jupiter = în mitologia romană, zeul suprem și stăpîn al oamenilor, stăpîn al cerului și al pămîntului, al ploilor și furtunilor.
Iuturna = nimfă protectoare a apelor.
Ixion = rege al lapiților.

J

Joe = e Dardanus, fiu al lui Iupiter și strămoș al troienilor.

K

Kibele = zeiță protectoare a vegetației, considerată mamă a tuturor zeilor. Numele ar fi de la muntele Cybele din Frigia.

L

labici = din orașul Labicium (în Latium).
Labirintul = construcție cu multe coridoare foarte întortocheate, în care era închis Minotaurul, ridicată de Daedalus în insula Creta.
Lacedemona = Sparta.
Lacinia = templul zeiței Iunona (din Lacinium).
laertic = de la Laertus, numele tatălui lui Ulise.
Laocoon = preot al lui Apolo ; s-a opus introducerii calului de lemn al grecilor în cetatea Troia și a fost pedepsit de zeii dușmani cetății, fiind ucis, el și cei doi fii ai săi, de doi balauri.

larul = lares erau, la romani, divinități care protejau familia.
Latona = (Leto) mama lui Apolo și a Artemisei, copii născuți din dragostea cu Zeus.
Lavinia = fiica regelui Latinus.
lavinii = locuitori ai localității Lavinium.
Leda = soția lui Tindareu, mama lui Castor și a Clitemnestrei, a Elenei și a lui Polux (aceștia fiind copii din dragostea cu Zeus).
Lefcate = Leucates, promontoriu în insula ionică Leucadia.
lelegii = popor din Asia Mică.
Lerna = monstru cu o sută de capete care trăia în apele lacului Lerna ; a fost ucis de Hercule.
leteic = de la rîul Lethe, din infern.
leucadic = de la insula Leucadia.
liburni = din Liburnia (ținut în Balcani).
licică = din Licia, lîngă rîul Xantus.
licți = din orașul Lyctos.
Licurgus = rege în Tracia.
lidian = originea (probabil) din Lidia a etruscilor.
lilibeice = după numele promontoriului Lilybaeum din Sicilia.
locri = din colonia Locri (sudul Italiei).
Lyaeus = Bachus, zeului vinului la romani.

M

maeonic = de la Maeonia, nume purtat de provincia Lidia (din Asia Mică).
Maia = nimfă, mama zeului Mercur.
Malea = cap în Peloponez.
mani = sufletele celor morți, închipuite, la romani, ca protectoare ale familiei.
Marcellus = nepot al împăratului Octavian August, învingător al lui Hanibal
Marica = nimfă.
maruvic = din orașul Maruvium.
masici = de la muntele Massicus, din Campania.
masilici = populație de lîngă Cartagina.
mauric = din neamul maurilor.
Mavors = Marte, zeul războiului.

Mercuriu = mesagerul zeilor la romani (Hermes la greci).
megaric = din golful Megara.
Mezențiu = căpetenie etruscă, aliat al lui Turnus.
Migdon = rege în Frigia.
Mikene = Mycene, cetate în Grecia (a lui Agamemnon).
Minerva = zeița înțelepciunii și a artelor la romani (Atena la greci).
mirmidoni = greci conduși de Ahile.
Misenus = gornistul flotei lui Aeneas.
Moetus = ținut lîngă marea de Azov.
morini = trib galic.
Mulciber = denumire dată zeului Vulcan.
Musaeu, Musaeus = cîntăreț vestit, care a învățat meșteșugul de la Orfeu.

N

naricic = din localitatea Naricia.
Nerefs = Nereus era un zeu marin, fiu al lui Oceanus, tată al celor cincizeci de nereide.
nereic = mama nereică este Doris, soția lui Nereus.
Neritos = insulă în marea Ionică.
Numicus = rîu în Italia (paralel cu Tibrul).
Numitor = luptător rutul.

O

oenetric = oenotric, urmași ai lui Oenotros, fiu al unui rege din Arcadia, care se așezase pe pămîntul italic cu mult înainte de războiul troian.
Oichalion = cetate în Eubea.
Olympos = din neamul zeilor olimpici.
Orcus = infern (la romani).
oreade = nimfe ale munților.
Orion = fiu al lui Neptun, devenit, după moarte, constelația cu același nume.
otrigic = după numele vechi al insulei Delos (Otrigia, Ortygia).

Pachinos = cap în Sicilia.
Pactolus = rîu în Lidia.
Pafos = oraș în Cipru (Paphos).
Palamede = fiu al regelui Nauplius din Eubeea, erou grec al războiului troian, ucis de Agamemnon, în urma unei scrisori false a lui Odiseu.
Palinur, Palinurus = cîrmaci al corăbiei lui Aeneas.
Palladiul = statuia din Troia a zeiței Atena.
Pallanteum = oraș pe colina Palatin.
Pallas = fiu al lui Evandru.
Pallas Athena = zeiță, fiica zeului Triton.
Pan Lycaeos = zeul Pan, numit Lycaeos după muntele cu același nume din Arcadia.
Pantagia = rîu în Sicilia.
Panthus = preot al lui Apolo în Troia, prieten al regelui Priam.
parce = divinități ale infernului ; zeițe ale destinului la romani.
parhasic = de la orașul Parhasia din Arcadia.
Pasiphe = soția lui Minos, mama Minotaurului.
pelasgici = greci.
pelidic = denumire purtată de Ahile și Neoptolemus, ca descedenți direcți ai lui, Pelides rege al Tesaliei.
Pelorum = țărm al strîmtorii Messina.
penații = divinități protectoare ale familiei și ale casei la romani.
Penteus = rege legendar al Tebei.
Penthesilea = regină a amazoanelor, participantă la războiul troian, ucisă fiind de Ahile.
Pergam = Troia.
Phedra = fiica regelui Minos, soția lui Theseus.
Pheneos = cetate în Arcadia, lîngă muntele Cilene.
Phinefs = rege trac.
Picus = fiu al lui Saturn ; rege al Lațiumului, considerat profet.
pilumnic = codrul pilumnic ; Pilumnus era strămoș al lui Turnus.
Pirhus, Pirus = fiu al lui Ahile, numit și Neoptolemus.
Pleniriu = promontoriu în Sicilia.

Pluton nevastă = Proserpina, la romani, era fiica zeiței Ceres și soția lui Hades, zeul lumii subpămîntene, fiu al lui Cronos și al Reei.
Pluton = Hades.
Polidor = fiu al lui Priam și al Hecubei.
Polux = fiu al Ledei și al lui Zeus.
ponorul lui Mars = este peștera în care lupoaica a alăptat pe Romulus și pe Remus.
Porsena = rege etrusc, angajat în luptă împotriva Romei.
Portunus = zeu marin, la romani, protector al porturilor.
Priam, Priamus = cel din urmă rege al Troiei, soț al Hecubei, ucis de către Pirus.
Procas = rege în Alba Longa, tată al lui Numitor și al lui Amulius.
Procris = fiica lui Erechteion, rege al Atenei, soție a lui Chephalos.
punii = cartaginezii.

Q

quirinic = de la Quirinus, nume dat lui Romulus, după moarte; Quirinalul fiind una din cele șapte coline romane.
quiriți = cetățeni ai Romei.

R

Radamantus = fiu al lui Zeus și al Europei, devenit, după moarte, judecător în infern.
Rea = (Rhea), fiica lui Numitor, rege al cetății Alba, mamă a lui Romulus; în mitologie romană e fiica lui Uranus.
rîul cel negru = Acheron.
roeteic = troian.
roinicii Asiei = dardani (troieni) colonizatori.
Romul = în mitologia romană, fiu al zeului Marte și al Reei Silvia, întemeietor al cetății Roma, frate geamăn cu Remus.
rutulii = neam italic.

S

sacrani = originari din Ardea, localitate din Lațium (centru al rutulilor).

salii = preoţi ai zeului Marte.
Same =insulă în Marea Ionică.
Samotracia = insulă în Marea Egee, pe coastele Traciei.
Sarpedon = fiu al lui Zeus şi al Laodamiei, rege al licianilor, ucis de Patrocle, la Troia.
Saturn = zeitate la romani, patron al pămîntului şi al muncilor agricole ; era considerat tatăl zeilor.
saturnic = e vorba de Italia, ţara în care a domnit Saturn. În *Eneida* „saturnic" este şi Neptun, fiu al lui Saturn.
saturnică = Iuno, fiica lui Saturn, soţie a lui Iupiter.
Scile = (Scylle) monstru cu chip de femeie şi trup format din cîini, păzitoare a trecătorii dintre Italia şi Sicilia, alături de Caribda (strîmtoarea Messina).
sciric = din insula Scyros, în Marea Egee.
Scyleum = promontoriu în Calabria.
Sicania = coasta de est a Siciliei.
Sicheus = soţul Didonei.
siculic = din Sicilia.
Sidon = oraş în Asia.
sigeic = după numele unui promontoriu aproape de Troia.
Silvius Aeneas = rege în cetatea Alba, fiu al lui Ascanius sau al lui Aeneas şi al Laviniei.
Simois = rîu lîngă Troia.
sirene = nimfe ale mării, închipuite cu trup de pasăre şi chip de femeie, care vrăjeau pe corăbieri cu cîntecele lor.
Sirte = golfuri în nordul Africii, aproape de Cartagina ; în *Eneida* (Cartea VII) au şi sensul de dune de nisip.
strimonici = de la rîul Strimon, din Tracia.
Stix = fluviu în infern.
strofadic = de la insulele, Strophade, din Marea Ionică.

T

Tapsus = peninsula cu acelaşi nume.
Tarpea = stîncă pe Capitoliu, de pe care erau aruncaţi criminalii.
tarquini = regi romani.
Tarquinius = este vorba despre Tarquinius Superbus, care a fost alungat de la domnie şi a cerut ajutor lui Porsena.

Tenedos = insulă în Marea Egee.
Teseu = erou legendar, rege al Atenei, cu ajutorul Ariadnei reușește să se descurce în Labirint, unde ucide Minotaurul.
teucri = urmași ai troianului Teucros.
Tibur = localitate italiană (Tivoli).
Tididul = este vorba de Diomede, fiul lui Tideus, regel al Caledonului; Diomede a luptat vitejește împotriva Troiei.
Tifoefs = uriaș monstruos, biruit, cu greu de către Zeus.
Timavus = rîu în Italia.
tirhenic = marea Tireniană (în *Cartea I*); etrusc (în *Cartea VII*).
tirii = locuitori ai cetății Tir, fondată de cei din Sidon, în Fenicia.
Tisiphone = una dintre furii.
Titan = este vorba, aici, despre soare, nu despre titanii din mitologie.
Titon = unul dintre fiii regelui troian Laomedon frate cu Priam; Titon se căsătorește cu zeița Aurora și, la stăruințele ei, primește de la Iupiter *nemurirea*.
Tityos = un gigant, fiu al lui Zeus.
Torquatus = Manlius Torquatus, comandant militar roman.
tracicul preot = Orfeu, poet și cîntăreț celebru.
trinacric = din Trinacria (numire veche a Siciliei); din Sicilia.
Triton = zeu marin, fiul lui Poseidon.
Tritonia = numire dată zeiței Minerva, care s-ar fi născut pe malul lacului Triton din Libia.
Troilus = fiu al lui Priam și al Hecubei, ucis de către Ahile.
tuscii = etruscii.
Tymbreu = după orașul Timbra, din Troada.
Tyndar = rege al Lacedaemonului, soț al Ledei; „fata lui Tyndar" este Elena, sora lui Polux (amîndoi copii ai lui Zeus).

U

Ulise = numele latinesc al eroului grec Odiseus.
Umbro = rîu în Etruria.

V

Velinus = rîu în Italia.
Venila = nimfă italică, mama lui Turnus și a Iuturnei.

Venus = zeița fertilității și a vegetației la romani; și zeiță a frumuaseții, ca Afrodita la greci; considerată mama lui Eneas.
volsci = populație din Italia centrală.

X

Xantus = rîu lîngă Troia.

Am selectat doar numele care ni s-au părut mai necesare pentru înțelegerea textului *Eneidei*. În cuvîntul de bază am reprodus, formele cu ortografia, fluctuantă adeseori, cu care apar în textele coșbuciene ale operei lui Vergiliu.

MAZEPA

Poemă în versuri

p. 399

Publicată, pentru prima oară, în *Tribuna*, Sibiu *(Foița „Tribunii")*, V, nr. 128, 7/19 iunie 1888, p. 509, nr. 129, 8/20 iunie 1888, p. 513—514, nr. 130, 9/21 iunie 1888, p. 517, nr. 131, 10/22 iunie 1888, p. 521, nr. 132, 11/23 iunie 1888, p. 525—526, nr. 133, 12/24 iunie 1888, p. 529, nr. 134, 15/27 iunie 1888, p. 533—534, nr. 135, 16/28 iunie 1888, p. 537. La sfîrșit se indică data traducerii: „Sibiu, octombrie 1887".

În volum apare sub titlul: Lord Byron, *Mazepa. Poemă în versuri.* Tradusă de George Coșbuc, Craiova, Editura Librăriei și Tipografiei David J. Benvenisti, 1896, în colecția „Biblioteca nouă (literară și științifică)", no. 1, format 19 × 10, 48 p. Volumul are următoarea notă explicativă:

„Poemul *Mazepa* a lui Lord Byron l-am tradus la 1884, pe cînd eram student la Universitatea din Cluj. L-am publicat în 1888 în *Tribuna* din Sibiu. Aici, în broșură, el e reprodus din *Tribuna.*

E o traducere liberă. Eram pe atunci prea tînăr — nici n-aveam opsprezece ani — ca să pot traduce această poezie așa de bine, cum gîndesc c-aș traduce-o astăzi. Limba engleză are vorbe scurte, poezia engleză le are și mai scurte, iar Byron e model de

scurtime în exprimări chiar în limba engleză. Ce era să mă fac eu, slab pe-atunci în versificare, începător într-ale stilului?

Dintr-acestea se explică de ce traducerea mea are vro 200 de versuri mai mult decît originalul.

Aș fi dorit să controlez traducerea, să o corectez, ca să fac din ea o traducere bună. N-am avut însă vreme. Așa cum e ea deci, poate să aibă pentru unii și un interes istoric: vor vedea din ea cum am scris eu la 1884, cum mă luptam pe-atunci cu găsirea expresiunilor, cu versificarea și cu stilul. Sînt 12 ani de-atunci! *G. Coşbuc.*"

Urmează apoi o scurtă biografie semnată cu inițialele *A. R.* — neidentificate.

Coșbuc nu cunoștea limba engleză; traducerea lui a fost făcută, fără îndoială, după o versiune germană, foarte fidelă față de originalul englez; traducătorul român o fi avut, pentru compararea lungimii versurilor, și o ediție engleză. Tălmăcirea lui Coșbuc este modestă; ea reprezintă, totuși, un document biografic și marchează ascensiunea calității de traducător a poetului.

Mazepa lui Byron a fost publicată mai întîi în 1819. Ea are la bază lucrarea lui Voltaire, *Histoire de Charles XII*; dealtfel, atît edițiile engleze, cît și cele în traducere germană ale operei lui Byron, înaintea poemului *Mazeppa* au un *Advertisment (Vorerinnerung)*, în care sînt reproduse fragmente (în franceză și în edițiile engleze, și în cele germane consultate de noi — ediția engleză din 1812, cea germană din 1845) din scrierea lui Voltaire.

Despre traducerea poemului *Mazepa* Anghel Demetriescu a publicat, în revista *Literatură și artă romană*, București, I, 1896, p. 261—270, o recenzie. Reținem din aprecierile unui specialist, Petre Grimm, fost profesor la Universitatea din Cluj. Grimm și-a publicat teza de doctorat *Traduceri și imitațiuni românești, după literatura engleză* în revista *Dacoromania*, Cluj, III, 1922—1923, p. 284—377; la p. 312—313 comentează și traducerea lui Coșbuc (după ce scrisese despre aceea făcută de poetul T. Stoenescu, din cercul lui Al. Macedonski; Stoenescu publicase în *Literatorul* o traducere în proză a poemului lui Byron, după o versiune în limba franceză). Despre realizarea lui Coșbuc, Petre Grimm spune:

„Traducerea este în versuri rimate, în hexametri iambici, ca în original și a fost făcută probabil din nemțește. Ea este

prima lui lucrare mai mare, este deci opera unui începător, dar talentul lui se vădește încă de pe atunci, versul e vioi, curgător, limba bogată și traducerea, deși liberă, redă destul de bine textul. E ceva mai lungă decît originalul — la Byron 900 de versuri, la Coșbuc vreo 200 mai mult — ceea ce nu e prea mult, dacă ținem seamă de faptul că, cu toată lungimea cuvintelor românești, față de scurtimea celor englezești, versul său nu este mai lung decît al lui Byron. Dintre cele mai reușite pasagii sînt acelea în care se descrie cum Mazeppa e legat pe un cal sălbatic, care este apoi lăsat în libertate să alerge, cu el în stepele Rusiei."

ANTOLOGIE SANSCRITĂ

p. 433

Înainte de includerea lor în ediții, Coșbuc a publicat, mai întîi în periodice, următoarele cîntece :

Proverbe indice (Traduceri din literatura sanscrită), în *Vatra*, București, I, nr. 10, 1894, p. 310—312 și nr. 11, p. 344—346 ; reproduse în *Deșteptarea*, Brasov, II, nr. 33, 17/30 august 1906. Incluse în *Antologie sanscrită*, 1897 și ed. urm. cu titlul *Maxime și proverbii*.

Himnuri din Rig-Veda. Soarele. Aurora. Focul. Puterea. Traduceri din literatura sanscrită, în *Vatra*, București, I, nr. 13, 1894, p. 408 ; reprodus în *Tribuna*, Sibiu, XI, nr. 142, 8/20 iulie 1894, *Soarele ;* toate incluse în *Antologie sanscrită*, 1897 și ed. urm.

Tilotama (din poema indiană *Mahabharata*), în *Convorbiri literare*, București, XXX, vol. II, nr. 7, 1 iulie 1896, p. 1—4 ; inclusă în *Antologie sanscrită*, 1897 și ed. urm.

Bhima (din poema indiană *Mahabharata*), în *Convorbiri literare*, București, XXX, vol. II, nr. 7, 1 iulie 1896, p. 18—21 ; inclusă în *Antologie sanscrită*, 1897 și ed. urm.

Dasarátas (din poema indiană *Mahabharata*), în *Convorbiri literare*, București, XXX, vol. II, nr. 8, 1 august 1896, p. 111—116 ; inclusă în *Antologie sanscrită*, ed. II și 1907.

Moartea panduizilor, în *Convorbiri literare*, București, XXX, vol. II, nr. 10, 1 octombrie 1896, p. 336—338 ; inclusă în *Antologie sanscrită*, 1897 și ed. urm.

Urvasi (din poema indiană *Mahabharata*), în *Convorbiri literare*, București, XXX, vol. II, nr. 11, 1 noiembrie 1896, p. 495—498 ; inclusă în *Antologie sanscrită*, 1897 și ed. urm.

Rama (din *Ramajana*, poem), în *Convorbiri literare*, București, XXX, vol. II, nr. 12, 1 decembrie 1896, p. 643—644 ; inclusă în *Antologie sanscrită*, ed. II și 1907.

Nala (cîntecul IX, din *Ramajana*), în *Convorbiri literare*, București, XXX, vol. II, nr. 12, decembrie 1896, p. 658—660. Și în *Poezie și proză. Culegeri din „Convorbiri literare"*, București, 1900, p. 300—303. Inclusă în *Antologie sanscrită*, ed. II și 1907.

Ediții : în timpul vieții lui Coșbuc au apărut trei ediții din *Antologie sanscrită* (fără a se specifica acest lucru pe coperta cărții), după cum urmează : *Antologie sanscrită*. Fragmente din *Rig-Veda, Mahabharata, Ramajana*. Poezii lirice și proverbii. Traduse, precedate de o prefață și adnotate de George Coșbuc. Institutul de editură Ralian și Ignat Samitca, Craiova, 1897. Este o ediție de lux, format 18,5 × 10,63 pagini, cu un portret al lui Coșbuc (desenat), pe hîrtie cretată. Cuprinsul : o introducere despre literatura sanscrită și Himnuri din *Rig-Veda : I. Soarele, II. Aurora, III. Focul, IV. Puterea ; Maxime și proverbii*, de la I—LVIII ; *Pacrit — Potopul ;* Din *Mahabharata : Urvasi, Tilotama, Bhima, Moartea panduizilor*. Nu are adnotări.

Ediția următoare : *Antologie sanscrită*. Fragmente din *Rig-Veda, Mahabharata, Ramajana*. Poezii lirice și proverbii. Traduse, precedate de o prefață și adnotate de George Coșbuc. Cu portretul traducătorului. Institutul de editură Ralian și Ignat Samitca, Craiova, [f.a.], în colecția „Biblioteca de popularizare pentru literatură, știință, artă", nr. 37, format 17 × 10 (mai mic, deci, decît ediția din 1897), 84 pagini (pe o hîrtie mai modestă). Ediția trebuie să fi apărut la scurtă vreme după cea dintîi ; are exact conținutul celei de a treia ediții, din 1907, cu un cuprins mai bogat decît ediția din 1897. Din *Ramajana : Rama, Dasaratas, Nala,* precum și *Note* pentru : *Aurora, Puterea, Varuna, Urvasi, Tilotama, Bhima, Moartea panduizilor, Rama, Dasaratas, Nala și Damajanti.*

Ediția a treia : *Antologie sanscrită*. Fragmente din *Rig-Veda, Mahabharata, Ramajana*. Poezii lirice și proverbii. Traduse, precedate de o prefață și adnotate de George Coșbuc, București, Editura librăriei Leon Alcalay, 1907, format 15 × 10, 95 pagini,

colecția „Biblioteca pentru toți", nr. 285. Reprezintă textul de baza al prezentei ediții.

Prefața *Antologiei sanscrite* (la toate trei edițiile) este următoarea :

„Literatura sanscrită numim literatura poporului indic, care trăia pe la 2000—1500 înainte de Cristos pe platourile munților Himalaia, pe partea despre miazăzi. De pe aceste platouri poporul indic a emigrat spre sud și a cuprins ținutul rîului Ganges.

Religiunea acestui popor era panteistă. Zeul superior al inzilor era Brama, care crease lumea fără nici un scop și fără voință. Brama născu lumea împins de patimele sale sexuale, deci întreg universul e născut inconștient ca și orice copil din doi părinți. De aici a urmat că poporul indic era pesimist, privea lumea cu toate ale ei ca o părere, se plîngea necontenit de greșita concepțiune a lumii. Toată poezia lor e pesimistă, toate faptele lor dovedesc lipsă de energie, credința în fatalitate, supunere oarbă la tot ce se întîmplă.[1]

Cea mai veche limbă a poporului indic s-a păstrat în himnurile numite îndeosebi în *Vedas*. Acestea sînt cîntece religioase. Limba lor e poporală. Ele sînt create pe vremea nașterii poporului, pe vremea cînd el trăia pe sub Himalaia. Cu timpul — în cursul veacurilor — limba indică s-a schimbat foarte mult ; preoții însă și cărturarii au păstrat limba veche a *Vedelor* și au perfecționat-o. Astfel cărturarii scriau într-o limbă nepricepută de popor, în limba *sanscrit* (adecă limba sfîntă), iar poporul vorbea limba *pacrit* (limba naturală). Încă de pe la anul 800 înainte de Cristos, limba sanscrită deveni limbă moartă, căci o vorbeau numai învățații între ei, cu toate acestea s-a scris înainte în această limbă, necontenit pînă la 1000 după Cristos — va să zică 1800 de ani — și chiar și azi preoții din India scriu într-această limbă.

Limba sanscrită e astăzi izvorul tuturor cercetărilor filologice, întrucît acestea privesc limba seminției ariene. Ea e cea mai veche limbă cunoscută bine. Studiul ei a dat naștere filologiei comparate : pînă la descoperirea literaturii sanscrite nimeni nu bănuia că toate limbile Europei (afară de una-două) sînt surori și pornesc dintr-o limbă comună. N-au pornit, ade-

[1] Asta e una din principalele cauze că englezii stăpînesc astăzi așa de ușor Indiile. Un milion de englezi țin în frîu peste 200 de milioane de oameni ! *(N. a.)*

vărat, din limba sanscrită, ci dintr-o altă limbă mai veche — sanscrita e sora limbii latine, a limbii greceşti, a limbii gotice vechi, a unei limbi vechi slavone din care s-au născut limbile slave, a limbei persiane vechi etc. Şi nici nu e cea mai veche, dar e cea dintîi dintre cîte ni s-a păstrat în scrisoare. Cele mai vechi urme de limba grecească le avem pe la 800 înainte de Cristos — de limba sanscrită însă de pe la 2000 înainte de Cristos.

Ca soră a limbilor europene, ea seamănă foarte mult cu ele, nu numai în vorbe, ci şi în sistemul flexionării şi în sintactică. Iată cîteva vorbe: *Dev* însemnează zeu: latineşte *Deu-s*, greceşte *Zev-s*. *Dev-pitar* = Zeul-tată latineşte, *Deupitar*, apoi *Jupitar* şi Jupiter. *Apa* e apă, latineşte *aqua*. *Veda* însemnează cunoştinţă, vedere şi pătrundere; vorba *ved* e în greceşte *oid*, cunosc, în latineşte *vid* (video= văd).

Literatura sanscrită s-a dezvoltat din literatura religioasă a *Vedelor*. *Vedele* sînt cartea sfîntă a poporului indic, ele cuprind: 1. Explicările ceremoniilor religioase, tipicul sfintelor slujbe şi învăţături pentru popi. 2. Dogmele religiunii. Acestea sînt scrise foarte întunecat şi concis. 3. Cîntări religioase, laudele zeilor, proverbii morale, învăţături şi pilde de tot felul. Acestea formează partea poetică a *Vedelor*. Toate acestea sînt născute între anii 2000—1500 înainte de Cristos. Mai tîrziu s-au adăugat la *Vede* şi alte cărţi: pravilă ţării, cartea datoriilor şi drepturilor unui rege, constituţia statului etc. Toate la un loc formează cartea sfîntă: *Vedas* împărţită în 4 părţi după cuprinsul lor: *Rig-Veda*, cea mai veche dintre *Vede*, *Sama-Veda*, *Atarva-Veda* şi *Iadjur-Veda*.

Poezia epică s-a dezvoltat la poporul indic foarte de timpuriu. Întocmai ca la greci, se născuseră în popor rapsodii epice, cari trăiau din gură în gură şi din veac în veac şi necontenit erau amplificate cu tradiţii nouă şi perfecţionate. Astfel se dezvoltă cu încetul cele două epopei naţionale: *Mahabharata* şi *Ramajana*. Într-aceste epopei sînt multe episoduri cari pot forma ele de sineşi epopei întregi, neatîrnătoare. Se vede că amîndouă epopeile cele mari sînt alcătuite din alte epopei mai mici pe cari le-au absorbit cu totul.

Se zice că Mahabharata ar fi făcut-o, aşa cum e, poetul *Vyasa*, adecă acesta a adunat rapsodiile, le-a dat o unitate de acţiune şi le-a legat între ele — întocmai cum se zice că Homer

a adunat rapsodiile poporale și din ele a făcut *Iliada* și *Odiseea*. *Mahabharata*, adecă Maha-Bharat (Bharat cel mare. Bharat însemnează și purtător de războaie) descrie luptele pe cari le-au purtat pentru tron doi frați, Pandu și Dhritarashra, nepoții regelui Bharat.

Ramajana se zice că e făcută de *Walmiki*. Ea descrie cuceririle și luptele eroului Rama (Ram-ajana. Ajana însemnează expedițiune, cucerire).

Mahabharata e cu mult mai veche decît *Ramajana*. Toată acțiunea ei se petrece pe platourile de sub munții Himalaei ; acțiunea *Ramajanei* se petrece prin văile Gangelui, adecă descrie stări de lucruri dintr-a doua patrie a poporului indic. Tocmai cuceririle țărei de la gurile Gangelui formează subiectul *Ramajanei*.

Amîndouă epopeile sînt scrise într-același fel de vers, numit *slocas*. Acest vers e compus din 16 silabe, cu ritm trohaic și avînd cezura tocmai la mijloc.

Îngrămădindu-se un episod peste altul într-aceste epopei, ele au ajuns de o lungime înspăimîntătoare. *Ramajana* are 48 000 de versuri ; prin urmare e de patru ori mai lungă decît *Iliada* lui Omer, iar *Mahabharata* are 440 000 de versuri, deci e lungă cît 44 de *Aeneide* și cît 38 de *Iliade !* Textul ei umple 70 de volume obicinuite.

Episoduri frumoase au amîndouă epopeile. Mai vestite sînt. din *Ramajana : Savitri* [1] în care e descrisă credința unei femei si *Nala și Damajante* în care de asemeni e descrisă virtutea femeii.

Amîndouă epopeile sînt traduse în toate limbile culte ale Europei, în mai multe traduceri.

Altă lucrare epică importantă e *Purana* (Povești din bătrîni) și cuprinde 18 povești al căror subiect e luat din *Mahabharata*. Fiecare poveste e tratată ca o epopee de sine stătătoare. *Purana* are 1 600 000 de versuri ! Se vede că poeții acestui popor nu aveau simțul artistic al lungimii permise unei epopei, așa cum a avut-o poporul grecesc. *Purana* e plină de citate din cărți de teologie și e mai mult o etică decît o poezie.

---

[1] Tradus românește și publicat în broșură de George Bogdan-Duică, Sibiu, Institut tipografic *(n.a.)*.

Dintre poemele scrise mai tîrziu, pe vremea înfloririi literaturii sanscrite, sînt vrednice de luare-aminte numai două : *Cîntarea cîntărilor,* o idilă fără pereche în literaturi, și *Vestitorul norilor* a celui mai mare poet sanscrit, a lui Calidasa. Poema din urmă e, fără îndoială, una dintre cele mai frumoase poezii ale lumii.

Poezia lirică s-a dezvoltat, ca în toate popoarele, tîrziu de tot în urma poeziei epice. Cel mai însemnat poet liric al literaturii sanscrite e Calidasa — în veacul întîi înainte de Cristos — care a stătorit și formele și limba poeziei lirice. Cu deosebire frumoase sînt poeziile sale din ciclul *Ritusanhara* (Povestea antotimpurilor), toate erotice. Vestită e poezia sa *Gatha-carpara* (Ulciorul spart).

Alți poeți lirici de valoare sînt Amaru care a scris și epigrame, apoi Bartrihari și Jahadeva. Acest din urmă e poet idilic. Poezia sa *Gitago vinda* în care descrie iubirea zeului Visnu (întrupat în păstorul Crishna) și a păstoriței Radha e cîntarea cîntărilor pentru poporul indic, întocmai cum e idila lui Solomon cu Sulamita, în *Biblie.* Poezia lirică sanscrită e de obicei erotică și se distinge prin multă senzualitate și drăgălășie. Desele, prea desele comparații strică foarte mult lirismului sanscrit : aproape de nesuferit sînt vecinicile comparațiuni a femeilor cu luna și cu floarea de nufăr. La Calidasa, în *Povestea anotimpurilor* luna e pomenită de 289 de ori ! În Eminescu se găsesc multe locuri, cari îți amintesc de Calidasa.

Poezia dramatică și-a luat avînt deodată cu poezia lirică. Calidasa e și cel dintîi și cel mai puternic poet dramatic al neamului indic. El a scris — sau cel puțin i se atribuie — vro 17 drame idilice. Numai de două se știe însă cu siguranță că sînt ale lui : *Sacontala și Victorame-urvasi.* Cea dintîi descrie iubirea regelui Dușanta și a fetei Sacontala. Drama aceasta e una dintre cele mai frumoase și mai reușite idile ale veacurilor. Cînd a fost tradusă întîi în limbile europene, toată lumea a rămas uimită de frumusețea acestei drame, iar poetul cel mai mare al germanilor, Goethe, a scris o epigramă în care susținea că el nu crede să existe pe lume o scriere mai plină de poezie decît *Sacontala.* [1] Alt poet dramatic vestit este regele *Sudraca,* în vea-

[1] *Sacontala* e tradusă în românește de mine, liber și în versuri moderne. E publicată în *Convorbiri literare,* anul 1891 și un volum, în editura librăriei Sfetea *(n.a.).*

cul al doilea după Cristos. Cel mai productiv și mai perfect ca artă e însă *Bavabhuti* (cam la 800 după Cristos) care se apropie de poeții moderni, căci pune mare preț pe caractere. Pe lîngă aceștia, se mai cunosc alți o mulțime de dramaturgi, mai mult ori mai puțin vrednici de amintire.

Literatura didactică e foarte bogată. Vestită e colecția de fabule *Pantșa-tantra* (cinci cărți de fabule) și colecția de povești morale, de fabule și de proverbii *Hitopades*.

Povestea, novela și romanul s-au dezvoltat repede și cu prisos. Pîn-acum se cunosc 28 de colecții cu peste 800 de romane. Cea mai interesantă colecție e *Catha-sarit-sàgara* (Oceanul rîurilor povestitoare), care a dat material arabilor și persanilor. *O mie și una de nopți* ale arabilor sînt o prelucrare a povestilor din numita colecție.

Literatura științifică e și ea foarte bogată. Cook, englezul, care e descoperitorul literaturii sanscrite (la sfîrșitul veacului trecut) a adus din India în Anglia o corabie plină de cărți indice, și între aceste, 27 de manuale de gramatică, mai multe studii filologice, cîteva dicționare și mai multe sute de volume care tratau despre medicină și astronomie."

Reproducem, în continuare (cf. ed. II și III), cap. de *Note* :

„AURORA"

Și te legeni blîndă-n carul înjugat cu tauri roși. În mitologia greco-romană carul soarelui e tras de patru cai roșii, în mitologia indică însă carul soarelui e tras de 4 tauri roșii.

Și cînd te întorci în ceruri. Inzii credeau că Aurora stă toată ziua pe cer, călătorind ca o stea. Deci întoarcerea ei în ceruri însemnează faptul serii.

PUTEREA

Indra este zeul puterii ; are atributele lui Zeos. După cum se vede din imnul acesta, Indra e cufundat cu Brama, creatorul lumii. Mitologia indică e tot așa de zăpăcită ca și cea grecoromană și aceleași atribute sînt date mai multor zei.

VARUNA

Varuna — în mitologia greco-romană Uranos — este focul etern care pătrunde și circulează vecinic prin tot universul. El este simbolul vecinicei mişcări.

Dac-am înșelat la jocuri... la jocul cu cubii, căci inzii erau pătimaşi jucători la noroc. (Vezi *Nala și Damajanti.*)

URVASI

Urvasi e o zînă, pe care o trimite zeul Indra să ispitească pe sihastrul acesta Ardjuna de care se temea. (Vezi notele la *Tilotama.*)

«Fata cea cu şolduri mîndre.» Cum am spus în prefaţă, poezia indică e senzuală. Poeţii indici, ca să arate frumuseţea, descriu pieptul, pîntecele și şoldurile. Descrierea zînei Urvasi e la mine truncheată, căci acolo unde am rupt textul prin semnul pauzei, descrierea începe să fie obscenă pentru noi.

«Dacă te iubesc ca mamă tu păstrează-mă ca fiu.» Un vers foarte frumos. Urvasi a devenit mai tîrziu mama poporului indic, adecă femeia din care își trage începutul neamul hindu —aşa ca romanii din Rhea Silvia. Ardjuna era un fiu al viitorului neam indic ; el, prevăzînd pe Urvasi ca mamă a neamului indic, zice : «tu eşti mama neamului meu, eu sînt un fiu al acestui neam, deci tu ești mama mea, eu fiul tău. Nu sili pe fiul tău să facă păcate cu mamă-sa.»

«Cei din Poros...» etc. Aceștia erau o castă privelegiată, din care s-a născut casta preoţilor. Ei nu puteau păcătui, adecă erau crezuţi infailibili.

«Saltimbanci între popoare» etc. Blestemul s-a împlinit, căci tribul născut din Ardjuna a fost vro două veacuri subjugat de popoare străine, iar triburile celorlalţi patru fraţi ai săi au rămas tot libere.

TILOTAMA

Una dintre credinţele neamului indic era și asta, că omul printr-o viaţă de ascet dusă pînă la extrem putea să devie puternic încît să mişte pămîntul din loc, să rupă osia lumii, să spargă cerul etc.

De cîte ori însă vrun om începea să devie prea cucernic, zeii din cer începeau să-i poarte frica și căutau toate chipurile să pună piedici acestui evlavios, ca nu cumva devenind prea tare să răstoarne ordinea universului și să surpe puterea însăși a zeilor. Ei îi făceau deci fel de fel de neajunsuri. Să intre direct în luptă cu el, se temeau și nu voiau, ca să nu-l întărîte și ca să nu dea exemplu rău. Căutau să-l doboare pe ascunsul. Una din cele mai întrebuințate arme contra asceților era femeia : zeii trimeteau cîte-o fată frumoasă la ascet ca să-l ispitească la păcat, și dacă sihastrul era slab și se ispitea, el pierdea toată puterea cîștigată. Nu însă totdauna își ajungeau zeii scopul. (Vezi episodul *Urvasi*.)

Sund și Upasund erau doi uriași asceți, foarte puternici și ca uriași și ca sihastri. Dar puterea lor cea cîștigată prin cucernicie a fost dărîmată de zei, cari născociseră vinul și cîntecul anume ca să poată ispiti pe uriași la plăcerile lumești ale beției și ale muzicei. Însă le rămase puterea cea născută, puterea de uriași. Zeii căutau deci să-i piardă cu totul. Au trimis deci pe-o femeie, pe Tilotama, ca să bage zîzanie între cei doi uriași.

Părintele luminii e Brama. El e ziditorul lumii, el a despărțit lumina de întunerec.

Visvakarman e arhitectul și solul zeilor. Atribuțiunile lui sînt cam asemeni cu ale lui Hefaistos și Mercuriu din mitologia greco-romană.

«Și cu vorba și cu fapta.» Respectul către superiori îl arătau inzii prin vorbe umilite, ca oricare alt popor ; dar în loc de plecări ale corpului ori alte semne și gesturi, ei înconjurau de trei ori persoana cui arătau respect. Așa face și Tilotama : încunjoară consiliul zeilor de trei ori.

Privirea fixă joacă mare rol în religia bramană și cea budaistă. Preoții bramani cînd se roagă țin privirea fixată la vîrful degetelor de la picioare, preoții budaiști țin privirea fixată pe buric. Asceții indici stăteau cîte 15 ceasuri cu privirea țintită la degetul arătător al mînii ridicate spre cer. Oricine voia să ispășească păcatele postea, se flagela, se ruga și ținea privirea fixată spre un punct. Sihastrii cei mai cucernici priveau spre un punct viața întreagă. Privirea necontenită spre un punct hipnotiza pe ascet, el ajungea într-o stare de negîndire și de nesimțire absolută, ajungea într-o Nirvana scurtă. Nirvana cea eternă era tocmai acest fel de stare pe loc a tuturor simțurilor

și a tuturor activităților intelectuale, o împietrire pe veci a corpului. Sihastrii prin voință puternică își ruinau sistemul nervos într-atîta încît se idiotizau și într-adevăr ajungeau în Nirvana, căci nu mai simțeau nimic; nici loviturile biciului, nici înțepăturile cu acul, nici nu știau cînd și ce și cum mănîncă, nici cum și unde dorm. Erau «abrutizați» cu totul. Sihastrii cari își veneau în fire și se lăpădau de Nirvana deveneau *fachiri*. Toți fachirii de azi, cari uimesc și sperie Europa cu producțiile lor, nu sînt decît oameni cari s-au obicinuit cu Nirvana.

Tot așa, cu privirea fixă, steteau și zeii în consiliu. Ei steteau roată și fiecare privea vecinic numai drept înainte. Cu nimic n-ar fi putut poetul să arate frumusețea Tilotamei decît cu tabloul acesta: înșiși zeii nu se pot răbda și calcă cea mai sfîntă lege, întorcîndu-se cu privirea după fată. Mahadev, șiret, ca să nu calce legea fățiș, își face 4 capete, cu fața în 4 părți, iar Indra și mai șiret nu se mișcă deloc dar își creează mii de ochi pe de toate părțile.

Tabloul cu Brama, cînd își clătește fruntea sub puternicele-i plete, se regăsește și la Homer (începutul cărții IV: «însă zeii adunați în sala de aur, iar la mijloc Zevs» etc. și imitat după Homer, și la Virgil, la începutul cărții X).

Tabloul cu zeii cari se întorc cu ochii după Tilotama se regăsește la Homer în cartea III, cu bătrînii din Troia, cari stau la sfat, văd pe Helena și toți își întorc ochii după ea. Tabloul din *Mahabharata* e însă mai puternic.

Povestea Tilotamei cu cei doi uriași e comună popoarelor ariene. Ea se găsește și la persieni, și la turci, și la slavi etc. Românește a tratat-o în versuri (se înțelege, schimbată mult) Alecsandri în *Răzbunarea lui Statu-Palmă-Barbă-Cot*. Aici uriașii Sfarmă-Piatră cu Strîmbă-Lemne se ceartă pentru Trestiana.

BHIMA

Cei cinci frați, fii ai regelui Pandu, pleacă prin țară ca să facă vitejii, întocmai ca Teseu la greci, să curețe pădurile de monștri, să facă dreptate celor asupriți, să ucidă hoții etc. Acești cinci frați sînt: (cu epitetele lor) *puternicul* Bhima, *înțeleptul* Ardjuna, *viteazul* Sahadev, *frumosul* Naculas și *lipsitul de păcate* Iudhitșira.

Ei merg însoţiţi de mama lor, de «*fericita*» Cunti-fericită, fiindcă a născut pe aceşti viteji. De obicei ei ţineau strajă pe rînd, prin pădurile unde dormeau.

Într-o pădure unde ajunseră cu vremea, locuiau o mulţime de uriaşi, între cari mai puternic era Hidimb. Acesta avea o soră, uriaşă şi ea, şi numită Hidimba. Ea văzu pe Bhima, trecînd prin pădure, şi prinse o dragoste nebună de el. Fiind năzdrăvană, ea-şi schimbă monstruoasa ei făptură de uriaş în fată frumoasă şi cu chip obicinuit de om şi fugi la Bhima.

Asta s-a întîmplat într-o noapte, tocmai pe cînd era de strajă Bhima în peştera unde-i dormeau fraţii şi mama. Uriaşul Hidimb văzînd că sora-sa a dispărut, bănui îndată că i-au furat-o cei cinci fraţi. Mînios el alergă din loc în loc pînă ce-i găsi. El dete peste Bhima, care sta de vorbă cu Hidimba, în uşa peşterii (de aci începe textul tradus).

MOARTEA PANDUIZILOR

Draupadi este soţia comună a celor cinci fraţi. Astfel e căsătoria pe vremea acţiunii din *Mahabharata*. Toţi fraţii, oricîţi ar fi fost, aveau o singură nevastă, şi a fiecăruia în parte era numai cîte o noapte şi-o zi. Copiii pe cari îi năştea erau crescuţi ca fraţi, nu ca veri, şi niciodată nu se făcea deosebire între ei : se creşteau aşa, încît nici un părinte nu ştia cari îi sînt copiii, şi nici un copil nu ştia cine-i este tată.

Cum se vede din versul «*Draupadi a iubit mai mult şi-n toate părtinea numai pe Ardjuna*», femeia putea să aibă mai multă tragere de inimă spre unul din fraţi, să-l iubească mai mult ; acest lucru i se ierta, însă era privit ca o necuviinţă. «*Fără să mai privească la femeie, trece-n cale...*» Versul nu trebuie înţeles *ad litteram*. Prea ar fi fost o faptă barbară. Acţiunea poeziei nu se petrece aşa repede, cum se pare. Mergerea fraţilor spre Meru e alegorie. Meru este Olimpul indienilor, locul nemuritorilor. Acum, poezia spune : năzuind fraţii spre nemurire, n-au putut face fapte aşa ca să rămîie nemuritori, sau zei, deci patru dintre ei şi Draupadi au murit — fiecare avînd cîte un păcat. Iudhitsir singur ajunse la Meru. El a fost zeificat şi e părintele neamului indic.

Cîinele *«cel numit de multe ori»*, adecă pomenit des în multe versuri din *Mahabharata*. Ajungerea cîinelui la Meru e o idee foarte pesimistă și răutăcioasă : mai bine un cîine decît frații !

RAMA

Rama e descris în multe locuri în *Ramajana* și în felurite chipuri. Filologii, studiind textele, admit ca singură descriere autentică pe aceasta. Celelalte sînt adăugate mai tîrziu de cei ce-au copiat textul original al epopeei, sau de comentatori.

DASARÁTAS

Principele Rama, fiul regelui Dasarátas, în urma intrigilor de la curte, a fost silit să plece în lume. Bătrînul rege era foarte mîhnit și, cucernic cum era, se tot întreba singur ce rău a făcut el zeilor, ca să-l facă așa de nefericit. Atunci își aduce aminte că aceasta trebuie să fie împlinirea unui blestem. Da ! El a făcut moarte de om în tinerețe. Și el spune reginei întîmplarea.

«Tu erai nemăritată...» etc., adecă regina (nu însă mama lui Rama, căci aceasta a fost silită să-și ia lumea în cap). Toată povestea e spusă de rege.

«Toamna, cît de dulce-i...» În Indii nu e iarnă. Acolo sînt numai două anotimpuri : vara, cu nesuferite călduri, și toamna, cu ploi necurmate și cu răcoare.

«Tu pe el, și noi pe tine.» Uciderea unui om din casta războinicilor ori a negustorilor se judeca de rege ; el osîndea la închisoare etc., omorîtorul însă putea să plătească pe cel ucis cu bani. Uciderea unui preot însă nu avea judecată. Rudele ucisului aveau dreptul să ucidă pe ucigaș. Deci dinte pentru dinte. Dasarátas, ucisul, minte cînd spune *«nu sînt preot al lui Brama»* — căci era preot, el e însă atît de nobil, încît, murind, vrea să mîntuie pe rege de groaza că a ucis un preot și că deci va fi ucis și el.

Episodul acesta e cel mai frumos din *Ramajana*. Ce nobil caracter e ucisul : în loc să blesteme, în durerea lui, el mîngîie pe rege. Și cît de izbitoare sînt vorbele lui, cînd învață pe rege cum să găsească potecile prin codru ca să meargă să

mîngîie pe bătrîni. Și ce naiv sînt descriși bătrînii ! Și ce nobile vorbe zice bătrînul către rege : am dreptul să te omor, dar îmi iubesc țara și eu nu voiesc *«s-apuie neamul Raguizilor cu tine»* (căci regele era ultimul vlăstar din familia regală).

NALA ȘI DAMAJANTI

Damajanti e fata unui rege bogat. Se mărită cu Nala, un rege vecin, pe care-l iubea foarte mult. În episodul *Nala și Damajanti* (cel mai mare din *Ramajana* : are peste 5 000 de versuri) este descrisă iubirea femeii Damajanti și credința cea fără de margini a ei față de bărbatul său.

Am tradus un episod din cîntecul al IX[lea] (din cele 24), pentru că e cel mai frumos, cel mai caracteristic și mai complect. Nala are patima jocului la noroc ; el își pierde toată averea, își pierde regatul ; își pune la joc nevasta și o pierde ! Damajanti, în loc să rămîie la cel ce-a cîștigat-o, pleacă cu bărbatu-său. Ea putea să plece acasă la părinți, dar nu vrea să-și lase bărbatul, și rabdă foame cu el împreună, dorm pe unde pot și umblă goi prin locuri ferite de oameni. Iar cînd îi spune el să plece la mă-sa, căci el n-are cum s-o ție, ea plînge și nu vrea. În loc să-l înjure, îl mîngîie și-l cheamă să meargă împreună la părinții ei, căci dînșii îl vor primi cu drag și ea, în loc să se plîngă mamei sale de cîte îi face bărbatul, îl va lăuda și-l va arăta «ca pe omul cel mai vrednic, pe iubitul ei, pe Nala» !"

Despre *Antologie sanscrită*, a lui Coșbuc, s-a scris puțin. Vom reține cîteva opinii. Înainte de toate se impune, cu un lung și dens studiu, sanscritologul Theofil Simenschy (1892—1968), fost profesor la Universitatea din Iași. Studiul, *Antologia sanscrită a lui Coșbuc*, a fost publicat în *Analele științifice ale Universității „Al. I. Cuza" din Iași* (serie nouă) secțiunea III (Științe sociale), tomul II, anul 1956, fasc. 1—2, p. 67—140 ; a fost inclus în volumul *Cultură și filosofie indiană în texte și studii*, 1, traduceri din limba sanscrită de Theofil Simenschy, Editura științifică și enciclopedică, București, 1978, p. 291—371. Simenschy constată că s-au strecurat unele greșeli în revistă, în parte corectate de Coșbuc în volum ; necorectată a rămas indicația că episodul *Nala* face parte din *Ramajana*, în realitate e un episod din *Mahabharata*. În broșură apare și o traducere

intitulată *Potopul*, din *Pacrit;* Simenschy spune că *Pacrit* nu este o operă, ci însemnează „limba stricată, vulgară" spre deosebire de *sanscrit*, care înseamnă „limbă aleasă, literară". Lucrul îi era cunoscut lui Coşbuc (vezi *supra*, prefaţa la *Antologia sanscrită.)*

Traducătorul român s-a îndepărtat de multe ori de textul german utilizat şi, în consecinţă, de cel sanscrit. Nu o dată — observă sanscritologul — Coşbuc a realizat o versiune mai frumoasă chiar decît originalul. Unele modificări se explică şi din necesităţi de ritm. Simenschy se ocupă de fiecare „grupă de poezii" din antologia lui Coşbuc, dînd atît textul sanscrit cît şi traducerea germană de care s-a folosit poetul.

„Fiecare poezie este însoţită de un comentar; iar la sfîrşit am dat, în ordine alfabetică, scurte indicaţii privitoare la diferitele opere din literatura sanscrită care constituie izvorul primitiv şi indirect al acestor poezii.

Textele transcrise sînt însoţite de o traducere în proză, spre a vedea cum le-a redat traducătorul german şi mai ales cum le-a prelucrat Coşbuc. Aici va apare marea originalitate a poetului român, pentru care traducerea germană nu-i adesea decît un simplu izvor de inspiraţie. Într-adevăr, traducerile lui Coşbuc, după cum am mai spus, sînt foarte libere şi în bună parte «europenizate», ba s-ar putea spune «românizate». Nuanţa exotică, indiană, dispare adesea, pentru a face loc unor aspecte, idei şi sentimente mai familiare pentru noi.

Ca traducător şi ca poet, Coşbuc ocupă un loc de frunte în literatura noastră. Adesea textul sanscrit şi traducerea germană sînt mai prejos decît traducerea poetului român (v. mai ales traducerile din *Rig-Veda*). Aceasta ne arată o dată mai mult că şi un traducător poate fi uneori un mare poet şi să lase cu mult în urmă originalul." *(Loc. cit.*, p. 293—294).

Prefaţa lui Coşbuc la *Antologie sanscrită* are nevoie de unele corectări şi precizări. De asemenea notele. Theofil Simenschy semnala „greşeli grave şi numeroase" (*op. cit.*, p. 292), iar S. E. Demetrian, editînd *Antologie sanscrită*, în 1966, efectua corectările şi întregirile necesare. Coşbuc scrie că „Toată poezia lor (a indienilor *n.n.*) e pesimistă", afirmaţie care nu este susţinută de opere; chiar textele traduse în româneşte sînt departe de a fi pesimiste. O limbă indică unitară nu există; circa 6 000 de dialecte sînt adunate în 15 grupe principale. *Vedele* (formate din patru părţi, în care cuprinsul este repar-

tizat oarecum tematic: cunoaşterea imnurilor — *Rig-Veda*, cunoaştere despre melodii — *Sama-Veda*, cunoaştere despre formulele sacrificiale — *Yajur-Veda* şi cunoaştere despre formulele magice, aici intră şi medicina — *Atharva-Veda*) sînt o impresionantă mitologie, în care sînt cuprinse şi ideile religioase, filozofice ale vechilor indieni. *Savitri* şi *Nala şi Damajanti* nu fac parte din *Ramajana*, ci din *Mahabharata*. *Gatha-harpara* este atît numele unei opere literare cît şi al autorului ei.

Poezia *Soarele* nu este o traducere din *Rig-Veda* ci o creaţie originală a lui Coşbuc, sugerată de epopeea indiană; Coşbuc a fost un poet al soarelui, al luminii (nu numai în *Vara* şi *Faptul zilei* ci şi în alte texte).

Varuna din poezia *Focul* este zeul care stăpînea legile naturii; este şi focul veşnic care alimentează întregul univers. Varuna este Uranus din mitologia grecească. Zeiţa focului era (în *Rig-Veda*) Agni; Coşbuc îi trece lui Varuna însuşirile lui Agni. Dealtfel, Varuna este, alături de Indra, unul din zeii principali ai indienilor. Indra este zeul cel mai cîntat în *Rig-Veda*, el cumulează mai multe atribuţii: stăpîn al fulgerelor, al norilor, al luminii, al apei. La sfîrşitul perioadei vedice, locul lui Indra este preluat de Brahma.

Poezia *Puterea* este sugerată de mai multe imnuri vedice, nu e traducerea unui cînt anumit; este o prelucrare destul de liberă şi personală.

Ca şi pentru imnurile din *Rig-Veda*, şi pentru *Maxime şi proverbii* Coşbuc şi-a permis multă libertate de interpretare. Cum observam mai sus, poetul nostru a utilizat (de fapt, afirmaţia e valabilă pentru toate traducerile din sanscrită) versiuni germane. Pentru cugetări şi proverbe a putut apela fie la *Indische Sprüche*, de Ludwig Fritze, Leipzig, 1880, fie la *Indische Sprüche. Sanskrit-Deutsch* a lui Otto Böhtling, St. Petersburg, 1865, vol. I—III. Se constată, la Coşbuc, contaminări de proverbe şi variante pornind de la acelaşi text; un exemplu: proverbele V şi VI au la bază acelaşi text original. Coşbuc a valorificat şi unele proverbe şi zicători populare româneşti, cel puţin ca limbaj şi, uneori, şi ca sens. Vorbind despre acest sector al traducerilor lui Coşbuc, Nicolae Iorga scria (într-o *Prefaţă* la volumul *Comori indiene* — proverbe în versuri de Enescu-Stâlpeni, Bucureşti, 1925) că partea cea mai valoroasă a *Antologiei sanscrite* o constituie „revelaţiile, în versuri strălucite, pe care, din aceeaşi lume indiană mare, senină, vorbind ca pentru

eternitate, le-a adus puternicul talent al lui George Coşbuc". Orientarea pentru maxime și proverbe ține la Coşbuc şi de o preocupare statornică în direcția explicării unor expresii populare, sub genericul „Vorba ăluia" în revista *Vatra* (și apoi în *Epoca*, *Albina*).

Potopul poate fi dezvoltarea doar a unei idei din *Mahabharata*, pornind de la titlul unui episod al epopeii. S. E. Demetrian presupune că *Potopul* „prelucrează, probabil, începutul unei legende din *Harivansa*, ultima carte a *Mahabharatei*, privind viața zeului Indra. „În tinerețe, Krishna refuză să mai adore pe zeul Indra și îndeamnă păstorii, cu care se afla, să adore muntele Govardhana. Indra, furios, trimite un potop să inunde muntele. Atunci Krishna ridică muntele cu un singur deget și făcînd din el acoperiș, protejează, timp de șapte zile, păstorii și turmele din regiunea amenințată. Văzîndu-se învins, Indra se retrage rușinat; el este apoi cel care-l onorează pe Krishna." (*Op. cit.*, p. 54.)

Cele două fragmente, *Rama* și *Dasarátas*, amîndouă din *Ramajana*, sînt legate prin prințul Rama și tatăl său, Dasarátas; cel de al doilea, *Dasarátas*, este una din cele mai frumoase părți ale *Ramajanei*, subliniind preferința lui Coșbuc pentru motivul morții și al binecuvîntării în care se convertește blestemul.

Pentru textele din *Mahabharata* și din *Ramajana* Coșbuc a utilizat traduceri germane semnate de Ad. Fr. Graf von Schack, Fr. Bopp, Rückert ș.a.

Cercetînd biblioteca lui George Coşbuc, Al Duțu, în articolul *Quelques précisions sur „l'Antologie sanscrite" de G. Coșbuc"* (publicat în *Studia et acta orientalia*, II, București, 1959—1960, p. 239—241), după ce dă unele exemple, conchide:

„Ces quelques exemples que nous venons de donner prouvent que le poète manifestait un intérêt exceptionnel pour la littérature sanscrite et la philosophie orientale et qu-il lisait les oeuvres traduites par les Editions Ph. Reclam-Junior, oeuvres dont il extrayait de nombreux passages en vue de les traduire ou de s'en servir dans divers ouvrages en prose ou en vers. Il est fort probable que ses lectures ont été plus étendues que ne laisse supposer ce qui en connaissons de sa bibliothèque; les données qui sont aujourd'hui en notre possession nous fournissent cependent, à elles seules, suffisamment d'arguments pour

nous permettre de conclure que *l'Anthologie sanscrite* publiée par Coşbuc ne constitue qu'une partie de ses adaptations de la littérature hindoue et de la littérature de l'Extrême Orient."

SACONTALA

p. 487

Publicată, pentru prima oară, cu titlul *Sacontala. Dramă indică* de Calidasa. Traducere de G. Coşbuc, după cum urmează : Actele I-II, în *Convorbiri literare*, Bucureşti, XXIV, nr. 9, 1 decembrie 1890, p. 834—865 ; Actul III, în *Convorbiri literare*, XXIV, nr. 11, 1 februarie 1891, p. 959—982 ; Actul IV, în *Convorbiri literare*, XXIV, nr. 12, 1 martie 1891, p. 1024—1043 ; Actul V, în *Convorbiri literare*, XXV, nr. 1, 1 aprilie 1891, p. 51—80 ; Actul VI, în *Convorbiri literare*, XXV, nr. 2, 1 mai 1891, p. 152—174 ; Actul VII, în *Convorbiri literare*, XXV, nr. 3, 1 iunie 1891, p. 216—231.

În volum : *Sacontala*. Traducere liberă după Calidasa de George Coşbuc, Bucureşti, Editura librăriei C. Sfetea, 1897, format 24 × 16, 191 p., o ediţie foarte elegantă (coperta ilustrată, scene şi viniete în interior).

Sacontala face parte din proiectele de traduceri din literatura indiană veche ale lui Coşbuc ; ea completează *Antologia sanscrită*.

Într-un articol, *Cu George Coşbuc*, publicat în *Luceafărul*, Sibiu, XIV, nr. 5, 1919, G. Bogdan-Duică informează, printre altele :

„Coşbuc era sărac lipit, ca şi mine. Sărăcia ne silea să fim tovarăşi de odaie ; prietenia ne înlesnea tolerarea reciprocă a particularităţilor noastre.

Schopenhauer mă dusese demult la budişti, la literatura indică. Tradusesem (din nemţeşte) pe *Savitri*, pentru *Tribuna*. Şi stăruiam ca Coşbuc să traducă rimat *Sacuntala*.

— Cum din nemţeşte ? Aşteaptă să învăţ sanscrita...

— Nu se poate aştepta, fă-o !

Şi a făcut-o după cea mai veche traducere în proză nemţească — o tipăritură din secolul XVIII controlată cu o traducere nouă (Reclam ?).

T. Maiorescu era nerăbdător să vadă *Sacuntala* în *Convorbiri*. Coșbuc întîrzia. Odată, într-o dimineață, T. Maiorescu mă întrebă : «De ce nu vine *Sacuntala* ?» «Coșbuc ține s-o citească mai întîi lui Slavici !» «Ca ce ?» întrebă rece și ca mirat T. Maiorescu. «Ca stilist», răspunsei eu. «Da ? Totuși zi-i să nu întîrzie !» Și *Sacuntala* veni.

Pe Coșbuc nu-l încînta numai poezia ; îi plăcea și filozofia aceea practică, din care a ținut să ne dea o *părticică* de sentințe. Dar să fim sinceri : prea adînciți în aceste orientale nu eram ; ceteam, chibzuiam, socoteam că bine este să le cunoască și alții ; dar pînă la o adîncire critică a budismului *pe-atunci* nu am înaintat nici el, nici eu.

La întîiele citiri, acasă, asista cîteodată și G. Murnu, pre cît mi-aduc aminte, într-o casă și-o curte, pe care n-o mai regăsesc, pe lîngă Oțetari, la blînda și uscățiva cocoană Aristița, care nici idee nu avea despre cine-i șade în casă, în mica-i odaie din fund. În casa cea mare, din față, ședea un pictor cu renume. (Luchian ?)

Numai pe atunci l-am văzut pe Coșbuc nedespărțit de manuscriptul său și de proza nemțească, din care traducea. Mi-aduc bine aminte cum cîteodată scotea manuscriptul, îmi întindea — ca germanist ! — cartea neamțului și controlam împreună depărtările și apropierile de «original» : *Sacuntala* era într-adevăr o obsesie pentru Coșbuc, care lucra repede, repede."

După cum mărturisește G. Bogdan-Duică, poetul a tradus *Sacontala* după o versiune germană în proză ; meritul lui Coșbuc e cu atît mai mare cu cît traducerea sa este în versuri de o cuceritoare frumusețe. Pasiunea și dăruirea lui Coșbuc se vede și din faptul că, pentru publicarea în volum, a revenit atent asupra textului din *Convorbiri literare*, aducînd modificări numeroase și îmbunătățind mult calitatea textului. Poetul elimină unele cuvinte sau rostiri regionale, chiar forme năsăudene, care se mai țineau de el în acel prim an petrecut la București ; încă foarte tînăr și pasionat dar într-o fază care marca deplina sa maturizare artistică (de la publicarea în revista „Junimii", pînă la editarea volumului din 1897 trecuseră cîțiva ani, în care apăruseră *Balade și idile, Fire de tort, Eneida, Antologie sanscrită*, ani în care timidul năsăudean își cîștigase o mare faimă).

Vom înregistra, în continuare, variantele *Sacontalei*, cu indicarea numărului versului, pentru fiecare act separat ; vom re-

ține, apoi, cîteva exemple ilustrative ; ceea ce dorim să mai menționăm este faptul că, degajat de textul german, Coșbuc a revizuit traducerea fiind atent și la indicațiile de regie sau de mișcare a personajelor.

Actul I : 7, 13, 19, 26, 35, 50, 61, 83, 84, 86, 87, 99, 101, 102, 103, 105, 110, 123, 125, 126, 131, 140, 143, 144, 150, 159, 160, 161, 169, 175, 176, 187, 190, 195, 200, 206, 207, 219, 225, 229, 233, 263, 264, 266, 268, 279, 316, 317, 318, 326, 330, 332, 342, 352, 353, 357, 370, 372, 376, 378, 382, 403, 404, 406.

Actul II : 8 ,9, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 24, 28, 35, 42, 44, 45, 46, 52, 53, 73, 77, 89, 90, 98, 102, 106, 108, 110, 115, 116, 118, 122, 135, 136, 150, 153, 155, 162, 163, 164, 166, 167, 174, 176, 177, 178, 182, 184, 186, 199, 202, 210, 217, 221, 225, 254, 256, 266, 271, 275, 277, 278, 281, 290, 291, 293, 294, 297, 303, 304, 305, 309, 312, 313, 315, 316, 317, 322, 325, 329, 338, 343, 359, 366, 370, 372, 441, 468, 475, 488.

Actul III : 1, 2, 6, 9, 26, 31, 32, 33, 37, 54, 56, 59, 62, 73, 108, 110, 134, 180, 181, 192, 196, 197, 198, 207, 227, 236, 252, 254, 285, 287, 296, 300, 303, 306, 314, 320, 338, 340, 342, 348, 357, 362, 363, 365, după versul 368, 370—379 nu sînt în *Convorbiri literare*, 382, 384, 388, 389, 395, 399, 406, 407, 409, 416, 417, 418, 419, 425, 450, 454, 456, 468, 471, 475, 479, 481, 483, 493, 495, 496, 497, 499, 507, 509, 511, 512, 514, 519, 520, 532, 535, 536, 547, 550, 552, 554, 556, 560, 563, 575, 576, 588, 589, 597, 598, 609, 616, 620, 621, 624, 626, 631, 633, 644, 649, 652, 653, 654, 657—682 nu sînt în *Convorbiri literare*, 686, 688, 700, 701, 704, 726, 734.

Actul IV : 3, 4, 9, 11, 14, 25, 43, 45, 64, 71, 100, între v. 120—121, în *Convorbiri literare* apar versurile :

„*(S-aude un glas.)*

Glasul

Eu sînt...

Priamvada

N-auzi, o vorbă de om străin ?

Anusuia

Ce spune ?

Glasul

M-alungi ? Ascultă dară ș-asculte-mi Dumnezeu
Cuvîntul ! Să să lege blăstămul, ce-l spui eu !

Iubitul tău, pe care-l crezi
Menit de soarte,
Să-l ai amic pînă la moarte,
Să-ţi uiţi numele. Să-l vezi
În braţul altora."

122, 123, 125, 132, 134, 144, 147, 163, 178, 193, 196, 206, 207, 214, 221, 247, 248, 259, 265, 275, 276—282 nu sînt în *Convorbiri literare*, 309, 322, 323, 325, 332, 356, 366, 369, 371, 380, 383, 410, 417, 422, 429, 452, versurile 454—482 au alt loc în *Convorbiri literare* (între versurile 275—483, din carte), 475, 480, 498, 495, 503, 519, 560.

Actul V : 5, 6, 7, 16, 18, 24, 25, 26, 64, 66, 86, 95, 96, 136, 138 (nu e în revistă), 139, 164, 171, 173, (greşit în carte), 217, 232, 242, 246, 258, 259, 276, 290, 330, 332, 335, 340, 341, 345, 349, 350, 357, 361, 365, 378, 379, 382, 385 (nu e în revistă), 404, 409, 421, 439, 445, 486, 488, 499, 555, 557, 559, 584, 590, 598, 599, 614, 620, 660, 669, 670, 682, 713, 726, 728 (nu e în revistă), 781, 818, 819, 821, 827, 831, 843, 851, 860, 872, 873—877 (nu e în revistă), 886, 888, 889.

Actul VI : 1 (nu e în revistă), 7, 13, 18, 46, 87, 100, 109, 117, 118, 121, 154, 160, 180, 191, 195, 197, 210, 213, 214, 217, 222, 244, 254, 261, 266, 295, 297, 300, 322, 333, 352, 364, 382, 387, 403, 408, 423, 432, 439, 458, 459, 475, 525, 534, 535, 537, 545, 546, 555, după v. 561 urmează în revistă nişte indicaţii, 565, 678, 683, 685, 690, 693, 695, 697, 711, 713, 714, 738, 743, 753.

Actul VII : 1, 3, 15, 17, 21, 27, 29, 32, 34, 36, 46, 47, 49, 59, 78, 82, 83, 101, 122, 144, 146, 148, 157, 161, 185, 200, 201, 227, 234, 235, 251, 255, 257, 260, 262, 281, 298, 299, 317, 320, 326, după 327 urmează următoarele două replici în revistă :

„*D u ş a n t a*

Nu-l voi căta, ştiu, dragă !

S a c o n t a l a

Şi cum vii tu în ceruri ?"

331—347 nu apare în revistă, 355, 358, 376, 389, 425, 428, 433, 441, 442, 450.

Nu putem reține toate variantele ; reproducem doar cîteva exemple, alese la întîmplare, din diferite acte, sub numărul versului corespunzător, din ediție și versiunea din *Convorbiri literare :*

Din *Actul I :* 229 *Tu nu știi numai una* și stai de ea mereu (Convorbiri literare) : *Ți-a-ntrat în cap o vorbă* și stai de ea mereu (volum). 318 Și pletele-i desprinse *din ac,* îi *cad* pe spate (Convorbiri literare) : Și pletele-i desprinse îi *rîură* pe spate (volum). 370 Și mama-*i spăriată, că unde stăm. Tu* pleci ? (Convorbiri literare) : Și mama *e-ngrozită de grija noastră.* Pleci ? (volum).

Din *Actul II :* 18, 19, 20 Pun *slugile* să-mi *frigă curînd un zdrob de carne, / Dar neștiind frigarea cum trebuie s-o-ntoarne, / Îmi dau să mînc arsură. Iar* dacă sînt setos (Convorbiri literare) : *Și* pun *pe slugi* să-mi *facă degrabă vro pîrjoală, / Ei uită de frigare și-mi* dau arsură *goală / Să-mi rup într-însa dinții ! Și* dacă sînt setos (volum). 108 *Ei, asta-i !* Credeam, *rege, că-i altceva — știi, bun !* (Convorbiri literare) : Credeam *că ești cuminte, dar tu mă ții nebun* (volum). 287 *Și știi tu că iubirea mai* are neajunsul (Convorbiri literare) : *Dar ce-i iubirea dulce ? Căci* are neajunsul (volum).

Din *Actul III :* 56 Pe fata cea cu ochii *porumbului spăriat* (Convorbiri literare) : Pe fata cea cu ochii *de cerb înspăimîntat* (volum). 649 Destul e *doar albinei* să vadă flori (Convorbiri literare) : Destul e *pentr-un flutur* să vadă flori (volum). 653 *Altcum n-aș ști* ce plată să-ți dau (Convorbiri literare) : *Eu nu știu nici* ce plată să-ți dau (volum).

Din *Actul IV :* 132 *Dar ea nici nu-l cunoaște* (Convorbiri literare) : *Pe unde-o fi fost oare de-atunci ?* (volum). 383 *Dumnezeu* să-ți poarte *de grijă,* să te crească (Convorbiri literare) : Să-ți poarte grijă *cerul de-acum și* să te crească (volum). 422 Pe rege tu-l iubește, *ș-arată-le onor* (Convorbiri literare) : Pe rege tu-l iubește, *dă cinste tuturor* (volum).

Din *Actul V :* 18 Din suflet ! Sacontala, ea cine-i ? (Convorbiri literare) : *Durerile* din suflet ! Sacontala, ea cine-i ? (volum). 25 Că-*i bolnav domnul nostru !* De cînd nu mai e viu (Convorbiri literare) : Că *sufere Dușanta !* De cînd nu mai e viu (volum). 95 Oleul, astfel *curge* zi *către* zi (Convorbiri literare) : Oleul, *mi se scurge* tot astfel zi *cu* zi (volum). 217 *Cu*

astăzi și cu mîine, *cu zilele* de-a rîndul (Convorbiri literare) : *Mereu și azi și* mîine *și zile-ntregi* de-a rîndul (volum). 669 E-ncrederea ! *Nu-i nimeni mai om decît alt om* (Convorbiri literare) : E-ncrederea ! *Știu astăzi. Tîrziu. De n-aș mai ști* (volum). 670 De azi iau capăt toate ! *Noi despărți-ne-vom* (Convorbiri literare) : De azi iau capăt toate ! *De-acum ne-om despărți).* 682 De moarta fericire *a tinereții mele* (Convorbiri literare) : De moarta-*mi* fericire, *de gîndurile tale* (volum).

Din *Actul VI :* 364 S-o văd plîngînd ! Mă doare, *cînd știu și cuget* eu (Convorbiri literare) : S-o văd plîngînd ! Mă doare, *că plînsul ei sînt* eu (volum).

Din *Actul VII :* 17 Încît să șed eu *vrednic* pe tronul unui zeu (Convorbiri literare) : Încît să șed eu, *omul,* pe tronul unui zeu (volum). 27 Din *arburele vieții* iau *purpur* și azur (Convorbiri literare) : Din *pomul sfînt al vieții iau purpură* și-azur (volum).

Pentru indicațiile de joc scenic, am reține doar cîteva din *Actul III*, din scena Dușanta-Sacontala ; unde, de ex., în versiunea din volum, Coșbuc a marcat frămîntarea regelui Dușanta : 454 *(se ridică înzvăpăiat).* 471 *(mai potolit).* 493 *(Amenințător).* 497 *(Regele, mînios și plin de ambiție, pleacă repede).* 547 *(ironic).* 552 *(sarcastic).* 560 *(rugător)* etc.

Ediția Calidasa, *Sacontala.* Poemă indiană. Traducere de George Coșbuc, publicată de Editura Tineretului, București, 1959, cu un *Cuvînt înainte* semnat de Edgar Papu, a prilejuit profesorului Gavril Istrate o intervenție critică densă, meticuloasă, publicată în *Studii și cercetări științifice. Filologie*, Iași, XI, fasc. 1, 1960, p. 115—138. G. Istrate, urmărind variantele în ediția apărută în timpul vieții lui Coșbuc și în *Convorbiri literare*, arată superficialitatea cu care s-a stabilit textul ediției din 1959 și numeroasele versuri lipsă. Sînt citate opiniile, prea puține față de valoarea operei, referitoare la traducerea lui Coșbuc ; se arată care sînt lacunele *Cuvîntului înainte.* Reținem din studiul lui G. Istrate doar cîteva consemnări cu valoare generală : „...poetul român a adaptat subiectul la împrejurările de la noi. Mitul indian a fost topit în folclorul nostru, ca atîtea alte motive împrumutate din literatura universală, în așa fel încît dă impresia că drama a fost scrisă de-a dreptul în românește" *(loc. cit.*, p. 135). „Din moment ce poetul pleacă de la ideea că

întîmplările prezentate în *Sacontala* puteau să aibă loc și pe teritoriul de limbă românească nu mai putem fi surprinși de prezența unor construcții, forme sau fonetisme populare, proprii vorbirii oamenilor proveniți din mediul rural" (*loc. cit.*, p. 136).

Sacontala este o capodoperă a marelui poet clasic indian Calidasa (care a trăit între anii 375—413, pe timpul familiei regale Gupta, a regelui Candragupta II). *Sacontala* e doar una din scrierile lui Calidasa. Piesă dramatică detașată din marea epopee *Mahabharata* și din *Padmapurana* (de aici reține motivul inelului, inelul recunoașterii, motiv care dă și titlul dramei în original), *Sacontala* este printre cele dintîi opere ale literaturii sanscrite cunoscute în Europa. Au apărut numeroase ediții în limbi europene (în germană apăruse cinci ediții pînă în 1890).

În cartea *Eminescu și India*, Editura Junimea, Iași, 1978, cercetătoarea indiană Amita Bhose încearcă să demonstreze, în capitolul *Ecouri din Kalidasa*, unele influențe din *Sacontala* în opera lui Eminescu și anume în: *Venere și Madonă*, *Geniu pustiu*, *Călin (file din poveste)*. Amita Bhose greșește atunci cînd încearcă să descifreze influențe din *Sacontala* în *Venere și Madonă*, cu deosebire în finalul poeziei; așa cum am arătat (în articolul *„În pădurile antice ale Indiei cea mare"*, *Steaua*, XXIX, nr. 9, septembrie 1978) afirmația Amitei Bhose nu se poate susține prin *Sacontala*, unde mișcarea dramatică și plînsul are alte motivații decît în poezia lui Eminescu; Amita Bhose trebuia să facă trimitere la poetul indian Amaru (pe care-l trece cu vederea), autor al unor poeme de dragoste, publicate și în traducere românească (*Grădina iubirei*, traducere de George I. Stratulat, București, 1915; primul poem se intitulează *Forța lacrimilor* și este exact motivul cu care se încheie *Venere și Madonă*; Coșbuc valorifică și el acest motiv în poezia *Fragment*, vezi notele de la ediția prezentă, vol. I, p. 339). E adevărat că ecouri din *Sacontala* se pot detecta în *Călin (file din poveste)*: amîndouă scrierile au ca temă principală triumful iubirii statornice; întîlnirea lui Dușanta, respectiv a lui Călin, cu pruncii iubirii lor e asemănătoare (a fost semnalată de Al. Bogdan, Edgar Papu și Eugen Todoran).

În prefața la *Antologie sanscrită*, Coșbuc avansa o idee (reluată și dezvoltată în studii ca și cel al Amitei Bhose): „În Eminescu se găsesc multe locuri cari îți amintesc pe Calidasa".

GEORGICE

p. 627

Sub titlul *Lauda Italiei*, un fragment din Cartea II, versurile 136—175, a apărut în *Convorbiri literare*, XL, nr. 3—5, 1906, p. 386—387.

În volum, sub titlul : P. Vergilius Maro, *Georgice*. Traducere de George Coşbuc, Editura librăria Universală Alcalay, Bucureşti, 1906, format 14,5 × 9,5, 96 pagini, colecţia „Biblioteca pentru toţi", nr. 242.

Georgice face parte din proiectata ediţie de „opere complete" ale lui Vergiliu, cum indica G. Coşbuc pe coperta primei ediţii a *Eneidei*. Poemul liric al poetului latin i-a plăcut lui Coşbuc pentru tema vieţii rustice şi pentru notele idilice care se apropie de opera sa originală. Această operă a lui Vergiliu (scrisă în anii 37—29 î.e.n.) îşi repartizează cuprinsul în patru cărţi : *Cartea I — Agricultura, Cartea II — Pomicultura, Cartea III — Creşterea vitelor, Cartea IV — Apicultura*. Ca şi în cazul *Eneidei*, Coşbuc transpune textul latin în hexametri româneşti. *Georgice*, acest manual practic de agricultură, a fost tradusă în româneşte pe la mijlocul veacului XIX. Chiar şi Al. Odobescu a tradus un cînt. Printre traducători se numără şi detractorul lui G. Coşbuc, Grigori N. Lazu. O ediţie integrală *Georgicele*, traduse cuvînt cu cuvînt şi însoţite de analiza tuturor verbelor cuprinse în textul latin, apare, fără indicarea traducătorului, în Institutul de editură Ralian şi Ignat Samitca, Craiova, 1904 ; o traducere exactă (un fel de juxtă şcolară) în proză ritmată.

După cum se ştie, Vergiliu a scris *Georgice* la îndemnul lui Mecena, protectorul său. Scriere similară este, cel puţin ca temă, *De rerum natura* a lui Lucreţiu. Ca model se aşează poezia didactică a grecilor (chiar dacă l-am cita doar pe Hesiod cu celebra sa operă *Munci şi zile*). Dealtfel chiar titlul scrierii lui Vergiliu, *Georgica*, este de la grecescul *georgicon* ; el se apropie, ca sens, de *bucolic*.

Din comentariile referitoare la traducerea *Georgice* (unele publicate în timpul vieţii lui Coşbuc), reţinem aprecierile lui N. Laslo [N. Lascu], din studiul *Traduceri româneşti din Vergiliu. Appendix Vergiliana, Bucolica şi Georgica. Aeneis* (Încercercare bibliografică şi critică), în *Anuarul institutului de studii*

clasice din Cluj pe anii 1928—1932, partea II, Cluj, 1933, și în vol. II (1933—1935), Cluj, 1936. Despre *Georgice,* N. Lascu scrie: „Traducerea în metru original a respectat textul întocmai, adică are același număr de versuri. Fondul se păstrează de asemenea, expresiile latine sînt turnate în echivalente adecvate românești. Deci nu numai o înțelegătoare transpunere. Unde a fost prea servil față de text a dat echivalente nepotrivite. Hexametrii prezintă unele asperități: versurile sînt greoaie, sforțarea de a crea hexametri perfecți se vede pretutindeni, pentru aceasta a sacrificat de multe ori înțelesul și buna expresie românească, înlocuind-o prin întorsături greoaie. Totuși impresia generală a traducerii e aceea de ceva deplin, închegat, fără lacune sau umpluturi. Tonalitatea originalului este păstrată și în traducere.

Pînă la acea dată Coșbuc rămîne singurul care a depus în această traducere puteri egale cu ale originalului latin, căci astfel de puteri cer o bună traducere din clasici."

Pentru înlesnirea parcurgerii textului, dăm un mic indice alfabetic, explicativ (a se vedea, mai sus, același procedeu la *Eneida)*:

A

Acera = oraș în Italia.

Alceu = fiul lui Perseu și al Andromedei.

Alcinous = se referă la livezile lui Alcinous (regele feasienilor), prezente și la Homer și în literatura latină.

Alfeu = fiu al lui Oceanos și al zeiței Thetis.

amfriasice = după *Amphryssos,* pe malurile căruia ar fi păscut turmele Apolo, după ce-și pierduse divinitatea (ca urmare a uciderii ciclopilor).

amicleic = de la numele vechii capitale grecești, Amyclees.

amineice = de la Aminea, regiune viticolă în Campania (vițe amineice).

Amytaonul = *Amythaon,* tatăl lui Melampus, profet grec.

Aon = munte în Beoția (golful Corint).

Aretusa = nimfă, fiica lui Nereu (zeu grec al mării) și al nimfei Doris (mamă a nereidelor); izvorul Aretusei este în Siracusa, patria lui Teocrit.

Aristeu = fiu al lui Apolo și al nimfei Cirene, tatăl lui Acteon, care a fost sfîșiat de proprii săi cîni ; îndurerat, Aristeu a părăsit Teba și s-a așezat în insula Cea.
arm = (din latinescul *armus*) crupa calului.
asaracizii = de la Assaracus, care face parte din aceeași genealogie cu Zeus, Dardanus, Tros ș.a.
ascreic = „ascreicul vers", aluzie la poemul lui Hesiod *Munci și zile* ; Hesiod era din Ascra, de la această localitate derivă adjectivul ascreic.
Atene = „Atene-a măslinului mamă" ; după legendă, zeița Atena i-a dăruit provinciei Atica măslinul, care avea să-i asigure prosperitatea ; drept recunoștință, zeița a fost declarată patroana ținutului.

B

Bactra = azi Balk, în Turkestan.
Benace = lac în Italia (Lago di Garda).
Beroe = nimfă (oceanidă).
bisalții = populație de origine tracică.
Boarul = constelație care apune la 29 octombrie.
Busiris = rege egiptean, ucis de Hercule.

C

Caicul = (Caicus) rîu în Lidia.
Carpat = mare (Carpathos) între insulele Rodos și Creta (în apropierea Egiptului).
castalic = izvorul castalic, de la Castalia, izvor din Beoția.
Ceea = Cea, Ceos, insulă din Ciclade (Zio).
celidri, chelidri = specie de șerpi veninoși.
Ceres = zeița agriculturii la romani.
Ceus = unul dintre titani.
chaonic = din Chaonia, în Epir ; chaonienii — vechi locuitori ai Epirului.
Chiron = centaur.
cicone = populație tracică (din Cicones).
Cidipe = nimfă (oceanidă).
cinifi = după numele unui mic port, Cinyphs.

Citeron = munte în Beoţia (nu departe de Teba).
Clanis = Clanius, rîu, ale cărui inundaţii erau dezastruoase pentru oraşul Acera.
Climene = nimfă.
Clitumne = rîu care se varsă în Tibru (curge prin ţinutul natal al lui Properţiu).
Cocitul = rîu în infern.
colubrii = şerpi veninoşi (vipere).
Coric, Coricus = ţinut în Cilicia (coricienii erau vestiţi pentru agricultură, mai ales pentru horticultură).
cronidu = adică cel născut din Cronos.
Crustum = ţinut la nord de Laţiu.
cureţii = mici zei cretani ; preoţi ai lui Jupiter.
Cytorus = munte.

D

decii = familia decilor (vezi şi *Eneida*).
Deucalion = fiu al lui Prometeu.
driade = nimfe ale pădurilor.

E

ebalii = de la Ebalos, rege spartan, care avea o capelă, la care se referă Vergiliu.
Elis = unul din numele Didonei (vezi *Eneida*).
emantica = emantica ţară (Emanthia), provincie din Macedonia.
ematic = portul ematic e portul Emathia.
Epeul = rîu (Enipeus).
Epidaur = oraş în Argolida (Epidaurus).
erculeul = „erculeul copac al umbroasei coroane" se referă la faptul că Hercule, ieşind din infern, şi-a făcut o coroană de plop alb.
Eridan = fluviu în Italia (probabil Po).
Euridice = soţia lui Orfeu, moartă din muşcătura unui şarpe ; Orfeu obţine îngăduinţa lui Hades şi a Persefonei să-şi scoată soţia din infern, cu condiţia să nu se uite în urma lui pînă va ajunge pe pămînt ; nerăbdător, se uită în urmă şi Euridice dispare definitiv.

F

Falernul = vie celebră în Campania (Falernis).
Fancul = (Phanacus) promontoriu al insulei Chio.
Fasis = rîu în Colchida (Phasim).
Filira = nimfă.
florarul = luna mai ; textul latin se referă la primăvara aducătoare de ploi.

G

Galesus = numele unui rîu mic, aproape de Tarent.
geloni = popor scitic vecin cu dacii.
Glaucus = pescar originar din Beoția, fiu al lui Poseidon și al unei naiade, preschimbat în divinitate marină.
gnosică = derivat de la Cnosos, capitală a Cretei (vezi și *Eneida).*
graie = furii, surori cu gorgonele.

H

halcionii = păsări de mare ; cînd zburau cu aripile întinse anunțau ploaia.
Hebrul = (Hebrum) rîu principal al Traciei (azi Marița).
Hemus = Balcanii.
Hermus = rîu în Asia Mică.
Hidaspe = (Hidaspes) rîu în India ; regiunea acestui rîu.
Hipanis = rîu care se vărsa în Pontul Euxin.
Hipodame = femeie frumoasă, care trebuia să devină soția unui învingător în cursele de care organizate de tatăl ei. A fost luată de Pelops.

I

Iapet = titan, tatăl lui Atlas și Prometeu.
Ida = munte în Frigia, aproape de Troia.
inahica = „inahica vacă“ — Io, la care face aluzie textul, iubită de Iupiter și transformată de el într-o vacă spre a o feri de gelozia Iunonei, cade totuși pradă răzbunării aces-

teia, fiind chinuită de un tăun uriaș trimis de soția lui Iupiter. Io este fiica lui Inacos (Inachus), de unde expresia lui Coșbuc.

Inous = Ino, divinitate marină ; fostă soție a lui Athamos, regele Tebei.

ipomana = excrescență neagră de pe fruntea mînjilor (folosită la vrăji).

Ismaru = (Ismara) munte în Tracia.

iulic = „iulicul port", se referă la Portus Iulius, sub Agrippa, în golful Beae.

Iuno = soția lui Iupiter, fiica lui Saturn, zeiță protectoare a căsniciei și femeilor (vezi și *Eneida*).

Ixion = rege al lapiților, pedepsit de Zeus pentru că a vrut s-o necinstească pe Hera.

L

lapeos = un soi de viță de vie originară din Grecia.

lapiții = locuitori în Pelion (Grecia).

Lare = lacul Larius (azi Lago di Como, în nordul Italiei).

leneu = epitet al lui Bahus, după grecescul Lenaios, supranume al lui Dionisos.

liceici = „cîmpii liceici" sînt dumbrăvile din Lycaeus, munte din Arcadia, consacrat lui Pan.

Licoris = nimfă a mării.

Licus = (Lycum) rîu în Pont.

lidic = din Lidia (Lydia, Ludia).

Ligea = nimfă a mării.

lucedul = „lucedul Șarpe", strălucitorul Șarpe (referitor la constelația Șarpelui).

Lucina = zeiță protectoare a noilor născuți, a copilăriei, la romani.

Lucrinus = lac în Campania.

M

Maeotis = „apa Maeotis" e marea de Azov.

mareotic = „vin mareotic" se referă la vița de vie ce se cultiva în împrejurimile lacului Mareotis (Egipt).

marsii = neam foarte războinic în Italia.

masic = „vinul masic", vin din regiunea muntelui Masic, în Campania.

măr = aici este vorba de lămîie.

Melampus = profet grec, care înțelegea și graiul animalelor.

meoneic = vin din Meonia, numele vechi al Lidiei.

metumnică = „vița metumnică", derivat de la Methymna, oraș în insula Lesbos.

milesic = din Milesia (Milet), vestită pentru calitatea lînii.

molorhic = după numele păstorului Molorchus, care l-a primit pe Hercule cînd a venit să ucidă leul din Nemeea.

N

napeele = nimfe ale pădurilor și văilor.

Naricea = (Narycus, Narycium) oraș în Locrida.

Nereu = fiul lui Pontos, zeu al mării și părinte al nereidelor, nimfe ale mărilor.

Nisus = bătrînul rege al Negarei avea în plete o șuviță roșcată, ca purpura, în puterea căreia stătea mîntuirea țării sale. Scila, fiica acestuia, aprinsă de patimă pentru Minos, regele Cretei, care asedia Megara, taie șuvița miraculoasă și o dăruiește dușmanului ; acesta, îngrozit de trădare, o respinge pe Scila. Aceasta, transformată în ciocîrlie, e urmărită de Nisus, devenit, după moarte, vultur de mare.

norice = de la ținutul Norica (în Austria de astăzi, cuprinzînd acum Stiria, Carintia și Salzburgul).

notus = vînt din sud.

O

oceanide = (oceanides) nimfe ale apelor.

Oeagru = Oeagrus era tatăl lui Orfeu.

oistrom = tăun.

Opis = supranume al Artemisei.

Orc = (Orca) zeul morții la romani ; în context e vorba despre locul morților, regiune subpămînteană.

Orithyia = fiica regelui cetății Atena, răpită de Boreas.

P

Paestul = localitatea Paestum din Lucania, vestită pentru trandafirii ei.

pafic = „paficul mirt“ se referă la mirtul Pafiei, adică al Afroditei.

Pales = zeiță protectoare a turmelor și păstorilor.

Pangeea = culme muntoasă în Tracia.

Panhaia = insulă fabuloasă.

Panopeea = una din nereide.

Pelene = (Pellenen) parte a Calchidiei.

pelusică = „pelusica linte“, după Pelusium, oraș port pe Nil, o regiune vestită pentru cultura de linte.

peneica = „peneica Tempe“, valea Tempe din Tesalia, pe rîul Peneus.

Pește = semnul zodiacului (lunile martie-aprilie), indicînd vremea rea.

Phol = centaur.

Pleiade = fiicele lui Atlas și ale Pleionei (șapte nimfe : Taigete, Electra, Alcyone, Celano, Sterope, Meropa) transformate într-o constelație formată din șapte stele.

potnicul = „potnicul car“ ; adjectivul potnic a fost creat din latinescul potniades, adică din Potnia, oraș în Beoția, în apropierea Tebei. Glaucus a fost ucis de caii săi, după ce a participat la jocurile funebre organizate în cinstea lui Pelias.

precice = numele unui soi de viță de vie timpurie.

psiticul = de la numele unui vin grecesc și al unui soi de viță de vie (Psithia ; psithia vitis).

R

retice = soiuri de viță și vinuri provenite din Reția, cultivate în jurul Veronei ; aceste vinuri erau preferate de Augustus și alți împărați romani.

Retu = (Rhoetus) centaur.

ripeici = „munți ripeici“, munți nedeterminați, așezați la marginea de nord a lumii cunoscute (în antichitate).

rodian = soiuri de vinuri din insula Rodos.

S

Saba = nume creat de Coșbuc de la Sabaeis, o populație arabică.

sabelic = din ținutul locuit de sabeli (la est de Lațium); un ținut muntos și acoperit cu păduri de stejar.

serii = numele antic al unei populații din Asia (chinezii), producătoare de mătase. Anticii credeau că mătasea este un produs vegetal.

Silar = rîu între Campania și Lucania.

Silla = munte păduros.

Silvan = zeul pădurilor la romani.

Siriu = Sirius (în textul latinesc corespunde lui *canis* — cîinele); e o stea strălucitoare, făcînd parte din constelația Cîinele-mare (care nu se mai arată după 30 aprilie).

Strimon = (Strymon) fluviu în Tracia.

Ș

șarpe = „marele șarpe" (în textul latinesc *Anguis*) e Dragonul sau Șarpele, constelație caracteristică pentru Polul Nord.

T

Taburn = (Taburnum) masiv muntos.

Taigete = (Taygeta) numele unei pleiade.

Tanagru = rîu (azi Negro).

Tasos = insulă în marea Egee, a dat numele unui soi de vin cultivat în Egipt.

Taurul alb = numele unei constelații boreale, soarele intrînd în dreptul ei între 21 aprilie și 21 mai. La latini reprezenta ziua de 17 aprilie, considerată începutul anului agricol, cînd soarele intra în zodia Taurului.

Tempe = vale în Tesalia.

timavici = din jurul rîului Timavus (care se varsă în Adriatica).

Tmolul = vin de Tmolus.

toful = piatră spongioasă și friabilă (vulcanică).

tymbreul Apollo = adică Apolo de Thymbra, oraş în Troada, unde Apolo avea un templu.
tirheu = „adîncul tyrheu“ este marea Tireniană (vezi şi *Eneida).*

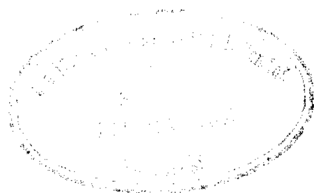
V

vîlced = gras, dens, consistent (sensuri ale adjectivelor latinești *pinquis* și *tenacia*).
volsci = populaţie din Laţium

CUPRINSUL*

DIN VOLUME

* Cifrele dintre paranteze trimit la *Note*.

Lector : AURELIA RUSU
Tehnoredactor : ELENA CĂLUGĂRU

Bun de tipar 31.08.1982. Coli ed. 29,82.
Coli tipar 48,5. Planșe tipo 4.

Tiparul executat sub comanda
nr. 1039 la
Întreprinderea poligrafică
„13 Decembrie 1918",
str. Grigore Alexandrescu nr. 89-97
București,
Republica Socialistă România